CORPUS FONTIUM HISTORIAE BYZANTINAE

CONSILIO SOCIETATIS INTERNATIONALIS STUDIIS BYZANTINIS PROVEHENDIS DESTINATAE EDITUM

VOLUMEN XXII

SERIES BEROLINENSIS

EDIDERUNT

H.-G. BECK · A. KAMBYLIS · R. KEYDELL (†)

WALTER DE GRUYTER
BEROLINI ET NOVI EBORACI MCMLXXXIII

CRITOBULI IMBRIOTAE HISTORIAE

RECENSUIT

DIETHER RODERICH REINSCH

WALTER DE GRUYTER
BEROLINI ET NOVI EBORACI MCMLXXXIII

Gedruckt mit Unterstützung der Deutschen Forschungsgemeinschaft

CIP-Kurztitelaufnahme der Deutschen Bibliothek

Critobulus ⟨Imbrius⟩:
[Historiae]
Critobuli Imbriotae historiae / ed. Diether Roderich Reinsch. – Berolini ; Novi Eboraci : de Gruyter, 1983.
(Corpus fontium historiae Byzantinae ; Vol. 22 : Ser. Berolinensis)
Einheitssacht.: De rebus gestis Mechemetis
ISBN 3-11-008969-6
NE: Reinsch, Diether [Hrsg.]; GT

Satz und Druck: Arthur Collignon GmbH, Berlin
Buchbinder: Lüderitz & Bauer, Berlin

VORWORT

Der Plan, das Geschichtswerk des Kritobulos von Imbros neu zu edieren, ist entstanden, als ich im Herbst 1973 in der Bibliothek des Alten Serai (Topkapı Saray) zu Istanbul einige griechische Handschriften durchsah, unter ihnen auch das Autograph des Kritobulos. Ein Vergleich des Textes in der Handschrift mit dem Text der bisherigen Editionen, zunächst in Stichproben durchgeführt, überzeugte mich von der Notwendigkeit einer Neuedition. In der Seraibibliothek wurde ein Mikrofilm für mich angefertigt, und im Herbst 1975 konnte ich das Manuskript noch einmal eingehend *in situ* studieren, wobei das Hauptaugenmerk den im Film nicht eindeutig zu beurteilenden oder gänzlich unleserlichen Stellen (besonders den rot geschriebenen Marginalien) galt.

Die Edition hat zusammen mit einer deutschen Übersetzung, die zu einem etwas späteren Zeitpunkt an anderer Stelle publiziert werden soll, dem Fachbereich Altertumswissenschaften der Freien Universität Berlin im Sommersemester 1981 als Habilitationsschrift vorgelegen.

Ich danke den Herausgebern der Series Berolinensis des CFHB und dem Verlag Walter de Gruyter, daß sie die Arbeit in die Reihe aufgenommen und in hervorragender Weise betreut haben; der Deutschen Forschungsgemeinschaft danke ich für ihren großzügigen Druckkostenzuschuß.

Mit Hinweisen auf Handschriften und mit Vorschlägen zum Text, den Prolegomena und den Indices haben mir Georgios Fatouros, Dieter Harlfinger, Athanasios Kambylis, Lennart Rydén, Bernd Schneider, Josef Sonderkamp und Paul Speck geholfen; sprachliche Hilfen bei Literatur in slawischen Sprachen bzw. in Rumänisch habe ich bei Johanna Harlfinger und Christiane Busch gefunden. Die Bibliothek des Topkapı Saray zu Istanbul, die Nationalbibliotheken zu Athen und Paris, die Athos-Klöster Dionysiu und Iviron und die Biblioteca Medicea-Laurenziana zu Florenz haben mir in gewohnt liberaler Weise Zugang zu ihren Handschriften gewährt.

Für die Erstellung der Indices war eine von einer EDV-Anlage sortierte und ausgedruckte Konkordanz (in lateinischer Umschrift ohne Akzente, nicht lemmatisiert) auf der Grundlage des Schreibmaschinenmanuskripts eine große Erleichterung; das Programm hat D. Najock geschrieben, die Übertragung des Textes auf Lochkarten hat Bettina Kunzmann übernommen. Ein Exemplar der Konkordanz kann im Seminar für Klassische Philologie der Freien Universität Berlin konsultiert werden.

Allen Genannten, die mir für meine Arbeit Rat und Hilfe gewährt haben, spreche ich meinen Dank aus. *Sed praefulget quaedam eo ipso quod nomen eius non profertur.*

Berlin-Schöneberg November 1983

PROLEGOMENA

VERZEICHNIS DER ABGEKÜRZT ZITIERTEN LITERATUR

Andriotes, Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος	N. P. Andriotes, Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος καὶ τὸ ἱστορικό του ἔργο, in: Hellenika 2 (1929), 167–200.
Aristoteles Graecus	Aristoteles Graecus. Die griechischen Manuskripte des Aristoteles, untersucht und beschrieben von P. Moraux u. a., Bd. 1, Berlin–New York 1976. Bd. 2,1 in Vorbereitung.
Babinger, Mehmed II., der Eroberer, und Italien	F. Babinger, Mehmed II., der Eroberer, und Italien, in: Byzantion 21 (1951), 127–170 (= Aufs. u. Abh. zur Gesch. Südosteur. u. d. Levante, I, München 1962, S. 172–200).
Babinger, Mehmed der Eroberer	F. Babinger, Mehmed der Eroberer und seine Zeit. Weltenstürmer einer Zeitenwende, München 1953.
Bakalopoulos, Thasos	A. E. Bakalopoulos, Thasos. Son histoire, son administration de 1453 à 1912, Paris 1953 (= École Française d'Athènes. Études Thasiennes. 2.).
Bakalopoulos, Ἱστορία	A. E. Bakalopoulos, Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, I, Thessalonike 1961.
BMGS	Byzantine and Modern Greek Studies.
Braun, Procopius	H. Braun, Procopius Caesariensis quatenus imitatus sit Thucydidem, in: Acta Seminarii Philol. Erlangensis 4 (1886), 161–221.
Briquet, Filigranes	Ch. M. Briquet, Les Filigranes, Bd. 1–4, Genf 1907 (Nachdr. mit Ergänzungen Amsterdam 1968).
Bsl	Byzantinoslavica.
BZ	Byzantinische Zeitschrift.
Colonna, Storici	M. E. Colonna, Gli storici bizantini dal IV al XV secolo. I. Storici profani, Neapel 1956.
Darkó, Die letzten Geschichtsschreiber	E. Darkó, Die letzten Geschichtsschreiber von Byzanz, in: Ungarische Rundschau für historische und soziale Wissenschaften 2 (1913), 384–396.
DOP	Dumbarton Oaks Papers.
EEBS	Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.
EO	Échos d'Orient.
Grecu, Kritobulos	V. Grecu, Kritobulos aus Imbros. Sein wahrer Name. Die Widmungsbriefe. Die Ausgabe. Das Geschichtswerk, in: Bsl 18 (1957), 1–17.
Grecu, Edition	V. Grecu, Critobul din Imbros din domnia lui Mahomed al II-lea anii 1451–1467, Bukarest 1963 [= Scriptores Byzantini. IV].
GRBS	Greek Roman and Byzantine Studies.
Harlfinger, Specimina I	D. Harlfinger, Specimina griechischer Kopisten der Renaissance. I. Griechen des 15. Jahrhunderts, Berlin 1974.
Harlfinger, Textgeschichte Περὶ ἀτόμων γραμμῶν	D. Harlfinger, Die Textgeschichte der pseudo-aristotelischen Schrift Περὶ ἀτόμων γραμμῶν, Amsterdam 1971.

Harlfinger, Wasserzeichen	D. und J. Harlfinger, Wasserzeichen aus griechischen Handschriften, I, Berlin 1974. II, Berlin 1980.
Hunger, ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ	H. Hunger, ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ. Eine griechische Wortprägung auf ihrem Wege von Aischylos bis Theodoros Metochites, in: Anz. Österr. Akad. Wiss., phil.-hist. Kl., 100 (1963), 1–20 (wieder abgedr. in: Byzantinische Grundlagenforschung, Variorum reprints, London 1973, Nr. XIII).
Hunger, On the Imitation	H. Hunger, On the Imitation (Μίμησις) of Antiquity in Byzantine Literature, in: DOP 23–24 (1969–1970), 15–38 (wieder abgedr. in: Byzantinische Grundlagenforschung, Variorum reprints, London 1973, Nr. XV).
Hunger, Hochsprachl. Lit.	H. Hunger, Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner, 2 Bde., München 1978 (= Byzantinisches Handbuch V 1–2).
JÖB	Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik bzw. der Österreichischen Byzantinischen Gesellschaft.
Krumbacher, GBL	K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur von Justinian bis zum Ende des Oströmischen Reiches (527–1453), [2]München 1897.
Lieberich, Proömien	H. Lieberich, Studien zu den Proömien in der griechischen und byzantinischen Geschichtsschreibung. II. Teil. Die byzantinischen Geschichtsschreiber und Chronisten, München 1900 (= Progr. Kgl. Realgymn. München 1899/1900).
Mastrodemetres, Ἐσωτερικαὶ ἐπιδράσεις	P. D. Mastrodemetres, Ἐσωτερικαὶ ἐπιδράσεις τοῦ Θουκυδίδου ἐπὶ τὸν Κριτόβουλον, in: Ἀθηνᾶ 65 (1961), 158–168.
Miller, The Gattilusj	W. Miller, The Gattilusj of Lesbos (1355–1462), in: Essays on the Latin Orient, London 1921 (Nachdr. Amsterdam 1964), 313–353.
Moravcsik, Byzantinoturcica	G. Moravcsik, Byzantinoturcica. I. Die byzantinischen Quellen der Turkvölker. II. Sprachreste der Turkvölker in den byzantinischen Quellen, [2]Berlin 1958 (Berliner Byzant. Arbeiten 10–11).
Moravcsik, Klassizismus	G. Moravcsik, Klassizismus in der byzantinischen Geschichtsschreibung, in: Polychronion. Festschrift F. Dölger, Heidelberg 1966, 336–377.
Müller, FHG V 1	Fragmenta Historicorum Graecorum, V 1, ed. C. Müller, Paris 1870.
NE	Νέος Ἑλληνομνήμων.
Oberhummer, Imbros	E. Oberhummer, Imbros. Eine historisch-geographische Studie, in: Beiträge zur Alten Geschichte und Geographie. Festschrift H. Kiepert, Berlin 1898, 275–304.
Patrineles, Θεόδωρος Ἀγαλλιανός	Ch. G. Patrineles, Ὁ Θεόδωρος Ἀγαλλιανὸς ταυτιζόμενος πρὸς τὸν Θεοφάνην Μηδείας καὶ οἱ ἀνέκδοτοι λόγοι του, Diss. Thessalonike 1966, Athen 1966.
PLP	Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, erstellt von E. Trapp unter Mitarbeit von R. Walther und H.-V. Beyer, Wien 1976ff.

Rödel, Sprache	F. Rödel, Zur Sprache des Laonikos Chalkondyles und des Kritobulos aus Imbros, München 1905 (Progr. Kgl. human. Gymn. Ingolstadt 1904/05).
Setton, Papacy	K. M. Setton, The Papacy and the Levant (1204–1571), Vol. II. The Fifteenth Century, Philadelphia 1978 (= Memoirs of the American Philosophical Society. 127).
ΘΗΕ	Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία.
Tischendorf, Notitia	A. F. C. Tischendorf, Notitia editionis codicis Bibliorum Sinaitici auspiciis imperatoris Alexandri II. susceptae, Leipzig 1860.
Tomadakes, Περὶ ἁλώσεως	N. B. Tomadakes, Περὶ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453). Συναγωγὴ κειμένων μετὰ προλόγου καὶ βιογραφικῶν μελετημάτων περὶ τῶν τεσσάρων ἱστοριογράφων, Athen 1953 (^{2}1969).
Treitinger, Kaiser- und Reichsidee	D. Treitinger, Die oströmische Kaiser- und Reichsidee nach ihrer Gestaltung im höfischen Zeremoniell, Jena 1938 (Nachdr. Wiesbaden 1956).
Ubicini, Chronique	M. Ubicini, Chronique du règne de Mahomet II, par Critobule d'Imbros, in: Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France 5 (1871), 49–74.
Udal'cova, Kampf der Parteien	Z. V. Udal'cova, Bor'ba partij v Peloponnese vo vremja tureckogo zavoevanija, po dannym vizantijskogo istorika Kritovula (= Der Kampf der Parteien auf der Peloponnes zur Zeit der türkischen Eroberung nach den Angaben des byzantinischen Geschichtsschreibers Kritobulos), in: Srednie Veka 3 (1951), 161–179.
Udal'cova, Die verräterische Politik	Z. V. Udal'cova, Predatel'skaja politika feodal'noj znati Vizantii v period tureckogo zavoevanija (= Die verräterische Politik des byzantinischen Feudaladels zur Zeit der türkischen Eroberung), in: VV 7 (1953), 93–121, dort S. 102–114.
Udal'cova, Zur Frage der sozialpolitischen Ansichten	Z. V. Udal'cova, K voprosu o social'no-političeskich vzgljadach vizantijskogo istorika XV v. Kritovula (= Zur Frage der sozialpolitischen Ansichten des Kritobulos, eines byzantinischen Geschichtsschreibers des 15. Jahrh.), in: VV 12 (1957), 172–197.
Vasiliev, History	A. A. Vasiliev, History of the Byzantine Empire (324–1453), 2 Bde., Univ. of Wisconsin Press ^{2}1952 (öfter nachgedr.).
VV	Vizantijskij Vremennik.
Villard, Mehmed II et la guerre de Troie	P. Villard, Mehmed II et la guerre de Troie (1462), in: Provence Historique 93–94 (1974), S. 361–373.
Vogel–Gardthausen	M. Vogel–V. Gardthausen, Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance, Leipzig 1909 (Beiheft zum Centralbl. für Bibliothekswesen. 33).
Wifstrand, Laonikos	A. Wifstrand, Laonikos Chalkokondyles, der letzte Athener, Lund 1972 (= Scripta minora Regiae societatis Humaniorum litterarum Lundensis, 1971/72: 2).

DIE HANDSCHRIFT DER HISTORIEN

S = İstanbul, Topkapı Sarayı (Bibliothek des Alten Serai), Codex G.İ.3.

Codex unicus und Autograph des Verfassers, wie die zahlreichen Autorenkorrekturen beweisen.[1] Um die Jahre 1465–1467 geschrieben; westliches Papier; ff. VI, 155, I'; mm 220 × 145. Die Ξυγγραφὴ ἱστοριῶν des Kritobulos pp. 1–306 [ff. 1–153^v], der Dedikationsbrief pp. V–IX [ff. III–V].

Lagenverhältnisse[2]: 1 × 4 (ff. II–V), eingebunden in 1 × 2 (ff. I und VI, modern), 8 × 8 (64), 1 × 10 (74), 6 × 8 (122), 1 × 8–1 (129, Blatt 3 fehlt ohne Textverlust), 2 × 8 (145), 1 × 6 (151), 1 × 4 (155). Signierung der Lagen, vom Autor-Kopisten selbst, mit griechischen Kustoden (rot) auf jedem ersten Recto unten rechts (meistens abgeschnitten): ⟨α⟩ (f. 1), β (f. 9)–ιδ (f. 107) . . .⟨κ⟩ (f. 152). Außerdem eine moderne Zählung (Bleistift) mit „arabischen" Ziffern auf jedem ersten Recto unten links.

Wasserzeichen: ff. II/V, 18–19/22–23, 25–26/31–32, 68/71, 115–116/121–122: Schere I, identisch mit Harlfinger, Wasserzeichen, ciseaux 62 (belegt für Konstantinopel 1466, Kopist Thomas Prodromites).[3] ff. III/IV, 69/70, 83–106, 117/120, 123–129, 138–151: Schere II, fast identisch mit Harlfinger, Wasserzeichen, ciseaux 61 (belegt für Konstantinopel 1466, Kopist Thomas Prodromites)[4]. ff. 1–8, 17/24, 28/29, 40–64, 65–67/72–74, 75–82, 107–114, 118/119, 130–137, 152–155: Schere III, ähnlich Briquet, Filigranes, Nr. 3670 (belegt für 1458, mit Varianten 1462–1472); identisch mit Harlfinger, Wasserzeichen, ciseaux 46 (belegt für ⟨Konstantinopel⟩ 1464, Kopist Thomas Prodromites). ff. 9–16, 20/21, 27/30, 33–40: Buchstabe R, ähnlich Briquet, Nr. 8938 (belegt für 1456–1458); abgebildet bei Harlfinger, Wasserzeichen, als lettre 46.

Schriftspiegel mm 145/150 × 85, Linien 22–28, Liniierungsschema 20D1 bei J. Leroy, Les types de reglure des manuscrits grecs, Paris 1976 (IRHT. Bibliographies, Colloques, Travaux préparatoires).

Sorgfältige, aber ausgeschriebene Hand, leicht rechtsgeneigt. Die Buchstabenabstände sind im Verhältnis zur sehr geringen Höhe der Buchstaben sehr weit. Unterlängen (z.B. bei ϱ, ζ, ξ, φ) meist nur angedeutet, außer bei χ. Linksgeneigt sind ε und ξ. Unziales γ mit Aufhaken am Quer-

[1] Ein Beispiel aus S bei D. Reinsch, Bemerkungen zu byzantinischen Autorenhandschriften, in: Griechische Kodikologie und Textüberlieferung, hgg. von D. Harlfinger, Darmstadt 1980, 629–644, dort 640.

[2] Zum Notierungssystem der kodikologischen Angaben vgl. Aristoteles Graecus, Bd. 1, S. XIV–XV.

[3] Vgl. ebd. Index II S. 20.

[4] Vgl. ebd., Index II S. 20.

balken. Wenige überdimensionierte Buchstaben (bisweilen unziales ε, σ und ω), o oft nur als Punkt. ι bisweilen mit Doppelpunkt, ι subscriptum nur sehr selten. Zwei Facsimilia bei D. Harlfinger, Specimina griechischer Kopisten der Renaissance, I. Griechen des 15. Jahrhunderts, Berlin 1974, Nr. 70 (p. V) und Nr. 71 (p. 13). Vgl. unten Taf. I–III.

Das Ms. ist nicht in einem Zuge geschrieben worden. Tintenfarbe und Zeilenzahl wechseln an mehreren Stellen. Einige Folien bzw. Lagen sind später geschrieben worden als ihre Umgebung, was deutlich daran zu sehen ist, daß der Autor-Kopist den Duktus gegen Ende der betreffenden Seite gestreckt hat, um das Seitenende und den Anschluß an die bereits vorhandene folgende Recto-Seite zu erreichen. So bei pp. 7–10 (Innenbifolium der Lage ff. 1–8): Linienzahl 26–28 gegenüber 22–24 der pp. 1–6 und 22 der pp. 11–96, Strecken des Duktus auf p. 10; pp. 97–112 (Lage ff. 49–56): Linienzahl 24 gegenüber 22 auf pp. 11–96 und pp. 113–134, Strecken des Duktus auf p. 112; pp. 135–142 (die beiden inneren Bifolien der Lage ff. 65–74): Linienzahl 23 gegenüber 22 auf pp. 113–134 und pp. 143–148, dunklere Tinte und wesentlich größere Schrift als im übrigen Ms., Ende des Textes p. 142 nach 6 Zeilen, Rest der Seite leer.[5]

Die Illumination (Initialen, Zierleiste p. 1 sowie ausführliche Randlemmata) wechselt zwischen verblaßtem Braunrot und Violettrot und ist vom Autor-Kopisten selbst jeweils in einem nachträglichen Arbeitsgang ausgeführt worden; die für Initialen vorgesehenen Buchstaben hatte er zunächst ganz klein am Rand oder am Zeilenanfang vorgeschrieben. Der Hauptteil der Rand-Korrekturen und Rand-Ergänzungen erfolgte erst, nachdem die roten Randlemmata bereits ausgeführt waren. Alle Interventionen im Ms. stammen vom Autor-Kopisten selbst.

Das Ms. lag bis mindestens 1929 in einem orientalischen Klapp-Einband.[6] Jetzt hat es einen Halbledereinband mit Deckeln aus marmorierter Pappe. Es ist etwas beschnitten worden, wodurch einige Marginalien leicht in Mitleidenschaft gezogen worden sind. Das Papier der ff. I, VI, I′ sowie eines fliegenden Blattes vorn stammt aus dem ausgehenden 18. Jh. Wasserzeichen: Buchstabengruppe GFA und Name WELGAR mit der Jahreszahl 17. . (derselbe Name mit der Jahreszahl 1805 belegt bei E. Heawood, Watermarks, mainly of the 17th and 18th centuries, Hilversum 1950 (Nachdr. 1957) (Monumenta chartae papyraceae. I), Nr. 3321. Auf jeder Seite rechts (Bleistift) eine moderne Paginierung mit „arabischen" Ziffern.

Autopsie und Kollation in situ September 1975.[7]

---

[5] Zum Neueinsatz auf p. 245 [= f. 123] vgl. unten S. 25* Anm. 13.

[6] A. Deissmann, Forschungen und Funde im Serai, Berlin–Leipzig 1933, S. 43: „Einband: orientalisch, losgelöst, nur zum Teil erhalten."

[7] Ich besitze außerdem einen Mikrofilm, den die Serai-Bibliothek freundlicherweise für mich angefertigt hat.

ERHALTENE OPUSCULA

1. Gebet.
2. Verse auf Augustin.

Die beiden kleinen Werke sind zusammen in folgenden Handschriften auf uns gekommen:

*Athos, Dionysiu 440 (um das Jahr 1460) (= D)
*Florenz, Laurentianus 59,13 (ca. 3. Viertel des 15. Jh.) (= L)
[Adrianopel, Nr. 131][1]
*Athen, Metochion Panagiu Taphu 784 (17. Jh.)
Athos, Panteleimonos 803 (17. Jh.)
*Athen, Ethnike Bibliotheke 876 (J. 1753)
Bukarest, Bibl. Acad. Rep. Soc. România, cod. gr. 566 Litzica (18. Jh.)
Athos, Xeropotamu 252 (18. Jh.)
Athen, Sammlung Mystakides 11 (J. 1766)[2]

Nur das Gebet enthält:
Athos, Xeropotamu 256 (18. Jh.)

Nur die Verse enthalten:
*Athos, Iviron 388 (15. Jh. Ende–16. Jh. Anfang) (= I)
Athen, Ethnike Bibliotheke 2293 (17. Jh.)[3]
[Mega Spelaion, Nr. 107][4]
Athos, Kavsokalyvia 74 (18. Jh.)
Athos, Kutlumusiu 617 (18. Jh.)
Ankara, Archäologisches Museum 100 (J. 1803)[5]
*Sinai-Kloster, cod. gr. 2109 (J. 1847)[5]

---

[1] Das Manuskript ist nach der Evakuierung der griechischen Handschriften aus Adrianopel/Edirne im Jahre 1922 verschollen. Nachforschungen, die ich im Sommer 1976 und 1979 in der Bibliothek des Benaki-Museums in Athen angestellt habe, welches einen Teil der ehemaligen Adrianopel-Handschriften besitzt (vgl. M. Richard, Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs, Paris [2]1958, S. 27), blieben ergebnislos. Wie mir Frau K. Tsakona brieflich mitteilte, blieb auch die Suche von Frau E. Zizika und Frau E. Chatzedake, denen ich für ihre Mühe herzlich danke, in der Bibliothek des Byzantinischen Museums ohne Erfolg. Eine Beschreibung des Manuskripts, leider ohne Datierung, gibt B. K. Stephanides, Οἱ κώδικες τῆς Ἀδριανουπόλεως, in: BZ 16 (1907), 266–284, dort S. 280–281.

[2] Vgl. K. Dyobuniotes, Χειρόγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Β. Μυστακίδου, in: EEBS 14 (1938), 423–431, dort S. 425–427 (für den Hinweis danke ich D. Harlfinger).

[3] Für den Hinweis auf dieses Manuskript danke ich J. Sonderkamp.

[4] Das Manuskript ist bei dem großen Brand des Klosters im Jahre 1934 mit fast der gesamten übrigen Bibliothek zerstört worden, vgl. M. Richard (s. oben Anm. 1), S. 121. Beschreibung unter Mitteilung der Textvarianten zu den Versen bei N. A. Bees, Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, I, Leipzig–Athen 1915, S. 102.

[5] Für den Hinweis auf dieses Manuskript danke ich D. Harlfinger.

Die mit einem Stern (*) versehenen Handschriften habe ich in situ untersucht; außerdem besitze ich von ihnen Mikrofilme bzw. Minox-Aufnahmen jeweils von den Folien, die Kritobulos enthalten.

Gebet und Verse sind bisher zweimal ediert worden, beide Male aus sehr jungen und entsprechend mit Fehlern behafteten Handschriften:[6]

Nikodemos Hagioreites, Ἐπιτομὴ ἐκ τῶν προφητανακτοδαβιτικῶν ψαλμῶν. Ἀπάνθισμα διαφόρων εὐχῶν, περιέχον καὶ τὰς θεολογικὰς καὶ πρὸς θεῖον ἔρωτα θεωρητικὰς τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἐπισκόπου Ἱππῶνος εὐχάς, Konstantinopel 1799, S. 170–174 (Gebet), 192 (Verse). Textgrundlage: Athos, Panteleimonos 803.[7]

P. A. Palmieri, Un carme ed una preghiera di Michele Kritopulo d' Imbro, in: Bessarione 13 (1908), 107–111. Textgrundlage: Bucurestensis 566 Litzica.

Von den von mir untersuchten Handschriften haben nur D und L sowie für die Verse außerdem I unabhängigen Wert. Alle anderen einschließlich der durch die Editionen von Nikodemos und Palmieri dokumentierten sind von L abhängig.[8] Sie reproduzieren nicht nur die Fehler von L, sondern versuchen, diese durch Konjekturen zu glätten. Dies sei an folgendem, besonders eklatantem Fall gezeigt: Das schöne, von D richtig überlieferte Trikolon τί τοσοῦτον ἥμαρτον ὁ πηλὸς ἐγώ, ὅσον αὐτὸς δύνασαι συγχωρεῖν, τί τοσοῦτον ἠνόμησα, ὅσον αὐτὸς δύνασαι λύειν, τί τοσοῦτον παρέβην, ὅσον αὐτὸς δύνασαι συμπαθεῖν ist in L durch einen saut du même au même und anschließenden Einschub des Fehlenden an falscher Stelle zu folgendem Gebilde entstellt worden: τί τοσοῦτον ἥμαρτον ὁ πηλὸς ἐγώ, ὅσον αὐτὸς δύνασαι λύειν, τί τοσοῦτον παρέβην, ὅσον αὐτὸς συγχωρεῖν, τί τοσοῦτον ἠνόμησα, ὅσον αὐτὸς δύνασαι λύειν, τί τοσοῦτον παρέβην, ὅσον αὐτὸς δύνασαι συμπαθεῖν. Der aus L geflossene codex Metoch. Panag. Taphu 784 schreibt das ab (unter Auslassung des ἐγώ am Ende des ersten Halbkolons), fügt aber, da ihn die Asymmetrie stört, vor συγχωρεῖν ein δύνασαι ein. So begegnet uns der Text dann auch im cod. Athen. 876. Dem Schreiber der Vorlage von Bucur. 506 und Pantel. 803 fiel auf, daß hier etwas nicht stimmen kann und er „verbesserte" den Text mit folgendem Ergebnis: τί τοσοῦτον ἥμαρτον ὁ πηλός, ὅσον αὐτὸς δύνασαι λύειν, τί[9] τοσοῦτον παρέβην, ὅσον αὐτὸς

[6] Die Verse allein außerdem ediert von Sp. Lampros, Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos, II, Cambridge 1900, S. 437, auf der Grundlage von cod. Panteleimonos 803. Dort teilt Lampros auch die Varianten des cod. Athen. 876 mit. Die Verse sind ein weiteres Mal abgedruckt von M. Rackl, Die griechischen Augustinusübersetzungen, in: Miscellanea Fr. Ehrle, I, Rom 1924 (= Studi e Testi 37), 1–38, dort S. 38. Textgrundlage: Lampros (vgl. oben) und Bees (vgl. oben Anm. 4).

[7] Ich habe eine Photokopie aus dem Exemplar der British Library, London, benutzt.

[8] Es steht nicht zu erwarten, daß eines der bisher noch nicht geprüften Manuskripte aus dem 17. oder 18. Jahrhundert irgend etwas zur Textgestaltung beiträgt.

[9] τί Pantel. 803: καὶ Bucur. 506.

συγχωρεῖς; τί τοσοῦτον ἠνόμησα, ὅσον αὐτὸς ἀφίῃς; τί τοσοῦτον ἔπταισα, ὅσον αὐτὸς συμπαθεῖς; Eine Reedition des Textes schien daher geboten.

Mit den Handschriften D und L, die für das Gebet die alleinigen Textträger sind, befinden wir uns zeitlich und personell im unmittelbaren Umkreis des Kritobulos selbst.

Den Wortlaut hat am besten D bewahrt. Die Handschrift enthält nach liturgischen Texten (ff. 1–83), darunter Troparien des Georgios Eugenikos (ff. 73–83),[10] vor allem Gebete: (f. 83v) Anonymes Gebet an Johannes den Täufer. (ff. 84–99) Gebete des Johannes Eugenikos. (ff. 100–116v) Gebete des Georgios Scholarios und anderer. (ff. 117–131) Οἱ ὑπόλοιποι τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἡμερονυκτίου ψαλμοί. (f. 131v) Gebet des Manuel Rhetor. (ff. 133–177) Gebete des Augustinus. (ff. 177v–180v) Augustin-Verse und Gebet des Kritobulos. (ff. 181–202) Kanon des Andreas von Kreta. (ff. 202–204) Einige Troparien und Gebet an die Theotokos.

Außer den Ergänzungshänden D (f. 202rv) und E (ff. 203–204) waren drei Kopisten an der Herstellung des Manuskriptes beteiligt, die eng zusammengearbeitet haben (Übergänge von einer Hand zur anderen bisweilen mitten in einem Satz). ff. 1–86v, 131–132v: Kopist A. Ein nicht näher bekannter Dositheos.[11] Subskription f. 83 unten: θ(εο)ῦ τὸ δῶρον καὶ πόνος δοσιθέου: + ἔτους ͵ϛϡξϛ': ἰν(δικτι)ῶ(ν)ος ϛης. Also im Jahre 1457/8 geschrieben. ff. 87–99: B. Anonymus, der auch Seragliensis G.İ. 39, ff. 1–300v geschrieben hat.[12] ff. 100–130v, 133–201v: C. Kopist, der auch Seragliensis G.İ.39, ff. 308–309v geschrieben hat, von D. Harlfinger als Johannes Eugenikos identifiziert.[13] Das in diesem Teil der Handschrift auftretende Papier-Wasserzeichen erlaubt eine Datierung dieses Teils auf ca. 1463.[14]

---

10 f. 73 am Rand: πατρὸς ἐφεσίου.

11 Vgl. M. Vogel – V. Gardthausen, Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance, Leipzig 1909, S. 112–113. PLP Nr. 5635.

12 Vgl. meine Beschreibung dieser Handschrift in: Aristoteles Graecus, I, S. 376–377. D. Harlfinger, Textgeschichte Περὶ ἀτόμων γραμμῶν, S. 418, hat diesen Kopisten als Anonymus 4 gezählt und ihm einige andere Handschriften zugewiesen.

13 Vgl. Wasserzeichen, Index II, S. 21 unter ciseaux 53. Harlfinger scheint auch den vorgenannten Anonymus (= Kopist B unserer Handschrift) mit Johannes Eugenikos identifizieren zu wollen, vgl. Wasserzeichen, Index II, S. 21 unter échelle 13. Ich halte das für sehr unwahrscheinlich. Sowohl im cod. Seragl. 39 als auch hier im Athous Dion. 440 sind die beiden Hände klar voneinander zu scheiden, dagegen stimmen Anonymus hier und Anonymus im Seragl. 39, „Johannes Eugenikos" hier und „Johannes Eugenikos" im Seragl. 39, völlig überein. Man wird sich für die Identifizierung einer dieser Hände mit Johannes Eugenikos entscheiden müssen. Die von ihm subskribierte Handschrift Athous Lavra Ω 72, die ich gesehen habe, aber leider nicht photographieren durfte, zeigt einen etwas anderen Schreibstil des Johannes Eugenikos; er schrieb sie über 30 Jahre früher (1425) als noch verhältnismäßig junger Mann.

14 ff. 100–201: Schere mit Band, das eine Zeichen des Paares identisch mit Briquet, Fili-

L besteht aus mehreren, teilweise heterogenen und verschieden zu datierenden Teilen; uns interessieren die ff. 244–307^v. Sie enthalten: (ff. 244–248) Gebet des Kritobulos. (ff. 248–263) Gebete des Johannes Eugenikos. (ff. 263–289) Gebete des Augustinus. Davor die Bemerkung: ταύτας τὰς εὐχὰς ἐμετεγλώτισεν (sic) κῦρ δημήτριος ὁ κυδώνης· ταύτας τὰς εὐχὰς εὑρὼν ὁ ἅγιος ὁ ἐφέσου ἐν ἰταλίᾳ ὁ εὐγενικὸς κῦρ μάρκος. (f. 289) Augustin-Verse des Kritobulos. (ff. 289^v–307^v) Capitula ascetica.

Dieser gesamte Teil der Handschrift (ff. 244–307^v) ist von einem Kopisten geschrieben, der f. 307^v in Monokondylien subskribiert hat, die als ὁ ἁμαρτωλὸς γεώργιος ὁ εὐγενικός aufzulösen sind. Der Hymnograph und Vater der Brüder Johannes und Markos Eugenikos scheidet als Kopist unserer Handschrift schon aus chronologischen Gründen aus. Die Wasserzeichen[15] deuten auf eine Entstehung Mitte – 3. Viertel des 15. Jahrhunderts, und mit der Bezeichnung des Markos Eugenikos als ἅγιος (f. 263) ist als terminus post quem dessen Todesjahr (1445) gegeben. Der Vater des Johannes Eugenikos[16] aber starb bereits 1406. So spricht vieles dafür, unseren Georgios Eugenikos mit dem gleichnamigen Sohn des Johannes[17] zu identifizieren. Er hinterließ uns vom Gebet des Kritobulos einen Text, der mehr und schwerer wiegende Fehler aufweist als derjenige, den in D höchstwahrscheinlich sein Vater kopiert hat. Dennoch hat auch D einige Trennfehler gegen L, und es scheint, daß Georgios Eugenikos Jr. nicht einmal in der Lage gewesen wäre, die vereinzelten orthographischen Lapsus seines Vaters zu verbessern; denn seiner Subskriptio hat er eine Schlußbemerkung an seinen πνευματικὸς πατὴρ vorausgeschickt, wo er – nicht mehr vom weitgehend richtigen Schriftbild der Vorlage geleitet – sein eigenes Griechisch schreibt, das sich so liest: δέσποτά μου ἅγιε καὶ πνευματικαὶ πάτερ, ὁπόταν τὰς εὐχὰς ταύτας ἀναγινώσκεις, σύγνωθεί μοι καὶ συγχώρη μοι τῷ ἁμαρτωλῷ τὸν παντὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλότερον.

Einige Divergenzen zwischen D und L scheinen auf Autorenvarianten zurückzugehen (z. B. S. 12*,5 μετανοοῦντας L, das ich in den Text gesetzt habe, weil es dem μετανοοῦντα Z. 17 besser entspricht – εἰς μετάνοιαν D, entsprechend dem Text von Luc. 5,32; außerdem S. 13*,10 δέσποτα – κύριε, 11 ἀφάτῳ – ἀφράστῳ, 12 ἀμετρήτῳ – ἀμέτρῳ).

Zu den voneinander unabhängigen Textzeugen D und L tritt für die Augustin-Verse noch I. Eine stemmatische Einordnung ist wegen des ge-

---

granes, Nr. 3689 (belegt für J. 1463), das andere identisch mit ciseaux 73 bei Harlfinger, Wasserzeichen (= Wasserzeichen in der von Kritobulos geschriebenen Arrian-Handschrift Seragl. 16, vgl. S. 70*).

15 Leider war ich auf Ausmessen und Freihand-Kopieren angewiesen: Es finden sich in unserem Handschriftenteil: Schere, gekreuzte Schwerter, Amboß, Krone.

16 PLP Nr. 6188.

17 PLP Nr. 6187.

ringen Textumfanges von vornherein problematisch. I weist einige Varianten auf, die möglicherweise auf den Autor selbst zurückgehen, daher sind alle Lesarten von I im Apparatus criticus dokumentiert. Die Kritobulos-Verse stehen auf f. 915^{v} (nach der neueren Bleistiftzählung f. 900^{v}) dieses riesigen Codex („Okeanos"), der unter vielen anderen Schriften auch Werke des Scholarios und der beiden Eugenikos-Brüder enthält.

εὐχὴ Κριτοπούλου τοῦ Ἰμβρίου

δέσποτα κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ μόνος συμπαθής τε καὶ εὐδιάλλακτος, ἡ τοῦ ἐλέους πηγή, τὸ τῆς φιλανθρωπίας ἀνεξάντλητον πέλαγος, ὁ μὴ δικαίους ἐλθὼν καλέσαι, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς μετανοοῦντας προσδέξασθαι, ὁ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ συγχωρεῖν ἁμαρτίας Πέτρῳ τῷ κορυφαίῳ τῶν σῶν μαθητῶν καὶ ἀποστόλων ἐγκελευσάμενος ἐρωτήσαντι, ἅμα μὲν ἐκ τούτου καὶ τὸ ἄπειρον τῆς σῆς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας ἐμφαίνων, ἅμα δὲ καὶ πᾶσι τοῖς ἡμαρτηκόσιν εὐσπλάγχνως καὶ συμπαθῶς θύραν μετανοίας ἀνοίγων καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς χαριζόμενος καὶ τῇ ἀπογνώσει μηδαμοῦ χώραν διδούς, αὐτός, δέσποτα φιλάνθρωπε, θεὲ πάσης παρακλήσεως, πατὴρ οἰκτιρμῶν, ἐλέους κύριε, συμπαθείας ἄβυσσε, ἀγαθότητος πέλαγος, εὐσπλαγχνίας πηγή, μακροθυμίας τε καὶ ἀνεξικακίας ἀκένωτε θησαυρέ, πλανωμένων ὁδηγέ, πεπτωκότων ἀνόρθωσις, ἀπελπισμένων ἐλπίς, ἀπεγνωσμένων παραμυθία καὶ πᾶσι πάντα καὶ ὢν καὶ γινόμενος δι' ἐμὲ καὶ τὴν ἐμὴν σωτηρίαν, πρόσδεξαι νῦν κἀμὲ τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ ἀνάξιον δοῦλόν σου μετανοοῦντα καὶ προσερχόμενόν σοι μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ πνεύματος ταπεινώσεως καὶ λύσιν ἐξαιτοῦντα τῶν πολλῶν καὶ δεινῶν μου πλημμελημάτων, ὧν ἐν γνώσει τε καὶ ἀγνοίᾳ ἀσύγγνωστα ἥμαρτον παρὰ πάντα τὸν βίον καταπατήσας μὲν τοὺς νόμους τοὺς σούς, ἀθετήσας δὲ τὰς σὰς ἐντολάς, παραβὰς δὲ τὰ σὰ προστάγματα, ἀλογήσας δὲ τῶν χρηστῶν σου καὶ σωτηρίων παραγγελμάτων ὅλος τε μακρυνθεὶς ἀπὸ σοῦ καὶ τῶν σῶν καὶ ὀπίσω τῆς πονηρᾶς διανοίας μου πορευθεὶς καὶ γενόμενος ἐπίχαρμα τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς πονηροῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, δαίμοσιν, ἐξ ἅπαντος τρόπου πληρῶν αὐτῶν τὰ προστάγματα.

καὶ νῦν κύριε, κύριε, ὥσπερ ἐκ βαθυτάτου ὕπνου καὶ μέθης ἢ κάρου ὀψὲ καὶ μόλις ἀνανήψας τῆς ἁμαρτίας καὶ εἰς ἑαυτὸν συστραφεὶς καὶ συναίσθησιν λαβὼν τῶν οἰκείων κακῶν πανταχόθεν τε ἐμαυτὸν ἐξετάσας καὶ ἔρημον εὑρὼν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ τῆς φωτοειδοῦς καὶ λαμπρᾶς καταστολῆς τοῦ θείου λουτροῦ, ἥν με ἐνέδυσας, γυμνὸν ὅλον καὶ ἐξ-

---

4 ὁ μὴ – 5 μετανοοῦντας : Ev. Matth. 9,13; Ev. Marc. 2,17; Ev. Luc. 5,32 5 ὁ ἑβδομηκοντάκις – 7 ἐρωτήσαντι : Ev. Matth. 18,21–22

D = Athous Dionysiu 440 L = Laurentianus 59,13

tit. εὐχὴ κριτοπούλου τοῦ ἰμβρίου L : τοῦ λογιωτάτου κυροῦ μιχαὴλ τοῦ κριτοβούλου D **2** τε D : om. L **3** εὐδιάλακτος DL **5** μετανοοῦντας L : εἰς μετάνοιαν D προσδέξασθαι D : πρόσδεξαι L ἑβδομηκοντάκις L **7** ἐρωτίσαντι D **8** ἡμαρτηκόσι L **9** εὐσπλάχνως L **11** π(ατ)ὴρ D : σ(ωτ)ὴρ L **12** συμπαθίας D **12/13** εὐσπλαχνίας D **13** ἀνεξηκακίας L **14** ὀδηγέ D **15** γινόμενος D : γινωσκόμενος L **19** δεινῶ L πλημελημάτων L **20** ἀσύγνωστα DL **22** σωτηρίον L **26** αὐτῶν D : om. L **29** συνέσθησιν L

ηπορημένον ὁρῶν, ἀντὶ δὲ ταύτης ῥάκια ῥυπαρὰ περιβεβλημένον τῆς ἁμαρτίας, καὶ στένοντα καὶ τρέμοντα καὶ λιμώττοντα καὶ πᾶσι κακοῖς ἐνεχόμενον, ὅλος τε ἐξαπορηθεὶς καὶ πάντων τῶν ἄλλων ἀπογνοὺς εἰς μνήμην ἧκον τῆς προτέρας ζωῆς, ἐν ᾗ με κατέστησας καὶ ἧς διὰ κακίαν ἐκπέπτωκα, καὶ τῶν χρηστῶν σου καὶ κηδεμονικῶν ἅμα καὶ φιλαγάθων καὶ πατρικῶν ἀνεμνήσθην σπλάγχνων καὶ πρὸς τὸν ἐμὸν γνησίως ἐπιστρέφω δεσπότην καὶ θαρρούντως ἐμαυτὸν τοῖς ποσὶν ἐπιρρίπτω τοῖς σοῖς μέγα κεκραγὼς καὶ βοῶν ἐκ βάθους ψυχῆς κατὰ τὸν ἄσωτον ἐκεῖνον υἱόν· ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανόν, κύριε, καὶ ἐνώπιόν σου.

δέξαι οὖν με, ἀγαθὲ καὶ φιλάνθρωπε δέσποτα, μετανοοῦντα καὶ ἐπιστρέφοντα καὶ προσερχόμενον θαρρούντως τῇ σῇ ἀφάτῳ χρηστότητι καὶ ἀμετρήτῳ συμπαθείᾳ καὶ ὑπεραγάθῳ βασιλείᾳ, δέξαι με τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου, τὸν πολλὰ ἐπταικότα καὶ παροργίσαντα καὶ παραπικράναντα τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα σου, δέξαι με τὸ πλάσμα τῶν σῶν χειρῶν, τὸ ἴδιον δημιούργημα, ὃν ἐτίμησας ἰδίᾳ εἰκόνι καὶ τῇ κατὰ πάντων ἀρχῇ, ᾧ μόνῳ λόγον ἐχαρίσω τῶν ἄλλων ζῴων καὶ ὃν πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἐκόσμησας ἀγαθοῖς, ὑπὲρ οὗ νόμον ἔδωκας, προφήτας ἀπέστειλας, ἄλλα μυρία εἰργάσω, δι' ὃν ἄνθρωπος γέγονας θεὸς ὢν καὶ δεσπότης καὶ πᾶσαν τὴν φρικτὴν οἰκονομίαν ἐτέλεσας καὶ πάθη καὶ σταυρὸν ἠνέσχου καὶ θάνατον καὶ ταφήν, ἵνα καὶ θανάτου καὶ παθῶν καὶ ἁμαρτίας ἐλευθερώσῃς ἐμὲ καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἐπανάξῃς οἰκειότητα καὶ υἱοθεσίαν καὶ τῆς σῆς βασιλείας κληρονόμον ποιήσῃς.

εἰ τοίνυν ταῦτα πάντα φιλανθρώπως καὶ πεποίηκας καὶ ὑπέμεινας δι' ἐμέ, πῶς νῦν ἐάσεις, ὦ δέσποτα, θήραμα γενέσθαι ⟨με⟩ τῷ διαβόλῳ καὶ τῆς σῆς ἀπειροδυνάμου δυνάμεώς τε καὶ ἀγαθότητος καὶ σοφίας κατακαυχήσασθαι τὸν ἀποστάτην καὶ πονηρὸν καὶ δραπέτην δαίμονα ὡς μὴ μόνον προτοῦ τὸν ἄνθρωπον ἀπατήσαντα καὶ τῆς τοῦ παραδείσου διαγωγῆς ἐξορίσαντα καὶ τῆς ἐκεῖσε στερήσαντα μακαρίας ζωῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπόρρητον οἰκονομίαν καὶ τὴν φρικωδεστάτην θυσίαν καὶ τὸ χεθὲν θεῖον αἷμα, τὸ σὸν καὶ δεσποτικόν, τὸ μέγα καὶ περιβόητον, δι' οὗ ἡμᾶς ἐξηγόρασας, ἔτι καὶ νῦν συναρπάζειν δυνάμενον τοὺς τοσούτου τιμήματος ὠνητοὺς δούλους τοὺς σοὺς καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον τῆς ἀπωλείας συναπάγοντα βάραθρον; μή, δέσποτα φιλάν-

---

9 ἥμαρτον – ἐνώπιόν σου : Ev. Luc. 15,21

2 λιμόττοντα D **4** ἦκον L : εἶκον D **6** σπλάχνων DL **7** θαρρούντος D **8** κεκραγῶς D **9** καὶ D : om. L **10** δέξαι D : δέξε L δέσποτα D : κύριε L **11** ἀφάτῳ D : ἀφράστῳ L **12** ἀμετρήτῳ D : ἀμέτρῳ L συμπαθίᾳ L : ἐμπαθίᾳ D **14** σπλάχνα DL **15** τῶν σῶν χειρῶν D : τῶν χειρῶν σου L ὃν D : ᾧ L **17** ὃν D : ᾧ L **18** ἠργάσω D δν Athen. Metoch. Panag. Taphu 784 : ὧν DL **20** καὶ[2] D : om. L : θανάτου L : τοῦ θανάτου D **24** ὑπέμηνας L **25** ἐάσεις L : ἐάσῃς D με addidi : om. DL **27** καὶ[2] D : om. L **28** πρὸ τοῦ D : om. L **31** αἷμα D τὸ σὸν καὶ L : καὶ σὸν D **34** ἀπολείας D

θρωπε, μή, βασιλεῦ αἰώνιε, μή, παντοδύναμε κύριε, μὴ τοσαύτην νίκην νικήσῃ καθ' ἡμῶν ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρός, ὁ ἀλιτήριος δαίμων· μὴ δὴ τοσοῦτον δυνηθείη ἡ ἡμετέρα κακία. ἥμαρτον μέν, ἀλλὰ σοῦ οὐκ ἀπέστην· ἥμαρτον, ἀλλὰ σὲ θεὸν ἐπιγράφομαι· ἥμαρτον πολλὰ καὶ μεγάλα, ὁμολογῶ, ἀλλ' εἴσω πίπτει τῆς σῆς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας· αὕτη δὲ πέρας οὐκ ἔχει. τί τοσοῦτον ἥμαρτον ὁ πηλὸς ἐγώ, ὅσον αὐτὸς δύνασαι συγχωρεῖν, τί τοσοῦτον ἠνόμησα, ὅσον αὐτὸς δύνασαι λύειν, τί τοσοῦτον παρέβην, ὅσον αὐτὸς δύνασαι συμπαθεῖν, εὔσπλαγχνος καὶ μακρόθυμος ὤν; οὐδὲν μέγα πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτήματα εἰς ταὐτὸν συνελθόντα πρὸς τὴν ἄπειρον ἄβυσσον τῆς σῆς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας παραβαλλόμενα.

διὰ τοῦτο, δέσποτα φιλάνθρωπε, δικαιολογοῦμαι οὐ πρὸς τὴν ἐμὴν καθαρότητα ἀποβλέπων (ἀκάθαρτος γὰρ ἐγὼ παντὸς μᾶλλον καὶ βέβηλος καὶ πόρρω τῶν σῶν ἐντολῶν καὶ τῇ ἰλύϊ καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν ἐμῶν ἀμέτρων κακῶν ὥσπερ σῦς ὅλως ἐγκαλινδούμενος), ἀλλὰ τὸ ἄπειρον τῆς σῆς χρηστότητος ἐννοῶν καὶ πρὸς τὸ ὕψος καὶ μεγαλεῖον τῆς σῆς ἀγαθότητος καὶ φιλανθρωπίας ὁρῶν, ἣν οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων νικῆσαι δύναται. δέξαι οὖν με, κύριε, ἐπιστρέφοντα μετὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν καὶ μετανοοῦντα ἐφ' οἷς ἐπλημμέλησα καὶ συγγνώμην αἰτοῦντα, κάμφθητι ταῖς ἐμαῖς λιταῖς καὶ δεήσεσι, σπλαγχνίσθητι ὡς συμπαθής, οἴκτειρον ὡς μακρόθυμος, ἐλέησον ὡς φιλάνθρωπος καὶ συγχώρησόν μοι ὅσα σοι ἥμαρτον, δέξαι με τὸν σὸν δοῦλον εὐχαριστοῦντα μέν, ὅτι οὐκ ἤδη συναπώλεσάς με ταῖς ἀνομίαις μου μακροθυμήσας ἐπ' ἐμοί, ἐξαιτοῦντα δὲ νῦν λύσιν τῶν ἐπταισμένων μοι καὶ τελείαν ἀπαλλαγὴν καὶ συγχώρησιν παρὰ τῆς σῆς ἀγαθότητος.

εἰς δὲ τὸ ἑξῆς, ἱκετεύω καὶ πάνυ δέομαι, στήριξόν με τῇ σῇ πίστει καὶ ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ βεβαίᾳ, ἀκλόνητον διατήρησον πάσαις ταῖς τοῦ πονηροῦ μεθοδίαις καὶ προσβολαῖς, ἵνα μὴ συναρπάσῃ με ἡ κακία πρὸς βάραθρον τῆς αὐτῆς ἀπωλείας μηδὲ γένωμαι θήραμα τῷ ἐχθρῷ, ἀγγέλῳ πιστῷ φύλακι παρακατάθου τὴν ἐμὴν ζωὴν ὁδηγοῦντι καὶ ἐνισχύοντι πρὸς τὸ ποιεῖν τὸ σὸν θέλημα καὶ τὰς σὰς καλῶς ἀποπληροῦν ἐντολάς. ναί, δέσποτα μακρόθυμε, πολυέλεε κύριε, νοητὲ ἥλιε, βασιλεῦ τῆς δόξης, τῶν κατ' ἐμὲ ἁμαρτωλῶν ἡ τελεία συγχώρησις καὶ συμπάθεια, ναί, γλυκύτατε Ἰησοῦ, ἀναψυχή μου καὶ παρηγορία καὶ παραμυθία, παράκλησις, γλυκυθυμία, γάνος τῆς ἐμῆς ψυχῆς, χαρὰ

---

2 μὴδη L : μηδὲ D **7** συγχωρεῖν D : λύειν, τί τοσοῦτον παρέβην, δσον αὐτὸς συγχωρεῖν L (verbis λύειν – αὐτὸς per homoeoteleuton falso repetitis) ἠνόμισα L **8** εὔσπλαχνος DL **10** ταὐτὸν L : ταὐτὸ D **12** διὰ D : καὶ διὰ L **13/14** μᾶλλον καὶ βέβηλος L : καὶ βέβηλος μᾶλλον D **15** σὺς L ἐγκαλυνδούμενος DL **21** σπλαχνίσθητι D : σπλαχνήσθητι L οἴκτηρον L **22** σοι D : om. L **23** συναπόλεσάς D **24** νῦν D : om. L ἐπταισμένων D : πταισμένων L **30** ὀδηγοῦντι L **33** ἁμαρτωλῶν D : ἁμαρτιῶν L **34** καὶ[1+2] L : om. D παρηγορεία D **35** γάννος D

πεπληρωμένη, ἀγάπη τελεία, ἔρως θεοειδής, ζωὴ ἄλυπος, ἔφεσις τῶν καλῶν, εἰρήνη ὑπερέχουσα πάντα νοῦν, ναί, φῶς τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν, χειρῶν ἔκτασις, ποδῶν βάσις, μελῶν συμφυΐα, ὁλοκληρία τοῦ ὅλου μου σώματος, ἁπλῶς πάντα σοὶ μόνῳ, δέσποτα Χριστέ, προσανέχω, σοὶ ζῶ, σοὶ κινοῦμαι, σοὶ καὶ εἰμί, εἰ καὶ ἥμαρτον ὑπὲρ πάντας. κάθαρόν μου τὸν νοῦν τῆς ὑλικῆς προσπαθείας καὶ τῶν ματαίων ἐννοιῶν καὶ τῶν ἀτόπων καὶ πονηρῶν ἐνθυμήσεων καὶ προλήψεων, αἵ με συνέχουσι καὶ συμπνίγουσι νῦν καὶ πολιορκοῦσι· δός μοι καλὸν πάθος ψυχῆς καὶ λογισμὸν ἔμμονον καὶ καρδιακὴν ἔφεσιν καὶ μελέτην διηνεκῆ τῆς ἀγαθῆς σου μνήμης καὶ τελείας ἀγάπης ὥστε φαντάζεσθαι τὸ σὸν ἐράσμιον κάλλος ἀεὶ καὶ τὴν σὴν ὡραιότητα βλέπειν· ἀπόπλυνον τελείως τοῦ σπίλου τῆς ἁμαρτίας καὶ κάθαρόν με ῥύπου παντὸς ἐμπαθοῦς καὶ μολυσμοῦ καὶ κηλῖδος σαρκὸς καὶ πνεύματος καὶ παράσχου μοι σταθηρὰν γαλήνην καὶ ἄνεσιν καὶ εἰρήνην βαθεῖαν τῶν λογισμῶν, ἵνα διὰ πάντων τῆς σῆς ἀπολαύσας χρηστότητος καὶ μακροθυμίας καὶ τῆς πολλῆς ἀγαθότητος καὶ τοῦ σοῦ θείου ἐλέους πλουσίως τυχὼν εὐχαριστῶ, δοξάζω, ὑμνῶ καὶ μεγαλύνω τὸ σὸν πανάγιον ὄνομα καὶ τοῦ ἀνάρχου σου πατρὸς καὶ τοῦ παναγίου καὶ ἀγαθοῦ καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

4/5 σοι ζῶ – **5** εἰμί : Act. Ap. 17,28

3 μελλῶν L μου D : om. L **4** δέσποτα L : om. D **6** προσπαθίας D **7** αἷ D **9** διηνεκεῖ D **12** τοῦ σπίλου L : τὸν σπεῖλον D **13** μολισμοῦ L : λογισμοῦ D κηλίδος DL **14** βαθείαν DL

στίχοι Κριτοπούλου Μιχαὴλ τοῦ Ἰμβρίου

ὅστις ἔρωτα θεοῦ ἔσχεν εὐφρόνως
καὶ πῦρ ἀνῆψεν ἀγάπης ἐν καρδίᾳ
ἁλοὺς ὅλος γε τῷ πόθῳ τοῦ δεσπότου
καὶ κατοχὴν δὲ ἐμπνευσθεὶς θειοτέραν
τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκτόπως θαυμαζέτω,
τὸν θεῖον ὄντως καὶ σεπτὸν Αὐγουστῖνον,
τοῦ διακαοῦς ἔρωτος καὶ τοῦ πάθους
καὶ τῆς ἐνθέου κατοχῆς τε καὶ ξένης.
ὅλην γὰρ ἐξέχεε τὴν ψυχὴν ὅδε
πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ θεοῦ τε καὶ πλάστου
ἔκφρων γεγονώς, ὅλος ἠλλοιωμένος
τὴν θείαν ὄντως ἀλλοίωσιν καὶ ξένην.
τὸ δὲ βιβλίον συνεχῶς ἐπιέτω
ἀεὶ μελετῶν καὶ προσλαλῶν τῷ κτίστῃ
καὶ φῶς νοερὸν εἰσάγων ἐν καρδίᾳ·
ὁδὸς γάρ ἐστι τοῦτο τῆς μετανοίας
καὶ θύρα ζωῆς πρὸς σωτηρίαν ἄγον.

2–3: cf. Symeon, hy. 20,236–237 ἀνάπτεις τε φλόγα πολλὴν ἀγαπήσεως θείας/καὶ πόθου θείου ἔρωτα οἷα πῦρ μοι ἐμβάλλεις **12** ἔκφρων γεγονώς : cf. Symeon, hy. 17,371–372 καὶ ὡς ἔκφρων ἐν ἐκστάσει/γεγονώς **13** ἀλλοίωσιν καὶ ξένην : cf. Symeon, hy. 51,53 ἀλλοίωσιν τὴν ξένην. cf. etiam hy. 8,67 **16:** cf. Symeon, hy. 33,63–64 τὰ νοερὰ οὖν ὄμματα τῆς νοερᾶς καρδίας/καὶ νοερῷ φωτίζεσθαι ὀφείλουσι φωτί τε. cf. etiam hy. 34,77–78 **17:** cf. Symeon, hy. 18,128 τίς μοι ὑπέδειξεν ὁδὸν μετανοίας

D = Athous Dionysiu 440 I = Athous Iviron 388 L = Laurentianus 59,13
tit. στίχοι κρητοπούλου μιχαὴλ τοῦ ἰμβρύου L : εἰς τὸν αὐγουστῖνον τοῦ κριτοβούλου I : om. D

2 εὐφρόνως L : ἐμφρόνως DI **4** ἁλοὺς DL ὅλος IL : ὅλως D **5** ἐμπνευσθεὶς corr. ex ἐμπνευστὴς D **7** ὄντως DL : φημὶ I **8** πάθους DL : πόθου I **10** ἐξέχεε DL : ἐξήμεσε I ὅδε L : ὧδε D : ὅλως I **12** ἠλοιωμένος (-ος corr. ex -ως) D **13** ἀλοίωσιν D **16** νοερὸν L : νοητὸν DI **18** ἄγον DL : φέρον I

VERSCHOLLENE OPUSCULA

1. Homilia in passionem Domini habita Constantinopoli in die Parasceves

2. Epistula

Beide Arbeiten waren in einem Manuskript enthalten, das mit der übrigen Bibliothek des Don Diego Hurtado de Mendoza im Jahre 1576 in die Bibliothek des Escorial Eingang gefunden hatte. Nach G. de Andrés,[1] der sämtliche erhaltenen alten Verzeichnisse und Kataloge ausgewertet hat, handelte es sich um ein ca. 1460 entstandenes Papier-Manuskript, das hinter einigen Werken des Scholarios (ff. 63sqq.) die oben angeführte Homilie enthielt. Auf sie folgte (ff. 74sqq.) „epistula cuiusdam qui res gestas Mahometi Imperatoris descripserat 5 libris". Für uns bedarf es keiner besonderen Anstrengung, den quidam mit Kritobulos von Imbros zu identifizieren. Wer der Adressat des Briefes war, wird leider nicht mitgeteilt.[2] Die Handschrift ist heute nicht mehr im Escorial vorhanden; höchstwahrscheinlich ist sie mit so vielen anderen beim großen Brand des Klosters im Jahre 1671 zerstört worden.[3]

---

[1] Catálogo de los códices griegos desaparecidos de la Real Biblioteca de el Escorial, El Escorial 1968, S. 198 Nr. 462.

[2] Es handelt sich kaum um eine Kopie des Widmungsbriefes an den Sultan, denn dort sind Adressat und Absender zu Anfang deutlich genannt; dagegen hätte es einer sehr aufmerksamen Lektüre des ganzen Briefes bedurft, um ihm zu entnehmen, daß der Verfasser sein Werk in fünf Bücher eingeteilt hat. – Die Datierung der Handschrift auf ca. 1460 ist etwas zu früh, da durch diesen Brief der terminus post quem mit 1467/8 gegeben ist.

[3] Die Angabe von Andriotes, Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 169 (sinngemäß wiederholt von Tomadakes, Περὶ ἁλώσεως, S. 88 und dann J. Ch. Konstantinides, in: ΘΗΕ 7 (Athen 1965), Sp. 1050 s. v. Κριτόβουλος Μιχαήλ), daß „στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Escurial στὴν Ἱσπανία σώζονται (sic) σὲ δύο (sic) χειρόγραφα ἕνα ποίημα (sic) μὲ τὸν τίτλο Περὶ τῶν παθῶν (sic) καὶ μία ὁμιλία Περὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ" beruht auf einer Kette von Mißverständnissen, die über Krumbacher, GBL, S. 311 zurückgehen auf E. Miller, Catalogue des manuscrits grecs de la bibliothèque de l'Escurial, Paris 1848, S. 375 und 521. (Inhaltsangaben der verschollenen Handschrift aus zwei alten Katalogen aus der Zeit vor 1671, dabei S. 375 Übersetzung der Katalogangabe Εἰς τὰ σωτήρια πάθη . . . Χριστοῦ mit „Sur les passions"). Schon Ch. Graux, Essai sur les origines du Fonds grec de l'Escurial, Paris 1880 [= Bibliothèque de l'École des Hautes Études. 46], S. 216 mit Anm. 1 hatte den Irrtum Millers, der dann von Krumbacher und Andriotes vergrößert wurde, richtiggestellt.

DIE BEIDEN FASSUNGEN DES WIDMUNGSBRIEFES

Der Widmungsbrief ist der einzige Teil der Historien, der in zwei getrennten Fassungen auf uns gekommen ist; sie weichen teilweise beträchtlich voneinander ab.

Eine dieser Fassungen liegt uns in S, pp. V–IX vor. Die Lage, zu welcher diese Blätter gehören, ein Binio, dessen erstes Blatt sowie die Rückseite des letzten Blattes unbeschriftet geblieben sind, ist offensichtlich längere Zeit über gesondert vom übrigen Manuskript aufbewahrt worden: p. III und p. X (also die beiden Außenseiten der Lage) sind schmutzig und abgegriffen (p. III ist jetzt durch aufgeklebtes durchsichtiges Papier geschützt). Dennoch gehören diese Blätter kodikologisch eng mit dem übrigen Manuskript zusammen: pp. III–IV/IX–X weisen dasselbe Wasserzeichen auf wie pp. 35–38/43–46 usw., vgl. oben S. 5*. pp. V–VI/VII–VIII sind mit demselben Wasserzeichen versehen wie pp. 137–140, 165–212 usw., vgl. oben S. 5*.

Von der kodikologischen Beschaffenheit der anderen Fassung (T) haben wir leider keine Kenntnis, da das Original verschollen ist. Es befand sich im August 1859 im Besitz von C. Tischendorf, der es während eines Aufenthaltes in Konstantinopel vom Fürsten Alexander Lobanov, dem Botschafter des Zaren Alexander II. bei der Hohen Pforte, erhalten hatte. Glücklicherweise hat Tischendorf jedoch den Text dieses Widmungsschreibens in seiner Notitia editionis codicis Bibliorum Sinaitici, Leipzig 1860, S. 123–124, vgl. dort auch S. 7, veröffentlicht. Er teilt uns außerdem mit, daß er den Codex mit dem Geschichtswerk des Kritobulos in Händen gehabt habe und daß am Anfang des Werkes ein Brief stehe, „unde scriptoris ingenium pariter atque libri ratio cognoscitur". Diesen Brief habe er durch Lobanovs Vermittlung erhalten.

Hier erheben sich nun einige Fragen, auf welche bis jetzt keine befriedigende Antwort gefunden werden konnte. Hat der Brief, den Tischendorf veröffentlichte, zusammen mit den heutigen pp. III–X von S den Anfang des Codex gebildet?[1] Oder hat er ohne pp. III–X mit dem übrigen Codex zusammengelegen und ist er, nachdem er über Lobanov an Tischendorf gegeben worden war, durch die jetzigen pp. III–X ersetzt worden, die vorher gesondert aufbewahrt wurden? Oder hatte Tischendorf die pp. III–X an ihrem heutigen Platz gesehen, und hat man ihm die Parallelfassung gegeben, die getrennt davon lagerte? Ist das Papier der Tischendorfschen Fassung ebenfalls mit Papiersorten von S identisch? Möglicherweise ließen sich einige dieser Fragen beantworten, falls doch

[1] Wir müssen daran denken, daß die Handschrift zu Tischendorfs Zeiten keinen festen Einband hatte, sondern in einem orientalischen Leder-Klappband lag, vgl. oben S. 6*.

einmal das Tischendorfsche Original (eventuell in Leningrad oder Leipzig) auftauchen sollte. Bis dahin sind wir allein auf die in der Notitia gedruckte Fassung (T) angewiesen.

Einen Teil der Fassung T (unsere Edition S. 6,2 ξυντέταχα – 8,14 κριθησόμενον) hat A. K. Demetrakopoulos in seinen Ergänzungen und Berichtigungen zur Νεοελληνική Φιλολογία des K. Sathas[2] abgedruckt, allerdings ohne uns mitzuteilen, woher er die Kenntnis dieses Textes schöpft, aus der Edition Tischendorfs oder etwa aus dem Original, das er bei Tischendorf eingesehen haben könnte. Mit einiger Sicherheit läßt sich jedoch sagen, daß er die Edition vor sich gehabt hat. In seinem Text erscheint der unnötige Zusatz γῆν nach S. 7,3 τὴν, den Tischendorf gemacht und durch eckige Klammern gekennzeichnet hatte.[3]

Abgesehen von zwei orthographischen Kleinigkeiten weist der Text bei Demetrakopoulos gegenüber T zwei Zusätze auf: S. 6,13 ist der Artikel τὰ eingefügt: τά τε τῆς Αἴνου καὶ τῶν Φωκέων καὶ δὴ καὶ ⟨τὰ⟩ τῶν Τριβαλλῶν. Die Hinzufügung ist überflüssig, wie ein Blick auf die Parallelfassung in S beweist. S. 7,29 fügte Demetrakopoulos (und unabhängig von ihm auch Müller) vor dem Wort βασιλεύς den Artikel ὁ ein: καὶ ὡς ἐστόρεσε τὸ τούτων φρόνημα ⟨ὁ⟩ βασιλεύς. Auch diese Hinzufügung ist, wie der sonstige Sprachgebrauch des Kritobulos zeigt, überflüssig. Kritobulos verwendet zwar das Wort βασιλεύς im Sinne von „der Sultan“ im Nominativ meistens mit dem bestimmten Artikel[4], doch finden sich abgesehen von den über 60 Fällen, wo ein Satz mit βασιλεὺς δὲ oder βασιλεὺς γὰρ beginnt, mehrere Passagen, in welchen auch innerhalb oder am Ende des Satzes das Subjekt βασιλεύς ohne Artikel verwendet wird, z.B. S. 185,8 τὴν Δαλματῶν καὶ Βόστρων χώραν, ἣν πρώην ἐχειρώσατο βασιλεύς. Die Abweichungen des Textes von Demetrakopoulos gegenüber T sprechen also nicht dafür, daß er etwa das Original eingesehen und getreuer als Tischendorf wiedergegeben hätte. Er hat vielmehr Tischendorfs Text mit einigen kleinen Änderungen, die er selbst vornahm, abgedruckt.

---

[2] Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα, Leipzig 1871 (Nachdr. Athen 1965), S. 9–10. Diesen Hinweis verdanke ich J. Sonderkamp.

[3] Kritobulos verwendet in solchen Fällen überwiegend die Ellipse, vgl. den Index graecitatis s. v. ellipsis nominis substantivi. Nur zweimal gebraucht er das Wort γῆ mit dem genetivus possessivus, doch in beiden Fällen liegt ein besonderer Grund dafür vor: S. 93,26–27 ἔκειρέ τε τὴν γῆν τῶν Κῴων καὶ προσβαλὼν τῷ ἄστει ἐπολιόρκει sind die umliegenden Ländereien im Gegensatz zur Stadt Kos bezeichnet; S. 96,1–2 σημείωσαι περὶ τῆς Τριβαλλῶν γῆς ὅπως πάμφορός τέ ἐστι καὶ πᾶσιν εὐθήνεται καλοῖς schließen sich an das Wort γῆ Aussagen an, die die Fruchtbarkeit zum Ausdruck bringen. In den übrigen Fällen, wo Kritobulos die Ellipse vermeidet, verwendet er das Wort χώρα.

[4] Sehr häufig stehen Genetiv (besonders ἡ βασιλέως sc. χώρα und κελεύσαντος βασιλέως) und Dativ sowie der Akkusativ in Präpositionalverbindungen wie ὡς, ἐς, παρὰ βασιλέα ohne Artikel.

Die beiden Fassungen S und T stimmen über mehr als zwei Drittel ihres Gesamtumfanges nahezu überein. Nach einer feierlichen Anrede, welche die offiziellen und traditionellen Ruhmestitel des Sultans enthält[5], gibt Kritobulos in einem gewaltigen, rhetorisch stilisierten Satzgefüge zunächst den Beweggrund für die Abfassung des Werkes an: Die großartigen Taten Mehmets sollen die ihnen adäquate Verbreitung finden und der Nachwelt überliefert werden.

Schon in diesem ersten Satz betont Kritobulos, daß dieses Ziel nur durch ein in griechischer Sprache verfaßtes Werk erreicht werden kann. Viermal läßt er deutlich anklingen, daß nur eine Darstellung in dieser Sprache auch eine Garantie für den Ruhm bei der Nachwelt bieten kann.[6] Diesen Gedanken führt er dann im folgenden noch einmal gesondert aus und weist auf die Verbreitung des Griechischen im gesamten Abendland bis nach England hin, wohingegen ein Geschichtswerk in arabischer oder persischer Sprache dorthin wegen der Sprachbarriere nicht ausstrahlen könne.[7] Die Materialbeschaffung, so führt er weiter aus (§ 4), war sehr schwierig, da er selbst nicht Augenzeuge der Ereignisse war und daher umfangreiche Recherchen anstellen mußte. Nach einer detaillierten Inhaltsangabe des Gesamtwerkes (§§ 5–14), die hier zunächst außer Betracht bleibt, überantwortet der Autor sein Werk dem Urteil des Sultans; falls dieses günstig ausfallen sollte, will er sein Werk fortsetzen, im anderen Falle dagegen hinfort schweigen und die Aufzeichnung der Taten des Großherrn Berufeneren überlassen.

In allen diesen Teilabschnitten der Widmungsepistel – abgesehen von der Inhaltsangabe – stimmen die Fassungen S und T fast wörtlich überein.[8] Die einzige wirklich signifikante Abweichung findet sich S. 8,26–30. Falls das Urteil des Sultans über das vorgelegte Werk, so sagt Kritobulos

---

[5] Vgl. etwa das Schreiben Hugos I. von Zypern (1205–1218) an den rumseldschukischen Sultan Kaikaus bei Sp. Lampros, NE 5 (1908), 45. 50,14–16.

[6] S. 3,27–31 παραδοθέντα ταῖς Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις καὶ ξυγγραφαῖς ᾄδεσθαι καὶ θαυμάζεσθαι παρὰ πᾶσι καὶ μνήμης εἰς ἀίδιον ἀπολαύειν; 4,8–10 μηδεμιᾶς γοῦν μνήμης ἢ ξυγγραφῆς Ἑλληνικῆς ἀξιῶσαι; S. 4,14–17 πολύ τοι ἐπιφανέστερα καὶ ἐπικυδέστερα εἰς ἀνθρώπους ἕνεκά γε Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλλήνων ἱστορίας γενέσθαι; 4,22–24 μὴ Ἑλληνικῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκδοθῆναι μηδὲ τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ παραδοθῆναι.

[7] Ganz ähnlich Laonikos Chalkokondyles (I, S. 2,12–15 Darkó), der allerdings daran im Gegensatz zu Kritobulos die sehr unrealistische Erwartung an die Wiederherstellung eines blühenden griechischen Reiches mit einem griechischen Kaiser an seiner Spitze knüpft.

[8] Kleinere Abweichungen betreffen eher stilistische Details: S. 3,11 νησιώτης δοῦλος τῶν δούλων τῶν σῶν S δοῦλος εὐτελής T; 3,21 φρονήσει καὶ ἀνδρίᾳ S ἀνδρείᾳ καὶ φρονήσει T; 4,5–6 τὰ μέγιστα S τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα T; 5,9 τοῖς μεθ' ἡμᾶς S τοῖς ἐφεξῆς T; 5,16–17 τοῖς τὴν ἐκείνων ἐπαΐουσι γλῶτταν S τοῖς ἐπαΐουσι τὴν ἐκείνων φωνήν T; 5,31 πονήσας S μογήσας T (epische Reminiszenz); 5,33–34 εἰδέναι ἔχοιμι S 5,34 εἰδείην T; 8,12 πέμπω τοίνυν S πέμπω τοῦτο T.

dort, günstig ausfalle, μετὰ χαρᾶς πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων χωρήσομεν πυθόμενοι δὴ μόνον καὶ πολλὰ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων καὶ ἀγνοουμένων ἡμῖν, δι' ἃ δὴ καὶ ἐς δεῦρο τὴν ὅλην ξυγγραφὴν ἀνηρτήσαμεν (werden wir mit Freude deine übrigen Taten behandeln, nachdem wir freilich erst einmal vieles, was dazu unbedingt erforderlich ist und was wir nicht wissen, in Erfahrung gebracht haben, weshalb wir auch bisher den gesamten Bericht zurückgehalten haben). So lautet die Fassung dieses Satzes in S. In T hingegen lesen wir hinter dem Wort χωρήσομεν den Zusatz ἃ σὺν θεῷ σοι πεπράξεται (die du mit Gottes Hilfe vollbringen wirst), und andererseits fehlt dort der letzte Teil des Satzes (δι' ἃ – ἀνηρτήσαμεν).

V. Grecu hat in seinem Aufsatz über die beiden Fassungen des Dedikationsbriefes[9] richtig beobachtet, daß durch die gegenüber S zusätzlichen Worte ἃ σὺν θεῷ σοι πεπράξεται der Ablauf des Gedankens ein wenig gestört wird, denn ganz streng genommen sei es nur bei bereits vorliegenden Ereignissen sinnvoll, von der Notwendigkeit weiterer Recherchen zu sprechen. Der fehlende Einklang mit dem anschließenden Teil des Satzes beweise, daß es sich um einen nachträglichen Einschub handelt; Kritobulos habe ihn gemacht, um dem Sultan anläßlich der Dedikation des Werkes indirekt ein langes Leben zu wünschen. Grecu sieht darin eine weitere Bestätigung seiner These, daß T (bei ihm B genannt) eine erweiterte Fassung von S (bei Grecu A) darstellt. Er stützt seine Argumentation hauptsächlich darauf, daß die Inhaltsangabe in T ausführlicher ist als in S und daß nur in T der Titel des Dedikationsbriefes auch einen Hinweis auf die Inhaltsangabe enthält. Dort liest man zusätzlich zu dem in S Überlieferten: καὶ τὰ ἐν αὐτῷ (sc. βιβλίῳ) ἱστορούμενα κατ' ἐπιτομήν (S. 3,4–5). In S habe, so Grecu, Kritobulos deshalb noch keine Notwendigkeit empfunden, bereits im Titel des Briefes auf die Inhaltsangabe hinzuweisen, da erst die spätere Fassung T den wirklichen Widmungsbrief darstelle, der auch mit dem Dedikationsexemplar des Werkes überreicht worden sei. Dagegen gehöre die Version in S als „parte integrantă" zu dem uns erhaltenen Exemplar des Werkes und müsse daher in einer kritischen Edition im Text erscheinen, während T in den kritischen Apparat gehöre. Das Verfahren Müllers in seiner Ausgabe (T im Text, S im kritischen Apparat) sei nicht richtig.

Von diesen Thesen Grecus stellt sich, wie wir sehen werden, seine Grundüberzeugung, daß T später geschrieben sei als S, als richtig heraus; allerdings kann die von ihm gegebene Begründung nicht überzeugen. Auch wenn ein Autor Ereignisse schildern will, die erst in der Zukunft zu

[9] Scrisoarea de dedicaţie a istoricului Critobul către Mohamet II Cuceritorul, in: Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comparée offerts à Charles Drouhet, Bukarest 1940, 197–202.

erwarten sind, ist es nicht abwegig, wenn er auch die dann noch durchzuführenden Recherchen erwähnt, und daß eine Fassung kürzer ist als eine andere, besagt noch nichts über deren zeitliche Abfolge. Das Ausführlichere muß nicht immer auch das Spätere sein. So gibt es auch hier einen Teil der Inhaltsangabe (§ 6), in welchem T gegenüber S einen wesentlich kürzeren Text bietet.

Den weitergehenden Thesen, die Grecu aus dieser Grundüberzeugung ableitet, wird man nicht folgen können. Er nimmt nämlich an, nur T sei ein wirklicher Widmungsbrief, der dem Sultan auch zusammen mit einem Exemplar des Werkes überreicht worden sei; hier habe deshalb im Gegensatz zu S der Inhalt ausführlicher geschildert und bereits im Titel diese Inhaltsangabe annonciert werden müssen. Diese Annahme setzt voraus, daß es ein zweites Exemplar des Werkes außer dem uns erhaltenen gegeben hat, welches eben mit T zusammen übergeben worden ist.[10] Wo aber wäre dieses Exemplar geblieben? Sollen wir glauben, das Dedikationsexemplar sei verlorengegangen, das Handexemplar des Autors aber in eben der Bibliothek des mit dem Dedikationsexemplar beschenkten Sultans bis heute erhalten geblieben? Das wäre zwar möglich, aber nicht sehr wahrscheinlich. Aber welche Funktion sonst sollte der Widmungsbrief in der Fassung S gehabt haben, wenn er kein wirklicher Dedikationsbrief war? Die Forderung gar, die Grecu dann in seiner Edition auch in die Tat umgesetzt hat, S in den Text zu setzen und T in den kritischen Apparat, ist a limine zu verwerfen, hat doch Grecu selbst richtig vermutet, daß T erst aus S hervorgegangen ist. Grecu hat keine klare Vorstellung davon entwickelt, warum denn Kritobulos überhaupt die Fassung T auf der Grundlage von S geschrieben hat.

Das ist ihm auch in seinem späteren Aufsatz, in welchem er noch einmal auf diese Frage zurückkam[11], nicht gelungen. Mit leicht modifizierter Argumentation wird dort S als „Widmungsvorrede“ bezeichnet, in welcher es genügt habe, kurz auf den Inhalt hinzuweisen, T dagegen sei das eigentliche „Begleitschreiben“, in dem der Autor den Inhalt ausführlicher habe angeben müssen[12]. Der Satz δι' ἃ (δὴ fehlt bei Grecu) καὶ ἐς δεῦρο τὴν ὅλην ξυγγραφὴν ἀνηρτήσαμεν, den Grecu falsch mit „derentwegen ich auch bis hierher (!) mit dem ganzen Geschichtswerk einhalte (!)“ übersetzt, beziehe sich auf das Ende des Gesamtwerkes in seiner jetzt vorliegenden Form. In T fehlten diese Worte – so Grecu – mit Recht, „weil sie drinnen auch wirklich nicht besonders passend gewesen wären“.

---

[10] S. 201: „Scrisoarea de dedicaţie însoţind exemplarul oferit“.

[11] V. Grecu, Kritobulos aus Imbros, in: Bsl 18 (1957), 1–17, dort 4–7.

[12] Schon die Tatsache, daß sowohl S als auch T mit ἐπιστολὴ πρὸς τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα überschrieben sind, spricht gegen die Annahme, das eine sei eine Widmungsvorrede, das andere ein Begleitschreiben. Es sind beides, wie der Titel sagt, Briefe an den Sultan, also in diesem Zusammenhang Dedikationsbriefe.

(Warum dort nicht, wohl aber in der „Widmungsvorrede"?). Die in T eingefügten Worte ἃ σὺν θεῷ σοι πεπράξεται paßten dagegen ins Begleitschreiben als Wunsch für ein langes und tatenreiches Leben.

Die Gründe für die Abfassung von T und den gegenüber S geänderten Text liegen nicht, wie Grecu meint, darin, daß S und T verschiedene Funktionen zu erfüllen gehabt hätten, sondern in der zeitlichen Genese des Werkes selbst, wie eine genauere Analyse der Inhaltsangabe in S und T zeigt.

Die beiden Fassungen der Inhaltsangabe (§§ 5–14) decken sich zu einem nicht unbeträchtlichen Teil. Es gibt jedoch abgesehen von einigen nicht signifikanten Unterschieden einzelner Formulierungen vor allem Textüberschüsse von S gegenüber T und, in größerem Umfang, solche von T gegenüber S, wie folgende Tabelle veranschaulicht:

Inhaltsangabe Seite u. Zeile	T	S	ausgeführt in: Buch, Kapitel
6,10–11	πόλεμον Ῥωμαίων καὶ τὴν τῆς Πόλεως ἅλωσιν	=	I 4–74
6,12	τά τε τῆς Αἴνου	=	II 11–15
6,12–13	καὶ τῶν Φωκέων	=	II 5. III 17
6,13–14	καὶ δὴ καὶ τῶν Τριβαλλῶν κτλ.	=	II 6–9. 17–21. III 2
6,16–28	τὴν εἰς Πελοπόννησον πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολὴν κτλ.	=	III 3–9. 19–24
	fehlt	Zusätzlich: Einzelheiten zur Einnahme der dortigen Städte. Namentlich aufgeführt Korinth, Sparta, Tegea, Patras	III 3–7. 20–21
6,28–30	fehlt hier, doch s. unten 7,21–24	ἐς τὴν Ἰλλυρίδα πρώτην ἐσβολήν κτλ.	III 16
6,31–37	τὰ κατὰ Σινώπην καὶ Τραπεζοῦντα κτλ.	=	IV 1–8
7,1–8	τὴν ἐπανάστασιν Δράκουλι καὶ Γετῶν ἀποστασίαν κτλ.	fehlt	IV 10
7,8–13	τήν τε Μιτυλήνης καὶ Λέσβου ἅλωσιν κτλ.	fehlt	IV 11–14
7,14–20	τὴν ἐς Δαλμάτας καὶ Βόστρους καὶ Παίονας πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολὴν κτλ.	fehlt	IV 15. V 4–6

Inhaltsangabe Seite u. Zeile	T	S	ausgeführt in: Buch, Kapitel
7,21–24	τὴν εἰς Ἰλλυριοὺς τοὺς ἐν τῷ Ἰονίῳ Κόλπῳ πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολὴν κτλ.	fehlt hier, doch s. oben 6,28–30	III 16. V 11–12. 16.19
7,24–29	τόν τε πενταετῆ πόλεμον Ἐνετῶν καὶ τὴν τούτων πρώτην καὶ δευτέραν ἧτταν ἐν Πελοποννήσῳ κτλ.	fehlt	IV 16–V 2. V 13
7,30–8,4	Bauten in K/pel	≅	II 1.10.22. III 11.12.13.17. IV 9. V 9.15
8,1–3	Bau der Festungen am Hellespont	fehlt	IV 14. V 3
8,3–4	Bau der Festung am Bosporos	fehlt	I 6–11
8,5–7	δημηγορίαι Mehmets	=	I 14–16. 48–51

In S folgt auf die beiden Einfälle in die Peloponnes, die ausführlicher (z.B. Nennung einiger Städtenamen) als in T aufgeführt sind, der erste Feldzug gegen die Albaner (geschildert in III 16). T dagegen erwähnt den Feldzug an dieser Stelle der Inhaltsangabe nicht, sondern führt ihn zusammen mit dem zweiten Albanienfeldzug (geschildert in V 11–12. 16. 19) weiter unten auf. Der große Textüberschuß von T gegenüber S nach den Ereignissen in Sinope und Trapezunt enthält bis auf die Erwähnung des ersten Albanienfeldzuges und des Baus von Rumeli Hisarı nur Ereignisse, die in die Jahre 1461/2sqq. fallen (geschildert in IV 9sqq.).

Aus diesem Tatbestand ergeben sich folgende Schlußfolgerungen:

1. Als Kritobulos die Fassung S des Widmungsbriefes schrieb, hatte er in seinem Werk den zweiten Feldzug gegen die Albaner noch nicht behandelt; sonst hätte er nicht nur den ersten Feldzug in der Inhaltsangabe erwähnt, sondern beide. Andererseits aber muß er bereits gewußt haben, daß es einen zweiten Albanienfeldzug gab, sonst hätte er den in III 16 geschilderten nicht in der Inhaltsangabe als den ersten bezeichnen können. S ist demnach nach dem Frühjahr 1466 verfaßt worden, da Mehmet seinen zweiten Albanienfeldzug ἅμα τῷ ἦρι dieses Jahres begann (vgl. V 11,3).

2. Als Kritobulos die Fassung S des Widmungsbriefes schrieb, lagen erst Buch I–IV 8 des Werkes fertig ausgearbeitet vor, da keines der Ereignisse, die in IV 9–V 19 geschildert werden, in der Inhaltsangabe von S genannt ist. S enthält demnach den Widmungsbrief für die Bücher

I–IV 8, die zunächst einmal die Jahre 1450–Herbst 1461 behandelten. Kritobulos schickte diesen Teil des Werkes, dessen Fortsetzung er bereits plante, wahrscheinlich im Herbst 1466, als Mehmet den zweiten Albanienfeldzug begonnen und sich vor Einbruch des Winters nach Konstantinopel zurückgezogen hatte, zusammen mit dem Widmungsschreiben in S an den Sultan und bat ihn um sein Urteil. Falle dieses positiv aus, so wolle er auch das übrige Werk in Angriff nehmen, nachdem er noch weitere Recherchen angestellt habe. Weil er so vieles erst mühselig recherchieren mußte, habe die Abfassung des Werkes auch überhaupt so lange auf sich warten lassen.[13]

Das Urteil Mehmets ist, wie wir schließen dürfen, positiv ausgefallen, denn Kritobulos hat das getan, was er eben für diesen Fall angekündigt hatte: Er hat auch das übrige Material, das ihm bereits vorlag, bearbeitet (πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων χωρήσομεν S. 8,26–27). Nachdem er dann das Werk bis zum Herbst 1467 fortgeführt hatte, widmete er es dem Sultan erneut.[14] Dazu aber mußte er die Inhaltsangabe im Dedikationsbrief entsprechend dem in IV 9–V 19 neu verarbeiteten Material aus den Jahren 1462–1467 ergänzen. Er gab darüberhinaus seinem Willen Ausdruck, auch die Taten Mehmets noch zu schildern, die dieser in Zukunft vollbringen werde. Daher fügt er in dem Widmungsbrief die Worte ein: ἃ σὺν θεῷ σοι πεπράξεται. Er mußte dies tun, da er alles vorliegende Material ausgearbeitet hatte. Das heißt andererseits, daß das Werk in der uns vorliegenden Form unmittelbar nach dem Herbst 1467 vollendet worden ist.

[13] Auch der Codex selbst gibt uns einen Hinweis darauf, daß nach IV 8 ein Einschnitt zu machen ist. Mit dem Ende dieses Kapitels endet auch p. 244 und damit der Quaternio ff. 115–122 (pp. 229–244). Diese letzte Seite der Lage aber weist unten zwei Leerzeilen auf. Nur 20 der in dieser Lage sonst üblichen 22–23 Zeilen sind beschriftet, die nächste Lage ff. 123–129 (pp. 245–258) hat sogar durchgehend 24 beschriftete Zeilen pro Seite. Das zeigt, daß p. 244 zunächst das Ende einer größeren Einheit bildete. Als nach einiger Zeit das Werk fortgesetzt wurde, setzte Kritobulos gleich auf der ersten Seite der Anschlußlage ein. – Wenn es noch eines Beweises bedarf, daß das Werk zunächst mit Buch IV 8 endete, so liefert ihn ein Blick auf p. 223 des Manuskriptes, wo sich die Buch IV vorangestellte Inhaltsangabe dieses Buches befindet: περιέχει ἥδε προσχώρησιν Σινώπης πόλεως καὶ πάσης ἀρχῆς τοῦ Ἰσμαΐλου καὶ προσχώρησιν Τραπεζοῦντος καὶ πάσης τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχῆς καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῆς. So lautete der ursprüngliche Text. Am Rand nachgetragen aber finden wir die Angaben über die nach Kap. 8 in diesem Buch geschilderten Ereignisse: ἔτι δὲ τὴν Γετῶν ἐπανάστασιν καὶ δουλείαν κτλ. Vgl. Taf. II und III.

[14] Dafür, daß das Geschichtswerk des Kritobulos nicht die Billigung des Sultans erhalten habe (so z. B. Grecu, vgl. oben S. 21* Anm. 9, S. 201 unten), spricht überhaupt nichts. Diese Annahme beruht auf der Verkennung der Tatsache, daß die Fortsetzung des Werkes nach Sichtung weiteren Materials ja tatsächlich erfolgt ist, eben weil das Urteil Mehmets über die ihm zunächst vorgelegten Bücher I–IV 8 offenbar positiv ausgefallen war. Man kann sich auch nur schwer vorstellen, daß ein Werk über Mehmet selbst, das nicht seine Zustimmung fand, in der Serai-Bibliothek aufbewahrt worden wäre. – Die Vorstellung von der Ungnade, in die Kritobulos beim Sultan gefallen sei, scheint eine weit verbreitete Wunschvorstellung zu sein.

Damit erschließt sich uns auch der Sinn der übrigen Änderungen in T gegenüber S: 1. Der Relativsatz δι' ἃ δὴ καὶ ἐς δεῦρο τὴν ὅλην ξυγγραφὴν ἀνηρτήσαμεν mußte in T wegbleiben. Er hatte ja seine Gültigkeit verloren, da Kritobulos bereits ein Jahr vorher dem Sultan Buch I–IV 8 übergeben hatte. Da hätte er schlecht 1467 schreiben können, er habe das Gesamtwerk bisher (ἐς δεῦρο) wegen der schwierigen Recherchen zurückhalten müssen. 2. Die detaillierten Ausführungen über die Peloponnesfeldzüge in S wurden gekürzt, weil andere wichtige Ereignisse hinzugekommen waren. Die Inhaltsangabe wäre sonst entweder zu lang oder disproportioniert geworden. 3. T erwähnt den Bau von Rumeli Hisarı, weil auch die Hellespont-Festungen aufgeführt werden; diese aber konnten in S noch nicht genannt werden, da ihr Bau erst IV 14 und V 3 geschildert wird.

Zwei Textstellen des Widmungsbriefes müssen noch behandelt werden, die scheinbar im Widerspruch zu dem bisher gewonnenen Ergebnis stehen: Auch die Fassung in S enthält die Angabe (S. 6,3–4), Kritobulos habe das Werk verfaßt ἐν πέντε τμήμασι διελών, und auch S teilt uns mit (S. 8,8–9), das Gesamtwerk umfasse einen Zeitraum von 17 Jahren. Diese Angaben aber setzen voraus, daß das zu diesem Zeitpunkt dedizierte Werk fünf Bücher umfaßt und den Zeitraum von 1450–1467 behandelt. Wie ist das mit unserer These zu vereinbaren, in S stehe der Widmungsbrief für Buch I–IV 8, also für ein Werk, das vier Bücher und nur die Jahre 1450–1461, also einen Zeitraum von 11 Jahren, behandelt? Eine genaue Betrachtung der Handschrift an den beiden genannten Stellen gibt die Antwort: Die Worte ἐν πέντε τμήμασι διελών stehen nicht im ursprünglichen Text selbst, sondern sind ein Zusatz, der sich am Rand von S befindet. Die Zahlenangabe ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα steht zwar im Text selbst, aber ganz deutlich in rasura. Die Buchstaben sind auffallend klein und ganz eng geschrieben. Das, was ursprünglich an dieser Stelle gestanden hatte, muß sehr viel weniger Buchstaben umfaßt haben. Die Vermutung dürfte nicht zu kühn sein, daß dies das Wort ἕνδεκα gewesen ist.

Wir müssen also bei der Rekonstruktion der Entwicklung von S zu T noch eine Zwischenstufe einschieben: Kritobulos hatte, nachdem er das Werk bis 1467 vorläufig zuende geführt hatte, zunächst vor, den alten Widmungsbrief S durch einige Korrekturen und Zusätze auf den neuen Stand zu bringen, hat dieses Vorhaben aber dann aufgegeben und den Widmungsbrief S durch T ersetzt.

Die Fassung S des Widmungsbriefes statt T als Grundtext herauszugeben, hieße also, die Bücher I–V zusammen mit einer Dedikation zu edieren, die in ihrer ursprünglichen Form als Widmungsepistel für die Bücher I–IV 8 gedacht war und die der Autor selbst nach anfänglichen Versuchen, sie zu aktualisieren, verworfen und durch die Neufassung T

ersetzt hat. Systematisch gesehen gehört T in den Grundtext, die Vorstufe S hingegen in den Apparat, der die Entstehungsvarianten angibt. In der vorliegenden Edition sind die beiden Fassungen parallel gedruckt, damit es der Leser leichter hat, die verschiedenen Stufen der Textentwicklung zu überblicken und die hier vorgeführte These zu prüfen.

DIE ABFASSUNGSZEIT DER HISTORIEN

Unsere Analyse der Dedikationsbriefe hat ergeben, daß die Bücher I–IV 8 des Werkes im Sommer/Herbst 1466 vollendet waren und von Kritobulos zusammen mit dem Dedikationsbrief in S dem Sultan überreicht wurden und daß das gesamte Geschichtswerk in der uns vorliegenden Form im Herbst/Winter 1467/8 abgeschlossen war und Kritobulos es zusammen mit dem Dedikationsbrief in T Sultan Mehmet zugehen ließ.

Es bleibt zu fragen, wann Kritobulos mit der Abfassung begonnen hat. Wenn man das erste Buch mit der anschaulichen und lebendigen Darstellung der Halosis, die einigen der modernen Historiker als Grundlage ihrer eigenen Schilderung dieser Ereignisse dienen konnte, im Zusammenhang liest, wenn man die Anteilnahme des Autors an den schrecklichen Begebenheiten würdigt, so gewinnt man den Eindruck, daß er noch nicht allzu weit von den Ereignissen entfernt war, als er sich daransetzte, sie für die Nachwelt festzuhalten. Doch könnte der Eindruck der Unmittelbarkeit auch allein auf das darstellerische Talent und die Phantasie des Autors, die auch länger zurückliegende Ereignisse wieder vergegenwärtigen kann, zurückzuführen sein.

Diese Frage zu entscheiden, hilft uns die folgende Textstelle. Im Kapitel 27 des ersten Buches gibt Kritobulos – genauer als alle anderen Quellen – die einzelnen Befehlsabschnitte des türkischen Landheeres vor Konstantinopel an und nennt die Namen der Befehlshaber. Den südlichen Abschnitt vom Myriandrion-Tor (Mevlana Kapısı) bis zum Goldenen Tor und dem Marmara-Meer übertrug der Sultan İshak, dem Beylerbeyi von Anatolien, zusammen mit Mahmut, der damals Comes (Vezir) war: Ἰσαάκῳ δὲ τῷ τῆς Ἀσίας ἐπάρχοντι τότε καὶ Μαχουμούτει κόμητι ὄντι τὸ τηνικαῦτα ... τὸ ἀπὸ τοῦ Μυριανδρίου μέχρι τῶν τῆς Χρυσέας Πυλῶν καὶ τῆς ταύτῃ θαλάττης μέρος ἐπιτρέπει.[1] İshak war unmittelbar nach Mehmets Thronbesteigung im Februar 1451 von diesem zum Beylerbeyi von Anatolien ernannt worden[2] und hatte dieses Amt bis zum Frühsommer/Sommer 1453 inne, als er für kurze Zeit Nachfolger des in Ungnade gefallenen und hingerichteten Großvezirs Halil wurde.[3] Sein Nachfolger als Beylerbeyi von Anatolien wurde Hamza.[4] Da Kritobulos schreibt: Ἰσαάκῳ δὲ τῷ τῆς Ἀσίας ἐπάρχοντι τότε, ergibt sich der zwingende Schluß, daß er diese Worte schrieb, nachdem İshak sein Amt als beylerbeyi von Anatolien abgegeben hatte. Wir haben also den Frühsommer 1453 als terminus post quem für die Niederschrift dieser Wendung, womit aber

---

[1] S. 42,24–28.
[2] Vgl. Babinger, Mehmed der Eroberer, S. 68–69.
[3] Kritobulos I 76,3.
[4] Kritobulos II 3,2.

für die Frage der Abfassungszeit noch nicht viel gewonnen ist. Ergiebiger für uns ist das, was Kritobulos über Mahmut schreibt: κόμητι ὄντι τὸ τηνικαῦτα. Von Mahmut wissen wir, daß er im Sommer 1453 zum Großvezir ernannt wurde, nachdem İshak das Amt nur ganz kurze Zeit verwaltet hatte.[5] Betrachten wir die Handschrift an dieser Stelle genauer, so stellen wir fest, daß die Worte ὄντι τὸ τηνικαῦτα am Rand des Manuskripts stehen, also ein nachträglicher Zusatz sind. Kritobulos hatte zunächst nur geschrieben Μαχουμούτει κόμητι. Das aber konnte er nur zu einer Zeit schreiben, als Mahmut noch nicht Großvezir war. Damit hätten wir für die erste Niederschrift dieser Stelle als terminus ante quem den Sommer 1453, den Zeitpunkt der Ernennung Mahmuts zum Großvezir, gewonnen. Als Kritobulos viel später die Reinschrift (das uns erhaltene Manuskript) herstellte[6], hat er zunächst mechanisch seinen zwischen Frühsommer und Sommer 1453 verfaßten Text abgeschrieben. Dann fiel ihm auf, daß die Titulatur für Mahmut natürlich nicht mehr stimmte, und fügte ὄντι τὸ τηνικαῦτα am Rand hinzu.

Der Eindruck, den wir bei der Lektüre der Halosis-Ereignisse gewonnen hatten, hat demnach nicht getrogen. Kritobulos hat sogleich nach der Eroberung der Stadt noch unter dem unmittelbaren Eindruck der Ereignisse mit seinen Aufzeichnungen begonnen.

---

[5] Kritobulos I 77,2. Babinger, Mehmed der Eroberer, S. 118.

[6] Das geschah für das gesamte Manuskript der Bücher I–IV 8 im Jahre 1466 oder kurz zuvor, wie aus den Wasserzeichen des dazu verwendeten Papiers hervorgeht, vgl. oben S. 5*.

DIE NACHTRÄGLICHEN ÄNDERUNGEN DES TEXTES

An über 700 Stellen hat Kritobulos den Text seines Geschichtswerkes nachträglich abgeändert, indem er das ursprünglich Geschriebene ausradierte und ersetzte oder Korrekturen und Zusätze über der Zeile und am Rand anbrachte. Alle diese Interventionen des Autors sind sorgfältig ausgeführt und beeinträchtigen den Charakter des gesamten Manuskriptes als einer Reinschrift nicht. Sie verteilen sich gleichmäßig über das ganze Werk; ein Unterschied etwa zwischen der Praxis in Buch I–IV 8 und der in Buch IV 9–V 19 ist nicht feststellbar. Es ist daher auch nicht möglich, über die Datierung des Grundtextes hinaus (I–IV 8 vor Herbst 1466, IV 9–V 19 Herbst 1466–Herbst 1467) eine einzelne Korrektur genauer zu datieren. Generell läßt sich nur so viel sagen, daß der Autor in der Regel wohl zunächst die gliedernden Randlemmata und Argumenta sowie die bei der Niederschrift ausgesparten Initialen eingetragen hat.[1]

Die Praxis, gleichsam Kapitel-Überschriften mit roter Tinte an den Rand des Textes zu setzen, hat Kritobulos, wie es scheint, durch die Arrian-Überlieferung kennengelernt.[2] Er selbst hat sie zusammen mit Bemerkungen wie σημείωσαι ξένον oder εὖγε ἀρριανὲ τῆς ἀληθοῦς κομψότητος, die bei Arrian auf die Arbeit byzantinischer Exzerptoren des 10. Jh. zurückgehen, aus der Vorlage übernommen, als er seinen Arrian in den Jahren zwischen 1460 und 1465 abschrieb.[3] Dem Arrian-Vorbild folgend hat er dieselbe Methode dann auch bei seinem eigenen Werk praktiziert.[4]

Die Korrekturen und Textzusätze am Rand (schwarze Tinte) sind, wie man an einigen Stellen deutlich sehen kann, dann nach diesen roten Bemerkungen eingetragen worden.[5] In den Fällen, wo es sich bei den

---

[1] Die Initialen stehen nach verbreiteter byzantinischer Praxis zu Beginn der Zeile nach dem Sinneinschnitt ohne Rücksicht darauf, ob der Sinneinschnitt etwa schon einige Worte zurückliegt.

[2] Vgl. H. Tonnet, Les notes marginales et leur transmission dans quelques manuscrits de l'Anabase d'Arrien, in: Revue d'Histoire des Textes 3 (1973), 39–55.

[3] Cod. Seragl. 16, vgl. S. 70*–71*.

[4] Der gleichen Praxis begegnen wir ebenfalls in der von Kritobulos kopierten Herodot-Handschrift Laur. 70,32, vgl. S. 69*–70*. Leider erlauben die Wasserzeichen dieses Ms. keine Datierung auf einen Zeitraum von nur wenigen Jahren, zum anderen fehlt es an einer Untersuchung über die eventuelle Herkunft dieser Randnotizen innerhalb der Herodot-Überlieferung.

[5] So z. B. auf p. 183 des Ms. (S. 127 unserer Edition): Der mehrere Zeilen umfassende Textnachtrag muß auf das vorher geschriebene ση(μείωσ)αι Rücksicht nehmen. Ein Indiz anderer Art begegnet p. 238 (S. 161 unserer Edition): Dort (lin. 18) stand im Text zunächst das Wort διάβασιν, das später am Rand in ἔφοδον korrigiert wurde. Die Kapitelüberschrift aber nimmt das unkorrigierte διαβάσει auf, d. h. sie ist vor der Korrektur entstanden. – Der umgekehrte Fall findet sich auch einmal: p. 272 des Ms. (S. 185,9) ist

Randnachträgen um kürzere Zusätze handelt, ist es manchmal, von sprachlichen Kriterien her gesehen, nicht auf den ersten Blick zu entscheiden, ob der Autor korrigieren oder etwas einschieben wollte. Die Zweifel können jedoch behoben werden, wenn man die Stellung der vom Autor verwendeten Verweiszeichen genau beobachtet. Sie bestehen meistens aus einem schräg liegenden Doppelpunkt, der am Rand vor der dortigen Eintragung wiederholt ist. Er steht, will der Autor eine Korrektur (varia lectio) bezeichnen, regelmäßig über den ersten Buchstaben des zu ersetzenden Wortes oder der zu ersetzenden Phrase, und am Rand steht vor der Korrektur bisweilen ein γρ(άφετ)αι oder ἤ; handelt es sich dagegen um einen Einschub, so steht das Verweiszeichen regelmäßig über der Wortfuge nach dem Wort, hinter welchem die Ergänzung eingeschoben werden soll.[6] Am Rand steht in solchen Fällen natürlich niemals ein γρ(άφετ)αι oder ἤ; es findet sich gelegentlich einmal ein ζήτει oder κείμεν(ον). Für die Gestaltung des Textes ist die Beachtung dieser verschiedenen Verweiszeichen nicht ganz ohne Bedeutung, wie die folgenden Beispiele zeigen:

S. 68,24 (I 57,2): ὥστε μηκέτι τούτους ἑαυτοῖς τῷ πολέμῳ ἔχειν κεχρῆσθαι. Das Wort ἑαυτοῖς ist eindeutig als Randzusatz gekennzeichnet. Müller und Dethier lassen τούτους jedoch im Text aus, Grecu verzichtet auf ἑαυτοῖς.

S. 120,1–2 (III 3,2): παραμείψας τὴν Βόλβην λίμνην. S hatte ursprünglich statt βόλβην den Namen κερκινίτιν im Text, aber am Rand findet sich die als solche auch durch das Verweiszeichen ausgewiesene Korrektur: ἢ βόλβην. Müller druckt παραμείψας τὴν Κερκινῖτιν ἢ Βόλβην λίμνην (auch Dethier παραμείψας τὴν Κεραινίτην ἢ Βόλβιν λίμνην), Grecu παραμείψας τὴν Κερκινῖτιν λίμνην.[7]

S. 173,24 (IV 13,3): καὶ τέλος νῦν ἐδουλώθη, wobei νῦν Randzusatz ist. Müller und Dethier drucken καὶ νῦν ἐδουλώθη, Grecu καὶ τέλος ἐδουλώθη.

Weitaus die meisten der von Kritobulos vorgenommenen Änderungen gehören in den Bereich des Sprachlich-Stilistischen. Sie geben uns einige interessante Aufschlüsse über die vom Autor angestrebte sprachliche Form in bezug auf Orthographie, Syntax und Stilistik und zeigen deutlich, wie

---

zunächst am Rand die Korrektur ἐξέλῃ für αἱρήσῃ eingetragen worden und erst dann das Argumentum S. 185,3–5.

6 Genau dieselbe Praxis hat Kritobulos auch in der Herodot-Kopie Laur. 70,32 befolgt, vgl. S. 69*–70*.

7 Κερκινῖτιν ist geographisch falsch. Der Fehler ist Kritobulos unterlaufen, weil er an dieser Stelle Arrian, An. I 11,3 vor Augen hatte. Dort heißt es von Alexander, der aus anderer Richtung als Mehmet kam: ἦν δὲ αὐτῷ ὁ στόλος παρὰ τὴν λίμνην τὴν Κερκινῖτιν ὡς ἐπ' Ἀμφίπολιν καὶ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ τὰς ἐκβολάς.

Kritobulos ständig bemüht war, seinen Text zu präzisieren und zu nuancieren.

Die übrigen Korrekturen und insbesondere Ergänzungen betreffen Sachliches. So stellt Kritobulos z.B. S. 120,1–2 (III 3,2) in der schon zitierten Passage die Angabe, der Sultan sei am Kerkinitis-See vorbei nach Thessalien gezogen, richtig, indem er am Rand den Namen Kerkinitis in Bolbe ändert. S. 98,10 (II 8,4) sowie S. 98,24 (II 9,1) und 99,25 (II 9,5) verbessert er den Namen der Stadt Novo Brdo von νεμόπροδον in νοβόπροδον (in den Randlemmata 98,8 und 99,24 ist die Korrektur wie öfter in solchen Fällen unterblieben). S. 30,17 (I 14,16) korrigiert er den Namen Timurlenks von τεμήρην in τόμηριν.

Einige der Ergänzungen sind ziemlich umfangreich und/oder enthalten wichtige zusätzliche Informationen. Die bedeutendsten unter den etwa 60 Ergänzungen dieser Art sind die folgenden:

S. 39,6–7 (I 22,1): Zum Befehlshaber der Expeditionsflotte gegen K/pel wird Baltaoğlu ernannt.
S. 108,9 (II 17,2): Der Name des Balkan-Passes lautet Sophia.
S. 111,18–23 (II 19,6): In der Schlacht um Belgrad fallen einige hochgestellte Türken, unter anderen Karaca, der beylerbey von Europa, und auch Mehmet selbst soll leicht verwundet worden sein.[8]
S. 113,12–14 (II 20,8): Bruder und Schwester Lazars III. Branković finden Zuflucht und Aufnahme bei Mehmet.
S. 122,30 (III 4,4): Aufenthaltsort der Despoten im Landesinneren der Peloponnes ist Amyklai.
S. 124,12 (III 5,7): Der Plünderungszug der Truppen Mehmets geht über Elis hinaus bis nach Messenien.
S. 154,11–14 (IV 2,2): Für das Unternehmen gegen Sinope und Trapezunt ernennt Mehmet neben Kasim auch Yakup zum Befehlshaber der Flotte.
S. 157,7–8 (IV 4,1): İsmail zieht in sein neues Herrschaftsgebiet Skopje.
S. 161,1–3 (IV 5,4): Namentliche Nennung des Leibarztes Jacopo aus Gaeta und Würdigung seiner Person und seiner ärztlichen Fähigkeiten.
S. 167,27–29 (IV 10,7): Mehmet setzt Radu den Schönen als Nachfolger von Vlad Țepeș als Walachenherrscher ein.[9]
S. 173,29–31 (IV 14,1): Nach der Einnahme von Mytilene läßt Mehmet Niccolò Gattilusio einkerkern und später hinrichten.

---

[8] Grecu athetierte den ganzen Zusatz mit der Begründung: „Difficile est tamen credere Critobulum de Mechmete tot mala referre potuisse. Sine hac relatione narratio optime sequitur."

[9] Wenig später, S. 168,15 (IV 10,10), nimmt Kritobulos auf diese Nachricht mit einem ἧπερ ἔφην Bezug. Da es sich dort nicht um eine nachträgliche Notiz handelt, lag an unserer Stelle wahrscheinlich zunächst eine versehentliche Auslassung vor (durch saut du même au même bedingt: αὐτοῦ – ἑαυτοῦ), die der Autor-Kopist später bemerkt und nachgetragen hat.

S. 188,25–32 (V 6,1): Beweggründe des Matthias Corvinus, gegen Mehmet nach Bosnien zu ziehen.
S. 201,22–23 (V 13,3): Vor Patras wurden 100 Venezianer gefangengenommen.
S. 202,26–32 (V 15,2): Eine venezianische Gesandtschaft unterbreitet ein Friedensangebot. Mehmet lehnt ab mit der Begründung, die Venezianer sollten zuvor Imbros und Lemnos herausgeben und einen jährlichen Tribut zahlen.[10]

Die aufgeführten Ergänzungen zeigen, daß Kritobulos neu gewonnene Ergebnisse weiterer Recherchen bis zum Schluß in das im ganzen schon fertige Manuskript eingefügt hat. Es überrascht dabei nicht, daß für die letzten Jahre etwas mehr Material angefallen ist als für die schon weiter zurückliegende Zeit.

Zum Abschluß wollen wir noch einen Blick auf einige kleine Ergänzungen werfen, welche die beiden Protagonisten auf der historischen Bühne des Kritobulos betreffen, Mahmut-Paşa Angelović und den Sultan selbst.

Mahmut[11] wird von Kritobulos an mehreren Stellen des Werkes als bedeutende Persönlichkeit gewürdigt und mit höchstem Lob bedacht. I 77,2–3 preist er ihn unter anderem mit Wendungen, wie er sie vorher ganz ähnlich beim Epitaphios auf Kaiser Konstantin benutzt hatte (I 72,1), III 12 schildert er die glänzende Bautätigkeit Mahmuts in K/pel, IV 5 die Sorge des Sultans um seinen Großvezir nach einem fast geglückten Attentat.

Bei der ersten Nennung Mahmuts, im Zusammenhang mit der Belagerung von K/pel, (S. 42,25 = I 27,4) führt Kritobulos ihn nur mit seinem Hoftitel ein (κόμητι), setzt aber ergänzend am Rand hinzu ὄντι τὸ τηνικαῦτα, um auf die spätere glänzende Laufbahn des Mannes hinzuweisen.[12] Es überrascht uns dann nicht, daß auch die zweite Ergänzung, die sich auf Mahmut bezieht, der Erhöhung seiner Bedeutung dient. S. 88, 7–8 (I 77,2), wo Kritobulos die Einsetzung Mahmuts als Nachfolger von Zaganos berichtet hatte, setzte er am Rand hinzu καὶ τῶν ὅλων πραγμάτων ἐπιμέλειαν, d.h. Mehmet verlieh ihm dazu das Amt des Großvezirs.[13] Beide Ergänzungen zielen auf eine weitere Erhöhung

---

[10] Auch dieser Zusatz wird von Grecu zu Unrecht athetiert. Imbros war im Jahre 1466 von einem venezianischen Flottenkommando besetzt worden. Kritobulos hat diese Episode nicht wie die früheren Ereignisse um Imbros ausführlich geschildert, vielleicht weil er selbst nicht mehr Gouverneur der Insel und damit Augenzeuge der Ereignisse war. So berichtet er hier nur beiläufig von der Einnahme von Imbros und Lemnos durch Venedig (ἃς ἔλαβον). Eine Athetese wäre abgesehen vom autographen Charakter des Zusatzes auch von der Sache her keinesfalls gerechtfertigt.

[11] Zu ihm vgl. Babinger, Mehmed der Eroberer, bes. S. 118. Setton, Papacy, S. 293 Anm. 88.

[12] Zu dem Schluß, der sich aus dem Zusatz für die Abfassungszeit ergibt, vgl. oben S. 28*–29*.

[13] Vgl. S. 132,29–30 (ebenfalls von Mahmut) τῶν ὅλων πραγμάτων τῆς ἀρχῆς ἐπιμελητής.

Mahmuts ab, was dafür spricht, daß sie wie das Gesamtwerk vor 1468 entstanden sind, als Mahmut seines Amtes enthoben wurde und für über ein Jahr in der Verbannung leben mußte.

Auch die Ergänzungen, die sich auf Mehmet selbst beziehen, verstärken Züge eines Bildes, das ohnehin im Werk an vielen anderen Stellen greifbar ist. Sie machen deutlich, wie Kritobulos bis in kleinste Pinselstriche hinein am Bild des Sultans gearbeitet und es nach bestimmten Leitlinien entworfen hat. Die Ergänzungen betreffen drei Eigenschaften Mehmets.

1. Tapferkeit. Der Sultan pflegt in der Darstellung des Kritobulos an der Spitze seiner Truppen in die Schlacht zu ziehen. Vor Belgrad, wo er später auch verwundet wird, ermuntert er seine Soldaten und führt sie selbst gegen die Mauern (II 18,6 ἡγεῖτο πρῶτος αὐτὸς τὴν ἐπὶ τὸ τεῖχος). Nicht anders acht Jahre später in Bosnien vor Jajce; auch dort finden wir ihn in der vordersten Linie (V 5,7 καὶ ἡγεῖτο πρῶτος αὐτός). Ebenso hatte sich Mehmet schon bei dem entscheidenden Angriff auf Konstantinopel selbst verhalten (vgl. I 57,1; 60,1; 60,2) entsprechend seiner Ankündigung in der großen Rede vor Beginn der Entscheidungsschlacht (I 50,3). Auch in der ersten großen Rede, in der Mehmet zum Kampf gegen Konstantinopel aufrief, hatte er in Aussicht gestellt, daß er selbst am Kampf aktiv teilnehmen werde: I 16,19 ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸς παρέσομαι ὑμῖν καὶ τῶν πόνων προθύμως συμμετασχήσω. Nachträglich hat Kritobulos diese Ankündigung mit dem Zusatz πρῶτος versehen (ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸς πρῶτος παρέσομαι κτλ.) und damit das von ihm gezeichnete Bild vom tapferen, vorbildlichen Heerführer, der sich selbst nicht schont, verstärkt.

2. Gerechtigkeit. Kritobulos legt großen Wert darauf, bei den verschiedensten Unternehmungen Mehmets, sowohl im militärischen als auch im zivilen Bereich, die Beweggründe seines Handelns mitzuteilen; dabei hebt er neben dem Machtstreben, welches Kritobulos von Anfang an klar herausstellt[14], vor allem den Gerechtigkeitssinn Mehmets hervor. So spricht er an einem guten Dutzend von Stellen von den Gründen, die den Zorn des Sultans erregt und ihn zu einer bestimmten Handlungsweise veranlaßt hatten, sei es ein Feldzug, sei es eine Strafmaßnahme gegen eine Einzelperson. Zweimal hat Kritobulos es sogar für nötig gehalten, ausdrücklich zu betonen, daß der Zorn des Sultans auch wirklich berechtigt war: bei der Verhaftung und Hinrichtung des langjährigen Großvezirs Halil (I 76,2 αἰτίας . . ., δι' ἃς εἰκότως ὠργίζετο αὐτῷ ὁ βασιλεύς) und bei der von Mehmet angeordneten Niedermetzelung von Gefangenen nach der Eroberung von zwei Festungen bei Mistras (III 22,4 ὀργὴν ἔχων καὶ μῆνιν δικαίαν).

[14] S. 17,3–4 εὐθὺς πᾶσαν ἐπέτρεχε τὴν οἰκουμένην τῷ λογισμῷ καὶ τὴν ταύτης ἀρχὴν εἶχεν ἐν νῷ.

Diese Tendenz zeigen auch die folgenden Zusätze: Die Korinther wollten sich trotz großer Bedrängnis nicht ergeben, da sie befürchteten, Mehmet könne wegen der langen Dauer der Belagerung seinen Zorn an ihnen auslassen: III 7,3 ἐδεδίεσαν γάρ, μὴ ὠργισμένος κτλ. Kritobulos erschien das zu schwach und er änderte in ἐδεδίεσαν γάρ, μὴ σφόδρα ὠργισμένος κτλ. Mehmet erfährt, daß Skanderbeg ein Bündnis mit den Ungarn geschlossen und die Festung Kruja entsetzt hat, und entschließt sich zum Feldzug nach Albanien: V 16,2 ἐς ὀργὴν ἐξήχθη ὁ βασιλεύς. Kritobulos hielt eine Steigerung für notwendig und änderte in ἐς ὀργὴν μεγίστην ἐξήχθη ὁ βασιλεύς. Der Serbenherrscher Georg Branković verweigert die Tributzahlungen und verhandelt heimlich mit den Ungarn; daher entschließt sich Mehmet zum Feldzug gegen ihn: II 8,2 ληφθεὶς ὀργῇ. Kritobulos ändert in δικαίᾳ ληφθεὶς ὀργῇ, um auch hier am Bild des Sultans noch eine kleine Retouche anzubringen.

3. Griechenfreundlichkeit. Ein durchgehender Zug im Bild Mehmets, das Kritobulos entworfen hat, sind seine Sympathie und Bewunderung für die Griechen und das Griechentum.

Es sei hier nur daran erinnert, wie uns Kritobulos mehrfach berichtet, daß der Sultan sich um die Bewohner des eroberten Konstantinopel verdient gemacht, daß er großes Interesse für griechische Philosophie gezeigt, daß er mit Georgios Scholarios und Georgios Amirutzes vertrauten Umgang gepflegt, ja daß er vorgehabt habe, Lukas Notaras zum Gouverneur des eroberten und wiederbesiedelten Konstantinopel zu ernennen. In Troja habe er die Gräber des Achill, des Aias und der anderen Heroen aufgesucht[15], und in Athen schließlich sei er auf die Akropolis gestiegen und habe den Bewohnern der Stadt vielfältige Wohltaten erwiesen.[16]

In diesem Zusammenhang sagt Kritobulos, der Sultan habe es als weiser und großer Herrscher verstanden, aus den steinernen Trümmern und Überresten den ehemaligen glanzvollen Zustand zu erschließen: S. 128, 27–29 ὡς σοφός τε καὶ μέγας βασιλεὺς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἄρτια στοχαζόμενός τε καὶ τεκμαιρόμενος.

Um aber die philhellenische Denkungsart des Sultans noch mehr zu betonen, fügte er nach σοφός τε auch das Adjektiv ein, das diese Eigenschaft begrifflich zum Ausdruck bringt: καὶ φιλέλλην.

---

15 Zur Frage der Historizität dieses Besuchs zuletzt positiv P. Villard, Mehmed II et la guerre de Troie (1462), in: Provence Historique 93–94 (1974), 361–373. Den Hinweis auf diesen Aufsatz verdanke ich G. H. Karlsson.

16 Auch hier in einer imitatio Alexandri Magni, die durch die Formulierung (S. 128,29–31) τοὺς δέ γε οἰκήτορας ταύτης αἰδοῖ τῶν προγόνων φιλανθρώπως τε εἶδε καὶ ἐδωρήσατο πολυτρόπως, καὶ πάντων ὧν ᾔτησαν ἔτυχον παρ' αὐτοῦ – Arr. An. I 10,6 Ἀθηναῖοι ... ἀφεῖναι δεόμενοι τὴν ὀργὴν τοῖς ἐξαιτηθεῖσι· καὶ Ἀλέξανδρος ἀφῆκε τυχὸν μὲν αἰδοῖ τῆς πόλεως noch besonders unterstrichen wird.

DIE CHRONOLOGISCHEN ANGABEN

Kritobulos hat seine Darstellung nach dem Vorbild des Thukydides annalistisch gegliedert, wobei den Kriegsjahren des Thukydides bei ihm die Regierungsjahre Mehmets (Regierungsantritt Februar 1451) entsprechen, zu denen er zusätzlich noch jeweils das Jahr der byzantinischen Weltära nennt. Die Angaben finden sich wie bei Thukydides jeweils am Ende eines Jahres, allerdings mit dem Unterschied, daß bei Thukydides das Kriegsjahr nach dem Winter, bei Kritobulos das Berichtsjahr nach dem Herbst endet. Kritobulos nimmt dabei in Kauf, daß zwischen Herbstende und Ende des byzantinischen Jahres (31. August) eine zeitliche Divergenz besteht und das erste Regierungsjahr Mehmets nur etwa 6 Monate (von Anfang Februar bis Ende August 1451) umfaßt[1]. Die Form der Jahresangabe hat Kritobulos nicht von Anfang an nach einem bereits vorliegenden Schema durchgeführt; daher unterscheidet sich die Formulierung am Ende des ersten Jahres von allen weiteren, die stereotyp lauten: καὶ (Zahl) ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο[2], (Zahl) δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ. Bei der Angabe am Ende des ersten Jahres (S. 18,22–27) lautete der Grundtext (das Ausradierte exempli gratia ergänzt) etwa so: διαθέμενος δὲ ταῦτα καλῶς καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν ὁ βασιλεὺς ὅλος γίνεται τοῦ προκειμένου σκοποῦ. Am Rand stand dazu (noch jetzt an der roten Tinte als Randnotiz erkennbar): ἐξήκει τὸ πεντηκοστὸν καὶ ἔνvατον ἔτος – τοῖς ὅλοις. Nachträglich hat dann Kritobulos den Satz διαθέμενος κτλ. in seine heutige Gestalt gebracht, damit die rote Randnotiz in den laufenden Text einbezogen und am Rand mit schwarzer Tinte das Regierungsjahr des Sultans hinzugefügt. Das Verbum ἐξήκει, das besser für die Randnotiz geeignet war, gab Kritobulos bei den späteren Angaben im Text selbst auf und ersetzte es durch das nachgestellte ἠνύετο.

War damit das formale Problem gelöst, so blieben doch die Zahlenangaben selbst das eigentliche Sorgenkind des Autors. Wir können das daran ablesen, daß nur an einem einzigen der 16 Jahresenden, die Kritobulos angibt, die Zahlen nicht nachträglich von ihm korrigiert worden sind; diese nicht erst durch Korrektur hergestellten Angaben beziehen sich auf 1466/7, das letzte der geschilderten Regierungsjahre Mehmets, und stehen ganz am Ende des Werkes. Davor sind die Zahlen der Weltjahre ausnahmslos, die der Regierungsjahre, soweit es die Angaben vor Buch IV 8,

[1] Kritobulos zählt die Regierungsjahre Mehmets also nicht effektiv, sondern setzt sie mit den Weltjahren gleich. Zur sonstigen Praxis byzantinischer Geschichtsschreiber in diesem Punkt vgl. F. Dölger, Das Kaiserjahr der Byzantiner, München 1949 (Sitz.-Ber. Bayer. Akad. Wiss., phil.-hist. Kl., 1949,1), 66–75.

[2] ἔτος ἠνύετο bedeutet bei Kritobulos entgegen sonstiger Praxis bei byzantinischen Geschichtsschreibern (vgl. Dölger, a.a.O., S. 67.84–86): „das Jahr ging zuende“.

also bis einschließlich zum 11. Regierungsjahr des Sultans betrifft[3], alle nachträglich korrigiert worden. An einigen Stellen läßt sich noch erkennen, welche Zahl vor der Korrektur im Text gestanden hat. Daraus ergibt sich folgendes Bild: Zunächst (Buch I–II) scheinen die Jahresangaben alle um eine Ziffer zu niedrig gelegen zu haben, in Buch III–V dagegen überwiegend um 1–2 Ziffern zu hoch, S. 138,27 allerdings um 2 Ziffern zu niedrig, und bei der vorletzten Weltjahreszahl (S. 200,28, Ende des Jahres 1465/6) sieht es so aus, als habe die Zahl zunächst um eine Ziffer zu niedrig, dann um eine Ziffer zu hoch gelegen. Hier ist es Kritobulos erst im dritten Anlauf gelungen, die richtige Ziffer zu finden.

Mit den Schwierigkeiten des Kritobulos, die Chronologie zu fixieren, wird es auch zusammenhängen, daß eine Angabe über das Ende des Weltjahres 6962 (= 1453/4), des 4. Jahres der Herrschaft Mehmets, gänzlich fehlt. Zu Beginn von Buch II gehen daher die Ereignisse der Jahre 1453/4 und 1454/5 ohne Einschnitt ineinander über, wobei schon von Müller bemerkt wurde, daß einige nicht unwichtige Unternehmungen überhaupt fehlen, so der Serbienfeldzug des Jahres 1454, der im Herbst dieses Jahres für die mit ihm beauftragten Generäle Mehmets sehr ungünstig verlief.[4] Daraus hat Grecu die Vermutung abgeleitet, Kritobulos habe dieses Jahr eben wegen dieses ungünstigen Serbienfeldzuges absichtlich unterdrückt, um nicht für die Türken Negatives schreiben zu müssen.[5] Berücksichtigt man jedoch die im gesamten Werk von Anfang bis Ende zutagetretenden Schwierigkeiten des Autors mit der Chronologie, so scheint hier eher ein Versehen als eine absichtliche Manipulation vorzuliegen.[6] Kritobulos hätte den Serbienfeldzug von 1454 so darstellen können, daß er nicht allzu negativ für Mehmet zu Buche schlug, hatte doch der Sultan selbst die Kampagne im Frühjahr zunächst mit Erfolgen wie der Kapitulation von Ostrovica und der Verschleppung von 50000 Menschen in die Sklaverei eröffnet. Erst die Generäle, denen Mehmet nachher den Oberbefehl überlassen hatte, erlitten – und auch das nur zum Teil – empfindliche Niederlagen.[7] Wie Kritobulos' Bericht über den Mißerfolg der Türken vor Belgrad (II 17–19, vgl. Titel S. 110,22 ἧττα τῶν τοῦ βασιλέως κτλ.) zeigt, hätte es für ihn keinen Grund gegeben,

---

[3] Zur unterschiedlichen Entstehungszeit der Bücher I–IV 8 und IV 9–V 19 vgl. oben S. 24*–25*.

[4] Vgl. Müller, FHG V 1, S. 105. Die Vermutung Müllers, die Datumsangaben könnten eventuell am Ende von II 2 ausgefallen sein, fällt mit seiner Hypothese, Seragl. 3 sei ein Apographon des 16. Jahrhunderts.

[5] Edition, S. 71 Anm. 1. H. Hunger, Hochsprachl. Lit., I, S. 500 scheint sich dem anzuschließen.

[6] Auch Andriotes, Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 194, subsumiert die fehlende Jahresangabe unter die ἀναπόφευκτη ἀτέλεια.

[7] Vgl. Babinger, Mehmed der Eroberer, S. 112–114.

den Serbienfeldzug nicht darzustellen, zumal es ihm doch freigestanden hätte, den Akzent auf das positive Abschneiden Mehmets zu legen. Es sieht vielmehr ganz so aus, als sei er an den Schwierigkeiten der Quellenlage und der Chronologie gescheitert.

Schwierigkeiten bei der Fixierung des chronologischen Gerüstes zeigen auch die beiden besonderen Daten, die uns Kritobulos außerhalb der sonstigen annalistischen Angaben mitteilt. Beim Fundamentaldatum zu Beginn des gesamten Werkes (S. 15,16–19), welches für den Tod des Sultans Murat das Weltjahr 6959 (= 1450/1), die Lebensjahre des Verstorbenen (52) und seine Regierungsjahre (31) angibt, sind Weltjahr und Regierungszeit nachträglich korrigiert, die Lebenszeit um 3 Jahre zu hoch angegeben. Bei der Datierung des Falls von Konstantinopel (S. 81,1–6), der einzigen Stelle, welche Angaben von Tag und Monat enthält, ist das Weltjahr (6961) korrigiert worden, das zusätzlich angegebene Jahr nach Gründung der Stadt (1124) ist um eine Ziffer zu hoch angegeben.

Innerhalb der einzelnen Jahre datiert Kritobulos, wieder nach dem Vorbild des Thukydides, nach den 4 Jahreszeiten, die noch nach Anfang, Mitte und Ende untergliedert werden können.[8] Hier lassen nachträgliche Textänderungen erkennen, wie Kritobulos diese chronologischen Angaben an einigen Stellen präzisiert hat: S. 101,25 steht bei der Angabe μεσοῦντος ἤδη χειμῶνος der Wortteil μεσοῦν- in rasura, S. 121,7 fügte Kritobulos ein ἀκμάζοντος ἤδη τοῦ σίτου und entsprechend 121,21–22 τόν τε σῖτον ἀκμάζοντα ἤδη διέφθειρεν, S. 190,13 ändert er die Angabe θέρους μεσοῦντος ἤδη in θέρους λήγοντος ἤδη.[9]

---

[8] Die Formulierungen stimmen zum Teil mit denen des Thukydides überein; einige lehnen sich auch an Herodot (S. 142,24; 175,30 ἔαρος ἐπιλάμποντος ἤδη vgl. Herod. VIII 130,1) oder an Xenophon und Arrian an (S. 21,8; 97,22; 119,23; 153,30–154,1; 194,1–2 ὡς bzw. ἐπειδὴ ἔαρ ὑπέφαινεν ἤδη vgl. Xen. Hell. III 4,16; IV 1,41; V 3,1; V 4,58 und 59; Arr. An. III 6,1; IV 18,4; VII 21,2).

[9] Auch bei Zahlenangaben, die nicht die Chronologie betreffen, hat sich Kritobulos bisweilen um nachträgliche Korrekturen bemüht: vgl. S. 75,26; 126,4; 135,34–35.

SPRACHE UND STIL

Kritobulos hat sein Geschichtswerk in der Sprache geschrieben, die nach byzantinischer Tradition seinem Vorhaben angemessen war: dem Attischen, wie es sich mit gewissen Modifikationen gegenüber der klassischen Periode seit der zweiten Sophistik als Schriftsprache der Gebildeten in der ausgehenden Antike etabliert hatte.

Die Abweichungen von der klassischen Norm sind am Ende dieser Ausgabe im Index graecitatis notiert. Sie halten sich im Rahmen dessen, was in den besten Erzeugnissen byzantinischer Historiographie anzutreffen ist. Volkssprachliche Nominalformen wie die Dative γυνῇ und νύκταις sind als isolierte Lapsus anzusehen, und selbst bei zeitgenössischen Eigennamen tauchen nur gelegentlich Formen neuerer Deklinationstypen auf wie etwa die Genetive Παλτόγλη, Δράκουλι, Βόστιτζας. Die Verbalformen halten sich fast ganz im Rahmen des als attizistisch Sanktionierten.[1] Die Syntax weist keine Erscheinungen auf, die sich nicht schon wenigstens in Ansätzen bei den Attizisten der römischen Kaiserzeit fänden.[2] Die Vermischung der Modi und Tempora ist relativ wenig ausgeprägt.[3] Das Vokabular ist konservativ-archaisierend; an byzantinischen Lehnwörtern finden sich nur ἀμήρισσα, γενήτζαρος, δούξ (δούκας), καῖσαρ, κόμης, μαΐστρος, πασίας, φραγέλλιον, an archaisierenden Neubildungen τοῦφαξ und τουφακοφόρος (von türk. tüfek).

Der Stil des Kritobulos ist im großen und ganzen nach byzantinischem Maßstab einfach und klar, mit gelegentlichen rhetorischen Verstärkungen und lumina. Einige herausgehobene Partien (Widmungsbrief, Vorrede, Sultansreden, Ekphrasis des Kanonengusses und der Wirkungsweise der Kanone, Klage über die Eroberung von Konstantinopel, Schlachtschilderungen, Darstellung der Pest in Konstantinopel) sind stärker rhetorisiert, ohne daß sich die Sprache jedoch jemals in leerem Bombast verlöre. Kritobulos hat im ersten Buch seines Werkes, das weit über ein Drittel des gesamten Umfangs einnimmt, die Geschichte der Halosis so eindringlich, plausibel und kompositionell gekonnt dargestellt, daß auch der moderne Leser sich der Faszination seiner Bearbeitung des Stoffes nicht

---

[1] εὕρομαι als neu gebildetes Präsens scheint singulär zu sein, ebenso εὐθήνομαι.

[2] Es genügt, die Lemmata des Index graecitatis mit dem Register von W. Schmid, Der Atticismus in seinen Hauptvertretern, 4 Bde. u. Reg.-Bd., Stuttgart 1887–1897, zu vergleichen.

[3] Dagegen urteilt Rödel, Sprache, S. 9 „. . . dass wir auch bei Kritobulos (sc. ebenso wie bei Laonikos) in dieser Beziehung (sc. dem Gebrauch des Optativs) ein Schwinden des Sprachgefühls beobachten können. Er hat zwar . . . im Gebrauch der Modi sich möglichst an das Alte gehalten, aber doch finden wir auch bei ihm die Modi an verschiedenen Stellen nicht richtig gebraucht.“ Die Gewichte in diesem Urteil müssen umgekehrt werden: Kritobulos hat es – das zeigen die geringen Abweichungen von der attizistischen Norm – in erstaunlichem Maße verstanden, in der Sprache seiner Vorbilder zu schreiben.

entziehen kann. So verwundert es nicht, daß Kritobulos (und nicht etwa Dukas) der klassischen modernen Darstellung von Pears als Grundlage gedient hat.[4]

Die Halosis ist Kritobulos' vorrangiges Thema. Wir dürfen annehmen, daß sie den Anstoß für ihn gegeben hat, Mehmets Taten für die Nachwelt festzuhalten. Seine innere Anteilnahme am Geschehen ist nicht überall direkt ausgedrückt, aber auf Schritt und Tritt spürbar. Die Halosis ist das Thema, an welchem Kritobulos seine schriftstellerischen Fähigkeiten entfaltet. Nur hier innerhalb des Gesamtwerkes finden wir zwei groß angelegte Reden und eine breite Ekphrasis.

Die übrigen Bücher sind mit größerer innerer Distanz geschrieben, sie enthalten eher einzelne Detailberichte als ein großes künstlerisch gestaltetes Geschehen, doch gibt es auch hier einzelne Episoden, die literarisch hervorgehoben sind (z.B. des Autors eigene Taten als Gouverneur von Imbros), und mit der Pestschilderung am Ende des fünften Buches wird der Leser noch einmal auf einen Höhepunkt des Werkes geführt, auf welchem der Autor seinem eigenen Erleben einen besonderen Ausdruck verleiht.

Im gesamten Werk jedoch hat Kritobulos dort, wo er von Geschehnissen berichtet, die so oder ähnlich auch an anderer Stelle vorkommen, zu sprachlichen Stereotypen Zuflucht genommen, die ihm teilweise herbe Kritik eingetragen haben. Diese festen Wendungen reichen von der Verbindung weniger Worte bis hin zu dem, was man im Hinblick auf das homerische Epos „typische Szenen" genannt hat. Vor allem in den Büchern II–V, die nicht die Halosis behandeln, finden wir eine große Anzahl der verschiedensten Stereotype.[5] Ich gebe hier einige Beispiele:

Formeln: ἄνδρες ἀγαθοί (mit einer Form von γίνεσθαι): 63,7; 64,20; 66,2; 68,1/2; 70,11; 110,18; 182,28/29; 186,28/29; (mit φανῆναι) 67,3; 68,19; 125,9; ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι διὰ τέλους 28,13; 51,24. παντὶ τῷ στρατῷ, ἱππικῷ τε καὶ πεζικῷ 39,26/27; 97,23; 137,22; 142,25; 176,2/3; 186,2; 197,14/15, στρατιᾷ πάσῃ, ἱππικῇ τε καὶ πεζικῇ 197,29–198,1; ähnlich 203,15/16. Zusammenstellung der Begriffe ἀνδρία, στρατηγία und ἀρετή 29,14/15; 111,22; 149,5/6; 172,23/24. πέμψας ἄγγελον 135,11; 136,2; 162,23; 179,17; 182,2/3; 189,20. στρατιὰν ὅτι πλείστην (πολλὴν) ἀγείρας (ἀγείραντα, ἀγείρει) 119,22/23; 167,19; 185,27; 188,

[4] E. Pears, The Destruction of the Greek Empire and the Story of the Capture of Constantinople by the Turks, London 1903. Vgl. dort S. XI: „His Life of Mahomet is by far the most valuable of the recently discovered documents, and, as will be seen, I have made use of it as the nucleus of my narrative of the siege."

[5] Zu ähnlichen Erscheinungen bei Laonikos Chalkokondyles vgl. Wifstrand, Laonikos, S. 11. Auf die „standardisation épique des formules" bei Kantakuzenos verweist A. P. Kazhdan, L'Histoire de Cantacuzène en tant qu'oeuvre littéraire, in: Byzantion 50 (1980), S. 279–335, dort 314 (Hinweis von G. Fatouros).

25; 203,15. φρούρια ἐρυμνὰ καὶ δυσάλωτα 28,3/4; 96,17; 148,13/14; 196,11; ähnlich 199,23; φρούρια ἐρυμνὰ καὶ πολίσματα ἰσχυρὰ καὶ δυσάλωτα 175,12/13. πᾶσιν (πολλοῖς) εὐθηνουμένη τοῖς ἀγαθοῖς 96,4; 155,14/15. φόβον τε παρεῖχε πολὺν καὶ ἀγωνίαν 37,17/18; ähnlich 39, 28; 52,20; 58,22; 147,12/13; 154,18/19. εὐρώστως ἀγωνιζόμενοι 68,37; 188,12; ähnlich 54,20; 67,18; 68,11/12; ἀγωνιζόμενος γενναίως 67,14; 67,35; ähnlich 64,24; 69,10; 145,6. σὺν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ λογισμῷ 71,8; ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ λογισμῷ 187,17; 189,33/34; 192, 5/6; σὺν οὐδενὶ λογισμῷ καὶ κόσμῳ 68,21/22. τὴν ἀθρόαν ἔφοδον τοῦ βασιλέως 98,22/23; 106,13; 156,3; 161,18; 167,24/25. τῷ ἀθρόῳ τῆς ἐπιθέσεως 40,6; 201,18; 203,6. τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς τοὺς μαχιμωτάτους ἅμα καὶ εὐθαρσεστάτους 53,10/11; ähnlich 137,26; 179,25/26; 183, 26; 200,21/22.

Typische Szenen: Der Sultan empfängt huldvoll Gesandte: ὁ βασιλεὺς δέχεται τούτους ἡμέρως . . . καὶ λαλήσας εἰρηνικά 99,17–18; ähnlich 106,25/26; 129,15–16. Es zeigen sich bedeutsame Himmelserscheinungen: σεισμοί τε γὰρ ἀήθεις καὶ ξένοι γεγόνασι καὶ βρασμοὶ γῆς κτλ. 16,16–18; ähnlich 37,3–5. Der Sultan oder sein Heerführer schließen eine Stadt mit dem Heer ein, stellen Geschütze auf und belagern sie: περισταυρώσας τὸ ἄστυ καὶ κύκλῳ περιλαβὼν τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει 98,20–21; ähnlich 114,17; 115,24; 121,22–24; 122,24–25; 123,23–24; 130,13–14; 146,18–20; 162,11–12; 171,1–3; 176,17–19; 186,13–14; 190,28–30; 201,4–5; 204,22–23. Die Blockade soll lückenlos sein: ἰσχυρῶς ἐφρούρει τοῦ μή τι τῶν ἔνδον ἐξαγαγεῖν ἢ τῶν ἔξωθεν εἰσκομίσασθαι 114,18–19; ähnlich 122,12–13; 162,12–13; 188,20–21. Der Sultan feuert die Soldaten zum Kampf an: παραθαρρύνων καὶ παροτρύνων πρὸς τὸν ἀγῶνα . . . παροξύνας ἅπαντας ἐς τὸ πολεμεῖν καὶ παρακελευσάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι 65,27–28; 66,1–2; ähnlich 109,31–33; 125,8–9; 145,15–16; der Sultan führt dabei seine Soldaten an: ἡγεῖτο τὴν ἐπὶ τὸ τεῖχος πρῶτος αὐτός 68,19–20; ähnlich 109,33; 187,12. Die Soldaten setzen zum Sturmangriff an: οἱ δὲ ἀλαλάξαντες μέγα καὶ φοβερὸν σὺν ὀργῇ καὶ θυμῷ . . . ἐπίασιν 68,28–29; ähnlich 70,13–14; 109,34–110,1; 145,18–19; 186,22–24; 187,15–18; 198,27–28. Die Schlacht entbrennt: ἐνταῦθα συνίσταται μάχη καρτερὰ ἐκ χειρῶν 67,7–8; ähnlich 110,15–16; 125,10; 145,19–20; 182,17–18; 186,26–27; 187,28–29. Kampfgetümmel: παρεγκελευομένων ἀλλήλοις, βαλλόντων, βαλλομένων, κτεινόντων, κτεινομένων, ὠθούντων, ὠθουμένων, βλασφημούντων, ὑβριζόντων, ἀπειλούντων, στενόντων, πάντα δεινὰ ποιούντων 54,17–19; ähnlich 69,3–5; 188,4–6. Plünderung: πάντα διηρευνήσαντο ἀκριβέστερον ἢ Δᾶτις, φασί, τὴν Ἐρετρικήν 74,24–25; ähnlich 204,7–8. Beutenahme und Heimkehr: λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν αὐτός τε καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς ἐπάνεισιν ἐς κτλ. 100,17–18; ähnlich 111,28–29; 137,16–17; 149,19–20; 167,9–10; 168,

17–18; 175,23–24; 180,1–2; 183,30; 190,12–14; 199,7–10; 200,26–27; 204,14–16. Verladen der Beute auf Schiffe: λείαν ... ταῖς ναυσὶν ἐνθέμενος 93,29–30; ähnlich 130,22–23; 172,28–29. Besiedlungsmaßnahmen und Bautätigkeit: μετακομίζων τοὺς τούτων ἐπιστήμονας καὶ τεχνίτας καὶ κατοικίζων αὐτῇ μηδεμιᾶς δαπάνης ἢ ἀναλωμάτων πρὸς τοῦτο φειδόμενος 166,14–15; ähnlich 202,21–23; ἔς τε θέαν ὁμοῦ καὶ τέρψιν καὶ ἡδονὴν καὶ ἀπόλαυσιν ἱκανά 61,7–8; ähnlich 193,4–6; λίθοις τε λαμπροῖς καὶ μαρμάροις διαφανέσι κεκοσμημένα – ἠσκημένα 24,17–20; ähnlich 132,31–35; 193,15–22.[6]

Der Vergleich mit Formeln und typischen Szenen der oral poetry scheint vielleicht auf den ersten Blick befremdlich, doch erfüllen die Stereotype in beiden Bereichen eine ähnliche Funktion: Sie sind mnemotechnische Hilfen einerseits des in einer Kunstsprache improvisierenden Sängers und andererseits des in einer künstlichen Gelehrtensprache schreibenden Prosaautors. Aus der erlernten Sprachmasse, die als epische bzw. attizistische Tradition zur Verfügung steht, kristallisieren sich auch für den Prosaisten mehr oder weniger feste Verbindungen, Wendungen, Formeln und Szenen heraus, die für die Darstellung einander ähnlicher Vorgänge an verschiedenen Stellen des Werkes verwendet werden können. Der Unterschied zwischen mündlicher Dichtung und schriftlicher Komposition ist nicht grundsätzlich, sondern nur graduell.[7]

Es fällt auf, wie verschieden die schriftstellerische Qualität des Kritobulos von den modernen Gelehrten beurteilt worden ist. Nachdem der Entdecker des Werkes, Tischendorf, nur nebenbei von der historia satis verbose perscripta gesprochen hatte,[8] kam der erste Herausgeber, Müller, zu einem sehr differenzierten und insgesamt positiven Urteil.[9]

Er wirft Kritobulos einerseits eine molesta verbositas vor, besonders was die stereotypen Wendungen angeht, fährt aber dann fort „. . . negari nequit Critobulum oratione simplici, perspicua, castigata nec nisi raris sequioris graecitatis naevis effuscata longe post se relinquere coaetaneos historicos, Phrantzem aio et Ducam et Chalcocondylam." Bei Krumbacher ist davon nur die negative Seite übriggeblieben, und sein Urteil war lange Zeit und für viele bestimmend: „(Die) Darstellung leidet an breiter Ge-

---

[6] Auf einige andere „Lieblingswörter und -wendungen" sowie stereotype Kapitelanfänge hat Hunger, Hochsprachl. Lit., I, S. 501–502. 503 aufmerksam gemacht; vgl. auch Grecu, Edition, S. 18.

[7] Zu Formeln im Grenzbereich zwischen mündlicher und schriftlicher Tradition beim spätbyzantinischen Versroman Πόλεμος τῆς Τρῳάδος interessante Beobachtungen bei E.M. und M.J. Jeffrey, The traditional style of early demotic greec verse, in: BMGS 5 (1979), S. 115–139.

[8] Tischendorf, Notitia, S. 123.

[9] Müller, FHG V 1, S. LIV.

schwätzigkeit und bewegt sich in einem ersichtlich engen Gehege angelernter Ausdrücke."[10]

Dagegen haben Kritobulos' Sprache und Stil bei seinen griechischen Landsleuten Lob und Bewunderung gefunden. Tomadakes attestiert ihm eine vorzügliche Beherrschung der attizistischen Sprache, die er nicht in schülerhafter Weise gehandhabt habe, sondern mit großer innerer Bewegung und seelischer Kraft.[11]

---

[10] GBL, S. 309. Colonna, Storici, S. 36 übernimmt dieses Urteil z. T. wörtlich: „. . . il raconto risulta verboso, pur muovendosi in una angustia di vocabulo, e poco chiaro."

[11] Περὶ ἁλώσεως, S. 86: „. . . τῆς ἀρχαίας γλώσσης, τὴν ὁποίαν ὁ Κριτόβουλος φαίνεται ὅτι κατεῖχεν ἄριστα καὶ ἐχρησιμοποίει οὐχὶ θεματογραφικῶς, ἀλλὰ μὲ μεγάλην ἐσωτερικὴν κίνησιν καὶ ψυχικὴν δύναμιν."

PROSARHYTHMUS

Angesichts des allgemeinen Sprach- und Stilrahmens, innerhalb dessen sich Kritobulos bewegt, nimmt es nicht Wunder, daß er sich auch in der Behandlung des Rhythmus der Satz- und Kolonschlüsse zu den übrigen in attizistischer Tradition schreibenden byzantinischen Historikern gesellt. Eine Untersuchung der Textstücke I 1–3 (Einleitung), 14–16 (1. Rede Mehmets), 29–30 (Ekphrasis der Herstellung und Wirkungsweise der Kanone), 48–52 (2. Rede Mehmets) sowie I 20–26, II 1–7, III 1–5,2, IV 1–7, V 1–6 (einfache Berichte) mit einem Sample von insgesamt 413 Haupteinschnitten (Cl) und 1793 Nebeneinschnitten (cl), außerdem des Gebetes mit 11 Cl-Stellen und 180 cl-Stellen, ergibt das auf Abb. 1 dargestellte Bild[1].

Vergleicht man diese Tabelle mit den Ergebnissen Hörandners[2], so wird deutlich, daß die Praxis des Kritobulos sehr eng mit derjenigen in den historischen Werken des Niketas Choniates und des Johannes Kinnamos verwandt ist, wobei die Kritobulos-Werte in der Hauptsache zwischen denjenigen für Niketas und Kinnamos liegen. Während es in der Häufigkeit der einzelnen Typen durchaus feinere Unterschiede gibt[3], herrscht für die wesentlichen Merkmale, die Häufigkeit der Formen 2 und 4 gegenüber den übrigen Formen insgesamt, eine starke Übereinstimmung. Die Form 2 steht bei Kritobulos in 44,7% aller Einschnitte (Cl und cl zusammengenommen), bei Niketas betragen die Werte 56,5% für Cl und 53,3% für cl, für Kinnamos 46,4% bzw. 45,2%. Die Form 4 steht bei Kritobulos in 27,2% aller Einschnitte, bei Niketas betragen die Werte 31,5% für Cl und 32,1% für cl, bei Kinnamos 15,4% bzw. 17,7%. Die Ergebnisse für die übrigen Formen gleichen sich entsprechend.

Ein wichtiges Nebenergebnis der Untersuchung der Satzschlüsse bei Kritobulos besteht darin, daß es auch auf diesem Sektor keine signi-

---

1 Die Anlage der Tabelle und die Nomenklatur folgt der mustergültigen Studie von W. Hörandner, Der Prosarhythmus in der rhetorischen Literatur der Byzantiner, Wien 1981 (= Wiener Byzantinistische Studien. XVI). Zur Erklärung der verwendeten Zeichen vgl. dort S. 46. Da man in vielen Fällen darüber streiten kann, ob Cl (Haupteinschnitt) oder cl (Nebeneinschnitt) vorliegt, sind in meiner Tabelle auch die Werte für Cl und cl zusammengenommen angegeben. Alle Zahlenangaben bedeuten Prozent von dem in der untersten Zeile angegebenen Sample.

2 Vgl. die vorige Anm., dort die Tabellen S. 160–176. Ich habe, um die Tabelle übersichtlicher zu halten, bei allen anderen Formen außer 2 und 4 (d. h. also denjenigen Formen, bei welchen die Zahl der unbetonten Silben zwischen den beiden letzten Hochtönen vor einem Einschnitt zwei oder vier beträgt) auf eine weitere Aufschlüsselung nach Typen (d.h. nach der Position der beiden letzten Hochtöne innerhalb des Wortbildes) verzichtet.

3 Hier ist bei Kritobulos sowohl bei der Form 2 als auch bei Form 4 eine gewisse Vorliebe für den Typ P(aroxytonon) P(aroxytonon) (also ⏗–/–⏗– bzw. ⏗–/––––⏗–) festzustellen, während Niketas und Kinnamos eher den Typ P(aroxytonon) Pr(oparoxytonon) (also ⏗–/–⏗–– bzw. ⏗–/––––⏗––) bevorzugen.

	Historien			Gebet		
	Cl	cl	Cl+cl	Cl	cl	Cl+cl
2 – OO	3,4	4,1	3,9	9,1	4,4	4,7
PO	7,7	8,4	8,3	0,0	13,3	12,6
PrO	0,5	0,3	0,3	0,0	1,1	1,0
OP	4,6	4,6	4,6	0,0	6,1	5,8
PP	10,4	12,6	12,2	27,3	7,2	8,4
PrP	2,9	2,8	2,8	0,0	2,2	2,1
OPr	3,1	3,8	3,7	18,2	4,4	5,2
PPr	9,9	7,6	8,1	0,0	6,7	6,3
PrPr	1,7	0,6	0,8	9,1	5,6	5,8
2	44,2	44,8	44,7	63,7	51,0	51,9
4 – OO	0,0	1,5	1,2	0,0	0,6	0,5
PO	9,2	6,2	6,8	0,0	2,8	2,6
PrO	4,1	3,0	3,2	0,0	5,0	4,7
OP	0,7	1,5	1,3	0,0	1,1	1,0
PP	9,0	6,9	7,3	0,0	2,8	2,6
PrP	1,9	2,5	2,4	0,0	0,6	0,5
OPr	0,7	0,3	0,4	0,0	0,6	0,5
PPr	4,4	2,6	2,9	9,1	2,2	2,6
PrPr	1,9	1,6	1,7	9,1	5,0	5,2
4	31,9	26,1	27,2	18,2	20,7	20,2
2+4	76,1	70,9	71,9	81,9	71,7	72,2
0	2,4	1,8	1,9	0,0	4,4	4,2
1	8,2	9,9	9,6	9,1	12,2	12,0
3	8,7	10,7	10,3	9,1	6,7	6,8
5	3,9	3,8	3,9	0,0	2,8	2,6
6	0,5	2,5	2,1	0,0	2,2	2,1
7	0,0	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0
0+1+3+5+6+7	23,7	29,1	28,2	18,2	28,3	27,7
Sample	413	1793	2206	11	180	191

Abbildung 1

fikanten Unterschiede zwischen den Historien und dem Gebet gibt. Die einzige Modifikation besteht darin, daß im Gebet die Form 2 gegenüber der Form 4 etwas bevorzugt ist.[4]

Um den Befund auch weniger mit der Materie vertrauten Lesern anschaulich zu machen, füge ich eine Kurven-Tabelle (Abb. 2) bei, in welcher die Häufigkeit der Formen für Cl- und cl-Einschnitte zusammengenommen[5] dargestellt wird.[6]

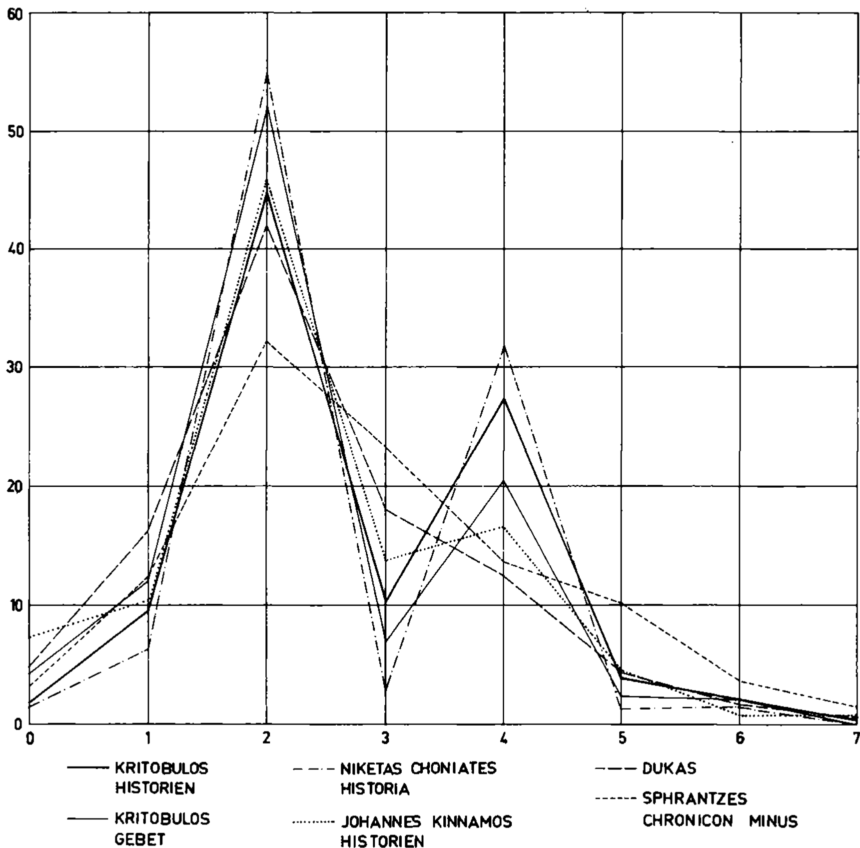

Abbildung 2

[4] Die Zahlen für die einzelnen Typen sind nur bedingt aussagekräftig, da die Samples hier wegen der Kürze des Textes ziemlich klein sind.

[5] Für Niketas und Kinnamos stütze ich mich auf die Angaben Hörandners (S. 175–176); in meiner Kurve erscheinen als Werte für diese Autoren jeweils die arithmetischen Mittel der bei Hörandner für Cl und cl gesondert gemachten Angaben.

[6] Vorbilder für die Anlage der Kurve waren K. Kumaniecki, Zu Prokops Anecdota. Das

Auf der x-Achse sind die Formen 1–7 abgetragen, auf der y-Achse die Prozentzahlen an der Gesamtheit der Satzeinschnitte. Aus den so gewonnenen Kurven geht deutlich hervor, daß die Werte für Kritobulos (Historien und Gebet), Niketas und Kinnamos sehr stark konvergieren. Allen diesen gemeinsam sind die scharf ausgeprägten Kurvengipfel für die Formen 2 und 4; für das Gebet des Kritobulos und für Kinnamos ist der Gipfel bei 4 nicht so hoch, was aber durch den entsprechend höheren Gipfel bei 2 ausgeglichen wird.

Die beiden übrigen Kurven repräsentieren zwei Zeitgenossen des Kritobulos, Dukas und Sphrantzes, Chronicon Minus; sie basieren auf einer von mir vorgenommenen Analyse von Dukas, cap. 34 und Sphrantzes, cap. 1–8.[7] Diese beiden Kurven sind im Gegensatz zu den anderen eingipflig, da der Gipfel bei 4 entfällt, und auch der Gipfel bei 2 ist schwächer ausgeprägt, insbesondere bei Sphrantzes, der ja auch sprachlich und stilistisch am weitesten vom attizistischen Ideal entfernt ist. Seine Kurve ist fast mit derjenigen identisch, die Kumaniecki[8] für Thukydides ermittelt hat – kein Wunder, da beide Autoren, so grundverschieden sie in allem anderen sein mögen, doch eines gemein haben: Sie kennen nicht die in der Spätantike entwickelten und von den byzantinischen Historikern attizistischer Observanz mehr oder weniger stark berücksichtigten Regeln für die rhythmische Gliederung der Satzeinschnitte.

---

rhythmische Klauselgesetz in den Anecdota und die Echtheitsfrage, in: BZ 27 (1927), 19–21, dort 21 sowie F. Hörmann, Beiträge zur Syntax des Johannes Kinnamos, München 1938 (Diss. München 1937), S. 156.

[7] Für die Autoren der Paläologenzeit fehlt eine eingehende Untersuchung; Hörandner endet mit Georgios Akropolites.

[8] Vgl. oben Anm. 6, dort S. 21.

MIMESIS

Thukydides

Wie bereits von Müller beobachtet und in seinen kommentierenden Anmerkungen zum Teil belegt, hat sich Kritobulos innerhalb der attizistischen Tradition von den historiographischen Exempla in besonderer Weise, sowohl sprachlich als auch konzeptionell, das Werk des Thukydides zum Vorbild genommen. Noch viel extremer als bei der Beurteilung von Sprache und Stil allgemein klaffen hier die Urteile der Modernen auseinander. Müller[1] hatte die Tatsache der Thukydidesnachahmung in leicht abwertendem Tonfall festgestellt: „Ab eodem Thucydide locutiones mutuari adamat in rerum gestarum narratione tum vero in duabus illis regis orationibus (I 14sqq. et 48sqq.), quae passim centonibus Thucydideis consarcinatae sunt." Von Krumbacher[2] wurde das wiederholt: Die beiden großen Reden „gleichen Centonen aus Thukydides". Dann aber wird der Ton bei deutschen, russischen, ungarischen und rumänischen Byzantinisten schärfer. Vasiliev[3] spricht bei Wege vom Werk des Kritobulos als „unsuccessfully imitating Thucydides", Dölger[4] von der „Nachäffung des Thukydides durch Kritobulos". Moravcsik[5] und Grecu[6] haben dann schließlich die Formel von Kritobulos als dem „sklavischen Nachahmer" des Thukydides gefunden, was bei Moravcsik umso erstaunlicher ist, als er die Formel in eben jenem Aufsatz wiederholt, in dem er überzeugend dafür plädiert, die byzantinischen Geschichtswerke endlich auch als Werke der Literatur und nicht nur als Quellen zu betrachten, und in welchem er die Klärung des Verhältnisses zwischen den byzantinischen historischen Werken und den antiken Schriften als eine grundlegende Aufgabe der Byzantinistik propagiert.[7]

Im deutschen Sprachraum hat, soweit ich sehe, erst Hunger[8] für eine „Einschränkung" dieses „outrierte(n) Urteil(s)" plädiert. Das Extrem dagegen bildet der Satz Darkós[9]: „Wenn er (sc. Kritobulos) zur Verhüllung seiner Selbstsucht einen thukydideischen Ton anschlägt, gibt er verletzenderweise falsche Stimmen und verrät seine Schwäche umso mehr vor dem Leser".

---

[1] FHG V 1, S. LIII–LIV.
[2] GBL, S. 309.
[3] History, S. 693.
[4] BZ 46 (1953), 202.
[5] Byzantinoturcica, I, S. 433.
[6] Kritobulos, S. 13. Edition, S. 18 unten.
[7] Klassizismus, S. 375.
[8] Hochsprachl. Lit., I, S. 502. Dort wird die Formel „sklavischer Nachahmer" schon Müller, Krumbacher und Vasiliev zugeschrieben.
[9] Die letzten Geschichtsschreiber, S. 391.

Auch in diesem Punkt urteilen griechische Gelehrte ganz anders. Andriotes, der im übrigen nicht ansteht, die Reden bei Kritobulos als „sehr rhetorisch und geschwätzig" zu kritisieren, urteilt über die Thukydides-Mimesis generell folgendermaßen: Ἡ ἀξιοθαύμαστη ἀρχαιομάθειά του (sc. τοῦ Κριτοβούλου) καὶ ἡ ἀνεπτυγμένη γλωσσικὴ καλαισθησία του τὸν φύλαξε ὥστε νὰ μὴν προδώσῃ τὸ πρότυπο, καὶ τὸ ἀναμφισβήτητο συγγραφικό του ταλέντο τὸν βοήθησε στὴ δημουργία σελίδων, ποὺ κἄπου-κἄπου θὰ μποροῦσαν νὰ θεωρηθοῦν ἐφάμιλλες τοῦ μεγάλου προτύπου.[10]

Es ist deutlich, daß die literarischen Urteile über Kritobulos als Thukydidesnachahmer mit den Urteilen über seine Qualität als Historiker und noch mehr mit jenen über seine politisch-moralische Haltung als Historiker des Türkensultans Mehmet konvergieren. Diese wiederum scheinen sehr eng damit zusammenzuhängen, welchem Land der urteilende Gelehrte jeweils entstammt und welchen politischen Grund-Überzeugungen er anhängt.

In neuerer Zeit sind dank den bahnbrechenden Aufsätzen von Moravcsik[11] und Hunger[12] die Voraussetzungen dafür geschaffen worden, die Mimesis byzantinischer Autoren besser zu verstehen und als bewußte Kunstleistung zu würdigen. In unserem Zusammenhang ist daher zu fragen, in welcher Weise Kritobulos sein Vorbild Thukydides nachgeahmt hat.

Schon durch den Titel Ξυγγραφὴ ἱστοριῶν stellt sich Kritobulos ähnlich wie z.B. Prokop und Agathias in die Doppeltradition der beiden Väter der Geschichtsschreibung.[13] Im Proöm bildet die Berufung auf Thukydides den Rahmen (S. 12,2–3 und 27–28), welcher mehrere Herodot-Reminiszenzen umschließt.[14] Die Wahl des Thukydides als Leitstern der Mimesis entspricht dem Thema und der Rolle, die Kritobulos selbst gespielt hat. Wie Thukydides schreibt er Zeitgeschichte und wie jener war er selbst an den Ereignissen, die er darstellt, als Akteur beteiligt.

Der Grundaufbau der Historien des Kritobulos ist thukydideisch: Kritobulos gliedert nach Jahren und innerhalb eines Jahres nach vier Jahreszeiten.[15] Die im ersten Buch dem Sultan in den Mund gelegten großen Reden enthalten nach dem Vorbild der Reden bei Thukydides einerseits

---

10 Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 186. Vgl. auch Tomadakes, Περὶ ἁλώσεως, S. 62: ἠδικήθη (von Seiten Krumbachers) ὁ Κριτόβουλος. Mastrodemetres, Ἐσωτερικαὶ ἐπιδράσεις, S. 159: δὲν μιμεῖται δουλικῶς τὸν Ἀθηναῖον ὁμότεχνόν του.

11 Klassizismus.

12 On the Imitation.

13 συγγραφή findet sich als Titel in einem Teil der handschriftlichen Tradition des Thukydidestextes.

14 Lieberich, Proömien, S. 46–47 betont einseitig die Thukydides-Mimesis.

15 Vgl. oben S. 36*–38*.

Elemente, die für die Analyse der historischen und militärischen Situation bedeutsam sind, und sie decken andererseits Motive des Handelns auf.[16]

Neben einzelnen Wendungen und Passagen des Thukydides, die Kritobulos in seiner Geschichte Mehmets benutzt und so sein Werk insgesamt thukydideisch einfärbt,[17] gibt es bei ihm Partien, die eine intensive und weit über einzelne Reminiszenzen hinausgehende Benutzung des Thukydides zeigen. Hier lohnt es sich, nach der besonderen Funktion der Mimesis zu fragen.

1. Die große Rede Mehmets vor seinen Heerführern und Offizieren, die sich zum Kriegsrat versammelt haben (S. 25,16–34,33) vereinigt am Beginn Reminiszenzen an zwei Reden des Perikles (Epitaphios und Apologie). Damit ist auch formal mit den Mitteln der Mimesis die Bedeutung der Worte des Sultans von Anfang an hervorgehoben. Nachdem dieser dann über eine längere Partie ohne spezielle Thukydides-Anspielungen die Leistungen der Vorfahren und die Ausbreitung der türkischen Macht über ganz Kleinasien und weite Teile Europas ins Licht gerückt hat, geht er (S. 28,15–29,11) zum direkten Lobpreis der Vorfahren über. Um den ungeheuren Angriffsschwung, mit welchem die Türken Kleinasien und Europa in kurzer Zeit überrannten, ihren Abenteurergeist und militärischen Wagemut zu charakterisieren, bedient er sich in freier Adaptation der Worte, mit welchen die korinthischen Gesandten vor der Versammlung des Peloponnesischen Bundes die ruhelosen, ihrer selbst nicht schonenden und immer auf imperialen Zugewinn bedachten Athener den konservativen und langsamen Spartanern gegenübergestellt hatten (Thuc. I 70,2–9).

2. Die zweite große Rede hält der Sultan im Heerlager vor Konstantinopel vor den Truppenführern und der Garde (S. 60,1–65,8). Hier liegen die Mimesis-Verhältnisse komplizierter als im vorhergehenden Fall, da außer zwei Thukydides-Reden auch die Rede Alexanders des Großen, die Arrian ihn vor der Schlacht bei Gaugamela halten läßt, eine wichtige Rolle spielt.[18] Nachdem Mehmet den Zuhörern ausgemalt hat, welch riesige Beute auf sie wartet und welchen Ruhm sie mit der Eroberung der Stadt erringen werden, nachdem er ihnen klargemacht hat, daß die Stadt ohnehin sturmreif und von ihren Verteidigern kein bedeutender Widerstand mehr zu erwarten ist, geht er zur direkten adhortatio über und gibt allgemeine Anweisungen für das Verhalten in der Schlacht (S. 63,7–64,5). Hier ruft Kritobulos zugleich zwei Feldherrnreden des

[16] Außerdem fügen sie dem Bild des Sultans hinzu, daß er nicht nur ein großer Feldherr, Philosoph und Staatsmann, sondern auch ein großer Redner ist.

[17] Sie sind im Apparatus fontium und im Index locorum aufgeführt; etwa ein Drittel der Stellen hat bereits Müller in den Anmerkungen zu seiner Edition verzeichnet, einige weitere haben Rödel, Mastrodemetres und Grecu (in seiner Edition) beigetragen.

[18] Vgl. unten S. 64*.

Thukydides ins Gedächtnis, erstens die des athenischen Admirals Phormion vor der Seeschlacht gegen spartanische Kontingente vor Naupaktos, in welcher er Anweisungen an seine Soldaten gibt (Thuc. II 89,9), zweitens die des Brasidas in Amphipolis, in welcher dieser ebenfalls seine Soldaten zu tapferem Kampf aufruft und ankündigt, daß er selbst mitkämpfen werde (Thuc. V 9,9–10). Brasidas wendet sich dort (V 9,7) direkt an seinen Unterführer Klearidas, und Kritobulos läßt seine Worte in Mehmets Anweisungen an Halil und Saruca deutlich anklingen. Doch nicht nur das: Brasidas' direkte Ansprache seines Unterführers hat Kritobulos als Muster für den gesamten Abschnitt der Rede Mehmets (S. 64,9 – 65,8) gedient, in welchem sich dieser mit jeweils speziellen Anweisungen an seine Truppenführer wendet. Vor der thukydideischen Folie des glänzenden und erfolgreichen athenischen Admirals Phormion zusammen mit dem kühnen spartanischen Strategen Brasidas, dessen Tapferkeit sprichwörtlich geworden ist, sollen sich Mehmets Feldherrntugenden besonders deutlich abzeichnen.

3. Noch an einer weiteren Stelle hat Kritobulos auf eine Äußerung des wagemutigen Spartaners zurückgegriffen. Als die Entscheidungsschlacht um Konstantinopel auf ihrem Höhepunkt war, als Giustiniani getroffen wurde und sich die genuesischen Hilfstruppen mit ihrem verwundeten Condottiere auf die Schiffe zurückzogen und die Bresche am Romanos-Tor von Verteidigern entblößt zurückließen, erkannte Mehmet sogleich die neue Situation und feuerte seine Garde mit den Worten an (S. 70,7–11): ἔχομεν, ὦ φίλοι, τὴν πόλιν, ἔχομεν ἤδη. φεύγουσιν οἱ ἄνδρες ἡμᾶς. οὐκέτι παραμένειν ἀνέχονται. γυμνὸν τῶν προμαχομένων τὸ τεῖχος κτλ. Die Vorlage für die Darstellung der gesamten Situation bilden Verhalten und kurze Rede des Brasidas in Amphipolis. Als der athenische Stratege Kleon vor Amphipolis eine Absatzbewegung seiner Truppen durchführte, erspäht Brasidas den günstigen Moment, in welchem Kleon die rechte Flanke darbieten muß τὰ γυμνὰ πρὸς τοὺς πολεμίους δούς, und ruft seinen Mitstreitern zu (Thuc. V 10,5): οἱ ἄνδρες ἡμᾶς οὐ μενοῦσιν κτλ. Der sprachliche Anklang allein wäre nicht sehr aussagekräftig. Es ist die gesamte Situation, die Kritobulos hier im Auge hat. Sie ist bei Thukydides unmittelbar im Anschluß an die Brasidas-Rede geschildert, die Kritobulos S. 63,7–65,8 benutzt hatte.

4. Die berühmte Darstellung der Belagerung von Platää durch die Spartaner unter der Führung des Archidamos ist von späteren Historikern mehrfach benutzt worden[19], und auch Kritobulos hat sie in den Dienst seines Werkes gestellt. Anders als seine Vorgänger verarbeitet er das Ma-

[19] Vgl. Braun, Procopius, S. 207–211. F. Bornmann, Osservazioni sul testo dei frammenti di Prisco, in: Maia 26 (1974), 111–120. Ders., Motivi tucididei in Procopio, in: Atene e Roma 19 (1974), 138–150.

terial der Thukydides-Vorlage in zwei ganz verschiedenen Komplexen. Den (vergeblichen) Versuch, Platää durch Feuer zu bezwingen (Thuc. II 77,2–5), benutzt er, um die (erfolgreiche) Ausräucherung des Kastells auf der Insel Prinkipo durch den türkischen Admiral Baltaoğlu zu schildern (S. 48,6–17); auf die Thuc. II 75,1–76,4 dargestellten Anstrengungen und Strategeme der Platäer gegen die Belagerungsmaschinen und Konterwälle der Spartaner greift er dort zurück, wo er dem Leser den Mauerkampf vor Konstantinopel mit all seinen vielfältigen Kampfhandlungen vor Augen führt (S. 48,22–49,10). Er wählt dabei souverän aus und paßt das, was er übernimmt, den etwas anderen Bedingungen einer Belagerung mit Kanonen an, die auch etwas andere Maßnahmen zur Abwehr erforderlich macht, als wenn man es mit den Widdern der Antike zu tun hat.

5. An einer einzigen Stelle seines Werkes weist Kritobulos eigens auf ein Thukydides-Zitat hin, indem er durch ein ἧπερ ἔφη τις darauf aufmerksam macht, daß die Wendung geborgt ist. Er irrt sich insofern, als er hinzufügt ὑπὲρ Περικλέους, da er Perikles mit dessen nicht weniger bedeutendem Landsmann Themistokles verwechselt. Er benutzt das Zitat (S. 81,14–16) aus dem thukydideischen Nachruf auf Themistokles (I 138, 3) für seinen Nachruf auf den von ihm hoch geachteten Konstantin XI. und verbindet es gleichzeitig mit einer (nicht kenntlich gemachten) Anspielung auf den Nachruf Arrians auf Alexander den Großen (Arr. An. VII 28,2).

6. Kritobulos beendet seine Historien mit der Schilderung der großen Pest, die im Sommer 1467 Konstantinopel heimgesucht hat (S. 204,24–206,24) und von der uns auch Sphrantzes berichtet.[20] Die Darstellung der Krankheit ist eingebettet in den Feldzug Mehmets gegen Skanderbeg und die Belagerung von Kruja in Albanien. In diesem Zusammenhang hätte eine beiläufige Erwähnung der Krankheit genügt, da der Sultan ihr auswich und den Sommer in den Bergen verbrachte. Kritobulos wollte sein Werk aber offenbar mit der auch literarisch herausgehobenen Schilderung eines großen Pathos beschließen; schon in V 8 (S. 192,20–31) und V 14 (S. 202, 1–16) hat er den Leser auf das kommende Unglück eingestimmt, indem er ausführlich von üblen Vorzeichen berichtet. So lag es für ihn als Thukydides-Kenner nicht fern, dessen Darlegungen über die rätselhafte Krankheit im Athen des Jahres 429 v. Chr., die schon eine reiche Wirkungsgeschichte aufweisen konnten[21], als literarisches Exempel zu be-

---

[20] Chronicon minus XLIV 3 = S. 134,22–27 Grecu.

[21] Vgl. Braun, Procopius, S. 191–195. J. Dräseke, Thukydides' Pestbericht (II 47–53) und dessen Fortleben, in: Jahresber. Philol. Vereins zu Berlin 40 (1914) [= Sokrates 68 (1914), Beilage], 181–189. G. Soyter, Die Glaubwürdigkeit des Geschichtsschreibers Prokopios von Kaisareia, in: BZ 44 (1951), 541–545. H. Hunger, Thukydides bei Johannes Kantakuzenos. Beobachtungen zur Mimesis, in: JÖB 25 (1976), 181–193. T. S. Miller, The plague in John VI Cantacuzenus and Thucydides, in: GRBS 17 (1976), 385–395.

nutzen. Kritobulos geht dabei wieder völlig souverän vor. Er übernimmt einige Wendungen aus dem Bericht des Thukydides und verweist damit auf das große Vorbild, ist aber in der Gesamtdarstellung ganz selbständig. So gibt es auch bei seinem Bericht im Gegensatz zu Thukydides für uns nicht den geringsten diagnostischen Zweifel; er benennt das Hauptsymptom, die eitrige Schwellung der Lymphdrüsen, mit dem schon hippokratischen terminus τὸ σημεῖον und wartet darüberhinaus mit einer Fülle medizinischer Einzelheiten auf, die er von keinem der vor ihm schreibenden Historiker entlehnt haben kann.

Abgesehen von der Benutzung bestimmter Thukydides-Stellen und der Verarbeitung größerer zusammenhängender Partien sind die Historien des Kritobulos insgesamt von thukydideischen sprachlichen Elementen durchtränkt, ohne daß man in all diesen Fällen feststellen könnte, daß eine bestimmte Stelle des Thukydides Pate gestanden hätte.[22] So resultieren viele Jonismen und Altattizismen[23] aus dieser sprachlichen Imitatio, ebenso syntaktisch-stilistische Erscheinungen wie die häufige Verwendung des Neutrum Plural der Adjektive als Adverbien (μεγάλα βλάπτειν), der Adjektive und Verbaladjektive im Neutrum Plural statt im Singular (Typ ἀδύνατα ἦν), des finalen Infinitivs und die Verwendung von νομίζω mit einem durch ὡς eingeleiteten Nebensatz.

Das Vokabular ist gesättigt mit Wörtern, die Kritobulos aller Wahrscheinlichkeit nach aus Thukydides bezogen hat; vor allem auf dem militärischen Sektor besteht ein hoher Grad von Übereinstimmung. Ich führe einige Beispiele an[24]: Bei Thukydides fand Kritobulos die Amts- bzw. Rang- oder Einheitsbezeichnungen ἁρμοστής, κελευστής, ταξίαρχος und ἐνωμοτία; von dem bei ihm mehrfach genannten militärischen Corps der Spartaner entlehnte er die archaisierende Bezeichnung der Janitscharen als νεοδαμώδεις. Außerdem fallen folgende Thukydidismen besonders auf: Schlachtschilderungen: τὸ σημεῖον ἤρθη, μάχη καρτερά, αὐτοβοεί, οὐδενὶ κόσμῳ, ὀργῇ χωρεῖν, φόνος ἐγένετο πολύς, λογάδες. Die Antithesen-Reihe einer Stelle wie Thuc. VII 71,4 πάντα ὁμοῦ ἀκοῦσαι, ὀλοφυρμὸς βοή, νικῶντες κρατούμενοι konnte Kritobulos anregen zu entsprechenden Bildungen: 54,17–19; 69,3–5; 188,4–6. Feldzüge und Belagerungen: ἐπορεύετο πρῶτον μὲν διὰ τῆς αὑτοῦ ἀρχῆς, ἐδῄουν τὴν γῆν, τειχήρεις ποιήσας, χῶμα ἔχουν, περισταυροῦν, φορμηδόν, προσμειγνύναι τῷ τείχει, μηχανὰς προσφέρειν, μηχανὰς προσάγειν. Seewesen und Schiffe: αἱ ἄριστα πλέουσαι τῶν νεῶν, ἐξαρτύειν, ἡ καθ' ἑαυτοὺς θάλασσα,

[22] Daher erscheinen sie auch nicht im Apparatus fontium.

[23] Vgl. den Index graecitatis s. v. Ionicae formae.

[24] Für Laonikos Chalkokondyles und Thukydides hat Rödel eine nach Bedeutungsfeldern gegliederte umfassende Gegenüberstellung der Gemeinsamkeiten im Vokabular ausgearbeitet. Für Kritobulos kommt man zu einem ganz ähnlichen Ergebnis.

πρύμναν κρούεσθαι, τοὺς ἔσπλους ... ταῖς ναυσὶν ἀντιπρῴροις βύζην κλῄσειν, Πάραλος, ναυμαχία καρτερά, οἱ μὲν βιάσασθαι βουλόμενοι τὸν ἔσπλουν, οἱ δὲ κωλύειν. Sonstiges: πολυάνθρωπος, ἔκπυστος, ὁ παράλογος, ξυνοίκισις, κατὰ κώμας, διακηρυκεύεσθαι, ἀντεπιβουλεύειν, χρήσασθαι ὅ τι ἂν βούλωνται, ὅπῃ παρείκοι, ἐς τὴν ἀντιπέρας ἤπειρον, ὡς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων.

Herodot

Gleich nachdem Kritobulos seine Selbstvorstellung am Anfang des Werkes (12,2) ganz im Stil des Thukydides mit den Worten Κριτόβουλος ὁ νησιώτης begonnen hat, fügt er, bevor er mit τὴν ξυγγραφὴν τήνδε ξυνέγραψε auch thukydideisch fortfährt, die dem Herodot nachempfundenen Worte τὰ πρῶτα τῶν Ἰμβριωτῶν[25] ein und führt dann den Eingangssatz mit einem ebenfalls auf Herodot verweisenden zweigliedrigen verneinten Finalsatz ὡς μήτε ... μήτε weiter. Mit diesen Anklängen und der Übernahme der Begriffe μεγάλα καὶ θαυμαστά sowie Ἕλλησι καὶ βαρβάροις und der Wendung ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθείη stellt er sich im Proöm des Werkes in die Tradition Herodots, wie es in frühbyzantinischer Zeit bereits Prokop getan hatte.[26]

Der Verbindung von formalen Elementen aus den Proömien des Thukydides und Herodot entspricht inhaltlich die Verbindung der Motive für die Abfassung des Werkes. Kritobulos vereinigt das Grundmotiv Herodots mit dem des Thukydides. Sein Werk soll einerseits den Ruhm der Taten und ihrer Vollbringer bei der Nachwelt sichern (μήτε ἔργα γενναῖά τε καὶ ἀξιαφήγητα ... ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθείη ... καὶ οἱ ταῦτα δὲ πράξαντες ἔχωσί τι μνημεῖον κάλλιστον – das herodoteische κλέος-Motiv), und andererseits soll es zukünftigen Lesern Nutzen bringen (μήτε οἱ γεγονότες ἐς ὕστερον τὰ μέγιστα ζημιωθεῖεν τοιαύτης ἀμοιρήσαντες ἱστορίας τε καὶ μαθήσεως – das thukydideische Motiv des ὠφέλιμον).

Der Einfluß Herodots auf Kritobulos[27] ist insgesamt wesentlich weniger deutlich als der des Thukydides. Er zitiert seine Autorität an zwei Stellen mit geographischer Thematik: dort, wo er den Lauf der Donau beschreibt (95,6–11)[28], und an der Stelle, wo er vom Tearos und weiteren Neben-

---

[25] Vgl. Herod. VI 100,3 ἐὼν τῶν Ἐρετριέων τὰ πρῶτα; IX 78,1 Αἰγινητέων ⟨ἐὼν⟩ τὰ πρῶτα.

[26] Vgl. Lieberich, Proömien, S. 1.

[27] Das Wichtigste haben Müller, Rödel und Mastrodemetres bemerkt.

[28] Wir dürfen vielleicht annehmen, daß Kritobulos archaisierend mit Κελτικὰ ὄρη den Schwarzwald meint. Herodot dachte sich die Donauquelle weit im äußersten Westen; er schreibt IV 49,3: ῥέει γὰρ δὴ διὰ πάσης τῆς Εὐρώπης ὁ Ἴστρος ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν, οἳ ἔσχατοι πρὸς ἡλίου δυσμέων μετὰ Κύνητας οἰκέουσι τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ.

flüssen des Hebros spricht (103,20–104,2).[29] An einer Stelle (15,27) zitiert Kritobulos Herodot namentlich als Gewährsmann dafür, daß es bei den Persern außer dem Königsgeschlecht der Achaimeniden/Perseiden noch viele andere Sippen gab. In demselben Kapitel (I 4,2 = S. 15,25–27) zieht Kritobulos eine genealogische Linie vom regierenden Sultan Mehmet bis zu Danaos und Lynkeus. Die archaisierende Gleichsetzung der Türken mit den Persern war selbstverständliche Tradition byzantinischer Geschichtsauffassung;[30] für die Abstammungslinie der Brüder Achaimenes und Perses über Perseus, Danae, Akrisios, Abas zu Lynkeus, dem Sohn des Aigyptos, und seiner Gemahlin, der Danaos-Tochter Hypermnestra konnte sich Kritobulos wiederum des Herodot bedienen, bei welchem er auch fand (II 91,5), daß die Griechen Danaos und Lynkeus ursprünglich ägyptische Emigranten aus Chemmis im Nildelta waren[31]. Damit gelingt es Kritobulos, dem Türkensultan Mehmet einen Stammbaum zu verschaffen, der ihn als Nachkommen der „edlen Griechen Perseus und Achaimenes" ausweist. Das ist etwas mehr als gelehrte Spielerei; es gehört zum Arsenal der politischen Ideologie, mit der eine Gruppierung unter den Griechen in Konstantinopel den Versuch der Byzantinisierung bzw. Gräzisierung des Sultans betrieb. Kritobulos unterstreicht die Ineinssetzung von Türken und Persern auch sprachlich mit einer morphologischen Entlehnung aus Herodot. Bei diesem lautet gemäß den ionischen Lautgesetzen der Genetiv der masculina auf -ης durchgehend -εω (durch Metathese für -ηο). Da insbesondere die überaus zahlreichen persischen Eigennamen auf -ης bei Herodot so dekliniert werden[32], hat Kritobulos diesen Genetiv vor allem für seine mit dem griechischen Suffix -ης gebildeten türkischen Eigennamen übernommen.[33]

Xenophon

Der Fortsetzer des Thukydides hat keine Spuren im Werk des Kritobulos hinterlassen. Es gibt eine Reihe von thema- und sachbedingten Übereinstimmungen im Vokabular, bisweilen auch die eine oder andere

---

[29] Bei Herodot IV 90,2 mündet der Tearos in den Kontadesdos, dieser in den Agrianes, der Agrianes (Ergene) in den Hebros. Kritobulos formuliert hingegen so, als handele es sich um drei unabhängig voneinander in den Hebros mündende Flüsse, was mit der geographischen Realität nicht übereinstimmt.

[30] Vgl. die Belege bei Moravcsik, Byzantinoturcica, II, S. 252–254.

[31] S. 16,2–4: οἵτινες Αἰγύπτιοι ὄντες τὸ ἐξαρχῆς ἐκ πόλεως Χέμμιος τῆς ἐν τῷ ἕλει κειμένης ἐς τὴν Ἑλλάδα μετῳκίσθησαν. Kritobulos läßt durch die Übernahme der ionischen Form Χέμμιος (vgl. Herod. II 91,6) seine Quelle erkennen.

[32] Man denke an Xerxes, Artaxerxes, Kambyses, Artayktes, Artaphrenes, Choaspes, Phraortes, Pharnakes, Hydaspes usw.

[33] Vgl. den Index graecitatis s. v. nominum propriorum formae.

sehr ähnliche Passage (besonders 60,12–14 ähnl. Xen. Hell. V 1,16), aber es ist nichts darunter, was uns zur Annahme zwingen würde, Kritobulos habe sich an irgendeiner Stelle Xenophon zum Vorbild genommen. Entweder gibt es denselben Ausdruck bereits bei Thukydides (z.B. νεοδαμώδεις, περισταυροῦν, κελευστής, ταξίαρχος) oder aber Kritobulos kann ihn über das Studium Arrians kennengelernt haben (z.B. ἐκ τῶν ὑπερδεξίων, εὐοπλότατος).

Es fällt auf, daß Kritobulos Xenophon auch dort nirgends erwähnt, wo die Schauplätze des Geschehens das nahelegen würden. So zählt er dort, wo er die Tauros-Überquerung Mehmets schildert, alle früheren Überquerungen auf, sowohl die mythischen durch Herakles und Dionysos als auch die historischen durch Alexander den Großen und Pompejus Magnus[34], ohne den Zug der Zehntausend mit einem Wort zu erwähnen.

Josephus

Am Ende des letzten Abschnittes seines Proöms (I 3,8), wo Kritobulos den Leser um Verständnis dafür bittet, daß er in seinen Historien die Unterwerfung und die Leiden seines eigenen Volkes darstellt statt diese zu verbergen, beruft er sich für sein Vorgehen auf Josephus Flavius. So wie Josephus die Römer wahrheitsgetreu preise wegen ihrer Tüchtigkeit und ihrer Fortune und wie jener bei seinem eigenen Volke weder die Schatten- noch die Lichtseiten verschweige, so wolle auch er, Kritobulos, in allem der Wahrheit die Ehre geben. Die Schlüsselworte dieses Abschnitts sind φιλαλήθης, φιλαλήθως und τὴν ἀλήθειαν σῴζοντες.

Ähnlich hatte Josephus im Proöm des Bellum Judaicum[35] für sich in Anspruch genommen, bei der Darstellung des Krieges zwischen Römern und Juden unparteiisch nur die historische Wahrheit im Auge zu haben. Die wichtigsten Wendungen sind: τὸ δ' ἀκριβὲς τῆς ἀληθείας (I 3); ἄτοπον ἡγησάμενος περιιδεῖν πλαζομένην ἐπὶ τηλικούτοις πράγμασι τὴν ἀλήθειαν (I 6); πρὸς δὲ τὴν ἱστορίαν, ἔνθα χρὴ τἀληθῆ λέγειν καὶ μετὰ πολλοῦ πόνου τὰ πράγματα συλλέγειν ... τιμάσθω δὴ παρ' ἡμῖν τὸ τῆς ἱστορίας ἀληθές (I 16).

Kritobulos hatte für seine Berufung auf Josephus gute Gründe. In der Tat befinden sich beide in einer sehr ähnlichen Situation: In beiden Fällen hat ein übermächtiger Eroberer das eigene Volk überwältigt und dessen Hauptstadt erstürmt. Beide Autoren stehen auf der Seite des Siegers, dessen Überlegenheit und im geschichtlichen Wandel begründetes Recht

[34] IV 4,3 = S. 157,22–26.

[35] Kritobulos zitiert das Werk gemäß dem in der handschriftlichen Tradition überwiegenden Titel Περὶ ἁλώσεως als τὸ τῆς ἁλώσεως βιβλίον.

sie anerkennen, beide stellen die Geschehnisse dar, die zur Unterwerfung des eigenen Volkes geführt haben.[36]

So verwundert es nicht, daß Kritobulos in einem wichtigen Abschnitt des Proöms auch sprachlich einen Kerngedanken des Josephus anklingen läßt. Dort (I 3,4–5) führt Kritobulos aus, daß es einen naturgesetzlich verankerten Wechsel der Macht gebe, auf Grund dessen sie eben jetzt von den Byzantinern auf die Türken übergegangen sei[37]: τὰ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἀρχῆς ... ἐξ ἐθνῶν ἔθνη καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβοντα πανταχοῦ μεταβέβηκέ τε καὶ περιέστη ... Ῥωμαίους μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τύχην ἀπολιπεῖν, πρὸς ἑτέρους δὲ διαβῆναί τε καὶ μεταχωρῆσαι. Josephus drückt denselben Gedanken an zwei prominenten Stellen seines Werkes aus. Zunächst äußert ihn Agrippa in der großen Rede (II 345–401), mit welcher es ihm gelang, wenigstens für den Augenblick die drohende Kriegsgefahr abzuwenden; er verweist auf das Beispiel anderer früher mächtiger Völker (II 360): φέρουσι τὴν τοσαύτην μεταβολὴν καὶ πρὸς οὓς μεταβέβηκεν ἡ τύχη προσκυνοῦσι. Später finden wir denselben Gedanken in der Rede des Josephus selbst wieder, mit welcher er sich vor der Mauer Jerusalems an seine Landsleute wendet und sie auffordert, den sinnlosen Widerstand aufzugeben (V 367): μεταβῆναι γὰρ πρὸς αὐτοὺς (sc. τοὺς Ῥωμαίους) πάντοθεν τὴν τύχην, καὶ κατὰ ἔθνος τὸν θεὸν ἐμπεριάγοντα τὴν ἀρχὴν νῦν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας εἶναι.[38]

Eine auf Josephus zurückgehende Anregung hat Kritobulos im Widmungsschreiben an den Sultan aufgegriffen: die in die Vorrede eingebaute

[36] Lieberich, der ansonsten dem Kritobulos Charakterlosigkeit und ein „verächtliches Treiben" attestiert, urteilt, wenn auch widerstrebend, in diesem Punkt richtig, wenn er schreibt (Proömien, S. 46): „Man kann fast nicht umhin, die Literaturkenntnis des Griechen zu bewundern, der gerade das für seinen Zweck passendste Proömium ausfindig zu machen wusste". – Die Betonung der Wahrheitsliebe bei Josephus ist seit Isidor von Pelusium traditionell, bleibt jedoch immer auf dessen Christus-Darstellung bezogen, vgl. H. Schreckenberg, Die Flavius-Josephus-Tradition in Antike und Mittelalter, Leiden 1972 (= Arb. zur Lit. u. Gesch. des hellenist. Judentums. V.), S. 97–169 passim. Allein Kritobulos bezieht die φιλαλήθεια entsprechend dem Anspruch des Josephus auf dessen Haltung gegenüber den Römern und dem eigenen Volk. Schreckenberg, der im übrigen Zeugnisse bis ins 16. Jh. anführt, erwähnt Kritobulos nicht.

[37] Vorher sei sie von den Assyrern auf die Meder übergegangen, von diesen auf die Perser, von den Persern auf die Griechen, und von diesen auf die Römer. Der Gedanke, die Geschichte (des östlichen Mittelmeerraumes) als Abfolge von Großreichen zu sehen, entstammt dem Hellenismus und ist sehr bald zu einem geläufigen Topos geworden. Vgl. W. Goez, Translatio Imperii, Tübingen 1958. E. Bayer–J. Heideking, Die Chronologie des perikleischen Zeitalters, Darmstadt 1975, S. 41–45.

[38] Zwei weitere Stellen des Proöms (12,27–28 und 12,28–30) weisen eine gewisse Ähnlichkeit mit Josephus-Stellen auf (I 4 bzw. I 9), jedoch handelt es sich bei der zuerst genannten um einen Thukydides-Anklang, und Kritobulos geht klar auf Thukydides selbst zurück, die sprachliche Aussagekraft der zweiten ist gering.

detaillierte Inhaltsangabe des gesamten Werkes (BJ I 19–29). Er selbst gibt uns einen Hinweis auf die Quelle, indem er seine Inhaltsangabe (6,10–8,9) mit zwei sprachlichen Anklängen rahmt, mit welchen er auf BJ I 30, also das Ende der dortigen Inhaltsübersicht, verweist: Krit. 6,4–5 ἀρχὴν τῆς ξυγγραφῆς ποιησάμενος, ἥνπερ καὶ κτλ. – Jos. I 30 ποιήσομαι δὲ ταύτην τῆς ἐξηγήσεως ἀρχήν, ἣν καὶ κτλ. Krit. 8,10–12 ταῦτα δὴ πάντα ξυναγαγών τε καὶ ἀφηγησάμενος ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ – Jos. I 30 ταῦτα πάντα περιλαβὼν ἐν ἑπτὰ βιβλίοις.

Anklänge an Josephus finden sich außerdem dort, wo Kritobulos die Eroberung von Konstantinopel mit dem Fall von Jerusalem vergleicht (I 68,8 = S. 78,14), und in seinem Threnos auf Konstantinopel (I 69,2 = S. 79,22–27); dort klingen die Trauerworte nach, mit denen im Josephus-Proöm des großen Unglücks Jerusalems gedacht ist. Die Agrippa-Rede hat Kritobulos noch einmal anklingen lassen, wo er seiner Meinung darüber Ausdruck gibt, welche Motive wohl die Befürworter des Krieges im Kriegsrat des Sultans bestimmt haben (I 17,1 = S. 35,5–10). Es sind die skeptischen Überlegungen des unkriegerischen Kritobulos, der als Motive Ehrgeiz, Gewinnstreben, dem Sultan gefallen zu wollen und bei den Jüngeren schlicht Unkenntnis dessen, was eigentlich Krieg bedeutet, voraussetzt und sich für seine Formulierungen auf das bezieht, was Agrippa gesagt hatte, als er sein Volk von einem sinnlosen Krieg abhalten wollte.

Kritobulos hat so an mehreren Stellen, die thematisch und von wichtigen Grundüberzeugungen her mit dem Bellum Judaicum des Josephus übereinstimmen, seiner Hochschätzung dieses Autors und der inneren Verwandtschaft, die er zu ihm verspürte, auch formal Ausdruck verliehen.

Arrian

Die weitaus tiefsten und auffälligsten Spuren im Werk des Kritobulos hat neben Thukydides Arrian mit seiner Anabasis Alexandri hinterlassen.[39] Auch in diesem Fall hat die Wahl des Vorbildes eine besondere Funktion: Kritobulos setzt damit Mehmet in engste Beziehung zu Alexander dem Großen. Gleich in der Widmungsepistel (S. 4,17–20) spricht er selbst dieses Motiv an: Deine Taten, so schreibt er an Mehmet, stehen in nichts hinter

[39] Die Mimesis dieses Werkes durch Kritobulos ist bisher noch kaum ins Blickfeld geraten. Rödel hat das Verdienst, es als Vorbild für zwei Passagen geographischen Inhalts nachgewiesen zu haben (Sprache, S. 35–36), Mastrodemetres spricht zwar von πολλὰ χωρία, macht dann aber nur eine zutreffende sowie zwei vage und nicht verifizierbare Angaben (Ἐσωτερικαὶ ἐπιδράσεις, S. 159 Anm. 2 [auf S. 160]).

denen des Makedonen Alexander zurück. Zweimal fällt Alexanders Name zusammen mit dem des Pompejus Magnus in der Schilderung von Mehmets Übergang über den Taurus (IV 4,3): Alexander war der erste Mensch, der das an der Spitze eines Heeres vollbracht hat (nach den mythischen Vorgängern Herakles und Dionysos), und Mehmet tat es ihm nach.

Es bedurfte nicht unbedingt eines gebildeten griechischen Historiographen, um die Parallelen zwischen Mehmet II. und Alexander dem Großen zu sehen. Mit 19 Jahren der mächtige Herr eines expandierenden Großreiches im östlichen Mittelmeerraum, nachdem er schon als Dreizehnjähriger in einem zwei Jahre dauernden Zwischenspiel die Macht gekostet hatte, mit 22 Jahren strahlender Eroberer der über elfhundert Jahre alten Kaiserstadt am Bosporus und damit Erbe des Byzantinischen Reiches, in der Folgezeit sich anschickend, den Universalitätsanspruch des byzantinischen Kaisers als des Kaisers der Oikumene unter dem Zeichen des Halbmonds zum ersten Mal seit Herakleios wieder zu realisieren – die Alexander-Perspektive drängt sich von selbst auf, und es spricht einiges dafür, daß es sich nicht um eine literarische Erfindung des Kritobulos handelt. Der Sultan selbst vielmehr scheint seit seiner Jugend im Welteroberer Alexander eins seiner Vorbilder gesehen zu haben. Kritobulos gibt wahrscheinlich ein zutreffendes Bild von den Gedankengängen des jungen Mehmet, wenn er ihn gleich bei Regierungsantritt an die Weltherrschaft denken läßt und als seine Vorbilder Alexander, Pompejus und Caesar nennt (I 5,1).

Mit größter Wahrscheinlichkeit waren gerade Gestalt und Taten Alexanders dem Sultan seit seinen Knabenjahren vertraut, da sich die arabische und persische Poesie seiner Person längst bemächtigt hatte und mit dem İskendername des Ahmet seit einigen Jahrzehnten auch eine osmantürkische epische Version vorlag.[40] Daß Mehmet selbst sich Alexander zum Vorbild genommen hat, bestätigen überdies auch andere, italienische Quellen zur Genüge.[41] Es scheint daher sicher zu sein, daß die Alexander-Parallele auf den Sultan selbst zurückgeht. Zumindest aber beweist Kritobulos' Vorgehen, daß Mehmet einer solchen Perspektive gegenüber keine Abneigung entgegenbrachte. Kritobulos hat ihr durch die Wahl Arrians als Exemplum durchgehende Kontur verliehen.

Zu Beginn der historischen Darstellung selbst läßt er das Alexandermotiv durch den Rückgriff auf den Beginn der Anabasis Arrians deutlich anklingen:

---

[40] Vgl. Babinger, Mehmed der Eroberer, S. 546. The Encyclopedia of Islam. New Edition, Bd. 4 (1973–1978), S. 127–129 s. vv. Al-Iskandar und Iskandar Nāma.

[41] Vgl. Babinger, Mehmed II., der Eroberer, und Italien, S. 138–142. Ders., Mehmed der Eroberer, S. 450. Villard, Mehmed II et la guerre de Troie, S. 369–371.

Krit. I 4,3 τελευτήσαντος δ', ᾗπερ ἔφην, Μωράτεω παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν Μεχεμέτης ὁ τούτου υἱὸς ἕβδομος αὐτὸς εἰκοστὸν ἔτος ἄγων ἤδη τῆς ἡλικίας.

Arr. An. I 1,1 λέγεται δὴ Φίλιππος μὲν τελευτῆσαι ἐπὶ ἄρχοντος ... παραλαβόντα δὲ τὴν βασιλείαν Ἀλέξανδρον παῖδα ὄντα Φιλίππου ... εἶναι δὲ τότε ἀμφὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη.

Der Sultan selbst hat später durch einen Besuch Trojas und der angeblichen Gräber der im Trojanischen Krieg gefallenen Heroen für Kritobulos den willkommenen Anlaß gegeben, wieder eine sehr deutliche Alexander-Parallele hervorzuheben. Entsprechend dem Bericht Arrians (und anderer), Alexander habe Achill dafür gepriesen, daß er Homer als den Verkünder seiner Taten gefunden habe, berichtet Kritobulos auch von Mehmet, er habe Achill, Ajas und die anderen Helden vor Troja um des Homer willen gepriesen:

Krit. IV 11,5 καὶ ἐμακάρισε τούτους τῆς τε μνήμης καὶ τῶν ἔργων καὶ ὅτι ἔτυχον ἐπαινέτου Ὁμήρου τοῦ ποιητοῦ.

Arr. An. I 12,1 καὶ εὐδαιμόνισεν ἄρα, ὡς λόγος, Ἀλέξανδρος Ἀχιλλέα, ὅτι Ὁμήρου κήρυκος ἐς τὴν ἔπειτα μνήμην ἔτυχε.

Auch die unmittelbar im Anschluß (IV 11,6) Mehmet in den Mund gelegte Äußerung, Gott habe ihn ausersehen als Rächer Asiens für Troja und die späteren Übergriffe, hat eine zumindest gedankliche Parallele bei Arrian (III 18,12): Alexander setzt Susa in Brand als Vergeltung für die Zerstörung Athens durch Xerxes.[42]

---

[42] Das Motiv der wechselseitigen Vergeltungsmaßnahmen von Europa und Asien ist weit verbreitet und alt: Herodot hat es am Anfang seines Werkes breit ausgeführt (I 1–4). – Daran, daß Mehmet im Jahre 1462 auf dem Weg nach Lesbos die Ruinen Trojas bzw. das, was man dafür hielt, und die dort gezeigten Heroengräber besichtigt hat, braucht man nicht zu zweifeln. Auch wäre es durchaus denkbar, daß er bei der Gelegenheit einen Gedanken dieser Art geäußert haben könnte, der ja der Tendenz des Kritobulos, den Sultan zu gräzisieren, widerspricht. Es ist jedoch verfehlt, in dem bei Kritobulos als direkte Rede Mitgeteilten auch authentischen Bestandteilen zu suchen, wie Villard, Mehmed II et la guerre de Troie, S. 371 Anm. 60, es getan hat. Sein Argument: Man könne sich nur schlecht vorstellen, daß Kritobulos für Teilnehmer am Trojanischen Krieg den Begriff Μακεδόνες habe verwenden können. Dem ist zu entgegnen: Wie Kritobulos unter Beachtung lediglich der Identität des Raumes in anachronistischem Rückgriff die Serben als Triballer, die Albaner als Illyrer usw. bezeichnen kann, ebenso kann er auch die Kämpfer vor Troja, die aus dem Raum kamen, der später Makedonien hieß, in anachronistischem Vorgriff als Makedonen bezeichnen. Er hat im übrigen καὶ Μακεδόνες erst nachträglich am Rand hinzugefügt (S. 170,13), aber nicht, um die von ihm dem Sultan in den Mund gelegten Worte um einen authentischen Zusatz zu ergänzen, sondern eher, um einen weiteren Bezug zu Alexander herzustellen.

Die übrigen durch sprachliche Anklänge hervorgehobenen Parallelen zwischen Mehmet und Alexander beziehen sich auf das herrscherliche Verhalten:

Wohltätigkeit gegenüber den Untergebenen[43]:

Krit. III 9,3 τιμήσας τοὺς ἀγαθοὺς ἐπιδόσεσί τε καὶ ἀξιώμασι.
III 17,1 τιμῶν ἐξ ἅπαντος τρόπου τοὺς ἀγαθοὺς ἐπιδόσεσί τε χρημάτων καὶ ἀρχαῖς καὶ ἀξιώμασι.
III 20,7 πολυτρόπως δωρεῖται χρημάτων τε ἐπιδόσει πολλῶν καὶ πέπλων.

Arr. An. II 12,1 καὶ χρημάτων ἐπιδόσει ὡς ἑκάστους σὺν τῇ ἀξίᾳ ἐτίμησε.

φιλανθρωπία[44]:

Krit. II 9,3 ὁ βασιλεὺς δέχεται τούτους ἡμέρως καὶ χρηματίζει φιλανθρώπως καὶ λαλήσας εἰρηνικά ...
Ähnlich IV 3,6; IV 7,8; vgl. auch III 9,6.

Arr. An. I 10,4 φιλανθρώπως πρὸς τὴν πρεσβείαν ἀπεκρίνατο. Ähnlich IV 15,5; 21,8; vgl. auch IV 5,1.

αἰδώς:

Krit. III 9,6: Mehmet erfüllt alle Bitten der Athener αἰδοῖ τῶν προγόνων.

Arr. An. I 10,6: Alexander erfüllt die Bitte der Athener um Gnade für die zu ihnen geflüchteten Thebaner αἰδοῖ τῆς πόλεως.

Bauplanung:

Krit. I 11,1 καὶ διαλαμβάνει δὴ σημείοις τὸν χῶρον.

Arr. An. III 1,5 καὶ αὐτὸς τὰ σημεῖα τῇ πόλει ἔθηκεν.

[43] Mit dieser und anderen Herrschertugenden wird zugleich die Brücke zur byzantinischen Kaiseridee geschlagen. Zum Kaiser als εὐεργέτης vgl. Treitinger, Kaiser- und Reichsidee, S. 229–230.

[44] Zu ihrer Rolle innerhalb der byzantinischen Kaiseridee vgl. Treitinger, Kaiser- und Reichsidee, S. 229. Hunger, ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ, S. 13–19.

Bauaufsicht:

Krit. V 12,4 χειρὶ πολλῇ καὶ σπουδῇ καὶ δαπάνῃ φιλοτιμίᾳ τε καὶ ἐπιστασίᾳ βασιλικῇ (καὶ γὰρ παρῆν τε αὐτὸς πανταχοῦ τῷ ἔργῳ ἕκαστα ἐξηγούμενός τε καὶ ἐπισπέρχων πάντας, τοὺς μὲν λόγοις, τοὺς δὲ καὶ χρήμασι.

Arr. An. II 14,4 προθυμία τῶν Μακεδόνων εἰς τὸ ἔργον καὶ Ἀλεξάνδρου πολλὴ ἦν παρόντος τε αὐτοῦ καὶ ἕκαστα ἐξηγουμένου καὶ τὰ μὲν λόγῳ ἐπαίροντος, τὰ δὲ καὶ χρήμασι.

Aufstellung des Heeres in Marschformation:

Krit. IV 4,9–10 ὅταν μὲν ἐν στενοπόροις διέβαινεν ... ἔστι δ' ὅτε καὶ μετωπηδὸν ἐπὶ κέρως προῄει· ὅτε δ' εὐρυτέρας ἐτύγχανε τῆς διόδου, κατὰ μικρὸν ἀνέπτυσσε τὸ κέρας ἐς φάλαγγα.

Arr. An. II 8,2 καὶ ἕως μὲν πάντῃ στενόπορα ἦν τὰ χωρία, ἐπὶ κέρως ἦγεν· ὡς δὲ διεχώρει ἐς πλάτος, ἀνέπτυσσεν ἀεὶ τὸ κέρας ἐς φάλαγγα.

Rekognoszierung:

Krit. III 3,9 ἀναλαβὼν τῶν τε ἐν τέλει ἐνίους ... περιῄει τόν τε λόφον καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν κατασκοπῶν (ähnlich I 10,2; 26,3) ... καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ πόλις ἐχυρωτάτη ... ὑπερύψηλόν τε γὰρ ἦν τὸ χωρίον καὶ ἀπότομον καὶ ... τριπλῷ τείχει τετειχισμένην καὶ πεφραγμένην.

Arr. An. III 9,5 ἀναλαβὼν τοὺς ψιλοὺς καὶ τῶν ἱππέων τοὺς ἑταίρους περιῄει ἐν κύκλῳ σκοπῶν τὴν χώραν πᾶσαν ...
I 17,5 ἔδοξεν αὐτῷ ὀχυρὸν τὸ χωρίον· ὑπερύψηλόν τε γὰρ ἦν καὶ ἀπότομον πάντῃ καὶ τριπλῷ τείχει πεφραγμένον.

Anordnungen vor dem Kampf:

Krit. I 52,3–4 ἔπειτα παριππεύων περιῄει τὰς ἄλλας τάξεις ἁπάσας ... παρακελευόμενος ... ἐξ ὀνόματος πάντας καλῶν ... παρακελευσάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι κελεύει ἑστιαθέντας ἀναπαύεσθαι.

Arr. An. II 10,2 ἐνταῦθα παριππεύων ... παρεκάλει ἄνδρας ἀγαθοὺς γίγνεσθαι ... τὰ ὀνόματα ... ἀνακαλῶν. Vgl. auch II 7,7.

I 51,5 δειπνοποιησάμενοι ἀναπαύεσθε.

Arr. An. II 8,1 δειπνοποιεῖσθαι παραγγέλλει.

I 60,1 καὶ γίνεσθε ἄνδρες ἀγαθοὶ κἀγὼ μεθ' ὑμῶν.	Arr. An. V 23,7 ἀποστατήσω δὲ οὐδὲ ἐγὼ τοῦ ἔργου.
I 50,3 κἀγὼ δὲ αὐτὸς πρῶτος παρέσομαι τῷ ἔργῳ μεθ' ὑμῶν τε ἀγωνιζόμενος καὶ τῶν ἑκάστῳ δρωμένων θεατής.	Arr. An. II 23,4 τοῦ τε ἔργου αὐτοῦ καρτερῶς ἁπτόμενος καὶ θεατὴς τῶν ἄλλων. Ähnlich IV 29,7.

Auszug zur Schlacht:

Krit. I 57,1 ἡγεῖτο ... πρῶτος αὐτός. Ebenso I 60,2; II 18,6; V 5,7.	Arr. An. IV 4,5 αὐτὸς ἡγούμενος. V 13,2 πρῶτος αὐτός. Vgl. VI 7,5; VI 9,3sqq.

Das gesamte Vokabular des Kritobulos ist mit arrianischen Wörtern und Wendungen in noch viel höherem Maße durchtränkt als mit solchen des Thukydides.[45] Vor allem auf dem militärischen Sektor hat er sehr vieles übernommen. Von Thukydides hatte er als Bezeichnung für die Janitscharen das Wort νεοδαμώδεις entlehnt, bei Arrian fand er πεζέταιροι; hier liegt die Übereinstimmung darin, daß beide Formationen eine dem Herrscher persönlich zugeordnete Garde-Infanterie waren.[46] Er fand bei Arrian folgende Bezeichnungen für militärische Formationen: τοξόται, σφενδονῆται, ἀκοντισταί, μηχανοποιοί, κελευσταί, δύναμις πεζική, πεζὴ στρατιά, τάξις, βασιλικὴ ἴλη, ὑπασπισταί, ἄγημα. Er fand die Rangbezeichnungen σατράπης, στρατηγός, ταξιάρχης, ἡγεμών, χιλιάρχης, χιλίαρχος, ἡγεμόνες τῶν τάξεων, ἰλάρχαι, ἡγεμὼν τοῦ στόλου παντός, τοῦ ναυτικοῦ παντὸς ἡγεμὼν ... καὶ τῆς παραλίου ξυμπάσης (Arr. An. II 1,1 ≅ Krit. I 28,1 = S. 43,4–5). Besonders die folgenden Wendungen Arrians kehren häufig (bisweilen mit leichter Modifikation) bei Kritobulos wieder: Schlachtschilderungen: ἐντὸς (εἴσω, ἔξω) βέλους γίνεσθαι (εἶναι), ἐρρωμένως, εὐρώστως ἀμύνεσθαι (ἐπικεῖσθαι usw.), βιάζεσθαι τὴν εἴσοδον (ἔσπλουν usw.), ἐξ ὑπερδεξίου, φόνος οὐκ ὀλίγος (πολύς), ἄνδρες ἀγαθοὶ γίνεσθαι, ξυστοί, βέλη ἀπὸ μηχανῶν, εὐθαρσέστατοι, μάχη καρτερά, φυγὴ καρτερά. Feldzüge und Belagerungen: τὰ τείχη ὅπῃ πεπονηκότα ἦν, χωρίον ὑπερύψηλον καὶ πάντῃ ἀπό-

[45] Manches könnte auch sowohl aus Arrian als auch aus Thukydides stammen. Arrian hat neben Xenophon (und z. T. Herodot) vor allem Thukydides als Vorbild herangezogen. Vgl. C. Renz, Arrianus quatenus Xenophontis imitator sit, Diss. Rostock 1879. H. R. Grundmann, Quid in elocutione Arriani Herodoto debeatur, in: Berl. Studien 2 (1885), 177–268, dort (zu Thukydides) S. 192–199.

[46] Arrian berichtet auch von einem frühen Vorläufer der Knabenlese (devşirme – παιδομάζωμα). Als Alexander einen Teil seiner makedonischen Veteranen nach Hause entließ (An. VII 12), behielt er deren Söhne von asiatischen Kriegsbräuten bei sich im Heer, um sie nach mazedonischer Art zu erziehen τά τε ἄλλα καὶ ἐς τὰ πολέμια κοσμούμενοι.

τομον, κατασκάπτειν εἰς ἔδαφος, τὰ μὲν βίᾳ ἐξελεῖν τὰ δὲ ὁμολογίᾳ προσαγαγέσθαι (παραστήσασθαι), ἅμα οἷ ἄγειν. Schiffe: Πάραλος, τριακόντορος, πλοῖα ἱππαγωγά (σκευοφόρα). Datumsangaben: ἅμα τῷ ἦρι (ἀρχομένῳ), ἦρος δὲ ὑποφαίνοντος, ἐν εἴκοσι ταῖς πάσαις ἡμέραις, ἐξήκοντος ἤδη τοῦ ἦρος, οὐ πολλαῖς δὲ ἡμέραις ὕστερον. Sonstiges: βρονταί τε καὶ σέλας, ἄγαλμα ... ἱδρῶσαι, διδόναι πίστεις καὶ λαμβάνειν, εὐοπλότατος, κάλλιστοι καὶ εὐοπλότατοι, εὐρωστότατοι, ὄρος ὑπερύψηλον, ὀξέα καὶ ξὺν οὐδενὶ λογισμῷ, οὐδενὶ κόσμῳ, ἐν φυλακῇ ἀδέσμῳ, ἐτετάχατο, ὅπῃ παρείκοι, χρῆσθαι ὅ τι καὶ βούλοιντο, ἐς ἀλκὴν τρέπεσθαι, ἐγυμνώθη τὸ τεῖχος τῶν προμαχομένων, ἐκπλήττεσθαι τῷ παραλόγῳ τῆς ὄψεως, ἐπίκαιρος, οὐ ξὺν πόνῳ, ἐς ἀλκὴν χωρεῖν.

An zwei herausragenden Stellen des ersten Buches hat Kritobulos für die Gestaltung eines umfangreichen Abschnittes auf Arrians Anabasis zurückgegriffen.

Die große Feldherrnrede Mehmets unmittelbar vor der Entscheidungsschlacht um Konstantinopel (S. 60,1–65,8) und damit um die Herrschaft über ganz Südost-Europa, in deren zweitem Teil Kritobulos zwei Reden des Thukydides anklingen läßt,[47] ist als ganzes ein Pendant zur Rede Alexanders, die Arrian ihn vor der Schlacht bei Gaugamela, der Entscheidungsschlacht um die Herrschaft über ganz Vorderasien, halten läßt (An. III 9,5–8). Kritobulos stellt die Mehmet-Rede formal in den Rahmen der vergleichsweise kurzen Rede Alexanders. Beide eröffnen ihre Ansprache an die Truppenführer mit demselben Gedanken: Die Versammelten eigens durch eine Rede anzuspornen, gebe es keinen Grund. Sie sollten, so Alexander, nur den ihnen unterstellten Soldaten die Bedeutung des bevorstehenden Treffens klarmachen. Mehmet führt aus, daß es auch zur Anfeuerung der Untergebenen keines besonderen Auftrages bedürfe, und dann verläßt er das Vorbild der Alexanderrede und wendet sich anderen Themen zu. Die sprachlichen Anklänge sind sparsam gesetzt, aber ganz deutlich.[48]

Erst am Ende seiner Rede, nachdem er lange über den zu erwartenden Gewinn und Ruhm und die Schwäche der Verteidiger gesprochen hat, greift Mehmet dort, wo auch die beiden Thukydides-Reden ins Spiel kommen, auf den zweiten Teil der Alexander-Rede mit den Anweisungen für das Verhalten der Soldaten in der Schlacht zurück und endet wie Alexander mit der Aufforderung (S. 65,7–8), nun zu speisen und sich dann auszuruhen.

Für die Gestaltung des Berichtes von der Erstürmung von Konstantinopel und den anschließenden Vergleich mit ähnlichen, aber nach dem Urteil des Kritobulos bei weitem nicht so schlimmen Katastrophen (I

[47] Vgl. oben S. 50*–51*.
[48] Vgl. für sie den Apparatus fontium.

55–69,2 = S. 67–80,3) hat Arrians Darstellung der Eroberung Thebens und des nachfolgenden Strafgerichts (An. I 8–9,5) das Vorbild abgegeben. Es hätten sich bei Arrian auch andere spektakuläre Ereignisse dieser Art finden lassen, z. B. die Belagerung und Eroberung von Tyros (An. II 18–24),[49] die weit mehr an Aufwand und an glänzenden Leistungen der Belagerungstechnik geboten hätten. Für die Wahl Thebens als Vorbild aber sprach das besonders rohe und brutale Vorgehen der Sieger sowie die schockierende Wirkung auf das gesamte Griechenland. Die altehrwürdige Stadt des Kadmos wurde in blutiger Schlacht erobert, geplündert, die Häuser wurden gemäß dem Urteilsspruch der Bündner bis auf die Heiligtümer und das Haus des Pindar dem Erdboden gleichgemacht, die überlebenden Einwohner, soweit sie nicht ξένοι der Makedonen oder Nachfahren Pindars waren, in die Sklaverei verkauft. Die gesamte griechische Welt war erschüttert und entsetzt.

Kritobulos verweist an vier Stellen seiner Darstellung der Eroberung von Konstantinopel auf die thebanische Katastrophe, wie sie Arrian literarisch geformt hat: Bei der Verwundung Giustinianis zitiert er die Verwundung des Perdikkas (Krit. S. 69,17–18 – Arr. An. I 8,3), die Erstürmung selbst vollzieht sich sprachlich auf dem Hintergrund des Sturmes auf Theben (Krit. S. 71,4–11 – Arr. An. I 8,8), die Schilderung der Wirkung auf Beteiligte und Unbeteiligte läßt die entsprechenden Worte Arrians anklingen (Krit. S. 76,16–22 – Arr. An. I 9,1), und zu Beginn des Vergleichs der Halosis von Konstantinopel mit derjenigen anderer Städte zitiert Kritobulos bei der Nennung Trojas Worte, die Arrian für seinen Vergleich der Katastrophe Thebens mit dem Untergang des athenischen Expeditionskorps in Sizilien im Jahre 413 gebraucht hatte (Krit. S. 77,4–9 – Arr. An. I 9,2).

Der wichtigste Aspekt dieser Imitatio liegt jedoch darin, daß Kritobulos den gesamten Abschnitt der Vergleiche mit anderen Städten nach dem Vorbild Arrians konzipiert und strukturiert hat. Arrian hatte, um das Entsetzliche der Eroberung Thebens besonders hervorzuheben, militärische Katastrophen, die andere griechische Städte betroffen hatten, zum Vergleich herangezogen und dabei jeweils ausgeführt, warum im Falle Thebens alles viel schlimmer war. Außer der sizilischen Expedition Athens waren dies die Niederlage Athens bei Aigospotamoi und die Kapitulation der Stadt selbst im Jahre 405/4, die Niederlage Spartas gegen die Böoter bei Leuktra im Jahre 371, der Vorstoß der Böoter nach Lakedaimon im Jahre 370/69, die Eroberung von Platää durch Theben im Jahre 431 sowie die Massaker von Melos (im Jahre 417, vgl. Thuk. V 85sqq.) und Skione (im Jahre 421, vgl. Thuk. V 32,1).

[49] Auf dieses Ereignis verweist Kritobulos nur nebenbei: S. 71,11–12.

Kritobulos benutzt die von Arrian vorgegebene Struktur, indem er die Halosis von Konstantinopel abwägt gegen die Eroberung Trojas durch die Griechen, die Eroberung Babylons durch Kyros, diejenigen Karthagos jeweils durch einen Scipio, Roms durch die Kelten und durch die Goten, Jerusalems durch die Assyrer, Antiochos und durch die Römer. Er übernimmt das literarische Schema, füllt es jedoch mit einem Inhalt, der entsprechend der Bedeutung von Konstantinopel nicht auf Griechisches beschränkt bleibt, sondern sich an weltgeschichtlichen Horizonten orientiert.

Die Wirkung Arrians auf Kritobulos ist sowohl im sprachlichen als auch im formal-konzeptionellen Bereich[50] stärker als die des Thukydides gewesen, mag die Zahl der einzelnen Anspielungen auf Thukydides auch überwiegen.

Aelius Aristides

Trotz der Verschiedenheit des Genos hat Kritobulos für die sprachliche Gestaltung einiger Stellen seiner Historien auch auf den Panathenaïkos des Aristides zurückgegriffen.[51] Es sind vor allem einzelne pointierte Wendungen, die Kritobulos von ihm übernimmt. Einige Beispiele: Als die große türkische Flotte von Gallipoli nach Konstantinopel auslief, heißt es von den Schiffen, daß sie um die Wette fuhren ὑπερηχοῦσαι μὲν τὸν Ἑλλήσποντον (S. 39,11–12). Den Ausdruck fand Kritobulos bei Aristides vorgeprägt, der Panath. S. 43,11 Lenz-Behr von den Männern der Xerxes-Flotte gesagt hatte, daß sie dahinfuhren ὑπερηχοῦντες μὲν τὸν Αἰγαῖον. Bei Kritobulos spricht Mehmet (S. 62,29) davon, daß die Byzantiner bald sehen werden, wie der Krieg sie umbrandet: τὸν πόλεμον περιρρέοντα. Aristides (Panath. S.64,9 L.-B.) hatte den Ausdruck in bezug auf das Xerxes-Heer vor Athen verwendet: περιρρέοντος τοῦ πολέμου. Skanderbeg floh nach Kritobulos (S. 203,24) vor dem Heer des Sultans οὐδὲ θέαν ὅλως ὑπομείνας ὥσπερ Γοργόνος. Das gleiche Bild hatte Aristides für Xerxes gebraucht, der bei Salamis auf das wahre Athen getroffen sei καὶ τὴν θέαν οὐκ ἤνεγκεν ὥσπερ τινὸς ἐν μύθῳ Γοργόνος (Panath. S. 53, 19–20 L.-B.).

Außer diesen vereinzelten lumina hat Kritobulos im παραίτησις überschriebenen Kapitel seines Proöms (I 3), wo er die Leser bittet, ihn nicht

---

[50] Zu den Randtiteln der Kapitel vgl. S. 30*.71*.

[51] Die Wirkung der attizistischen Autoren der Zweiten Sophistik auf die byzantinische Literatur ist noch wenig untersucht. Leider mangelt es weitgehend an den notwendigen lexikographischen Vorarbeiten für diese Autoren. G. Fatouros hat unlängst für Niketas Choniates die Mimesis einer Reihe von Stellen des älteren Philostrat und des Eunapios nachgewiesen: G. Fatouros, Die Autoren der zweiten Sophistik im Geschichtswerk des Niketas Choniates, in: JÖB 29 (1980), 165–186.

für dumm oder schlecht zu halten, auf die Worte des Aristides verwiesen, mit welchen jener am Beginn des Panathenaïkos (S. 8,3–7 L.-B.) seine fiktiven Zuhörer bittet, ihm nicht Unüberlegtheit oder Naivität zu unterstellen, und er hat auch die Satzstruktur des Aristides übernommen. In einigen Wendungen innerhalb der Darstellung der Plünderung Konstantinopels (S. 74,24–31) läßt Kritobulos entsprechende Formulierungen des Aristides anklingen, die mit Xerxes und der von ihm geplanten Plünderung Athens zusammenhängen (Panath. S. 50,5–19 L.-B.). Hier borgte Kritobulos auch den Ausdruck πάντα διηρευνήσαντο ἀκριβέστερον ἢ Δᾶτις τὴν Ἐρετρικήν.

Schlußbetrachtung

Überblicken wir das, was wir bis jetzt zum Thema der Mimesis bei Kritobulos feststellen konnten,[52] so gelangen wir zu dem Schluß, daß unser Autor aufgrund einer staunenswerten Belesenheit gerade solche Stellen in den umfangreichen Werken der von ihm als Vorbilder herangezogenen Schriftsteller für sich fruchtbar zu machen wußte, die über den sprachlichen Bezug hinaus einen Zuwachs an hintergründigem Sinn in seine eigene Darstellung einbringen. Wir haben versucht, den Grad der Mimesis aufzuzeigen und dem Sinn nachzugehen. Die Vorstellung von der Mimesis als einer Schwäche und einem Mangel an schriftstellerischem Können ist generell falsch. Wer für Kritobulos in diesem Punkt noch Zweifel hegt, der möge insbesondere solche Stellen genauer betrachten, an welchen Kritobulos in raffiniertester Weise in ein und derselben Passage sowohl Thukydides als auch Arrian[53], sowohl Arrian als auch Herodot,[54] sowohl Thukydides als auch Aristides[55] zitiert und durch leichte Variation adaptiert. Die Mimesis ist ein Spiel, das die byzantinischen Literaten besonders gern und oft auch mit besonderem Geschick gespielt haben. Kritobulos' nicht unbeträchtliche Fertigkeit in diesem Spiel auf die Formel „sklavischer Nachahmer des Thukydides" oder „Nachäffer des Thukydides" zu verkürzen, ohne die Fülle der übrigen Bezüge überhaupt gesehen zu haben, ist kaum zulässig.

---

[52] Die Koinzidenzen, die Każdan zwischen Kritobulos und Johannes Kaminiates festgestellt hat (A. P. Kazhdan, Some questions addressed to the scholars who believe in the authenticity of Kaminiates' „Capture of Thessalonica", in: BZ 71 [1978], 301–313, dort 313) sind zu schwach, als daß sie irgendeine positive Aussage über das Verhältnis der beiden Autoren zueinander gestatteten.

[53] Krit., S. 40,9–11; 49,8–9; 63,7–18; 81,12–16.

[54] Krit., S. 95,6–12.

[55] Krit., S. 29,8–11.

KRITOBULOS ALS KOPIST UND HANDSCHRIFTENBESITZER

Davon, daß Kritobulos intensive literarische Studien getrieben hat, legt nicht nur die Mimesis, die sich in seinem Werk nachweisen läßt, Zeugnis ab; wir besitzen außerdem noch andere, materielle Zeugen seiner Studien: Handschriften der auf dem Wege der Mimesis in sein Werk eingegangenen Autoren, die Kritobulos entweder eigenhändig geschrieben oder in seinem Besitz gehabt hat.[1] Bis jetzt sind mir die folgenden bekannt geworden[2]:

1. Thukydides. Parisinus gr. 1636. Um die Mitte des 15. Jahrhunderts geschrieben von Nikodemos;[3] westliches Papier; ff. II, 195, I'; mm 210×146.
Wasserzeichen: Dreiberg, Schere.[4]
(ff. 1–5) Markellinos, Vita Thucydidis. (f. 5^rv) Anonymus, Vita Thucydidis. (ff. 6–195^v) Thukydides, Historiae, bis f. 63^v mit Randscholien.[5]
f. I^v von der Hand des Kritobulos: Epigramm auf Thukydides (Anth. Gr. IX 583 Beckby), nicht den Versen entsprechend abgeteilt und mit Auslassungen. Die fehlenden Worte μουσάων und εἰμὶ γὰρ οὐ πάντεσι (sic) βατὸς sind von einer anderen, zeitgenössischen Hand mit roter Tinte hineinkorrigiert worden. Diese hat außerdem über den von Kritobulos geschriebenen Zeilen hinzugesetzt: τοῦ κριτοβούλ(ου) γράμμ(α)τ(α). Damit haben wir von einem Zeitgenossen ein Zeugnis für die Identität von

---

[1] Hier verdanke ich vieles dem unermüdlichen Scharfblick von D. Harlfinger, der bei seinen ausgedehnten Forschungen in vielen europäischen Handschriften-Bibliotheken immer auch nach der Hand des Kritobulos Ausschau gehalten hat. Er hat mich auf die im folgenden genannten Manuskripte in Paris, Florenz und Athen aufmerksam gemacht. Besonders wichtig war das im Falle der Athener Aristides-Handschrift; erst als ich von ihrer Existenz erfuhr, habe ich daran gedacht zu untersuchen, ob sich Spuren einer Beschäftigung mit dem Panathenaikos in den Historien des Kritobulos finden lassen.

[2] Unter ihnen fehlt von den Autoren, für welche bis jetzt eine Mimesis durch Kritobulos nachgewiesen ist, nur Josephus. Die erhaltenen Manuskripte des Bellum Judaicum (Liste bei Schreckenberg, vgl. S. 57* Anm. 36, S. 13–51) müßten daraufhin untersucht werden, ob eines von ihnen von Kritobulos geschrieben ist oder Eintragungen von seiner Hand enthält.

[3] Identifikation von D. Harlfinger. Zu dem Mönch Nikodemos, der wahrscheinlich dem Kreis um Scholarios angehörte, vgl. Harlfinger, Specimina I, S. 22–23. Facs. Nr. 31–32.

[4] Mitteilung von D. Harlfinger. Ich habe das Manuskript nicht selbst gesehen, daher keine näheren kodikologischen Angaben. Ich besitze einen von der Bibliothèque Nationale zur Verfügung gestellten Mikrofilm. – Das Manuskript ist mit besonders verzierten Buchanfängen versehen (nach f. 111^v = Anfang von Buch V nur jeweils Platz ausgespart). Einige Einzelminiaturen: ff. 6, 96, 121^v Tier; f. 103^v zwei Vögel; f. 95^v kleine menschliche Gestalt; f. 40 die Stadt Athen mit den Langen Mauern; f. 109^v menschlicher Kopf mit weit geöffnetem Mund und der Beischrift δημηγ(ο)ρ(ία) βρασίδα (zu IV 126).

[5] Zur stemmatischen Bedeutung des Manuskripts vgl. Thucydidis Historiae, ed. Io. B. Alberti, I, Rom 1972, S. XVIII–XIX, LXXI–LXXXV, CLXXIX, CLXXXIV, CLXXXIX, CXC (Sigel Pc, kollationiert).

Kritobulos' Duktus, für die man sich bisher allein auf die äußere Beschaffenheit von Seragl. G. İ. 3 stützen konnte. Dieser Zeitgenosse, der f. II^v ein weiteres Epigramm auf Thukydides (Anth. Pal. II, 1,372 Dübner) eingetragen hat, muß Kritobulos gut gekannt haben. D. Harlfinger hat die ansprechende Vermutung geäußert, daß es sich bei ihm eventuell um Georgios Amirutzes handeln könnte.[6] Vgl. Taf. VII.

Außer dem Epigramm gibt es keine Eintragungen von Kritobulos. Die eigentümliche Namensform Μαχάονες (S. 136,23) für Χάονες geht nicht auf dieses Manuskript zurück, an allen einschlägigen Stellen des Thukydides-Textes heißt es hier Χάονες.

2. Herodot. Laurentianus 70,32. Um die Mitte des 15. Jahrhunderts oder kurz danach von Kritobulos selbst geschrieben; westliches Papier; ff. II, 348; mm 198 × 145. Schriftspiegel mm 150 × 86; Linien 25–34.

Wasserzeichen: Schere, Horn, kleine Krone.[7]

(ff. 1^v–348^v) Herodot, Historiae, mit Pinax f. 1^v. Vgl. Taf. IV.

Die fehlerhaften Namensformen Κοντάεσδον (S. 103,21) und Χέμιος (S. 16,3) hat Kritobulos nicht aus diesem Manuskript übernommen; die beiden Namen sind hier (Herod. IV 90,2 und II 91) korrekt geschrieben. Am Rand des Herodot-Textes[8] hat Kritobulos öfter Korrekturen oder Ergänzungen eingetragen. Das System der Verweiszeichen ist mit dem im Seragl. G. İ. 3 verwendeten identisch.[9]

---

[6] Vgl. seine Beschreibung des cod. Ambrosianus E 6 sup. (268 Martini-Bassi) in: Aristoteles Graecus, Bd. 2,1 (befindet sich in Vorbereitung). Harlfinger hat derselben Hand einige andere Manuskripte zuweisen können, vgl. Textgeschichte Περὶ ἀτόμων γραμμῶν, S. 419, Anonymus 19. – Die Handschrift weist einige weitere Eintragungen auf, von denen manche Aufschluß über ihr späteres Schicksal geben. ff. II und I'^{v} Notizen einer unbekannten Hand, unter anderem f. I'^{v} geographische Erklärungen: λοκροὺς τοὺς ὀζολοὺς οἱ περὶ τὰ ἰάνινα, αἰτωλία τὸ δεσποτᾶτον, ἀκαρνανία ἡ ἄρτα usw. f. I eine andere Hand (nicht die des bekannten Kopisten Michael Suliardos): + μιχαηλ ω σουλιαρδος ὑπερ(πυρον α?). Möglicherweise also über Michael Suliardos gelangte die Handschrift an Janos Laskaris († 1535), der sie in die Bibliothek des Florentiner Kardinals Nicolao Ridolfi († 1550) einbrachte. f. II^r findet sich ein Pinax vom Bibliothekar Ridolfis, Nikolaos Sophianos, mit der Signatur 26, darunter neben der Signatur Ca(psa) 9^a die Paraphe von Laskaris (Λ^o). Mit der übrigen Bibliothek Ridolfis gelangte das Manuskript dann auf dem bekannten Wege über Pierre Strozzi und Catherine de Médicis 1599 über Henri IV nach Fontainebleau in die Bibliothèque du Roi, wo es einen Einband mit dem Wappen des Königs auf beiden Deckeln erhielt. Die späteren Signaturen (f. 1 oben): MCCXC (Katalog von Nicolas Rigault, 1622), 1411 (Katalog von Pierre und Jacques Dupuy, 1645), 2537 (Katalog von Nicolas Clément, 1682).

[7] Es war mir nicht gestattet, die Wasserzeichen zu kopieren, als ich das Manuskript im Sommer 1975 in situ studiert habe. Ich besitze einen von der Biblioteca Laurenziana zur Verfügung gestellten Mikrofilm.

[8] Stemmatisch gehört er zur stirps Romana (vgl. Herodoti Historiae, ed. C. Hude, Oxford ^{3}1927, S. VIII), die für Buch I einen ad usum delphini redigierten und gekürzten Text aufweist.

[9] Vgl. S. 31*.

Auch die Lemmata und kurzen Inhaltsangaben für einzelne Kapitel stimmen mit der Praxis im Seragl. G. İ. 3 überein. Einige Stellen hat Kritobulos durch den Zusatz ση(μείωσ)αι hervorgehoben, u. a. auch Herod. IV 48 (σημείωσαι περὶ τῶν ποταμῶν τοῦ τε ἴστρου καὶ τῶν ἄλλων), eine Passage, die er in seinem Werk S. 95,6–11 anklingen läßt. Andere, ihm wichtig erscheinende Ausführungen hat er durch einen senkrechten Strich am Rande gekennzeichnet. Zwei Fälle seien hier genannt, da sie ein Licht auf Kritobulos' eigene Gedanken werfen. Er hat Herod. IX 100,2 und 101,2 angemerkt, wo Herodot ausführlich von der zeitlichen Koinzidenz der Schlachten von Mykale und Platää handelt. Kritobulos war solchen Überlegungen gegenüber aufgeschlossen; er hat die Koinzidenz der Namen des ersten und des letzten byzantinischen Kaisers (Konstantin, Sohn der Helena) besonders herausgestellt (I 69,4 = S. 80,11–18). Angemerkt hat er sich auch Herod. IX 16,4–5, bittere und pessimistische Worte, die seiner eigenen Haltung entsprechen: Ξεῖνε, ὅ τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπῳ . . . ἐχθίστη δὲ ὀδύνη τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὕτη, πολλὰ φρονέοντα μηδενὸς κρατέειν.

3. Arrian. Seragliensis G. İ. 16. Um das Jahr 1463 von Kritobulos selbst geschrieben; westliches Papier; ff. I, 217; mm 205 × 147. Schriftspiegel mm 150 × 85; Linien 22–27.

Wasserzeichen: ff. I, 1–3, 212/217: Amboß mit Kreuz abwechselnd mit Amboß im Kreis, abgebildet als enclume 9 bei Harlfinger, Wasserzeichen. ff. 4–11: Horn, identisch mit dem Wasserzeichen in Seragl. 15, ff. 10–15, 17–168 usw., datiert durch Subscription des Kopisten Manuel Chrysaphes auf das Jahr 1463, vgl. Harlfinger, Wasserzeichen, Index II, S. 22. ff. 12–59: Schere mit Buchstabe S, abgebildet als ciseaux 87 bei Harlfinger, Wasserzeichen. ff. 60–195: Krone mit Buchstaben S und C (?), identisch mit dem Wasserzeichen in Seragl. 15, ff. 169/178 usw., datiert durch Subscription des Kopisten Manuel Chrysaphes auf das Jahr 1463, vgl. Harlfinger, Wasserzeichen, Index II, S. 21. ff. 196–211: Schere, abgebildet als ciseaux 73 bei Harlfinger, Wasserzeichen.

Die Wasserzeichen erlauben eine Datierung auf das Jahr 1463 mit einem Spielraum von ca. zwei Jahren nach oben und unten.

(ff. 4–180ᵛ) Arrian, Anabasis.[10] (f. 180ᵛ) ⟨Eustathios von Thessalonike, Kommentar zu Dionysios Periegetes 254 (S. 261,16–24 Müller, Paris

[10] Zur stemmatischen Einordnung des Manuskripts vgl. Arriani quae exstant omnia, ed. A. G. Roos, I, Leipzig 1907 (²1967), S. XIII, XXXV: Unsere Handschrift geht über eine verlorene Zwischenstufe, aus der auch die Zwillingshandschrift Parisinus gr. 1753 geflossen ist, auf den Codex unicus Vindobonensis hist. gr. 4 zurück, den Augier-Ghislain de Busbec, Gesandter Österreichs bei der Hohen Pforte, zwischen 1555 und 1562 in Konstantinopel erworben hat.

1861))⟩, inc. ὁ δὲ διονύσιος οὕτω γράφει, des. αἰγυπτία. (ff. 181–212^{v}) Arrian, Indike. Vgl. Taf. V.

Am Rand des Arrian-Textes Lemmata und teilweise ausführliche Argumenta zu einzelnen Kapiteln, die auf byzantinische Exzerptoren des 10. Jahrhunderts zurückgehen. Hier holte sich Kritobulos wahrscheinlich die Anregung für das Verfahren bei seinem eigenen Geschichtswerk.[11] Randkorrekturen (in normaler Texttinte) sind sehr selten.

Die Schreibweise des Wortes πεζαίτερος (so immer bei Kritobulos)[12] scheint nicht auf dieses Manuskript bzw. seine Vorlage zurückzugehen. An der von mir überprüften Stelle[13] Arrian VII 11,3 steht πεζέταιροι.

4. Aelius Aristides. Athen, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, cod. 1064. Um das Jahr 1466 oder kurz zuvor von Kritobulos selbst geschrieben; westliches Papier; ff. II, 73, III'; mm 215 × 140. Schriftspiegel mm 150 × 83; Linien 24–28.

Wasserzeichen: ff. 1–16, 23–32, 41–48: Schere, identisch mit ciseaux 61 bei Harlfinger, Wasserzeichen (von Thomas Prodromites 1466 in Konstantinopel geschriebenes Manuskript). ff. 17–22: Schere mit Band, fast identisch mit ciseaux 73 bei Harlfinger, Wasserzeichen (Wasserzeichen des Seragl. 16, ebenfalls von Kritobulos geschrieben, vgl. S. 9* Anm. 14 und S. 70*). ff. 33–40: nicht identifiziertes Zeichen. ff. 42–73: Schere, fast identisch mit ciseaux 54 bei Harlfinger, Wasserzeichen (um das Jahr 1464 wahrscheinlich in Konstantinopel geschriebenes Manuskript).

Die Wasserzeichen erlauben eine Datierung um das Jahr 1466, vielleicht auch kurz vorher.

(ff. 1–73) Aelius Aristides, Panathenaikos.[14] Vgl. Taf. VI.

Am Rand einige Korrekturen und Ergänzungen von Kritobulos unter Verwendung des auch sonst von ihm angewandten Systems der Verweiszeichen.[15]

---

[11] Vgl. S. 30*. – Ich habe die Handschrift im Sommer 1975 in situ studiert und besitze einen von der Serai-Bibliothek zur Verfügung gestellten Mikrofilm mit Specimina.

[12] Vgl. S. 98* und 101*.

[13] Ich besitze keinen vollständigen Mikrofilm.

[14] Unser Manuskript fehlt in der Handschriften-Liste bei F. W. Lenz–C. A. Behr, edd. P. Aelii Aristidis opera quae exstant omnia, I, Leiden 1976, S. IX–LXVI. Entsprechend sind auch die Ausführungen über die Bedeutung des Aristides bei den Byzantinern S. XCVIII zu ergänzen.

[15] Vgl. S. 31*. – Ich habe die Handschrift im Sommer 1978 in situ studiert und besitze einen von der Nationalbibliothek zur Verfügung gestellten Mikrofilm mit Specimina.

BIOGRAPHISCHES

Von jeher ist der Besitz der Inseln Lemnos und Imbros, da sie auf dem Wege zum Hellespont liegen, für Mächte, die im nordöstlichen Mittelmeerraum Handelsinteressen verfolgten, erstrebenswert gewesen. So hatte Athen, als es zur führenden Seemacht dieser Region aufstieg, sich der Inseln bemächtigt, um seinen Schwarzmeerhandel zu sichern. Seit dem frühen 5. Jahrhundert v. Chr. bildeten sie eine Art von Attika outremer[1] und blieben auch unter der Herrschaft der Genuesen und Türken fast rein griechisches Siedlungsgebiet bis hinein ins 20. Jahrhundert.[2] Zu Beginn des 15. Jahrhunderts bildeten sie (zusammen mit Thasos und Samothrake) sowie die Gebiete auf der Peloponnes, um Thessalonike und um die Hauptstadt selbst den Rest des Byzantinischen Reiches. Auf Imbros, der dem Hellespont am nächsten gelegenen dieser Inseln, wurde Kritobulos etwa um 1400–1410 geboren. Den Geburtsort teilt er uns selbst an zwei Stellen der Historien mit, indem er sich als Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριώτης bezeichnet.[3]

Das Geburtsjahr können wir nur annähernd erschließen. Ciriaco[4] spricht von ihm im Jahre 1444 als einem vir doctus bzw. Imbriotum doctissimus, da dürfte er kein Jüngling mehr gewesen sein. Auch setzt die politische Rolle, die er in den Jahren 1453–1460 gespielt hat, eher einen Mann gereiften Alters voraus. Andererseits denkt Kritobulos 1467/8 daran, ein weiteres Geschichtswerk zu verfassen, da sollte man sein Alter nicht allzu hoch ansetzen. So dürfte der Ansatz des Geburtsjahres auf 1400–1410 ungefähr das Richtige treffen.[5]

Die Bezeichnung τὰ πρῶτα τῶν Ἰμβριωτῶν[6] sowie die politische Rolle, die Kritobulos gespielt hat, lassen erkennen, daß er einer Familie entstammt, die zu den ἄρχοντες, dem grundbesitzenden Adel der Insel, gehörte, die in den Küstenebenen gute Möglichkeiten landwirtschaftlicher Nutzung bot.

Wie nun lautete der Name dieser Familie und wie lautete der vollständige Name unseres Historikers? Um diese Frage zu beantworten, ist zunächst zu klären, ob der Historiker Kritobulos mit jenem Kritobulos identisch ist, von dem in einer Reihe von Handschriften kleine Werke religiösen Inhalts überliefert sind bzw. überliefert waren.[7] In den beiden

---

[1] Vgl. Thuc. VII 57,2.

[2] Vgl. Oberhummer, Imbros, S. 295.

[3] 85,29; 133,22; vgl. auch 3,11 Κριτόβουλος νησιώτης und 12,2 Κριτόβουλος ὁ νησιώτης, τὰ πρῶτα τῶν Ἰμβριωτῶν. – Er verwendet durchweg die etwas exquisitere Bildung auf -ώτης statt des üblichen Ἴμβριος.

[4] Vgl. unten S. 76*–77*.

[5] So Andriotes, Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 168.

[6] Hist., S. 12,2.

[7] Vgl. dazu S. 7*–17*.

ältesten erhaltenen Handschriften dieser Opuscula wird der Verfasser einmal[8] mit τοῦ λογιωτάτου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ Κριτοβούλου und das andere Mal[9] mit Κριτοπούλου τοῦ Ἰμβρίου angegeben. Der Familienname Kritobulos und der Geburtsort Imbros stimmen mit den Aussagen des Historikers über sich selbst überein. Bedeutsam daran ist, daß beide genannten Handschriften im Milieu der Freunde des Historikers Kritobulos entstanden sind[10]: An der einen von ihnen war Johannes Eugenikos als Kopist beteiligt, die andere hat dessen Sohn Georgios geschrieben. Johannes Eugenikos und Kritobulos waren Landsleute, denn auch Johannes Eugenikos stammt aus Imbros, wie er uns selbst mitteilt.[11]

Noch enger rückt den Historiker Kritobulos und den Verfasser religiöser Opuscula eine heute verlorene Handschrift des Escorial[12] zusammen, die höchstwahrscheinlich ebenfalls dem Freundeskreis des Kritobulos entstammt, da sie Werke des Scholarios enthält und mit Sicherheit nicht lange nach 1467/8 entstanden ist. In dieser Handschrift folgte, wie aus alten Katalogen ersichtlich ist, auf die Scholarios-Werke „Critobuli homilia in passionem Domini habita CP. in die Parasceves". Unmittelbar an diese Homilie schloß sich an „epistula cuiusdam qui res gestas Mahometi Imperatoris descripserat 5 libris". Hier ist Kritobulos, der Verfasser von Theologica, in ein und derselben zeitgenössischen Handschrift mit einem quidam vereinigt, der niemand anderes als unser Historiker Kritobulos sein kann.

Ein vernünftiger Zweifel daran, daß die religiösen Opuscula und die Historien ein und denselben Kritobulos zum Verfasser haben, ist nach dieser Sachlage kaum noch möglich, zumal auch eine Prüfung des uns erhaltenen Gebetes sowie des kleinen Gedichtes[13], sieht man von der Verschiedenheit des Genos ab, eine solche Identifikation nahelegt.[14]

---

[8] Athous, Dionysiu 440, f. 177r, vgl. S. 12*.

[9] Laurentianus 59,13, f. 244, vgl. S. 12*.

[10] Vgl. S. 9*–10*.

[11] Es besteht kein Grund, diese Angabe zu bezweifeln, wie das in PLP, Nr. 6189 geschieht. Die ff. 1–285v der medizinische Werke enthaltenden Handschrift Ω 72 des Klosters τῆς Μεγίστης Λαύρας auf dem Athos hat Johannes Eugenikos geschrieben und am 3. Februar 1425 abgeschlossen. Die Subskription (f.285v) lautet: + ἐγράφη διὰ συνδρομῆς ἐξόδου τοῦ τιμιωτάτου ἐν μοναχοῖς κυροῦ μελετίου καὶ ἰατροῦ τοῦ ἀπὸ τὸν ἄθω, παρὰ ἰω(άννου) ἰμβρίου τοῦ μεταξοπούλλου τελειωθὲν κατὰ τὴν γην τοῦ φε(β)ρ(ουαρίου) μηνὸς ἐν ἔτει ,ϛω ϡω λγω ἰν(δικτιῶνος) γ'. f. 85v lesen wir von derselben Hand die Subskription τέλος + θ(εο)ῦ τὸ δῶρον καὶ ἰω(άνν)ου πόνος: + + τάδ' ἐκδημοῦντι τῶ καλῶ μελετίω, γέγραφε φίλος εὐγενικὸς τὴν κλῆσιν, εὐχῆς ἀπαύστου τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας. + – Ich habe die Handschrift im Sommer 1978 in situ untersucht.

[12] Vgl. S. 17*.

[13] Vgl. die Edition oben S. 12*–16*.

[14] Das Gebet ist in derselben hoch rhetorischen, aber klaren Sprache geschrieben wie die Historien. Das Vokabular enthält, dem Genos entsprechend, einen größeren Anteil biblisch-patristischer Wörter (z. B. ἀνεξάντλητος, ἀκένωτος, μακρύνομαι, παροργίζω, παρα-

Damit hat sich bestätigt, was schon Sathas[15] behauptet, Papadopulos-Kerameus[16] später beiläufig als selbstverständlich angenommen und schließlich Andriotes[17] auch aufgrund von Stilkriterien, über die er jedoch nichts Konkretes mitteilt, nachdrücklich vertreten hat.[18]

Was die Form des Familiennamens angeht, die im Laurentianus 59,13 und häufig in den jüngeren Handschriften der Opuscula Κριτόπουλος lautet, so hat ebenfalls bereits Andriotes[19] zu Recht vermutet, daß wir in ihr die genuine Namensform zu sehen haben, die der Historiker durch eine geringfügige Änderung künstlich attisiert hat. Die Namensform Kritobulos wäre für die byzantinische Zeit sehr ungewöhnlich. Der Familienname Κριτόπουλος dagegen, der zur großen Gruppe der Patronymika gehört, die aus einer Amts- oder Gewerbebezeichnung mit Hilfe des Suffixes -πουλ(λ)ος (> πῶλος oder lat. pullus) gebildet wurden[20], ist seit dem 13. Jahrhundert mehrfach belegt.[21]

πικραίνω), und auch eine syntaktische Erscheinung wie der Gebrauch von ὀπίσω als Präposition mit dem Genetiv stellt einen Reflex der Sprache des NT dar. Die sonstigen Abweichungen vom Normal-Attischen bewegen sich ziemlich genau im Rahmen dessen, was auch für die Sprache der Historien festzustellen ist. Ich nenne hier: Fehlen der Reduplikation (ἀπελπισμένων S. 12*,14); Perfekt statt Aorist (γέγονας S. 13*,18, πεποίηκας S. 13*,24); die Verbalformen ἐπανάξῃς S. 13*,22, χεθέν S. 13*,31, ἐξέχεε Gedicht S. 16*,10, ἐπιέτω Gedicht S. 16*,14; ἑαυτὸν statt ἐμαυτὸν S. 12*,28; ἐκεῖσε statt ἐκεῖ S. 13*,29; μὴ statt οὐ mit Partizip S. 12*,4; 13*,28. Einige stilistische Merkmale und konkrete Wendungen stimmen sogar mit solchen in den Historien überein: die Verwendung substantivierter Adjektive (S. 12*,7–8 τὸ ἄπειρον τῆς σῆς χρηστότητος καὶ φιλανθρωπίας, vgl. auch 14*,15–16) und substantivierter Infinitive (S. 14*,31 πρὸς τὸ ποιεῖν); die Ausdrücke χώραν διδούς S. 12*,10 (vgl. hist. S. 91,9–10 χώραν ... διδούς), ὀψὲ καὶ μόλις S. 12*,28 (ebenso hist. S. 93,19), μέγα ... βοῶν S. 13*,8 (vgl. μέγα βοήσας hist. S. 53,29 und öfter), τῶν κατ' ἐμὲ ἁμαρτωλῶν S. 14*,33 (vgl. τοὺς κατ' ἐκείνους βασιλεῖς hist. S. 17,5). Auch in der Behandlung der Satzschlüsse gibt es zwischen Gebet und Historien keinen Unterschied, der für getrennte Verfasserschaft spräche (vgl. oben S. 44*–47*).

15 K. N. Sathas, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Bd. 3, Venedig 1872, S. κε' Anm. 1.

16 A. Papadopulos-Kerameus, in: BZ 8 (1899), 73.

17 Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 170.

18 Müller, FHG V 1, S. LI Anm. 1 hat die Identität abgelehnt, da er über das Escorial-Ms. nur ungenügend informiert war. Krumbacher, GBL, S. 311 Nr. 4 und Palmieri, vgl. oben S. 8*, lassen die Frage offen.

19 Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 169. Er nennt als seine Quelle für die Namensform Κριτόπουλλος das in der Athener Nationalbibliothek aufbewahrte Manuskript von G. Jo. Zabiras, Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον (ediert von G. P. Kremos, Athen 1872; ich habe weder in dieser Edition noch im Athener Manuskript [cod. 1255] irgendeine Erwähnung unseres Kritobulos entdecken können) sowie M. K. Paranikas, Σχεδίασμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἁλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ. Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (ΙΘ') ἑκατονταετηρίδος, Konstantinopel 1867, S. 12 Anm. 1. Hier lautet der Name Μιχαὴλ ὁ Κριτόπουλος Ἴμβριος.

20 Andere Historikernamen dieses Typs bei H. Moritz, Die Zunamen bei den byzantinischen Historikern und Chronisten, II. Teil, Progr. Landshut 1897/8, S. 33.

21 z. B. Theodoros Kritopulos, Metropolit von Herakleia am Ende des 13. Jahrhunderts (sein Abdankungs-Tomos PG 119, Sp. 1129–1132). Für 1315–1320 werden in Akten des Athos-

Demnach hieß unser Historiker eigentlich Michael Kritopulos, hat aber seinen Namen in damals nicht unüblicher gelehrter Manier (man denke an Laonikos Chalkokondyles) in Kritobulos geändert.[22] Es hat sich eingebürgert[23], den Namen in der Hybridform Michael Kritobulos zu zitieren; dabei kann man sich zwar auf eine Praxis berufen, die bis in den Freundeskreis des Kritobulos selbst zurückreicht, doch hat sich unser Autor selbst niemals so genannt. Er hat vielmehr das antikisierende Κριτόβουλος ohne Cognomen anstelle seines aus Vor- und Familiennamen bestehenden bürgerlichen Namens Μιχαὴλ Κριτόπουλος gesetzt. Wir wollen ihm folgen und ihn so bezeichnen, wie er es selbst getan hat: Kritobulos von Imbros.

Im Herbst des Jahres 1444 führte den gelehrten Kaufmann und antiquarisch interessierten Handschriftensammler Ciriaco di Filippo de' Pizzecolli aus Ancona eine Reise durch die nördliche Ägäis auch nach Imbros.

Klosters Xeropotamu ein Georgios ὁ τοῦ Κριτοπούλου und seine Schwester Kale genannt (Actes de Xéropotamou, ed. J. Bompaire, Paris 1964, Nr. 18 D III 17). Im 3. Viertel des 14. Jahrhunderts treffen wir auf die Bischöfe Hyakinthos Kritopulos (Beck, KthL, S. 188) und Daniel (Anthimos) Kritopulos (Actes de Kutlumus, ed. P. Lemerle, Paris 1946, mehrfach; J. Darrouzès, Le registre synodale du patriarcat byzantin au XIVe siècle, Paris 1971, S. 115 Anm. 90; 146). Am Ende des 15. Jahrhunderts wirkte Nikolaos Kunales Kritopulos, der durch die Übersetzung juristischer Kompendien in die Volkssprache bekannt geworden ist (zu ihm und der Datierung seiner Bearbeitung des Syntagma des Matthaios Blastares vgl. D. S. Gkines, Περίγραμμα ἱστορίας τοῦ μεταβυζαντινοῦ δικαίου, in: EEBS 26 (1956), 164–197, dort S. 169, und N. P. Matses, Περὶ τὴν παράφρασιν τοῦ συντάγματος τοῦ Ματθαίου Βλάσταρη ὑπὸ τοῦ Κουνάλη Κριτοπούλου, in: EEBS 34 (1965), 175–201, dort S. 177. – Die im Tusculum-Lexikon griechischer und lateinischer Autoren des Altertums und des Mittelalters, München ²1963, S. 289 ausgesprochene und ³1982, S. 454 wiederholte Vermutung, dieser zuletzt genannte sei mit unserem Historiker „wahrscheinlich identisch", ist völlig haltlos: Weder der Name noch die Zeit stimmen, von der Verschiedenheit des Oeuvres ganz abgesehen. – Für die Lebenszeit unseres Historikers kennen wir den Arzt Kritopulos, dem zusammen mit dem Pädagogen Kardinal Bessarion in einem nach Ancona gesandten Brief vom August 1465 (vgl. Ps.-Phrantzes, Chronicon Maius, S. 556–562 Grecu, dort S. 556,29) die Sorge für die Kinder des im Mai desselben Jahres in Italien verstorbenen Despoten Thomas Palaiologos anvertraute. Eine Identifizierung mit unserem Historiker, wie sie Müller, FHG V 1, S. LI Anm. 1 nicht ausschließt und auch Andriotes, Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 171 immerhin in Erwägung zieht, halte ich für ausgeschlossen. Thomas floh mit einigen seiner ἄρχοντες, zu denen auch der Arzt Kritopulos gehörte, 1460 nach Kerkyra und später nach Italien. Eine gemeinsame Flucht des dem Thomas nicht sonderlich freundlich gesonnenen Gouverneurs von Imbros nach Italien und eine anschließende Rückkehr nach Konstantinopel zum Sultan darf man als unmöglich ausschließen. Ob jener Arzt und Archon Kritopulos mit dem Historiker, dessen medizinische Interessen und Kenntnisse Müller zu Recht hervorhebt, verwandt ist, bleibt dahingestellt.

22 Er kannte diesen Namen aus Herodot (II 181,2; VIII 127), oder er dachte vielleicht an den bei Platon mehrfach genannten Sohn des Sokratesfreundes Kriton (J. Kirchner, Prosopogr. Attica, Nr. 8802). – Auch im Dialog Phlorentios des Nikephoros Gregoras gibt es einen Kritobulos (Hinweis von H.-V. Beyer).

23 Vgl. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, S. 432. Hunger, Hochsprachl. Lit., I, S. 499.

Die unter dem Datum des 28. September in sein Reisejournal eingetragene Notiz lautet[24]: Ad IIII Kal. Octob. ex orientali Imbri littore una viro cum docto et Imbriote nobili Hermodoro Michaele Critobulo ad occidentalem eiusdem insulae partem ad Imbron . . . terrestri itinere equis devecti et arduos per colles et prope civitatem planiciem venimus. Es kann kein Zweifel bestehen, daß der Begleiter des Ciriaco, mit dem er den Ritt von der Kephalo-Bucht quer über die Nordostecke der Insel unternahm, niemand anderes als unser Historiker war. Ciriaco nennt seinen Namen Michael Critobulus, seinen Geburtsort Imbros, und er bezeichnet ihn als doctus und nobilis. Der Historiker Kritobulos gehörte zum Adel, wie wir oben gesehen haben, und dafür, daß er ein vir doctus war, legt sein Werk hinreichend Zeugnis ab. Eigenartig ist jedoch der dem Vornamen Michael noch vorangesetzte Vor-Vorname Hermodorus. Gegen die Annahme von Miller[25] und Andriotes[26], daß es sich bei Hermodorus um einen echten Taufnahmen handele, hat Grecu[27] überzeugend argumentiert, daß es sich bei dieser Singularität unter den byzantinischen Namen um eine Erfindung des Ciriaco handelt, der damit in seinen privaten Papieren ausdrücken wollte, das Zusammentreffen mit Kritobulos sei für ihn ein besonderer Glücksumstand, ein Geschenk des Hermes, gewesen; denn die Bezeichnung Hermodorus habe Ciriaco auch noch an einer anderen Stelle für einen anderen Menschen gebraucht. Grecus Auffassung wird dadurch bestätigt, daß Ciriaco, als er am 29. September einen Brief an Scholarios schreibt und darin von denselben Begebenheiten berichtet, die er tags zuvor in seinem Journal notiert hatte, von Michael Critobulus spricht, ohne ihm den Zusatznamen zu verleihen, der den Adressaten vielleicht verwundert hätte. Dort heißt es[28]: et una tuo cum amicissimo viro et Imbriotum doctissimo, Michaele Critobulo, heri IIII K. Octobres terrestri itinere scrupeos arduosque per colles Imbron ad ipsam venimus vetustam, quam Παλαιόπολιν dicunt.

Besonders interessant für uns ist, daß Ciriaco Kritobulos einen engen Freund des Scholarios nennt. Da Scholarios unseres Wissens nie auf Imbros

[24] Auf sie hat nach der Erstveröffentlichung durch E. Ziebarth, Eine Inschriftenhandschrift der Hamburger Stadtbibliothek, Wissensch. Beilage zum Jahresber. des Wilhelm-Gymn. in Hamburg, Hamburg 1903, S. 14–15 im Zusammenhang mit Kritobulos zuerst W. Miller in einem Brief an Sp. Lambros aufmerksam gemacht, vgl. Sp. Lambros, Τὸ πλῆρες ὄνομα τοῦ ἱστορικοῦ Κριτοβούλου, in: NE 7 (1910), 95. Die Notiz ist hier zitiert nach E. W. Bodnar–Ch. Mitchell, Cyriacus of Ancona's journeys in the Propontis and the Northern Aegean 1444–1445, Philadelphia 1976 (= Memoirs of the American Philosophical Society, 112), S. 35. Abgedruckt auch bei Setton, Papacy, S. 87 Anm. 22.

[25] Vgl. oben Anm. 24.

[26] Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 167–168.

[27] Kritobulos, S. 1–3.

[28] Bodnar-Mitchell, a.a.O., S. 36 Z. 492–37 Z. 496.

gewesen ist, wird man nicht fehlgehen in der Annahme, daß diese Freundschaft entstanden ist, als Kritobulos zeitweise in Konstantinopel lebte, um dort seinen Studien nachzugehen. Eine Übereinstimmung literarischer Interessen zwischen Kritobulos und Scholarios wird durch die Augustin-Verse des Kritobulos[29] dokumentiert. Scholarios hatte Augustin-Gebete für sich von Georgios Galesiotes in Italien übersetzen lassen.[30] Schließlich stimmt auch das allgemeine Urteil, das Kritobulos über Scholarios äußert, mit dem überein, was uns Ciriaco über die Freundschaft der beiden etwa gleichaltrigen Männer mitteilt. Kritobulos nennt ihn[31] ἄνδρα σοφὸν πάνυ καὶ θαυμαστόν und berichtet, wie Sultan Mehmet seine σοφία, seine φρόνησις (σύνεσις) und seine ἀρετή zu schätzen wußte, und er preist bei dieser Gelegenheit auch die λόγου δύναμις und χάρις seines Freundes.

Über die näheren Umstände der Schul- und höheren Bildung des Kritobulos wissen wir sonst nichts; wir können nur aus dem Geschichtswerk selbst schließen, daß seine Studien ausgedehnt und intensiv waren. Abgesehen von den literarischen Kenntnissen, die für uns in den Historien greifbar sind[32], fällt auf, daß Kritobulos ein besonderes Interesse für Medizin zeigt und auch über einiges Wissen auf diesem Gebiet verfügt. Seine Darstellung der Pestsymptome (V 18) ist mit medizinischen Fachtermini gespickt, die eine weitgehende Vertrautheit mit medizinischer Materie verraten, da Kritobulos sie keinem anderen Historiker entlehnt haben kann (z.B. κοιλίαι τοῦ ἐγκεφάλου, ὑμένες, μήνιγγες, καταφορά, φρενῖτις, ἐξόπτησις τοῦ αἵματος, παλμοί, νέκρωσις), und er läßt uns wissen, daß er bei seiner Darstellung der Krankheit vieles beiseite gelassen hat.[33] Ebenso deutet das detaillierte Lob, das er dem Leibarzt Mehmets, Jacopo aus Gaeta, spendet (IV 5,4), auf eine besondere Beziehung zur Medizin[34], ohne daß man allerdings so weit gehen sollte, Kritobulos zu

---

29 Vgl. die Edition oben S. 16*.

30 Eigenhändige Eintragung des Scholarios im codex Athous, Megiste Lavra E 84, f. 9v τὰς εὐχὰς ταύτας τοῦ Αὐγουστίνου μετέγραψεν ὁ κύριος Γαλησιώτης ἐν Ἰταλίᾳ ἡμῶν χάριν ὡς ἡμέτερος τότε κοσμικὸς ὤν. Vgl. Vogel-Gardthausen, S. 64. – Dasselbe Interesse teilten auch Markos und Johannes Eugenikos. Für Markos vgl. die Notiz im codex Adrianupoleos 131 (B. K. Stephanides, vgl. oben S. 7* Anm. 1): ταύτας τὰς εὐχὰς εὑρὼν ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Ἐφέσου κὺρ Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς τὰς μετεγλώττισεν ὕστερον (sic!) κὺρ Δημήτριος ὁ Κυδώνης. Dieselbe Notiz steht im cod. Bucurestensis gr. 576 (P. A. Palmieri, vgl. oben S. 8*, S. 107). Johannes Eugenikos hat Augustin-Gebete selbst kopiert, vgl. oben S. 9*.

31 II 2.

32 Vgl. oben das Kapitel „Mimesis".

33 Schon Müller, FHG V 1, S. LI Anm. 1 hat diese Wendung hervorgehoben. Daß Kritobulos dabei Thukydides zitiert, bedeutet nicht, daß es sich hier um eine reine Pose handelte und Kritobulos uns in Wirklichkeit alles gesagt hätte, was er über die Symptome der Krankheit beobachtet hatte.

34 Die Stelle ebenfalls bereits von Müller, a.a.O., herangezogen.

einem Arzt zu machen[35], zumal wir nicht wissen, inwieweit etwa medizinische Kenntnisse im höheren Unterricht allgemein eine Rolle spielten.

Spätestens im Sommer 1453 hat Kritobulos mit der Abfassung seines Geschichtswerkes begonnen[36], und zur selben Zeit betritt er auch als handelnde Figur die politische Bühne, auf der sich nach dem Fall der Hauptstadt die Liquidation der letzten Reste des Byzantinischen Reiches vollzieht. Das einzige Textbuch, das die Rolle des Kritobulos in diesem Geschehen verzeichnet oder überhaupt erwähnt, ist sein eigenes Werk, das hierfür und für eine Reihe weiterer Details der Geschichte der Inseln in der Nordost-Ägäis in den Jahren 1453–1460 unsere einzige Quelle ist.[37]

Als die Nachricht vom Fall Konstantinopels die Inseln erreichte, brach unter den dortigen byzantinischen Archonten eine Panik aus. Sie befürchteten einen Angriff durch die Flotte des Sultans, die auf der Heimfahrt zu ihrem Stützpunkt Gallipoli war und für die es ein leichtes gewesen wäre, noch einige Meilen weiterzusegeln und sich der Inseln Imbros, Lemnos und Thasos zu bemächtigen.[38] Eine Massenflucht begann sich daraufhin abzuzeichnen – schon hatten 200 Familien die Insel Lemnos verlassen –, als Kritobulos eingriff, die Panik dämpfte und durch Gesandte an den türkischen Admiral Hamza und über diesen an Mehmet in Adrianopel erreichte, daß der Angriff der türkischen Flotte unterblieb und die Inseln, wie schon unter byzantinischer Oberhoheit, den Gattilusi von Lesbos (sie erhielten Lemnos und Thasos) und Ainos (sie erhielten Imbros) als foeda überlassen wurden.[39]

---

[35] Vgl. oben S. 74* Anm. 21 (auf S. 75*).

[36] Vgl. oben S. 29*.

[37] Von der Tetras der Halosis-Historiker erwähnen diese Inseln betreffende Ereignisse: Dukas, S. 320,4–6; 328,15–20; 330,10–13; 335,17–336,22; 337,19–338,18 Bonn. Laonikos, II 191,16–18; 224,19–225,17 Darkó. Sphrantzes, S. 128,5–7 Grecu. Während die Bemerkungen bei Sphrantzes und Laonikos nur summarisch auf das Geschehen eingehen, gibt Dukas wertvolle Ergänzungen aus der Kenntnis der Verhältnisse auf Lesbos und den Dorino Gattilusio als foeda gegebenen Inseln Lemnos und Thasos. So erfahren wir von ihm, wie im Jahre 1455 Domenico Gattilusio die Insel Thasos an Mehmet abtreten mußte (330,10–13) und wie im Frühjahr 1456 die Lemnier, unzufrieden mit der Herrschaft des Domenico-Bruders Niccolò Gattilusio, nach bewaffneten Auseinandersetzungen mit Gattilusi-Streitkräften ihre Insel in türkische Hände gaben (335,17 sqq.). Beide Ereignisse erwähnt Kritobulos nicht, obwohl er sie in seiner Darstellung der päpstlichen Flottenexpedition vom Frühjahr 1457 (II 23) voraussetzt. – Die von Grecu, Kritobulos S. 16, geäußerte Vermutung, Kritobulos habe, von Thukydides inspiriert, „hie und da in seiner Erzählung auch etwas erdichtet", kann sich auf nichts Konkretes stützen. Die von ihm angeführte Dukas-Stelle bezieht sich nicht auf die Zeit nach der päpstlichen Flottenexpedition im Frühjahr 1457, sondern auf die Übergabe der Insel Lemnos im Frühjahr 1456.

[38] Tenedos war seit 1382 türkisch, Samothrake gehörte als unmittelbarer Besitz zu Ainos.

[39] Dukas (328,15–20 Bonn) teilt uns die Höhe des Jahrestributs für Lemnos (2325 Dukaten) und Imbros (1200 Dukaten) mit. – Aus der Darstellung des Kritobulos ist deutlich zu entnehmen, daß die Inseln Imbros, Lemnos und Thasos beim Fall von Konstantinopel noch zum byzantinischen Reichsgebiet gehörten, vgl. I 75,1 ἐνδιδοῦσα τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ

Bemerkenswert an dieser diplomatischen Aktivität des Kritobulos ist der Umstand, daß er nicht nur für Imbros, sondern auch für Thasos und Lemnos sprechen konnte; er muß auch von den Bewohnern der beiden letztgenannten Inseln dazu ermächtigt worden sein.

Im Winter 1455/6 ergreift Mehmet die günstige Gelegenheit, in die innerdynastischen Auseinandersetzungen in Ainos einzugreifen. Nachdem sich die Stadt ergeben hat (24. Jan. 1456), segelt der Admiral Yunus mit der Flotte nach Imbros, um die Beamten des Dorino Gattilusio abzusetzen und die Insel unmittelbar türkischer Herrschaft zu unterstellen. Als er wegen der stürmischen Jahreszeit weit außerhalb der Stadt an der Südküste der Insel gelandet war, schickt er wie selbstverständlich nach Kritobulos und überträgt ihm die zivile und militärische Statthalterschaft über die Insel (II 16,2 παραδίδωσιν αὐτῷ τήν τε νῆσον πᾶσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ φρούρια ἄρχειν τε καὶ φυλάττειν). Der Versuch Dorinos, Ainos und die Inseln[40] erneut als foeda zu erhalten, schlägt aufgrund der Intervention des Yunus fehl[41], und so wird Kritobulos ab Jan./Febr. 1456 Gouverneur von Imbros.

Er bekleidet dieses Amt noch immer, als im Sommer 1457 im Seegebiet der Nordost-Ägäis eine äußerst prekäre Situation entsteht. Der von Papst Calixtus III. unter der Leitung Ludovico Trevisanos im Frühjahr 1457 ausgesandten Flotte gelingt es, Lemnos, Thasos und Samothrake[42] in ihre Gewalt zu bekommen, die türkischen Besatzungen gefangenzunehmen und durch eigene Kontingente zu ersetzen. Ein Geschwader dieser Flotte unter der Leitung eines gewissen Kontos[43] wird nach Imbros entsandt,

---

νήσους αὐτῷ, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον καὶ Θάσον, κατηκόους οὔσας πρότερον τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ. Konstantin hatte ἄρχοντες dorthin entsandt. Andererseits und gleichzeitig aber war der Ususfructus dieser Inseln gegen Entgelt den Gattilusi überlassen; der Sultan bestätigt also nur den alten Zustand, indem er selbst an die Stelle des byzantinischen Kaisers tritt, vgl. I 75,4 δωρεῖται τὰς νήσους, καθὼς ἦσαν ἐν τῷ τοῦ βασιλέως καιρῷ τεταγμέναι, Ἴμβρον μὲν Παλαμήδῃ τῷ τῆς Αἴνου ἐπάρχοντι, Λῆμνον δὲ καὶ Θάσον Δωριεῖ τῷ Μιτυλήνης ἡγεμόνι. Vgl. hierzu Bakalopoulos, Thasos, S. 15–16. Ders., Ἱστορία, S. 286–287. Die Verfügungsgewalt lag weiterhin beim byzantinischen Kaiser; so konnte Konstantin für den Fall eines Sieges dem Giustiniani die Insel Lemnos versprechen (vgl. Kritob. I 25,1).

40 Kritobulos nennt S. 107,19 nicht nur Imbros und Samothrake, sondern auch Lemnos, das zu dieser Zeit, folgt man der Chronologie des Dukas, noch von Niccolò Gattilusio für seinen Bruder Domenico, Herr auf Lesbos, verwaltet wurde, vgl. oben Anm. 39.

41 Dorinos endgültiger Aufenthaltsort wird aufgrund des Müllerschen Textes durchweg fälschlich mit Naxos angegeben, vgl. Miller, The Gattilusj, S. 339. Babinger, Mehmed der Eroberer, S. 143. Statt ἐς Νάξον διαβὰς καὶ γήμας ἐν τῇ νήσῳ ἑνὸς τῶν δυνατῶν θυγατέρα ἔμεινε παρ' αὐτῇ, wie bei Müller steht, schrieb Kritobulos jedoch (II 16,4) ἐς Νάξον διαβὰς καὶ γήμας ἐν Τήνῳ τῇ νήσῳ κτλ.

42 Vgl. Dukas, S. 338,1–15 Bonn. Kritobulos erwähnt Samothrake nicht. Zu den Aktionen der päpstlichen Flotte insgesamt vgl. Bakalopoulos, Thasos, S. 21–22.

43 Kritobulos sagt ausdrücklich (II 23,6), daß es sich um einen Namen handelt: ἄρχοντα μετ' αὐτῶν Κόντον οὕτω καλούμενον. Miller, The Gattilusj, S. 340, vermutet, daß

während sich die Hauptflotte nach Rhodos zurückzieht. Kontos, der die Übergabe regeln soll, wird von Kritobulos – so dessen Darstellung II 23,8 – durch freundliche Diplomatie von der formellen Durchführung seines Auftrags abgebracht. Offenbar täuscht Kritobulos eine den Lateinern gegenüber wohlwollende und freundliche Haltung vor; sein Schreiben an Trevisano ist, so sagt er, voller οἰκονομία.[44]

Kritobulos bleibt also Gouverneur seiner Insel und versucht aus dieser Position erfolgreich, wie von ihm III 14–15 und 18 geschildert, auch die Nachbarinsel Lemnos für den Sultan zurückzugewinnen. Er nimmt deshalb im Winter 1458/9 Kontakt zu den dortigen ἄρχοντες auf. Deren Hauptmotive, sich dem Sultan anzuschließen, waren die Furcht vor der türkischen Flotte (von den Italienern war keine Hilfe mehr zu erwarten) und das sie drückende Joch der Lateiner (Kritob. III 14,1 ἀπαλλαγῆναί τε βουλόμενοι τῆς βαρύτητος τῶν Ἰταλῶν). Versehen mit schriftlichen Zusicherungen ihrerseits geht Kritobulos nach Adrianopel zum Sultan und schreibt von dort aus an den Despoten Demetrios in die Peloponnes, er solle vom Sultan die Inseln Lemnos und Imbros als foeda erbitten. Kritobulos sagt uns ausdrücklich, daß Kontakte zwischen Demetrios und ihm in dieser Frage stattgefunden hatten. Er setzt sich persönlich am Sultanshof für diese Lösung ein. Der Sultan stimmt zu, der Tribut für Lemnos und Imbros wird auf 3000 Dukaten jährlich festgesetzt, und Kritobulos kehrt, mit einem Firman des Sultans versehen, nach Imbros zurück. Unverzüglich begibt er sich darauf nach Lemnos. Wir erfahren (III 14,4–15,2) mit einer Reihe interessanter Details, wie Kritobulos durch behutsames Vorgehen und aufgrund sorgfältiger Vorbereitung die festen Plätze der Insel in seine Hand bekommt. Nur der jugendliche Kommandant von Palaiokastron mit seinen 80 gepanzerten Kämpfern verweigert zunächst die Übergabe und erhält von Kritobulos eine Frist von drei Monaten, um mit den Johannitern in Rhodos Kontakt aufzunehmen und die Zustimmung

---

κόντος hier, wie anderweitig gut belegt, dem ital. conte entspricht und sich hinter dem angeblichen Namen Κόντος der conte di Anguillara verbirgt. Allerdings gibt es Κόντος als Namen durchaus, vgl. Ekthesis Chronica, S. 23,4 Lampros: ὅ τε Μαγκαφᾶς καὶ Κόντος καὶ Νικολὸς ὄντες οἰκεῖοι αὐτοῦ. Zu seiner Herleitung aus Quintus vgl. K. Dieterich, Untersuchungen zur Geschichte der griechischen Sprache von der hellenistischen Zeit bis zum 10. Jahrhundert n. Chr., Leipzig 1898 (= Byzantinisches Archiv. 1), S. 82–83.

[44] Grecu, Kritobulos S. 16, zweifelt im Anschluß an Müller, FGH V 1, S. LII an der Korrektheit der Darstellung, da Laonikos (II, S. 225,12 sqq.; vgl. auch 191,17–18) den Übertritt von Imbros behauptet (Λῆμνος μὲν ... προσεχώρησε καὶ ἡ Ἴμβρος ἐποίει παραπλησίως) sowie seine Rückeroberung durch Ismail (Ἰσμαήλης ... ἐπιπλεύσας τήν τε Ἴμβρον καὶ Λῆμνον παρεστήσατο). Doch hat schon Müller selbst a.a.O. darauf hingewiesen, daß auch bei Dukas, S. 338,12–14 nur Lemnos, Samothrake und Thasos als von der päpstlichen Flotte übernommen genannt werden, der Name von Imbros fällt dagegen nicht.

zur Kapitulation einzuholen, die schließlich im Winter 1459/60 erfolgt. Inzwischen hat Kritobulos zwei lemnische Archonten zu Demetrios geschickt und wartet in Lemnos auf von Demetrios gesandte Beamte, die die Verwaltung der Insel übernehmen sollen.

Die Übergabe von Palaiokastron auf Lemnos (III 18) bildet zugleich den letzten Auftritt des Kritobulos in seinem Werk. Wir dürfen annehmen, daß die Archonten des Demetrios nach Lemnos kamen und Kritobulos sich wieder nach Imbros begab, wo er wahrscheinlich weiterhin als Gouverneur fungierte, jetzt für Demetrios.[45]

Sein weiterer Lebensweg liegt im Dunkel der Vermutungen. Wahrscheinlich hat(te) Kritobulos Imbros verlassen, als es Ende Sommer 1466 zusammen mit Thasos und Samothrake von den Venezianern erobert wurde, und möglicherweise hat er die große, von ihm in Buch V 17–18 geschilderte Pest des Sommers 1467 in der Hauptstadt als Augenzeuge erlebt.[46]

Wie wir oben festgestellt haben[47], hat Kritobulos eine erste, die Bücher I–IV 8 enthaltende Fassung seines Geschichtswerkes spätestens im Herbst 1466 fertiggestellt und dem Sultan übersandt, das gesamte Buch im Herbst/Winter 1467/8.

Aus der Zeit nach 1467 besitzen wir ein von der Kritobulos-Forschung bisher, soweit ich sehe, nicht berücksichtigtes Schriftstück, das ein weiteres Streiflicht auf unseren Historiker wirft. Es handelt sich um einen Brief des Georgios Amirutzes, der eingebettet in die Korrespondenz zwischen Theophanes von Medeia und Amirutzes, die sich mit der von Theophanes verfaßten Abhandlung Περὶ προνοίας beschäftigt, überliefert ist.[48] Die Überschrift des Briefes lautet Ὁ φιλόσοφος τῷ Κριτοβούλῳ. Amirutzes schreibt, er habe das Buch des Metropoliten von Medeia gelesen und möchte es am liebsten bekränzt an den Verfasser zurücksenden. In der

[45] So Müller, FGH V 1, S. LII. – Das Argument von Tomadakes, Περὶ ἁλώσεως 79, die Formulierung in III 17,3 (S. 139,21) πάντας οὖν τοὺς τοιούτους μετοικίζει ἐνταῦθα (vgl. außerdem S. 131,23–24; 139,15–16; 140,2) bezeuge, daß sich Kritobulos zu dieser Zeit (1459–1460) in Konstantinopel aufgehalten habe, ist nicht stichhaltig. Kritobulos benutzt dem allgemeinen Sprachgebrauch entsprechend das Ortsadverb ἐνταῦθα dort, wo er auf eine im Voraufgehenden genannte Örtlichkeit zurückverweist, ohne daß diese mit seinem, des Schreibers, Aufenthaltsort identisch sein müßte. Aus der Fülle der Belege führe ich nur an III 22,1 (S. 146,13): πολύ τι πλῆθος τῶν ἀστυγειτόνων . . . ἐνταῦθα (nämlich in der Festung Gardikion auf der Peloponnes) συγκαταπεφευγὸς ἦν.

[46] Beides vermutet Müller, FGH V 1, S. LII–LIII. [47] Vgl. S. 24*–25*.

[48] Ediert von A. Papadopoulos-Kerameus, in: Ἀνέκδοτα Ἑλληνικά, Konstantinopel 1884 (Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλ. Φιλολογικὸς Σύλλογος. Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη), S. 18–29; der Brief an Kritobulos dort S. 24b Nr. 3. Ein zweites Mal nach einer anderen Handschrift ediert von Spyridon Lauriotes – S. Eustratiades, Catalogue of the Greek Manuscripts in the Library of the Laura on Mount Athos, Cambridge 1925 (Harvard Theological Studies. 12), S. 412–416; der Brief an Kritobulos dort S. 412b–413a Nr. 3. Vgl. auch Patrineles, Θεόδωρος Ἀγαλλιανός, S. 56–58.

Schrift Περὶ προνοίας allerdings sei einiges unklar; er habe das im einzelnen in dem Brief an den Metropoliten dargelegt, den er zusammen mit dem Buch dem Adressaten übersende mit der Bitte, Buch und Brief (diesen mit eventuellen Korrekturen) dem Metropoliten zu übergeben.

Mit Recht haben die Editoren des Briefwechsels[49] den hier genannten Kritobulos ohne Zögern mit dem Historiker Kritobulos von Imbros identifiziert. Dieser war dem Georgios Amirutzes freundschaftlich verbunden, wie aus den Historien zur Genüge hervorgeht: IV 9,2–3 schildert Kritobulos, wie im Gefolge des Kaisers David Komnenos auch Georgios Amirutzes aus Trapezunt nach Konstantinopel kommt und Sultan Mehmet sogleich die Bedeutung des Mannes erkennt und einen lebhaften philosophischen Gedankenaustausch mit ihm pflegt. Die Fähigkeiten des Amirutzes werden dabei von Kritobulos mit folgenden Worten hervorgehoben: φιλοσοφίαν ἄκρος, ὅση περί τε τὸ φυσικὸν ἔχει καὶ δογματικὸν τό τε μαθηματικόν τε καὶ γεωμετρικὸν καὶ τὰς ἀναλογίας τῶν ἀριθμῶν καὶ ὅση τῶν ἀπὸ τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, προσέτι δὲ καὶ πλήρης πάσης ἐγκυκλίου παιδείας, ῥητορικῆς τέ φημι καὶ ποιητικῆς ... πεῖραν ἱκανὴν ... λαβὼν τῆς τε παιδείας καὶ σοφίας. Entsprechendes Lob erhält Amirutzes dort, wo Kritobulos schildert, wie er im Auftrag des Sultans eine zusammenhängende Weltkarte nach der Geographie des Ptolemaios[50] erstellt und der Sultan eine Übersetzung des Ptolemaios ins Arabische bei ihm in Auftrag gibt[51]: V 10,5–8.

Amirutzes hat wie Kritobulos enge Verbindungen zum Scholarios-Kreis; Johannes Eugenikos nennt ihn brieflich[52] χρύσεέ μοι ἀδελφέ und ἡ σοφὴ καὶ φίλη μοι κεφαλή, einen anderen Brief[53] an ihn beginnt er mit ἀδελφὲ τριπόθητε καὶ σοφώτατε, τίμιόν μοι καὶ ἐράσμιον καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα und nennt Amirutzes λόγων ἐραστὴν καὶ κριτὴν καὶ ... τῆς πατρίδος ἁπάσης φιλόσοφον εὐλόγως ὀνομαζόμενον. Scholarios selbst spricht von ihm in einem Brief an den Kaiser in Trapezunt[54] als ὁ καλὸς Ἀμοιρούτζης, βέλτιστος Ἀμοιρούτζης und nennt ihn seinen Freund.

---

[49] Vgl. die vorhergehende Anm.

[50] Die griechische Handschrift, die Amirutzes dabei zugrundelegte, ist höchstwahrscheinlich mit dem heute unter der Signatur G. İ. 27 in der Serai-Bibliothek aufbewahrten Manuskript identisch, vgl. A. Deissmann, Forschungen und Funde im Serai, Berlin–Leipzig 1933, S. 29 Anm. 4; 32; 68–69.

[51] Ebenfalls erhalten als Handschriften Nr. AS 2610 und AS 2596 in der Bibliothek des Ayasofya Müzesi in Istanbul, vgl. A. Deissmann, op. cit., S. 32–34.

[52] Ediert von É. Legrand, Cent-dix lettres grecques de François Filelfe, Paris 1892 (= Publ. de l'École des Langues Orientales vivantes, 3e série, vol. 12), S. 303–304 Nr. 12. Sp. Lampros, Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά, I, Athen 1912–1923, S. 204 Nr. 28.

[53] É. Legrand, op. cit., S. 304–305 Nr. 13. Sp. Lampros, op. cit., S. 156–157 Nr. 3.

[54] Ediert bei Sp. Lampros, op. cit., II, Athen 1912–1924, S. 236–237 Nr. 14. L. Petit–X. A. Siderides–M. Jugie, Oeuvres complètes de Georges (Gennadios) Scholarios, Bd. 4, Paris 1935, S. 453–454.

Theophanes von Medeia war mit Scholarios und seinem Kreis schon aufgrund seiner Stellung innerhalb der kirchlichen Hierarchie noch enger verbunden als Amirutzes.[55] Da kann es kaum einen Zweifel geben: Der in den Scholarios-Kreis gehörende Amirutzes wendet sich an den ebenfalls in diesen Kreis gehörenden Theophanes von Medeia über unseren Historiker Kritobulos, der auch seinerseits wiederum mit den Männern um Scholarios befreundet ist.[56]

Der Briefwechsel Amirutzes – Theophanes allgemein und der Brief des Amirutzes an Kritobulos im besonderen (dort spricht Amirutzes von Theophanes als ὁ Μηδείας) setzen voraus, daß Theophanes bereits in den Mönchsstand getreten und zum Metropoliten von Medeia ernannt worden ist. Das geschah mit Sicherheit nach Juli 1467, wahrscheinlich im Jahre 1468.[57]

In etwa dieselbe Zeit läßt sich auch der Inhalt des dem Kritobulos als Mittelsmann übersandten βιβλίον datieren. Es enthielt neben der Abhandlung Περὶ προνοίας, wie aus dem im Kritobulos-Brief erwähnten Brief an Theophanes selbst[58] hervorgeht, auch noch das Ἐγχειρίδιον κατὰ Ἰουδαίων. Περὶ προνοίας ist wahrscheinlich 1467 entstanden, die antijüdische Schrift dagegen 1468 oder kurz darauf.[59] Interessant ist, daß die Diskussion über die göttliche πρόνοια[60] anhand der Frage geführt wird, ob man vor einer Pestepidemie davonlaufen soll oder nicht. Die Schrift scheint im Zusammenhang mit der von Kritobulos V 17–18 geschilderten großen Pest von 1467 zu stehen.[61]

Der kleine Brief des Georgios Amirutzes zeigt also Kritobulos, wie er sich zumindest noch 1468 an literarisch-theologisch-philosophischen Diskussionen beteiligt, allem Anschein nach in Konstantinopel weilend. Danach hören wir nichts mehr von ihm.

Im Proöm der Historien (I 2,1–2 = S. 13,3–18) hatte er ein weiteres historisches Werk angekündigt. Es sollte die Taten der türkischen Sultane vor Mehmet II. behandeln. Die von ihnen geführten siegreichen Kriege, durch die sie das Byzantinische Reich allmählich in die Knie zwangen und schließlich ganz eroberten, seien, so sagt Kritobulos dort, schon öfter

---

55 Zu seinen Verbindungen mit Markos Eugenikos und Scholarios vgl. Patrineles, Θεόδωρος Ἀγαλλιανός, passim. C. J. G. Turner, Notes on the Works of Theodore Agallianos contained in Codex Bodleianus Canonicus Graecus 49, in: BZ 61 (1968), 25–35, dort 29–30.

56 Vgl. oben S. 9*–10*.73*.76*–77*.

57 Vgl. Patrineles, Θεόδωρος Ἀγαλλιανός, S. 41–42.

58 Vgl. die Editionen der Korrespondenz, oben Anm. 48: Papadopoulos–Kerameus, S. 24 Nr. 2. Spyridon Lauriotes–S. Eustratiades, S. 412 Nr. 2.

59 Vgl. Patrineles, Θεόδωρος Ἀγαλλιανός, S. 45–46, 47–48.

60 Edition der Abhandlung (ohne den Anfang) bei Spyridon Lauriotes–S. Eustratiades, vgl. oben Anm. 48, S. 421–434. Resumée des Gedankenganges bei E. Stéphanou, Théophane de Médie. Opuscules philosophiques, in: EO 31 (1932), 165–176, dort 173–176.

61 So mit Recht Patrineles, Θεόδωρος Ἀγαλλιανός, S. 48.

dargestellt worden; im vorliegenden Werk (den Historien) beschäftige er sich damit nicht. Jedoch werde er, so Gott wolle, diese Ereignisse als selbständige Pragmatie ἐν ἄλλοις βιβλίοις darstellen; die bisherigen Behandlungen des Stoffes seien unsystematisch und ungenau.[62]

Kritobulos ist, soweit wir wissen, nicht dazu gekommen, sein Vorhaben zu verwirklichen. Das von ihm geplante Werk hat ein anderer geschrieben: Laonikos Chalkokondyles. Obwohl Laonikos seine Ἀποδείξεις ἱστοριῶν, als er um 1490 starb, in unfertigem Zustand zurückließ,[63] hat sein Buch, was Verbreitung und Wirkung betrifft, ein weit günstigeres Schicksal gehabt als die Historien des Kritobulos. Uns sind allein 29 Handschriften erhalten (3 noch aus dem 15. Jh., 2 von der Wende des 15. zum 16. Jh., 24 aus dem 16. Jh.), und bereits im Jahre 1556 erschien eine lateinische, 1577 eine französische Übersetzung, 1615 der erste griechische Druck.[64] Laonikos hatte das Glück, daß sein Werk im Westen bekannt wurde, und dort fanden natürlich seine detaillierten Ausführungen über die türkische Heeresorganisation (II, S. 7,23–10,8; 103,3–19; 114–115; 254,10–23) und die Verwaltung des Osmanischen Reiches (II, S. 197,20–201,18) ein reges Interesse.

Die literarisch weit höher einzuschätzenden Historien des Kritobulos dagegen haben über das Autograph des Verfassers hinaus keinerlei handschriftliche Verbreitung erfahren; ihre für uns greifbare Wirkungsgeschichte beginnt erst nach der Mitte des 19. Jahrhunderts mit der Wiederentdeckung des Manuskripts durch Constantin Tischendorf.[65]

Einige Gemeinsamkeiten, die Kritobulos und Laonikos sowohl auf sprachlichem als auch auf thematischem Gebiet aufweisen, lassen die Frage berechtigt erscheinen, ob eventuell Laonikos das Werk des Kritobulos gekannt hat (das Umgekehrte ist schon aus chronologischen Gründen

---

[62] Hunger, Hochsprachl. Lit., I, S. 500 interpretiert nicht richtig, wenn er schreibt, Kritobulos habe hier erwähnt, „daß er zu einem späteren Zeitpunkt auch die byzantinische Geschichte behandeln wolle." Die Wendung τοῦδε τοῦ γένους zu Beginn des zitierten Abschnittes bezieht sich nicht auf die Byzantiner, sondern auf die Türken, wie schon Müller, FHG V 1, S. LIII richtig gesehen hat: „Idem in prooemio priorem quoque Turcorum historiam, quippe quae hucusque haud recte tractata sit, peculiari scripto prosequi sibi propositum esse dicit."

[63] Vgl. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, S. 392. Hunger, Hochsprachl. Lit., I, S. 486. Es ist deutlich, daß Laonikos geplant hatte, den im Juli 1463 offiziell erklärten venezianisch-türkischen Krieg ausführlich darzustellen. Daher die groß angelegten Reden im Großen Rat von Venedig (II, S. 290–294) und der venezianischen Gesandten in Ungarn (S. 295–296).

[64] Vgl. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, S. 394.

[65] Die Behauptung von Andriotes (Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος, S. 168), Kritobulos sei in dem aus dem 18. Jh. stammenden Manuskript der Νέα Ἑλλάς von G. Jo. Zabiras erwähnt, hat sich als Fehlzitat erwiesen (vgl. oben S. 74* Anm. 19). Andriotes hätte die Möglichkeit gehabt, den von ihm offenbar aus Ubicini, Chronique S. 52 übernommenen Irrtum anhand der 1872 von G. P. Kremos besorgten Zabiras-Edition aufzuklären.

auszuschließen). Jedoch ist keine der entsprechenden Stellen wirklich beweiskräftig. Die sprachlichen Übereinstimmungen können aus den gemeinsamen sprachlichen Vorbildern resultieren; die parallelen Motive wie etwa der Vergleich des Falls von Konstantinopel mit der Eroberung Trojas und der Gedanke der Vergeltung, die Asien jetzt an Europa genommen habe, oder die Abfolge der Weltreiche der Assyrer, Meder, Perser, Makedonen (bei Kritobulos Ἕλληνες) und Römer (für weitere Stellen vgl. den Index locorum) finden sich auch bei anderen Autoren, und Laonikos muß sie nicht aus Kritobulos bezogen haben. Auffällig ist jedoch die folgende Parallele: In der Widmungsepistel begründet Kritobulos, warum er eine Geschichte Mehmets in griechischer Sprache verfaßt hat (ep. 3 = S. 5,12–14): οὐδὲν δὲ οἷον ἡ τῶν Ἑλλήνων φωνὴ μέγιστον ἔχουσα παρὰ πᾶσι τὸ κλέος. Laonikos gibt eine ganz analoge Begründung im Proöm seines Werkes (I, S. 2,13–15 Darkó): ἥ γε τῶν Ἑλλήνων φωνὴ πολλαχῇ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην διέσπαρται ... καὶ κλέος μὲν αὐτῇ μέγα τὸ παραυτίκα, μεῖζον δὲ καὶ ἐς αὖθις (es folgt die Vision eines griechischen Kaiserreiches). Ein Beweis allerdings ist auch diese Stelle nicht, doch sieht es fast so aus, als habe Laonikos bei seiner Formulierung die des Kritobulos im Kopf gehabt.[66]

Im Zusammenhang mit den biographischen Daten zu Kritobulos müssen wir kurz auf zwei Legenden eingehen, die unmittelbar nach der Wiederentdeckung des Autographs in der Serai-Bibliothek entstanden sind, sich hartnäckig gehalten haben und denen man in fast allen Standardwerken in mehr oder weniger abgeschwächter Form auch heute noch begegnet.

Die erste dieser Legenden behauptet, Kritobulos sei ein Sekretär (γραμματεύς, nizamcı) des Sultans gewesen. Wir treffen sie zuerst bei Paranikas[67] und Ubicini[68]. Die gemeinsame Quelle dieser wiederum scheint

[66] Über den Aufenthaltsort des Laonikos wissen wir nur, daß er bei der Halosis nicht in Konstantinopel war. Es scheint jedoch in höchstem Maße wahrscheinlich, daß er später während der Abfassung seines Werkes zumindest einige Zeit hier zugebracht hat. Das legt vor allem folgende Stelle nahe: II, S. 125,3 sqq. berichtet Laonikos von den Lustbarkeiten, die anläßlich des Beschneidungsfestes für die beiden Söhne Mehmets im Frühjahr 1457 in Adrianopel stattfanden. Dort traten neben Kunstreitern vor allem Seiltänzer auf. Deren Kunststücke aber brauche er, so schreibt Laonikos, im einzelnen nicht zu schildern, denn so etwas könne man ja alle Tage auf dem Taktalkala geheißenen Marktplatz beobachten, wo sich der Trainingsplatz für dergleichen in dieser Stadt (d. h. Konstantinopel) befinde: ἐκεῖνο μέντοι παρήσω τῶν σχοινοβατῶν ... ταῦτα μέντοι καθ' ἑκάστην ἐς τὴν Τακταλκαλῆ (Τακταλῆ codd.) ἀγορὰν καλουμένην ἴδοι ἄν τις γιγνόμενα ... ἔνθα τὰ γυμνάσια νομίζεται ταύτης τῆς πόλεως. So schreibt, wie mir scheinen will, nur jemand, der sich selbst in dieser Stadt aufhält und das Geschehen auf dem genannten Platz aus eigener Anschauung kennt. Laonikos hätte demnach, von der Örtlichkeit her gesehen, die Möglichkeit gehabt, mit dem Werke des Kritobulos bekannt zu werden.

[67] Vgl. S. 74* Anm. 19. Er nennt ihn Γραμματικὸς τοῦ Σουλτὰν Μεχμέτ.

[68] Chronique S. 52. – Vgl. auch K. N. Sathas, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Athen 1868, S. 111, der sich auf Paranikas stützt.

Dethier gewesen zu sein, der am Ende der 60er Jahre des vorigen Jahrhunderts seine Edition des Kritobulos vorbereitete und mit dem sowohl Paranikas als auch Ubicini in Konstantinopel Kontakt hatten. Es sieht jedenfalls ganz so aus, als sei Dethier auch der Urheber der Behauptung, dies stehe schon bei Zabiras[69], denn Ubicini schreibt: „L'important manuscrit de Zavira, de la bibliothèque nationale à Athènes, mentionne une Vie de Mahomet II, par Michel Critopoulos, qui y est qualifié de sécretaire (γραμματεύς) de ce sultan." Der von der Handschrift nicht gedeckte Titel „Vie de Mahomet II" (Kritobulos selbst nennt sein Werk Συγγραφὴ ἱστοριῶν) ist die exakte Übersetzung des nur in der Ausgabe Dethiers auftauchenden und von ihm erfundenen (sachlich falschen) Titels Βίος τοῦ Μωάμεθ Β'.

In den Quellen selbst gibt es nicht den geringsten Anhaltspunkt dafür, daß Kritobulos γραμματεύς des Sultans gewesen sei, im Gegenteil. Tomadakes[70] hat zu Recht argumentiert, daß die Formulierungen des Dedikationsbriefes πέμπω τοῦτο (S. 8,12) und τηνικαῦτα δὴ καὶ αὐτὸς πόρρωθεν προσκυνήσας (S. 9,2–4) nicht zu einem Sekretär passen, der in einem unmittelbaren Dienstverhältnis zum Angeredeten steht. Darüberhinaus wäre es auch sehr verwunderlich, daß Kritobulos uns diese seine Stellung verschweigt, wo er doch im Geschichtswerk selbst oder im Dedikationsbrief reichlich Gelegenheit gehabt hätte, das mitzuteilen. Dort jedenfalls, wo ein wirklicher Sekretär des Sultans auftritt, zögert Kritobulos nicht, ihn auch als solchen zu bezeichnen (III 20,5 = S. 143,17–18): πέμψας τὸν γραμματέα τοῦ βασιλέως Θωμᾶν τὸν Καταβοληνοῦ.

An der zweiten Legende hat sich die Phantasie einiger Forscher besonders entzündet. Ihre ursprüngliche Form stammt von Tischendorf, der in der Einleitung zu seiner Edition des Dedikationsbriefes schreibt[71]: „inter monachos Graecos montis Athi inventus est qui historiam rerum ab eo (i.e. Muhamede) gestarum conscriberet . . . codex in quo Muhamedis res gestae a Critobulo monacho conscriptae leguntur". Wie Tischendorf zu dieser Behauptung kommt, teilt er uns nicht mit, doch läßt sich erklären, wie der Irrtum entstanden ist. In seiner Edition des Briefes druckt er die Worte Κριτόβουλος δοῦλος εὐτελής[72] nach starker Interpunktion und als eigenen Absatz. Ich vermute, daß der Theologe Tischendorf die Worte δοῦλος εὐτελής nicht im Hinblick auf den Sultan verstanden hat, sondern als mönchische Demutsfloskel. Der Schritt vom Mönch zum Athos-Mönch war danach ein leichtes; der für einen Mönch etwas eigenartige Name Kritobulos hat Tischendorf offenbar nicht weiter irritiert[73]. Seine

---

69 Vgl. dazu S. 74* Anm. 19 und S. 84* Anm. 65.
70 Περὶ ἁλώσεως S. 79 Anm. 1.
71 Notitia S. 123.
72 Unsere Edition S. 3a,11–12.
73 Er hat auch Stephanides (vgl. S. 7* Anm. 1) nicht davon abgehalten, in der von ihm be-

Behauptung stieß zunächst in der Forschung auf Skepsis[74], doch gab Ubicini den Anstoß für die Umgestaltung der Legende, indem er zur Behauptung Tischendorfs schreibt[75]: „hypothèse qui ne pourrait tout au plus se rapporter qu'aux dernières années de sa vie." Hier setzte Andriotes[76] an und malte das Bild des alten, beim Sultan in Ungnade gefallenen und verbitterten Kritobulos, der in einem Athoskloster nun seine geistige Kraft auf Gott lenkt und die theologischen Opuscula verfaßt. Die leuchtendsten Farben verlieh diesem Bild dann Tomadakes[77], der denselben Ablauf annimmt: Ungnade des Sultans – Rückzug ins Kloster – Abfassung der religiösen Opuscula. Mit einem „wahrscheinlich" oder „vielleicht" versehen findet man die Geschichte danach in den Handbüchern.

Sie fällt jedoch dadurch in sich zusammen, daß durch handschriftlichen Befund das Jahr 1463 als terminus ante quem für die erhaltenen religiösen Opuscula feststeht, wahrscheinlich darf man sie sogar einige Jahre früher ansetzen.[78]

Es ist prinzipiell falsch, aus dem Vorhandensein so verschiedener Werke wie der Historien einerseits und auf der anderen Seite des Gebetes und des Augustin-Gedichtes auf verschiedene Lebensphasen und eine innere Entwicklung des Autors zu schließen. Ein byzantinischer Gelehrter wie Kritobulos kann solche Werke gleichzeitig verfassen, das Genos ist das Entscheidende. Für einen Übertritt ins Mönchsleben gibt es bei ihm nicht den kleinsten Anhaltspunkt.[79] Wir wissen einfach nicht, was aus ihm nach 1468 geworden ist und sollten es bei diesem Nichtwissen lassen, bis uns eventuell weitere Quellen zur Verfügung stehen.

---

schriebenen Handschrift das hinter dem Namen Κριτοπούλου stehende μ^χ als μοναχοῦ zu deuten. In Wirklichkeit handelt es sich natürlich um eine Abkürzung des Vornamens Μιχαήλ, die Abkürzung für μοναχός müßte α^χ lauten.

[74] M. I. Gedeon, Ὁ πρῶτος Φαναριώτης, in: Βύρων 3 (1878), 215–232, dort 216–217. Ph. Meyer, Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster, Leipzig 1894, S. 65 Anm. 2. Krumbacher, GBL, S. 311.

[75] Chronique S. 52; vgl. auch S. 62.

[76] Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος S. 181.

[77] Περὶ ἁλώσεως S. 80.88.93.

[78] Vgl. S. 9*.

[79] Wie ich nachträglich feststelle, hat Tischendorf selbst seinen Irrtum später, zwölf Jahre nach Erscheinen der Notitia, widerrufen, aber an zu entlegener Stelle, als daß der Marsch des Athos-Mönches Kritobulos in die Handbücher hätte aufgehalten werden können. Er schreibt in der Beilage zur (Augsburger) Allgemeinen Zeitung Nr. 181 vom 29. 6. 1872, S. 2769: „Eins war dabei allerdings ein Irrthum. Ich nannte Kritobulos einen Mönch, und zwar einen Athos-Mönch. Woher mir dieser Gedanke gekommen, ist mir nicht klar; da aber sogleich zu Anfang des Textes der Verfasser als Inselbewohner und Imbriote bezeichnet wird, so vermuthe ich daß mein Gedächtniß, das ich durch keine Aufzeichnung aus dem Text-Inhalt unterstützt hatte, von der Insel Imbros auf den benachbarten bekanntern (sic) Athos abgeirrt." Mir erscheint die von mir versuchte Erklärung der Genese des Irrtums allerdings plausibler.

DER POLITIKER KRITOBULOS

Das Bild, das uns Kritobulos von seinem politischen Handeln übermittelt, ist geprägt von Akten der Diplomatie. Mit diplomatischen Mitteln wendet er die über den Inseln schwebende Gefahr eines Angriffs der türkischen Flotte ab (I 75,5); mit diplomatischer Schläue und dem Einsatz der οἰκονομία löst er die prekäre Situation, als das päpstliche Flottenkommando den Übertritt von Imbros fordert (II 23,8); den Übertritt von Lemnos zu den Türken bereitet er sorgfältig vor, indem er mit den δυνατοί und einzelnen Festungskommandanten Absprachen trifft, die ihm die Tore kampflos öffnen (III 14,1–4). Gefangene Italiener werden mit äußerster Zuvorkommenheit behandelt, sie erhalten freien Abzug (III 14,6). Als sich der Kommandant von Palaiokastron weigert, die Festung kampflos zu übergeben, da er in seiner jugendlichen Unerfahrenheit (ἅτε νέος ὤν) auf die Stärke der Festung und seine gut ausgerüsteten Truppen baut, schildert Kritobulos nicht ohne Ironie die martialische Geste seines jugendlichen Kontrahenten: Er schickt Kritobulos ohne weiteren Kommentar ein mit Blut auf ein Blatt Papier gezeichnetes Schwert (III 14,8). Als dieser jedoch dann mit 400 Reitern und 300 Schwerbewaffneten vor Palaiokastron erscheint, gibt der junge Held klein bei (III 15,2). Kritobulos vergißt nicht, uns bei der Schilderung des von ihm geleiteten militärischen Aufmarsches mitzuteilen, daß er seine Truppe in gehöriger Entfernung vor der Stadt lagern ließ, damit die Weingärten und Äcker unmittelbar vor den Toren nicht in Mitleidenschaft gezogen würden.

Der Historiker zeichnet sich selbst als einen um das Wohl der Bürger besorgten Adligen, der auf friedlichen Ausgleich bedacht ist und dort nachgibt, wo es ihm notwendig erscheint, um Leben und Besitz zu schonen, und dabei für heldenhaftes Draufgängertum wenig Sympathie zeigt.

Wir haben keine Möglichkeit, dieses Bild mit Hilfe anderer Quellen zu überprüfen, doch können wir fragen, ob sich diese auf friedlichen Ausgleich und Nachgeben gegenüber der unausweichlichen Notwendigkeit bedachte Grundhaltung auch im übrigen Werk in den in die Darstellung verwobenen Urteilen des Historikers wiederfinden läßt oder durch gegenteilige Äußerungen als Pose entlarvt wird.

Kritobulos' Haltung und Beurteilung des Krieges kommt vor allem an folgender Stelle zum Ausdruck: Bei der Schilderung des Kriegsrates vor dem Angriff auf Konstantinopel (I 17,1–2) analysiert er in gedanklichem und sprachlichem Anschluß an Thukydides und Josephus Flavius[1] die Motive der einzelnen Teilnehmergruppen. Für den Sultan selbst war ausschlaggebend der Wunsch nach Erweiterung seiner Macht mit dem Ziel

[1] Vgl. Apparatus fontium ad l.

der Weltherrschaft.[2] Doch warum stimmen die anderen zu? Kritobulos attestiert ihnen entweder Ehrgeiz und Gewinnstreben (ἰδίας ἕνεκεν φιλοτιμίας καὶ κερδῶν), Willfährigkeit gegenüber dem Herrscher mit Gewinnerwartung kombiniert (χαριζόμενοί τε τῷ βασιλεῖ καὶ ἅμα κερδαίνειν αὐτοὶ ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐθέλοντες) oder schließlich jugendliche Naivität und Unerfahrenheit (ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ πολέμου, ὅσοι τε νέοι ἦσαν καὶ τῶν τοιούτων ἀπείρατοι).

Wie die Vorbilder der imitatio, Thukydides und Josephus, zeigt sich auch Kritobulos hier eher als Skeptiker als etwa ein glühender Bewunderer des türkischen Heeres und begeisterter Militär. Für unkontrolliertes Draufgängertum läßt er an anderer Stelle wenig Verständnis erkennen: Als Vlad Ţepeş sich zu einer militärischen Verzweiflungstat entschließt, ist die Ironie in der Schilderung nicht zu übersehen (IV 10,8): Vlad überfällt das Lager des Sultans gegen Mitternacht καὶ φόνον ἐργάζεται ζῴων πολύν, καμήλων τε καὶ ἵππων καὶ ἡμιόνων· οὐ γὰρ ἐνέτυχεν ἀνδράσι. Eine blutige Schlacht schildert Kritobulos mit Worten, die eher Abscheu als Begeisterung verraten[3]: Die Kämpfenden sind von der Schlacht berauscht, sie vergessen fast die menschliche Natur, sie werden mit Wahnsinnigen verglichen: μεθυσθέντες γὰρ τῷ πολέμῳ ... σχεδὸν τὴν φύσιν ἠγνοηκότες ... ὥσπερ οἱ μαινόμενοι.

Jedoch versagt Kritobulos persönlicher Tapferkeit und Standhaftigkeit im Angesicht des Todes nicht seinen Respekt. Er lobt mit warmen Worten die Haltung Konstantins XI. und des Lukas Notaras angesichts des unausweichlichen Geschicks, das ihnen zu sterben auferlegt.[4]

Opfer dagegen, die durch Nachgeben hätten vermieden werden können, finden nicht seine Billigung. Die Menschen in den peloponnesischen Festungen, die sich nicht dem alles unterwerfenden Mehmet ergaben, taten dies κουφότητι γνώμης (III 22,5) und mußten sogleich auch die Folgen tragen (παρὰ πόδας τοῖς ὅπλοις ἐσωφρονίσθησαν). Ein ähnliches Urteil ergeht über die Mytilenäer, die mit Trevisano und Piraten paktiert hatten und deren Insel zur Strafe von der türkischen Flotte angegriffen und überrannt worden war (III 10,7): Μιτυληναῖοι ... κατὰ τοὺς νηπίους πληγέντες νοῦν ἔσχον. Offenen Hohn schüttet Kritobulos über den Despoten Thomas aus, der sich viel zu spät dazu bereit findet, wenigstens einen Teil des fälligen Tributs zu entrichten (III 3,6–7). Er hätte der Aufforderung des Sultans gleich nachkommen sollen, jetzt aber sei seine Handlungsweise ἀνόνητον und ἀνόητον, sie zeuge von ἀβουλία und ἀκαιρία, er hätte sich das Geld sparen können. Der diplomatische Fehler löst den bitteren Spott des Kritobulos aus.

---

[2] I 5,1; I 13,1–2.
[3] V 5,9.
[4] I 72,1–2 und I 73,11.

Insgesamt kann man feststellen, daß die indirekt abgegebenen Urteile mit dem Bild übereinstimmen, das Kritobulos von sich selbst gibt. Er zeigt sich auch hier als ein eher skeptischer Mann des Nachgebens, des friedlichen Arrangements, des Sichabfindens mit der Herrschaft des überlegenen türkischen Sultans.

Diese Grundhaltung hat freilich von unserem Historiker kein heldenmutiges Opfer gefordert, im Gegenteil: Sie entsprach seinen persönlichen Interessen als denen eines byzantinischen Adligen, der sich mit dem Eroberer arrangierte und dadurch seine privilegierte Stellung behielt, ja sogar zum Gouverneur von Imbros aufstieg und diesen Posten mindestens von 1456–1459 bekleidete.

Neuere Forscher haben daher Kritobulos vorgeworfen, er habe aus eigensüchtigem Klasseninteresse sein Volk verraten.[5] Daran ist so viel richtig, daß Kritobulos in Übereinstimmung mit seinem Klasseninteresse (Erhaltung der privilegierten Stellung) zusammen mit einer Reihe von anderen Adligen und Angehörigen des höheren Klerus wie z.B. Georgios Amirutzes, Georgios Scholarios, Theophanes von Medeia und Demetrios Palaiologos für ein Sichabfinden mit der türkischen Herrschaft eingetreten ist. Es fragt sich nur, ob es für die Bevölkerung der Inseln der Nordostägäis insgesamt überhaupt eine vernünftige Alternative zu einem solchen Arrangement mit dem türkischen Sieger gab. Sie hätte ja nur darin bestehen können, sich in den „Schutz" Venedigs[6] oder etwa des Papstes zu begeben, und hätte bei aller Unsicherheit und Schwäche dieses Schutzes dazu noch bedeutet, einem viel rigoroseren und effektiveren Steuersystem unterworfen zu sein und auf die weitgehende Autonomie, die mit der türkischen Herrschaft verbunden war, zu verzichten. Die Erfahrungen von 1204 und die Verhältnisse in den venezianischen Besitzungen sprachen eine klare Sprache.

Von politischer Weitsicht hätte ein Anschluß an Venedig oder eine andere westliche Macht nicht gezeugt. Auch finden sich in den Quellen keine Anhaltspunkte dafür, daß „das Volk" (d.h. die Bauern, Handwerker, der niedere Klerus oder die Mönche) gegen ein Arrangement mit

---

[5] E. Frances, La féodalité byzantine et la conquête turque, in: Studia et Acta Orientalia 4 (1962), Bukarest 1963, 69–90, bes. S. 80.89. Udal'cova, Kampf der Parteien, S. 162. Dies., Die verräterische Politik, passim, bes. S. 101 sqq. Dies., Zur Frage der sozialpolitischen Ansichten, passim, bes. S. 196–197. – Die älteren Vorwürfe der „Turkophilie" zielten eher auf persönlichen Charaktermangel, vgl. besonders Darkó, Die letzten Geschichtsschreiber, S. 390–391. Babinger, Mehmed der Eroberer, S. 143.258. – Gegen den Vorwurf der übertriebenen Einseitigkeit in der historischen Wertung zuletzt G. Emrich, Michael Kritobulos, der byzantinische Geschichtsschreiber Mehmeds II., in: Materialia Turcica 1 (1975), 35–43.

[6] In der Tat hatte Venedig 1456 versucht, Ainos sowie Imbros und Lemnos in seine Gewalt zu bekommen, und daher Geheimverhandlungen mit dem Adligen Georgios Palaiologos (Dromokaïtes) auf Lemnos geführt. Vgl. dazu Bakalopoulos, Ἱστορία 290.

den Türken gewesen wären. Im Gegenteil. In unserem speziellen Fall wissen wir durch Dukas[7] vom erfolgreichen Aufstand der Lemnier gegen Niccolò Gattilusio, der mit dem Ziel unternommen wurde, die Insel in die Hand der Türken zu geben. Bei Kritobulos lesen wir (III 18), daß der δῆμος der Lemnier 1000 Dukaten gesammelt hat, damit die italienische Besatzung von Palaiokastron endlich abzieht und die Insel wiederum an die Türken übergeben werden kann. Das „Volk" war sich der Bedrohung seiner Identität, die eine lateinische Herrschaft bedeutete, anscheinend durchaus bewußt[8], und die Flexibilität der türkischen Politik in den Fragen der (kirchlich organisierten) Autonomie[9] war ihm bekannt.

Es ist daher nicht richtig, in dieser Frage antagonistische Interessengegensätze zwischen „Volk" und „Adel" anzunehmen. Die Haltung des Kritobulos entsprach in dieser konkreten historischen Situation durchaus dem Interesse des Volkes, das er durch sein diplomatisches Geschick vor den Gefahren eines unsinnigen Heldentums bewahrt hat.

---

[7] S. 335,17 sqq. Bonn.

[8] Vgl. H. Evert – Kappesowa, La tiare ou le turban, in: Bsl 14 (1953), 245–257.

[9] Vgl. Sp. Vryonis Jr., The Byzantine legacy and Ottoman forms, in: DOP 23–24 (1969–1970), 289–308, dort S. 297.

EDITIONEN

Müller = Critobuli Imbriotae libri quinque de rebus gestis Mechemetis edidit Carolus Müller, in: Fragmenta Historicorum Graecorum, V 1, Paris 1870 (öfter nachgedruckt), dort S. VI, XIV–XVI, LI–LV, LIX, 40–161.

Müller hielt S für ein fehlerhaftes Apographon aus dem 16. Jahrh., die mit schwarzer Tinte geschriebenen Marginalien stammen seiner Meinung nach aus einem Manuskript, das eine andere Rezension des Werkes enthielt; er hat sie in der Regel in den Text gesetzt, die mit roter Tinte geschriebenen Marginalien (Argumenta, Titel) dagegen nicht notiert. Die sprachliche Form des Textes hat er durchgehend stillschweigend zum Normal-Attischen hin verändert (z. B. Änderung von εἰς cum acc. in ἐν cum dat. und umgekehrt, Hinzufügung von Augmenten bei Formen des Plusquamperfekts, Weglassung von Augmenten beim Partic. aor. pass., Änderung von Personalpronomina in Reflexivpronomina, Änderung der 3. Pers. Plur. in die 3. Pers. Sg. des Prädikats bei einem Subjekt im Neutr. Plur., Änderung von εἰς in ἐς, von σ- in ξ-, Einfügung und Weglassung von Artikeln, Änderung von Formen wie γυνῇ zu γυναικί, νύκταις zu νυξίν). Von diesen absichtlichen, im einzelnen nicht dokumentierten Eingriffen abgesehen weist Müllers Text an über 300 Stellen z. T. gravierende Auslassungen und Verlesungen auf. Dem Text sind sehr wertvolle sachliche Anmerkungen beigegeben (Parallelquellen werden teilweise ausführlich zitiert).

Dethier = ⟨Ph. Ant. Dethier, ed.⟩ ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΣ. ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ Β′, in: Monumenta Hungariae Historica. Scriptores, XXI 1, [sine loco et sine anno], S. 1–346. Diese Ausgabe ist zwar (bis auf Titelblatt und Prolegomena) fertig gedruckt, aber nicht offiziell ausgeliefert worden, vgl. Krumbacher, GBL, S. 311. Einige Exemplare haben jedoch offenbar die Druckerei (in Konstantinopel) verlassen; ich habe dasjenige des Institutes für Byzantinistik und Neugriechische Philologie der Universität München benutzt.

Dethier gibt getreuer als Müller das wieder, was in der Handschrift steht, die er richtig als Autograph des Verfassers erkannte. Er teilt auch (bis auf versehentliche Auslassungen) die am Rand rot geschriebenen Argumenta und Lemmata mit, glaubt aber, sie stammten von anderer Hand. S. 155 äußert er die Vermutung, diese andere Hand gehöre dem Cyriacus von Ancona, eine Vermutung, die sich ihm auf S. 249–250 sogar zur Gewißheit verdichtet. Die Schwächen Dethiers liegen in seiner Naivität und seinen mangelnden sprachlichen und kritischen Fähigkeiten; das

führte in der Edition zur falschen Einordnung vieler variae lectiones und Ergänzungen, zu haltlosen Konjekturen und zahlreichen Verlesungen, die bei den rot geschriebenen und daher nicht immer leicht zu entziffernden Argumenten groteske Formen annehmen.

Grecu = Critobul din Imbros din domnia lui Mahomed al II–lea anii 1451–1467, Ediţie de Vasile Grecu, Bukarest 1963 [= Scriptores Byzantini. IV].

Edition nach dem Text von Müller, über die hinaus ganz sporadisch Dethier herangezogen wurde. Das Autograph oder eine Photographie waren Grecu nicht zugänglich. So reproduziert er fast alle Fehler Müllers und vermehrt sie noch durch eigene Versehen auf etwa das Doppelte. Auch ist Müllers richtiges Prinzip, die Ergänzungen und Korrekturen am Rand des Codex grundsätzlich in den Text aufzunehmen, aufgegeben. Der Edition sind einige sachliche Anmerkungen sowie eine rumänische Übersetzung beigefügt.

Auszüge

C. Tischendorf, vgl. oben S. 18*.
Editio princeps des Widmungsbriefes nach einer heute verschollenen Handschrift.

A. K. Demetrakopoulos, vgl. oben S. 19*.
Abdruck eines Teils des Widmungsbriefes nach dem Text von Tischendorf.

D. G. Kampouroglous, Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων, II, Athen o.J., S. 34–35 (vgl. auch S. 26 und 76), 38.
Abdruck von III 9,3–7 und III 24,2–4 nach der Ausgabe von Müller.

D. G. Kampouroglous, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, II, Athen 1889, S. 97–98.
Abdruck von III 9,3–7 nach der Ausgabe von Müller.

J. Radonić, Đurađ Kastriot Skenderbeg i Arbanija u 15 veku, Belgrad 1942 (= Srpska Kraljevska Akademija. Spomenik 95, Drugi razred 74), S. 222–227.
Abdruck der auf Albanien bezogenen Abschnitte III 16 und V 11–12; 16; 19,1–2 nach der Ausgabe von Dethier.

B. Tomadakes, ΔΟΥΚΑ – ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ – ΣΦΡΑΝΤΖΗ – ΧΑΛΚΟΚΟΝΔΥΛΗ ΠΕΡΙ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (1453). ΣΥΝΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ μετὰ προλόγου καὶ βιογραφικῶν μελετημάτων περὶ τῶν τεσσάρων ἱστοριογράφων, Athen 1953, ²1969, S. 75–133.

Nach einer allgemeinen Einführung Abdruck von I 4,3–I 73 nach der Ausgabe von Müller.

A. E. Bakalopoulos, Πηγὲς τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Thessalonike 1965, S. 161–163, 173–175.
Abdruck von I 61–62 und IV 6–8 nach der Ausgabe von Müller.

K. Bozhori, Lufta shqiptaro-turke në shekullin XV. Burime Bizantine (= Der albanisch-türkische Kampf im 15. Jahrhundert. Byzantinische Quellen), Tirana 1967, S. 75–94.
Abdruck von I 14,6–7; 74,1; III 16,1–8; V 11,1–10; 12,1–7; 16,1–5; 19,1–2; III 1,1–2; 22,1–4 nach der Ausgabe von Grecu. Mit albanischer Übersetzung.

A. Pertusi, La caduta di Constantinopoli. Parte seconda: Gli echi in occidente e in oriente, Mailand 1976 (Scrittori greci e latini), S. 228–251.
Abdruck von I 57–63; 65–68,2; 71–72,2 nach der Ausgabe von Grecu (die dort neu hinzugekommenen Fehler teilweise wieder mit Hilfe der Edition Müllers revidiert). Mit italienischer Übersetzung.

ZUR VORLIEGENDEN EDITION

Der Text gibt das wieder, was Kritobulos „letzter Hand" geschrieben hat; er repräsentiert den vom Autor intendierten Endzustand des Manuskripts einschließlich aller Zusätze und Berichtigungen. Der apparatus criticus gibt die Entstehungsvarianten an; alle Stellen, an denen erkennbar korrigiert wurde, ohne daß der ursprüngliche Text noch lesbar ist, sind ebenfalls bezeichnet. Einige Randlemmata, bei denen es nicht sinnvoll gewesen wäre, sie als Kapitelüberschriften zu drucken, da sie nur aus den Wörtern ὅρα oder σημείωσαι bestehen, sind im apparatus criticus aufgeführt.

Die Verlesungen und sonstigen Versehen der bisherigen Editionen werden nicht angegeben.

Obwohl wir es bei dem Geschichtswerk des Kritobulos mit einem Autographon zu tun haben, ist die vorliegende Edition nicht diplomatisch; sie hält sich vielmehr an die Prinzipien, die Sp. Lampros für seine Autographa-Editionen hochsprachlicher Texte der Paläologenzeit formuliert hat.[1]

Die Interpunktion ist den deutschen Gepflogenheiten bei der Edition klassischer griechischer Texte angepaßt mit einer Tendenz zum sparsamen Umgang mit Satzzeichen. Eine Beibehaltung der Kola-Interpunktion des Autors schien nicht sinnvoll, da das Textverständnis für den heutigen Leser außerordentlich erschwert würde. Ebenso ist stillschweigend die Setzung des Jota subscriptum, die der Autor nur sporadisch vorgenommen hat, systematisch durchgeführt worden. Die Akzentuierung der Enklitika folgt den modernen Konventionen.

Kritobulos schreibt fast immer τὲ (στρατηγῶν τὲ, κρατερὸς τὲ, Ῥωμαίων τὲ, προσῆκον τὲ) außer nach Artikeln und Präpositionen (τόν τε, ἐπί τε) sowie beim Typus ἐπιχωριάσαντά τε. Er verwendet außerdem folgende Akzentuierungsschemata: ὥσπέρ τινα, κοινὴ τὶς, θαυμαστὰ τινὰ, προὔργου τὶ, ἀπέθνῃσκον τινὲς, Κόρινθόν τε φημὶ, πρόβατα φημὶ, σατράπας τὲ φημὶ, δυσπαράδεκτά πως εἰσὶ, τοῦτον φασὶ, τῇ βασιλικῇ σοῦ, ἔνθέν τοι, παροπτέά οἱ, ἄλλῴ τῳ, ἅμά οἱ, ὅπώς ποτ', προὔργού τοι.[2] Es wurde davon abgesehen, jede einzelne Stelle im apparatus criticus aufzuführen, da dieser allein im Falle τὲ um Hunderte von Eintragungen angewachsen wäre, deren Erkenntniswert für die Einzelstelle allzu gering ist.

---

[1] Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά, Α', Athen 1912–1923 (Nachdr. 1971), S. ιδ'–ιε'. Vgl. auch A. Dain, Les manuscrits, [3]Paris 1975, S. 15–16.

[2] Kritobulos folgt damit offenbar der in der Paläologenzeit gängigen Praxis. Vgl. H. Hunger, Johannes Chortasmenos, Wien 1969 (= Wiener Byzantinistische Studien. 7), S. 29. D. Reinsch, Die Briefe des Matthaios von Ephesos im Codex Vindobonensis Theol. Gr. 174, Berlin 1974, S. 77–78. – Die Normen müßten einmal systematisch an einer größeren Zahl von Handschriften studiert werden.

Alle anderen Eingriffe in den Text sind im apparatus criticus[3] verzeichnet. Sie betreffen fast überall rein Orthographisches.[4] Dem Leser wird ein orthographisch bereinigter Text dargeboten; der speziell orthographisch Interessierte wird auf den apparatus criticus verwiesen. Die Berechtigung des Verfahrens stützt sich abgesehen von den genannten praktischen Überlegungen auf die erkennbare Intention des Autors, der seinen eigenen Text an vielen Stellen im Sinne des orthographisch „Richtigen", d.h. von der attizistischen Tradition Sanktionierten korrigiert hat (ganz selten wie z.B. 21,21; 98,28 auch einmal im Sinne des „Falschen").

Bei Eigennamen wurde zurückhaltender verfahren, vor allem was diejenigen Namen betrifft, die nicht auf altgriechische Tradition zurückgehen; so wurden Formen wie Ἰονούζης / Ἰωνούζης, Ἰσμαῆλος / Ἰσμαῖλος, Ἄρραβες, auch Μιτυλήνη, im Text belassen.[5]

Zur besseren Übersicht über die einzelnen Phänomene gebe ich im folgenden eine Liste der Stellen, an welchen von mir orthographische Korrekturen vorgenommen worden sind und an welchen jetzt im Text die korrigierte Schreibweise, im apparatus criticus dagegen die im Autograph an dieser Stelle vorliegende Schreibweise erscheint. Dabei ist in Fällen von besonderem Interesse in Klammern vermerkt, wenn der Autor bei dem gleichen Wort an anderer Stelle die „richtige" Schreibweise gebraucht hat.

I. Wortfugen[6]

1. Vereinigung von zu trennenden Bestandteilen: ἀνακράτος 182,19; 198,29; διαμάχης 135,2; 189,4; διόχλου 112,29; διαπάντων 132,22; 200, 17/18 (sehr oft getrennt); διατέλους 166,16; διατιμῆς 165,22; διατοῦτο 134,1 (sehr oft getrennt); ἐναυτῇ 76,2; ἐξαρχῆς 24,30 und öfter (3× getrennt); ἐξεπιδρομῆς 176,12/13 (sehr oft getrennt); ἐξεφόδου 124,27 (sehr

[3] Der apparatus criticus ist dort, wo es notwendig ist, positiv gehalten – soweit man bei einem codex unicus davon sprechen kann. Das Prinzip ist aber an Stellen, wo nach menschlichem Ermessen kein Mißverständnis möglich ist, zugunsten einer vereinfachten Notation modifiziert worden.

[4] Es gibt einige seltene Fälle, in denen das Orthographische ins Morphologische hinüberreicht, so bei den Perfektformen mit o- anlautender Verben, wo nicht mit Sicherheit zu entscheiden ist, ob bei einer Form wie ὁμολογημένων oder κατορθωκότος Fehlen der Reduplikation oder eine rein orthographische Variante ω → ο anzunehmen ist. Alle diese Fälle sind im Index graecitatis am entsprechenden Ort unter Angabe der Stelle mit dem Zusatz app. (= apparatus criticus) aufgeführt.

[5] Hier gibt es ebenfalls Grenzfälle wie Πρίγγιπος νῆσος oder Λιγγεύς. Man wird darüber streiten können, ob Πρίγγιπος und Λιγγεύς als fest eingeführte byzantinische Schreibweisen oder die lautgleichen orthographisch traditionellen Formen Πρίγκιπος und Λυγκεύς in den Text gehören.

[6] Auch hier entspricht die Praxis des Kritobulos dem in der Paläologenzeit gängigen Brauch. Vgl. die oben S. 95* Anm. 2 angeführte Literatur.

oft getrennt); ἐξίσης 101,30; ἐξυπερδεξίων 188,11 (sehr oft getrennt); ἐπιβοηθεία 40,16; ἐφικανόν 70,15; ἐφῶ 99,19; 99,29; 118,15; 123,28 (getrennt 137,15); κατάκρας 133,5; καταγῆν 21,6; 39,2; 153,29 (sehr oft getrennt); καταδιαδοχήν 173,20; καταθάλατταν 154,20 (sehr oft getrennt); κατακράτος 115,26; 129,25; 138,4/5; 141,23 (getrennt 30,13); καταμέτωπον 125,18; καταμικρόν 159,25; 198,26; καταπλείους 205,20; παραπόδας 149,15; παραπολύ 188,14; παρατοῦ 42,6; περιενδόσεως 162,90; περινικόπολιν 167,6; περιῤόδον 92,2; προσκαταδρομήν 185,14; συνταῖς 154,22; ὑπομωράτεω 149,15; ὑφηλίου 4,2; ὡσάν 13,16; 14,16; 194,14.

2. Trennung von zusammengehörigen Bestandteilen: ἐξἀποστείλας 144,17; ἐπὶκινδύνως 126,26; ἐπὶκουρίαν 142,21; κατὰπιστεῦσαι 162,26; μὴδὲ 4,23 und öfter; μὴκέτι 24,31; μὴκἔτι 59,23; 68,24; μηκἔτι 109,28; 147,13; οὐκἔτι 27,9 und so immer; προὰ⟨πε⟩πεπλεύκει 136,10/11; προἀπέστειλε 130,16; προἀποθανεῖν 81,21; προἀπῳκίσθη 150,7.

II. Spiritus

1. Lenis statt Asper: ἄλυσις 47,26 (und so immer: 13×); ἄμαξα 190,1; 198,1; Ἐβραίων 90,6 (Ἑβραῖος 15,8); Εὖρον 24,16; Εὔρου 103,16; 150,12 (Εὖρον 103,15; Εὖρος 104,3); ἤρουν (statt ᾕρουν) 111,2; ἴδρουν 37,12 (ἱδρώτων 27,31); ὀλκάς 50× (ὁλκάδα 23,32); ὀρμίζουσιν 57,34 (ὁρμ- 3×).

2. Asper statt Lenis: ἅλης 97,1; ἁλώμενον 96,31; ἅτα (statt ἄττα) 25,10; 46,4; 192,15.

III. Akzente

1. Zirkumflex statt Akut: ἀνδρᾶσιν 40,21 (5×) (ἀνδράσιν 53,12; 3×); ἀπολλῦναι 146,21; 199,26; ἀπολλῦντας 194,6; Θᾶσον 86,1.31; μονονοῦ 160,28; νεῶν gen. pl. statt νεών 7,32; 61,5; 132,6; οἷα statt οἵα 132,23, οἷαν 187,29; πῦργοι 193,7; στᾶν 202,10; συνῆψας 4,29; χῶρα, χῶραν 97,6 (13×), (χώρα, χώραν 38×).

2. Akut statt Zirkumflex: Ἀλήν (unsicher) 100,17; 172,24 (Ἀλῆν 111,30; Ἀλῆς 114,17); βαθείαν 109,12; βορὰν 104,11; βορρὰ 202,4; ἐκβαλών (fut.) 107,6; ἐμπίπτον 74,22; Κερκινίτιν 120,2; Κρούες 200,25 (sonst Κροῦες); μοίραν 120,25; νησίδα 155,26; Νοταρὰν 82,19 (Νοταρᾶν 83,21); ὁπλίται 125,15 (sonst ὁπλῖται); παχείαν 105,20; πείρα 141,21 (πεῖραν 166,3); Περσείδαι 16,5; προὔπτον 62,23; πρώραν 92,31; σίτα 62,7; σίτον 65,19 (σῖτον 9×); φρενίτιν 206,15/16; χείρας 195,16.

3. Akzent statt Akzentlosigkeit: κἂνταῦθα 129,21 (sonst κἀνταῦθα); ὅσον οὔ 19,15 und so immer.

4. Akzentstellenwechsel: vgl. Index graecitatis s.v. accentus.

IV. Vokale

1. Quantität:

a) ο statt ω: ἄβροτοι 205,24/25; ἀναιμοτί 27,29; ἀναρριχόμενοι 51,8/9; 54,3; 126,26; ἄπλοτος 153,7, ἄπλοτον 184,18; δοματίων 72,18 (δωμ- 2×); δρυμόνας 158,25; δυσέκπλοτόν (-ο- wahrscheinlich aus -ω- „korrigiert") 21,21; ἐδοδίμων 96,9 (ἐδωδ- 2×); ἐμποδόν 27,10; 59,15; 121,3 (ἐμποδών 204,7); ἠγονίσαντο 27,33; κατορθωκότος 4,26; κατορθωκότας 133,15; κατορθωμένων 85,12; 165,2; μετεορώτερα (-ο- aus -ω- „korrigiert") 98,28; νεός 93,6 (zu νεώς korrigiert); οἰονός 55,18; ὁμολογημένων 20,1; ὁποσοῦν 62,34; 121,11 (ὁπωσοῦν 185,1); ὅσο (statt ὅσῳ) 12,18; ὀχυρωμένη 121,17; ὀχειρωμένοι 196,12/13 (ὠχυρωμένοι 44,25); κατοχυρωμένον 108,19 (κατωχυρωμ- 22,27; 135,18; 175,10); παροχικός (statt παρῳχηκός) 196,7; Συνόπης 156,16; συνομοτίας 65,16; 71,19; τοσοῦτο (statt τοσούτῳ) 12,18; Φθιότιν 120,14; φιλανθροπώτερον 77,6/7; χονευόμενοι 73,2.5/6.

b) ω statt ο: ἄνωδον 145,7; ἀνθέξωνται 32,7; ἀποκρώτοις 175,11; βελτίωσι 9,6; γειτωνήματος 61,5; γειτωνούσας 104,16, γειτωνοῦσαν 157,3; ἀστυγειτώνων 146,12 (zu ἀστυγειτόνων korrigiert); Γοργῶνος 203,24; διαμαρτῶντες 57,38; Δωρίσκῳ 105,23; ἑλικωειδεῖς 21,17; ἐμπίπτων 74,22 (zu ἐμπίπτον korrigiert); ἐπωκελόντων 22,3; ἐπωκέλων 64,14; ἐπωκείλας 74,10; ἐπωκέλουσαι 58,4; ἐπωκείλασαι 93,18 app.; εὐτολμωτάτους 68,15; ἰσχυρωτέραν 31,32 (zu ἰσχυροτέραν korrigiert); Ἰωνίου 27,22; καλωνήν 76,4, καλλωνῆς 166,11; κιώνων 132,9.32; κυκλῶθεν 121,13; κωλοῦσαι 174,4 (zu κολοῦσαι korrigiert); κωμῶν 173,8; μετεορώτερα 98,28; μωνῳδία 79,18; νεωδαμώδεις 18,3, νεωδαμωδῶν 115,17 (νεοδαμωδῶν 127,28); νεωχμώσῃ 59,21 und so immer (9×); Παφλαγωνίας 131,19; πρωτεραίᾳ 105,18; 142,31; πρωτόνους 56,11; στενώτατα 174,20; στενώτατον 18,29/30; 37,27; 174,21 (στενοτάτου 129,9); ὑπωρύσσοντος 46,4; ὑπωρύττειν 47,2; ὑφωρώμενος 136,5, ὑφωρωμένου 160,18; φιλανθροπώτερον 77,6/7.

2. Qualität:

a) αι statt ε: Αἰνετικαί 40,12 (Ἐνετ- 34×); αἱρεῖσθαι (statt αἱρεῖσθε) 135,7; εἶρξαι (statt εἶρξε) 110,15; ἔχεται (statt ἔχετε) 60,12; θυραιοῖς 23,20, θυραιούς 38,15; 53,7; 154,6; πεζαιτέρους 18,4; 42,32, πεζαιτέρων 24,26/27; 49,22, πεζαίτεροι 49,23; ῥωμαλαίως 67,35 app., ῥωμαλαῖον 171,25/26 (ῥωμαλέοι 68,29); Χρυσαίας 42,27 (Χρυσέ- 4×).

b) ε statt αι: Ἐγαῖον 19,18 (Αἰγαι- 9×); Ἐλεοῦντα (statt Ἐλαιοῦντα) 105,19; ξενομένας 72,20; zu πεζαίτερος vgl. unter a; πεπεδευμένων 81,11, πεπεδευμένοι 85,23 (πεπαιδ- 2×); ποιμένειν 199,32.

c) ει statt η: εἶ (statt ἦ) 12,19; εἶδον (statt ἦδον) 16,22; εἴπερ (statt ἤπερ) 33,29; ἐπειρείας 142,5 (ἐπήρειαν 113,3); Σειστόν 92,22.

d) ει statt ι: διόρθωσεις 91,24; ἐμπορείαν 40,14; 103,14; 130,3; 154,4, ἐμπορείας 104,7 (ἐμπορί- 3×); ἐταμειεύετο 68,14.

e) ει statt οι: εἶδε (statt οἶδε) 24,24.

f) ει statt υ: ὀχειρωμένοι 196,12/13.

g) η statt ει: κανάβη (statt καννάβει) 44,1; Χαρύβδη 184,24.

h) η statt ι: ἀναρρηχόμενοι 54,3 (Korrekturversuch aus ἀναρρυχόμενοι) (ἀναρριχ- 51,8/9); ἀπηξήουν 175,19/20; γεωμετρηκόν 165,25 (zu γεωμετρικόν korrigiert); γυναικωνῆται 193,8; δαψηλῶς 43,24; 103,14; 200,15 (δαψιλῶς 90,27), ἐπιδαψηλευσάμενος 150,23 (δαψιλείας 96,6); δήωξις 110,22; ἐπήῃ 127,17; 175,15; 198,13; Κελτήβηρας 30,7; Κρησαίου 124,5.16, Κρησαῖον 179,1; Μιρηνούπολις 135,12/13, Μιρηνουπόλεως 135,14, Μιρηνούπολιν 135,35 (Μιρινούπολιν 135,29); νεωτερήσαντας 183,9.29; 184,3, νεωτερήσαντα 183,26/27 (νεωτερίζον 91,29, νεωτερισάντων 118,4); ξυλήνη 184,26, Ξυλήνης 42,14; συνοικῆσαι 114,30, ξυνοικήσειε 83,3 (συνῴκιζε 114,20.27, συνοικίζει 200,10, κατοικίσαι 83,18; 172,14); σωφρονήσας 18,18/19 (σωφρονίσαι 169,19); τεχνητῶν 140,10, τεχνήτας 166,14; 178,22, τεχνήταις 202,21.

i) η statt υ: ἐξαρτήσηται 52,30, ἐξαρτήσαντα 129,23, ἐξαρτήσας 130,10, ἐξαρτῆσαι 168,21 (ἐξαρτυ- 6×); Μαδήτου 174,22; σύγκληδες 62,24; Συλληβρίαν 35,23.

k) ι statt ει: ἀναφανισῶν 53,15; αὔλιον 72,1; ἐπετίων 18,15/16; 33,31; 105,12, ἐπετίους 118,2, ἐπέτιον 137,16; (vgl. Λεβαδίᾳ 149,24).

l) ι statt η: ἀνίεσαν 198,26, ἀπίεσαν 75,14 (ἀνήεσαν 126,25); ἐνευδαιμονίσασα 173,3 (ἐνευδαιμονήσετε 61,14); μυκιθμός 45,23; παροχικός (statt παρῳχηκός) 196,7; Πυριναίους 30,5/6; Σπάρτιν 6,23 (Σπάρτη- 10×); σφενδονίτας (zu σφενδονήτας korrigiert) 38,13; Φιλανθρωπινός 88,10/11; φρονίματος 69,6.

m) ι statt υ: Ἄλιν 155,8; Ἀμικλαίῳ 122,30; Ἰλλιριούς 27,15; 118,11, Ἰλλιριῶν 27,22; 118,5.15; 137,31 (Ἰλλυρ- 39×); ἱμένας 206,13; καλλινόμενα 193,22; Λιγγέως 16,2; Μιρηνούπολις 135,12/13, Μιρηνουπόλεως 135,14, Μιρινούπολιν 135,29, Μιρηνούπολιν 135,35; πικναί 23,12; πολιτελεῖς 131,26; τριμαλιᾶς 45,22; φιλοκρινῶν 17,24; 138,28; (vgl. Μιτυλήνη, Μιτυληναῖος passim).

n) οι statt ι: Ῥοίου 124,6; Ῥοῖον 92,24; 178,32.

o) υ statt ει: βαθύ (statt βαθεῖ) 93,7; 193,20.

p) υ statt η: εὐθύνεται (statt εὐθηνεῖται) 96,2; εὐθυνουμένη 96,4; 104,29/30; 124,7; 155,14; εὐθυνουμένην 150,11; μεσυμβρίας 58,27; πρύσας 54,26; Συλληβρίαν 35,23; ψύγματα 96,13.

r) υ statt ι: ἀναρρυχόμενοι 54,3 (aus ἀναρρηχόμενοι „korrigiert"), 126,26 (ἀναρριχόμενοι 51,8/9); βρύθοντας 24,22, βρύθοντες 193,25 (βρίθων 173,8 app.); μήνυγγας 206,13; πλύνθου 101,12 (πλίνθου 44,23); Συνόπης 156,16, Συνώπης 155,7 (in Σινώπης korrigiert); (vgl. Μιτυλήνη, Μιτυληναῖος passim).

s) αυ statt αβ: λαύρων 37,6 (λάβρ- 58,28; 93,3; 206,17); (vgl. Εὖρον 24,16; 103,15, Εὔρου 103,16; 150,12, Εὖρος 104,3).

t) ει statt ε: Τέγειαν 6,24 (zu Τέγεαν korrigiert); ἐλειῶν 90,24 (zu ἐλεῶν korrigiert); (vgl. Πείρινθον 35,24).

V. Konsonanten

1. Verdoppelung:

a) λλ statt λ: ἀλλαλάξαντες 109,34 (ἀλαλ- 6×); ἀλλαλαγῇ 168,10, ἀλλαλαγμῷ 182,16 (ἀλαλ- 5×); ἀπόλλωνται 176,24; 183,20; ἀπέβαλλεν 100,9, προσέβαλλε 125,9, ἀποβαλλεῖ 136,7, ὑπερβαλλεῖται 16,25, ἐμβαλλών 112,12, ἐσβάλλωμεν 34,26, προσβαλλών 115,25, προσβαλλόντες 67,24; 110,2, προσβαλλόντος 106,18, προσβαλλούσας 171,18, καταβαλλεῖν 46,28, προσβαλλεῖν 124,26; 145,18; 168,10; 171,10; 186,16; Κύψελλα 106,9.13; ἔμελλεν 102,10; ἐπαλλάσσετο 43,31; παλλιρροίας 21,20; 129,7; σκύλλων 183,5; σύλλησιν 71,19; 72,25; Συλληβρίαν 35,23.

b) νν statt ν: χεροννήσου 8,3; 27,2, χερόννησος 129,10; 155,26, χερόννησον 169,10 (χερρονη- 5×).

c) ρρ statt ρ: Ἀμάρρην 149,19 (Ἀμάρ- 10×); βάρρος 44,19, βάρρους 54,10; 159,14; βαρρούμενοι 14,2; εὐρρώστως 125,15 (εὐρώστως 17×); παρασυρρῆναι 58,33; προσαρρασόντων 22,3, προσηρράσσοντο 93,9, προσαρράξασαι 93,18; (vgl. Ἀρράβων, Ἀρραβικῶς 10×).

d) σσ statt σ: Θάσσου 115,19 (-σ- 8×).

e) ττ statt τ: ἀνύττειν 22,16; 92,5; ἄττε 72,7; 135,20; 146,25; 178,2 (ἄτε 13×).

2. Vereinfachung:

a) λ statt λλ: ἀλάξασα 77,14; παραγγέλων 41,9/10, παραγγελομένων 63,13, ἀγγέλοντας 201,17; ἔβαλον 50,5; 51,7; 54,3.13; 58,1, συνέβαλον 141,12, κατέβαλε 45,29, βάλεται 69,15, ἐμβάλει 24,23; 52,15, καταβάλει 74,12, βάλοντες 53,26; 188,12, βαλόντων 54,17, βαλομένων 54,17, ὑπερβαλόντως 55,7, βάλοντας 67,33, καταβάλοντες 74,20, ὑπερβάλοντι 76, 22, ἐσβάλοντας 103,21, ἐμβάλουσα 104,10, καταβάλοντας 172,13, βαλόμενος 186,9; ἐναλάξ 159,29; καλωνήν 76,4; μεληταί 28,22; μελήσας 35, 21; 175,2; 203,15, μέλωμεν 34,9 (zu μέλλωμεν korrigiert); ἐπωκελόντων 22,3, ἐπωκέλουσαι 58,4, ἐπωκέλων 64,14; περικαλεῖς 83,8; πολή 144,4, πολά 162,26; σφαλομένων 29,6; φραγελίοις 56,20.

b) μ statt μμ: γαματίσασι 51,34; διειλημένον 108,16; κατερριμένον 186,23; προκάλυμα 196,27/28 (προκαλύμματα 49,8); Χέμιος 16,3.

c) ν statt νν: κανάβη 44,1; συνεύσεις 21,18.

d) ρ statt ρρ: βορᾶν 104,11, βορά 202,4 (zu βορρά korrigiert); παραθαρύνων 65,27; στερότητι 26,8; χειμάρου 59,4; 124,21; 167,22 (χειμάρ-

ρου 74,23); χερονvήσου 8,3; 27,2, χερόννησος 129,10; 155,26, χερόννησον 169,10, χερονήσῳ 174,9, χερονήσου 174,12 (zu χερρονήσου korrigiert).

e) σ statt σσ: Ἀσυρίων 78,9; θάλασαν 40,5; Μασαγετῶν 158,1.2; Μεσηνίαν 124,12; πάσαλος 45,8.26, πασάλῳ 45,13, πασάλους 187,19; προσαρρασόντων 22,3; προσχών 115,14, προσχόντας 157,11; συσιτίας 65,16.

f) τ statt ττ: ἅτα (statt ἅττα) 25,10; 46,4; 192,15; Θεταλίας 204,27; τετάρων 39,31.

3. Schreibweise der nasalierten Gutturale:

a) γγ statt γκ: ἀγγύρας 50,2, ἀγγυρῶν 51,8, ἀγγύραις 51,9; 54,3; Λιγγέως 16,2; Πριγγίπῳ 47,22; 48,1.

b) γκ statt γγ: μαγκάνων 56,13; σάλπιγκας 66,15 (σάλπιγγες 66,17); συνέσφιγκον 45,13 (zu συνέσφιγγον korrigiert).

c) γχ statt χ: καγχλαζόντων 22,2.

4. Assimilation:

a) νκ→γκ: συγκραυγῇ 56,16 (zu συνκραυγῇ korrigiert); συγκομιδῇ 140,8.

b) νπ→μπ: συμπολλῶ 91,3; συμπόνῳ 21,24; 121,4; 159,12; 161,12.

5. Ausstoßung: ἰσμόν 149,14 (ἰσθμ- 16×); (vgl. Συλληβρίαν 35,23; zu ἐμπιπλῶντες, ἐμπιπρῶν, ἐμπιπρῶντες, ἐγχρίψασαι vgl. den Index graecitatis s.v. verborum formae).

Der überwiegende Teil dieser „Fehler“ ist dem Autor-Kopisten bei Wege unterlaufen, wie die gelegentlichen nachträglichen Korrekturen zeigen. Habituell scheint dagegen die Schreibweise folgender Wörter zu sein: ἄγγυρα, ἄλυσις, ἀνύττω, ἅτα (für ἅττα), ἐπέτιος, ἐπήῃ, ἐπωκέλω, εὐθυνοῦμαι/εὐθύνομαι, θυραιός, νεωχμόω, ὀλκάς, πάσαλος, πεζαίτερος, προσαρράσσω, τεχνήτης.

Ebenfalls nicht im Text, sondern nur im apparatus criticus erscheinen die offensichtlichen lapsus pennae:

a) Auslassungen[7]: ⟨τοῦτο⟩ 8b,12; ⟨ξύν⟩ 21,24; ⟨ὁ⟩ 133,26; ⟨ἐς⟩ 193,8; προσεδὸησαν (so statt προσεδόκησαν) 57,2/3; παρεθεῖν (statt παρελθεῖν) 67,36; στραᾶς (statt στρατιᾶς) 73,33; σφόδα (statt σφόδρα) 102,16; Κοντάεσδον (statt Κοντάδεσδον) 103,21; τειχήρει (statt τειχήρεις) 114,17; προαπεπλεύκει (statt προαπεπεπλεύκει) 136,10/11; ταύ (statt ταύτης)

[7] Auslassungen ganzer Wörter sind zusätzlich im Text durch ⟨ ⟩ gekennzeichnet.

155,12; λαβεν (statt ἔλαβεν) 156,16; ἐρυμνότα (statt ἐρυμνότατα) 167,26; στενώτα (statt στενώτατα) 174,20.

b) Dittographien: τίνων (2×) 60,2; τελέλέσας (statt τελέσας) 154,32; διάβασις τοῦ βασις τοῦ (statt διάβασις τοῦ) 171,13.

c) Einwirkung eines folgenden Buchstaben (Lautes): τατάνῳ (statt τιτάνῳ) 44,24.

Außer dem apparatus criticus sind dem Text noch ein apparatus historicus und ein apparatus fontium beigegeben.

Der apparatus historicus wiederholt die vom Autor gemachten Zeitangaben, wobei die Jahre der byzantinischen Weltära bzw. die Regierungsjahre des Sultans in die entsprechenden Jahre der christlichen Ära umgesetzt sind.

Der apparatus fontium verzeichnet die Selbstverweise und die von Kritobulos direkt zitierten oder imitierten Stellen fremder Autoren, wobei Anfang und Ende des Zitates bzw. der Imitatio genau angegeben und der Wortlaut der Quelle ausgeschrieben ist, damit es der Leser leichter hat, dem oft komplizierten Verfahren des Kritobulos zu folgen. Stellen, bei denen ich nicht ganz sicher bin, daß Kritobulos eben diese imitiert oder zitiert, sind mit einem vorgesetzten „cf." angeführt. Dasselbe gilt auch für die Übereinstimmungen mit Laonikos Chalkokondyles, die hier mit aufgenommen sind, obwohl ich Laonikos nicht als Quelle für Kritobulos ansehe, sondern eher das umgekehrte Verhältnis annehmen möchte (vgl. S. 84*–85*).

Der Text der Historien ist durch mehrere Indices erschlossen. Der mit ausführlichen Einzelangaben versehene Index nominum propriorum zitiert die im Text vorkommenden Namen nach Buch, Kapitel und Paragraph. Diese Einteilung wurde so, wie sie von Müller in seiner Edition eingerichtet und von Grecu übernommen worden ist, beibehalten, auch wenn sie sachlich, vor allem was die Paragraphen angeht, nicht immer völlig einleuchtend ist. Da die mit großen Anfangsbuchstaben geschriebenen Namen leicht im Kontext aufzufinden sind, bot sich diese Zitierweise an, die als kleinste Einheit nur den Paragraphen kennt.

Im Index verborum ad res Byzantinas Turcicas Italicas spectantium sowie im Index graecitatis und im abschließenden Index locorum schien es dagegen geboten, die genaueren Angaben nach Seite und Zeilennummer dieser Edition anzuwenden.

Der Index graecitatis verzeichnet die morphologischen und syntaktischen Erscheinungen, die vom klassischen Gebrauch abweichen oder bei den Autoren des 5.–4. Jahrhunderts v. Chr. sehr selten sind. In einigen Fällen (z. B. Modi der Nebensätze) ist darüber hinaus ein etwas größeres Spektrum erfaßt, damit die Einzelerscheinung vor dem Gesamtbild des Sprachgebrauchs des Autors besser beurteilt werden kann.

Die Wortliste enthält diejenigen Wörter, die im Lexikon von Liddel-Scott-Jones gar nicht oder nur mit anderen Bedeutungen oder Konstruktionen aufgeführt sind. Auch hier wurde eher großzügig zugunsten einer umfangreicheren Dokumentation verfahren. In eckigen Klammern erscheinen Belegstellen, an welchen der Autor dem klassischen bzw. bei LSJ belegten Sprachgebrauch folgt.

Die Zahlen in runden Klammern geben die Frequenz des Vorkommens an.

Eine vollständige, nicht lemmatisierte Computer-Konkordanz in lateinischer Umschrift (ohne Akzente und Spiritus) befindet sich im Seminar für Klassische Philologie der Freien Universität Berlin und kann dort eingesehen werden.

Oberstes Ziel bei den Prolegomena, den Apparaten und den Indices war es, jeden Teil der Ausgabe so auszustatten, daß er weitgehend für sich allein benutzbar ist.

ÜBERSETZUNGEN

Französisch: ⟨Ph. A. Dethier⟩, Critoboulos, Vie de Mahomet II, in: Monumenta Hungariae Historica. Scriptores, XXI 2, [sine loco et sine anno], S. 1–368. Gedruckt, aber nicht offiziell ausgeliefert, vgl. oben S. 92*.

Ungarisch: K. Szabó, Kritobúlosz: II. Mehemet Élete, in: Monumenta Hungariae Historica. Scriptores, XXII, Budapest 1875. S. V–X Einleitung von ⟨Ph.⟩ A. Dethier.

Türkisch: P. Karolides, Târih-i Sultân Mehmed Hân-i Sânî, Konstantinopel–Istanbul 1328 (= 1912) (= Târih-i Osmânî Encümeni Mecmuasi [Revue historique publiée par l'Institut d' Histoire Ottomane], Suppl. 1) (mir nicht zugänglich).

Englisch: Ch. T. Riggs, History of Mehmed the Conqueror by Kritovoulos, Princeton 1954 (repr. 1970). (Übersetzung des Textes der Ausgabe Dethiers).

Rumänisch: V. Grecu, vgl. oben S. 93*.

Auszüge

Deutsch: K. Dieterich, Byzantinische Quellen zur Länder- und Völkerkunde (5.–15. Jhd.), I–II, Leipzig 1912.

Dort: I, S. 58 Anm. 1 = Kritob. IV 3,3 (teilw.). I, S. 59 = Kritob. IV 4,2.7. I, S. 106 = Kritob. II 12,2–7. II, S. 41–43 = Kritob. I 29,2–30,4. 7. II, S. 77 = Kritob. IV 15,1. II, S. 79 = Kritob. II 7,1–3. Übersetzung nach der Ausgabe Müllers.

E. v. Ivánka, Der Fall Konstantinopels und das byzantinische Geschichtsdenken, in: JÖB 3 (1954), 19–34, dort S. 24–26.
Übersetzung von I 3,1–8; 68,3–7; 69,1–3 teilweise. Nach der Ausgabe Müllers.

Italienisch: A. Pertusi, vgl. oben S. 94*.

Albanisch: K. Bozhori, vgl. oben S. 94*.
Burime tregimtare Bizantine për historinë e Shqipërisë shek. V–XV (= Erzählende byzantinische Quellen zur albanischen Geschichte des 5.–15. Jahrh.), Tirana 1975 (Akademia e Shkencave e RPSH, Instituti i Historise), S. 341–352 (I 14,6–7; 74,1. 7–8; III 16,1–6; V 11,1–10; 12,1–7; 16,1–5; 19,1–2; III 1,1–2; 22,1–4).
Übersetzung nach der Ausgabe Grecus.

ABHANDLUNGEN[1]

N. P. Andriotes, Κριτόβουλος ὁ Ἴμβριος καὶ τὸ ἱστορικό του ἔργο, in: Hellenika 2 (1929), 167–200.

E. Darkó, Die letzten Geschichtsschreiber von Byzanz, in: Ungarische Rundschau für historische und soziale Wissenschaften 2 (1913) 384–396, bes. S. 390–391.

Ph. A. Dethier, Matériaux pour l'histoire de l'artillerie en général et de l'othomane en particulier tirés d'un manuscrit grec inédit de Kritoboulos de l'an 1467, renfermant les dix-sept premières années du règne de Mahomet le Conquérant, Konstantinopel 1865 (mir nicht zugänglich).

G. Emrich, Michael Kritobulos, der byzantinische Geschichtsschreiber Mehmeds II., in: Materialia Turcica 1 (1975), 35–43.

M. I. Gedeon, Ὁ πρῶτος Φαναριώτης, in: Βύρων 3 (1878), 215–233.

V. Grecu, Scrisoarea de dedicaţie a istoricului Critobul către Mohamet II Cuceritorul, in: Mélanges d'histoire littéraire et de littérature comp. offerts à Ch. Drouhet, Bukarest 1940, S. 197–202.

V. Grecu, Kritobulos aus Imbros. Sein wahrer Name. Die Widmungsbriefe. Die Ausgabe. Das Geschichtswerk, in: Bsl 18 (1957), 1–17.

E. v. Ivánka, Der Fall Konstantinopels und das byzantinische Geschichtsdenken, in: JÖB 3 (1954), 19–34, dort S. 24–26.

Sp. Lampros, Φιλανθρωπηνός, ὄχι Φιλανινός, in: NE 6 (1909), 329–330.

Sp. Lampros, Τὸ πλῆρες ὄνομα τοῦ ἱστορικοῦ Κριτοβούλου, in: NE 7 (1910), 95.

H. Lieberich, Studien zu den Proömien in der griechischen und byzantinischen Geschichtsschreibung. II. Teil. Die byzantinischen Geschichtsschreiber und Chronisten, München 1900 (= Progr. Kgl. Realgymn. München 1899/1900), S. 46–47.

P. D. Mastrodemetres, Ἐσωτερικαὶ ἐπιδράσεις τοῦ Θουκυδίδου ἐπὶ τὸν Κριτόβουλον, in: Ἀθηνᾶ 65 (1961), 158–168.

R. Nisbet Bain, The Siege of Belgrade by Muhammad II, July 1–23, 1456, in: The Engl. Histor. Rev. 7 (1892), 235–252.

A. Papadopoulos – Kerameus, Βυζαντινὰ Ἀνάλεκτα. Γ'. Μιχαὴλ Κριτόβουλος, in: BZ 8 (1899), 73.

Io. A. Papadrianos, Οἱ εἰδήσεις τοῦ ἱστορικοῦ Κριτοβούλου γιὰ τὴ βυζαντινὴ πριγκίπισσα Ἑλένη Παλαιολογίνα-Branković καὶ ἡ ἀξιοπιστία τους, in: Hellenika 21 (1968), 164–168.

[1] Verzeichnet sind in erster Linie solche Abhandlungen, die sich mit Text und Sprache der Historien oder der Biographie und Wertung des Historikers Kritobulos beschäftigen. Vgl. auch die Literaturangaben bei Hunger, Hochsprachl. Lit., I, S. 503. Moravcsik, Byzantinoturcica, I, S. 434–435. Colonna, Storici, S. 36–37. Krumbacher, GBL, S. 310–311.

P. Pogodin, Obzor istočnikov po istorij osady i vzjatija Vizantij turkami v 1453 godu (= Übersicht über die Quellen zur Belagerung und Einnahme von Byzanz durch die Türken im Jahre 1453), in: Žurnal Ministerstva Narodnago Prosvěščenija 264 (1889), 205–258, dort S. 212–218.

J. Radonić, Kritobul, vizantijski istorik XV veka, in: Glas Srpske Kraljevske Akademije 138, drugi razred 73, Belgrad 1930, S. 59–83. Vgl. auch Actes du IIIme Congrès International des Études Byzantines Athen 1930, Athen 1932, S. 171–172.

F. Rödel, Zur Sprache des Laonikos Chalkondyles und des Kritobulos aus Imbros, München 1905 (= Progr. Kgl. human. Gymn. Ingolstadt 1904/05), dort S. 3–4. 9–12. 34–36.

C. von Tischendorf, Die Serailsbibliothek und Kritobulos, in: Beilage zur Allgemeinen Zeitung (Augsburg) Nr. 181 vom 29. 6. 1872, S. 2769–2770.

N. B. Tomadakes, Αἱ παρὰ Κριτοβούλῳ δημηγορίαι Μωάμεθ Β', in: Ἀθηνᾶ 56 (1952), 61–68.

N. B. Tomadakes, Περὶ ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453). Συναγωγὴ κειμένων μετὰ προλόγου καὶ βιογραφικῶν μελετημάτων περὶ τῶν τεσσάρων ἱστοριογράφων, Athen 1953 (²1969), dort S. 76–93.

C. J. G. Turner, Pages from Late Byzantine Philosophy of History, in: BZ 57 (1964), 346–373, dort S. 361–365.

M. Ubicini, Chronique du règne de Mahomet II par Critobule d'Imbros, in: Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France 5 (1871), 49–74.

Z. V. Udal'cova, Bor'ba partij v Peloponnese vo vremja tureckogo zavoevanija, po dannym vizantijskogo istorika Kritovula (= Der Kampf der Parteien auf der Peloponnes zur Zeit der türkischen Eroberung nach den Angaben des byzantinischen Geschichtsschreibers Kritobulos), in: Srednie Veka 3 (1951), 161–179.

Z. V. Udal'cova, Vizantijskij istorik Kritovul o južnych slavjanach i drugich narodach balkanskogo poluostrova v XV veke (= Der byzantinische Geschichtsschreiber Kritobulos über die Südslaven und andere Balkanvölker im 15. Jahrh.), in: VV 4 (1951), 91–121.

Z. V. Udal'cova, Predatel'skaja politika feodal'noj znati Vizantii v period tereckogo zavoevanija (= Die verräterische Politik des byzantinischen Feudaladels zur Zeit der türkischen Eroberung), in: VV 7 (1953), 93–121, dort S. 102–114.

Z. V. Udal'cova, K voprosu o social'no-političeskich vzgljadach vizantijskogo istorika XV v. Kritovula (= Zur Frage der sozialpolitischen Ansichten des Kritobulos, eines byzantinischen Geschichtsschreibers des 15. Jahrh.), in: VV 12 (1957), 172–197.

P. Villard, Mehmed II et la guerre de Troie (1462), in: Provence Historique 93–94 (1974), 361–373.

G. Th. Zoras, Αἱ τελευταῖαι πρὸ τῆς ἁλώσεως δημηγορίαι Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου καὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, in: Ἐπιστημ. Ἐπετηρὶς Φιλοσ. Σχολῆς Πανεπιστημ. Ἀθηνῶν 9 (1958/9), 510–538 (auch separat Athen 1959; wieder abgedr. in: Περὶ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Athen 1959 Nr. 2). Vgl. auch Akten XI. Intern. Byzantinisten-Kongr. München 1958, München 1960, S. 679–682.

INHALTSÜBERSICHT

Widmungsbrief:		Preis der Größe Mehmets. Inhaltsangabe der fünf Bücher.
Buch I	1–3:	Begründung für die Wahl des Themas. Leitlinien des Werkes: ἀκρίβεια und ἀλήθεια. Rechtfertigung für die Darstellung der Leiden des eigenen Volkes. Berufung auf Josephus Flavius.
a. 1450/1	4–5:	Übernahme der Herrschaft durch Mehmet. Seine Weltherrschaftspläne, Vorbild Alexander der Große. Verträge mit K/pel und Karaman. Verwaltungsmaßnahmen.
a. 1451/2	6–11:	Bau von Rumeli Hisarı.
a. 1452/3	12:	Bau der neuen Residenz in Adrianopel.
	13:	Mehmets Plan: Eroberung von K/pel als Schlüsselpunkt weiterer Expansion.
	14–16:	Erste große Rede Mehmets.
	17:	Kriegsbeschluß.
	18–19:	Lage in K/pel. Militärische Maßnahmen: Instandsetzung der Mauern, Befestigung der Inseln, Schließung des Hafens. Entsendung von Gesandtschaften mit Hilfsersuchen.
	20–23:	Vorbereitungen Mehmets. Auslaufen der Flotte. Zug des Sultans vor K/pel.
	24–25:	Gegenmaßnahmen in K/pel. Ankunft Giustinianis.
	26–28:	Angebot Mehmets auf friedliche Übergabe, Ablehnung durch Byzantiner. Aufstellung des Heeres. Ernennung Baltaoğlus zum Admiral der gesamten Flotte.
	29–31:	Geschützguß und -aufstellung.
	32–33:	Eroberung der Kastelle Therapeion und Studiu sowie der Insel Prinkipo.
	34:	Maßnahmen in K/pel.
	35–36:	Erster Sturmangriff der Türken, sein Scheitern.
	37:	Versuch der Flotte, Einfahrt in den Hafen zu erzwingen. Seeschlacht. Scheitern Baltaoğlus.
	38:	Erfindung des Mörsers. Beschießung der Schiffe an der Hafeneinfahrt.

39–41: Ankunft von drei Lastschiffen des Papstes als Vorhut einer größeren Hilfsflotte. Seeschlacht. Entkommen der Lastschiffe.

42–44: Schiffstransport zu Lande ins Goldene Horn. Fertigstellung der Pontonbrücke im Goldenen Horn. Geplänkel im Goldenen Horn.

45–46: Schlimme Vorzeichen in K/pel.

47: Entschluß Mehmets zum Angriff.

48–51: Zweite große Rede Mehmets.

52–53: Vorbereitungen auf beiden Seiten zur Schlacht.

54–56: Angriff am Nachmittag. Nächtlicher Kampf um die äußere Mauer und die übrigen Mauerabschnitte. Die Byzantiner behalten die Oberhand.

57–59: Elitetruppen Mehmets treten zum Sturm an. Verwundung Giustinianis und Rückzug seiner Truppe in die Schiffe. Kaiser Konstantin hält in auswegloser Situation tapfer aus.

60–62: Erstürmung der Außenmauer. Kaiser Konstantin fällt. Einströmen der Türken in die Stadt. Blutbad. Plünderung.

63–64: Byzantiner an den anderen Kampfabschnitten geben auf. Tod des Orhan.

65–67: Erstürmung der Βασιλικαὶ Πύλαι durch Hamza. Erstürmung der übrigen Tore am Goldenen Horn. Plünderung. Eindringen in die Hagia Sophia. Kapitulation von Galata.

68–69: Einzug des Sultans in die Stadt. Vergleich der Größe des Leids mit der Eroberung anderer Städte (Troja, Babylon, Karthago, Rom, Jerusalem). Vergleich mit der Eroberung K/pels durch die Lateiner 1204. Threnos auf die Stadt.

70: Zu spätes Eintreffen der Hilfsflotte des Papstes.

71: Datum der Eroberung.

72: Nachruf auf Kaiser Konstantin. Epilog auf die Größe K/pels.

73: Verteilung der Beute. Belohnung und Entlassung des Heeres. Maßnahmen zur Wiederbesiedlung der Stadt. Notaras soll zum Gouverneur von K/pel

		ernannt werden. Intrige gegen Notaras und die vornehmen Griechen, ihre Hinrichtung.
	74:	Mehmet empfängt Gesandtschaften in Adrianopel.
	75:	Gesandtschaft des Kritobulos an Mehmet. Übergabe der Inseln Imbros, Lemnos und Thasos an Palamede bzw. Dorino Gattilusio.
	76:	Hinrichtung Halils. Sein Nachfolger wird İshak.
	77:	Verbannung des Zaganos. Sein Nachfolger wird Mahmut. Rückkehr Mehmets nach K/pel.
Buch II	1–2:	Wiederbesiedlung von K/pel. Baumaßnahmen. Einsetzung des Gennadios als Patriarchen.
a. ⟨1453/4 –⟩ 1454/5	3–5:	Ordnung der Verhältnisse in Asien, Einsetzung von Hamza als Beylerbeyi. Aussendung von Yunus gegen Naxos und Rhodos. Schiffsverluste durch Seesturm. Plünderung von Kos. Übertritt von Nea Phokaia. Yunus fällt in Ungnade.
	6–9:	Gründe Mehmets, Krieg gegen die Serben zu führen. Schilderung Serbiens. Auszug Mehmets gegen die Serben. Belagerung von Novo Brdo, Kapitulation und Friedensschluß mit Georg Branković. Einsetzung von Ali als Statthalter.
a. 1455/6	10:	Weitere Baumaßnahmen in K/pel. Wiederbesiedlung der Stadt.
	11–15:	Verhältnisse in Ainos nach dem Tod des Palamede Gattilusio. Bedeutung, Lage und Geschichte von Ainos. Kriegszug Mehmets zu Wasser und zu Lande gegen Ainos. Kapitulation der Stadt.
	16:	Yunus übergibt Imbros dem Kritobulos. Weiteres Schicksal des Dorino II. Gattilusio.
a. 1456/7	17–21:	Feldzug Mehmets gegen Belgrad, Belagerung, Scheitern, Rückmarsch. Gefangennahme und Tod des Georg Branković. Auflehnung von dessen Sohn Lazar III. gegen Mehmet, Tod Lazars. Feldzug des Satrapen Ali gegen Serbien, Belagerung von Semendria.
	22:	Bau- und Besiedlungsmaßnahmen Mehmets in und um K/pel.
	23:	Aussendung der Flotte des Papstes von Rom gegen die Ägäischen Inseln. Kapitulation von Lemnos.

Eroberung von Thasos. Kritobulos' Verhandlungen auf Imbros mit dem Abgesandten der päpstlichen Flotte.

Buch III
a. 1457/8

1: Die Verhältnisse auf der Peloponnes. Mehmet bereitet Feldzug vor.

2: Kapitulation von Semendria. Weiteres Schicksal der Witwe Lazars III.

3–9: Zug Mehmets gegen die Peloponnes. Belagerung von Korinth. Mahmut bleibt vor Korinth, Mehmet rückt ins Innere der Peloponnes vor. Kapitulation von Tegea, Patras, Bostitza (Aigion) und anderen Festungen. Vergeblicher Sturmangriff auf Korinth, weitere Belagerung der Stadt. Asanes vermittelt Friedensschluß. Einsetzung Ömers als Statthalter von Korinth und des eroberten Drittels der Peloponnes. Mehmet besichtigt Athen und den Euripos. Rückkehr nach Adrianopel.

10: Aussendung der Flotte unter İsmail gegen Lesbos. Unterwerfung von Lesbos, ebenso von Chios und Naxos.

a. 1458/9

11–13: Besiedlung von K/pel. Bauten in der Stadt, Bau einer Moschee und eines Palastes auf der Serai-Spitze durch Mehmet selbst, Bau einer Moschee durch Mahmut. Bau von Flotteneinheiten.

14–15: Übergabe der Ägäischen Inseln an Demetrios Palaiologos durch Vermittlung des Kritobulos. Verhandlung des Kritobulos mit den Lemniern über einen Übertritt der Insel zum Sultan. Übergabe der italienischen Besatzung in Kotsinos. Kapitulation von Palaiokastron mit 3 Monaten Frist.

16: Feldzug gegen Albanien. Schilderung des Landes und der politischen Verhältnisse. Eroberung der Pässe durch Mahmut. Plünderung des Landes durch Mehmet. Verpflichtung der Albaner zu Tributzahlungen. Rückkehr Mehmets nach K/pel.

a. 1459/60

17: Beförderungen in Heer und Verwaltung. Maßnahmen zur Besiedlung von K/pel. Fortschritte beim Bau der Moschee und der neuen Residenz in K/pel.

18: Übergabe von Palaiokastron auf Lemnos an Kritobulos.

19–24: Die Verhältnisse auf der Peloponnes: Kriegszustand zwischen den Despoten. Hilfegesuch des Demetrios an Mehmet. Heereszug Mehmets in die Peloponnes. Zum Schein Einschließung des Demetrios in Mistras durch Mahmut. Übernahme von Mistras durch Mehmet. Eroberung und Zerstörung der Festungen Kastrion und Gardikion. Einschüchterung der übrigen Peloponnes. Rückzug des Despoten Thomas nach Mantineia und seine Flucht nach Kerkyra. Lobpreis der Peloponnes. Einsetzung des Ömer als Statthalter der Peloponnes. Demetrios erhält die Ägäischen Inseln und Ainos zu Lehen. Rückkehr Mehmets nach K/pel.

Buch IV a. 1460/1: 1–8: Feldzug gegen Sinope und Trapezunt: Lage, Bedeutung und Geschichte Trapezunts. Gründe für den Feldzug. Ausfahrt der Flotte unter Kasim und Yakup. Zug des Landheeres unter Mehmet. Ankunft in Sinope. Gründe für die Übernahme von Sinope. Fahrt der Flotte nach Trapezunt. Überquerung des Tauros durch das Landheer. Anschlag auf Mahmut. Marsch des Sultans auf Tigranokerta. Vertragsschluß mit Uzun Hasan. Ankunft der Flotte in Trapezunt. Einschließung der Stadt. Kapitulation. Einzug Mehmets in Trapezunt. Deportation des Kaisers. Einsetzung von Kasim als Statthalter. Erneuerung des Freundschaftsvertrages mit Uzun Hasan. Rückkehr Mehmets nach K/pel.

a. 1461/2 9: Der Kaiser von Trapezunt erhält Lehen am Strymon. Verkehr Mehmets mit Georgios Amirutzes. Bau- und Besiedlungsmaßnahmen in K/pel.

10: Aufstand des Walachenfürsten Vlads des Pfählers. Heereszug Mehmets gegen Vlad. Einsetzung Radus als Walachenherrscher. Rückkehr Mehmets nach Adrianopel.

11–13: Gründe Mehmets für Flottenexpedition nach Lesbos. Zug Mehmets auf dem Landweg. Besuch von Troja. Ankunft der Flotte und des Landheeres vor Lesbos. Belagerung von Mytilene. Kapitulation. Einsetzung eines Gouverneurs. Rückkehr der Flotte und des Heeres nach K/pel. Überblick über die Entwicklung der Macht von Lesbos unter den Gattilusi.

a. 1462/3	14:	Schicksal der deportierten Lesbier und des Niccolò Gattilusio. Verstärkte Flottenrüstungen Mehmets. Plan und Beginn des Baus von zwei Sperrfestungen am Hellespont.
	15:	Gründe Mehmets für Feldzug gegen die Bosnier. Einfall Mehmets in Bosnien. Belagerung und Kapitulation von Jajce. Unterwerfung ganz Bosniens.
	16:	Gründe Venedigs für Krieg gegen Mehmet um Besitz der Peloponnes. Aussendung einer Flotte nach Korinth. Mauerbau über den Isthmos. Abfall einiger Festungen von Mehmet. Aussendung eines Hilfskorps für Ömer unter Mahmut. Rückkehr Mehmets aus Jajce nach Adrianopel.
Buch V a. 1463/4	1–2:	Ankunft Mahmuts am Isthmos. Angriff Mahmuts und Ömers auf die Venezianer, deren Flucht auf die Schiffe, Plünderung ihres Lagers. Zug Mahmuts und Ömers ins Innere der Peloponnes. Unterwerfung der abtrünnigen Festungen. Kapitulation und Zerstörung von Argos.
	3:	Fertigstellung der Festungen am Hellespont. Bedeutung dieser Bauwerke.
	4–6:	Feldzug des Matthias Corvinus gegen die Türken in Bosnien. Kapitulation von Jajce und anderen Festungen. Feldzug Mehmets gegen die Ungarn und Bosnier. Belagerung von Jajce. Zwei vergebliche Sturmangriffe Mehmets. Anmarsch des Matthias Corvinus mit einem ungarischen Heer. Mahmut rückt diesem mit einem Teil des Heeres entgegen. Abzug des ungarischen Heeres. Abzug Mehmets von Jajce. Plünderung des übrigen Landes. Rückkehr nach K/pel.
	7:	Expedition der Venezianer gegen Lesbos. Belagerung von Mytilene. Auslaufen der türkischen Flotte unter Mahmut. Abzug der Venezianer von Lesbos. Rückkehr Mahmuts nach K/pel.
a. 1464/5	8–10:	Schlimmes Vorzeichen. Verwaltungsmaßnahmen Mehmets in K/pel. Fertigstellung des neuen Palastes. Beschluß Mehmets, in diesem Jahr keinen Feldzug zu unternehmen. Georgios Amirutzes übersetzt den Ptolemaios im Auftrag Mehmets.

a. 1465/6	11–12:	Gründe Mehmets für einen Feldzug gegen die Albaner. Auszug. Eroberung der Pässe. Plünderung der Ebenen. Rückzug der Albaner in die Berge. Erfolgreiche Angriffe der Türken auf die Bergstellungen. Errichtung einer Zwingburg (Elbasan). Rückkehr Mehmets nach K/pel.
a. 1466/7	13–15:	Belagerung von Patras durch die Venezianer. Ihre Niederlage gegen Ömer. Unheilverkündende Lichterscheinung. Mehmet kümmert sich in K/pel um Bau der Moschee. Ablehnung eines Friedensvorschlags der Venezianer, da Mehmet die Herausgabe von Imbros und Lemnos fordert.
	16:	Überfall Skanderbegs auf den türkischen Gouverneur. Einschließung der Zwingburg (Elbasan). Zug Mehmets nach Albanien. Belagerung von Kruja.
	17–19:	Die Pest. Ihre Wirkung in K/pel. Beschreibung des Krankheitsbildes. Zurücklassung eines Belagerungsheeres vor Kruja. Mehmet geht zunächst ins Balkan-Gebirge, dann nach K/pel.

TABULA NOTARUM IN APPARATU CRITICO ADHIBITARUM

I. CODICES

S = codex Constantinopolitanus Seragliensis G. İ. 3

T = codex Tischendorf

II. CETERA

⟨ ⟩	=	litterae adiciendae
[ ]	=	litterae in codicis lacuna deperditae
( )	=	litterae suppressae
////	=	litterae in rasura deletae
α̣α̣α̣α̣	=	litterae quae vix leguntur
ac	=	ante correcturam
add.	=	addidit, addiderat
ad l.	=	ad locum
al.	=	alibi
app. cr.	=	apparatus criticus
cf.	=	confer
coll.	=	collato, collatis
comp.	=	compendiose
corr.	=	correxit, correctum
del.	=	delevit, deletum
edd.	=	editores (Müller, Dethier, Grecu)
eras.	=	erasit, erasum, erasae
exh.	=	exhibet
fort.	=	fortasse
κτλ.	=	καὶ τὰ λοιπά
l.	=	lineam
litt.	=	litterae, litteras
marg	=	in margine
om.	=	omisit, omissum
p.	=	pagina
pc	=	post correcturam
ras.	=	rasura
scr.	=	scripsit, scriptum
sl	=	supra lineam
var. lect.	=	varia(m) lectio(nem)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΓΙΣΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ

περιέχουσα τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἱστορούμενα κατ᾽ ἐπιτομὴν καὶ τὴν αἰτίαν δηλοῦσα τῆς ξυγγραφῆς.

αὐτοκράτορι μεγίστῳ, βασιλεῖ βασιλέων Μεχεμέτει, εὐτυχεῖ, νικητῇ, τροπαιούχῳ, θριαμβευτῇ, ἀηττήτῳ, κυρίῳ γῆς καὶ θαλάσσης θεοῦ θελήματι, Κριτόβουλος δοῦλος εὐτελής.

(1) πολλῶν καὶ μεγάλων ἔργων αὐτουργὸν ὄντα σε ὁρῶν, ὦ μέγιστε αὐτοκράτωρ, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων (τῶν πάλαι φημὶ) στρατηγῶν τε καὶ βασιλέων κρατοῦντα, οὐ μόνον Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων γενῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήνων, ἐπί τε δόξῃ καὶ ἀνδρείᾳ καὶ φρονήσει καὶ στρατηγικῇ ἀρετῇ οὐδ᾽ ὅσον ἐξεῖναι καὶ παραβάλλειν, οὐ δίκαιον ᾠήθην ἐκείνους μὲν καὶ τὰ ἐκείνων ἔργα καὶ πράξεις ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ νῦν τῇ διαδοχῇ τοῦ χρόνου παραδοθέντα ταῖς Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις καὶ ξυγγραφαῖς ᾄδεσθαι καὶ θαυμάζεσθαι παρὰ πᾶσι καὶ μνήμης εἰς ἀΐδιον ἀπολαύειν, σὲ δὲ τοιοῦτον ὄντα καὶ

T

περιέχουσα τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου καὶ τὴν αἰτίαν δηλοῦσα τῆς συγγραφῆς.

αὐτοκράτορι μεγίστῳ, βασιλεῖ βασιλέων Μεχεμέτει, εὐτυχεῖ, νικητῇ, τροπαιούχῳ, θριαμβευτῇ, ἀηττήτῳ, κυρίῳ γῆς καὶ θαλάσσης θεοῦ θελήματι, Κριτόβουλος νησιώτης δοῦλος τῶν δούλων τῶν σῶν.

(1) πολλῶν καὶ μεγάλων ἔργων αὐτουργὸν ὄντα σε ὁρῶν, ὦ μέγιστε αὐτοκράτωρ, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων (τῶν πάλαι φημὶ) στρατηγῶν τε καὶ βασιλέων κρατοῦντα, οὐ μόνον Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων γενῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ Ῥωμαίων τε καὶ Ἑλλήνων, ἐπί τε δόξῃ καὶ φρονήσει καὶ ἀνδρίᾳ καὶ στρατηγικῇ ἀρετῇ οὐδ᾽ ὅσον ἐξεῖναι καὶ παραβάλλειν, οὐ δίκαιον ᾠήθην ἐκείνους μὲν καὶ τὰ ἐκείνων ἔργα καὶ πράξεις ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ νῦν τῇ διαδοχῇ τοῦ χρόνου παραδοθέντα ταῖς Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις καὶ ξυγγραφαῖς ᾄδεσθαι καὶ θαυμάζεσθαι παρὰ πᾶσι καὶ μνήμης ἐς ἀΐδιον ἀπολαύειν, σὲ δὲ τοιοῦτον ὄντα καὶ

S p. V   11 νησιώτης Spc (νησι- in ras.)

τηλικοῦτον πάσης τε σχεδὸν τῆς ὑφ᾿ ἡλίου κρατοῦντα καὶ λαμπροῖς καὶ μεγάλοις σεμνυνόμενον ἔργοις εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἀμάρτυρον ἔχειν τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ πλεῖστα καὶ μέγιστα καὶ κάλλιστα τῶν ἔργων τῶν σῶν ὥσπερ τινὰ τῶν ἀφανῶν καὶ ἀδόξων μηδεμιᾶς γοῦν μνήμης ἢ ξυγγραφῆς Ἑλληνικῆς ἀξιῶσαι τοὺς νῦν, ἀλλ᾿ ἐᾶσαι ταῦτα λήθης παραδοθῆναι βυθοῖς, καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων ἔργα σμικρά τε ὄντα καὶ κατ᾿ οὐδὲν ἐπεοικότα τοῖς σοῖς πολύ τοι ἐπιφανέστερα καὶ ἐπικυδέστερα εἰς ἀνθρώπους ἕνεκά γε Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλλήνων ἱστορίας γενέσθαι, τὰς δὲ σὰς πράξεις μεγίστας τε οὔσας καὶ κατ᾿ οὐδὲν ἀπεοικυίας τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τῶν κατ᾿ ἐκεῖνον στρατηγῶν τε καὶ βασιλέων μὴ Ἑλληνικῶς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκδοθῆναι μηδὲ τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ παραδοθῆναι εἰς ἔπαινον μὲν ἀγήρω καὶ τιμὴν τοῦ κατωρθωκότος, μίμημα δὲ καὶ μάθημα κάλλιστον τοῖς σπουδαίοις, καίτοι σύ γε δὴ μόνος βασιλέων ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις ἔργα συνῆψας καὶ λόγους καὶ φιλοσοφίαν καὶ βασιλείαν ὁ αὐτὸς ὢν βασιλεύς τ᾿ ἀγαθὸς κρατερός τε μαχητής.

(2) διὸ δή μοι καὶ προσῆκόν τε ἅμα καὶ δίκαιον ἔδοξε τῇ σῇ ἀγαθῇ τύχῃ θαρρήσαντι τὸν παρόντα

τηλικοῦτον πάσης τε σχεδὸν τῆς ὑφ᾿ ἡλίου κρατοῦντα καὶ λαμπροῖς καὶ μεγάλοις σεμνυνόμενον ἔργοις ἐς τὸν ἔπειτα χρόνον ἀμάρτυρον ἔχειν τὴν ἀρετὴν καὶ τὰ

μέγιστα καὶ κάλλιστα τῶν ἔργων τῶν σῶν ὥσπερ τινὰ τῶν ἀφανῶν καὶ ἀδόξων μηδεμιᾶς γοῦν| μνήμης ἢ ξυγγραφῆς Ἑλληνικῆς ἀξιῶσαι τοὺς νῦν, ἀλλ᾿ ἐᾶσαι ταῦτα λήθης παραδοθῆναι βυθοῖς, καὶ τὰ μὲν τῶν ἄλλων ἔργα σμικρά τε ὄντα καὶ κατ᾿ οὐδὲν ἐπεοικότα τοῖς σοῖς πολύ τοι ἐπιφανέστερα καὶ ἐπικυδέστερα ἐς ἀνθρώπους ἕνεκά γε Ἑλλήνων καὶ τῆς Ἑλλήνων ἱστορίας γενέσθαι, τὰς δὲ σὰς πράξεις μεγίστας τε οὔσας καὶ κατ᾿ οὐδὲν ἀπεοικυίας τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος καὶ τῶν κατ᾿ ἐκεῖνον στρατηγῶν τε καὶ βασιλέων μὴ Ἑλληνικῶς ἐς τοὺς Ἕλληνας ἐκδοθῆναι μηδὲ τῷ μετὰ ταῦτα χρόνῳ παραδοθῆναι εἰς ἔπαινον μὲν ἀγήρω καὶ τιμὴν τοῦ κατωρθωκότος, μίμημα δὲ καὶ μάθημα κάλλιστον τοῖς σπουδαίοις, καίτοι σύ γε δὴ μόνος βασιλέων ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις ἔργα συνῆψας καὶ λόγους καὶ φιλοσοφίαν καὶ βασιλείαν ὁ αὐτὸς ὢν βασιλεύς τ᾿ ἀγαθὸς κρατερός τε μαχητής.

(2) διὸ δή μοι καὶ προσῆκόν τε ἅμα καὶ δίκαιον ἔδοξε τῇ σῇ ἀγαθῇ τύχῃ θαρρήσαντι τὸν παρόντα

---

11 λήθης ... βυθοῖς cf. N.B. Tomadakes, Ἀθηνᾶ 64 (1960), 3–8 **31–32** βασιλεύς – μαχητής : Hom. Il. 3,179 (de Agamemnone) βασιλεύς τ᾿ ἀγαθὸς κρατερός τ᾿ αἰχμητής, cf. Ameis-Hentze ad l.

T **15** ἐπικηδέστερα T **26** κατορθωκότος T **29** συνήψας T

S p. V–VI **2** ὑφηλίου S **23** μὴδὲ S (hoc mendum non amplius notatur) **26** κατορθωκότος S **29** συνήψας S

πόνον ἀναδέξασθαι καὶ τὰς σὰς ἀριστείας καὶ πράξεις πολλῷ τῶν ἄλλων διαφερούσας κατά τε πλῆθος καὶ μέγεθος ὡς οἷόν τέ μοι Ἑλληνικῇ ξυγγραφῇ παραδοῦναι. (3) ἴσως μὲν γὰρ καὶ πολλοὶ τῶν ἐλλογίμων Ἀρράβων τε καὶ Περσῶν ἀκριβέστερον ἀναγράψουσι ταύτας καὶ τοῖς ἐφεξῆς παραδώσουσιν ἐπιστάμενοί τε καλῶς καὶ παρηκολουθηκότες τοῖς ἔργοις, οὐδὲν δὲ οἷον ἡ τῶν Ἑλλήνων φωνὴ μέγιστον ἔχουσα παρὰ πᾶσι τὸ κλέος· κἀκεῖνα μὲν Πέρσαις καὶ Ἄρραψιν ἔσται γνώριμα μόνοις καὶ τοῖς ἐπαΐουσι τὴν ἐκείνων φωνήν, ταῦτα δὲ οὐχ Ἕλλησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑσπερίοις ἅπασι τῶν γενῶν καὶ δὴ καὶ τοῖς ἔξω Στηλῶν καὶ τοῖς τὰς Βρετανικὰς Νήσους οἰκοῦσι καὶ πολλοῖς ἄλλοις κοινή τις ἔσται φιλοτιμία καὶ θαῦμα εἰς τὴν ἐκείνων γλῶτταν ἑρμηνευθέντα φιλέλλησί τε οὖσι καὶ τὰ τοιαῦτα σπουδαίοις. ὃ δή με καὶ μᾶλλον ἐπῆρε πρὸς τοῦτο, πολλοὺς ἕξειν λογιζομένῳ καὶ κριτὰς καὶ μάρτυρας τῆς ἐμῆς ξυγγραφῆς.

(4) τοίνυν, ὦ μέγιστε αὐτοκράτωρ, πολλὰ μογήσας ἤδη (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τοῖς ἔργοις ἐπέστην, ἵνα δὴ καὶ τὸ ἀκριβὲς τούτων εἰδείην, ἀλλ' ἱστορῶν τε ἅμα καὶ

πόνον ἀναδέξασθαι καὶ τὰς σὰς ἀριστείας καὶ πράξεις πολλῷ τῶν ἄλλων διαφερούσας κατά τε πλῆθος καὶ μέγεθος ὡς οἷόν τέ μοι Ἑλληνικῇ ξυγγραφῇ παραδοῦναι. (3) ἴσως μὲν γὰρ καὶ πολλοὶ τῶν ἐλλογίμων Ἀρράβων τε καὶ Περσῶν ἀκριβέστερον ἀναγράψουσι ταύτας καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς παραδώσουσιν ἐπιστάμενοί τε καλῶς καὶ | παρηκολουθηκότες τοῖς ἔργοις, οὐδὲν δὲ οἷον ἡ τῶν Ἑλλήνων φωνὴ μέγιστον ἔχουσα παρὰ πᾶσι τὸ κλέος· κἀκεῖνα μὲν Πέρσαις καὶ Ἄρραψιν ἔσται γνώριμα μόνοις καὶ τοῖς τὴν ἐκείνων ἐπαΐουσι γλῶτταν, ταῦτα δὲ οὐχ Ἕλλησι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἑσπερίοις ἅπασι τῶν γενῶν καὶ δὴ καὶ τοῖς ἔξω Στηλῶν καὶ τοῖς τὰς Βρετανικὰς Νήσους οἰκοῦσι καὶ πολλοῖς ἄλλοις κοινή τις ἔσται φιλοτιμία καὶ θαῦμα ἐς τὴν ἐκείνων γλῶτταν ἑρμηνευθέντα φιλέλλησί τε οὖσι καὶ τὰ τοιαῦτα σπουδαίοις. ὃ δή με καὶ μᾶλλον ἐπῆρε πρὸς τοῦτο, πολλοὺς ἕξειν λογιζομένῳ καὶ κριτὰς καὶ μάρτυρας τῆς ἐμῆς συγγραφῆς.

(4) τοίνυν, ὦ μέγιστε αὐτοκράτωρ, πολλὰ πονήσας ἤδη (οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τοῖς ἔργοις παρῆν, ἵνα δὴ καὶ τὸ ἀκριβὲς τούτων εἰδέναι ἔχοιμι, ἀλλ' ἱστορῶν τε ἅμα καὶ

12–14 ἡ – κλέος : cf. Laon. Chalc. I, p. 2,12–15 Darkó ἥ γε τῶν Ἑλλήνων φωνὴ πολλαχῇ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην διέσπαρται καὶ συχναῖς ἐγκαταμέμικται καὶ κλέος μὲν αὐτῇ μέγα **31** πολλὰ μογήσας : Hom. Il. 2,690 et al.

T **7** Ἀράβων T **15** Ἄραψιν T **16–17** ἐπαΐουσι τὴν ἐκείνων φωνήν Tpc : ἐπαΐουσι τῆς ἐκείνων φωνῆς Tac **27** λογιζομένῳ T : λογιζόμενον Müller

S p. VI–VII **9** μεθ' ἡμᾶς S marg : ἐξῆς S **27** λογιζομένῳ S : λογιζόμενον Müller **33–34** εἰδέναι ἔχοιμι S marg : εἰδείην S

πυνθανόμενος τῶν εἰδότων καὶ ὡς ἐνῆν ἀκριβῶς ἐξετάζων) ξυντέταχα τοῦτο τὸ βιβλίον ἐν πέντε τμήμασι διελών, ἀρχὴν τῆς ξυγγραφῆς ποιησάμενος, ἥνπερ καὶ αὐτὸς ἐποιήσω τῆς βασιλείας ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην τὸ πρῶτον διαβὰς μεταστάντος σοι τοῦ πατρός.

(5) περιέχει δὲ τὸν πόλεμον Ῥωμαίων καὶ τὴν τῆς Πόλεως ἅλωσιν τά τε τῆς Αἴνου καὶ τῶν Φωκέων καὶ δὴ καὶ τῶν Τριβαλλῶν, ὡς ἐπράχθη, καὶ τὴν ὅλην τούτων καταστροφὴν καὶ δουλείαν· (6) ἔτι δὲ τὴν εἰς Πελοπόννησον πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολήν, καὶ ὡς ἐχειρώθη πᾶσα καὶ αἱ ἐν αὐτῇ πόλεις

καὶ τὰ φρούρια

καὶ κατέστη φόρου ὑποτελής·

(7) προσέτι δὲ τὰ κατὰ Σινώπην καὶ Τραπεζοῦντα, πόλεις λόγου ἀξίας καὶ τῶν ὀνομαστῶν, καὶ ὡς προσεχώρησαν αὗται ὁμολογίᾳ καὶ πᾶσα ἡ τούτων ἔξω χώρα καὶ κατήκοος γέγονε τῷ βασιλεῖ· (8) ἔτι

πυνθανόμενος τῶν εἰδότων καὶ ὡς ἐνῆν ἀκριβῶς ἐξετάζων) ξυνέγραψα τουτὶ τὸ βιβλίον ἐν πέντε τμήμασι διελών, ἀρχὴν τῆς ξυγγραφῆς ποιησάμενος, ἥνπερ καὶ αὐτὸς ἐποιήσω τῆς βασιλείας ἐκ τῆς Ἀσίας ἐς τὴν Εὐρώπην τὸ πρῶτον διαβὰς μεταστάντος σοι τοῦ πατρός.

(5)–(15) περιέχει δὲ τὸν πόλεμον Ῥωμαίων καὶ τὴν τῆς Πόλεως ἅλωσιν τά τε τῆς Αἴνου καὶ τῶν Φωκέων καὶ δὴ καὶ τῶν Τριβαλλῶν, ὡς ἐπράχθη, καὶ τὴν ὅλην τούτων καταστροφὴν καὶ δουλείαν· ἔτι δὲ τὴν ἐς Πελοπόννησον πρώτην καὶ δευτέραν ἐσβολήν τοῦ βασιλέως, καὶ ὡς ὑπηγάγετο πᾶσαν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ πόλεις | ἐχειρώσατο, τὰς μὲν ὁμολογίᾳ, τὰς δὲ καὶ πολέμῳ, ἐχυρωτάτας τε οὔσας καὶ λόγου ἀξίας, Κόρινθόν τέ φημι καὶ Σπάρτην καὶ Τέγεαν καὶ Πάτρας τῆς Ἀχαΐας, καὶ φρούρια ἐξεῖλε πλεῖστα καὶ ἐρυμνότατα καὶ κατέστησε πᾶσαν τὴν Πέλοπος φόρου ὑποτελῆ· τήν τε ἐς τὴν Ἰλλυρίδα πρώτην ἐσβολὴν καὶ δῄωσιν ταύτης καὶ λείας ἔλασιν ὅτι γε πλείστης· πρὸς δὲ τούτοις τά τε κατὰ Σινώπην καὶ Τραπεζοῦντα, πόλεις μεγάλας τε καὶ εὐδαίμονας καὶ βασίλεια οὔσας, καὶ ὡς παρεστήσατο ταύτας ὁμολογίᾳ καὶ πᾶσαν τὴν ἔξω χώραν αὐτῶν ἐχειρώσατο·

4–5 ἀρχὴν – ἥνπερ καὶ : Jos. BJ I 30 ποιήσομαι δὲ ταύτην τῆς ἐξηγήσεως ἀρχήν, ἣν καὶ κτλ.

T

S p. VII–VIII 3–4 ἐν πέντε τμήμασι διελών S marg 23 σπάρτιν S 24 τέγεαν Spc : τέγειαν ut videtur Sac 25 ἐξεῖλε S marg

γε μὴν τὴν ἐπανάστασιν Δράκουλι καὶ Γετῶν ἀποστασίαν καὶ τὴν εἰς τὴν αὐτῶν εἰσβολὴν τοῦ βασιλέως καὶ καταστροφὴν καὶ δουλείαν σφῶν καὶ ὡς κατέστη κύριος τούτων ὁ Ῥάδος παρὰ τοῦ βασιλέως ἀπελαθέντος Δράκουλι τοῦ ἀδελφοῦ, (9) τήν τε Μιτυλήνης καὶ Λέσβου ἅλωσιν πάσης, νήσου μετά γε τὰς πρώτας μιᾶς δὴ τῶν ὀνομαστῶν καὶ πάνυ γνωρίμων ἐπί τε δόξῃ καὶ μεγέθει καὶ δυναστείᾳ καὶ πλούτῳ· (10) ἔτι δὲ τὴν ἐς Δαλμάτας καὶ Βόστρους καὶ Παίονας πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολήν, καὶ ὡς ἐχειρώθη πᾶσα ἡ τούτων καὶ κατεστράφη πολίσματά τε ἑάλω καὶ φρούρια ὀλίγου δεῖν τριακόσια καὶ οἱ τούτων ἡγεμόνες ἐλήφθησαν· (11) πρὸς δέ γε τὴν εἰς Ἰλλυριοὺς τοὺς ἐν τῷ Ἰονίῳ Κόλπῳ πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολὴν καὶ τὴν τούτων καταστροφήν· (12) τόν τε πενταετῆ πόλεμον Ἐνετῶν καὶ τὴν τούτων πρώτην καὶ δευτέραν ἧτταν ἐν Πελοποννήσῳ παρὰ τῶν σατραπῶν, καὶ ὡς ἐστόρεσε τὸ τούτων φρόνημα βασιλεύς· (13) πρὸς δὲ τούτοις οἰκοδομάς τε λαμπρὰς ἐν τῇ Πόλει νεών τε καὶ νεωρίων καὶ βασιλείων καὶ ἀγορῶν καὶ στοῶν καὶ λουτρῶν καὶ δὴ ⟨καὶ⟩ τειχισμούς τε καὶ συνοικίσεις φρουρίων καὶ πολισμάτων πάνυ

πρὸς δέ γε οἰκοδομὰς ἐν τῇ Πόλει λαμπράς τε καὶ πολυτελεῖς νεών τε καὶ νεωρίων καὶ βασιλείων καὶ ἀγορῶν

καὶ φρουρίων,

28–29 ἐστόρεσε – φρόνημα : Thuc. VI 18,4 στορέσωμεν τὸ φρόνημα

T 6 ὁ Ῥάδος Müller : Ὀράδος T 7–8 τοῦ ἀδελφοῦ T marg 32 νεῶν T 34 ⟨καὶ⟩ add. Kambylis 35 συνοικίσεις scripsi : συνοικήσεις T

S p. VIII 30 γε Ssl 31 τε Ssl 32 νεῶν S καὶ νεωρίων S marg

χρησίμων καὶ ἀναγκαίων τῶν γε κατὰ τὸν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Χερρονήσου πορθμὸν καὶ τὸν τοῦ Βοσπόρου, καὶ ἕτερα οὐκ ὀλίγα τοιαῦτα καὶ δὴ καὶ δημηγορίας τῶν πάνυ σπουδαίων τοῦ βασιλέως, (14) χρόνου τε πλῆθος, ἐν οἷς ταῦτα ἐγένετο, ἔτη ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα.

(15) ταῦτα δὴ πάντα ξυναγαγών τε καὶ ἀφηγησάμενος ἐν τῷδε τῷ βιβλίῳ πέμπω τοῦτο τῇ βασιλικῇ σου ἐπιστασίᾳ καὶ σοφίᾳ δοκιμασθησόμενόν τε καὶ κριθησόμενον. (16) κἂν μέν τι γενναῖον εὑρεθῇ παρ᾽ αὐτῷ τῇ τε ἀληθείᾳ ξυμβαῖνον καὶ τῶν σῶν ἔργων ἐφάμιλλον τῇ τε βασιλικῇ κυρωθείη ψήφῳ, χάριν τε ὁμολογήσομεν τῷ τε θεῷ καὶ σοί, βασιλεῦ, τοιαύτην ὕλην ἡμῖν παρασχόντι ταῖς ἀρίσταις τῶν πράξεων εἰς ἐπίδειξιν τῶν ἡμετέρων λόγων, καὶ ἅμα θαρροῦντες πρὸς ὅλον τὸν ἑξῆς ἀγῶνα ἀποδυσόμεθα καὶ μετὰ χαρᾶς πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων χωρήσομεν, ἃ σὺν θεῷ σοι πεπράξεται, πυθόμενοι δὴ μόνον καὶ πολλὰ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων καὶ ἀγνοουμένων ἡμῖν.

(17) εἰ δὲ φανῶσιν οἱ ἡμέτεροι λόγοι πολλῷ τῶν σῶν ἔργων ὄντες καταδεέστεροι καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τούτων οὐκ ἐξικνούμενοι, ὃ πᾶσα παθεῖν αὐ-

τά τε ἄλλα τῶν ἔργων ἑξῆς ὡς ἐπράχθη πάντα καὶ δὴ καὶ δημηγορίας τῶν πάνυ σπουδαίων τοῦ αὐτοκράτορος, χρόνου τε πλῆθος ἔτη ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα.

πέμπω τοίνυν ⟨τοῦτο⟩ τῇ βασιλικῇ σου ἐπιστασίᾳ καὶ σοφίᾳ δοκιμασθησόμενόν τε καὶ κριθησόμενον. (16) κἂν μέν τι γενναῖον εὑρεθῇ παρ᾽ αὐτῷ τῇ τε ἀληθείᾳ συμβαῖνον καὶ τῶν σῶν ἔργων ἐφάμιλλον τῇ τε βασιλικῇ κυρωθείη ψήφῳ, χάριν τε ὁμολογήσομεν τῷ τε θεῷ καὶ σοί, βασιλεῦ, τοιαύτην ὕλην ἡμῖν παρασχόντι ταῖς ἀρίσταις τῶν πράξεων εἰς ἐπίδειξιν τῶν ἡμετέρων λόγων, καὶ ἅμα θαρροῦντες πρὸς ὅλον τὸν ἑξῆς ἀγῶνα ἀποδυσόμεθα καὶ μετὰ χαρᾶς πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων χωρήσομεν πυθόμενοι δὴ μόνον καὶ πολλὰ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων καὶ ἀγνοουμένων ἡμῖν, | δι᾽ ἃ δὴ καὶ ἐς δεῦρο τὴν ὅλην ξυγγραφὴν ἀνηρτήσαμεν. (17) εἰ δὲ φανῶσιν οἱ ἡμέτεροι λόγοι πολλῷ τῶν σῶν ἔργων ὄντες καταδεέστεροι καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τούτων οὐκ ἐξικνούμενοι, ὃ πᾶσα παθεῖν αὐ-

---

10–12 ταῦτα – βιβλίῳ Jos. BJ I 30 ταῦτα πάντα περιλαβὼν ἐν ἑπτὰ βιβλίοις

T 3 χερρονήσου Müller : χερροννήσου T 10 ξυναγαγών T marg : ξυγγραψάμενός T

S p. VIII–IX 4 τε ἄλλα – 5 πάντα Spc 8–9 ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα Spc 12 τοῦτο addidi 25 ἑξῆς Ssl 30 δὴ Ssl

τοὺς ἀνάγκη, τό τε βιβλίον ὡς ἀχρεῖον ἀποδοκιμασθῇ, τηνικαῦτα δὴ καὶ αὐτὸς πόρρωθεν προσκυνήσας καὶ σιωπὴν ἀσπασάμενος ἑτέροις παραχωρήσω τῆς ἱστορίας πολλῷ τὰ τοιαῦτα· ἐμοῦ βελτίοσι.

T **6** βελτίωσι T

τοὺς ἀνάγκη, τό τε βιβλίον ὡς ἀχρεῖον ἀποδοκιμασθῇ, τηνικαῦτα δὴ καὶ αὐτὸς πόρρωθεν προσκυνήσας καὶ σιωπὴν ἀσπασάμενος ἑτέροις παραχωρήσω τῆς ἱστορίας πολλῷ τὰ τοιαῦτα ἐμοῦ βελτίοσιν.

S p. IX **6** βελτίωσιν S

ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΞΥΓΓΡΑΦΗΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΡΩΤΗ

περιέχει ἥδε ἀρχὴν τῆς βασιλείας Μεχέμετι μεγίστου αὐτοκράτορος καὶ πάροδον ἐς αὐτήν, ἔργα καὶ πράξεις αὐτοῦ τειχισμόν τε τοῦ ἐν Βοσπόρῳ νέου φρουρίου πόλεμόν τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἅλωσιν ταύτης, χρόνου πλῆθος ἔτη τρία.

S p. 1   6 ἔτη //// τρία S marg

σημείωσαι τὰς αἰτίας τῆς συγγραφῆς

1 (1) Κριτόβουλος ὁ νησιώτης, τὰ πρῶτα τῶν Ἰμβριωτῶν, τὴν ξυγγραφὴν τήνδε ξυνέγραψε δικαιώσας μὴ πράγματα οὕτω μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἐφ' ἡμῶν γεγονότα μεῖναι ἀνήκουστα, ἀλλὰ ξυγγραψάμενος παραδοῦναι ταῖς μεθ' ἡμᾶς γενεαῖς, ὡς μήτε ἔργα γενναῖά τε καὶ ἀξιαφήγητα καὶ τῶν παλαιῶν λειπόμενα μηδενὸς τῷ χρόνῳ καλυφθέντα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθείη μήτε οἱ γεγονότες ἐς ὕστερον τὰ μέγιστα ζημιωθεῖεν τοιαύτης ἀμοιρήσαντες ἱστορίας τε καὶ μαθήσεως, καὶ οἱ ταῦτα δὲ πράξαντες ἔχωσί τι μνημεῖον κάλλιστον εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον τῆς σφῶν αὐτῶν ἀνδρίας καὶ ἀρετῆς ἐκ τῆσδε τῆς ξυγγραφῆς καὶ τῆς τῶν ἔργων ἀποδείξεως. (2) ἐδόκει δέ μοι καὶ διὰ τόδε οὐχ ἥκιστα ἀναγκαία εἶναι ἥδε ἡ νῦν ξυγγραφή· τὰ μὲν γὰρ παλαιὰ τῶν ἔργων πρεσβύτατα ὄντα καὶ μέγιστα δυσπαράδεκτά πώς εἰσι καὶ εἰς ἀκοὴν ἔρχεται μόγις τῷ χρόνῳ ὥσπερ γηράσκοντα καὶ διαπιστούμενα | ἢ τῷ γε πολλῷ τῆς μνήμης συνεθισμῷ καὶ καταφρονεῖται· πᾶν γὰρ τὸ πλεονάζον ἐς κόρον ἥκει, κόρος δὲ ἀηδίαν φέρει. τὰ δὲ δὴ νῦν καινά τε ὄντα καὶ προσεχῆ καὶ ὡς γνώριμα εὐπαράδεκτά τέ ἐστι καὶ κατέχεται καὶ ὡς προσεχῆ μᾶλλον θαυμάζεται, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ καὶ μᾶλλον διαφέροντα ᾖ καὶ τὴν πίστιν ἔχοντα τῷ σαφεῖ καὶ γνωρίμῳ χαιρόντων τε τῶν ἀνθρώπων ὡς τὰ πολλὰ τοῖς καινοτέροις τῶν ἔργων καὶ τούτοις μᾶλλον ἐθελόντων ἕπεσθαι. (3) διὰ ταῦτα δὴ καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἀναγκαία μοι κατεφάνη εἶναι ἥδε ἡ ξυγγραφή· ἔργα τε γὰρ δὴ μεγάλα καὶ θαυμαστὰ ἐν τοῖς νῦν καιροῖς καὶ τάδε ἐπράχθη οἷα τὸ παλαιὸν ἐν Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, προσέτι δὲ καὶ Ῥωμαίοις, μεγίστην ἀπόδειξιν παρεχόμενα ἀρετῆς καὶ ἀνδρίας τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν ἀρχή τε κατελύθη μεγίστη δὴ καὶ πρεσβυτάτη ὧν ἴσμεν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καταπολεμηθεῖσα ἡ τῶν Ῥωμαίων κίνησίς τε μεγίστη δὴ πάντων γέγονεν αὕτη καὶ μεταβολὴ πραγμάτων οὐ τῶν τυχόντων. (4) γράψω δὴ καθέκαστα ὡς ἐγένετο ἀκριβῶς τούς τε λόγους ξυναρμόζων τοῖς ἔργοις τά τε ἔργα μηδαμοῦ τῶν καιρῶν ἀποδιιστὰς ἔν τε τοῖς προσώποις καὶ

2–3 Κριτόβουλος – ξυνέγραψε : Thuc. I 1,1 Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ξυνέγραψε κτλ. **3–4** δικαιώσας – ἀνήκουστα : Herod. I prooem. μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά . . . ἀκλεᾶ γένηται **5–7** ὡς μήτε – ἀφανισθείη : Herod. I prooem. ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά κτλ. **22–24** ἔργα – βαρβάροις : Herod. I prooem. ἔργα μεγάλα τε καὶ θωμαστά, τὰ μὲν Ἕλλησι, τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα **26** ἀρχή – μεγίστη : cf. Herod. I 53,3 μεγάλην ἀρχήν μιν καταλύσειν, cf. etiam I 90,4 **27–28** κίνησις – αὕτη : Thuc. I 1,2 κίνησις γὰρ αὕτη μεγίστη δὴ τοῖς Ἕλλησιν ἐγένετο

S p. 1–2 **1** S marg **18** τοσούτῳ . . . ὅσῳ Rödel : τοσοῦτο . . . ὅσο S **19** ᾖ Müller : εἶ S **26** ⟨ἐν⟩ ὀλίγῳ S marg : οὐκ ἐν πολλῷ S

τοῖς καιροῖς τὴν γιγνομένην τάξιν μετὰ τοῦ προσήκοντος σῴζων καὶ διὰ πάντων τἀληθοῦς πλεῖστον λόγον ποιούμενος.

2 (1) τὰ μὲν οὖν πρὸ ἡμῶν καὶ ὅσα ἐς τοὺς | ἄνω χρόνους ἥκει τοῦδε τοῦ γένους ἢ ὅσα οἱ ἐξ ἐκείνων μέχρις ἡμῶν διαδοχῇ προσεχεῖ κατ-αγόμενοι βασιλεῖς αὐτῶν κατὰ καιροὺς ἔπραξαν ἔργα γενναῖα καὶ θαυμαστὰ καὶ πολέμους οὓς ἐπολέμησαν καὶ νίκας ἃς ἐπεξῆλθον, δι᾽ ὧν τὴν τῶν Ῥωμαίων μεγάλην ἀρχὴν τοῦ χρόνου προϊόντος κατὰ μικρὸν ἐταπείνωσάν τε καὶ ἐς τόδε κατήγαγον, ἕως ἐχειρώσαντο πᾶσαν καὶ καθεῖλον τελείως, τὰ δὴ τοιαῦτα πολλοῖς τε εἴρηται πρὸ ἡμῶν καὶ ἡμῖν ἐς τὸ παρὸν οὐ σκοπὸς περὶ τούτων διεξιέναι οὐδὲ τῆς παρούσης ὕλη νῦν ξυγγραφῆς· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς ὕστερον θεοῦ διδόντος ἐν ἄλλοις βιβλίοις ξυντάξομεν ἰδίαν ξυστησάμενοι πραγματείαν ἀκριβῶς ἐπιμνησθέντες τῶν τε καιρῶν τῶν τε πραγμάτων τῶν τε καλῶς ἐπεξειργασμένων αὐτά. (2) εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ περὶ τούτων εἰρήκασιν, ἀλλ᾽ οὐ κατὰ τάξιν οὐδὲ καλῶς τε καὶ ὡς ἔδει τὴν ἱστορίαν ξυνέθεσαν, ἀλλ᾽ ὡς ἂν ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν τῆς γνώμης ἢ τὸ ξυμβαῖνον τῆς μνήμης ἢ τῆς τῶν πραγμάτων πείρας εἶχον, τῆς δ᾽ ἀκριβείας ὀλίγον ἐφρόντισαν. (3) οὔκουν, οὐ περὶ τούτων ὁ λόγος ἡμῖν νῦν, ἀλλ᾽ ὅπως τὰ τοῦ νῦν μεγάλου βασιλέως ἔργα Μεχεμέτεω μέγιστά τε ὄντα καὶ μηδεμίαν ὑπερβολὴν τοῖς πρὸ αὐτῶν κατα|λείποντα ἰδίᾳ ξυγγραφῇ τε καὶ ἀφηγήσει τοῖς μεθ᾽ ἡμᾶς παραδῶμεν μίμημά τε καὶ σπούδασμα κάλλιστον τοῖς αἱρουμένοις τε καὶ ψυχῆς ἀνδρίαν ὑποφαίνουσι προθέντες αὐτά. (4) τοσοῦτον γὰρ οὗτος οὐ μόνον τῶν ἄλλων τοὺς πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς ἐκ γένους αὐτῷ βασιλεῖς κατά τε ἀρετὴν καὶ ἀνδρίαν καὶ στρατηγίαν καὶ τύχην καὶ τὴν τῶν πολεμικῶν ἐμπειρίαν ὑπερεβάλλετο, ὅσον ἐκεῖνοι τοὺς πρὸ αὐτῶν τε καὶ κατ᾽ αὐτοὺς γενομένους τούτοις ἀπέκρυψαν.

παραίτησις

3 (1) παραιτοῦμαι δὲ τούς τε νῦν τούς τε χρόνῳ ὕστερόν ποτε ξυνεσομένους τῇδε τῇ ξυγγραφῇ μηδεμίαν ἀβελτερίαν ἢ κακοήθειαν κατα-

---

7–9 τὴν τῶν Ῥωμαίων – τελείως : Laon. Chalc. I, p. 7,5 Darkó ὡς τὰ τῶν Ἑλλήνων πράγματα κατὰ βραχὺ ἀπώλετο φθειρόμενα ὑπὸ Τούρκων **16–18** ὡς ἂν – ἐφρόντισαν : cf. Thuc. I 22,2–3 οὐδ᾽ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀλλ᾽ . . . ἀκριβείᾳ περὶ ἑκάστου ἐπεξελθών . . . ὡς ἑκατέρων τις εὐνοίας ἢ μνήμης ἔχοι **16–17** ὡς ἂν . . . τῆς μνήμης : Aristid. Panath. p. 9,11 Lenz-Behr οἱ δ᾽ ἀπὸ στόματος οὑτωσὶ κατὰ τὸ συμβαῖνον τῆς μνήμης **29 – p. 14,3** παραιτοῦμαι – ἐκπομπεύειν : Aristid. Panath. p. 8,3–7 L.-B. μηδεὶς δὲ ὑμῶν,

S p. 2–4 **11** ἐς Ssl **15** ξυνέθεσαν Spc : ξυνέθεντο Sac **16** ὡσὰν S **18** οὔκουν οὐ S : οὔκουν Müller : οὐκοῦν οὐ Grecu **28** S marg

γνῶναι ἡμῶν, εἰ μήτε ξυναλγοῦντες ταῖς ἡμετέραις κακοπραγίαις μήτε δὴ ταῖς τοῦ γένους βαρούμενοι ξυμφοραῖς προῃρήμεθα ἀναγράφειν τε καὶ φανερῶς ἐκπομπεύειν καὶ διασύρειν τὰ οἰκεῖα κακὰ δέον ξυγκαλύπτειν μᾶλλον ἐς δύναμιν καὶ μηδαμοῦ τοῖς πολλοῖς ἔκφορα καθιστᾶν. (2) πρῶτον μὲν γὰρ οὐχ ὥστε μέμψιν τινὰ περιάψαι τῷ γένει οὐδ' ἐπὶ τῷ κακῶς εἰπεῖν τε καὶ διασῦραι τὰ ἡμέτερα ἐς τόδε προήχθημεν· πόρρω γὰρ τοῦτο καὶ τῆς παρούσης πραγματείας καὶ τοῦ προκειμένου σκοποῦ, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ἤθους ἡμῶν. οὐχ οὕτω γὰρ ἡμεῖς ἀνάλγητοι καὶ πικροὶ | τὴν γνώμην ὥστε πρὸς τοῖς οὖσι κακοῖς ἀντὶ τοῦ συναλγεῖν μᾶλλον καὶ κατηγορίαν προστρίβειν ἐθέλειν καὶ περιάπτειν τῷ γένει. (3) ἔπειτα οὐδ' οὕτως εὐήθεις ἢ διακρίσεως ἄμοιροι καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ὅλως ἐκτὸς ὡς μήτε τὰς τούτων εἰδέναι τύχας τε καὶ μεταβολὰς μήτε τὸ ἄστατον καὶ ἀβέβαιον καὶ ἀνώμαλον, ἀλλ' ἐν τοσαύτῃ ξυγχύσει καὶ ἀταξίᾳ πραγμάτων καὶ τοῖς κοινοῖς τῆς φύσεως ἀρρωστήμασι παρὰ μόνου τοῦ ἡμετέρου γένους ζητεῖν τὸ ὑγιές τε καὶ στάσιμον καὶ ὅλως ἀκίνητον ὡς ἂν ἔξω τούτων παντάπασιν ὄντος ἢ κρείττονός τινος φύσεως καὶ μηδαμοῦ δυναμένου ξυμφέρεσθαί τε καὶ ξυμμεταβάλλειν τοῖς ἄλλοις. (4) τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὡς, ἐξότου γεγόνασιν ἄνθρωποι, τὰ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἀρχῆς οὐδ' ὅλως ἔμεινεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν οὐδ' ἑνὶ γένει τε καὶ ἔθνει περιεκλείσθη, ἀλλ' ὥσπερ πλανώμενά τε ἀεὶ καὶ ἐξ ἐθνῶν ἔθνη καὶ τόπους ἐκ τόπων ἀμείβοντα πανταχοῦ μεταβέβηκέ τε καὶ περιέστη, νῦν μὲν ἐς Ἀσσυρίους καὶ Μήδους καὶ Πέρσας, νῦν δὲ ἐς Ἕλληνας καὶ Ῥωμαίους κατὰ καιρούς τε καὶ περιόδους ἐνιαυτῶν ἐπιχωριάσαντά τε καὶ οὐδέποτε ἐπὶ τῶν αὐτῶν βεβηκότα; (5) οὐδὲν τοίνυν θαυμαστὸν | καὶ νῦν τὰ ἑαυτῶν δρᾶσαί τε καὶ παθεῖν καὶ Ῥωμαίους μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τύχην ἀπολιπεῖν, πρὸς ἑτέρους δὲ διαβῆναί τε καὶ μεταχωρῆσαι, ὥσπερ ἐξ ἄλλων ἐς τούτους, πανταχοῦ τὴν ἰδίαν φύσιν τε καὶ τάξιν τηροῦντα. (6) πῶς οὖν ἔνεστιν ἡμῖν δικαίως τοῦ γένους κατηγορεῖν ὡς μὴ δυνηθέντος διὰ τέλους κατασχεῖν τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τηρῆσαι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τύχην ἀπαρασάλευτον; (7) εἰ δέ τινες ἐν καιροῖς ἰδίοις τῶν πραγμάτων ἐπιστατοῦντες μοχθηρίᾳ φύσεως κακοὶ γεγόνασι

ᾧ νῦν τε παρόντες τοῖς λόγοις καὶ χρόνῳ συνεσόμενοι, μηδεμίαν προπέτειαν μηδὲ εὐήθειαν καταγνῷ τοῦ παντὸς ἐγχειρήματος, εἰ μήτε ... μήτε ... ὑπέστημεν ἐκ τοῦ φανεροῦ τοσοῦτον ἀγῶνα 5–11 πρῶτον μὲν γὰρ ... ἔπειτα οὐδ' οὕτως : Aristid. Panath. p. 8,7–9 L.-B. μάλιστα μὲν γὰρ ... ἔπειτ' οὐδ' ἐμέ 22–27 πανταχοῦ – διαβῆναί τε καὶ μεταχωρῆσαι : Jos. BJ II 360 πρὸς οὓς μεταβέβηκεν ἡ τύχη προσκυνοῦσιν, V 367 μεταβῆναι γὰρ πρὸς αὐτοὺς πάντοθεν τὴν τύχην καὶ κατὰ ἔθνος τὸν θεὸν ἐμπεριάγοντα τὴν ἀρχὴν κτλ. 22–23 ἐς Ἀσσυρίους – Ῥωμαίους : cf. Laon. Chalc. I, p. 3,12–4,4 Darkó

S p. 4–6 2 βαρρούμενοι S 16 ὡσὰν S 22 ἐς Spc : εἰς Sac

περὶ τὴν ἀρχὴν καὶ τοῖς πράγμασιν οὐκ εἰς δέον ἐχρήσαντο, οὐκ ἔστι τοῦτο τοῦ γένους ἁμάρτημα, ἀλλὰ τῶν κακῶς τε καὶ ὡς οὐκ ἔδει χρησαμένων τοῖς πράγμασιν· οὓς καὶ δίκαιον μόνους εὐθύνειν, ἀλλὰ μὴ τοῦ γένους κατηγορεῖν, ὥσπερ δὴ καὶ τοὺς ἀγαθοὺς νῦν ἐπαινεῖν καὶ τὰ τούτων ἔργα ἐκ παντὸς τρόπου θαυμάζειν τε καὶ κοσμεῖν καὶ μὴ διὰ τὴν ἐνίων ῥαθυμίαν τε καὶ κακίαν ἀποστερεῖν ἐθέλειν τούτους τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν ἄθλων τῆς ἀρετῆς· ἀλλ' οὐ δίκαιον. (8) τοῦτο τοίνυν καὶ Ἰώσηπος ὁ Ἑβραῖος εἰδὼς φιλαλήθης ὢν καὶ τοῖς πράγμασι καλῶς ἐφιστῶν ἐπαινεῖ μὲν ἐν τῷ τῆς ἁλώσεως βιβλίῳ τὴν Ῥωμαίων τύχην καὶ ἀρετὴν καὶ τῷ λόγῳ φιλαλήθως ἐπαίρει, καθάπτεται δὲ τῶν ἐν τῷ γένει | φανέντων κακῶν τούς τε μηδὲν ἠδικηκότας τῶν ὀνειδῶν ἀπαλλάττει· ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς ἐξ ἅπαντος τρόπου ποιήσομεν μηδὲν ὑποστειλάμενοι τὸ παράπαν, ἀλλ' ἐν πᾶσι τό τε προσῆκον καὶ τὴν ἀλήθειαν σῴζοντες. καὶ τούτων μὲν ἅλις, τῶν δὲ προκειμένων ἐχώμεθα.

ἀρχὴ τῆς ἱστορίας

4 (1) ἔτος μὲν οὖν ἐνειστήκει τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἔννατον καὶ πεντηκοστὸν πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις, καὶ τελευτᾷ τὸν βίον Μωράτης ὁ βασιλεὺς ζήσας τὰ πάντα δύο καὶ πεντήκοντα ἔτη, ἄρξας δὲ ἓν καὶ τριάκοντα, ἀνὴρ ἄριστος ἐν πᾶσι καὶ μεγαλόφρων, ἀλλὰ δὴ καὶ στρατηγικώτατος καὶ πολλὰ παρὰ τὸν βίον ἐπιδειξάμενος ἔργα γενναῖα καὶ θαυμαστά, ὥσπερ δὴ μαρτυροῦσιν αἱ πράξεις αὐταί, τοῦ λαμπροτάτου γένους ὢν Ἀτουμάνων ἔκτος αὐτὸς εὐγενὴς ἐξ εὐγενῶν.

ὅρα τὴν γενεὰν ἄνωθεν τοῦ βασιλέως γενεαλογουμένου ἀπὸ Περσέως καὶ Ἀχαιμένου τῶν εὐγενῶν Ἑλλήνων ἄνωθεν

(2) οὗτοι δὲ τοῦ παλαιτάτου γένους εἰσὶν Ἀχαιμενιδῶν τε καὶ Περσειδῶν, ἀφ' ὧν δὴ γενῶν οἱ τῶν Περσῶν βασιλεῖς πάντες κατήγοντο. ἦσαν μὲν γὰρ δὴ καὶ ἄλλα γένη Περσῶν, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ, ἀλλὰ δημοτικὰ καὶ κοινά, ταῦτα δὲ μόνα ἐξαίρετα ἦσαν τῶν βασιλέων τὸ

16–17 annus 1450/51

8–12 Ἰώσηπος ὁ Ἑβραῖος – ἀπαλλάττει : Jos. in libris qui De bello Judaico inscribuntur
27 ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ : Herod. I 125,3–4

S p. 6–7 **4** νῦν Ssl **15** S marg **16** ἔννατον Spc (ἔννα- in ras.) **19** ἓν Spc (in ras., post ἓν 2–3 litt. eras.) **23–24** S marg (post καὶ 5–6 litt. eras.)

ἀνέκαθεν ἀπὸ Ἀχαιμένους καὶ Περσέως ἔχοντα τὴν ἀρχήν· οὗτοι δ' ἦσαν Ἕλληνες ἀπὸ Δαναοῦ καταγόμενοι καὶ Λυγκέως, οἵτινες Αἰγύπτιοι ὄντες τὸ ἐξαρχῆς ἐκ πόλεως Χέμμιος τῆς ἐν τῷ Ἕλει κειμένης ἐς τὴν Ἑλλάδα μετῳκίσθησαν. χρόνοις δ' ὕστερον οἱ τούτων ἀπόγονοι κατὰ συμφοράς, Ἀχαιμενίδαι τε καὶ Περσεῖδαι, διαβάντες ἐς τὴν Ἀσίαν ἐν Περσίδι τὴν ἀρχὴν κατεστήσαντο καὶ τελευτήσαντες οὗτοι κατέλιπον τό τε γένος καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τῷ τόπῳ. (3) τελευτήσαντος δ', ἧπερ | ἔφην, Μωράτεω παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν Μεχεμέτης ὁ τούτου υἱὸς ἕβδομος αὐτὸς εἰκοστὸν ἔτος ἄγων ἤδη τῆς ἡλικίας μετάπεμπτος ἐξ Ἀσίας γεγονώς· ἐκεῖ γὰρ εἶχε τὴν ἀρχὴν δόντος αὐτῷ τοῦ πατρός.

ὅρα σημεῖα παρακολουθήσαντα ξένα ἐπὶ τῇ εἰς
τὴν βασιλείαν παρόδῳ τοῦ βασιλέως

(4) πολλὰ δ' εὐθὺς τότε καὶ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπεσήμηνε τὸ θεῖον ἀήθη τέ τινα καὶ τερατώδη, ὥσπερ δὴ κἀν τῇ τούτου γεννήσει, οὕτω δὴ κἀν τῇ εἰς τὴν βασιλείαν παρόδῳ· σεισμοί τε γὰρ ἀήθεις καὶ ξένοι γεγόνασι καὶ βρασμοὶ γῆς καὶ τὰ ἐξ οὐρανοῦ, βρονταί τε καὶ ἀστραπαὶ σκληραὶ καὶ σκηπτοὶ καὶ πρηστῆρες φρικώδεις καὶ σέλας ὁρώμενον καὶ οἷα πολλὰ πολλάκις προφοιβάζειν φιλεῖ τὸ θεῖον ἐπὶ ταῖς μεγίσταις τῶν καθεστώτων καινοτομίαις τε καὶ μεταβολαῖς. οἵ τε μάντεις τε καὶ θεοφορούμενοι καὶ δὴ καὶ χρησμολόγοι καὶ θεοπρόποι πολλὰ ἐπεθείαζόν τε καὶ ᾖδον ἐπί τε τοῖς μέλλουσι γίνεσθαι καὶ ἅμα παραδηλοῦντα τὴν τοῦ νέου βασιλέως ἐσομένην περὶ πάντα τύχην καὶ ἀρετὴν καὶ ὡς μέγιστον ἐν πᾶσιν ἔσται τὸ κράτος αὐτῷ καὶ πάντας ὑπερβαλεῖται τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλέας πολλῷ τινι καὶ ἀπείρῳ τῷ μέσῳ ἐπί τε δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ καὶ κατορθώμασι.

5 (1) καταστὰς δὲ κληρονόμος μεγάλης ἀρχῆς καὶ πολλῶν μὲν χρημάτων, πολλῶν δὲ ὅπλων, πολλῶν δὲ στρατιωτῶν τε καὶ καταλόγων

1–7 ἀνέκαθεν – τόπῳ : cf. Herod. II 91,5; VI 53,2; VII 61,3; 150,2 4–5 οἱ τούτων – διαβάντες : cf. Aristid. Panath. p. 25,4–5 L.-B. τῶν ... μεταστάντων κατὰ συμφοράς 5 κατὰ συμφοράς : cf. Thuc. IV 21,3 κατὰ ξυμφοράς 7–9 τελευτήσαντος – ἡλικίας : Arr. An. I 1,1 λέγεται δὴ Φίλιππος μὲν τελευτῆσαι ... παραλαβόντα δὲ τὴν βασιλείαν Ἀλέξανδρον παῖδα ὄντα Φιλίππου ... εἶναι δὲ τότε ἀμφὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη 21–22 χρησμολόγοι – γίνεσθαι : Thuc. II 8,2–3 πολλὰ δὲ χρησμολόγοι ᾖδον ... ἐπὶ τοῖς μέλλουσι γενήσεσθαι

S p. 7–8 2 Λυγκέως Müller : Λιγγέως S 3 Χέμμιος Müller : Χέμιος S 5 Ἀχαιμενίδαι τε Spc (-ίδαι in ras., τε add. in margine) Περσεΐδαι Spc (-εΐδαι in ras.) 6–7 καὶ – τόπῳ Spc (in marg. eras.) 8 post Μωράτεω exh. τοῦ πατρὸς, sed del. S 22 ᾖδον Fatouros coll. Thuc. II 8,2 : εἶδον S 25 ὑπερβαλλεῖται S

γενόμενος κύριος καὶ τί γὰρ ἢ τὰ πλεῖστα καὶ κράτιστα τῆς Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν οὐκ ἀποχρῆν ἐνόμισεν αὐτῷ ταῦτα οὐδὲ τοῖς παροῦσιν ἠγάπησεν, ἀλλ' εὐθὺς πᾶσαν ἐπέτρεχε τὴν οἰκουμένην τῷ λογισμῷ καὶ τὴν ταύτης ἀρχὴν εἶχεν ἐν νῷ καὶ πρὸς Ἀλεξάνδρους ἑώρα καὶ Πομπηίους καὶ Καίσαρας καὶ τοὺς κατ' ἐ|κείνους βασιλεῖς τε καὶ στρατηγούς.

σημείωσαι ὡς καὶ φιλόσοφος ἦν ὁ βασιλεύς

(2) εἶχε μὲν γὰρ καὶ τὴν φύσιν συνεργοῦσαν καλῶς τό τε δραστήριον αὐτῆς καὶ ὀξὺ περὶ πάντα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἄγαν ἀρχικὸν καὶ βασιλικόν, μάλιστα δὲ πρὸς τοῦτο ἐνῆγον αὐτὸν ἥ τε σοφία καὶ τὸ πάντα τὰ τῶν παλαιῶν εἰδέναι καλῶς· ἤσκητο γὰρ ἐς ἄκρον πᾶσαν τὴν Ἀρράβων καὶ Περσῶν καὶ ὅση τῶν Ἑλλήνων ἐς τὴν Ἀρράβων τε καὶ Περσῶν γλῶσσαν μεθερμηνεύθη, λέγω δὴ τῶν ἀπὸ τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, παιδευταῖς χρησάμενος Ἀρράβων τε καὶ Περσῶν τοῖς σπουδαιοτάτοις τε καὶ σοφοῖς τὰ τοιαῦτα.

σπονδαὶ τοῦ βασιλέως μετὰ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων καὶ Καραμάνου

(3) οὕτω δὲ γνώμης ἔχων καὶ τοιούτοις χρώμενος λογισμοῖς οὐδεμίαν ἀναβολὴν ἔτι δίδωσι τῷ τε καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασιν, ἀλλ' εὐθὺς ὅλος γίνεται τούτων. καὶ πρῶτα μὲν σπένδεται Ῥωμαίοις καὶ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ Καραμάνῳ τῷ τῆς ἄνω Φρυγίας τε καὶ Κιλικίας ἐπάρχοντι ἔς τε τὸ παρὸν λυσιτελεῖν τοῦτο τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν ἡγησάμενος. (4) ἔπειτα ἐς ἐξέτασιν καθίσταται τῆς ὅλης ἀρχῆς τάς τε τῶν ὑπ' αὐτῷ γενῶν σατραπείας φυλοκρινῶν καὶ τοὺς μὲν ἐκβάλλων, τοὺς δὲ ἀντεισάγων τῶν σατραπῶν, ὅσοι τούτῳ ἐδόκουν στρατηγίᾳ τε καὶ ξυνέσει διαφέρειν τῶν ἄλλων καὶ μὴν καὶ δικαιοσύνῃ· ἐμέλησε γὰρ καὶ τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων αὐτῷ τοῦ ὡς ἄριστα καὶ δικαιότατα τὴν ὑφ' αὐτῷ πᾶσαν ἀρχὴν διοικεῖσθαι.

ἐξέτασις τῶν καταλόγων καὶ τῆς στρατιᾶς καὶ τῶν ἐν τέλει

(5) ἔτι δὲ τούς τε καταλόγους καὶ τὰς τάξεις τῶν στρατευμάτων

S p. 8–9 1 post γὰρ add. ἄλλο Müller 2 ἀποχρῆν Spc : ἀποχρῶν Sac 5 καὶ πομπηίους S marg 7 S marg 9 καὶ ὀξὺ περὶ πάντα S marg ἄγαν S marg 13 μεθ' ἑρμηνεύθη S: μεθηρμηνεύθη Müller 16–17 S marg 22 τε S : γε Müller 24 φυλοκρινῶν scripsi : φιλοκρινῶν S : φιλονεικῶν Müller

ἐξήταζε τό τε ἱππικὸν ἅμα καὶ ὁπλιτικὸν τούς τε ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου τρεφομένους· καὶ μάλιστα δὴ τὴν βασίλειον αὐλὴν διὰ φροντίδος ἐποιεῖτο πολλῆς καὶ εἰς ἐπίδοσιν ἦγε, λέγω δὴ τοὺς νεοδαμώδεις τούτους καὶ πεζεταίρους καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἄγημα, οὓς τῇ σφῶν γλώττῃ γενητζάρους καλεῖν εἰώθασι νέον σύνταγμα | τῆς φωνῆς σημαινούσης, εἰδὼς ταύτῃ τὸ κράτος προσὸν αὐτῷ καὶ τῇ τοῦ σώματος φυλακῇ καὶ τῇ τῆς ὅλης ἀρχῆς. πρὸς δὲ τούτοις ὅπλων τε καὶ βελῶν καὶ τῶν ἐς τὴν τοῦ πολέμου χρείαν τε καὶ παρασκευὴν ἀναγκαίων τε καὶ χρησίμων συλλογὴν ἐποιεῖτο.

ἐξέτασις τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ τῶν ταμιευόντων αὐτά

(6) μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς θησαυροὺς ἀνηρεύνα τοὺς πατρικοὺς ἀνακρίνων ὅτι μάλιστα τοὺς τούτων ταμίας τούς τε τῶν ἐτησίων φόρων ἄρχοντας ἀκριβῶς ἐξήταζε καὶ εἰς ἀνάγκην ἦγε λογοθεσίων. καὶ πολλὰ δὴ τῶν δημοσίων τε καὶ βασιλικῶν χρημάτων εὗρε κακῶς δαπανώμενα καὶ ἐς οὐδὲν ἀναλισκόμενα δέον, τριτημόριόν που μάλιστα τῶν ἐπετείων φόρων, ἃ καὶ τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ ἐπανεσώσατο, εἴς τε τὸ ἑξῆς καλῶς διετήρησε τὴν τούτων φυλακὴν τούς τε ἐτησίους φόρους εἰς μεγίστην ἐπίδοσιν ἤγαγε πολλούς τε τῶν φορολόγων ἀρχόντων σωφρονίσας τῷ φόβῳ καὶ πιστοὺς καὶ φρονίμους ἀντικαταστήσας αὐτῶν ἐς τὴν τούτων συλλογήν τε καὶ φυλακήν· ὁ γάρ τοι πατὴρ αὐτῷ ἁπλοϊκώτερόν πως τοῖς πράγμασι προσεφέρετο καὶ τῶν τοιούτων βραχὺν ἐποιεῖτο λόγον. (7) διατιθεμένῳ δὲ ταῦθ' οὕτως τῷ βασιλεῖ καὶ τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἄριστα καὶ κάλλιστα διοικοῦντι καὶ πρὸς μειζόνων ἔργων παρασκευὴν ἑτοιμάζοντι ἐξήκει τὸ πεντηκοστὸν καὶ ἔννατον ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις, πρῶτον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

6 (1) ὁ δ' εὐθὺς ὅλος γίνεται τοῦ προκειμένου σκοποῦ. ὁ δὲ ἦν· φρούριον ἐρυμνὸν ἔγνω τειχίσαι ἐν τῷ Βοσπόρῳ ἀπὸ τοῦ τῆς Εὐρώπης μέρους καταντικρὺ τοῦ πέραν φρουρίου τῆς Ἀσίας, ταύτῃ ᾗ στενότατόν τε καὶ ῥοωδέστατον, καὶ διαλαβεῖν τὸν πορθμὸν καὶ συνάψαι τὰς ἠπείρους ἀμφοτέρας, Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην, καὶ ἐπ' αὐτῷ ποιήσασθαι

24–26 finis anni 1450/51

S p. 9–10 **3** νεοδαμώδεις Müller : νεωδαμώδεις S **4** πεζεταίρους Grecu : πεζαιτέρους S **10** S marg (ταμιευόντων scripsi : ταμειευόντων S marg) **13** ἦγε Ssl : καθίστα S λογοθεσίων S : λογοθεσιῶν edd. **15–16** ἐπετείων Müller : ἐπετίων S **18–19** σωφρονίσας Müller : σωφρονήσας S **22** διατιθεμένῳ δὲ ταῦθ' Spc (-τι- et -ῳ et -θ' in ras.) **22–23** οὕτως – ἄριστα Spc (in ras.) **23–27** καὶ κάλλιστα – ὁ δ' εὐθὺς S marg (**24–25** ἐξήκει – ἔτος et **26** πρῶτον in ras.) **29–30** στενώτατόν S

τὴν τούτων διάβασιν, ὅταν αὐτῷ βουλομένῳ ᾖ, καὶ μὴ ἐπ᾽ ἄλλοις εἶναι διαβῆναί τε καὶ μὴ μηδὲ διισταμένων ἄρχειν αὐτῶν. (2) ᾔδει γὰρ καλῶς, ὅσα καὶ οἷα πράγματα τὸ τοιοῦτον παρέσχεν αὐτοῖς ἐν τῷ προτοῦ χρόνῳ ἐπί τε τῶν πάππων | καὶ τοῦ πατρὸς καὶ ὅσην ἐναντίωσιν ἤνεγκε τοῦτο τοῖς σφῶν πράγμασι καὶ ὡς ὀλίγου ἐδέησε πολλάκις τὴν ἑτέραν αὐτοὺς τῶν ἠπείρων ἀποβαλεῖν, τοῦτο μὲν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἐν ἐπικαίρῳ τῆς Πόλεως καθημένου καὶ ἐφεδρεύοντος ἀεὶ τοῖς καιροῖς τε καὶ πράγμασι τά τε πολλὰ θαλαττοκρατοῦντος καὶ ἐπεξάγοντος αὐτοῖς ἔστιν οὗ τοῦ σφῶν γένους ὃν ἂν ἐθέλῃ καὶ βλάπτοντος, τοῦτο δὲ καὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ μάλιστα δὲ τῶν Ἐνετῶν ἐν ταῖς μεταξὺ σφῶν διαφοραῖς τριήρεσιν ἐπιπλεόντων πολλάκις μακραῖς τόν τε Βόσπορον καὶ Ἑλλήσποντον καὶ κωλυόντων τὴν τούτων διάβασιν. (3) οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἐνῆγεν αὐτόν, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ πρὸς τὸν προκείμενόν οἱ σκοπὸν καλῶς ἔχειν ἐδόκει τὸ φρούριον τειχισθὲν καὶ πρὸς τὴν ὅσον οὐ καὶ μελετωμένην πολιορκίαν τῆς Πόλεως ἐπιτειχισμὸν ἐνόμιζεν ἰσχυρότατον ἀποκλείων αὐτῇ οὐ μόνον τὰς ἠπείρους Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς θαλάσσας ἀμφοτέρας, ἄνω μὲν τὸν Εὔξεινον Πόντον διὰ τοῦ Βοσπόρου, κάτω δὲ τόν τε Αἰγαῖον καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. (4) οὕτω δὲ διανοηθεὶς χειμῶνος μὲν τὰ πρὸς τὴν οἰκοδομὴν πάντα κελεύει παρασκευάζεσθαι, λίθους τέ φημι καὶ ξύλα καὶ σίδηρον καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τοῦτο χρήσιμα, ἄρχοντας ἐπιστήσας τοῖς ἔργοις | τοὺς σπουδαιοτάτους τε καὶ ἐμπειροτάτους ἐντειλάμενος τὴν ταχίστην ἅπαντά οἱ εὐτρεπῆ θέσθαι ὡς ἅμα ἦρι ἁψομένῳ τοῦ ἔργου. καὶ ὁ μὲν οὕτως.

πρεσβεία τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μεχέμετιν μὴ τειχίζειν τὸ φρούριον ἀξιοῦσα

7 (1) βασιλεὺς δὲ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ τῆς Πόλεως τοῦτο μαθόντες δεινὸν ἡγοῦντο τὸ πρᾶγμα καὶ μεγάλων κακῶν ἀρχὴν καὶ δουλείας πρόδηλον ἀφορμὴν νομίζοντες, ὅπερ ἦν ἀληθές, ἐπιτειχισμὸν σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τῇ πόλει κατασκευάζεσθαι τοῦτο καὶ δυσφόρως ἔφερον. (2) ἔδοξε δ᾽ οὖν ὡς ἐκ τῶν παρόντων αὐτοῖς πρεσβείαν τε πέμπειν καὶ πειρᾶσθαι, εἰ δύναιντο, τρόπῳ παντὶ τῷ δυνατῷ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην κωλύειν· καὶ πέμπουσι δὴ πρέσβεις. (3) οἱ δὲ ἀφικόμενοι

---

28 μεγάλων κακῶν ἀρχὴν : Thuc. II 12,3 ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει; cf. Herod. V 97,3 αὗται δὲ αἱ νέες ἀρχὴ κακῶν ἐγένοντο Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροισι

S p. 10–12 9 οὗ Ssl : ὅτε S 15 ὅσον οὐ S (hoc mendum non amplius notatur) 18 Αἰγαῖον Müller : ἐγαῖον S 24 ἁψομένῳ Spc : ἁψαμένῳ Sac 25–26 S marg 33 πρέσβεις S marg

λόγοις τε παντοίοις ἐχρῶντο τῶν τε ξυνθηκῶν καὶ τῶν ὡμολογημένων ἀναμιμνήσκοντες καὶ ὡς ἐν πάσαις ταῖς προγεγενημέναις τε καὶ ἀναγεγραμμέναις αὐτοῖς σπονδαῖς ἐπί τε τῶν πάππων καὶ τοῦ πατρός, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῦ, παντάπασιν ἀπείρητο μηδένα κτίζειν ἐν τῷδε τῷ χώρῳ μήτε φρούριον μήτε ἄλλο τι, ἀλλὰ καὶ τὸν βουλόμενον ἢ ὅλως ἐπιχειρήσοντα καὶ ἀμφοτέρους κωλύειν τρόπῳ παντὶ καὶ διεσώθη τὸ ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ νῦν. „ὁ χῶρος ἐλεύθερος, διάβασις δὲ μόνον ἁπλῶς", ἔφασαν, „τῶν ὑμετέρων στρατευμάτων τῶν τε ἄλλων ἀποσκευῶν ἐξ ἠπείρου ἐς ἤπειρον". καὶ ἅμα ἠξίουν μη|δαμοῦ λύειν τὰς σπονδὰς χθὲς δὴ καὶ πρώην γεγενημένας μικρῶν ἕνεκα μηδὲ ἀδικεῖν ἐθέλειν μηδὲν ἀδικοῦντας αὐτούς.

ἀπόκρισις τοῦ βασιλέως Μεχέμετι πρὸς τοὺς πρέσβεις

8 (1) βασιλεὺς δὲ ἀποκρίνεται τούτοις· „οὔτε ἀδικεῖν ὑμᾶς, ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ἡγοῦμαι οὔτε παρὰ τὰ ξυγκείμενα πράττειν καὶ τὰς σπονδὰς ἐν τῷδε τῷ ἔργῳ, ἀσφαλίζεσθαι δὲ μόνον τὰ ἑαυτοῦ, μὴ μετὰ βλάβης μέντοι γε ὑμετέρας· ἕκαστον δὲ τὰ ἴδια φυλάττειν καὶ βεβαιοῦν μηδαμοῦ τοὺς ἐνσπόνδους βλάπτοντα δίκαιόν τέ ἐστι καὶ ἀνεμέσητον καὶ πᾶσιν ἐφεῖται. (2) ἐγὼ δέ, ὡς ὁρᾶτε, Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης ἄρχω ἠπείρων διισταμένων ἀλλήλαις καὶ πολλοὺς ἔχω τοὺς ἐναντιουμένους τε καὶ ἀνθισταμένους τῇ ἡμετέρᾳ ἀρχῇ ἐν ἑκατέρᾳ τούτων, καὶ δεῖ πανταχοῦ τε παρεῖναί με καὶ ἀμφοτέραις ἀρκεῖν, εἴ γε μὴ βουλοίμην ἐξίστασθαι τούτων ἑκὼν εἶναι τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς. (3) ἴστε δὲ δήπου καλῶς ὅσα καὶ οἷα πράγματα παρέσχον ἡμῖν ἐπὶ τοὐμοῦ πατρὸς αἱ τριήρεις τῶν Ἰταλῶν βουλομένοις διαβῆναι κατὰ Παιόνων ἐπελθόντων τῇ ἡμετέρᾳ περιπλέουσαί τε τὴν ἡμετέραν θάλασσαν καὶ κωλύουσαι διαβαίνειν ἡμᾶς. (4) δεῖ οὖν ἀποτειχίσαι τε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην αὐτοῖς καὶ ἀσφαλίσασθαι τὴν ἡμετέραν καὶ μὴ πρὸς τῷ βλαβερῷ καὶ πᾶσιν ὀφλεῖν αἰσχύνην ἡμᾶς ὡς μὴ δυναμένους | φυλάξαι τὴν ἡμετέραν θάλασσαν καὶ ἀρχήν. (5) ὁ δὲ χῶρος οὗτος, ἐν ᾧ τὸ φρούριον μέλλω τειχίζειν, ἡμέτερός τέ ἐστι καὶ τῶν ἡμετέρων διάβασις ἄνωθεν ἀπό τε Ἀσίας ἐς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπὸ ταύτης ἐς τὴν ἑτέραν καὶ οὐ δεῖ δήπου πολυπραγμονεῖν ὅλως ὑμᾶς, εἴ γε βούλοισθε τὴν εἰρήνην ἄγειν, εἰ μή που καὶ αὐτοὶ τῆς διαβάσεως ταύτης εἴργειν ἡμᾶς βούλοισθε· τοῦτο γὰρ ἄλλος ἂν εἴη λόγος. (6) σπονδὰς δὲ οὔτε λύω οὔτε βουλήσομαι μενόντων καὶ ὑμῶν κατὰ χώραν καὶ μηδαμοῦ τὰ ἡμέτερα πολυπραγμονούντων μηδὲ περιεργάζεσθαι βουλομένων."

9 (1) ταῦτα ἀποκρινάμενος ἀποπέμπει τοὺς πρέσβεις. οἱ δ' ἐπανήκοντες ἀπαγγέλλουσι πάντα τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ καὶ τοῖς ἐν τέλει

S p. 12–14   1 ὡμολογημένων Müller : ὁμολογημένων S   12 S marg   35 χῶραν S

Ῥωμαίων, τά τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ ὡς οὐκ ἔνεστιν ὅλως διακωλῦσαι τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην οὔτε λόγοις οὔτε πειθοῖ, βίᾳ μέντοι γε μόνῃ, εἰ δύναιντο. (2) οἱ δὲ (καὶ γὰρ ἐδόκει αὐτοῖς τὸ πρᾶγμα σφόδρα δεινόν, ὥσπερ δῆτα καὶ ἦν) μὴ ἔχοντες μέντοι γε ὅ τι καὶ δράσαιεν καὶ ἄκοντες ἡσυχίαν ἦγον.

κίνησις τοῦ βασιλέως κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν καὶ ἄφιξις ἐς τὸν Βόσπορον ἐπὶ τειχισμῷ τοῦ φρουρίου

10 (1) Μεχέμετις δὲ ὁ βασιλεύς, ὡς ἔαρ ὑπέφαινεν ἤδη καὶ πάντα οἱ ἦν εὐτρεπῆ, πληρώσας τριήρεις τριάκοντα καὶ καλῶς ὁπλίσας ὡς ἐς ναυμαχίαν, εἴ γε τούτου δεήσειεν, εἴ ποτέ τις ἐναντίωσις εἴη, παρασκευάσας δὲ καὶ ἕτερα πλοῖα σκευαγωγὰ | πλεῖστα, ἀπὸ Καλλιουπόλεως ἐξέπεμπεν ἐπὶ Βόσπορον· αὐτὸς δὲ στρατῷ πολλῷ κατὰ γῆν ἐπορεύετο. (2) καταλαβὼν δὲ τὸν πορθμὸν ἑβδομαῖος καθίζει τὴν στρατιάν. καὶ αὐτὸς ἀναλαβὼν τῶν ἐν τέλει τινάς, ἀλλὰ δὴ καὶ γερόντων ἐνίους, οὓς ᾔδει τῶν τοιούτων ἀκριβῆ πεῖραν ἔχοντας, παριππεύων κατεσκόπει τὸν χῶρον τήν τε θέσιν αὐτοῦ καὶ τὸ κομιδῇ στενὸν τοῦ πορθμοῦ καὶ σφόδρα συνεσταλμένον τούς τε ἑλικοειδεῖς ἀγκῶνας καὶ τῶν πρωνῶν τὰς πυκνὰς ἐξοχάς τε καὶ ἐς τὰ ἔσω συννεύσεις τε καὶ καμπὰς τοῦ τε ῥοῦ τὸν ὀξύτατον δρόμον καὶ τὰς ἐγγινομένας αὐτῷ διὰ τοὺς ἀγκῶνας συνεχεῖς δίνας καὶ παλιρροίας καὶ ἴλιγγας καὶ ὅσα ἄλλα δυσέκπλωτόν τε καὶ δυσδιεξίτητον ποιεῖ τὸν πορθμόν. (3) ἃ δὴ καὶ οἱ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων κατανοήσαντες Συμπληγάδας τὸν χῶρον ὠνόμασαν καὶ Ἡρακλέα τε πρῶτον ἔφασαν διαβῆναι ταύτας καὶ μετὰ τοῦτον ⟨ξὺν⟩ τοῖς Ἀργοναύταις Ἰάσονα, σὺν πόνῳ μέντοι γε πλείστῳ καὶ τούτους διά τε τὸ κατησφαλισμένον καὶ οἱονεὶ πεφραγμένον τε καὶ συμπλῆττον τῇ τε στενότητι τοῦ χωρίου καὶ τοῦ πορθμοῦ καὶ ταῖς πυκναῖς τῶν ἄκρων εἰσοχαῖς τε καὶ ἐξοχαῖς ὡς δοκεῖν κύκλωθεν ἤπειρον εἶναι τοῖς ἀναπλέουσί τε καὶ καταπλέουσι, αὐτοὺς δ' ἐν τῷ μέσῳ ἀπειλημμένους ὥσπερ ἐν λίμνῃ βραχείᾳ μηδαμοῦ | διέξοδον ἔχειν, ἔτι τε τῷ πολλῷ ῥοθίῳ καὶ τῇ σφοδρᾷ ῥύμῃ τῶν καταφερομένων ὑδάτων ἅτε ἀπὸ μεγίστου καὶ εὐρυτάτου πελάγους ἄνωθεν τοῦ Εὐξείνου

---

8 ver anni 1452

18 τῶν πρωνῶν τὰς πυκνὰς ἐξοχάς : cf. Pi. Ne. 4,52 πρωναὶ ἔξοχοι 30 – p. 22,1 τῶν ... ὑδάτων – κατερχομένων : cf. Thuc. IV 24,5 ἐκ μεγάλων πελαγῶν .˙. ἐσπίπτουσα ἡ θάλασσα

S p. 14–16 1 ῥωμαίων Ssl : ῥωμαίοις S 6–7 S marg (καταγῆν) 17 ἑλικωειδεῖς S 18 ἐς Ssl : εἰς S συνεύσεις S 20 παλλιρροίας S 21 δυσέκπλωτόν Kambylis coll. 153,7; 184,18; cf. etiam 36,25.32: δυσέκπλοτόν Spc (-ο- in ras.) 24 ξὺν add. Müller, Dethier (σὺν) σὺν Grecu (ξὺν Müller) : συμ S

Πόντου κατερχομένων καὶ ἐς στενὸν κομιδῇ τελευτώντων τε καὶ ξυγκλειομένων τῷ τε ὠθισμῷ καὶ τῇ βίᾳ τοῦ ῥοῦ καχλαζόντων τε καὶ συνελισσόντων ἅμα καὶ ἐποκελλόντων τὰ σκάφη καὶ προσαρασσόντων ταῖς πέτραις καὶ καταγνύντων, εἰ μήπου πολλή τις ἐπιμέλεια εἴη τῶν ἐμπλεόντων καὶ ἐπιστήμη. (4) ἀναμετρῶν δὲ καὶ τὸ μεταξὺ τοῦ πορθμοῦ, ἵναπερ τὸ στενότατον εἴη, εὕρισκε μάλιστά που σταδίους ἑπτά.

τειχισμὸς τοῦ φρουρίου

11 (1) ταῦτα οὖν ἅπαντα καλῶς ἀναθεωρήσας τε καὶ κατασκεψάμενος τῷ τε λογισμῷ ἄριστα διαγνούς, ἐπεί οἱ κατεφαίνετο τὸ χωρίον ἐπικαιρότατον, ἐνταῦθα τειχίζειν ἔγνω τὸ φρούριον· καὶ διαλαμβάνει δὴ σημείοις τὸν χῶρον, ὃν ἔμελλε τειχίζειν. (2) σχεδιάσας δὲ τοῦ φρουρίου τὴν θέσιν τε καὶ τὸ μέγεθος τῶν τε πύργων καὶ μεταπυργίων τὰς βάσεις καὶ ἀποστάσεις ἔτι τε προπύργια καὶ ἐπάλξεις καὶ πύλας καὶ ὅσα ἄλλα καλῶς τε καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν, κατακερματίζει τοῖς ἐν τέλει κελεύσας ὅτι τάχιστα ἀνύτειν τὸ ἔργον καὶ ἆθλα προὔθηκε κάλλιστα τοῖς ἄριστα καὶ τάχιστα τοῦτο ἐξειργασμένοις· καὶ αὐτὸς δὲ τὸ παρὰ τὴν θάλασσαν μέρος τοῦ φρουρίου λαμβάνει.

σημείωσαι τὴν συντομίαν τοῦ τειχισμοῦ
τοῦ φρουρίου καὶ ὡς ἦν ἐχυρώτατον

(3) ἀρξάμενος δὲ τῆς οἰκοδομῆς | μεσοῦντος ἔαρος ἤδη χειρί τε πολλῇ καὶ δαπάνῃ καὶ σπουδῇ καὶ ἀντιφιλοτιμήσει πάντων πρὸς τὸ ἔργον κεχρημένων πρὶν ὅλον τὸ θέρος ἐξήκειν τειχίζει τὸ φρούριον ἐρυμνότατον πάντῃ καὶ ἀσφαλέστατον καὶ τῶν πώποτε φρουρίων ὀνομαστότατον λίθοις τε μεγίστοις λογάδην ξυντεθειμένοις ἐξειργασμένον σιδήρῳ τε πολλῷ καὶ μολύβδῳ τοῖς γόμφοις ἐνισχημένοις καὶ πολλοῖς ἄλλοις κατωχυρωμένον τε καὶ κατησφαλισμένον πύργων τε πυκνότητι καὶ μεγέθει καὶ ἀσφαλείᾳ ἐς ὕψος ἠρμένων μεταπυργίων τε καὶ ἐπάλξεων καρτερότητι ὕψει τε καὶ τείχους παχύτητι.

σημείωσαι τὸ σχῆμα τοῦ φρουρίου

(4) εὖρος τῷ τείχει, ᾗ εὐρύτατον, πήχεις δύο καὶ δέκα, ὕψος δὲ

S p. 16–17 2 καγχλαζόντων S 3 ἐπωκελόντων S προσαρρασόντων S 6 στενώτατον S 8 S marg 16 ἀνύττειν S 19–20 S marg 26 μολύβδω τοῖς S : μολυβδωτοῖς Müller 30 S marg

τετραπλάσιον· καὶ μέγεθος δὲ οὐ κατὰ φρούριον, ἀλλὰ πολίχνῃ προσεοικός. τρίγωνον δὲ κατασκευάζει τοῦ φρουρίου τὸ σχῆμα τὴν μὲν ὀρθὴν γωνίαν ἄνω πρὸς τὸ ἄναντες ἔχον καὶ τῇ κορυφῇ (ἣν γὰρ ἠρέμα πρόσαντες τὸ χωρίον) ὥσπερ τινὰ πρόβολον μετὰ πύργου προβεβλημένην ἰσχυροτάτου τε καὶ μεγίστου συνάπτουσάν τε τὰς δύο ἐγκαρσίας πλευρὰς καὶ φυλάττουσαν, τὰς δὲ δύο γωνίας τῆς βάσεως κάτω περὶ τὸν αἰγιαλὸν ἑκατέρωθεν τῆς πλευρᾶς, ἣ τοῦτον ἐπέχει, καὶ αὐτὰς πύργοις ἰσχυροτάτοις τε καὶ μεγίστοις ἠσφαλισμένας· καὶ αὗται δὲ αἱ πλευραὶ πύργοις ἑτέροις πεπύκνωνται ἐλάσσοσι μὲν τῷ μεγέθει | τῶν ἐν ταῖς γωνίαις, δυνάμει δὲ οὐδὲν ἀποδέουσι. (5) τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα καὶ ταύτην τὴν θέσιν ἐμηχανήσατο τοῦ φρουρίου, τῇ μὲν ἵν' ὡς πλεῖστον ἐπέχῃ τοῦ αἰγιαλοῦ διὰ τὰς πετροβόλους μηχανάς, αἳ πυκναὶ περὶ αὐτὸν ἔμελλον τίθεσθαι τετραμμέναι πρὸς θάλασσαν, ἵνα δὴ τὸν διέκπλουν κωλύωσι καταγνῦσαι τὰ σκάφη, τῇ δὲ καὶ τὴν ἄκραν ἄνω κατέχον τε καὶ φρουροῦν καὶ τοὺς πολεμίους εἴργον ὡς πορρωτάτω, ἵνα μὴ ὑπὲρ κεφαλῆς οὗτοι βάλλοντες τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων βλάπτωσιν, ἀλλ' ἀνασοβῶνται πόρρωθεν.

σημείωσαι τὴν θέσιν τῶν πετροβόλων μηχανῶν

(6) τειχίσας δὲ τὸν εἰρημένον τρόπον ἐπισκευάζει παντοίοις ὅπλοις, βέλεσί τε καὶ τόξοις καὶ δόρασιν, ἔτι δὲ ἀσπίσι καὶ θυρεοῖς καὶ πολλοῖς ἄλλοις τοιούτοις· πρὸς δὲ τούτοις πετροβόλοις μηχαναῖς καὶ ἀφετηρίοις μείζοσί τε καὶ μείοσι πάσας τὰς ἐπάλξεις ὁπλίζει τῶν τε πύργων καὶ μεταπυργίων καὶ προπυργίων, τὰς δὲ μεγίστας τῶν μηχανῶν τίθησι παρὰ τὴν θάλασσαν ὑπὸ τὸ τεῖχος χαμαὶ πυκνώσας παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τετραμμένας ἐς θάλασσαν, ἧπερ ἔφην, οὐκ ἐπ' εὐθείας ὁρώσας, ἀλλ' ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τοῦ πελάγους καὶ ἐπαμφοτεριζούσας τὰς μὲν δεξιὰς ἐπὶ τὰ ἀριστερά, τὰς δὲ ἀριστερὰς ἐπὶ τὰ δεξιὰ ὁρώσας τε καὶ ἐξ ὑπερδεξίων βαλλούσας καὶ τὸν διέκπλουν, ἧπερ ἔφην, κωλυούσας. (7) ἀφιεῖσαι γὰρ λίθους παμμεγέθεις τε καὶ στρογγύλους ἐν χρῷ θαλάσσης | ὥσπερ νηχομένους ἀπό τε τοῦ φρουρίου τοῦδε μέχρι τοῦ πέραν καὶ ἀπ' ἐκείνου πάλιν ἐπὶ τόδε τὸν αὐτὸν τρόπον ἕτεραι μηχαναὶ οὐκ ἐῶσι διεκπλεῦσαι μὴ ὅτι γε ὁλκάδα ἢ τριήρη ἢ ἄλλο τι τῶν φορτηγῶν καὶ σκευαγωγῶν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ σμικρότατον ἀκάτιον τοῦ μὴ οὐ κατᾶξαί τε καὶ συντρῖψαι καὶ ὑποβρύχιον

25 ἧπερ ἔφην : l. 13   28–29 ἧπερ ἔφην : l. 13–14

S p. 17–19   3 ἐν ante τῇ exh. Müller, sed non legitur in S   12 πικναὶ S   13 τίθεσθαι S marg : εἶναι S   18 S marg   20 θυραιοῖς S   21–22 καὶ ἀφετηρίοις S marg   26 καὶ ἄλλῃ Ssl   28 τε Ssl   32 διεκπλεῦσαι Ssl : διαπλεῦσαι S

τῷ βυθῷ παραδοῦναι, οὕτω τοι νυκτὸς ὥσπερ δὴ καὶ ἡμέρας, εἰ μή που κατὰ γνώμην εἴη γε τοῦ φρουράρχου.

ὅρα τὸν τρόπον τῆς συναφῆς τῶν ἠπείρων

(8) οὕτως αὐτῷ τὰ τοῦ φρουρίου ἐμελετήθη καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τάς τε ἠπείρους συνῆψε καὶ τὴν διάβασιν ὑφ' αὑτῷ πεποίηται. ἐπισκευάσας τοίνυν αὐτὸ καλῶς καὶ ὁπλίσας καὶ τοῖς πᾶσιν ἀχείρωτον καταστήσας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὅλως ἀνεπιχείρητον φρουράν τε ἱκανὴν ἐγκαταλιπὼν καὶ φρούραρχον ἕνα τῶν πιστοτάτων αὐτῷ ἀποδείξας ταῖς τε μηχαναῖς ἐπιστήσας τοὺς καλῶς τε καὶ ἐπιστημόνως χρησομένους ἐπάνεισιν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ φθινοπώρου φθίνοντος ἤδη. καὶ ἑξηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, δεύτερον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

ἐπάνοδος τοῦ βασιλέως ἐς τὴν Ἀδριανοῦ καὶ οἰκοδομὴ τῶν νέων βασιλείων

12 (1) κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον οἰκοδομεῖ καὶ βασίλεια λαμπρὰ περὶ τὴν Ἀδριανοῦ αὐτοῦ που περὶ τὸν Εὗρον ποταμὸν πέραν τοῦ ἄστεος λίθοις τε λαμπροῖς καὶ μαρμάροις διαφανέσι κεκοσμημένα χρυσῷ | τε πολλῷ καὶ ἀργύρῳ καταστραπτόμενα ἔνδοθέν τε καὶ ἔξωθεν, ἔτι δὲ γλυφικῇ καὶ γραφικῇ τέχνῃ πεποικιλμένα καὶ διαφόροις ἄλλαις πολυτελείαις φιλοτίμως ἐξειργασμένα καὶ ἠσκημένα· (2) παραδείσους τε φυτεύει περὶ αὐτὰ φυτοῖς τε παντοίοις καὶ δένδροις ἡμέροις κομῶντας καὶ καρποῖς ὡραίοις βρίθοντας, ζῴων τε διάφορα γένη ἡμέρων τε καὶ ἀγρίων καὶ πτηνῶν ἀγέλας τούτοις ἐμβάλλει καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἀγάλλει καλοῖς, ὅσα τέρψιν ἅμα καὶ κόσμον οἶδε φέρειν καὶ ἡδονήν. (3) κατασκευάζει δὲ καὶ βασίλειον αὐλὴν φιλοτίμως σύνεγγυς τούτων καὶ οἴκησιν ὅτι πλείστην ποιεῖται νέων καταλόγων καὶ πεζεταίρων ἐν αὐτῇ τε καὶ περὶ αὐτὴν πανταχόθεν ἀσφαλιζόμενος τὰ βασίλεια. καὶ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον.

13 (1) ὁ δὲ τὴν πάλαι οἱ μελετωμένην βουλὴν καὶ ὃν ὤδινε λογισμὸν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ πρὸς ὃν ἔφερεν αὐτῷ πάντα σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς εἰς πέρας ἄγειν ἤδη διενοεῖτο καὶ μηκέτι μέλλειν μηδ' ἐν ἀναβολαῖς εἶναι·

11—12 finis anni 1451/52

S p. 19—20 **3** S marg **10—11** φθίνοντος — ἑξη- S in ras. **12** δεύτερον S in ras. **13—14** S marg **16** εὖρον S **18—19** τε καὶ ἔξωθεν Ssl et S marg **22** βρύθοντας S **23** ἐμβάλει S **24** οἶδε Dethier : εἶδε S **26—27** πεξαιτέρων S **30** ἐξαρχῆς S **31** μὴκέτι S

ἡ δὲ ἦν πόλεμον ἐξενεγκεῖν Ῥωμαίοις καὶ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ καὶ πολιορκίαν τῇ Πόλει. (2) ἐνόμιζε γάρ, ὅπερ καὶ ἦν, ὡς, εἰ ταύτην ἕλοι τρόπῳ παντὶ καὶ τῶν ταύτης κύριος κατασταίη, μηδὲν εἶναι τὸ κωλῦσον ἔτι ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὡς ἔκ τινος ὅλων κοινῆς ἀκροπόλεως ταύτης ὁρμώ|μενον τὰ λοιπὰ πάντα καταδραμεῖν καὶ ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι. (3) διά τοι τοῦτο οὐδαμοῦ καθεκτὸς ἦν ἔτι οὐδ' ἐπὶ τῶν αὐτῶν τοῦ λοιποῦ μένειν ἠξίου καὶ εἰρήνην ἄγειν, ἀλλὰ πολεμητέα οἱ ἐδόκει εἶναι ἐν τάχει καὶ τὴν Πόλιν ἐξαιρετέα. (4) ἐνῆγον δὲ αὐτὸν μάλιστα πρὸς τοῦτο καὶ θεοσημεῖαί τινες, ἔτι δὲ μαντεῖαι καὶ οἰωνισμοὶ καὶ κληδόνες καὶ ἄλλα ἄττα, οἷς τε προσεῖχε πάνυ καὶ οἷς τὸ μέλλον ἄνθρωποι θηρῶνται, ἃ πάντα ἐς ταὐτὸν ἔφερε καὶ χρηστάς οἱ ὑπετίθει ἐλπίδας ἁλώσιμον εἶναι τὴν Πόλιν αὐτῷ. (5) συγκαλέσας οὖν τοὺς ἐν τέλει πάντας, σατράπας τέ φημι καὶ στρατηγοὺς καὶ ἰλάρχας καὶ ταγματάρχας καὶ ἡγεμόνας τῶν τάξεων, καὶ ξύλλογον ποιήσας ἔλεξε τοιάδε.

δημηγορία τοῦ βασιλέως παροξύνουσα πρὸς τὸν κατὰ τῆς Πόλεως πόλεμον τοὺς ὑπ' αὐτόν, ἐν ᾗ καὶ ἀνάμνησις τῶν προγεγενημένων ἔργων παρὰ τῶν προγόνων αὐτῶν, καὶ σύντομον ἔχουσα περιήγησιν τῆς ὅλης ἀρχῆς αὐτοῦ

14 (1) „ἄνδρες φίλοι καὶ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, ὅτι μὲν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι τὴν ἀρχὴν τήνδε, ἣν ἔχομεν, μετὰ πολλῶν ἀγώνων τε καὶ κινδύνων τῶν μεγίστων ἐκτήσαντο καὶ ἐς δεῦρο διαδοχῇ τῇ σφῶν αὐτῶν διασώσαντες παῖς παρὰ πατρὸς ἐκδεχόμενοι παρέπεμψαν ἐς ἐμέ, πάντες ἴστε δήπου καλῶς, οἱ μὲν ὑμῶν καὶ κοινωνοὶ ἐνίων ἔργων ἐν μέρει γεγονότες ἐκείνοις, ὅσοιπερ ἐν τῇδε τῇ νῦν μάλιστα καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ τυγχάνετε πρεσβύτατοι ὄντες, οἱ δὲ καὶ παρὰ τῶν πατέρων ἀκοῇ παρειληφότες, ὅσοι νέοι ἐστέ· οὐδὲ γάρ εἰσι τῶν πάνυ παλαιῶν | οὐδ' οἷα καὶ διὰ χρόνου πλῆθος λανθάνειν, ἀλλ' ὄψις ταῦτα μαρτυρεῖ τῶν λεγόντων μᾶλλον ἢ τῶν ὁρώντων ἀκοὴ βεβαιοῖ, χθὲς καὶ πρώην γεγενημένα.

20–24 οἱ ἡμέτεροι – παρέπεμψαν ἐς ἐμέ: Thuc. II 36,1–2 ἄρξομαι δὲ ἀπὸ τῶν προγόνων πρῶτον ... τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ ἀεὶ οἰκοῦντες διαδοχῇ τῶν ἐπιγιγνομένων μέχρι τοῦδε ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδοσαν ... οὐκ ἀπόνως; II 62,3 τῶν τε πατέρων ... οἳ μετὰ πόνων ... κατέσχον τε καὶ προσέτι διασώσαντες παρέδοσαν ὑμῖν αὐτά **25–26** ὅσοιπερ – ὄντες : Thuc. II 36,3 ἡμεῖς οἵδε οἱ νῦν ἔτι ὄντες μάλιστα ἐν τῇ καθεστηκυίᾳ ἡλικίᾳ **27–29** οὐδὲ γάρ – βεβαιοῖ : Thuc. I 73,2 καὶ τὰ μὲν πάνυ παλαιὰ τί δεῖ λέγειν, ὧν ἀκοαὶ μᾶλλον λόγων μάρτυρες ἢ ὄψις τῶν ἀκουσομένων

S p.20–22 **4** ὅλων scripsi :]λων S marg : πάντων S **6** τοι Ssl ἔτι Ssl **10** ἄττα Müller : ἅτα S πάνυ S in ras. post πάνυ 5–6 litt. eras. S **11** ἄνθρωποι S : οἱ ἄνθρωποι Müller : ἄνθρωποι dubitanter Kambylis, sed cf. Thuc. I 41,2; VII 47,2 **16–19** S marg **20** αὐλῆς Ssl : ἀρχῆς S

ὅρα τὴν εὐψυχίαν τῶν ἀνδρῶν

(2) πάρεστι γὰρ σαφῶς ἔτι καὶ νῦν ὁρᾶν πανταχοῦ τῆς ἡμετέρας σημεῖα τῶν ἐκείνων ἔργων δεικνύμενα ἐναργῆ· τείχη τε φρουρίων καὶ πόλεων χθὲς καὶ πρώην κατεσκαμμένων γῆν τε τοῖς ἐκείνων αἵμασι σχεδὸν ἔτι φοινισσομένην καὶ μεμιγμένην καὶ πολλὰ τοιαῦτα, μνημεῖα ἅττα κάλλιστα τῆς ἐκείνων ἀνδρίας καὶ ἀρετῆς καὶ τῆς ἐν τοῖς δεινοῖς εὐψυχίας ἀείμνηστα μαρτύρια· τοσαύτῃ γὰρ ἀνδρίᾳ ψυχῆς καὶ γνώμης στερρότητι καὶ φρονήματος μεγαλείῳ περὶ πάντα ἐχρήσαντο, ὡς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκ πάνυ μικρῶν ἀρχῶν καὶ δυνάμεως εἰς νοῦν βαλέσθαι καθελεῖν τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν καὶ πᾶσαν ἐλπίσαι τὴν τῆς Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης ἀρχήν· καὶ μέντοι γε οὐκ ἐψεύσθησαν.

ὅρα καταδρομὴν τῆς Ἀσίας

(3) ὁρμηθέντες γὰρ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν Κιλικίας καὶ Ταύρου ὀρῶν μετὰ σμικρᾶς, ὅπερ ἔφην, ἰσχύος, μεγίστου μέντοι γε λογισμοῦ καὶ φρονήματος κατατρέχουσι μὲν εὐθὺς Λυκίαν καὶ Παμφυλίαν καὶ τὴν ἄνω Φρυγίαν, καταστρέφονται δὲ Λυδούς, Κᾶρας, Μυσούς, Φρύγας | τοὺς κάτω, Ἴωνας, πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν παραλίαν, ἔτι δὲ χειροῦνται Γαλάτας, Καππαδόκας, Παφλαγόνας, Χάλυβας, Βιθυνούς, Ἑλλησποντίους, ἁπλῶς εἰπεῖν πᾶσαν ἣν ὁ Ταῦρος ἐντὸς ὁρίζει ἀπὸ Κιλικίας παρήκων μέχρι Σινώπης τῆς πρὸς τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, ἣν δὴ κάτω Ἀσίαν φασίν, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου χειροῦνται καὶ ὑφ' ἑαυτοῖς βεβαίως ποιοῦνται.

ὅρα τὴν ἀρχὴν τῆς διαβάσεως τῆς ἐς τὴν Εὐρώπην

(4) καταστάντες δὲ κύριοι ταύτης ἁπάσης καὶ τῆς παραλίας αὐτῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων ἄρξαντες ἐγκρατῶς βασίλειόν τε τὴν Προυσίου καταστησάμενοι διαβαίνουσι τὸν Ἑλλήσποντον εὐαρίθμητοι πάνυ ἅτε οὐκ ἐπὶ πολέμῳ προφανεῖ, ἀλλ' ἐπὶ λῃστείᾳ προσκαίρῳ τε καὶ κλοπῇ διαβάντες καὶ ἅμα τῆς ταύτῃ θαλάσσης εἰργόμενοι τῶν Ῥωμαίων ἔτι

2–7 πανταχοῦ – μαρτύρια : Thuc. II 41,4 μετὰ μεγάλων δὲ σημείων καὶ οὐ δή τοι ἀμάρτυρον . . . πανταχοῦ δὲ μνημεῖα 14 ὅπερ ἔφην : supra l. 9

S p. 22–23 1 S marg 4 κατεσκαμμένων Ssl : κατεσκαμμένα S 6 ἅττα S marg : ἄττα dubitanter Fatouros coll. 46,4 8 στερρότητι scripsi : στερότητι S : στερεότητι Müller 12 S marg 23 S marg

κρατούντων αὐτῆς. (5) καταλαβόντες δὲ τὴν ἄκραν τοῦ ὄρους τοῦ πρὸ τοῦ σήματος τῆς Ἕλλης καὶ τῆς Χερρονήσου ἰσθμοῦ κειμένου καὶ φρούριον ἐξ ἐπιδρομῆς ἢ ἀπάτης λαβόντες αὐτοῦ τὸ μὲν πρῶτον ἐκεῖθεν ὁρμώμενοι λῃστείαις τε ἐχρῶντο καὶ καταδρομαῖς ἀφανέσι καὶ προνομαῖς ληιζόμενοι τοὺς ἐγγύς.

καταδρομὴ τῆς Εὐρώπης

(6) ὡς δὲ κατὰ μικρὸν προϊόντες καὶ ἀεὶ πλείους γινόμενοι καί τινα τῶν σύνεγγυς φρουρίων | τὰ μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ, τὰ δὲ ἀπάτῃ ἑλόντες ἐκράτησαν καὶ ἐς τὸ πεδίον κατέβησαν, ἐνταῦθα λοιπὸν οὐκέτι οὐδὲν ἦν αὐτοῖς ἐμποδών, ἀλλὰ πεδία τε εἴχετο καὶ κῶμαι διηρπάζοντο καὶ πόλεις ἡλίσκοντο καὶ φρούρια κατεσκάπτετο καὶ στρατεύματα ἡττᾶτο καὶ γένη πολλὰ καὶ μεγάλα ἐχειροῦτο, καὶ βραχεῖ λόγῳ κατατρέχουσι μὲν οὐκ ἐν πολλῷ χρόνῳ Θρᾴκην ἅπασαν καὶ Μακεδονίαν, καταστρέφονται δὲ Μυσοὺς τούς τε ἐν τῇ μεσογείᾳ καὶ πρὸς τῷ Ἴστρῳ οἰκοῦντας, ἔτι δὲ Ἰλλυριούς, Τριβαλλούς, Ἕλληνας ἄλλα τε γένη πολλά, χειροῦνται δὲ φρούρια ἐρυμνὰ καὶ πόλεις πολλὰς καὶ μεγάλας τὰς μὲν ἐν τῇ μεσογείᾳ, τὰς δὲ ἐν τῇ παραλίᾳ κειμένας. (7) καὶ τί δεῖ πόλεις καὶ ἔθνη καταλέγοντα διατρίβειν; πᾶσαν, ἣν ὁ Ἴστρος ἐντὸς ὁρίζει ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ τῶν πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον ἀνιόντι μέχρι τῶν εἰσβολῶν Σάου τῶν ἐς αὐτὸν κἀκεῖθεν διὰ τῆς μεσογείας ἰόντι μεταξὺ Βόστρων τε καὶ Δαλματῶν Παιόνων τε τῶν ἐντὸς Σάου καὶ Ἰλλυριῶν πρὸς μεσημβρίαν καὶ νότον ἄνεμον μέχρις Ἰονίου Κόλπου, χειροῦνταί τε βεβαίως καὶ καταστρέφονται καὶ φόρου ποιοῦνται ὑποτελεῖς πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ τοὺς πέραν τοῦ Ἴστρου Γέτας, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν | παραλίαν αὐτῆς πλήν γε δὴ Πελοποννήσου ὑπὲρ τοὺς μυρίους σταδίους περίπλουν ἔχουσαν. (8) ταῦτα δὲ οὐκ ἀμογητὶ μὲν οὐδ᾽ ὡς ἄν τις ἁπλῶς ἐπέλθοι τῷ λόγῳ οὐδ᾽ ἄνευ ἐναντιωμάτων τε καὶ κωλυμάτων τῶν μεγίστων οὐδ᾽ ἀναιμωτὶ καὶ κινδύνων χωρὶς ἔσχον τε τὴν ἀρχὴν καὶ διεσώσαντο μέχρι νῦν, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν μὲν αἱμάτων, πολλῶν δὲ τραυμάτων, πολλῶν δὲ ἱδρώτων καὶ πόνων. (9) καὶ γὰρ καὶ γένη πολλὰ καὶ μεγάλα ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ ἐναντία τούτοις ὅπλα ἤραντο καὶ λαμπρῶς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἠγωνίσαντο μέχρι θανάτου καὶ μετ᾽ ἀρετῆς,

---

S p. 23–25 2 post καί[1] 2–3 litt. eras. S : καὶ ⟨τοῦ⟩ Müller Χερρονήσου scripsi : χερονννήσου S : Χερσονήσου Müller 6 S marg 8 σύνεγγυς Ssl : ἐγγὺς S 9 οὐκἔτι S (hoc mendum non amplius notatur) 10 ἐμποδόν S 14 post τῇ 5 litt. eras. S 15 ἰλλιριούς S 15–16 ἄλλα τε γένη πολλά S marg 18 ὁ add. S in linea 21 βόστρων τὲ καὶ δαλματῶν S marg 22 ἰλλιριῶν S ἰωνίου S 29 ἀναιμοτὶ S 33 ἠγονίσαντο S

καὶ πόλεις ἐν αὐταῖς πολλαὶ καὶ μεγάλαι καὶ τείχεσι καὶ σώμασι καὶ ὅπλοις καὶ πλούτῳ καὶ ἀρετῇ τῶν ἐνοικούντων καὶ πολλοῖς ἄλλοις ὠχυρωμέναι πρὸς ἄμυναν διανίσταντο, καὶ φρούρια ἐρυμνὰ καὶ δυσάλωτα καὶ τόποι δύσβατοι καὶ δυσχωρίαι πολλαὶ καὶ ποταμοὶ συνεχεῖς καὶ οὐ ῥᾳδίως διαβατοὶ καὶ πολλὰ τοιαῦτα εἶργον αὐτούς, τὸ δὲ μέγιστον αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἀεὶ κατὰ πρόσωπον αὐτοῖς ἀνθιστάμεναι καὶ μαχόμεναι καὶ πολλὴν ἐναντίωσίν τε καὶ ἀγωνίαν παρέχουσαι.

ὅρα ἔπαινον τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ τῶν βασιλέων αὐτῶν

(10) ἀλλ' ὅμως οὐδὲν τούτων ἐπέσχεν αὐτοὺς τοῦ πρόσω οὐδ' ἐκώλυσε τὴν τούτων | ὁρμήν τε καὶ ἀρετήν, ἕως ἅπαντα καταστρεψάμενοί τε καὶ καθελόντες τελείως ἐκρατύναντο τὴν ἀρχὴν βεβαίως καὶ τοῖς πᾶσιν ἐχυρωτάτην ἀπέδειξαν ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι διὰ τέλους καὶ μηδὲν τοῦ ἐξ ἀρχῆς ὅλως ὑφέντες λογισμοῦ καὶ φρονήματος. (11) κρατοῦντες μὲν γὰρ τῶν ἐχθρῶν ἐπεξήρχοντο μέχρι πολλοῦ, νικώμενοι δὲ οὐκ ἀνέπιπτον οὐδὲ τὰς χρηστὰς ἀφῄρουν ἐλπίδας, ἀλλὰ τῷ τε σφῶν αὐτῶν εὐψύχῳ καὶ τῇ ἐλπίδι τοῦ μέλλοντος τὸ πᾶν ἐπιτρέποντες, ἔτι δὲ καὶ τῷ τῆς τύχης ἀδήλῳ αὖθις εἴχοντο τῶν πραγμάτων ἐρρωμένως τολμῶντες μὲν καὶ παρὰ δύναμιν, κινδυνεύοντες δὲ καὶ παρὰ γνώμην, ἐν δὲ τοῖς δεινοῖς ὄντες εὐέλπιδες, καὶ μὴν ἀνένδοτοι μὲν ἐν πόνοις, ἄοκνοι δὲ πρὸς πᾶν τὸ δόξαν εὖ ἔχειν αὐτοῖς, πρὸς δὲ μηδὲν τῶν καλῶν μελληταί, ὀξεῖς μὲν ἐπινοῆσαι τὸ δέον, ταχεῖς δὲ τὸ νοηθὲν ἔργῳ τελέσαι· (12) ἀποδημίαις τε μακραῖς χαίροντες ἀεὶ πρὸς τὸ κτᾶσθαί τι τῶν οὐκ ὄντων καὶ μηδέποτε μένοντες ἐπὶ τῶν αὐτῶν μηδὲ τοὺς ἄλλους ἐῶντες, τὸ μὲν παρὸν ἐς οὐδὲν λογιζόμενοι

15–16 κρατοῦντες – ἀνέπιπτον : Thuc. I 70,5 κρατοῦντές τε τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ πλεῖστον ἐξέρχονται καὶ νικώμενοι ἐπ' ἐλάχιστον ἀναπίπτουσιν **16–18** τῷ – ἐπιτρέποντες : Thuc. II 39,1 πιστεύοντες ... τῷ ἀφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐς τὰ ἔργα εὐψύχῳ **18** τῷ τῆς τύχης ἀδήλῳ : cf. Thuc. II 11,4 ἄδηλα γὰρ τὰ τῶν πολέμων et I 78,2 φιλεῖ ἐς τύχας τὰ πολλὰ περιίστασθαι ... ὁποτέρως ἔσται ἐν ἀδήλῳ κινδυνεύεται **19–20** τολμῶντες – εὐέλπιδες : Thuc. I 70,3 παρὰ δύναμιν τολμηταὶ καὶ παρὰ γνώμην κινδυνευταὶ καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς εὐέλπιδες **20–22** καὶ μὴν – μελληταί : Thuc. I 70,4 καὶ μὴν καὶ ἄοκνοι πρὸς ὑμᾶς μελλητάς et I 70,8 καὶ ταῦτα μετὰ πόνων πάντα **22–23** ὀξεῖς – τελέσαι : Thuc. I 70,2 ἐπινοῆσαι ὀξεῖς καὶ ἐπιτελέσαι ἔργῳ ἃ ἂν γνῶσιν; cf. etiam Proc. hist. arc. 8,26 ἐπινοῆσαι μὲν τὰ φαῦλα καὶ ἐπιτελέσαι ὀξύς; cf. infra ad 81,12–14 **23–24** ἀποδημίαις – οὐκ ὄντων : Thuc. I 70,4 ἀποδημηταὶ ... οἴονται γὰρ ... τῇ ἀπουσίᾳ ἄν τι κτᾶσθαι **24–25** μηδέποτε – ἐῶντες : Thuc. I 70,9 μήτε αὐτοὺς ἔχειν ἡσυχίαν μήτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐᾶν **25 – p. 29,2** τὸ μὲν παρὸν – κατέχοντες : cf. Thuc. I 70,7

S p. 25–26 **5** post αὐτούς exh. τοῦ πρόσω, sed del. S **9** S marg **13** ἐχυρωτάτην Ssl : ἰσχυροτάτην S **22** μεληταί S

διὰ τὸ ἀεὶ τῶν ἀπόντων ἐφίεσθαι, τὸ δὲ μὴ ἤδη κτηθέν, ἐπινοηθὲν δέ, ὡς ὂν κατέχοντες, ἐλάχιστα μὲν ἀπολαύοντες τῶν ὑπαρχόντων διὰ τὴν τοῦ πλείονος ἔφεσιν, ἀεὶ δὲ μοχθοῦντες διὰ τὴν | τῶν μὴ ὄντων κτῆσίν τε καὶ ἀπόλαυσιν, τοῖς μὲν σώμασιν ὡς ἀλλοτρίοις χρώμενοι πρὸς τοὺς πόνους τε καὶ κινδύνους μηδ᾽ ὅλως τούτων φειδόμενοι καὶ σφαλλομένων πολλάκις, τὰς δὲ ψυχὰς ἀήττητοι διαμένοντες, καὶ οὕτως ὅλον τὸν ἴδιον αἰῶνα μοχθοῦντες ἐναγώνιόν τε καὶ ἐπίπονον αὑτοῖς καταστησάμενοι τὴν ζωὴν εἰς τοῦτο δόξης τε καὶ δυνάμεως ἦραν τὴν ἀρχὴν καὶ σώμασι καὶ χρήμασι καὶ ὅπλοις καὶ τριήρεσι καὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι μεγίστην τε ἀπέδειξαν καὶ πρὸς πόλεμον καὶ εἰρήνην αὐταρκεστάτην καὶ ἡμῖν παρέδοσαν. (13) ἣν μὴ φανῶμεν προδιδόντες τό γε ἡμῶν μέρος μηδὲ τὰς τῶν προγόνων ἀνδραγαθίας ἀφανίσωμεν μηδὲ τὴν ἡμετέραν αὐτῶν ἀναιρήσωμεν δόξαν, ἣν ἔσχομεν ἐκ πάνυ πολλοῦ ὀνομαστοὶ παρὰ πᾶσιν ὄντες ἐπ᾽ ἀνδρίᾳ καὶ στρατηγίᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ ἀκαταγώνιστοι ἐς δεῦρο καὶ δοκοῦντες καὶ ὄντες, μιᾶς νῦν πόλεως ἡττημένοι καὶ ταύτης οὐδὲ τοῦ θαρρεῖν ἐχούσης ἔτι καιρὸν ὑπὲρ ἑαυτῆς, ἀλλὰ κεκενωμένης μὲν διόλου τῶν οἰκητόρων σχεδόν, πάντα δὲ τὰ πρόσθεν καλὰ περικεκομμένης τε καὶ περιῃρημένης τελείως τῷ τε μακρῷ χρόνῳ καὶ ταῖς συνεχέσι καταδρομαῖς καὶ πολιορκίαις τῶν ἡμετέρων καὶ μηδὲ πόλεως οὔσης ἔτι, ὄνομα δὲ μόνον σῳζούσης· τὰ δ᾽ ἄλλα γῆς ἀροσίμου καὶ φυτῶν καὶ ἀμπέλων περίβολός ἐστιν, ὡς ὁρᾶτε, καὶ ματαίων | οἰκοδομιῶν τε καὶ τοίχων κενῶν καὶ τούτων ἐρειπίων τῶν πλείστων. (14) ὁρᾶτε γάρ, ὡς ἐν τῷ μέσῳ κειμένη τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς ἐν ἐπικαίρῳ τε γῆς καὶ θαλάσσης ὅσα καὶ οἷα πράγματα παρέσχεν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ἀεὶ πολεμοῦσα καὶ νῦν ἔτι παρέχει τοῖς ἡμετέροις πράγμασιν ἐφεδρεύουσα καὶ ταῖς ἡμῶν ἀκαιρίαις ἀεὶ ἐπιφυομένη καὶ τὰ μέγιστα βλάπτουσα.

καὶ ἃ μὲν ἐπινοήσαντες μὴ ἐπεξέλθωσιν, οἰκείων στέρεσθαι ἡγοῦνται, ἃ δ᾽ ἂν ἐπελθόντες κτήσωνται, ὀλίγα πρὸς τὰ μέλλοντα τυχεῖν πράξαντες et I 70,8 διὰ τὸ ἀεὶ κτᾶσθαι **p. 28,25 – p. 29,1** τὸ μὲν παρὸν – ἐφίεσθαι : cf. Aristid. Panath. p. 103,17 L.-B. ἐξ ἴσου τοῖς παροῦσιν τὰ ἀπόντα ἐλπίζουσα **2–4** ἐλάχιστα – ἀπόλαυσιν : Thuc. I 70,8 δι᾽ ὅλου τοῦ αἰῶνος μοχθοῦσι, καὶ ἀπολαύουσιν ἐλάχιστα τῶν ὑπαρχόντων διὰ τὸ ἀεὶ κτᾶσθαι **4–6** τοῖς – διαμένοντες : Thuc. I 70,6 τοῖς μὲν σώμασιν ἀλλοτριωτάτοις ὑπὲρ τῆς πόλεως χρῶνται et 70,7 ἢν δ᾽ ἄρα του καὶ πείρᾳ σφαλῶσιν, ἀντελπίσαντες ἄλλα κτλ. **7** ὅλον – μοχθοῦντες : Thuc. I 70,8 δι᾽ ὅλου τοῦ αἰῶνος μοχθοῦσι **8–11** εἰς τοῦτο – αὐταρκεστάτην : Thuc. II 36,3 ἐπηυξήσαμεν καὶ τὴν πόλιν τοῖς πᾶσι παρεσκευάσαμεν καὶ ἐς πόλεμον καὶ ἐς εἰρήνην αὐταρκεστάτην **9–10** καὶ σώμασι – ὑπάρχουσι : Aristid. Panath. p. 54,8–10 L.-B. καὶ ναυσὶν καὶ ὅπλοις καὶ σώμασιν καὶ χρήμασιν καὶ πάσῃ τῇ τοῦ πολέμου παρασκευῇ

S p. 26–28 **6** σφαλομένων S **10** τε Ssl **11** post προδιδόντες 3 litt. eras. S **20** τῶν ἡμετέρων S marg : ἡμῶν S **22** ἐστιν Ssl **25** ἐξαρχῆς S

ὅρα διάβασιν τῶν Παιόνων τοῦ Ἴστρου
καὶ ἧτταν ὑπὸ Παϊαζήτεω

(15) τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου προγόνου Παϊαζήτου ἐκείνου πᾶσαν τὴν ἑσπέραν ἐκίνησε καθ' ἡμῶν ὁ ταύτης βασιλεύς, ἀπὸ μὲν Ὠκεανοῦ καὶ Μασσαλίας Γαλάτας τε τοὺς ἑσπερίους καὶ Πυρηναίους καὶ Ἱσπανούς, ἀπὸ δὲ Ῥήνου ποταμοῦ καὶ τῶν προσαρκτίων Κελτοὺς καὶ Κελτίβηράς τε καὶ Γερμανούς, τόν τε Παιόνων τε καὶ Δακῶν βασιλέα πολύ τι χρῆμα στρατιᾶς ἄγοντα κατὰ γῆν, ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ τριήρεις; οἳ καὶ διαβάντες τὸν Ἴστρον καὶ παρὰ τὰς τούτου ὄχθας ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στρατοπεδεύσαντες οὐδὲν ἐνενόουν μικρόν, ἀλλ' ἢ πᾶσαν τὴν ἡμετέραν δύναμιν καὶ ἀρχὴν καθελεῖν καὶ τῆς Εὐρώπης τε καὶ Ἀσίας ἡμᾶς ἐκβαλεῖν, εἰ μὴ ἡ τοῦ Παϊαζήτου τότε στρατηγία καὶ ἐμπειρία καὶ τόλμα τοῦτο διεκώλυσε καὶ διέλυσε κατὰ κράτος αὐτοὺς νικήσασά τε καὶ καθελοῦσα καὶ τοὺς μὲν αὐτοῦ που κατακοπῆναι, τοὺς δ' ἐναποπνιγῆναι τῷ Ἴστρῳ πεποίηκεν ἐκ πάνυ πολλῶν βραχεῖς τινας καὶ τούτους | μόγις περισωθέντας.

(16) καὶ πάλιν μετὰ μικρὸν Τόμηριν τὸν Σκύθην ἀπὸ Βαβυλῶνος ἀναστήσασα καθ' ἡμῶν ἤγαγεν· ὑφ' οὗ πεπόνθαμεν οἷα ἴστε, καὶ ὡς παρ' οὐδὲν ἤλθομεν τότε πάσης τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς καὶ δυνάμεως ἐκπεσεῖν ἢ γοῦν τὴν ἑτέραν τῶν ἠπείρων ἀποβαλεῖν. (17) καὶ τὸ ἐξ ἐκείνου πάλιν μέχρι νῦν οὐ διέλιπεν ἐπεξάγουσά τε ἀεὶ καὶ ὁπλίζουσα κατ' ἀλλήλων τοὺς ἡμετέρους καὶ συγκρούουσα καὶ ταράττουσα καὶ βλάπτουσα τὴν ἡμετέραν ἀρχὴν χθές τε καὶ πρὸ ὀλίγου τὸν Γέτην Ἰωάννην μετὰ Παιόνων τε καὶ Δακῶν κινήσασα καθ' ἡμῶν, ὃς δίς τε καὶ τρὶς τὸν Ἴστρον διαβὰς σὺν δυνάμει καὶ ἐς τὴν ἡμετέραν ἐμβαλὼν πολλὰ κακὰ τὸν ἐμὸν πατέρα πεποίηκε. (18) καὶ παρίημι τὸ τῶν αὐτομόλων πρᾶγμα τοσοῦτον καὶ τὴν ἀπὸ τούτου βλάβην τε καὶ ζημίαν καθ' ἡμέραν ἐγγινομένην ἡμῖν οὐ μόνον δούλων, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐλευθέρων.

(19) ἁπλοῦς ὁ λόγος· οὔθ' ἡσύχασεν οὔθ' ὅλως ἡσυχάσει ποτὲ ἀνθισταμένη καὶ ἐναντιουμένη τοῖς ἡμετέροις οὐδὲ στήσεται τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου καὶ τῆς κινήσεως, ἕως ἂν μένειν ἐῶμεν αὐτὴν ἐπὶ τῶν αὐτῶν καὶ μὴ πάντῃ ἐξέλωμεν ἢ ὑπὸ χεῖρα σφῶν ποιησώμεθα.

S p. 28—29 1—2 S marg (τοῦ ἴστρου postea add.) ad 4—5 spectans ση(μείω)σαι S marg 5—6 πυριναίους S 7 κελτήβηράς S 8 κατὰ γῆν S marg 10—11 ἀλλ' ἢ Ssl : ἀλλὰ S 13 τόλμα Ssl : τόλμη S 17 τόμηριν (an τίμηριν?) S marg : τεμήρην S 28 μόνον Ssl : μόνων S 30 ἁπλοῦς scripsi coll. 31,26—27 : ἁ[S marg : βραχὺς S

15 ταύτης τοίνυν, ὦ φίλοι ἄνδρες, τοιαύτης | πόλεως ἀντικαθεστηκυίας ἡμῖν καὶ πάντα πραττούσης καθ' ἡμῶν φανερῶς τε καὶ ἀφανῶς καὶ τὴν ἡμετέραν ἐπιβουλευούσης ἀρχὴν ἡμεῖς διαμέλλομεν καὶ λόγον οὐδένα ποιούμεθα οὐδὲ πρὶν ἢ κακῶς δρᾶσαι ἡμᾶς σπεύδομεν αὐτὴν ἐξελεῖν, ἀλλὰ νομίζομεν ἐφ' ἡμῖν εἶναι ἀεὶ διατίθεσθαι τὸν πόλεμον, ᾗ βουλοίμεθα; καὶ οὐκ οἴδαμεν ὡς τὰ τῶν πολέμων καὶ τῶν καιρῶν ἔργα οὐ μενετὰ καὶ τῷ χρόνῳ οὐδὲν ἀνέλπιστον καὶ τὰ τῆς τύχης ἄδηλα πανταχοῦ καὶ τὸ τῶν πραγμάτων τέλος ἀστάθμητον καὶ ἀτέκμαρτον καὶ δεῖ τὰ τοιαῦτα προλαμβάνειν τε ἀεὶ τοὺς νοῦν ἔχοντας καὶ καιρὸν ἔχοντας ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐχθροῖς καὶ μὴ ἀναμένειν παθεῖν κακῶς καὶ τότε ἀμύνεσθαι, ἀλλὰ πρὸ τοῦ παθεῖν μᾶλλον αὐτοὺς δρᾶν καὶ προεπιβουλεύειν ἢ ἀντεπιβουλεύειν καὶ τοῦτο νομίζειν κέρδος ἐν τοῖς τοιούτοις, ὅ τι ἂν προλάβοι τις ἐξαπατήσας ἢ βιασάμενος τὸν ἐχθρόν; τοιαῦτα γὰρ τὰ τοῦ πολέμου· οὐκ εἰσὶν ἐπὶ ῥητοῖς, ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ τοῦ δυναμένου καὶ βουλομένου λαθεῖν ἢ προλαβεῖν τι καὶ πλεονεκτῆσαι οὕτω παρασχὸν ἡ νίκη γίνεται.

16 (1) ἐγὼ μὲν οὖν οὕτω γνώμης ἔχων, ὦ ἄνδρες, καὶ τοιούτοις τισὶ λογισμοῖς καὶ αἰτίαις χρώμενος, προσέτι δὲ καὶ μεγίστοις ἐγκλήμασι κεκινημένος | ξυνήγαγον ἐνθάδε ὑμᾶς οὐκ ἔτι ἀνασχετὰ ἡγούμενος εἶναι καὶ δικαιῶ πάντας ἀναπειθομένους κοινωνεῖν τῆς γνώμης ἐμοί· καὶ ἐπιχειρητέα εἶναί φημι καὶ πολεμητέα ἐν τάχει καὶ τὴν πόλιν ταύτην ἐξαιρετέα πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ τὸν πόλεμον ἀραμένους ἢ μηδὲ τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς ἔτι καὶ τῶν ταύτης καλῶν ὡς οἰκείων ἀντιποιεῖσθαι μηδὲ νομίζειν τοῦ λοιποῦ βέβαια εἶναι. (2) ἀδύνατον γὰρ ταύτην τε ἀτρεμεῖν καὶ τὰ ἡμέτερα μὴ ἐν ἀμφιβόλοις εἶναι μὴ τῆς πόλεως ταύτης ἢ ληφθείσης ἡμῖν ἢ γεγονυίας ἐκ μέσου. (3) ἁπλοῦς ὁ λόγος· αἱροῦμαι ἢ μετ' αὐτῆς καὶ τὴν ἡμετέραν ἔχειν ἀρχὴν ἢ ταύτης χωρὶς καὶ ταύτην γε συναποβαλεῖν· μετ' αὐτῆς μὲν γάρ, εὖ ἴστε, καὶ τὰ ὄντα ἡμῖν βέβαια καὶ τὰ μὴ ὄντα κτητά, ἄνευ δὲ ταύτης ἢ ἐχούσης ὡς ἔχει τῶν τε ἡμετέρων οὐδὲν πιστὸν τῶν τε ἄλλων οὐδὲν ἐλπιστόν. (4) εἴτε γὰρ ἔχοντες οὗτοι ταύτην καὶ βιαζόμενοι παρ' ἡμῶν συμμαχίαν ἰσχυροτέραν ἐπάξωνται καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάσσης κρατήσουσιν, ἐν

1–3 ταύτης – διαμέλλομεν : Thuc. I 71,1 ταύτης μέντοι τοιαύτης ἀντικαθεστηκυίας πόλεως . . . διαμέλλετε **6–7** τὰ τῶν – μενετά : cf. Thuc. I 142,1 τοῦ δὲ πολέμου οἱ καιροὶ οὐ μενετοί **7** τὰ τῆς τύχης ἄδηλα cf. supra ad 28,18 **8** τὸ – ἀστάθμητον : cf. Thuc. III 59,1 ἀστάθμητον τὸ τῆς ξυμφορᾶς **9–12** δεῖ – ἀντεπιβουλεύειν : Thuc. I 33,3–4 προκαταλαμβάνοντας ἡμᾶς . . . ἡμέτερον δέ γ' αὖ ἔργον προτερῆσαι . . . καὶ προεπιβουλεύειν αὐτοῖς μᾶλλον ἢ ἀντεπιβουλεύειν **14** τοιαῦτα – πολλά : Thuc. I 122,1 ἥκιστα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς χωρεῖ, αὐτὸς δὲ ἀφ' αὑτοῦ τὰ πολλὰ τεχνᾶται

S p. 29–31 **1** ante τοιαύτης add. καὶ Müller, sed cf. Thuc. I 71,1 **11** ἀμύνεσθαι Ssl : ἀμύνασθαι S **17** post ἄνδρες 4–5 litt. eras. S **18** χρώμενος S : var. lect. eras. S marg. **22** ταύτην S marg **32** ἰσχυροτέραν Ssl : ἰσχυρωτέραν S

πολέμοις ἀεὶ τὰ ἡμέτερα ἔσται καὶ κινδύνοις καὶ δαπάναις ἐπιζημίοις καὶ τὸ πέρας ἄδηλον τοῦ πολέμου· πολλὰ γὰρ καὶ παρὰ λόγον πολλάκις καὶ ὧν οὐκ ἄν τις προσεδόκησεν ἐν τοῖς τοιούτοις συμ-| βαίνειν φιλεῖ ὅ τε πόλεμος μηκυνόμενος ἐς τύχας τὰ πολλὰ περιίσταται· (5) εἴτε πάλιν μὴ δυνάμενοι σῴζειν αὐτὴν ἑτέροις ἰσχυροτέροις σφῶν ἐπιτρέψωσι καὶ σώμασι καὶ χρήμασι καὶ τριήρεσι καὶ ὅπλοις καὶ τοῖς πᾶσιν ἄριστα ἐξηρτυμένοις, οἳ δ' ἐρρωμενέστερον ἀνθέξονται τῶν πραγμάτων καὶ ὡς οἰκείων ἤδη ἀντιποιήσαιντο, σκοπεῖτε ἐν οἵοις τὰ ἡμέτερα ἔσται. (6) πόλιν οὕτω μεγάλην ἐν ἐπικαίρῳ γῆς καὶ θαλάσσης κειμένην ἐφορμοῦσάν τε τοῖς ἡμετέροις ἀεὶ καὶ τοῖς ἡμῶν ἐπιφυομένην σαθροῖς δύναμίν τε κτησαμένην ἀντίρροπον ἀπὸ τοῦ ἴσου ἡμῖν πολεμεῖν ἐγὼ μὲν οἶμαι – ἀλλ' οὐ βούλομαι λέγειν οὐδὲν δυσχερές, τρέποιτο δ' εἰς τὰς τῶν ἐχθρῶν κεφαλὰς τὸ βλάσφημον, πλήν, εἰ καὶ δεινόν τῳ ἀκοῦσαι, οὐ πρὸς ἡμῶν γε καὶ τοῦ ἡμετέρου καλοῦ τά γε τοιαῦτα.

(7) διὰ τοῦτο οὐ δεῖ μέλλειν ἡμᾶς ἔτι οὐδὲ καιρὸν ἔχοντας ἀναδύεσθαι, ἀλλ' ἐπιτίθεσθαι ταύτῃ πάντας πάσῃ καὶ χειρὶ καὶ δυνάμει καὶ μάλιστα, ἕως ἂν καὶ τὰ τοῦ δαιμονίου μεθ' ἡμῶν ᾖ, μηδενὸς φειδομένους τῶν ἐς τὸν πόλεμον μήτε σωμάτων μήτε χρημάτων μήτε ὅπλων μήτε ἄλλου του τῶν τοιούτων οὐδενὸς μηδ' ἄλλο τι προὔργου τῶν ἁπάντων τιθέναι, ἕως ἂν ἢ πάντῃ ταύτην ἐξελόντες ἐκ μέσου θείημεν ἢ ὑπὸ χεῖρα σφῶν | ποιησαίμεθα. (8) νομίσει τε μηδεὶς ὑμῶν ἀδύνατα εἶναι ταύτην ἑλεῖν λογιζόμενος τὸ τοῦ ἡμετέρου πάππου τε καὶ πατρὸς καὶ ὡς οὗτοι ταύτην σχόντες τὴν γνώμην εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἀράμενοι πρὸς αὐτὴν χειρί τε πολλῇ καὶ δυνάμει περισχόντες καὶ ὅπλοις ἔτι τε χρονίῳ πολιορκίᾳ καὶ λιμῷ πολλῷ πᾶσαν ἐκτετρυχότες οὐκ ἠδυνήθησαν ὅμως ταύτης περιγενέσθαι. (9) εἰ μὲν γὰρ αὕτη τότε ἰδίᾳ ῥώμῃ τε καὶ δυνάμει ἀντέσχε καὶ κρείττων ἐφάνη τῶν ἀντιπολεμούντων ἅτε σώμασι καὶ χρήμασι καὶ ὅπλοις καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἠσφαλισμένη καλῶς ἢ οὗτοι ταῖς οἰκείαις δυνάμεσι καὶ παρασκευαῖς ἐλάττους ὄντες ὑστέρησαν μηδαμοῦ δυνηθέντες ταύτην ἑλεῖν, εἶχεν ἂν λόγον τὸ δέος καὶ οὗτος ὁ λογισμός. (10) νῦν δὲ τίς οὐκ οἶδεν, ὡς τῶν μὲν τοῦ Παϊαζήτου χειρῶν τύχη τίς ποθεν ἀδοκήτως ἐπιφανεῖσα παρὰ λόγον ἐξήρπασεν, ὁποῖα πολλὰ πολλάκις παρὰ τοῦ δαιμονίου τοῖς ἀνθρώποις ξυμβαίνει; ξυγκείμενον γὰρ αὐτοῖς ἐπὶ ῥηταῖς ἡμέραις ἐνδιδόναι τοὺς πολίτας τήν τε πόλιν καὶ ἑαυτοὺς ἅτε πλέον μὴ δυναμένους ἀντέχειν λιμῷ τε καὶ πολιορκίᾳ μακρᾷ αἴφνης ἐπιφανέντες ἐκ μὲν Εὐρώπης ὁ Παιόνων τε καὶ Δακῶν

2–5 καὶ τὸ πέρας – περιίσταται : Thuc. I 78,1–2 τοῦ δὲ πολέμου τὸν παράλογον . . . μηκυνόμενος γὰρ φιλεῖ ἐς τύχας τὰ πολλὰ περιίστασθαι . . . ἐν ἀδήλῳ κινδυνεύεται **13–14** εἰ – ἀκοῦσαι : Thuc. I 122,2 εἰ καὶ δεινόν τῳ ἀκοῦσαι

S p. 31–33 **7** ἀνθέξωνται S **24** ἐξαρχῆς S **36** ἐνδιδόναι Ssl : ἐνδοῦναι S

βασιλεὺς πρῶτον, ἐκ δὲ Ἀσίας | μικρὸν ὕστερον Τεμήρης ὁ Βαβυλώνιος ἀνέστησάν τε αὐτὸν τῆς πολιορκίας καὶ τρέψαντες ἐς αὐτοὺς οὕτω ξυνέβη ταύτην περιγενέσθαι ἀπίστῳ τύχῃ περισωθεῖσαν. (11) ὁ δέ γε πατὴρ οὑμός, ἴστε, μεθ' οἵας παρασκευῆς καὶ δυνάμεως ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτὴν καὶ ὡς τοσοῦτον τῇ πολιορκίᾳ ταύτης ἐκράτησεν, ὡς μηδ' αὐτὸ τὸ τεῖχος ἔχειν ἐᾶσαι τοὺς προμαχομένους ἐλεύθερον βαλλομένους τοῖς τε τόξοις καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν λίθοις· οὕτως εἶχεν αὐτὴν ἐν χεροῖν. κἂν εἷλε βίᾳ τοῖς ὅπλοις μαχόμενος, εἰ μὴ τοὺς σφόδρα οἰκείους καὶ οἷς μάλιστα ἐπίστευεν ἀντιπράττοντας ἀφανῶς εἶχεν αὐτῷ καὶ τὸ πλέον τῆς γνώμης νέμοντας τοῖς πολιορκουμένοις ἰδίων ἕνεκα κερδῶν· οὗτοι τοίνυν τῆς τε πολιορκίας αὐτὸν ἀνέστησαν καὶ ταύτην περιεσώσαντο. (12) εἰ δὲ καὶ ἰδίᾳ δυνάμει τότε περιγενέσθαι ταύτην ξυνέβη (θῶμεν γὰρ καὶ τοῦτο), ἀλλ' οὐ τὰ αὐτὰ τῶν τότε καὶ νῦν καιρῶν ταύτῃ τε καὶ ἡμῖν· τότε μὲν γὰρ αὕτη συνετωτέροις τε καὶ στρατηγικωτέροις, προσέτι δὲ καὶ τῶν πραγμάτων ἐμπειροτέροις ἐκέχρητο τῷ τε βασιλεῖ καὶ τοῖς ἄρχουσιν οἰκήτορσί τε πλείοσιν ἐφρουρεῖτο τῆς τε θαλάσσης ἐκ μέρους ἐκράτει τῆς καθ' αὑτήν, τά τε παρὰ τῶν Ἰταλῶν ἐπικουρίας τῆς μὲν ἐτύγχανεν ἤδη, τῆς δὲ ἐν ἐλπίσιν | ἦν, καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ εἶχε τὰ βοηθοῦντα. (13) τὰ δὲ δὴ νῦν ἀσθενέστερά τε αὐτῇ καὶ τοῖς ὅλοις χείρω· τῶν τε γὰρ οἰκητόρων πλεῖστον κεκένωται τῆς τε θαλάσσης τελείως ἐστέρηται ὅ τε βασιλεὺς αὐτῇ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν τοιοῦτοί εἰσιν, οἵους ἄν τις εὔξαιτο ἀνταγωνιστὰς σχεῖν, τὰ δὲ παρὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ σφόδρα οὐδ' ἐν ἐλπίσιν αὐτοῖς, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πάντῃ ἐχθρὰ ἐκπεπολεμωμένων τῇ περὶ τὸ θεῖον δόξῃ τά τε ἔνδον αὐτῇ στάσεως γέμει καὶ ταραχῆς διὰ ταύτην γε τὴν αἰτίαν· καὶ πολλὰ ἄν τις εὕροι ἐλαττώματα ἄλλα σκοπῶν ἀκριβῶς. (14) ἡμῖν δὲ καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ μέγα ἦρται πολλῶν ἐπιδόσει· κατάλογοί τε γὰρ στρατευμάτων ἱππικοί τε καὶ πεζικοὶ πλεῖστοι καὶ κάλλιστοι καὶ εὐοπλότατοι μᾶλλον ἤπερ ποτὲ καὶ νεότης εὐανδροῦσα πολλή, καὶ ἡ ἡμετέρα αὐλὴ νῦν μέγιστον ἔχει τὸ κράτος, χρήματά τε ἡμῖν πλεῖστα ἔν τε θησαυροῖς καὶ φόροις ἐπετείοις καὶ ὅπλων εὐπορία πολλὴ καὶ μηχανημάτων καὶ παρασκευῶν τῶν ἐς τὸν πόλεμον καὶ τριήρεις οὐκ ὀλίγαι καὶ ἄλλα πολλὰ ἐπεγένετο, ἃ πάντα οὐ πρὸς μίαν

28–29 κάλλιστοι καὶ εὐοπλότατοι : cf. Arr. An. I 5,2 τῶν ὑπασπιστῶν, ὅσους τε καλλίστους καὶ εὐοπλοτάτους ἀμφ' αὑτὸν εἶχε   29 νεότης – πολλή : cf. Thuc. II 20,2 ἀκμάζοντάς τε νεότητι πολλῇ

S p. 33–35   1 πρῶτον S marg : πρότερον S (-τερον in ras.)   3 ἀπίστῳ S marg : ἀνελπίστῳ S   4 οὑμός Ssl : ἐμός S   17 καθ' αὑτήν Ssl : κατ' αὐτήν S   29 ἤπερ scripsi : εἴπερ S, defendere vult Fatouros   31 ἐπετίοις S   32 μηχανημάτων Müller app. cr. : μηχανη[S marg : μηχανῶν S

ταύτην πόλιν, ἀλλὰ πολλαῖς πόλεσιν ἀντιρρόποις αὐτῇ μερισθέντα ἤρκεσεν ἂν καταγωνίσασθαι πάσας. | (15) ἔτι τε τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάσσης κρατοῦμεν καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἁπάσης καὶ φρουρίοις αὐτὴν ἄνω καὶ κάτω ἠσφαλισάμεθα διὰ τῶν πορθμῶν τῶν τε ἠπείρων ἀμφοτέρων εἴργοντες αὐτὴν γῆς καὶ θαλάσσης ἁπάσης· ἄλλα τε πρόσεστιν ἡμῖν οὐκ ὀλίγα πλεονεκτήματα, οἷς πᾶσι θαρρῶ καὶ πάνυ πιστεύω οὐκ ἀντισχήσειν ὅλως αὐτήν, ἀλλ' ἢ ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ ἡμᾶς τοῖς ὅπλοις ἑλεῖν ἂν ἢ οὐ μακρᾷ πολιορκίᾳ αἱρήσειν.

(16) μόνον μὴ μέλλωμεν μηδὲ διδῶμεν αὐτῇ καιρὸν ἔτι βουλεύεσθαι καθ' ἡμῶν, ἀλλὰ φανῶμεν ὅτι τάχιστα ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ δείξωμεν αὐτῇ τε καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, ὡς οὐκ ἀνανδρίᾳ ἢ δειλίᾳ καὶ ἀσθενείᾳ, μελλήσει δὲ μᾶλλον καὶ ῥᾳθυμίᾳ καὶ μαλακίᾳ ἡμῶν περιγεγόνασι μέχρι τοῦ νῦν, μηδὲ τὰς τῶν ἡμετέρων προγόνων ἀνδραγαθίας καὶ ἀρετὰς καταισχύνωμεν μηδ' ἀνάξιοι φανῶμεν ἐκείνων ἐν μέσῃ τῇ ἡμετέρᾳ ἀρχῇ τηλικαύτῃ γε οὔσῃ μίαν πόλιν ἐῶντες ὥσπερ τύραννον καθεστάναι πάντα τρόπον ἐπιβουλεύουσαν ταύτῃ, ἀλλὰ μᾶλλον δείξωμεν ἐξ ἐκείνων τε ὄντες καὶ τῇ ἐκείνων ἀνδρίᾳ καὶ ἀρετῇ κεχρημένοι. (17) ἐκεῖνοί τε γὰρ πᾶσαν Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην ἐν βραχεῖ χρόνῳ παραστησάμενοι ἰδίοις πόνοις τε καὶ κινδύνοις ἐκληρονόμησαν καὶ πόλεις πολλὰς καὶ μεγάλας ἐχειρώ|σαντο καὶ φρούρια ἐρυμνὰ ἐξεῖλον καὶ γενῶν ἀπείρων ἐκράτησαν· ἡμεῖς τε ταύτην ἑλόντες ὡς ἔκ τινος ἀκροπόλεως ταύτης ὁρμώμενοι σὺν ὀλίγῳ πόνῳ τε καὶ καιρῷ τὰ λοιπὰ πάντα καταδραμούμεθα, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς ὅλως ἐπίσχει τοῦ πρόσω οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδὲ ἓν ἀντιστῆναι δυνήσεται τῇ ἡμετέρᾳ δυνάμει τε καὶ ἀρχῇ, ἀλλ' ἐν βραχεῖ κύριοι γῆς καὶ θαλάσσης ἐσόμεθα.

(18) μὴ τοίνυν ἀναβολαῖς ἔτι κεχρήμεθα, ἀλλὰ κατὰ τάχος ἐσβάλωμεν ἐς αὐτὴν πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν οὕτω γνώμης ἔχοντες ἢ ταύτην ἑλεῖν τε καὶ ἐξελεῖν ἢ μηδ' ὅλως ταύτης ἀπαναστῆναι, εἴ γε δὴ καὶ τεθνάναι δέοι, ἕως ἂν ταύτης γενώμεθα κύριοι. (19) ἐγὼ δὲ καὶ αὐτὸς πρῶτος παρέσομαι ὑμῖν καὶ τῶν πόνων προθύμως συμμετασχήσω καὶ πᾶσιν ἐπιστατήσω καλῶς τιμήσω τε τοὺς ἀγαθοὺς τοῖς ἀξίοις δώροις ἕκαστον κατά τε ἀξίωσιν ἰδίαν καὶ ἀρετὴν καὶ ὅπως τις ἐπιφανὴς ἐν κινδύνοις γενήσοιτο ἢ ἐπ' ἄλλῃ τινὶ διαπρέψοι ἀνδραγαθίᾳ."

11–16 οὐκ ἀνανδρίᾳ – καθεστάναι : Thuc. I 122,3 διὰ δειλίαν ἀνέχεσθαι καὶ τῶν πατέρων χείρους φαίνεσθαι . . . τύραννον δὲ ἐῶμεν ἐγκαθεστάναι πόλιν; cf. I 124,3 τὴν καθεστηκυῖαν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλιν τύραννον

S p. 35–37 8 ἂν Ssl 9 μέλλωμεν Ssl : μέλωμεν S 11 αὐτῇ Ssl : αὐτοῖς S 12 περιγεγόνασι Ssl : περιγέγονε S 23 ὅλως Ssl 26 κεχρήμεθα S : κεχρώμεθα Müller („quamvis conjunctivum huius verbi aliunde probare nequeam") ἐσβάλωμεν Kambylis : ἐσβάλλωμεν S 30 πρῶτος S marg 33 γενήσοιτο Ssl : γενήσεται S διαπρέψοι Ssl : διαπρέψῃ S

ἐπιψήφισις τοῦ πολέμου παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ πάντων

17 (1) ὁ μὲν δὴ τοιαῦτα εἰπὼν ἐπεψήφιζεν ἤδη τὸν πόλεμον, τῶν δὲ παρόντων πάντες σχεδὸν ἐπεκρότησαν πρὸς τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ῥηθέντα ἐπαινοῦντες μὲν αὐτὸν τῆς εὐβουλίας τε καὶ συνέσεως καὶ τῆς ἄλλης ἀνδρίας καὶ ἀρετῆς, συναινοῦντες δὲ καὶ αὐτοὶ καὶ μᾶλλον παροξύνοντες ἐς τὸ πολεμεῖν, | οἱ μὲν ἰδίας ἕνεκεν φιλοτιμίας καὶ κερδῶν ἐλπίζοντες ἐκ τοῦδε πλέον ἕξειν καὶ τὰ αὐτῶν ἐπὶ μέγα χωρήσειν, οἱ δὲ χαριζόμενοί τε τῷ βασιλεῖ καὶ ἅμα κερδαίνειν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐθέλοντες, ἕτεροι δὲ ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ πολέμου, ὅσοι τε νέοι ἦσαν καὶ τῶν τοιούτων ἀπείρατοι. (2) οἷς δὲ μὴ κατὰ γνώμην ἐδόκει τὸ πρᾶγμα διά τέ τινας ἄλλας αἰτίας καὶ τὰς ἀναφυομένας δὴ τῷ πολέμῳ δυσχερείας καὶ τύχας ὡς τὰ πολλά, οὗτοι δὲ ἐβούλοντο μὲν εἰπεῖν τι πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου, ὁρῶντες δὲ τὴν τοῦ βασιλέως ἔνστασιν καὶ καταδρομὴν τήν τε τῶν ἄλλων πάντων πρὸς τοῦτο ὁρμήν, δείσαντες ἐμοὶ δοκεῖν καὶ ἄκοντες παρεχώρησαν καὶ συναπήχθησαν τοῖς πολλοῖς· καὶ κυροῦται δὴ οὕτως ἐξ ἁπάντων ὁ πόλεμος.

καταδρομὴ τῶν ἔξω τῆς Πόλεως καὶ διαρπαγή

(3) κελεύει τοίνυν αὐτίκα τὸν τῆς Εὐρώπης σατράπην στρατιὰν ἀγείραντα κατὰ τάχος τήν τε Πόλιν αὐτὴν καὶ τὰ πέριξ ταύτης καταδραμεῖν ὅσα τε ἄλλα ὑπὸ Ῥωμαίοις ἦν. ὁ δὲ μηδὲν μελλήσας εὐθὺς στρατιὰν ἀγείρας κατατρέχει μὲν τὰ περὶ τὴν Πόλιν ἅπαντα καὶ τὸ ἄστυ μέχρις αὐτῶν τῶν πυλῶν καὶ ληίζεται, κατατρέχει δὲ Σηλυβρίαν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἀφιστᾷ τε τὰ περὶ τὴν ταύτῃ θάλασσαν, Πείρινθόν τε καὶ τὰ λοιπά, προσχωρεῖ δὲ αὐτῷ καὶ τὸ τῶν Ἐπιβατῶν φρούριον ὁμολογίᾳ, ξυναφιστᾷ δὲ καὶ τὰ περὶ | τὸν Μέλανα Πόντον ὅσα Ῥωμαίοις ὑπήκοα ἦν χειροῦταί τε πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἐν Μεσημβρίᾳ

---

2 ὁ μὲν – ἐπεψήφιζεν : Thuc. I 87,1 τοιαῦτα λέξας ἐπεψήφιζεν 5–10 καὶ μᾶλλον – ἀπείρατοι : Jos. BJ II 346 τινὰς μὲν ἡλικία τῶν ἐν πολέμῳ κακῶν ἄπειρος . . . ἐνίους δὲ πλεονεξία τις παροξύνει καὶ τὸ . . . κέρδος 6–17 : cf. Thuc. VI 24,3–4 6–7 ἰδίας – κερδῶν : Thuc. II 65,7 κατὰ τὰς ἰδίας φιλοτιμίας καὶ ἴδια κέρδη 11–12 τὰς ἀναφυομένας – πολλά : cf. Thuc. I 78,2 μηκυνόμενος γὰρ φιλεῖ ἐς τύχας τὰ πολλὰ περιίστασθαι

S p. 37–39 1 S marg 6 ἐς τὸ πολεμεῖν dubitanter Müller : ἐς τὸ π[S marg : ἐς τὸν πόλεμον S 18 S marg 21 μελήσας S 23 συλληβρίαν S 24 πείρινθόν S : Πέρινθόν Müller (cf. 90,24 ἐλεῶν corr. ex ἐλειῶν)

φρούριον ὁμολογίᾳ καὶ αὐτὸ προσχωρῆσαν τά τε ἄλλα πάντα ληίζεται καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν διατίθησι.

18 (1) βασιλεὺς δὲ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ τῆς Πόλεως τῷ τε ἀθρόῳ τῆς μεταβολῆς τῷ τε παραλόγῳ τῆς ἐφόδου καταπλαγέντες καὶ πόλεμον ἀκήρυκτον ἐπελθόντα σφίσι θεασάμενοι παρ' ἐλπίδα (καὶ γὰρ ἤδη πρὸ μικροῦ ἔτυχον γεγονυῖαι αὐτοῖς αἱ σπονδαί) διαπρεσβεύεσθαι μὲν τοῦ λοιποῦ περὶ τούτων καὶ ξυμβάσεων καὶ εἰρήνης μεμνῆσθαι παντάπασιν ἀπεγνώκεσαν. (2) ᾔδεσαν γὰρ ἀδύνατον ὂν πρός τε τὴν τοῦ βασιλέως ὁρμὴν ἀφορῶντες καὶ τὰ γεγενημένα ὑπ' αὐτοῦ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ὡς πάντα ταῦτα ἐς οὐδὲν χρηστὸν ἔφερε, πολιορκίαν δὲ προσεδόκουν ὅσον οὐκ ἤδη αὐτοῖς ἔσεσθαι καὶ πόλεμον ἄσπονδον κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν καὶ ὅσα πολέμου κακὰ ἅλωσίν τε καὶ τὰ τῆς ἁλώσεως πάθη, φόνον τε τῶν ἐν ἡλικίᾳ καὶ διαρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων καὶ σύλησιν ἱερῶν καὶ δουλείαν καὶ ὕβριν γυναικῶν τε καὶ παίδων. (3) οὐδὲ γὰρ ἐπὶ μικρὸν ἂν ἀντισχήσειν ᾤοντο ἐπιόντος αὐτοῖς τοσούτου πολέμου κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν. οὕτως ἠλλοίωντό τε τὰς γνώμας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ παντάπασιν ἀπεγνώκεσαν καὶ χρηστὸν οὐδὲν ἐνενόουν περὶ αὐτῶν· πρὸς γὰρ | τὸ ἀνέλπιστόν τε καὶ ἀδόκητον τοῖς λογισμοῖς τραπόμενοι ἑτοίμως προΐεντο σφᾶς αὐτοὺς καὶ οὐδεμίαν εἶχον τοῦ λοιποῦ σωτηρίας ἐλπίδα. (4) αἴτιον δὲ ἦν αὐτοῖς· ἐν μὲν γὰρ ταῖς προλαβούσαις πολιορκίαις πολλὰ εἶχον τὰ βοηθοῦντα καὶ ἐν ἐλπίσι μεγίσταις ἦσαν ἀεὶ τοῦ περιγενέσθαι· τῆς τε γὰρ κατ' αὐτοὺς θαλάττης ἐκράτουν καὶ κατὰ γῆν μόνον ὁ πόλεμος αὐτοῖς ἦν, ὃν εἶχον ἀναφέρειν ῥᾳδίως ἐν ἑνὶ μέρει τῷ κατὰ γῆν ἀντιτεταγμένοι τοῖς πολεμίοις, τά τε τῆς θαλάσσης ἑκατέρας πλώϊμα ἦν ὁλκάσι τε καὶ πλοίοις μακροῖς ἥ τε ἐμπορία καθειστήκει πολλὴν παρέχουσα τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν ἄλλων τὴν ἀφθονίαν καὶ ἡ πόλις ξένων τε καὶ ἀστῶν ἔγεμε χρήματά τε πολλὰ ἔν τε τοῖς κοινοῖς καὶ τοῖς ἰδίοις καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀποκείμενα ἦν ὅπλα τε καὶ νῆες καὶ βέλη τά τε ἄλλα πάντα καλῶς αὐτῇ παρεσκεύαστο ὡς μηδὲ πολιορκίαν εἶναι τότε τὸ πρᾶγμα δοκεῖν. (5) ταύτῃ δὲ ταῦτα πάντα ἐς τοὐναντίον ἦν τε καὶ ἐδόκει· ἥ τε γὰρ θάλασσα φρουρίοις τὸν ἄνω καὶ κάτω πορθμὸν διείληπτο καὶ ὅλως ἄπλωτος ἦν αἵ τε ἤπειροι ἐξεπεπολέμωντο στόλος τε μέγας προσεδοκᾶτο καὶ τοῖς κατὰ θάλασσαν τείχεσι προσβαλεῖν, καὶ αὐτοῖς ἀδύνατα ὅλως εἶναι ἐδόκει τῷ πολέμῳ πρὸς πάντα τὸν περίβολον ἐξαρκεῖν ὀλιγανθρωπίᾳ ἔνδειά τε | παντελὴς χρημάτων καὶ κοινῶν καὶ ἰδίων ἐπῆν ἥ τε πόλις τῶν ἀναγκαίων πάντων ἐσπάνιζεν ἐπικουρία τε αὐτοῖς οὐδεμία οὐδαμοῦ πανταχόθεν ἐφαίνετο.

S p. 39–41 9. 16–17 ἐξαρχῆς S 13–14 καὶ σύλλησιν ἱερῶν S marg 22 κατ' αὐτοὺς Ssl : καθ' αὐτοὺς S 25 ὁλκάσι S 30 ταύτῃ δὲ S marg : νῦν δὲ S 33 ἐξεπεπολέμωντο Ssl : ἐπεπολέμωντο S

σημείωσαι φοβερά

(6) οὐχ ἧττον δὲ αὐτοὺς ἔθραττε καὶ τὰ παρὰ λόγον τότε γινόμενα, ἅπερ εἰς θεοσημείας ἐλάμβανον, σεισμοί τε ἀήθεις καὶ ξένοι καὶ βρασμοὶ γῆς τά τε ἐξ οὐρανοῦ, βρονταί τε καὶ ἀστραπαὶ καταρρηγνύμεναι καὶ κεραυνοὶ φρικώδεις καὶ σέλας δρώμενον καὶ πνεύματα βίαια καὶ λάβρων ὑετῶν ἐπικλύσεις τε καὶ καταφοραί, ἔτι δὲ ἀστέρων ἀσυνήθων ἄτακτοι φάσεις καὶ δρόμοι πεπλανημένοι καὶ πάλιν ἀφανισμοί, ἕτεροι δ' αὖ κατεστηριγμένοι τε καὶ πολὺν δὴ χρόνον καπνὸν ὑποφαίνοντες. (7) ἄλλα τε πολλὰ τοιαῦτα τερατώδη τε καὶ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπεσήμαινε τὸ θεῖον τό τε μέλλον προφοιβάζοντα καὶ μεγίστην ὑποφαίνοντα καινοτομίαν τῶν καθεστώτων τε καὶ μεταβολήν· εἰκόνες τε γὰρ ἵδρουν ἐν ἱεροῖς καὶ στῆλαι καὶ ἀνδριάντες τῶν μακαρίων ἀνδρῶν κατοχαί τε καὶ ἐνθουσιασμοὶ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν παρὰ δόξαν ἐγίνοντο οὐδὲν αἴσιον προμηνύουσαι οἵ τε μάντεις ἀπαίσια πολλὰ ἐπεθείαζον λόγιά τε παλαιὰ ᾔδετο καὶ χρησμοὶ ἀνηρευνῶντο, καὶ ὅσα ἄλλα ἐν τοῖς τοιούτοις συμβαίνειν φιλεῖ, πάντα ἐγίνετο, ἃ πάντα ἐς οὐδὲν χρηστὸν φέροντα φόβον τε παρεῖχε πολὺν καὶ | ἀγωνίαν αὐτοῖς καὶ ἑαυτῶν ὅλως ἐξίστα καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος οὐκ ἐδίδου θαρρεῖν. (8) πλήν γε δὴ ὡς ἐν κακοῖς μικρὸν ἀναφέροντες ἐκ τῶν ἐνόντων παρεσκευάζοντο τάφρους τε καθαίροντες καὶ τὰ πεπονηκότα τοῦ τείχους ἀνορθοῦντες τάς τε ἐπάλξεις ὁπλίζοντες πύργων τε καὶ μεταπυργίων καὶ τὸ τεῖχος ἅπαν ἐπισκευάζοντες κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν· ἔτι δὲ ὅπλων τε καὶ βελῶν ξυλλογὴν ἐποιοῦντο καὶ μηχανημάτων παντοίων τά τε ἔξω τῶν φρουρίων ἐπεσκεύαζον ὅπλα καὶ φυλακὰς ἐπιπέμποντες τάς τε νήσους ἠσφαλίζοντο, μετὰ δὲ τόν τε μέγαν λιμένα καὶ τὸ Κέρας ἅπαν ἀπό τε τῶν τοῦ Γαλατᾶ νεωρίων μέχρι τῶν Εὐγενίου Πυλῶν, ᾗπερ τὸ στενότατον ἦν, ἁλύσεσι μακραῖς διελάμβανον. (9) χρήματά τε ἀπό τε τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἰδίων καὶ τῶν ἱερῶν συνέλεγον σῖτόν τε καὶ τὰ ἐς διατροφὴν ἐσεκόμιζον τοῖς τε ἄλλοις πᾶσιν ὡς δυνατὸν ἐξηρτύοντο καὶ τοῖς ὅλοις ἐπεσκεύαζον τὴν πόλιν τε καὶ τὰ τείχη ὡς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν πολιορκηθησόμενοι.

19 πρὸς δὲ τούτοις πρεσβείας ἔπεμπον πανταχοῦ, ὅθεν ἦν αὐτοῖς ἐλπὶς ἐπικουρίαν σχήσειν τινά, τοῦτο μὲν ἐς Πελοπόννησον παρὰ τοὺς ταύτῃ δεσπότας σῖτόν τε καὶ ἄνδρας εἰς ἐπικουρίαν αἰτοῦντες (ἐνόμιζον γὰρ παραταθήσεσθαι τὴν πολιορκίαν αὐτοῖς μέχρι πολλοῦ καὶ μὴ

S p. 41–42 1 S marg 6 λαύρων S ἐπικλύσεις S : var. lect. eras. S marg 10 ὑπεσήμαινε Ssl : ὑπεσήμηνε S 12 ἵδρουν S 14 ἐγίνοντο S marg : ἐφαίνοντο S 26 τε S : γε Müller, sed cf. 42, 15; 43, 7 27 στενώτατον S ἀλύσεσι S 33 σχήσειν S marg : ἕξειν S

ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ τοῖς ὅπλοις ἁλῶναι ἄν, ᾗπερ ἑάλωσαν), | τοῦτο δὲ καὶ παρὰ τὸν μέγαν ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης, ᾧ καὶ μᾶλλον εἶχον θαρρεῖν, ἔτι δὲ καὶ παρὰ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν ἄλλων ἑσπερίων γενῶν δεόμενοι συμμαχίας τε καὶ ἐπικουρίας τὴν ταχίστην τυχεῖν, εἴ γε μὴ μέλλοιεν κινδυνεύσειν ἐν ἀκμῇ κινδύνων ἤδη καθεστηκότες. καὶ οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν.

20 (1) βασιλεὺς δὲ Μεχέμετις, ἐπειδὴ τὸν πόλεμον λαμπρῶς ἐξήνεγκεν ἤδη καὶ τῶν ἔξω τὰ μὲν κατέδραμε καὶ διήρπασε, τὰ δὲ ἀπέστησε, τὰ δὲ ἐχειρώσατο, παρεσκευάζετο ἅμα ἦρι καὶ αὐτῇ τῇ πόλει κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν προσβαλεῖν. (2) καὶ πρῶτα μὲν συνῆγε τὰς δυνάμεις καὶ συνεκρότει καὶ τὰ στρατεύματα πανταχόθεν συνήθροιζεν ἔκ τε Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, ἱππικά τε καὶ πεζικά, ἔτι δὲ ὁπλίτας τε καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας κατέλεγε καὶ ἀκοντιστὰς καὶ πᾶσαν ἄλλην τάξιν ἐξήταζεν ὅπλα τε κατεσκεύαζεν ἐς ἀσφάλειαν τῶν προμαχομένων, ἀσπίδας τε καὶ κράνη καὶ θώρακας καὶ θυρεοὺς ἔξωθεν καταφράκτους σιδήρῳ, πρὸς δὲ βέλη τε καὶ ἀκόντια καὶ ξίφη καὶ ὅσα ἄλλα οἱ ἐς τειχομαχίαν ἐδόκει ἐπιτήδεια εἶναι, πάντα μετὰ πολλῆς ἐποίει σπουδῆς· πρὸς δὲ τούτοις μηχανὰς κατεσκεύαζε τῷ τείχει παντοίας τάς τε ἄλλας | καὶ τὰς πετροβόλους δὴ ταύτας καὶ καινοτέρας, πρᾶγμα ξένον καὶ εἰς ἀκοὴν ἄπιστον, ὡς ἔδειξεν ἡ πεῖρα, αἳ καὶ τὸ πᾶν ἐδυνήθησαν κατεργάσασθαι.

21 (1) πρὸ πάντων δὲ τοῦ ναυτικοῦ ἐπεμέλετο τριήρεις τὰς μὲν ἐκ νέου ναυπηγούμενος, τὰς δὲ τῷ χρόνῳ πεπονηκυίας ἀνορθῶν, τὰς δὲ διαβρόχους οὔσας ἀνακάων καὶ θεραπεύων· ἔτι δὲ πλοῖα μακρὰ κατεσκεύαζε, τὰ δὲ καὶ κατάφρακτα, καὶ ταχείας ναῦς, τριακοντόρους τε καὶ πεντηκοντόρους, καὶ τὴν ἄλλην δὲ ἅπασαν τούτων ἐπισκευήν τε καὶ χρείαν ἑτοιμάζων τε ἦν καὶ διορθούμενος ὅτι τάχιστα μηδενὸς τῶν ἐς τοῦτο φερόντων φειδόμενος. (2) πρὸς δὲ τούτοις ναυτικὸν συνέλεγεν ἐκ πάσης τῆς αὐτοῦ παραλίας Ἀσιανῆς τε καὶ Εὐρωπαίας ἐρέτας τε καὶ θρανίτας καὶ θαλαμίους καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων ἐπιλεγόμενος, ἔτι δὲ κυβερνήτας καὶ κελευστὰς τριηράρχους τε καὶ ναυάρχους καὶ στρατηγούς, καὶ τὰ ἄλλα δὲ πληρώματα τῶν νεῶν μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας τε καὶ σπουδῆς ἐξεπλήρου· πλέον γὰρ ἰσχύσειν ἐς τὴν πολιορκίαν τε καὶ τὸν πόλεμον ἐδόκει τῷ κατὰ θάλατταν ναυτικῷ ἢ τῇ κατὰ γῆν στρατιᾷ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ πλέον ἔνεμε τῆς ἐπιμελείας αὐτῷ καὶ πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ, προσέτι γε μὴν καὶ φιλοτιμίᾳ πρὸς τῷ ἔργῳ ἐχρῆτο προὔργου τι τοῦτο νομίζων εἶναί οἱ.|

---

24 διαβρόχους : cf. Thuc. VII 12,3 νῆες διάβροχοι

S p. 42–44 13 σφενδονήτας corr. e σφενδονίτας S 15 θυραιοὺς S 32 δὲ Ssl

κίνησις τοῦ βασιλέως μεγίστη κατὰ τῆς
Πόλεως κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν

22 (1) ἐν τούτοις δ' ὄντος αὐτοῦ καὶ παρασκευαζομένου χειμῶνος καὶ τὸ ἔαρ ὑπέφαινεν ἤδη, καὶ ὃς εὐθὺς τὰς μὲν ναῦς παρεσκεύαζεν ἐς ἀναγωγὴν ἀπὸ Καλλιουπόλεως (ἐκεῖ γὰρ ἦσαν αὐτῷ συνηγμέναι) ἡγεμόνα καὶ στρατηγὸν ἐπιστήσας αὐταῖς Παλτόγλην τὸν σατράπην Καλλιουπόλεως. (2) ἦσαν δ' αἱ πᾶσαι τὸν ἀριθμόν, ὡς ἐλέγοντο, τριακόσιαι καὶ πεντήκοντα ἄνευ μέντοι γε τῶν σκευαγωγῶν καὶ τῶν κατ' ἄλλην τινὰ χρείαν ἢ ἐμπορίαν ἀφικνουμένων· αἱ δ' ἀνήγοντο τάχει πολλῷ σὺν βοῇ καὶ θορύβῳ καὶ ἀλαλαγμῷ εἰρεσίᾳ τε χρώμεναι καὶ παρακελευσμῷ καὶ πατάγῳ καὶ ἀντιφιλοτιμήσει πρὸς ἀλλήλας ὑπερηχοῦσαι μὲν τὸν Ἑλλήσποντον, ἔκπληξιν δὲ καὶ φόβον ὅτι πλεῖστον παρέχουσαι τοῖς ὁρῶσι. (3) διὰ πολλοῦ γὰρ χρόνου οὐδαμοῦ τοσοῦτος στόλος νεῶν καὶ παρασκευὴ τοσήδε κατὰ θάλατταν ἐγεγόνει· ὃ δὴ καὶ μᾶλλον τοὺς ταλαιπώρους Ῥωμαίους ἐξέπληξε παρ' ἐλπίδα φανὲν καὶ εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἀθυμίαν μεγίστην ἐνέβαλε καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐλπίδα χρηστὴν αὐτῶν παρῄρηται. (4) πρότερον μὲν γὰρ ἡνίκα προσέβαλλον αὐτοῖς οἱ πολέμιοι, κατὰ γῆν ἐπολιορκοῦντο καὶ μόνον, τῆς δὲ θαλάσσης ἐκράτουν, καὶ εἶχον τά τε ἐπιτήδεια ἄφθονα τῇ κατὰ θάλατταν ἐμπορίᾳ χρώμενοι τόν τε πόλεμον ῥᾳδίως ἀνέφερον καὶ τὰς προσβολὰς οὐ χαλεπῶς ἀπεκρούοντο διὰ πολυχειρίαν τῶν πολεμίων ἑνὶ μέρει | καὶ μόνῳ τῷ κατὰ γῆν μαχομένων· νῦν δὲ κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἐπιόντα ὁρῶντες τὸν πόλεμον εἰκότως ἐξεπλήττοντο καὶ εἰς ἀπορίαν μεγίστην καὶ φόβον δεινὸν ἐνέπιπτον. καὶ ὁ μὲν κατὰ θάλασσαν στόλος τῷ βασιλεῖ οὕτως ἀνήγετο.

23 (1) αὐτὸς δὲ ἄρας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ ἱππικῷ τε καὶ πεζικῷ διὰ τῆς μεσογείας ἐχώρει ἅπαντα συγκυκῶν τε καὶ συνταράττων καὶ φόβον καὶ ἀγωνίαν καὶ φρίκην μεγίστην ἐμποιῶν, καθ' οὓς ἂν γένοιτο, συνεπαγόμενος ἅμα οἱ καὶ τὰς μηχανάς· καὶ ἀφικνεῖται δεκαταῖος ἐς τὸ Βυζάντιον καὶ στρατοπεδεύεται πρὸς τῇ πόλει ἐγγύς που τοῦ τείχους ὅσα ἀπὸ σταδίων τεττάρων πρὸς ταῖς καλουμέναις Πύλαις τοῦ Ῥωμανοῦ. (2) αἱ δὲ νῆες ὁρμίζονται ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τῆς ἠπείρου καταντικρὺ τῆς πόλεως πληρώσασαι πᾶσαν τὴν ταύτῃ παραλίαν.

11–12 ὑπερηχοῦσαι – Ἑλλήσποντον : Aristid. Panath. p. 43,11 L.-B. ὑπερηχοῦντες μὲν τὸν Αἰγαῖον

S p. 45–46 1–2 S marg (καταγῆν) 6–7 ἡγεμόνα – Καλλιουπόλεως S marg 8 ad ἄνευ κτλ. 10–14 litt. eras. S marg 24 φόβον δεινὸν add. S (δεινὸν in marg) 31 τετάρων S

σημείωσαι τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ

(3) ὁ δὲ στρατὸς ἅπας ἦν, ὡς ἐλέγετο, ὑπὲρ τὰς τριάκοντα μυριάδας τὸ μάχιμον ἄνευ μέντοι γε τοῦ ἄλλου ὁμίλου, ὃς πολὺς εἵπετο.

24 (1) Ῥωμαῖοι δὲ στρατὸν τοσοῦτον πεζόν τε καὶ ναυτικὸν καὶ παρασκευὴν τοσήνδε κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐπιοῦσαν ὁρῶντες ἐξεπλήττοντο μὲν τῷ τε παραλόγῳ τῆς θέας τῷ τε ἀθρόῳ τῆς ἐπιθέσεως, οὐ μὴν ἠμέλουν γε καὶ αὐτοὶ τῶν ἐς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐναντίαν ἀντιπαρασκευήν, ἀλλὰ πάντα ἐποίουν μηδὲν ὑφιέντες. (2) | καὶ πρῶτον μὲν ὁλκάδας μεγάλας περί τε τὴν ἅλυσιν καὶ τὸ στόμα τοῦ μεγάλου λιμένος ἀντιπρῴρους βύζην ὥρμιζον καὶ τριήρεις μακρὰς περὶ αὐτὰς ὡς ταύτῃ τὸν ἔσπλουν τῶν πολεμίων κωλύσοντες. (3) ἔτυχον δὲ τότε παροῦσαι καὶ τριήρεις ἐξ Ἰταλίας ἓξ Ἐνετικαὶ οὐκ ἐπὶ πόλεμον, ἀλλὰ κατὰ χρείαν ἰδίαν, καὶ ὁλκάδες μεγάλαι ἐκ Κρήτης ἀφιγμέναι κατ' ἐμπορίαν, ἃς ἀξιώσει κατέσχον πείσαντες παραμεῖναι τῷ πολέμῳ.

ἄφιξις Ἰουστίνου Ἰταλοῦ ἐν τῇ Πόλει σὺν δυσὶν ὁλκάσιν ἐπὶ βοηθείᾳ

25 (1) ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ἀφικνεῖται καί τις ἀνὴρ Ἰταλὸς Ἰουστῖνος ὄνομα δυνατός τε καὶ τῶν εὖ γεγονότων, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ ἐς πόλεμον ἔμπειρος καὶ μάλα γενναῖος ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ δύο τῶν μεγάλων ὁλκάδων, ἃς οἴκοθεν αὐτὸς ἐπισκευάσας καὶ ὁπλίσας καλῶς ἀνδράσι τε καὶ ὅπλοις παντοίοις (εἶχε γὰρ ἐπάνω τῶν καταστρωμάτων τούτων ἄνδρας καταφράκτους τετρακοσίους) διέτριβε περί τε Χίον καὶ Ῥόδον καὶ τὴν ταύτῃ θάλασσαν λοχῶν τινας τῶν αὐτῷ διαφόρων· ὃς προμαθὼν τόν τε πόλεμον Ῥωμαίων καὶ τὴν ὅσον οὐ τῆς Πόλεως ἐσομένην πολιορκίαν καὶ τὴν μεγάλην τοῦ βασιλέως Μεχέμετι παρασκευὴν κατ' αὐτῆς ἧκεν αὐτόκλητος σὺν ταῖς ὁλκάσι βοηθήσων Ῥωμαίοις καὶ | βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ. εἰσὶ δὲ οἳ καὶ μετάκλητον αὐτὸν γενέσθαι φασὶ παρ' αὐτοῦ ὑπεσχημένου μετὰ τὸν πόλεμον μισθὸν τῆς βοηθείας τὴν Λῆμνον αὐτῷ. (2) οὗτος ἐν ὀλίγῳ πεῖραν τῆς αὐτοῦ γνώμης τε καὶ τῶν

9–11 ὁλκάδας – κωλύσοντες : Thuc. IV 8,7 τοὺς μὲν οὖν ἔσπλους ταῖς ναυσὶν ἀντιπρῴροις βύζην κλῄσειν ἔμελλον; Arr. An. I 19,3 κατὰ τὸ στόμα τοῦ λιμένος . . . ἀντιπρῴρους βύζην τὰς τριήρεις ὁρμίσαντες ἀποκεκλείκεσαν . . . τὸν λιμένα

S p. 46–48 1 S marg 5 θάλασαν S 9 ὀλκάδας S ἄλυσιν S 12 αἰνετικαὶ S 13 ὀλκάδες S (hoc mendum non amplius notatur) 14 ἐμπορείαν S 15–16 S marg 21 ἀνδράσι S 29 τε Ssl

τρόπων ἀκριβῆ παρασχὼν καὶ πίστεις δοὺς καὶ λαβὼν δέχεται καὶ τιμᾶται παρά τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ τῆς πολιτείας λαμπρῶς καὶ καθίσταται παρ᾽ αὐτῶν στρατηγὸς αὐτοκράτωρ καὶ κύριος τοῦ πολέμου παντὸς καὶ βουλῆς καὶ ῥητῶν καὶ ἀπορρήτων καὶ ὅπλων καὶ πάσης τῆς τοῦ πολέμου χρείας τε καὶ παρασκευῆς. (3) καταστὰς οὖν ἐν τῷ τοιῷδε παντοίως ἐπεσκεύαζε τὴν πόλιν τό τε κατὰ γῆν τεῖχος ἅπαν ὁπλίζων καὶ τὰς ἐπάλξεις πετροβόλοις τε μηχαναῖς καὶ παντοίοις ὅπλοις τούς τε προμαχομένους τε καὶ προπολεμοῦντας τούτων ἐκτάττων καλῶς καὶ καθιστῶν ἕνα ἕκαστον, ᾗ δεῖ, καὶ παραγγέλλων, ὅπως χρὴ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι καὶ φυλάττειν τὸ τεῖχος· ἔτι δὲ τόν τε λιμένα καλῶς ἠσφαλίσατο, ᾗπερ εἴρηται, ὁλκάσι τε καὶ τριήρεσι καὶ μηχαναῖς παντοίαις καὶ τὸ κατὰ θάλασσαν ἅπαν τεῖχος ὥσπερ δὴ καὶ τὸ τῆς ἠπείρου ἀρκούντως ὥπλισεν· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ πολέμων ἔμπειρος, ᾗπερ ἔφην, καὶ τὰ ἐς τειχομαχίαν μάλιστα ἱκανῶς ἤσκητο. (4) ἐγχειρίζεται δὲ καὶ τὸ καταντικρὺ τοῦ βασιλέως στρατοπέδου | μέρος τοῦ τείχους ὡς ἐπίμαχόν τε ὄν, ὅπῃ δὴ καὶ τὸ καθαρώτατον ἦν τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ βασίλειος ἴλη τε καὶ αὐλή, καὶ οὗ τὰς μηχανὰς ἔδει τοὺς πολεμίους προσαγαγεῖν, ὥστε προπολεμεῖν τε αὐτὸς αὐτοῦ καὶ προμάχεσθαι καὶ φυλάττειν μετά γε τῶν σὺν αὐτῷ· εἶχε γὰρ ὑπ᾽ αὐτόν, ὡς ἔφθην εἰπών, καταφράκτους ἄνδρας τετρακοσίους ἄνευ γε τῶν ἄλλων πληρωμάτων τῶν νεῶν. (5) γίνεται δὲ τότε καί τις ἐκδρομὴ βραχεῖα τῶν ἐκ τῆς Πόλεως πρός τινας τῶν ἀπὸ τῆς στρατιᾶς προεκδραμόντας ἀτάκτως, καὶ ἀπέκτειναν ἐνίους αὐτῶν, ὀλίγους δὲ καὶ ἔτρωσαν. μετὰ δὲ ταῦτα συνελαθέντες ὑπὸ πολλῶν ἀντεκδραμόντων ἀπὸ τῆς στρατιᾶς κατέφυγον ἐς τὴν πόλιν καὶ κλείσαντες τὰς πύλας οὐκέτι ἐπεξέθεον, ἀλλ᾽ ἐφύλαττον μόνον τὴν πόλιν.

26 (1) Μεχέμετις δὲ ὁ βασιλεὺς στρατόπεδον θέμενος αὐτοῦ που περί τε τὸ καλούμενον Μεσοτείχιον καὶ τὸ Μυριάνδριον οὐ πόρρω τοῦ τείχους, ἀλλ᾽ ὅτι ἐγγυτάτω καὶ ὅσον μὴ εἴσω βελῶν εἶναι, πρῶτον μὲν δεῖν ἔγνω λόγοις συμβατηρίοις χρήσασθαι πρὸς Ῥωμαίους, εἰ βούλοιντο παραδόντες αὐτῷ τήν τε πόλιν καὶ ἑαυτοὺς μετὰ συμβάσεων καὶ ὅρκων πιστῶν καθῆσθαι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι σῶς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς ἀπολαύοντες τῶν ἰδίων εἰρηνικῶς· καὶ πέμπει δὴ τοὺς | ταῦτα ἐροῦντας, οἳ καὶ παραγενόμενοι ἀπήγγειλαν τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως. (2) Ῥωμαῖοι δὲ οὐκ ἐδέξαντο ἐπὶ τούτοις εἰπόντες ἄλλας σπονδὰς ἐθέλειν ποιεῖσθαι, τὴν πόλιν δὲ ἀδύνατα εἶναι παραδώσειν αὐτῷ. (3) βασιλεὺς δὲ τούτων ἀκούσας εὐθὺς ἔκειρέ τε τὴν γῆν καὶ τὰ πέριξ πάντα τῆς Πόλεως ἐδῄωσε. μετὰ δὲ τοῦτο ἀναλαβὼν τόν τε Ζάγανον καὶ Χαλήλην, ἄνδρας τῶν πρώτων παρ᾽ αὐτῷ,

S p. 48–50 6–7 κατὰ γῆν S marg 9–10 παραγγέλων S 15 ἤσκητο S marg : ἔχων S 20 ὑπ᾽ αὐτόν corr. ex ὑφ᾽ αὐτόν S 28 τε Ssl 30 συμβατηρίοις S marg 35 Ῥωμαῖοι Ssl : οἱ S

σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ ἑτέρους τῶν σατραπῶν, περιήει τὸ κατ' ἤπειρον μέρος τῆς πόλεως κατασκοπῶν τὸ ταύτῃ τεῖχος, ᾗ τε ἐπιμαχώτατον εἴη ἐς προσβολὴν ᾗ τε ἀπόμαχον καὶ ᾗ δεῖ προσάγειν τὰς μηχανὰς ὥστε κατασεῖσαι αὐτό.

ἔκταξις τῆς στρατιᾶς ἁπάσης καὶ μερισμὸς τῆς πόλεως κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν τοῖς σατράπαις παρὰ τοῦ βασιλέως

27 (1) μετὰ δὲ τοῦτο ἐκτάσσει πᾶσαν τὴν στρατιάν, τούς τε σατράπας καὶ ἰλάρχας καὶ ταγματάρχας καὶ ἡγεμόνας τῶν τάξεων, διδοὺς ἑκάστῳ καὶ τάξιν καὶ τόπον, ᾗ δεῖ φυλάττειν καὶ μάχεσθαι, καὶ παραγγέλλων, ἃ δεῖ ποιεῖν. (2) διελὼν δὲ κατὰ μέρη τὴν πόλιν ἅπασαν καὶ τὸ τεῖχος κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν Ζαγάνῳ μὲν καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν σύν τε καὶ ἑτέροις τισὶ τῶν λοχαγῶν καταπιστεύει τήν τε πολιορκίαν τοῦ Γαλατᾶ καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μέρος ἅπαν σύν γε τῷ Κέρατι καὶ λιμένι παντὶ ἀνιόντι μέχρι τῆς ὀνομαζομένης Ξυλίνης Πύλης τῆς Πόλεως ἐνδοὺς αὐτῷ καὶ γεφυροῦν τὸν ταύτῃ πορθμὸν τοῦ Κέρατος ἀπό τε τῶν Κεραμικῶν μέχρι τοῦ πέραν καὶ | καταντικρὺ τούτων ὄντος τείχους τῆς Πόλεως· ἔγνωστο γὰρ αὐτῷ καὶ ταύτῃ διαβιβάσαι ὁπλίτας τε καὶ τοξότας, ὡς ἂν πανταχόθεν προσβάλλοι τῇ πόλει καὶ ἀκριβῆ τὴν πολιορκίαν ποιοῖτο. (3) Καρατζίᾳ δὲ τῷ τῆς Εὐρώπης ἐπάρχῳ καὶ ἑτέροις τῶν σατραπῶν τὸ ἀπὸ τῆς Ξυλίνης Πύλης ἀνιόντι μέχρι τῶν Βασιλείων τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ φθάνοντι μέχρι τῆς ὀνομαζομένης Πύλης τῆς Χαρισοῦς ἐγχειρίζει δοὺς αὐτῷ καί τινας τῶν μηχανῶν καὶ μηχανοποιοὺς παίειν τὸ ταύτῃ τεῖχος, ᾗ ἂν ἀσθενὲς καὶ ἐπίμαχον εἴη, καὶ κατασείειν αὐτό. (4) Ἰσαάκῳ δὲ τῷ τῆς Ἀσίας ἐπάρχοντι τότε καὶ Μαχουμούτει κόμητι ὄντι τὸ τηνικαῦτα, ἀνδράσι γενναίοις τε καὶ τῇ κατὰ πόλεμον ἐμπειρίᾳ καὶ τόλμῃ θαυμαζομένοις πολλῷ, τὸ ἀπὸ τοῦ Μυριανδρίου μέχρι τῶν τῆς Χρυσέας Πυλῶν καὶ τῆς ταύτῃ θαλάττης μέρος ἐπιτρέπει. (5) αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς σύν γε τοῖς δυσὶ πασιάδαις τῷ τε Χαλήλῃ καὶ Σαρατζίᾳ τὸ μέσον ἐπέχει τῆς πόλεως καὶ τοῦ κατ' ἤπειρον τείχους καὶ ᾗ μάλιστα ἐνόμιζεν ἐπιμαχώτατον εἶναι ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν βασιλικὴν αὐλὴν πᾶσαν, λέγω δὴ τοὺς πεζεταίρους τε καὶ τοξότας καὶ ὑπασπιστὰς καὶ τὴν ἄλλην περὶ αὐτὸν ἴλην, ὃ δὴ τὸ καθαρώτατον ἦν τοῦ στρατοῦ.

S p. 50–51 **5–6** S marg (6 παρατοῦ) **14** ξυλήνης S **15** τε S : γε Müller, sed cf. 37, 26; 43, 7 **21** πορφυρογεννήτου (-γενν- in ras.) S **25** μαχουμούτει (-ει in ras.) S ὄντι τὸ τηνικαῦτα S marg ἀνδρᾶσι S **26** τε Ssl **27** χρυσαίας S **28** γε Ssl **32** πεζαιτέρους S

28 (1) ἐκτάξας δὲ οὕτω τὴν κατὰ γῆν στρατιὰν καὶ πανταχόθεν τὸ ταύτῃ τεῖχος ἀσφαλισάμενός τε καὶ περιλαβὼν | τῷ στρατῷ τὸν κατὰ θάλατταν πόλεμον ἐγχειρίζει Παλτόγλῃ, ἀνδρὶ γενναίῳ τε καὶ τῶν κατὰ θάλατταν ἐμπείρῳ τε καὶ στρατηγικῷ, ὃν ἡγεμόνα τοῦ ναυτικοῦ παντὸς εἵλετο καὶ τῆς παραλίας ἁπάσης Ἀσιανῆς τε καὶ Εὐρωπαίας σατράπην ὄντα Καλλιουπόλεως. (2) ὃς δὴ τὸ κατὰ θάλασσαν ἅπαν τεῖχος ταῖς ναυσὶ περιειλήφει ἀπό τε τῆς Χρυσέας τοῦ ἄκρου μέχρι δὴ καὶ τῶν νεωρίων τοῦ Γαλατᾶ, στάδιά που μάλιστα τρία καὶ τεσσαράκοντα, σύν γε τῇ ἁλύσει καὶ ταῖς ἐφορμούσαις ταύτῃ ναυσὶ καὶ ὁλκάσιν· οὗ δὴ καὶ καθημέραν προσβάλλων τὸν πόλεμον ἐποιεῖτο βουλόμενος τὸν ἔσπλουν βιάσασθαι τοῦ λιμένος, ὡς ἂν καὶ τὸ κατὰ τὸ Κέρας ἅπαν τεῖχος ἀνοίξῃ πολέμῳ. (3) ἦν δὲ ὁ περίβολος ἅπας τῆς πόλεως ὁ περιληφθεὶς τῷ στρατῷ κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν ἀκριβῶς λογιζομένῳ στάδιοί που μάλιστα ἓξ καὶ εἴκοσι πρὸς τοῖς ἑκατόν· ἀπὸ τούτων ἦν ἀφύλακτον μόνον τὸ τοῦ Κέρατος τεῖχος τὸ ἐντὸς τῆς ἁλύσεως, στάδιοι πέντε καὶ τριάκοντα, τὸ δὲ ἄλλο πᾶν ἐφυλάσσετο.

29 (1) πράξας δὲ οὕτω ταῦτα μετακαλεῖται τοὺς μηχανοποιοὺς καὶ κοινολογεῖται τούτοις περί τε τῶν μηχανῶν καὶ τοῦ τείχους, ὅπως ἂν ῥᾶστα καθαιρεθείη. οἱ δὲ ὑπισχνοῦνται αὐτῷ ῥᾳδίαν εἶναι τὴν τούτου καθαίρεσιν, εἴ γε πρὸς ταῖς οὔσαις μηχαναῖς (ἦσαν γὰρ αὐτοῖς ἤδη καὶ ἕτεραι πρόσθεν | πεποιημέναι) καὶ ἑτέραν ποιήσωσι τὴν δοκοῦσαν αὐτοῖς ἱκανὴν εἶναι κατασεῖσαι τὸ τεῖχος καὶ καθελεῖν, πρὸς ἣν καὶ ἀναλωμάτων πολλῶν καὶ χαλκοῦ πλείστου καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων εἰδῶν ἔνεστι χρεία. (2) καὶ ὃς εὐθὺς θᾶττον ἢ λόγος ἅπαντα δαψιλῶς αὐτοῖς παρέχει τὰ πρὸς τὴν χρείαν, οἱ δὲ κατασκευάζουσι τὴν μηχανήν, πρᾶγμα φοβερώτατον ἰδεῖν καὶ εἰς ἀκοὴν ὅλως ἄπιστόν τε καὶ δυσπαράδεκτον. λέξω δὴ τήν τε κατασκευὴν αὐτῆς καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν ἐνέργειαν ὡς ἐνόν.

ἔκφρασις τῆς τε κατασκευῆς τῆς μηχανῆς καὶ
τοῦ εἴδους αὐτῆς καὶ τῆς ἐνεργείας

πηλὸς ἐπαλάσσετο πολλῶν ἡμερῶν ὥστε κατεργασθῆναι γῆς τῆς πιοτάτης τε καὶ καθαρωτάτης καὶ λεπτοτάτης τῇ διαθέσει λίνῳ τε καὶ

4–5 ἡγεμόνα – ἁπάσης : Arr. An. II 1,1 τοῦ τε ναυτικοῦ παντὸς ἡγεμὼν ... καὶ τῆς παραλίου ξυμπάσης **12–15** ἦν δὲ ὁ περίβολος – ἀφύλακτον : Thuc. II 13,7 καὶ τοῦ Πειραιῶς ... ἑξήκοντα μὲν σταδίων ὁ ἅπας περίβολος, τὸ δ' ἐν φυλακῇ ὂν ἥμισυ τούτου

S p. 51–53 **7** τε S : γε dubitanter Müller, sed cf. 37,26; 42,15 **9** ἁλύσει S **16** ἁλύσεως S **18** ὅπως Spc : πῶς Sac **24** εἰδῶν S marg δαψηλῶς S **29–30** S marg **31** ἐπαλλάσσετο S

καννάβει καὶ τοιούτοις τισὶν ἄλλοις συνδετικοῖς τε καὶ συνεκτικοῖς κατακερματισμένοις ὅλος διόλου μεμιγμένος καὶ συμφυρόμενος, ὡς ἓν σῶμα γίνεσθαι τούτοις συνεχές τε καὶ ἀδιάσπαστον. (3) τύπος δ' ἐκ τούτου κατεσκευάζετο στρογγύλος, αὐλοειδής, ἐπιμήκης, οἷος ἐς ὀμφαλὸν εἶναι· μῆκος τούτῳ σπιθαμαὶ τετταράκοντα. οὗ τὸ μὲν ἔμπροσθεν ἥμισυ, τὸ πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ λίθου, σπιθαμῶν δύο καὶ δέκα τὸν κύκλον καὶ τὴν περιφέρειαν εἶχε τοῦ πάχους, τὸ δ' ὄπισθεν ἥμισυ τῆς οὐρᾶς, τὸ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ὀνομαζομένης βοτάνης, σπιθαμῶν τεττάρων ἢ καὶ μικρόν τι πρὸς εἶχε τὴν περιφέρειαν τοῦ πάχους, ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν, οἶμαι, τοῦ ὅλου. | ἕτερος δὲ τύπος ἐκτὸς πρὸς ὑποδοχὴν τούτου κατεσκευάζετο κοῖλος ὅλος διόλου καὶ οἷον θήκη τις εἶναι, εὐρύτερος δὲ μόνον, ὥστε δέξασθαι τοῦτον ὅλον ἐντὸς καὶ μετ' ἀποστάσεως· ἀπόστασις δ' ἦν ἐν τῷ μεταξὺ τοῖν τύποιν ἀμφοῖν ὅλοιν διόλου ἐπίσης πάντοθεν, ὅσον σπιθαμιαία ἢ καὶ μικρόν τι πρός, ἥτις ἔμελλε δέξασθαι τὸν χαλκὸν εἰσχεόμενον ἀπὸ τῆς χωνείας εἰς ἀπαρτισμὸν τοῦ εἴδους τῆς μηχανῆς. (4) ὁ δὲ τύπος οὗτος, ὁ ἔξω φημί, κατεσκευάζετο μὲν τῷ αὐτῷ πηλῷ· ἦν δὲ ὅλος διόλου διεζωσμένος τε καὶ κατησφαλισμένος σιδήρῳ τε καὶ ξύλοις καὶ γῇ καὶ λίθοις ἔξωθεν ἐπῳκοδομημένος καὶ βοηθούμενος, ἵνα μὴ τὸ πολὺ βάρος ἐντὸς ἐμπεσὸν τοῦ χαλκοῦ διαρρήξῃ τοῦτον καὶ ἄπρακτον ἐργάσηται τὸ εἶδος τῆς μηχανῆς. (5) ἰπνοὶ δὲ δύο σύνεγγυς τούτων ἀμφοτέρωθεν κατεσκευάζοντο εἰς χωνείας, ἰσχυρότατοι μέντοι καὶ βεβαιότατοι, τὰ μὲν ἔνδον ἐξ ὀπτῆς πλίνθου κατειργασμένοι καὶ πηλοῦ καλῶς εἰργασμένου καὶ πιοτάτου, τὰ ἔξωθεν δὲ ὅλοι διόλων λίθοις παμμεγέθεσι καὶ τιτάνῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ὠχυρωμένοι πρὸς τοῦτο χρησίμοις. (6) χαλκοῦ δὲ καὶ κασσιτέρου πολύ τι χρῆμα καὶ πολυτάλαντος ὁλκὴ ἐβέβλητο ταῖς χωνείαις, τάλαντά που μάλιστα χίλια καὶ πεντακόσια, ὡς ἐλέγετο. ἐπὶ τούτοις καρβούνων τε πολύ τι πλῆθος καὶ κορμῶν | ἐπετίθετο ταῖς χωνείαις ἔξωθεν ὥσπερ ἐπῳκοδομημένα ἄνωθέν τε καὶ κάτωθεν καὶ πανταχόθεν ἐς βάθος τοὺς ἰπνοὺς συγκαλύπτοντα, ἄνευ μέντοι γε τῶν στομίων, (7) φυσητῆρες δὲ περὶ αὐτοὺς ἐπιτεταμένως φυσῶντες καὶ ἀδιακόπως τὴν ἐπικειμένην ὕλην ἐξάπτοντες ἐν τρισὶν ὅλαις ἡμέραις καὶ νυξὶν ἴσαις, ἕως ὁ χαλκὸς ὅλος διόλου τακεὶς καὶ διαλυθεὶς ὑδαρώδης καὶ ῥυτὸς γένηται. εἶτα τῶν στομίων ἀνοιγέντων εἰσεχεῖτο ὁ χαλκὸς διὰ τῶν σωλήνων ἐν τοῖς τύποις, ἕως γεμισθῇ τελείως ἅπαν τὸ εἰσδεχόμενον καὶ καλύψῃ καὶ τὸν ἐντὸς τύπον ὅλον διόλου καὶ ὑπερβλύσῃ τούτου πῆχυν ἕνα κατὰ τὸ ἄνω. καὶ οὕτως ἤδη ἀπήρτιστο

S p. 53–55 1 καννάβει scripsi : κανάβη S (sed cf. Suda K 298 : Καννάβη) 5–6 ἔμπροσθεν Ssl : ἐμπρόσθιον S 12 post εἶναι 4–5 litt. eras. S ὅλον Ssl 19 βάρρος S 24 τιτάνῳ Müller : τατάνω S : τιταίνῳ Dethier 26. p. 45,5.8 ἐβέβλητο S : ἐνεβέβλητο Müller 28 καρβούνων S marg : ἀνθράκων S 29 ἔξωθεν Ssl

ἡ μηχανή. (8) μετὰ τοῦτο δὲ ἀποζέσαντος τοῦ χαλκοῦ καὶ ψυχροῦ γεγονότος ἐκαθαίρετο τῶν ἐντὸς τύπων καὶ τῶν ἐκτὸς καὶ ξυομένη καὶ γλυφομένη ξυστῆρσιν ἐλαμπρύνετο ὅλη διόλου. καὶ τοιαύτη μὲν ἡ κατασκευὴ καὶ τὸ εἶδος τῆς μηχανῆς· λέξω δὴ καὶ τὴν ἐνέργειαν.

30 (1) ἐβέβλητο πρῶτον ἡ καλουμένη βοτάνη πληροῦσα ἰσχυρῶς τὴν ὄπισθεν ὅλην χωνείαν καὶ τὸν αὐλὸν τῆς μηχανῆς ἕως τοῦ στομίου τοῦ δευτέρου αὐλοῦ τοῦ δεξομένου τὸν λίθον. (2) ἔπειτα τῷ στόματι τούτῳ πάσσαλος ἐβέβλητο μεγίστη ξύλου τοῦ ἰσχυροτάτου, ἣ σιδηροῖς μοχλοῖς τυπτομένη βιαίως ὠθεῖτο στενοχωρουμένη ἐπὶ τὰ ἔνδον, ἀποκλείουσα | καὶ συνέχουσα τὴν βοτάνην οὕτω τοι ἰσχυρῶς ὡς μηδ' ἄν, εἴ τι καὶ γένοιτο, δυνηθῆναι ταύτην ἄλλῳ τῳ τρόπῳ ἐκεῖθεν ἐξαιρεθῆναι μὴ τῆς βοτάνης ἀναφθείσης τῇ βίᾳ. εἶτα τὸν λίθον ἐπεφόρουν ὠθοῦντες ἐντός, ἕως ἐν χρῷ γένηται τῇ πασσάλῳ καὶ συνέσφιγγον τοῦτον κύκλωθεν. (3) μετὰ δὲ τοῦτο τρέψαντες τὴν μηχανὴν πρὸς ὃ παίειν ἔμελλε καὶ σταθμήσαντες αὐτὴν μέτροις τισὶ τεχνικοῖς καὶ ἀναλογίαις πρὸς τὸν σκοπὸν ἐπεφόρουν ἔπειτα κεραίας μεγάλας ξύλων αὐτῇ κάτωθεν ὑποστρωννύντες καὶ καλῶς ἐφαρμόζοντες καὶ λίθους ἐπετίθουν παμμεγέθεις βαρύνοντες αὐτὴν καὶ κατασφαλίζοντες ἄνωθέν τε καὶ κάτωθεν καὶ ὄπισθεν καὶ πανταχόθεν, ἵνα μὴ τῇ βίᾳ τῆς ῥύμης καὶ τῷ σφοδρῷ τῆς φορᾶς τῆς οἰκείας ἕδρας παρατραπεῖσα πόρρω ποι τοῦ σκοποῦ βάλῃ. (4) εἶτα πῦρ ἐπέβαλον αὐτῇ διὰ τῆς ὄπισθεν βραχείας τρυμαλιᾶς ἀνάψαντες τὴν βοτάνην· καὶ ταύτης ἐξαφθείσης θᾶττον ἢ λόγος πρῶτα μὲν ἐγίνετο μυκηθμὸς φοβερὸς καὶ κλόνος τῆς ὑποκειμένης γῆς καὶ τῆς πόρρω καὶ βρόμος οἷος οὐδείς, ἔπειτα μετὰ βροντῆς ἐξαισίας καὶ δούπου φρικώδους καὶ πυρὸς τὰ πέριξ πάντα ξυμφλέγοντος καὶ μελαίνοντος ἔνδοθεν ὠθουμένη ἡ πάσσαλος πνεύματι ξηρῷ καὶ θερμῷ βιαίως ἐκίνει τὸν λίθον ἐξερχομένη. (5) ὁ δὲ φερόμενος μετὰ βίας σφοδροτάτης καὶ ῥύμης προσέπιπτε τῷ τείχει καὶ εὐθὺς κατέσειέ τε αὐτὸ καὶ κατέβαλλε | καὶ εἰς πολλὰ παρερρήγνυ καὶ διελίκμα πανταχοῦ τε διασκεδάζων αὐτὰ καὶ φόνον τῶν προστυχόντων ποιῶν· καὶ ποτὲ μὲν κατερρίπτει μέρος ὅλον, ποτὲ δὲ ἥμισυ, ποτὲ δὲ πλέον ἢ ἔλαττον πύργου ἢ μεταπυργίου ἢ καὶ ἐπάλξεως, καὶ οὐδὲν ἦν οὕτως ἰσχυρὸν ἢ ἀντίτυπον ἢ πάχος ἐρυμνότατον τείχους ὡς ἀπαντῆσαι γοῦν δυνηθῆναι ἢ ἀντισχεῖν ὅλως τῇ τοσαύτῃ τοῦ λίθου βίᾳ τε καὶ φορᾷ.

(6) οὕτως ἄπιστόν τι χρῆμα καὶ παράλογον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μηχανῆς, ὅπερ οἱ παλαιοὶ μὲν βασιλεῖς τε καὶ στρατηγοὶ οὔτε εἶχον οὔτε ἐγίνωσκον· εἰ γὰρ εἶχον, οὐδὲν ἂν εἶχον αὐτοῖς ἀντιβαῖνον ἔτι

S p. 55–57 8 πάσαλος S 13 πασάλῳ S συνέσφιγγον Ssl : συνέσφιγκον S 15 τεχνικοῖς S marg 17 κάτωθεν ὑποστρωννύντες καὶ S marg 22 τριμαλιᾶς S 23 μυκιθμὸς S 26 πάσαλος S 29 κατέβαλε S

οὐδὲ προσιστάμενον ὅλως ἐν ταῖς πολιορκίαις οὐδὲ πολλῶν ἂν ἐδέοντο εἰς τὸ κατασεῖσαι τείχη τε καὶ καταβαλεῖν καὶ τὰ ἐρυμνότατα οὐδὲ πράγματ' ἂν εἶχον ἐπιτειχίζοντες καὶ ταφρεύοντες καὶ χώματα αἴροντες καὶ ὑπορύσσοντες ἔστιν οὗ καὶ ἄλλα ἄττα ποιοῦντες ὥστε παραστήσασθαι πόλεις καὶ χειρώσασθαι φρούρια, ἀλλὰ πάντ' ἂν εἶκεν αὐτοῖς θᾶττον ἢ λόγος καὶ προσεχώρει κατασειόμενά τε καὶ καταρριπτούμενα ταῖς μηχαναῖς· ἀλλ' οὐκ ἦν. (7) εὕρημα δὲ τοῦτο νέον ἐστὶ Γερμανῶν καὶ Κελτῶν, ἐτῶν που μάλιστα πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἢ καὶ ὀλίγῳ πλειόνων, σοφώτατον πάνυ καὶ περινενοημένον, καὶ μάλιστα δὴ ἡ τῆς βοτάνης συμβολή τε καὶ κατασκευὴ ἐξ εἰδῶν συγκειμένη | θερμοτάτων καὶ ξηροτάτων, νίτρου καὶ θείου καὶ καρβούνου καὶ βοτανῶν, ξηρὸν καὶ θερμὸν πνεῦμα ἀποτελούντων, ὅπερ ἐναποκλειόμενον στεγανῷ καὶ ἰσχυρῷ καὶ συμπεπιλημένῳ σώματι τοῦ χαλκοῦ καὶ μηδαμῇ μηδαμοῦ διέξοδον ἔχον ἄλλοθί πη ἢ ταύτῃ τῷ ἔνδοθεν ὠθισμῷ καὶ τῇ βίᾳ κινούμενον τὴν τοσαύτην καὶ τηλικαύτην βίαν τε καὶ φορὰν τοῦ λίθου, ἀλλὰ δὴ καὶ ῥῆξιν τοῦ χαλκοῦ πολλάκις ἐργάζεται. (8) ἀλλ' οὐδὲ ὄνομα παλαιὸν εὑρίσκεται ταύτῃ τῇ μηχανῇ, εἰ μή πού τις τὴν ἑλέπολιν εἴποι ἢ ἀφετήριον, κοινῷ δὲ ὀνόματι ταύτην καλοῦσι πάντες οἱ νῦν ὄντες σκευήν. καὶ τὰ μὲν τῆς μηχανῆς τοιαῦτα ὡς ἐνὸν ἡμῖν καὶ ἐκ τῶν δυνατῶν ἀπαγγεῖλασι.

31 (1) Μεχέμετις δὲ ὁ βασιλεύς, ἐπειδή οἱ τὰ τῶν μηχανῶν ἀπήρτιστο καλῶς, προσάγειν ἤδη ταύτας τοῖς τείχεσι κελεύει τοὺς μηχανοποιούς, καὶ κατὰ μὲν τὸ Μεσοτείχιον, οὗ τὸ στρατόπεδον εἶχεν, ἵνα δὴ καὶ ἡ σκηνὴ ἦν αὐτῷ, τρεῖς ἀπολεξαμένους τὰς μεγίστας τε καὶ ἰσχυροτάτας ἐπιθεῖναι παίειν τὸ ταύτῃ τεῖχος καὶ κατασείειν, τὰς δὲ ἄλλας ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τοῦ τείχους προσάγειν ἐκέλευσεν ἐπιλεξαμένους τὰ ἐπιμαχώτατα καὶ ἀσθενέστατα τῶν τειχῶν· ἔγνωστο γὰρ αὐτῷ πολλοῖς μέρεσι καταβαλεῖν τὸ τεῖχος, ὡς ἂν πολλαχῇ προσβαλόντι τῷ πολέμῳ εὐχείρωτος αὐτῷ καὶ ῥᾳδία ἡ τούτου αἵρεσις γένηται· ὥσπερ δῆτα καὶ γέγονε. (2) καὶ αἱ μὲν μηχαναὶ προσαχθεῖσαι τῷ τείχει κατέσειόν τε | αὐτὸ καὶ κατερρίπτουν δρῶσαι τὰ ἑαυτῶν. βασιλεὺς δὲ τὴν κατὰ τὰς μηχανὰς τάφρον ἐχώννυε λίθους ἐπιφορῶν καὶ ξύλα καὶ χοῦν καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην συλλέγων, ὡς ἂν κατασεισθέντος τοῦ τείχους

7–8 εὕρημα – Γερμανῶν : cf. Laon. Chalc. I, p. 67,4–5 Darkó οἴονται δέ τινες καὶ τηλεβόλους τε καὶ τηλεβολίσκους ὑπὸ Γερμανῶν ἀρχὴν ἀποδεδειγμένους

S p. 57–59 **1** ὅλως Ssl **4** ὑπωρύσσοντες S ἄττα Müller : ἄτα S **8** καὶ[1] S : ἢ Müller app. cr. (om. καὶ in textu) **10** κατασκευὴ S marg : σκευασία S **15** κινούμενον (-ού- ex -ό- corr.) S post τοσαύτην add. τε, sed eras. S **15–16** τοῦ λίθου S marg **17** τὴν S : ⟨αὐ⟩τὴν Müller **18** ἢ ἀφετήριον S marg δὲ Ssl **19** nomen σκευήν serius illatum esse falso opinatur Müller **25** ἐπιθεῖναι Spc (ἐπι- add. in marg.) : θεῖναι Sac **28** καταβαλλεῖν Spc : καταβάλλειν Sac **29** τούτου Spc (in ras.) **30** δῆτα corr. ex δὴ S **32** χοῦν Ssl : γῆν S

καὶ πεπτωκότος ἤδη ῥᾳδία τοῖς ὁπλίταις ἡ διάβασις εἴη καὶ ἡ ἐς αὐτὸ πάροδός τε καὶ προσβολή. (3) ἔτι δὲ τοὺς γεωρύχους ὑπορύττειν τὸ τεῖχος ἐκέλευε καὶ ὑπονόμους ὑπογείους πρὸς τὴν πόλιν ποιεῖν, ὡς ἂν διὰ τούτων νυκτὸς λάθωσιν εἰσελθόντες ὁπλῖται. καὶ ἠνύετο τὸ ἔργον· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὕστερον περιττὸν ἔδοξε καὶ ματαία δαπάνη τῶν μηχανῶν τὸ πᾶν κατεργασαμένων.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὸ τοῦ Θεραπείου φρούριον καὶ ἅλωσις τούτου ἐν δυσὶν ἡμέραις

32 (1) ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, ὁ βασιλεὺς ἀναλαβών τινας τῶν τάξεων καὶ τὴν βασιλικὴν ἴλην πᾶσαν ᾖει ἐπὶ τὸ τοῦ Θεραπείου φρούριον ἐρυμνότατον πάνυ καὶ ἐπιστήσας μηχανὰς κατέσεισέ τε καὶ κατήρριψε τούτου τὸ πλέον· καὶ τῶν ἐντὸς πολλοὶ ἀπέθανον τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν λίθοις, οἱ δὲ περιλειφθέντες τῶν φρουρῶν οὐ δυνάμενοι ἀντέχειν ἔτι προσεχώρησαν ὁμολογίᾳ χρήσασθαι αὐτοῖς ὅ τι βούλοιτο· ὁ δὲ ἀνεσκολόπισε τούτους τεσσαράκοντα ὄντας.

ἄφιξις ἑτέρα ἐπὶ τὸ Στουδίου φρούριον καὶ ἅλωσις τούτου αὐθημερόν

(2) κἀκεῖθεν ἐφ' ἕτερον ᾖει φρούριον Στουδίου καλούμενον καὶ αὐτὸ κατασείσας ταῖς μηχαναῖς καὶ καταβαλὼν αὐθημερὸν παρεστήσατο καὶ τοὺς ἄνδρας ἀνεσκολόπισεν ἀγαγὼν παρὰ τὸ τεῖχος τῆς Πόλεως, | ἵνα δὴ καταφανεῖς εἶεν τοῖς ἐν τῇ Πόλει, ἓξ καὶ τριάκοντα ὄντας.

ἐπίπλους τοῦ Παλτόγλη τῇ Πριγκίπῳ νήσῳ καὶ πολιορκία καὶ ἅλωσις τοῦ ἐν αὐτῇ φρουρίου

33 (1) κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς ἡμέρας καὶ Παλτόγλης ὁ τοῦ στόλου ἡγεμὼν τὰς μὲν πλείους τῶν νεῶν αὐτοῦ κατέλιπεν ἐφορμεῖν τῷ στόματι τοῦ λιμένος καὶ τῇ ἁλύσει τοῦ μή τι ἐσπλέειν ἢ ἐκπλέειν, αὐτὸς δὲ ἀναλα-

---

26 τοῦ μή τι – ἐκπλέειν : cf. Thuc. II 93,4 τοῦ μὴ ἐσπλεῖν Μεγαρεῦσι μηδὲ ἐκπλεῖν μηδέν

S p. 59–60 **2** ὑπωρύττειν S **7–8** S marg **10** θεραπείου Ssl : θεραπεία S **11** κατέσεισέ τε καὶ S marg **13** τῶν μηχανῶν Ssl : τῆς μηχανῆς S **16–17** S marg **19** καὶ καταβαλὼν Ssl **21** post εἶεν 4–5 litt. eras. Ssl τοῖς ἐν τῇ πόλει S marg **22–23** S marg (πριγγίπω) **26** ἀλύσει S

βὼν τὰς λοιπὰς κελεύσαντος βασιλέως ἐπιπλεῖ τῇ Πριγκίπῳ νήσῳ. ἦν δ' ἐκεῖ φρούριον ἀσφαλέστατον φυλακὴν ἔχον ἐντὸς ἄνδρας καταφράκτους τριάκοντα ἄνευ μέντοι γε τῶν οἰκητόρων. (2) περισταυρώσας οὖν αὐτὸ καὶ μηχανὰς προσαγαγὼν τῷ τείχει κατέσεισε μέν τι μέρος τούτου καὶ κατήρριψε, προσβαλὼν δὲ καὶ πειράσας τρόπῳ παντὶ οὐκ ἠδυνήθη ὅμως ἑλεῖν. τέλος ἔδοξεν αὐτῷ πῦρ ἐπαφεῖναι τῷ φρουρίῳ καὶ πειρᾶσαι, εἰ δύναιτο, πνεύματος ἐπιφόρου ἐπιγενομένου καταφλέξαι αὐτό. (3) κελεύει τοίνυν φακέλους ὕλης παντοδαπῆς, καλάμων καὶ κληματίδων καὶ χόρτων καὶ ἄλλων εὐπρήστων, ὅτι πλείστους τὴν ταχίστην νήσαντας ἐπιφορεῖν καὶ παρεμβάλλειν τῷ τείχει. καὶ τούτου τάχιστα γεγονότος διὰ πολυχειρίαν καὶ τῆς ὕλης ἐς ὕψος ἀρθείσης πῦρ ἐπιβάλλουσι ταύτῃ ξὺν θείῳ καὶ πίσσῃ ἀνάψαντες. ἡ δ' εὐθὺς δραξαμένη τε τοῦ πυρὸς καὶ πνεύματος ἐπιφόρου τυχοῦσα τοσαύτην ἐποίησε φλόγα καὶ τοσοῦτον ἤρθη μετέωρος ὡς καὶ τῶν ἐπάλξεων αὐτῶν ὑπεραναβῆναι καὶ ἐς τὰ | ἔσω τοῦ φρουρίου χεθῆναι καὶ καταφλέξαι πολλοὺς τῶν ἐν αὐτῷ, μᾶλλον δὲ ὀλίγου ἐδέησε πάντας διαφθεῖραι τοὺς ἔνδον. (4) ὅμως γε μὴν οἱ περιλειφθέντες μόλις καὶ μετὰ κινδύνου πολλοῦ διαδράντες τὸ πῦρ προσεχώρησαν αὐτῷ καὶ ἄνευ ὁμολογίας· οὓς καὶ λαβὼν αἰχμαλώτους πάντας τοὺς μὲν οἰκήτορας ἀπέδοτο, τοὺς δὲ περιλειφθέντας τῶν φρουρῶν ἀπέκτεινε. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ.

34 (1) Ῥωμαῖοι δὲ καὶ Ἰουστῖνος τὸ τεῖχος ὁρῶντες οὕτως ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν μηχανῶν κατασειόμενον καὶ ῥιπτούμενον τό τε ἐντὸς τό τε ἐκτὸς πρῶτον μὲν δοκοὺς μεγάλας ἐξάπτοντες ἄνωθεν τοῦ τείχους καὶ βρόχους ἐξαρτῶντες καὶ σάκτας μεστοὺς ἐρίων καὶ ἄλλα τοιαῦτα περιβάλλοντες ἀνέκλων ὡς δυνατὸν τὴν φορὰν τῶν λίθων καὶ ἐξεκαύλιζον. (2) ὡς δὲ ταῦτα βραχὺ καὶ οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον ἤνυεν, ἀλλὰ πάντα διελίκμα καὶ διεσκέδαζεν ἡ μηχανὴ καὶ τὸ τεῖχος κατήρριπτεν

6–8 ἔδοξεν – αὐτό : Thuc. II 77,2 πυρὶ ἔδοξεν αὐτοῖς πειρᾶσαι, εἰ δύναιντο πνεύματος γενομένου ἐπιφλέξαι τὴν πόλιν **7–8** πνεύματος – καταφλέξαι : cf. Thuc. IV 30,2 πνεύματος ἐπιγενομένου τὸ πολὺ αὐτῆς ἔλαθε κατακαυθέν **8–10** φακέλους – παρεμβάλλειν : Thuc. II 77,3 φοροῦντες δὲ ὕλης φακέλους παρέβαλον κτλ. **11** τάχιστα – πολυχειρίαν : Thuc. II 77,3 ταχὺ δὲ πλήρους γενομένου διὰ πολυχειρίαν **11–12** πῦρ – ἀνάψαντες : Thuc. II 77,3 ἐμβαλόντες δὲ πῦρ ξὺν θείῳ καὶ πίσσῃ ἧψαν τὴν ὕλην **13** πνεύματος ἐπιφόρου τυχοῦσα : Thuc. II 77,5 πνεῦμά τε εἰ ἐπεγένετο αὐτῇ ἐπίφορον **13–14** τοσαύτην ἐποίησε φλόγα : Thuc. II 77,4 καὶ ἐγένετο φλὸξ τοσαύτη **16–17** ὀλίγου – ἔνδον : Thuc. II 77,5 τοὺς Πλαταιᾶς . . . ἐλαχίστου ἐδέησε διαφθεῖραι **24** δοκοὺς – ἐξάπτοντες : Thuc. II 76,4 δοκοὺς μεγάλας ἀρτήσαντες **25–26** βρόχους ἐξαρτῶντες – ἐξεκαύλιζον : Thuc. II 76,4 βρόχους τε περιβάλλοντες ἀνέκλων (sc. τὰς μηχανὰς) . . . ἀπεκαύλιζε τὸ προὖχον τῆς ἐμβολῆς

S p. 60–61 **1** πριγγίπω S **3–4** περισταυρώσας S marg : πολιορκήσας S **7** ἐπιφόρου S marg ad **13–17** spectans ὅρα S marg

(ἤδη γὰρ πολύ τι κατέπεσε τοῦ ἔξω μικροῦ τείχους, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ μεγάλου δύο πύργοι καὶ μεταπύργιον), ἄλλο τι ἐπινοοῦσι· κεραίας μεγάλας ἐπαγαγόντες ἀπεσταύρουν κατὰ τὰ παρερρηγμένα τοῦ τείχους, λέγω δὴ τοῦ ἐκτός, ξυνδέοντες αὐτὰς ἰσχυρῶς· καὶ ὕλην ταύταις ἐπεφόρουν παντοίαν λίθων καὶ ξύλων φακέλους τε χόρτων παντοδαπῶν καὶ κληματίδων καὶ καλάμων καὶ ἄλλων πολλῶν μετὰ πηλοῦ μεμιγμένων | φορμηδὸν ξυντιθέντες καὶ τὸ σταύρωμα ἐς ὕψος αἴροντες. (3) προκαλύμματα δ' ἦσαν τῇ τε ὕλῃ καὶ τῷ σταυρώματι δέρρεις καὶ διφθέραι τοῦ μὴ πυρφόροις ὀϊστοῖς βλάπτεσθαι. ἔτι δὲ χῶμα μέγα ἔχουν ἀπὸ τῶν ἐντὸς ἀντίπαλον τούτοις προσεχῶς βοήθειάν τε τῷ σταυρώματι καὶ ἀντὶ τείχους εἶναι, ἅμα δὲ ἵνα καὶ ὁ λίθος μετὰ βίας φερόμενος καταχώννυται μαλθακῇ καὶ εὐείκτῳ προσπίπτων τῇ γῇ καὶ μὴ ἀντιτύποις καὶ σκληροῖς προσπελάζων ῥῆξιν ἐργάζηται. (4) ἐπάνω δὲ τοῦ τε σταυρώματος καὶ τοῦ χώματος ἀμφορέας μεγάλους ξυλίνους πλήρεις γῆς στιχηδὸν ἐπετίθουν ἀντὶ ἐπάλξεων εἶναι τοῖς προμαχομένοις καὶ προβολήν, ὥστε μὴ βάλλεσθαι τοῖς ὀϊστοῖς.

προσβολὴ καὶ πεῖρα πρώτη τοῦ βασιλέως
κατὰ τοῦ τείχους καὶ ἀποτυχία

35 (1) Μεχέμετι δὲ τῷ βασιλεῖ τῶν φρουρίων ἐπανελθόντι ἔδοξε μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας ἀποπειράσασθαι τῆς πόλεως κατὰ τὰ παρερρηγμένα τοῦ τείχους, καὶ ἀναλαβὼν τούς τε ὁπλίτας καὶ τοξότας καὶ ἀκοντιστὰς καὶ πᾶσαν τὴν περὶ αὐτὸν ἴλην τῶν πεζεταίρων προσβάλλει τῷ τείχει ἰσχυρῶς· ἤδη γὰρ καὶ ἡ τάφρος αὐτῷ πλήρης ἦν. (2) καὶ οἱ πεζέταιροι εὐθὺς σὺν βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ διαβάντες τὴν τάφρον προσέμιξαν τῷ τείχει. καὶ πρῶτα μὲν πῦρ ἐπιβάλλειν ἐπεχείρουν τῇ ὕλῃ, ἵνα τό τε σταύρωμα ἐμπρήσωσι καὶ ἐς τὰ ἄλλα ξύγχυσιν ἐργάσωνται καὶ κατάπληξιν τῷ πολέμῳ· ὡς δ' οὐ προὐχώρει τοῦτο αὐτοῖς κατὰ νοῦν τῶν ἄνωθεν τοῦ σταυ|ρώματος προτεταγμένων μαχομένων τε καλῶς καὶ

4–5 καὶ ὕλην – ξύλων : Thuc. II 75,2 ἐφόρουν δὲ ὕλην ἐς αὐτὸ καὶ λίθους καὶ γῆν **5–7** ξύλων – ξυντιθέντες : Thuc. II 75,2 ξύλα . . . φορμηδὸν ἀντὶ τοίχων τιθέντες **8–9** προκαλύμματα – βλάπτεσθαι : Arr. An. II 18,6 προκαλύμματα δὲ δέρρεις καὶ διφθέραι αὐτοῖς ἦσαν, ὡς μήτε πυρφόροις βέλεσιν ἀπὸ τοῦ τείχους βάλλεσθαι; πυρφόροις ὀϊστοῖς cf. Arr. An. II 21,3. Thuc. II 75,5 καὶ προκαλύμματα εἶχε δέρσεις καὶ διφθέρας ὥστε τοὺς ἐργαζομένους καὶ τὰ ξύλα μήτε πυρφόροις οἰστοῖς βάλλεσθαι **9–10** χῶμα μέγα ἔχουν : Thuc. II 75,1 ἔπειτα χῶμα ἔχουν

S p. 61–63 **1** ἔξω S marg **4** ταύταις Ssl **5–6** χόρτων παντοδαπῶν S marg : φυτῶν S **7** μεμιγμένων Ssl : μεμιγμένους S **8** τε Ssl **9** χῶμα Müller : ὦμα (omissa in rubricando littera χ) S **12** φερόμενος S marg : ἐρχόμενος S καταχώννυται S : καταχωννύηται Müller **17–18** S marg **22** πεζαιτέρων S **23** πεζαίτεροι S

σβεννύντων τὸ πῦρ, ἐπ' ἄλλο τι χωροῦσι. (3) τοῖς ἄκροις τῶν δορατίων ἀγκύρας ἐμπήξαντες ἄνωθεν κατέσπων τοὺς ἀμφορέας απογυμνοῦντες τοὺς προμαχομένους τῆς προβολῆς (οἵδε γὰρ ἀντὶ τείχους τε καὶ ἐπάλξεων ἦσαν αὐτοῖς), καὶ οἱ τοξόται καὶ σφενδονῆται καὶ ἀκοντισταὶ ῥᾳδίως ἔβαλλον ἐπὶ τὰ γυμνά, ἄλλοι δὲ κλίμακας φέροντες προσῆγον τῷ τείχει καὶ ἐπιβαίνειν ἐπειρῶντο τούτου, καὶ αἱ μηχαναὶ δὲ λίθους συχνοὺς ἀφιεῖσαι κατὰ τῶν προμαχομένων οὐ μικρῶς ἔβλαπτον. καὶ οἱ μὲν οὕτως.

36 (1) Ἰουστῖνος δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ (οὗτοι γὰρ ἐτετάχατο κατὰ τὰ παρερρηγμένα τοῦ τείχους, ἀλλὰ δὴ καὶ Ῥωμαίων πολλοὶ σὺν αὐτοῖς) κατάφρακτοι ὄντες οὐδεμίαν ἐδέχοντο βλάβην παρά τε τῶν βελῶν καὶ τῶν ἄλλων, ἀλλ' εὐρώστως ἠγωνίζοντο μαχόμενοί τε γενναίως καὶ ἀντιμηχανώμενοι πρὸς τὰ παρ' αὐτῶν καὶ ἄπρακτα δεικνύντες. (2) τέλος ὑπερισχύσαντες οἵ τε Ῥωμαῖοι καὶ Ἰουστῖνος ἀπεκρούσαντό τε τούτους οὐ χαλεπῶς καὶ τοῦ τείχους ἐξέωσαν πολλοὺς αὐτῶν τραυματίσαντες· οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἀπέθανον. καὶ ἄλλαι δὲ προσβολαὶ καθημέραν ἐγίνοντο ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τοῦ τείχους, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ παρερρηγμένα, ἐν αἷς οὐδὲν ἔλαττον οἱ τῆς Πόλεως εἶχον, | ἀλλ' ἰσχυρῶς τε ἐμάχοντο καὶ ἀντεῖχον γενναίως.

37 (1) Παλτόγλης δὲ τὸ φρούριον ἐξελὼν αὖθις ἐπιπλεῖ τῷ λιμένι, οὗπερ αἱ ἄλλαι τριήρεις ἐφώρμουν, καὶ μετὰ δευτέραν ἢ τρίτην ἡμέραν δέχεται ξύνθημα παρὰ τοῦ βασιλέως, ὅπως καλῶς παρασκευασάμενος καὶ ξυντεταγμέναις ταῖς ναυσὶ διαναυμαχήσῃ πρός τε τὰς ὁλκάδας καὶ τὰς τριήρεις τὰς ἐφορμούσας τῷ στόματι τοῦ λιμένος καὶ τῇ ἀλύσει, εἴ πως δυνηθείη τὸν ἔσπλουν βιάσασθαι. (2) ἔγνωστο γὰρ αὐτῷ ἐξ ἅπαντος τρόπου τόν τε λιμένα καὶ τὸ Κέρας ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι, ὡς ἂν πανταχόθεν κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν προσβάλοι τῇ Πόλει· ἐνόμιζε γάρ, ὅπερ καὶ ἦν, ὡς, εἰ καὶ τὸ ταύτῃ τεῖχος ἀνοίξει πολέμῳ, ῥᾳδίαν ἂν αὐτῷ τὴν τῆς πόλεως αἵρεσιν γενέσθαι οὐκ ἐξαρκούντων τῶν προμαχομένων πρὸς πάντα τὸν περίβολον ὀλιγανθρωπίᾳ μέγιστον ὄντα.

ἐπίπλους τοῦ Παλτόγλη κατὰ τῶν ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος ὁλκάδων καὶ τῆς ἁλύσεως καὶ ναυμαχία κρατερὰ καὶ ἀποτυχία

(3) Παλτόγλης δὲ τάς τε ναῦς ἁπάσας καὶ τοὺς ἐπ' αὐταῖς μαχίμους ἄνδρας ἐκτάξας τε καὶ ὁπλίσας καλῶς ἐπιπλεῖ ταῖς ὁλκάσι καὶ τῇ

S p. 63–64 **2** ἀγγύρας S **5** ἔβαλλον Grecu : ἔβαλον S **6** τείχει Ssl : σταυρώματι S **18** οὐδὲν Ssl : οὐκ S **24** ἀλύσει S (hoc mendum non amplius notatur) **27** προσβάλοι S : fort. scribendum προσβάλλοι (coll. 42, 18) **32–33** S marg

ἁλύσει σὺν ὁρμῇ πολλῇ καὶ θυμῷ καὶ ῥύμῃ, ἔτι δὲ βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ. καὶ πρῶτα μὲν μικρὸν ἀνακωχεύσαντες τὰς ναῦς ὅσον ἐντὸς βέλους εἶναι ἀκροβολισμοῖς ἐχρήσαντο πόρρωθεν καὶ πείραις βάλλοντες καὶ βαλλόμενοι τοξεύμασί τε καὶ λίθοις τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν ἀφιεμένοις, ἔπειτα πολλῇ τῇ ῥύμῃ μέσαις ἐμβάλλει | ταῖς ὁλκάσι· καὶ οἱ ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων ὁπλῖται εὐθὺς οἱ μὲν πῦρ ἐπέφερον ταῖς χερσὶν ἀνάπτειν διανοούμενοι ταύτας, οἱ δὲ πυρφόροις ὀϊστοῖς ἔβαλλον, ἄλλοι δὲ τὰς σχοίνους τῶν ἀγκυρῶν ὑποτέμνειν ἐπειρῶντο, οἱ δὲ ἀναρριχώμενοι ἀγκύραις καὶ κλίμαξιν ἐπιβαίνειν ἐπειρῶντο τῶν νεῶν, οἱ δὲ ξυστοῖς καὶ παλτοῖς καὶ δόρασι μακροῖς κατηκόντιζον τοὺς προμαχομένους, ὁρμή τε ἦν αὐτοῖς οὐ μικρὰ πρὸς τὸ ἔργον καὶ προθυμία.

(4) οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὁλκάδων (ἦσαν γὰρ ἤδη παρεσκευασμένοι πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκός, ὃς ἦν ἐπὶ τούτοις τεταγμένος καὶ τῆς θαλάσσης εἶχε τὴν φυλακήν) ἅτε ἀφ' ὑψηλοῦ μαχόμενοι καὶ ἄνωθεν βάλλοντες λίθοις τε καὶ παλτοῖς καὶ δόρασι καὶ ἀκοντίοις, καὶ μάλιστα ἀφ' ὑψηλοτάτου τῆς τῶν ἱστίων στεφάνης τραυματίας τε τοὺς πολλοὺς εἰργάζοντο καὶ ἀνῄρουν οὐκ ὀλίγους, ἔτι δὲ ἀμφορέας μεγάλους πλήρεις ὑδάτων ἐκκρεμαμένους καὶ λίθους βαρεῖς σχοινίοις ἐκδεδεμένους ἄνωθεν ἀπολύοντες μεγίστην εἰργάζοντο βλάβην. (5) φιλοτιμία τε ἦν ἀμφοτέροις μεγίστη καὶ σπουδὴ τῶν μὲν ὑπερτερῆσαι βουλομένων καὶ τὸν ἔσπλουν βιάσασθαι, τῶν δὲ καλῶς τε ἀγωνίσασθαι καὶ φυλάξαι τόν τε λιμένα καὶ τὰς ναῦς καὶ ἀπεώσασθαι τούτους· τέλος οἱ ἀπὸ τῶν ὁλκάδων εὐρώστως μαχόμενοι ἐτρέψαντό τε τούτους | καὶ ἀπεώσαντο ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι διὰ τέλους.

ὅρα ἕτερον εὕρημα εἴδους μηχανῆς καινότερον

38 (1) βασιλεὺς δὲ Μεχέμετις, ἐπειδὴ ταύτης τῆς προσβολῆς ἀπεκρούσθη, πρὸς ἕτερον μηχανῆς εἶδος χωρεῖ καὶ συγκαλέσας τοὺς μηχανοποιοὺς εἴρετο, εἴ γε δυνατὸν τὰς ἐφορμούσας τῷ στόματι τοῦ λιμένος ὁλκάδας τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν ἀφιεμένοις λίθοις αὐτοῦ που συντρῖψαι καὶ καταδῦσαι. οἱ δὲ πρὸς τοῦτο ἀδυνάτως ἔχειν ἔφασαν ἐπιπροσθοῦντος ὅτι μάλιστα πάντοθεν τοῦ περιβόλου τοῦ Γαλατᾶ. (2) ὁ δὲ τρόπον ἕτερον ἐσηγεῖται τούτοις καὶ μηχανῆς εἶδος καινότερον. ἔφη γάρ, εἴ γε βούλοιντο, δυνατὸν εἶναι μηχανῆς ἕτερον εἶδος κατασκευάσαι μικρὸν παραλλάξασι καὶ γαμματίσασι τὸ σχῆμα δυνάμενον ἀφεῖναι τὸν λίθον ἐς ὕψος, τὸν δὲ κατερχόμενον ἐμβάλλειν κατὰ μέσας

S p. 64–66 **2–3** ὅσον ἐντὸς βέλους εἶναι S marg **7** ἔβαλλον edd. : ἔβαλον S **8** ἀγγυρῶν S **8–9** ἀναρριχόμενοι S **9** ἀγγύραις S **23** ἀπὸ Ssl : ἐπὶ S **25** S marg (fort. scribendum καινοτέρου) **34** καὶ γαματίσασι S marg

τὰς ναῦς καὶ καταδύειν, μέτροις τισὶ καὶ σταθμοῖς πρότερον καὶ ἀναλογίαις ἀπευθύνουσί τε καὶ διευθετοῦσιν αὐτοῖς πρὸς τὰς ὁλκάδας τὴν μηχανήν· καὶ τὸ σχῆμα ἐξηγεῖται. (3) οἱ δὲ τὸ πρᾶγμα δόντες τῷ λογισμῷ εὕρισκον εἶναι τῶν δυνατῶν, καὶ κατασκευάζουσι μηχανῆς εἶδος τοιοῦτον, ὁποῖον ὁ βασιλεὺς ἀπεσχεδίασε. κατασκοπήσαντες δὲ καὶ τὸν χῶρον τιθέασι ταύτην μικρὸν ἀπωτέρω τῆς ἄκρας τοῦ Γαλατᾶ ἐπὶ τοῦ ὀλίγον ἀνέχοντος λόφου καταντικρὺ τῶν ὁλκάδων, ἐπισκευάσαντες δὲ αὐτὴν καλῶς καὶ σταθμήσαντες μέτροις ἰδίοις ἀνάπτουσι πῦρ ἐπιβαλόντες, | ἡ δὲ ἀφίησι τὸν λίθον ἐς ὕψος μέγα, ὁ δὲ κατελθὼν τὸ μὲν πρῶτον ἀπέτυχε τῶν ὁλκάδων ἐγγύς που τούτων καταπεσὼν ἐν τῇ θαλάσσῃ.

ὅρα ξένον

(4) ἐπισκευάσαντες δὲ καὶ αὖθις αὐτὴν καὶ μικρὸν παρεκκλίναντες ἀφιᾶσιν· ὁ δὲ λίθος ἐς ὕψος ἄπειρον ἀρθεὶς κάτεισι μετὰ πατάγου σφοδροτάτου καὶ ῥύμης καὶ κατὰ μέσην ἐμβάλλει τὴν ὁλκάδα καὶ συντρίβει πᾶσαν εὐθὺς καὶ καταδύει ἐς βυθὸν καὶ τῶν ἐπιβατῶν τοὺς μὲν ἀναιρεῖ, τοὺς δὲ καταδύει· ὅσοι δὲ μὴ ἀπέθανον, ὀλίγοι πάνυ, ἀπενήξαντο μόλις πρὸς τὰς ἑτέρας ὁλκάδας καὶ τὰς τριήρεις σύνεγγυς οὔσας.
(5) τοῦτο παρὰ δόξαν γεγονὸς ἐθορύβησε πάντας τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ ἐς μέγιστον φόβον καὶ ἀγωνίαν ἐνέβαλεν· ὅμως γε μὴν ἐκ τῶν δυνατῶν μικρὸν παρεκκλίναντες τὰς ἑτέρας τῶν ὁλκάδων καὶ τὰς τριήρεις καὶ καταγαγόντες ἐπὶ τὸ ἀσφαλέστερον καὶ φυλακὴν ἔχοντες οὐδεμίαν τοῦ λοιποῦ βλάβην ἐδέχοντο παρὰ τῶν λίθων, ἀλλ' ἐφύλαττον ἰσχυρῶς τόν τε λιμένα καὶ τὸ Κέρας.

39 (1) ἐν τούτοις δ' ὄντων αὐτῶν οὔπω τριῶν ἢ τεττάρων παρελθουσῶν ἡμερῶν ἀναφαίνονται τρεῖς τῶν μεγάλων ὁλκάδων ἐν τῷ πελάγει μετέωροι πλέουσαι, ἃς ἐξ Ἰταλίας ἔπεμψεν ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς ἐπισιτισμὸν ἐχούσας καὶ βοήθειαν τῇ Πόλει· ἤδη γὰρ ἦν μεμα|θηκὼς τόν τε πόλεμον καὶ τὴν ὅσον οὐ ταύτης ἐσομένην πολιορκίαν καὶ προαπέστειλεν αὐτὰς βοηθούς, ἕως ἂν καὶ τὸν ἄλλον ἐξαρτύσηται στόλον· παρεσκεύαζε γὰρ ἐξ Ἰταλίας τριήρεις τριάκοντα καὶ ὁλκάδας κατόπιν τούτων βοηθοὺς ἀποστεῖλαι Ῥωμαίοις καὶ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, αἳ καὶ ὑστέρησαν.

29–30 προαπέστειλεν αὐτὰς βοηθούς (cf. etiam infra 32) : cf. Thuc. I 45,1 δέκα ναῦς αὐτοῖς ἀπέστειλαν βοηθούς

S p. 66–68 1 πρότερον S marg 10 τούτων S marg 12 S marg 15 ἐμβάλει S 30 ἐξαρτύσηται scripsi : ἐξαρτήσηται S : ἐξαρτίσηται Müller

(2) κατιδόντες οὖν τὰς ὁλκάδας μετεώρους πλεούσας ἀπαγγέλλουσι βασιλεῖ· καὶ ὃς εὐθὺς Παλτόγλην τὸν ἡγεμόνα τοῦ στόλου μεταστειλάμενος ἐξοπλίσαι κελεύει τὴν ταχίστην πάντα τὸν στόλον καὶ τοὺς ἐν ταῖς ναυσὶ πάντας, ἐρέτας τε καὶ τοὺς ἄλλους ἐπιβάτας, καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων μαχίμους ἐκτάξαι τε καλῶς καὶ καταφράκτους ποιῆσαι παντοίοις ὅπλοις· ἐμβιβάζει δὲ καὶ ἄλλα ὅπλα πολλὰ ἐς τὰς ναῦς, ἀσπίδας τε καὶ θυρεοὺς καὶ κράνη καὶ θώρακας, ἔτι δὲ βέλη τε καὶ ἀκόντια καὶ δόρατα μακρὰ καὶ κοπίδας καὶ ὅσα ἄλλα ἐς τὸν τῇδε πόλεμον χρήσιμα. πρὸς δὲ τούτοις ὁπλίτας τε καὶ τοξότας ὅτι πλείστους ἐπιβιβάζει καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς τοὺς μαχιμωτάτους ἅμα καὶ εὐθαρσεστάτους ἐς τοὺς ἀγῶνας καὶ δὴ καὶ εὐοπλοτάτους. ἐπισκευάσας δὲ καὶ ὁπλίσας τὸν στόλον καλῶς ἀνδράσι τε καὶ παντοίοις ὅπλοις ἐκπέμπει κελεύσας ἢ τὰς ὁλκάδας λαβόντας ἀγαγεῖν ὡς αὐτὸν ἢ μηδὲ αὐτοὺς ἐπανήκειν σῶς.

ἐπίπλους τοῦ στόλου τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν ἀναφανεισῶν ἐν τῷ πελάγει ὁλκάδων καὶ ναυμαχία ἰσχυρὰ καὶ ἀποτυχία

40 (1) Παλτόγλης δὲ πάντα τὸν στόλον παραλαβὼν | ἄρας εὐθὺς ἐπιπλεῖ ταῖς ὁλκάσι ῥώμῃ τε πολλῇ καὶ προθυμίᾳ, ἔτι γε μὴν φιλοτιμίᾳ τε καὶ ἐλπίδι τοῦ κατορθῶσαι· μόνον οὐ γὰρ ἐν χεροῖν ἐνόμιζεν ἔχειν αὐτάς. ὡς δὲ εἴσω βελῶν ἐγένοντο, πρῶτον μὲν ἀνακωχεύσαντες μικρὸν ἀκροβολισμοῖς ἰσχυροτάτοις ἐχρήσαντο, τοξεύμασί τε καὶ λίθοις τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν ἀφιεμένοις, ἔτι δὲ καὶ πυρφόροις ὀϊστοῖς βάλλοντες τά τε ἱστία καὶ τὰς ὁλκάδας ἀνάψαι διανοούμενοι ταύτας. (2) οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὁλκάδων ἐμάχοντο καὶ αὐτοὶ γενναίως ἅτε ἀφ᾽ ὑψηλοῦ τὸν πόλεμον ποιούμενοι καὶ μάλιστα ἀπό τε τῶν ἱστίων καὶ τῶν ξυλίνων πύργων ἄνωθεν βάλλοντες ὀϊστοῖς καὶ δορατίοις καὶ λίθοις σφοδρῶς καὶ μάλιστα ἐπιτυγχάνοντες, κραυγή τε πολλὴ καὶ τραύματα καὶ φόνος παρ᾽ ἀμφοτέρων ἐγίνετο. (3) ὡς δὲ τούτων ἅλις εἶχον, Παλτόγλης εὐθὺς μέγα βοήσας καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγκελευσάμενος οὕτω ποιεῖν πολλῇ τῇ ῥύμῃ καὶ τῷ ῥοθίῳ κατὰ μέσας ἐμβάλλει τὰς ὁλκάδας, καὶ οὕτως ἤδη ἐκ χειρῶν ἡ μάχη ἐγίνετο ἀγχεμάχοις ὅπλοις πάντων συνεμβαλλόντων αὐτῷ. καὶ πάντα ἦν ὁμοῦ τὰ δεινά· οἱ μὲν πῦρ ἐπέφερον ἀνάπτοντες κάτωθεν τὰς ὁλκάδας, οἱ δὲ παλτοῖς καὶ κοπίσιν ἔκαινον ἀναρ-

---

32 καὶ πάντα – δεινά : Arr. An. III 14,3 καὶ πάντα ὁμοῦ τὰ δεινά; cf. VI 8,7 ὁμοῦ σφίσι πάντων τῶν δεινῶν προσκειμένων; cf. Xen. Hell. III 4,24 ἐπεὶ δ᾽ ἅμα πάντα τὰ δεινὰ παρῆν

S p. 68–69 **7** θυραιοὺς S **15–16** S marg (ἀναφανισῶν) **17** post παραλαβὼν eras. ἐπιπλεῖ S **18** ῥώμῃ S : ῥύμῃ dubitanter Müller (coll. 51, 1), sed cf. 168, 10 **26** βάλοντες S

ῥηγνύναι τοὺς τοίχους τούτων βουλόμενοι, ἄλλοι δόρασί τε μακροῖς καὶ ἀκοντίοις ἠκόντιζον κάτωθεν τοὺς προμαχομένους, | οἱ δὲ βέλεσί τε καὶ λίθοις ἔβαλλον, ἕτεροι δὲ ἀναρριχώμενοι καὶ ἀγκύραις καὶ σχοινίοις ἐκκρεμαννύμενοι ἐπιβαίνειν τῶν νεῶν ἐπειρῶντο, καὶ ἄλλοι ἄλλως ἐμάχοντο, καὶ ἔκοπτον καὶ ἐκόπτοντο σὺν ὀργῇ καὶ θυμῷ.

(4) οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὁλκάδων κατάφρακτοι ὄντες καὶ ἄνωθεν ἀπὸ τούτων εὐρώστως μαχόμενοι τοὺς ἐπιόντας ἠμύνοντο ἰσχυρῶς. καὶ πρῶτα μὲν ἀμφορέας μεγάλους πλήρεις ὑδάτων ἐκκρεμαμένους καὶ λίθους βαρεῖς σχοινίοις ἐκδεδεμένους ἄνωθεν ἀπολύοντες ἐσβέννυόν τε τὸ πῦρ καὶ πολλοὺς ἀνῄρουν· μετὰ βάρους γὰρ καὶ βίας οὗτοι καταφερόμενοι τοὺς προστυγχάνοντας κάτωθεν πάντας τοὺς μὲν κατέδυον, τοὺς δὲ διέφθειρον. (5) μετὰ δὲ τοῦτο οἱ μὲν αὐτῶν δόρασι καὶ ἀκοντίοις καὶ ξυστοῖς τοὺς ἐπιόντας ἠκόντιζον, οἱ δὲ λίθοις ἔβαλλον ἄνωθεν, ἄλλοι κοπίσι τὰς χεῖρας τῶν ἐπιβαίνειν πειρωμένων ἀπέκοπτον, ἕτεροι κορύναις τε καὶ ῥοπάλοις ἄνωθεν καταφερομένοις τὰς κεφαλὰς τούτων παίοντες συνέθλων. καὶ βοὴ πολλὴ καὶ θροῦς ἦν ἐξ ἁπάντων ἐγειρόμενος παρεγκελευομένων ἀλλήλοις, βαλλόντων, βαλλομένων, κτεινόντων, κτεινομένων, ὠθούντων, ὠθουμένων, βλασφημούντων, ὑβριζόντων, ἀπειλούντων, στενόντων, πάντα δεινὰ ποιούντων. (6) ὅμως γε μὴν καὶ οὕτως εὐρώστως ἀγωνιζομένων τῶν ἐν ταῖς ὁλκάσι καθυπερτέρουν οἱ τοῦ στόλου διὰ πολυχειρίαν μάλιστα | καὶ ἀμοιβαδὸν ἐκ διαδοχῆς ἀγωνιζόμενοι καὶ τῶν τετρωμένων ἢ καὶ ἀποθνῃσκόντων τοὺς τόπους τε καὶ τὰς τάξεις ἄλλων ἀναπληρούντων. κἂν ἀπεῖπον οἱ ἐν ταῖς ὁλκάσι μαχόμενοι καὶ προπολεμοῦντες τῇ παρατάσει τοῦ πολέμου, εἰ μὴ ἄνεμος αἴφνης νότος πνεύσας σφοδρὸς ὦσε κατὰ μέσων τῶν ἱστίων καὶ μετὰ βίας πρήσας ἐκίνησέ τε τὰς ὁλκάδας ἰσχυρῶς· καὶ οὕτω κατὰ μικρὸν ἀπολειπομένων τῶν τριήρεων τῷ μὴ δύνασθαι ταῖς ὁλκάσιν ἕπεσθαι καὶ τοῦ πολέμου λωφῶντος ἤδη διεσώθησαν πρὸς τὰς ἄλλας ὁλκάδας πρὸς τῷ στόματι τοῦ λιμένος καὶ τὸν κίνδυνον παρὰ δόξαν διέφυγον. παρὰ τοσοῦτον ἦλθον κινδύνου.

---

5 ἔκοπτον – θυμῷ : Arr. An. III 15,2 ἔκοπτόν τε καὶ ἐκόπτοντο ἀφειδῶς 17–19 βαλλόντων – ποιούντων : cf. Xen. Hell. IV 3,19 (=Ages. II 12) ἐωθοῦντο, ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνῃσκον; cf. Cyrop. VII 1,38 ἐμάχοντο, ἐώθουν, ἐωθοῦντο, ἔπαιον, ἐπαίοντο 30 παρὰ – κινδύνου : cf. Thuc. III 49,4 παρὰ τοσοῦτον ... ἦλθε κινδύνου; cf. Thuc. VII 2,4

S p. 69–71 2 ἠκόντιζον Müller : ἠκόντι[S marg : ἐτίτρωσκον S 3 ἔβαλλον Müller : ἔβαλον S ἀναρρηχόμενοι Ssl : ἀναρρυχόμενοι S ἀγγύραις S 6–7 ἀπὸ τούτων S marg 10 βάρρους S 13 ἔβαλλον Müller : ἔβαλον S 17 παρεγκελευομένων (sl παρακελευομένων in linea) ἀλλήλοις S marg βαλόντων, βαλομένων S 26 πρήσας Dethier : πρύσας S : βρύσας Müller 27 ἀπολειπομ[έν]ων S marg : ἀπολελειμμένων S

41 (1) βασιλεὺς δὲ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἑστὼς ἔφιππος ἑώρα τὰ δρώμενα θάρσος τε ἐμποιῶν τοῖς αὐτοῦ φαινόμενος καὶ ἅμα τοῦ πολέμου τὸ τέλος ἀποσκοπῶν· ἐνόμιζε γὰρ ἐξ ἅπαντος τρόπου τὸν αὐτοῦ στόλον τῶν ὁλκάδων περιγενέσθαι καὶ κρατήσαντας αἰχμαλώτους ἄξειν αὐτὰς ὡς αὐτόν· καὶ περιχαρὴς ἦν. ὡς δὲ ἑώρα σφοδρῶς τε τὸν ἄνεμον πνεύσαντα καὶ τὰς ὁλκάδας περιγεγενημένας μεταβαλὼν εὐθὺς ἠνιᾶτο ὑπερβαλλόντως καὶ πλήξας τὸν ἵππον ἀνεχώρησε σιωπῶν. (2) ἀπέθανον δὲ τῶν μὲν ἐν ταῖς ὁλκάσιν ἄνδρες, ὡς ἐλέγοντο, οἱ πάντες | δύο καὶ εἴκοσι, τραυματίαι μέντοι γεγόνασιν ὑπὲρ τοὺς ἡμίσεις τῶν πληρωμάτων, τῶν δὲ ἀπὸ τοῦ στόλου ὀλίγῳ πλείους τῶν ἑκατόν, τραυματίαι μέντοι γεγόνασιν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους. (3) βάλλεται δὲ καὶ Παλτόγλης ὁ τοῦ στόλου ἡγεμὼν τὸν ὀφθαλμὸν λίθῳ, καὶ συνήνεγκε τοῦτο ταῖς μὲν ὁλκάσι ἐς σωτηρίαν, αὐτῷ δὲ Παλτόγλῃ μὴ ἀποθανεῖν ὑπὸ βασιλέως, ὃς δεινὸν ὅτι μάλιστα ἐποιήσατο τὴν ἀποφυγὴν τῶν ὁλκάδων καὶ τὸ πρᾶγμα βαρέως ἤνεγκε δειλίαν τε καὶ ἀνανδρίαν καταγνοὺς τοῦ Παλτόγλου, μᾶλλον δὲ ἀμέλειαν καὶ ῥαθυμίαν τούτου τὸ ὅλον νομίσας εἶναι καὶ προδοσίαν τῶν αὐτοῦ πραγμάτων· (4) οὐ καλὸν γάρ οἱ οἰωνὸν ἐνόμιζεν εἶναι εἴς γε τὸ προκείμενον ἔργον τὴν τῶν ὁλκάδων ἀποτυχίαν. παραλύει μέντοι γε τοῦτον εὐθὺς τῆς ἀρχῆς καὶ παραδίδωσι τόν τε στόλον καὶ τὴν σατραπείαν Καλλιουπόλεως Χαμουζᾷ, τῶν ἑταίρων τινὶ καὶ ᾧ μάλιστα τὰ τοιαῦτα ἐπίστευε.

(5) Ῥωμαίοις μέντοι γε τοῦτο παρ' ἐλπίδα γεγονὸς ἀναψυχήν τινα τότε καὶ παραμυθίαν ἤνεγκεν οὐ μετρίαν καὶ χρηστοτέρων ἐλπίδων ἐνέπλησεν οὐ μόνον τοῖς παροῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ταῖς χρησταῖς τῶν ἀγγελιῶν, ἕως ἔδει τούτους πράξειν κακῶς καὶ οὔπω παρῆν τὰ δεινά· οὐ γὰρ ἐς μακρὰν χαιρήσειν ἔμελλον ἁλόντες καὶ πᾶσι κακοῖς | ἐκδοθέντες, αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ καὶ φόνῳ καὶ διαρπαγῇ καὶ ὕβρει γυναικῶν τε καὶ παίδων. καὶ οἱ μὲν οὕτως.

ὅρα ἐπίνοιαν θαυμαστὴν καὶ βουλήν

42 (1) βασιλεὺς δὲ Μεχέμετις προὔργου τι νομίζων εἶναί οἱ ἐς τὸ προκείμενον τόν τε λιμένα ἑλεῖν καὶ τὸ Κέρας ἀνοῖξαι ταῖς ἰδίαις ναυσὶν ἐφορμεῖν, ἐπειδὴ πᾶσαν πεῖραν καὶ μηχανὴν προσαγαγὼν οὐκ ἠδυνήθη τὸν ἔσπλουν βιάσασθαι, βουλὴν βουλεύεται συνετὴν καὶ μόνης τῆς αὐτοῦ διανοίας καὶ ἰσχύος ἀξίαν, ἣ καὶ πρὸς τὸ προκείμενόν οἱ καλῶς ἤρκεσε καὶ τοῖς πᾶσι πέρας ἐπέθηκε. (2) κελεύει

S p. 71–73 6 τε Ssl 7 ὑπερβαλόντως S 18 οἰονὸν S 27–28 ἐκδοθέντες S marg : μερισθέντες S 30 S marg

τοίνυν τοὺς ἐπὶ ταῖς ναυσὶ τεταγμένους ὅτι τάχιστα ποιεῖν ὁλκοὺς φέροντας ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάσσης πρὸς τὴν ἔσω θάλασσαν, τοῦ τε λιμένος φημὶ καὶ τοῦ Κέρατος, κατά γε τὸ μέρος τὸ τοῦ Διπλοῦ Κίονος ὀνομαζόμενον καὶ ὑποστρωννύειν τούτους δοκοῖς. (3) ὁ δὲ χῶρος οὗτος ἔστι μὲν ἀπὸ θαλάσσης ἐς θάλασσαν μετροῦντι στάδιοί που μάλιστα ὀκτώ, ἔστι δὲ σφόδρα ἀνάντης ὑπερήμισυ τούτων, ἕως ἂν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ τῆς κορυφῆς γένηται, κακεῖθεν πάλιν διὰ τοῦ κατάντους φέρεται πρὸς τὴν ἔσω θάλασσαν τοῦ Κέρατος. (4) τῶν δὲ ὁλκῶν γεγονότων θᾶττον ἢ λόγος διὰ πολυχειρίαν ἐπάγει τὰς ναῦς· καὶ τρόπεις μεγάλας ὑποθεὶς αὐταῖς καὶ κεραίας ἑκατέρωθι τῶν πλευρῶν ὥστε ἀνέχειν αὐτὰς καὶ σχοινίοις διαζώσας καλῶς ἐξάπτει προτόνους μακροὺς τῶν ἀγκώνων ἐκδήσας | καὶ παραδίδωσιν ἕλκειν τῇ στρατιᾷ, τοῖς μὲν αὐτοχειρίᾳ, τοῖς δὲ καὶ διὰ μηχανῶν τινων καὶ μαγγάνων. (5) αἱ μὲν οὖν νῆες εἵλκοντο θᾶττον, οἱ δὲ ἐπιβάται τούτων ὥσπερ ἐπεντρυφῶντες τοῖς γινομένοις τε καὶ ἐπεγγελῶντες πληροῦντες αὐτὰς ἐπὶ τῆς χέρσου ὥσπερ ἐπὶ θαλάσσης οἱ μὲν ἀνεπετάννυον σὺν κραυγῇ τὰ ἱστία ὡς δῆθεν ἀναγόμενοι, τὰ δὲ πνεῦμά τε ἐδέχετο καὶ ἐκυρτοῦτο, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς εἰρεσίας καθήμενοι κατεῖχον τὰς κώπας ἐν χεροῖν τετροπωμένας ὥσπερ ἐρέττοντες, καὶ οἱ κελευσταὶ διαθέοντες ἐπὶ τῆς ἱστοδόκης συριγμοῖς τε καὶ κραυγῇ καὶ φραγελλίοις παίοντες τοὺς ἐπὶ τῆς εἰρεσίας ἐρέττειν διεκελεύοντο, αἱ δὲ νῆες ἐπὶ τῆς χέρσου φερόμεναι ὥσπερ ἐπὶ πελάγους αἱ μὲν ἀνήγοντο διὰ τοῦ ἀνάντους ἐπὶ τὸν λόφον ἄνω, αἱ δὲ πάλιν κατήγοντο διὰ τοῦ κατάντους ἐς τὸν λιμένα χαλῶσαι τὰ ἱστία σὺν βοῇ καὶ πατάγῳ πολλῷ.

(6) καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ξένον καὶ ἀκοαῖς ἄπιστον πλὴν τῶν τεθεαμένων, ναῦς ἐπὶ τῆς μεσογείας φερομένας ὥσπερ ἐπὶ θαλάσσης πλεούσας μετά γε τῶν πληρωμάτων αὐτῶν καὶ τῶν ἱστίων καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς. (7) ἐγὼ νομίζω καὶ τῆς Ξέρξου τοῦ Ἄθω διορυγῆς μεῖζον εἶναι τοῦτο πολλῷ καὶ παραδοξότερον καὶ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι· μᾶλλον δὲ τοῦτο χθὲς καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν | ἡμετέρων γεγονὸς βεβαίαν κἀκείνῳ τὴν πίστιν παρέχει τοῦ γενέσθαι, ὡς ἄνευ γε τούτου μῦθος ἂν ἦν τε ἐκεῖνο καὶ ἐδόκει μάτην λεγόμενον. (8) κατάγονται τοίνυν ἐν τῷ κόλπῳ τῶν Ψυχρῶν Ὑδάτων καλουμένῳ, μικρὸν ἀπωτέρω τοῦ Γαλατᾶ, στόλος οὐ μικρός, νῆες ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα, καὶ ὁρμίζονται αὐτοῦ.

1–2 ποιεῖν ὁλκοὺς – θάλασσαν : Thuc. III 15,1 ὁλκοὺς παρεσκεύαζον τῶν νεῶν ἐν τῷ Ἰσθμῷ ὡς ὑπεροίσοντες ἐκ τῆς Κορίνθου ἐς τὴν πρὸς Ἀθήνας θάλασσαν 29–32 μᾶλλον – λεγόμενον : cf. Thuc. I 23,3 τά τε πρότερον ἀκοῇ μὲν λεγόμενα, ἔργῳ δὲ σπανιώτερον βεβαιούμενα, οὐκ ἄπιστα κατέστη

S p. 73–75 2 τε Ssl 4 τούτους δοκοῖς Ssl : τούτοις δοκούς S 7 post γένηται 4–5 litt. eras. S et S marg 8 ἔσω Ssl 10 ἑκατέρωθι Ssl : ἑκατέρωθεν S 11 πρωτόνους S 13 μαγκάνων S 16 συνκραυγῇ Ssl : συγκραυγῇ S 20 φραγελίοις S 24 πατάγω πολλῶ S marg : ἀλαλαγμῶ S 31 τε Ssl

43 (1) Ῥωμαῖοι δὲ πρᾶγμα τοσοῦτον παρὰ δόξαν γεγονὸς θεασάμενοι καὶ τῷ Κέρατι ναῦς πολεμίας ἐφορμούσας, ὅπερ οὐκ ἄν ποτε προσεδόκησαν, ἐξεπλάγησάν τε τῷ παραλόγῳ τῆς θέας καὶ εἰς ἀμηχανίαν τε καὶ ἀπορίαν μεγίστην ἐνέπεσον μὴ ἔχοντες τοῦ λοιποῦ ὅ τι καὶ δράσαιεν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπόγνωσιν. (2) καὶ γὰρ ἀφύλακτον ἔχοντες πρότερον τὸ τοῦ Κέρατος τεῖχος, σταδίους ἐγγύς που τριάκοντα, οὐδὲ οὕτως εἶχον ἀρκούντως τοῖς ἄλλοις τείχεσιν εἴς γε προφυλακήν τε καὶ μάχην οὔτε οἱ ἀστοὶ οὔτε οἱ ξένοι, ἀλλ' ἐπάλξεις δύο καὶ τρεῖς εἶχον ἕνα προπολεμοῦντα. νῦν δὲ καὶ τοῦτο τὸ τεῖχος ἀνοιγὲν τῷ πολέμῳ φυλάττειν ἀνάγκην ἔχοντες ἠναγκάζοντο τὰς ἄλλας ἐπάλξεις ἀπογυμνοῦν καὶ μετακομίζειν ἐνταῦθα τοὺς ἄνδρας· ὅπερ ἦν κίνδυνος προφανὴς κενουμένου τῶν προμαχομένων τοῦ ἄλλου τείχους καὶ μὴ ἀρκούντων τῶν ἐγκαταλελειμμένων ὀλίγων ὄντων φυλάττειν αὐτό.

(3) οὐ τοῦτο | δὲ μόνον ἦν τὸ δεινόν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ γέφυρα τέλος λαβοῦσα ὁπλίτας ἐδέχετο καὶ τοξότας διαβαίνοντας ἐπὶ τὸ τεῖχος καὶ ἔδει φυλάττειν κἀκεῖ· καὶ αἱ πρὸς τῷ στόματι δὲ τοῦ λιμένος καὶ τῇ ἁλύσει ὁλκάδες τε καὶ τριήρεις καὶ αἱ ἄλλαι νῆες ἐν τῷ λιμένι φυλακῆς ἤδη μᾶλλον ἐδέοντο πλείονος ἔνδοθέν τε καὶ ἔξωθεν πολεμούμεναι. πολλαχόθεν οὖν αὐτοῖς ἄπορα ἦν τε καὶ ἐδόκει, πλήν γε δὴ οὐκ ἠμέλουν ἐκ τῶν ἐνόντων τῶν δυνατῶν.

44 (1) Ἰουστῖνος γὰρ ἄρας μίαν τῶν ὁλκάδων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λιμένος καὶ τῶν Ἰταλικῶν τριήρεων τρεῖς ἐπάγει κατὰ τὸ στόμα τοῦ κόλπου, οὗ ἐφώρμουν αἱ νῆες τοῦ βασιλέως, καὶ ὁρμίζει αὐτοῦ, ἵν' ἀπ' αὐτῶν ποιοῖτο τὸν πόλεμον καὶ κατείργῃ τὰς πολεμίας ναῦς ἐν τῷ κόλπῳ μηδαμοῦ διεκθεούσας ἢ βλάπτειν δυναμένας τόν τε λιμένα καὶ τὰ ἐν αὐτῷ σκάφη. καὶ ἔδοξε τοῦτο ἀρίστη βουλὴ καὶ ἀντιτέχνησις, πρὸς καιρὸν μέντοι. (2) Μεχέμετις γὰρ ὁ βασιλεὺς τοῦτο ἰδὼν ἀντιτεχνᾶται τοιόνδε· κελεύει τοὺς μηχανοποιοὺς νυκτὸς ἀπαγαγόντας λάθρᾳ τὰς μηχανὰς θεῖναι παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἀντικρύ, οὗ ἐφώρμουν αἱ νῆες καὶ ἡ ὁλκάς, καὶ ἀφεῖναι τοὺς λίθους κατ' αὐτῶν. οἱ δὲ θᾶσσον τοῦτο ποιήσαντες βάλλουσι μίαν τῶν τριήρεων κατὰ μέσον καὶ καταδύουσιν αὔτανδρον πλὴν ὀλίγων πάνυ ἀπονηξαμένων ἐς τὰς ἄλλας τριήρεις. | καὶ οἱ ἐν αὐταῖς ὄντες εὐθὺς ἀπάγουσί τε αὐτὰς ὡς πορρωτάτω καὶ ὁρμίζουσιν· εἰ γὰρ μὴ τοῦτο τάχος ἐγεγόνει, κατεδύοντ' ἂν αἱ τριήρεις αὔτανδροι καὶ ἡ ὁλκὰς μηδ' αἴσθησιν γοῦν ἡντινοῦν τοῦ κακοῦ σχοῦσαι· οὕτως ἦσαν ἐγγὺς τοῦ διαφθαρῆναι τῶν μηχανῶν ἑτοίμων οὐσῶν ἀφεῖναι τοὺς λίθους κατ' αὐτῶν. (3) Ῥωμαῖοι μέντοι καὶ τούτου διαμαρτόντες οὐκ εἶχον ὅ τι γε ἕτερον διαπράξονται, μηχαναῖς δὲ μόνον πετροβόλοις ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ

S p. 75–77 **2–3** προσεδόκησαν edd. : προσεδὸησαν (sic) S **28** ἰδὼν S marg : γνοὺς S **34** ὁρμίζουσιν S **38** διαμαρτῶντες S **38–39** διαπράξονται S : διαπράξωνται Grecu

βέλεσιν ἔβαλλον τὰς ναῦς καὶ ἀνεῖργον, ὅποι παρείκοι, διεκθεούσας. ἐπεξέθεον δὲ καὶ τριήρεις τῶν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ λιμένος καθ' ἡμέραν διώκουσαί τε αὐτὰς καὶ ἀνείργουσαι τοῦ μή τι βλάπτειν ἐν τῷ λιμένι, πολλάκις δὲ καὶ μέχρι πρὸς τὴν γῆν ἐποκέλλουσαι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν, αἱ δὲ πάλιν ὑπέστρεφον ἀναστρεφουσῶν τῶν τριήρεων καὶ παρὰ πόδας ἠκολούθουν βάλλουσαι καὶ βαλλόμεναι· καὶ οὕτως ἠκροβολίζοντο καθ' ἡμέραν.

ὅρα θαυμαστά τινα

45 (1) κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ξυνηνέχθη καὶ τάδε, ἅπερ θεοσημεῖαί τινες ἦσαν καὶ προφοιβασμοὶ τῶν ἐσομένων ὅσον οὐ τῇ Πόλει δεινῶν. πρὸ γὰρ τριῶν ἢ τεττάρων ἡμερῶν τοῦ πολέμου θεοκλητούντων πάντων τῶν ἐν τῇ Πόλει ἀνδρῶν ὁμοῦ τε καὶ γυναικῶν καὶ περιερχομένων αὐτὴν μετὰ τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος αὕτη τῶν χειρῶν αἴφνης ἐκπεσοῦσα τῶν κατεχόντων μηδεμιᾶς | ἡστινοσοῦν ἀνάγκης ἢ βίας ἡγησαμένης πρηνὴς ἔπεσεν ἐπ' ἐδάφους. πάντων οὖν ἀναβοησάντων εὐθὺς καὶ συνδεδραμηκότων εἰς ἀνάστασιν τῆς εἰκόνος αὕτη μᾶλλον ἔβριθε κάτω μολύβδου δίκην βαρυνομένη ὥσπερ ἐνισχημένη τῷ ἐδάφει καὶ ὅλως δυσαπόσπαστος ἦν. (2) καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ἐγίνετο, ἕως οὗ μετὰ βίας πολλῆς καὶ κραυγῆς μεγάλης καὶ δεήσεως πάντων οἵ τε ἱερεῖς καὶ βαστάζοντες μόλις ἀνέστησάν τε αὐτὴν καὶ τοῖς τῶν φερόντων ὤμοις ἐπέθεσαν. (3) τοῦτο παρὰ δόξαν γεγονὸς φρίκην τε πολλὴν καὶ ἀγωνίαν μεγίστην καὶ φόβον πᾶσιν ἐνέβαλεν· ἐνόμιζον γάρ, ὥσπερ δὴ καὶ ἦν, ἐπ' οὐδενὶ συμβόλῳ αἰσίῳ τὴν πτῶσιν ταύτην γενέσθαι.

ὅρα καὶ ἕτερον

(4) ἔπειτα δὲ οὐκ ἔφθησαν μικρὸν προβάντες, καὶ εὐθὺς μετὰ τοῦτο μεσημβρίας οὔσης σταθερᾶς βρονταὶ πολλαὶ καὶ ἀστραπαὶ κατερράγησαν μετὰ νέφους, καὶ ὗσέ γε λάβρον ὑετὸν μετὰ χαλάζης σφοδροτάτης ὥστε μὴ δύνασθαι ἀντέχειν ἢ προβαίνειν ἔτι τούς τε ἱερεῖς καὶ φέροντας τὴν εἰκόνα καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀκολούθων τῇ φορᾷ τῶν καταφερομένων ὑδάτων καὶ τῇ βίᾳ τῆς χαλάζης βαρυνομένους τε καὶ κωλυομένους. (5) πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἑπομένων παιδαρίων ἐκινδύνευσε παρασυρῆναί τε καὶ ἀποπνιγῆναι τῇ σφοδρᾷ καὶ βιαίᾳ ῥύμῃ τῶν

S p. 77–78 1 ἔβαλον S 3 τι Ssl 4 ἐπωκέλουσαι S 8 S marg 17 βαρυνομένη S marg 23 αἰσίῳ S marg : χρηστῷ S 25 S marg 26 προβάντες Ssl : προβῆναι S 27 μεσυμβρίας S 33 παρασυρρῆναι S

ὑδάτων παραφερόμενα, εἰ μὴ ἄνδρες εὐθὺς δραττόμενοι μόγις αὐτὰ τῆς φορᾶς τούτων ἐξήρπαζον· οὕτω | παράλογόν τι καὶ ἄηθες ἦν τὸ χρῆμα τοῦ ὑετοῦ καὶ τῆς χαλάζης ἐκείνης, ἅπερ ἐδήλου πάντως τὴν ταχίστην τῶν ὅλων ἀπώλειαν καὶ ὅτι χειμάρρου δίκην καὶ σφοδροτάτων ὑδάτων ἅπαντα οἰχήσεται καὶ παρασυρήσεται.

ὅρα καὶ ἕτερον θαυμαστόν

46 καὶ τῇ μὲν προτεραίᾳ ταῦτα ἐγένετο, τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ ἕωθεν νέφος βαθὺ τὴν πόλιν πᾶσαν περιεκάλυψεν ἀπὸ πρωΐας βαθείας ἕως ἑσπέρας. τοῦτο πάντως ἐδήλου τὴν ἀποδημίαν τοῦ θείου καὶ ἀναχώρησιν ἐκ τῆς πόλεως καὶ τὴν τελείαν ταύτης ἐγκατάλειψιν καὶ ἀποστροφήν· νέφει γὰρ τὸ θεῖον κρυπτόμενον καὶ παραγίνεται καὶ πάλιν ἀπέρχεται. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. καὶ ἀπιστείτω μηδείς· πλεῖστοι γὰρ οἱ τούτων μάρτυρές τε καὶ θεαταὶ τῶν τε ξένων καὶ ἀστῶν.

47 (1) βασιλεὺς δὲ Μεχέμετις, ἐπειδή οἱ πάντα ἦν εὐτρεπῆ καὶ οὐδὲν ἐμποδὼν ἔτι (τό τε γὰρ τεῖχος τό τε ἐντὸς τό τε ἐκτὸς ταῖς μηχαναῖς κατήρριπτο μέχρις ἐδάφους, ἥ τε τάφρος ἐχώσθη πᾶσα, τό τε Κέρας καὶ τὸ κατ᾽ αὐτὸ τεῖχος ἅπαν λαμπρῶς ἠνοίγη τῷ πολέμῳ, καὶ ἀκριβὴς ἦν ἡ πολιορκία πανταχόθεν τῇ πόλει, αἵ τε κλίμακες καὶ οἱ ξύλινοι πύργοι καὶ τὰ ἄλλα πάντα καλῶς ἡτοίμαστο, ὅ τε χρόνος τῆς πολιορκίας ἱκανὸς ἦν· ἡμέραι γὰρ δὴ παρεῖλκον αὐτῇ ἐγγύς που πεντήκοντα, καὶ δέος ἦν μή πού τι καὶ νεοχμώσῃ ἢ καὶ βοήθειά τίς ποθεν ἀπὸ θαλάσσης φανείη· ἤδη γὰρ ἐ|πυνθάνετο καὶ τὸν ἐν Χίῳ ἀπόστολον τῶν Ἰταλικῶν νεῶν), δεῖν ἔγνω μηκέτι διαμέλλειν μηδὲ τοῦ λοιποῦ μενετέα οἱ εἶναι, ἀλλὰ πολεμητέα ἐν τάχει καὶ ἐπιχειρητέα τῇ πόλει πάσῃ σπουδῇ καὶ δυνάμει κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν προσβαλόντι καὶ πεῖραν ταύτην αὐτῇ μεγίστην τε καὶ τελευταίαν προσενεγκεῖν. (2) συγκαλέσας οὖν πάντας τοὺς ἐν τέλει τε καὶ περὶ αὐτόν, σατράπας τέ φημι καὶ στρατηγοὺς καὶ ἰλάρχας καὶ ταγματάρχας καὶ ἡγεμόνας τῶν τάξεων, ἔτι δὲ χιλιάρχους τε καὶ ἑκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους τό τε ἄγημα τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν περὶ αὐτὸν πᾶσαν ἴλην καὶ πρὸς τούτοις ναυάρχους τε καὶ τριηράρχους καὶ τὸν ἡγεμόνα τοῦ στόλου παντὸς καὶ ξύλλογον ποιήσας ἔλεξε τοιάδε.

S p. 78–80 4 χειμάρου S 6 S marg 7 ἐγένετο corr. ex ἐγένοντο S 15 ἐμποδὸν S 21 νεωχμώσῃ S 23 ἰταλικῶν S marg μὴκέτι S 29 τε Ssl 30 τοῦ στρατοῦ S marg ἴλην Ssl : αὐλὴν S

δημηγορία δευτέρα τοῦ βασιλέως προτρέπουσα πάντας εἰς τὸ καλῶς ἀγωνίσασθαι καὶ ἅμα παραίνεσιν ἔχουσα, τίνων γενήσονται κύριοι καλῶς ἀγωνισάμενοι καὶ ὅτι πολλῶν καὶ μεγάλων

48 (1) „ἄνδρες φίλοι καὶ τοῦ παρόντος ἀγῶνός μοι κοινωνοί, ἐγὼ ὑμᾶς ἐνθάδε ξυνεκάλεσα οὐ ῥαθυμίαν τινὰ καταγνοὺς ὑμῶν ἢ ἀμέλειαν ἐς τόδε τὸ ἔργον οὐδ' ἵνα προθυμοτέρους ἐς τὸν παρόντα ἀγῶνα ποιήσω· πάλαι γὰρ ὁρῶ τοὺς μὲν ὑμῶν τοσαύτῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ περὶ τὸ ἔργον κεχρημένους ὡς πᾶν ὁτιοῦν ἂν μᾶλλον ἑλομένους παθεῖν ἢ ἀπράκτους τῶν ὧδε ἀναχωρῆσαι, τοὺς δὲ οὐ μόνον αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους παροξύνοντας πάσῃ δυνάμει πρὸς τὸ ἔργον χωρεῖν. (2) οὐ τοίνυν διὰ τοῦτο ὑμᾶς ξυνεκάλεσα, ἀλλ' ὥστε μόνον ἀναμνῆσαι πρῶτον μὲν ὡς καὶ τὰ παρόντα ἀγαθά, | ἃ ἔχετε, οὐ ῥαθυμοῦντες καὶ ἀμελοῦντες, ἀλλὰ καὶ σφόδρα πονοῦντες καὶ μετὰ μεγάλων ἀγώνων τε καὶ κινδύνων μεθ' ἡμῶν ἐκτήσασθε καὶ ἆθλα τῆς ὑμῶν αὐτῶν ἀρετῆς καὶ ἀνδρίας ἔχετε μᾶλλον ἢ τύχης δῶρα, ἔπειτα δὲ ὡς καὶ τὰ νῦν τάδε προκείμενα ἆθλα διδάξαι ὑμᾶς ὅσα καὶ οἷά εἰσι καὶ τὴν δόξαν ὁπόσην ἔχει μετὰ τοῦ κέρδους καὶ τὴν τιμήν, καὶ ἅμα ἵνα γνῶτε καλῶς ἐπὶ μεγίστοις ποιούμενοι τὸν ἀγῶνα.

(3) πρῶτον μὲν γὰρ πλοῦτός τέ ἐστι πολὺς καὶ παντοδαπὸς ἐν τῇδε τῇ πόλει ὁ μὲν ἐν τοῖς βασιλείοις, ὁ δὲ ἐν τοῖς οἴκοις τῶν δυνατῶν, ὁ δὲ ἐν τοῖς τῶν ἰδιωτῶν, ὁ δὲ καλλίων καὶ μείζων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀποκείμενος, ἀναθημάτων τε καὶ κειμηλίων παντοίων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατεσκευασμένων λίθων τε τιμίων καὶ μαργάρων πολυτελῶν ἐπίπλων τε ἄπειρόν τι χρῆμα λαμπρῶν, ἄνευ δὴ τῆς ἄλλης κατ' οἶκον κατασκευῆς καὶ περιουσίας· ὧν ἁπάντων ὑμεῖς ἔσεσθε κύριοι. (4) ἔπειτα ἄνδρες ἀγαθοὶ πλεῖστοί τε καὶ τῶν εὖ γεγονότων, ὧν οἱ μὲν δουλεύσουσιν ὑμῖν, οἱ δὲ εἰς ἀπόδοσιν ἔσονται, γυναῖκές τε πλεῖσται καὶ κάλλισται, νέαι καὶ ἀγαθαὶ τὰς ὄψεις, καὶ παρθένοι πρὸς γάμον ὡραῖαι εὐγενεῖς τε καὶ ἐξ εὐγενῶν καὶ ἀρρένων ὀφθαλμοῖς ἔτι καὶ νῦν |

4 – p. 65,8 : cf. Arr. An. III 9,5–8 orationem quam habuit Alexander ante pugnam ad Gaugamela commissam **5–10** ὑμᾶς – χωρεῖν : Arr. An. III 9,5–6 ξυγκαλέσας αὖθις τοὺς αὐτοὺς ἡγεμόνας αὐτοὺς μὲν οὐκ ἔφη χρῆναι παρακαλεῖσθαι πρὸς οὗ ἐς τὸν ἀγῶνα· πάλαι γὰρ εἶναι δι' ἀρετὴν τὴν σφῶν παρακεκλημένους . . . τοὺς κατὰ σφᾶς δὲ ἑκάστους ἐξορμᾶν ἠξίου **12–14** καὶ τὰ παρόντα – ἐκτήσασθε : cf. Xen. Hell. V 1,16 τἀγαθὰ καὶ τὰ καλὰ ἐκτήσατο (ἡ πόλις) οὐ ῥαθυμοῦσα, ἀλλὰ ἐθέλουσα καὶ πονεῖν καὶ κινδυνεύειν, ὁπότε δέοι; cf. Thuc. II 36,2 κτησάμενοι . . . ἀρχὴν οὐκ ἀπόνως; 39,4 ῥαθυμίᾳ μᾶλλον ἢ πόνων μελέτῃ **14** ἆθλα – ἀρετῆς : cf. Thuc. II 46 ἆθλα γὰρ οἷς κεῖται ἀρετῆς μέγιστα

S p. 80–81 **1–3** S marg (**2** ἔχουσα in ras. τίνων bis scr. **3** κύριοι sl pro κληρονόμοι) **12** ἔχετε edd. : ἔχεται S

ἄβατοι, ἔνιαι τούτων καὶ πρὸς γάμους ὁρῶσαι ἐπιφανῶν καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, ὧν αἱ μὲν ἔσονται ὑμῖν ἐς γυναῖκας, αἱ δὲ πρὸς θεραπείαν ἀρκέσουσιν, αἱ δὲ πρὸς ἀπόδοσιν, καὶ κερδανεῖτε κατὰ πολλὰ ἔς τε ἀπόλαυσιν ὁμοῦ καὶ θεραπείαν καὶ πλοῦτον· καὶ παῖδες ὁμοίως πλεῖστοι καὶ κάλλιστοι καὶ τῶν εὖ γεγονότων, ἔτι δὲ νεών τε κάλλη καὶ δημοσίων οἰκοδομημάτων, καὶ οἰκίαι λαμπραὶ καὶ παράδεισοι καὶ τοιαῦτα πολλὰ ἔς τε θέαν ὁμοῦ καὶ τέρψιν καὶ ἡδονὴν καὶ ἀπόλαυσιν ἱκανά. (5) καὶ τί δεῖ ταῦτα πάντα καταλέγοντα διατρίβειν; πόλιν μεγάλην καὶ πολυάνθρωπον βασίλειόν τε τῶν πάλαι Ῥωμαίων καὶ ἐς ἄκρον εὐδαιμονίας καὶ τύχης καὶ δόξης ἐλάσασαν κεφαλήν τε γεγενημένην τῆς οἰκουμένης ἁπάσης δίδωμι νῦν ὑμῖν ἐς διαρπαγήν τε καὶ λείαν, πλοῦτον ἄφθονον, ἄνδρας, γυναῖκας, παῖδας, πάντα τὸν ἄλλον αὐτῆς κόσμον καὶ τὴν κατασκευήν· ὧν ἁπάντων ἐμφορηθήσεσθε ὥσπερ ἐν εὐωχίᾳ λαμπρᾷ καὶ ἐνευδαιμονήσετε τούτοις ὑμεῖς τε καὶ τοῖς ὑμετέροις παισὶ πλοῦτον πολὺν καταλείψετε, καὶ τὸ μέγιστον, ὅτι πόλιν τοιαύτην αἱρήσετε, ἧς τὸ κλέος πᾶσαν ἐπῆλθε τὴν οἰκουμένην· καὶ δῆλον ὅτι ἐς ὅσον ἔδραμεν ἡ ταύτης ἡγεμονία καὶ δόξα, ἐς τοσοῦτον καὶ τὸ ὑμῶν κλέος | ἀφίξεται τῆς ἀνδρίας καὶ ἀρετῆς πόλιν τοιαύτην ἑλόντων ἐκ προσβολῆς. (6) καὶ σκοπεῖτε, τίς εὐπραξία λαμπροτέρα ἢ τίς ἡδονὴ μείζων ἢ τίς πλούτου περιουσία καλλίων ἢ ἡ μετὰ τιμῆς καὶ δόξης προσέσται ἡμῖν. τὸ δὲ δὴ μεῖζον πάντων, ὅτι πόλιν ἐχθρῶς ἔχουσαν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀεὶ ἐπιφυομένην τοῖς ἡμετέροις κακοῖς καὶ πάντα τρόπον ἐπιβουλεύουσαν τὴν ἡμετέραν ἀρχὴν καθαιρήσομεν καὶ τοῦ λοιποῦ αὐτοί τε βέβαια ἕξομεν τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ ἐν εἰρήνῃ βαθείᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ διάξομεν ἀπαλλαγέντες ἐχθροῦ γειτονήματος καὶ πρὸς τὰ λοιπὰ θύραν ἀνοίξομεν.

(7) καὶ μή τοι νομίσητε ταῦτα μὲν οὕτως ἔχειν, ἀπόμαχον δὲ εἶναι τὴν πόλιν καὶ τὸ ταύτης τεῖχος δυσπρόσοδόν τε καὶ δύσβατον καὶ κίνδυνον οὐ μικρὸν ἔχον τοῖς ἐπιοῦσιν ὡς οὐ ῥᾳδίως ὂν ἁλωτόν· ἀλλ' ἰδοὺ γάρ, ὡς ὁρᾶτε, ἡ μὲν τάφρος πᾶσα ἐχώσθη, τὸ δὲ κατὰ γῆν τεῖχος ἐν τρισὶ μέρεσιν οὕτω τοι κατήρριπται, ὡς μὴ μόνον ὁπλίταις τε καὶ εὐζώνοις ἀνδράσιν, ὥσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ καὶ ἵπποις αὐτοῖς καὶ ἱππόταις ὡπλισμένοις καλῶς ῥᾳδίως εἶναι διαβατόν. οὕτως οὐ τεῖχος ἀπόμαχον ὑμῖν, ἀλλὰ πεδίον ἱππάσιμον δίδωμι διαβῆναι σὺν ὅπλοις.

49 (1) τὰ δὲ τῶν ἀντιτεταγμένων ἡμῖν τί χρὴ καὶ λέγειν; ἄνδρες γάρ εἰσι πάνυ τε | ὀλίγοι καὶ οἱ πλείους ἄοπλοι καὶ πολέμων ἄπειροι· ὡς γὰρ ἔχω πυνθάνεσθαι τῶν αὐτομόλων, μόλις φασὶ δύο ἢ τρεῖς

S p. 82–84 1 ἄβατοι S marg : ἄψαυστοι S ἐπιφανῶν καὶ Ssl 5 νεῶν S 18 ὑμῶν Ssl : ὑμέτερον S 22 ἐξαρχῆς S κακοῖς corr. e καλοῖς S 25 γειτωνήματος S

ἄνδρας εἶναι τοὺς ἐν τῷ πύργῳ προμαχομένους καὶ ἑτέρους τοσούτους ἐν τῷ μεταπυργίῳ, ὥστε συμβαίνειν ἕνα ἄνδρα προπολεμεῖν τε καὶ προμάχεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπάλξεων, καὶ τοῦτον ἢ ἄοπλον πάντῃ ἢ κακῶς ὡπλισμένον. (2) πῶς οὖν ἐς τοσοῦτον πλῆθος ἡμῶν ἀρκέσουσιν οὗτοι, καὶ μάλιστα ἡμῶν μὲν ἐκ διαδοχῆς ἀγωνιζομένων καὶ ἀεὶ νεαρῶν ἐπιόντων ἐς τὸ ἔργον καὶ καιρὸν ἐχόντων καὶ ὕπνον αἱρεῖσθαι καὶ σῖτα καὶ ἀναπαύειν αὐτούς, αὐτῶν δὲ ἀδιακόπως τε καὶ ἐπιτεταμένως μαχομένων ἀεὶ καὶ μηδένα καιρὸν ἐχόντων ἢ ὕπνου ἢ σιτίου ἢ πότου ἢ ἀναπαύλης ἢ ἄλλου του τῶν τοιούτων μεταλαχεῖν ἡμῶν ἐπικειμένων τε τῷ πολέμῳ καὶ βιαζόντων; (3) οὐδὲ γὰρ ἀκροβολισμοῖς ἔτι χρησόμεθα καὶ ἐπεκδρομαῖς ἢ προσβολαῖς καὶ πείραις μόναις, ὥσπερ πρόσθεν, καθὰ νομίζουσιν, ἀλλ' ἀρξαμένων πολεμεῖν ὁ πόλεμος συνεχὴς ἔσται καὶ ἀδιάκοπος νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν μηδεμίαν ἔχων ἀνακωχὴν ἢ ἐκεχειρίαν, ἕως ἂν πέρας λάβῃ τὰ κατ' αὐτόν· ὥστε νομίζω τούτους τῷ τε συνεχεῖ πολέμῳ καὶ τῷ πόνῳ καὶ τῷ λιμῷ καὶ τῇ ἀγρυπνίᾳ καταπιεσθέντας ῥᾳδίως ἐνδώσειν ἡμῖν. (4) οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ κατερριμμένου τείχους | τῶν Ἰταλῶν τεταγμένοι, εἰ καί τῳ δοκοῦσιν ἀπόμαχοι εἶναι καὶ ἱκανοὶ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνεσθαι ὡς καλῶς τε ὡπλισμένοι καὶ πολέμων ἔμπειροι, καὶ μάλιστα τῶν ἐν τοῖς φρουρίοις, ἀλλ' ἐμοὶ καὶ τὰ τούτων ἄπιστα δοκεῖ πάντῃ καὶ σφαλερά.

(5) πρῶτον μὲν γὰρ οὐκ ἐθελήσουσι νοῦν ἔχοντες ὑπὲρ ἀλλοτρίων ἀγαθῶν μάχεσθαι καὶ πονεῖν καὶ εἰς προὖπτον κίνδυνον ἐμβάλλειν αὑτοὺς μηδὲν κερδαίνοντες αὐτοί· ἔπειτα σύγκλυδές τέ εἰσι καὶ ἄλλος ἄλλοθεν συνεληλυθότες ἐπὶ τῷ λαβεῖν βλέποντες καὶ μόνον καὶ ἀπελθεῖν σῶς, οὐκ ἐπὶ τῷ μαχόμενοι ἀποθανεῖν· ὥστε νῦν μὲν ἀνέχονται πάντως καὶ μένουσιν ἐκ διαλειμμάτων ἀκροβολιζομένων καὶ μαχομένων ἡμῶν ὥσπερ ἐν παιδιᾷ νομίζοντες τοιούτων ἡμῶν πειρᾶσθαι καὶ τοῦ λοιποῦ. (6) ὅταν δὲ ἴδωσι τὸν πόλεμον περιρρέοντα καὶ πανταχόθεν λαμπρῶς ἐπικείμενον καὶ φοβοῦντα καὶ τὸν θάνατον πρὸ ὀφθαλμῶν ἐπαγόμενον, τότ', εὖ οἶδα, μηδὲν μελλήσαντες ὅλως ῥίψαντες τὰ ὅπλα καὶ νῶτα δόντες ἀποδράσουσιν ἀμεταστρεπτὶ καὶ οὐδὲν ἔσται τὸ κωλῦσον αὐτοὺς ἔτι ἢ ἐπισχῆσον ὅλως. (7) εἰ δὲ καὶ παραμενοῦσι καὶ ὁπωσοῦν (ἔστω γάρ), ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοὺς ῥᾳδίως τρεψόμεθα ῥώμῃ

24 σύγκλυδές τέ εἰσι : cf. Thuc. VII 5,4 εἰ μὴ ἀξιώσουσι Πελοποννήσιοί τε ὄντες καὶ Δωριῆς Ἰώνων καὶ νησιωτῶν καὶ ξυγκλύδων ἀνθρώπων κρατήσαντες ἐξελάσασθαι ἐκ τῆς χώρας 29 ὅταν – περιρρέοντα : Aristid. Panath. p. 64,9 L.-B. περιρρέοντος τοῦ πολέμου

S p. 84–85 7 σῖτα Ssl : σῖτον S 9 πότου ἢ S marg μεταλαχεῖν Ssl : μεταλαγχάνειν S 12 καθὰ νομίζουσιν Spc (in ras.) 23 προὖπτον S 24 ξύγκλυδές Müller : σύγκληδές S 25. 26 τῷ S : τὸ Müller 25 καὶ[1] Ssl 31 τότ', εὖ οἶδα Spc : τότε Sac 34 ὁποσοῦν S ἔστω γάρ S marg

τε καὶ ἐμπειρίᾳ καὶ τόλμῃ, ὥστε οὐδὲ τὸ τούτων ἡγοῦμαι πάνυ τι ἡμῖν εἶναι | πρὸς λόγου ἢ φροντίδος ἄξιον ὅλως.

50 (1) δείκνυται τοίνυν ἐξ ἁπάντων μεθ' ἡμῶν εἶναι τὴν νίκην καὶ τὴν πόλιν ἡμῖν ἁλωτόν. πᾶσα γάρ, ὡς ὁρᾶτε, καθάπερ ἐν σαγήνῃ τινὶ κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἀποκέκλεισται, καὶ οὐκ ἔνεστιν αὐτῇ τοῦ λοιποῦ τὰ ἡμέτερα ὅπλα καὶ τὰς χεῖρας διαφυγεῖν.

(2) γίνεσθε οὖν ἄνδρες ἀγαθοὶ αὐτοί τε ὑμεῖς καὶ τοὺς μεθ' ὑμῶν πάντας παρακελεύεσθε ἀκολουθεῖν τε γενναίως ὑμῖν καὶ πάσῃ προθυμίᾳ καὶ σπουδῇ ἐς τὸ ἔργον κεχρῆσθαι νομίζοντας τοῦ καλῶς πολεμεῖν τρία εἶναι τὰ αἴτια, τό τε ἐθέλειν καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι καὶ τὸ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι· τοῦτο δ' ἐστὶ τὴν ἰδίαν ἕκαστον τάξιν καλῶς τηρεῖν καὶ μετὰ σιγῆς καὶ κόσμου ἐς τὸ ἔργον ἰέναι, ὥστε καὶ τῶν παραγγελλομένων ὀξέως τε ἀκούειν αὐτὸν καὶ ἐς τοὺς ἄλλους ταῦτα διαπορθμεύειν ὁμοίως, καὶ ὅτε σιγῶντας ἐπιέναι δέοι, σιγᾶν, καὶ ὁπότε δὲ ἐμβοῆσαι καλὸν καὶ ἐπαλαλάξαι μετὰ κραυγῆς φοβερωτάτης, τοῦτο ποιεῖν· καὶ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ κἀν τοῖς ἄλλοις τῶν πολέμων τοῦτο ξυμφέρει, οὐχ ἥκιστα δὲ τὰ ἐς τειχομαχίαν. τά τε ἄλλα παραγγέλλετε πᾶσι καλῶς καὶ ἐν κόσμῳ καὶ τάξει πάντα ποιεῖν. (3) ἀγωνίσασθε οὖν καλῶς καὶ ἀξίως ὑμῶν τε αὐτῶν καὶ τῶν προειργασμένων ὑμῖν καὶ μήτε ὑμεῖς μαλακισθῆτε ὁρῶντες, περὶ ὅσων ὑμῖν ἐστιν ὁ ἀγών, μήτε τοῖς ἄλλοις ἐνδῶτε τῶν μεθ' ὑμῶν. | κἀγὼ δὲ αὐτὸς πρῶτος παρέσομαι

7–11 γίνεσθε – πείθεσθαι : Thuc. V 9,9 καὶ αὐτός τε ἀνὴρ ἀγαθὸς γίγνου . . . καὶ ὑμεῖς . . . ἀκολουθήσατε ἀνδρείως καὶ νομίσατε ⟨τρία⟩ εἶναι τοῦ καλῶς πολεμεῖν τὸ ἐθέλειν καὶ τὸ αἰσχύνεσθαι καὶ ⟨τὸ⟩ τοῖς ἄρχουσι πείθεσθαι 7–9 τοὺς μεθ' ὑμῶν – κεχρῆσθαι : Arr. An. III 9,6 τοὺς κατὰ σφᾶς δὲ ἑκάστους ἐξορμᾶν ἠξίου 11–12 τὴν ἰδίαν – ἰέναι : Thuc. II 89,9 ὑμεῖς δὲ εὔτακτοι παρὰ ταῖς ναυσὶ μένοντες . . . καὶ ἐν τῷ ἔργῳ κόσμον καὶ σιγὴν περὶ πλείστου ἡγεῖσθε 12–16 καὶ μετὰ σιγῆς – ποιεῖν : Arr. An. III 9,7 κόσμου τε ἐν τῷ κινδύνῳ ὅπως τις καθ' αὑτὸν ἐπιμελήσεται καὶ σιγῆς ἀκριβοῦς ὁπότε σιγῶντας ἐπιέναι δέοι, καὶ αὖ λαμπρᾶς τῆς βοῆς ἵνα ἐμβοῆσαι καλόν, καὶ ἀλαλαγμοῦ ὡς φοβερωτάτου ὁπότε ἐπαλαλάξαι καιρός· αὐτοί τε ὅπως ὀξέως κατακούοιεν τῶν παραγγελλομένων, καὶ παρ' αὐτῶν αὖ ὅπως ἐς τὰς τάξεις ὀξέως παραδιδῶνται τὰ παραγγέλματα 12–13 μετὰ σιγῆς – ἀκούειν : Arr. An. I 6,1 σιγῇ ἔχειν τὸ παραγγελλόμενον ὀξέως δεχομένους 12–13 τῶν παραγγελλομένων – ἀκούειν : Thuc. II 89,9 τά τε παραγγελλόμενα ὀξέως δέχεσθε; cf. Thuc. II 11,9 τὰ παραγγελλόμενα ὀξέως δεχόμενοι 16–17 καὶ γὰρ – τειχομαχίαν : Thuc. II 89,9 ὃ ἔς τε τὰ πολλὰ τῶν πολεμικῶν (sic Par. 1636) ξυμφέρει καὶ ναυμαχίᾳ οὐχ ἥκιστα 18 ἐν κόσμῳ – ποιεῖν : cf. Thuc. II 11,9 κόσμον καὶ φυλακὴν περὶ παντὸς ποιούμενοι 18–19 ἀγωνίσασθε – ὑμῖν : Thuc. II 89,9 ἀμύνασθέ τε τούσδε ἀξίως τῶν προειργασμένων 19 – p. 64,1 καὶ μήτε – τῷ ἔργῳ : Thuc. V 9,10 ἀλλὰ μήτε ὑμεῖς μαλακισθῆτε ὁρῶντες περὶ ὅσων ὁ ἀγών ἐστιν ἐγώ τε δείξω . . . καὶ αὐτὸς ἔργῳ ἐπεξελθεῖν 20–21 μήτε τοῖς ἄλλοις ἐνδῶτε : cf. Herod. III 51,2 μαλακὸν ἐνδιδόναι βουλόμενος οὐδέν; cf. Eur. Hel. 508 ἢν δ' ἐνδιδῷ τι

S p. 85–87 2 ἢ φροντίδος ἄξιον ὅλως S marg 8 ὑμῖν Ssl 13 παραγγελομένων S 17 τὰ Ssl 21 τῶν S : τοῖς Müller 21 – p. 64, 1 πρῶτος – ἔργῳ bis scr., sed alterum del. S

τῷ ἔργῳ μεθ' ὑμῶν τε ἀγωνιζόμενος καὶ τῶν ἑκάστῳ δρωμένων θεατής. (4) καὶ νῦν μὲν ἄπιτε παρὰ τὴν ἰδίαν τάξιν ἕκαστος καὶ σκηνὴν καὶ δειπνοποιεῖσθε καὶ ἀναπαύεσθε καὶ παραγγέλλετε ταῦτα καὶ τοῖς ὑφ' ὑμῖν, ἕωθεν δὲ ἀναστάντες ἐκτάττετε ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ τάξιν καλῶς τε καὶ σὺν κόσμῳ μηδενὸς αἰσθανομένου τῶν ἔξω ἢ κατακούοντος ὅλως. ταξάμενοι δὲ μένετε σιωπῇ· ἐπὰν δὲ ἀκούσητε τῶν πολεμικῶν ᾀδόντων καὶ τὸ ξύνθημα ἴδητε, ἐνταῦθα τὸ ἔργον ὑμέτερον.

τάξις καὶ παραγγελία τῶν στρατηγῶν

51 (1) καὶ σὺ μέν, ὦ Χαμουζᾶ, περιπλέων ταῖς ναυσὶ τὸ κατὰ θάλατταν τεῖχος ταῖς μὲν τῶν νεῶν ἀνακωχεύων εἴσω βελῶν κέλευε τούς τε τοξότας καὶ τοὺς τὰς μηχανὰς ἔχοντας ἐν χεροῖν καὶ τοὺς τούφακας βάλλειν ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων οὕτω τοι πυκνῶς ὡς μηδαμοῦ τούτους προκύπτειν ἐᾶν εἰς τὰ ἔξω ἢ ὅλως ἔχειν κεχρῆσθαι ἑαυτοῖς τῷ πολέμῳ, τὰς δὲ ἐποκέλλων, εἴ ποι παρείκοι, τοῦ τείχους προσάγειν τούτῳ τὰς κλίμακας τοὺς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένους ὥστε ἐπιβαίνειν διὰ τούτων πειρᾶσθαι τοὺς ὁπλίτας τοῦ τείχους. καὶ οὕτως ἀγωνίζου καλῶς καὶ πειρῶ ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι. (2) αὐτὸς δέ, ὦ Ζάγανε, σὺ διαβὰς τὴν γέφυραν ταχέως πρόσβαλε τῷ τοῦ Κέρατος τείχει μάλα εὐρώστως | ἔχων μετὰ σεαυτοῦ καὶ τὰς ἐν τῷ λιμένι ναῦς συνεφαπτομένας σοι τοῦ ἔργου καὶ γίνου ἀνὴρ ἀγαθός. (3) καὶ σὺ δὲ ὁμοίως, ὦ Καρατζία, ἔχων τοὺς μετὰ σεαυτοῦ καὶ διαβὰς τὴν τάφρον πρόσμιγε τῷ κατὰ σὲ παρερρηγμένῳ τοῦ τείχους καὶ βιασάμενος τοὺς προμαχομένους ῥωμαλέως πειρῶ ἐπιβαίνειν τούτου ἀγωνιζόμενος γενναίως ὡς ἀνὴρ ἀγαθός. (4) καὶ αὐτοὶ δὲ ὑμεῖς, Ἰσάακέ τε καὶ Μαχουμοῦτα, ἔχοντες τὰς ἰδίας τάξεις διαβαίνετε τὴν τάφρον ἀσφαλῶς καὶ πειρᾶσθε διὰ τῶν κλιμάκων ἐπιβαίνειν τοῦ τείχους, οἱ δὲ τοξόται καὶ οἱ τὰς μηχανὰς ἔχοντες καὶ τοὺς τούφακας βαλλέτωσαν ἰσχυρῶς τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων, ὡς ἂν ἧττον ἀπείργωσιν ὑμᾶς τῆς διαβάσεως. (5) καὶ ὑμεῖς δέ, ὦ Χαλήλη καὶ Σαρατζία, ἑκατέρωθεν ἐμοῦ τὰς τάξεις ἔχοντες καὶ μαχόμενοι, ὅταν ἐμὲ ἴδητε

μαλθακόν p. 63, 21–1 κἀγὼ δὲ – θεατής : Arr. An. II 23,4 καὶ ἅμα Ἀλέξανδρος εἵπετο αὐτοῖς τοῦ τε ἔργου αὐτοῦ καρτερῶς ἁπτόμενος καὶ θεατὴς τῶν ἄλλων ὅτῳ τι λαμπρὸν κατ' ἀρετὴν ἐν τῷ κινδύνῳ ἐτολμᾶτο 3 δειπνοποιεῖσθε καὶ ἀναπαύεσθε : Arr. An. III 10,1 δειπνοποιεῖσθαί τε καὶ ἀναπαύεσθαι ἐκέλευσε τὸν στρατόν 20 γίνου ἀνὴρ ἀγαθός (cf. 63,7; supra l. 17; infra l. 24) : Thuc. V 9,9 καὶ αὐτός τε ἀνὴρ ἀγαθὸς γίγνου 29 – p. 65,3 καὶ ὑμεῖς – πόλιν : Thuc. V 9,7 σὺ δέ, Κλεαρίδα, ὕστερον, ὅταν

S p. 87–88 8 S marg 14 κεχρῆσθαι Ssl : χρῆσθαι S ἐπωκέλων S 16 διὰ τούτων πειρᾶσθαι S marg 18 πρόσβαλε S marg : πρόσμιγε S 25 μαχουμοῦτα vel μαχουμούτα S

ἀγωνιζόμενον καὶ πειρώμενον ἐπιβαίνειν κατὰ τὰ παρερρηγμένα τοῦ τείχους βιαζόμενόν τε τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοῖς μετ' ἐμοῦ πάροδον ἀνοίγοντα ἐς τὴν πόλιν, πειρᾶσθε τρόπῳ παντὶ ἑκατέρωθεν ἀπείργειν τοὺς κατὰ πρόσωπον ὑμῖν ἀντιτεταγμένους προσβάλλοντες ἰσχυρῶς, ὡς ἂν μὴ σχολὴν ἄγοντες ἀφ' ὑμῶν ἧττον προσέχωσιν ἡμῖν καὶ μηδαμοῦ προσβοηθῶσι τοῖς ὑφ' ἡμῶν βιαζομένοις. καὶ τὸ ἀπὸ τοῦδε τῶν λοιπῶν ἔμοιγε πάντων μελήσει. ἀλλ' ἄπιτε πρὸς τὰς σκηνὰς καὶ τὰς | τάξεις ὑμῶν ἀγαθῇ τύχῃ καὶ δειπνοποιησάμενοι ἀναπαύεσθε."

52 (1) τοσαῦτα εἰπὼν διέλυσε τὸν ξύλλογον, καὶ ἀπῆλθον ἕκαστος εἰς τὰς ἑαυτῶν τάξεις τε καὶ σκηνάς, καὶ αὐτὸς δὲ δειπνοποιησάμενος ἀνεπαύετο. ἕωθεν δὲ ἀναστὰς καλεῖ πρῶτον τοὺς μηχανοποιοὺς καὶ κελεύει τὰς μηχανὰς ἑτοιμάσαντας τρέψαι κατὰ τὰ παρερρηγμένα τοῦ τείχους, ἵνα, ὅταν ᾖ καιρός, κατὰ τῶν ταύτῃ προμαχομένων ἀφῶσιν αὐτάς. (2) ἔπειτα ξυγκαλέσας τὰς περὶ αὐτὸν ἴλας καὶ τάξεις, ὁπλίτας τέ φημι καὶ ὑπασπιστὰς καὶ τοξότας καὶ τὴν βασίλειον πᾶσαν αὐλήν, ἐκτάττει καλῶς κατὰ συμμορίας τε καὶ συσσιτίας καὶ συνωμοτίας καὶ τάξεις ἀνὰ χιλίους ἢ καὶ πλείους τὸν ἀριθμὸν καὶ κελεύει τούτους ἐκ διαδοχῆς ἀγωνίζεσθαι, ὅταν ἐς τοῦτο καταστῶσι, καὶ τοὺς μὲν πολεμεῖν τε καὶ μάχεσθαι, τοὺς δὲ ὕπνον αἱρεῖσθαι καὶ σῖτον καὶ ἀναπαύειν αὑτούς, ἵν' ὦσι νεαροὶ πάλιν πρὸς τὸν ἀγῶνα, καὶ τούτους πάλιν ἑτέρους διαδέχεσθαι, καὶ οὕτω τάξεως τάξιν διαδεχομένης ἀεὶ καὶ ἀναπαυούσης ἀδιάκοπόν τε καὶ συνεχῆ γίνεσθαι τὸν πόλεμον, ὡς ἂν μηδεμία ἀνακωχή τις ἢ ἐκεχειρία ᾖ τῷ πολέμῳ τοῖς ἀντιτεταγμένοις· ἀποτάττει δὲ καὶ τόπον ἑκάστῳ καὶ καιρὸν καὶ τάξιν καὶ παραγγέλλει, πῶς δεῖ καὶ ποῦ καὶ πότε ἀγωνίζεσθαι καλόν. (3) ἔπειτα παριππεύων περιῄει τὰς ἄλλας τάξεις ἁπάσας | ἀποσκοπῶν τε αὐτὰς καὶ παρακελευόμενος καὶ κοινῇ πᾶσι καὶ ἰδίᾳ ἑκάστῳ καὶ παραθαρρύνων καὶ παροτρύνων πρὸς τὸν ἀγῶνα, καὶ μάλιστα δὴ τοὺς ἡγεμόνας τῶν τάξεων, ἐξ ὀνόματος πάντας καλῶν. (4) περιελθὼν οὖν πᾶσαν τὴν στρατιὰν καὶ τὸ τεῖχος ἀπὸ θαλάσσης ἐς θάλασσαν καὶ παραγγείλας

ἐμὲ ὁρᾷς ἤδη προσκείμενον ... αἰφνιδίως τὰς πύλας ἀνοίξας **8** δειπνοποιησάμενοι ἀναπαύεσθε et **10–11** δειπνοποιησάμενος ἀνεπαύετο cf. ad 64,3 **25–29** παριππεύων – καλῶν : Arr. An. II 10,2 παριππεύων πάντῃ Ἀλέξανδρος ... οὐ τῶν ἡγεμόνων μόνον τὰ ὀνόματα ... ἀνακαλῶν, ἀλλὰ καὶ ἰλάρχας καὶ λοχαγοὺς ὀνομαστί; II 7,7 ὀνομαστὶ ἕκαστον ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἀνακαλῶν **29** ἐξ ὀνόματος πάντας καλῶν : cf. Arr. An. II 7,7 ὀνομαστὶ ἕκαστον ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἀνακαλῶν; cf. Thuc. VII 69,2 πατρόθεν τε ἐπονομάζων καὶ αὐτοὺς ὀνομαστὶ καὶ φυλήν (sc. Νικίας)

S p. 88–90 **14** ξυγκαλέσας Ssl : συγκαλέσας S post ξυγκαλέσας 6–8 litt. eras. S **15** πᾶσαν Ssl **16** συσιτίας S συνομοτίας S **19** σῖτον Ssl : σῖτα (-α e corr.) S **22** ἀδιάκοπόν τε καὶ συνεχῆ Ssl : ἀδιακόπως τε καὶ συνεχῶς S **23** τις Ssl **27** παραθαρύνων S

ἃ δεῖ καὶ παρακαλέσας καὶ παροξύνας ἅπαντας ἐς τὸ πολεμεῖν καὶ παρακελευσάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι κελεύει ἑστιαθέντας ἀναπαύεσθαι, ἕως ἂν ᾄσῃ τὸ πολεμικὸν καὶ τὸ ξύνθημα ἴδωσι. δράσας δὲ ταῦτα ἀνεχώρησεν ἐς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν καὶ ἑστιαθεὶς ἀνεπαύετο.

53 Ῥωμαῖοι δὲ σιωπὴν τοσαύτην ἐν τῇ στρατιᾷ καὶ ἠρεμίαν ὁρῶντες παρὰ τὸ ξύνηθες ἐθαύμαζόν τε τὸ πρᾶγμα καὶ ἐς διαφόρους λογισμοὺς καὶ ἐννοίας ἐνέπιπτον, οἱ μὲν νομίζοντες ἑτοιμασίαν εἶναι ἐς ἀναχώρησιν οὐκ ὀρθῶς δοκοῦντες, οἱ δέ, ὅπερ καὶ ἦν, παρασκευὴν ἐς τὸν πόλεμον καὶ ἑτοιμασίαν, ὃν ὅσον οὐ προσεδόκουν, καὶ διεβοῶντο καὶ αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους ἡσυχῇ καὶ πρὸς τὰς ἑαυτῶν τάξεις ἐχώρουν ἕκαστος τά τε ἄλλα παρεσκευάζοντο.

54 (1) βασιλεὺς δέ, ἐπεὶ ὥρα τε ἦν ἤδη κλινούσης ἡμέρας ἐγγύς που περὶ δείλην καὶ ὁ ἥλιος κατὰ νῶτόν τε αὐτῶν ἐγένετο καὶ τοῖς ἐναντίοις κατὰ πρόσωπον, ὅπερ ἐβούλετο, ἐνταῦθα δὴ κελεύει πρῶτον ᾆσαι τάς τε σάλπιγγας τὸ πολεμικὸν καὶ τὰ ἄλλα | ὄργανα, τούς τε αὐλοὺς καὶ τὰς σύριγγας καὶ τὰ κύμβαλα, πάνυ ἰσχυρῶς ὡς οἷόν τε. καὶ οὕτως αἵ τε σάλπιγγες πᾶσαι τῶν ἄλλων τάξεων καὶ τὰ ὄργανα ἐκ διαδοχῆς ἤχησαν μέγα καὶ φοβερὸν ὁμοῦ πάντα, καὶ τὸ πᾶν ἐσείσθη καὶ διεδονήθη τῇ περιηχήσει τούτων.

ὅρα τὸν πόλεμον

(2) ἔπειτα ἤρθη τὰ σημεῖα, καὶ οἱ τοξόται πρῶτοι καὶ οἱ σφενδονῆται καὶ οἱ τὰς μηχανὰς καὶ τοὺς τούφακας ἔχοντες (οὕτω γὰρ ἐτέτακτο αὐτοῖς) κατέβαινον ἐπὶ τὸ τεῖχος σχολῇ καὶ βάδην· ὡς εἴσω βέλους ἐγένοντο, καταστάντες ἐμάχοντο. καὶ πρῶτα μὲν ἀκροβολισμοῖς ἰσχυροῖς ἐχρήσαντο πρὸς ἀλλήλους ἑκάτεροι, τοῖς τε ἀπὸ τῶν τοξοτῶν βέλεσι τοῖς τε ἀπὸ τῶν σφενδονητῶν λίθοις καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν καὶ τουφάκων ἀφιεμένοις σιδηροῖς καὶ μολυβδίνοις βόλοις, ἔτι δὲ παλτοῖς καὶ κοντοῖς καὶ δορατίοις, ὡς μᾶλλον ἐπλησίαζον, βάλλοντες ἀλλήλους καὶ βαλλόμενοι ἀνοικτὶ σὺν ὀργῇ καὶ θυμῷ πολλῷ· καὶ κραυγὴ ἦν παρ' ἀμφοτέρων ἰσχυρὰ καὶ βλασφημία καὶ ὕβρις, καὶ πολλοὶ μὲν ἐτιτρώσκοντο ἐξ ἑκατέρου μέρους, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἀπέθνῃσκον. καὶ τοῦτο ἐγίνετο μέχρις ἡλίου δυσμῶν δύο ἢ τριῶν που ὡρῶν διάστημα.

1–2 παρακαλέσας – γενέσθαι : Arr. An. II 10,2 παρεκάλει ἄνδρας ἀγαθοὺς γίγνεσθαι

S p. 90–91   15 σάλπιγκας S   20 S marg   23 εἴσω S : δ' ἔσω Müller

55 (1) ἔπειτα μέγα βοήσας ὁ βασιλεὺς καλεῖ τούς τε ὑπασπιστὰς καὶ ὁπλίτας καὶ τὸ ἄλλο ἄγημα εἰπών· „ἴτε, φίλοι καὶ παῖδες ἐμοί· καιρός ἐστι νῦν | ἄνδρας ἀγαθοὺς ὑμᾶς φανῆναι". οἱ δ' εὐθὺς σὺν βοῇ καὶ ἀλαλαγμῷ φρικαλέῳ διαβάντες τὴν τάφρον προσέμιξαν τῷ ἔξω τείχει. τὸ δὲ ὅλον κατήρριπτο ταῖς μηχαναῖς, σταυρώματα δὲ μόνον ἦσαν ἀντὶ τείχους αὐτῷ μεγάλων δοκῶν καὶ φάκελοι κλημάτων καὶ ἄλλης ὕλης καὶ ἀμφορεῖς μεστοὶ γῆς. (2) ἐνταῦθα συνίσταται μάχη καρτερὰ ἐκ χειρῶν ἀγχεμάχοις ὅπλοις τῶν μὲν ὁπλιτῶν καὶ ὑπασπιστῶν ἀγωνιζομένων βιάσασθαί τε τοὺς προμαχομένους καὶ ἐπιβῆναι τοῦ σταυρώματος, τῶν δὲ Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν ἀπώσασθαί τε τούτους καὶ φυλάξαι τὸ σταύρωμα· καὶ ποτὲ μὲν ἐπέβαινον τοῦ τείχους καὶ τοῦ σταυρώματος οἱ ὁπλῖται ὀξέως τε καὶ ξὺν οὐδενὶ λογισμῷ βιαζόμενοι, ποτὲ δὲ ἀπεκρούοντο ἰσχυρῶς καὶ ἠλαύνοντο· καὶ ὁ βασιλεὺς εἵπετο αὐτοῖς ἀγωνιζόμενός τε γενναίως καὶ παροξύνων αὐτούς. (3) ἐνταῦθα κελεύει καὶ τοὺς μηχανοποιοὺς πῦρ ἐπιβαλεῖν ταῖς μηχαναῖς· αἱ δὲ ἀναφθεῖσαι ἀφῆκαν τοὺς λίθους κατὰ τῶν προμαχομένων καὶ φόνον οὐκ ὀλίγον ἐξ ἑκατέρου μέρους τῶν προστυχόντων εἰργάσαντο. (4) οὕτως οὖν εὐρώστως τε καὶ γενναίως ἀγωνιζομένων ἀμφοτέρων καὶ μαχομένων τὸ πλέον τῆς νυκτὸς παρελήλυθε· καὶ ἐκράτουν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἴσχυον οὐ μικρῶς καὶ Ἰουστῖνος μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ κατέχοντές τε ἀσφαλῶς τὸ σταύρωμα καὶ φυλάσσοντες καὶ ἀμυνόμενοι τοὺς ἐπιόντας | γενναίως. καὶ ταύτῃ μὲν οὕτως.

56 (1) οἱ δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ σατράπαι μετὰ τῶν ἰδίων τάξεων, ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ τῶν νεῶν ἡγεμών, προσβαλόντες καὶ αὐτοὶ τῷ τείχει κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν ταῖς ναυσὶν ἐμάχοντο ἰσχυρῶς, οἱ μὲν τοῖς ἀπὸ τῶν τοξοτῶν βέλεσι καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν ἀφιεμένοις, οἱ δὲ κλίμακας προσάγοντες τῷ τείχει καὶ γεφύρας καὶ πύργους ξυλίνους καὶ μηχανὰς παντοίας· καί τινες αὐτῶν που σὺν βίᾳ καὶ ἐπιβαίνειν ἐπειρῶντο τοῦ τείχους, καὶ μάλιστα δὴ ᾗ ὁ Ζάγανος ἐπετέτακτο καὶ ὁ Καρατζίας. (2) ὁ μὲν γάρ, ὁ Ζάγανος, διαβὰς τὴν γέφυραν ἀσφαλῶς καὶ κλίμακας ἐπαγαγὼν τῷ τείχει καὶ γεφύρας ἀναβιβάζειν ἐπειρᾶτο τοὺς ὁπλίτας σὺν βίᾳ ἔχων καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐντὸς τοῦ λιμένος νεῶν τοξότας τε καὶ τουφακοφόρους βάλλοντας ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων ἐξ ὑπερδεξίων τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἰσχυρῶς περιπλεουσῶν τῶν νεῶν. (3) Καρατζίας δὲ διαβὰς τὴν τάφρον καὶ γενναίως ἀγωνιζόμενος εἴσω τοῦ παρερρηγμένου τείχους ἐβιάζετο παρελθεῖν. (4) οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ τούτους ἰσχυρῶς ἀπεκρούοντο καὶ ἀπεωθοῦντο λαμπρῶς ἀμυνό-

S p.91–93 **12** ὀ]ξέως S marg : θρασέως S **14** τε Ssl **17** προστυχόντων (-χόν- in ras.) S **20** καὶ ἴσχυον οὐ μικρῶς S marg **22** ταύτῃ e ταῦτα corr. S supra οὕτως 3–4 litt. eras. S **24** προσβαλλόντες S **33** βάλοντας S **35** γενναίως S marg : ῥωμαλαίως S **36** παρελθεῖν Müller (cf. 68,35; 69,9 et al.): παρεθεῖν S : παραθεῖν Dethier

μενοί τε γενναίως καὶ τῷ πολέμῳ καθυπερτεροῦντες καὶ ἄνδρες ἀγαθοὶ γινόμενοι· οὐδὲν γὰρ ὅλως αὐτοὺς ἠδυνήθη παρατρέψαι τῶν γινομένων, οὐ λιμὸς ἐπικείμενος, οὐκ ἀγρυπνία, | οὐ πόλεμος συνεχής τε καὶ ἀδιάκοπος, οὐ τραύματα καὶ σφαγαὶ καὶ θάνατοι τῶν οἰκείων πρὸ ὀφθαλμῶν ὁρώμενοι, οὐκ ἄλλο τῶν φοβερῶν οὐδὲ ἕν, ὥστε ἐνδοῦναί τι καὶ καθυφεῖναι τῆς πρόσθεν ὁρμῆς τε καὶ γνώμης, ἀλλ' ἐτήρησαν γενναίως τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔνστασιν διὰ πάντων, ἕως ἡ πονηρὰ καὶ ἀγνώμων τύχη προὔδωκε τούτους.

57 (1) Μεχέμετις γὰρ ὁ βασιλεύς, ἐπειδὴ τὰς προβεβλημένας οἱ τάξεις ἑώρα σφόδρα τῷ πολέμῳ πεπονηκυίας καὶ μηδὲν περαινούσας, ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους καὶ Ἰταλοὺς εὐρώστως τε ἀγωνιζομένους καὶ τῷ πολέμῳ πλεονεκτοῦντας, ἐνταῦθα δὴ σφόδρα ἀγανακτήσας καὶ οὐκέτι ἀνασχετὰ ἡγησάμενος εἶναι αὐτίκα πάσας ἐπάγει τὰς τάξεις, ἃς ἐς ὕστερον ἐταμιεύετο, ἄνδρας εὐοπλοτάτους τε καὶ εὐτολμοτάτους καὶ εὐθαρσεστάτους ἅμα καὶ τῶν ἄλλων ἐμπειρίᾳ καὶ ῥώμῃ πολλῷ προέχοντας· οἱ δὲ ἦσαν τὸ καθαρώτατον τοῦ στρατοῦ, ὁπλῖται καὶ τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ καὶ ἡ περὶ αὐτὸν τάξις τῶν τε ἄλλων καὶ τῶν καλουμένων δὴ γενητζάρων. οἷς μέγα βοήσας καὶ παρακελευσάμενος ἀνδράσιν ἀγαθοῖς νῦν ἤδη φανῆναι ἡγεῖτο τὴν ἐπὶ τὸ τεῖχος πρῶτος αὐτὸς μέχρι τῆς τάφρου. (2) κἀνταῦθα δὴ τοὺς μὲν τοξότας τε καὶ σφενδονήτας καὶ τοὺς τούφακας ἔχοντας πόρρωθεν ἱσταμένους ἐκέλευσε βάλλειν ἐξ ὑπερδεξίων τοὺς ἐπὶ τοῦ σταυρώματος καὶ τοῦ παρερρηγ|μένου τείχους προμαχομένους οὕτω τοι πυκνῶς, ὥστε μηκέτι τούτους ἑαυτοῖς τῷ πολέμῳ ἔχειν κεχρῆσθαι μηδ' εἰς τὰ ἔξω προκύπτειν δύνασθαι τῷ πλήθει τῶν τε ἀφιεμένων βελῶν καὶ τῶν ἄλλων νιφάδων δίκην πιπτόντων· τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσιν ὁπλίταις τε καὶ ὑπασπισταῖς ἐσήμαινε διαβάντας τὴν τάφρον σπουδῇ προσμῖξαι τῷ σταυρώματι. (3) οἱ δὲ ἀλαλάξαντες μέγα καὶ φοβερὸν σὺν ὀργῇ καὶ θυμῷ μαινομένων δίκην ἐπίασιν· ἅτε γὰρ νεαροὶ ὄντες καὶ ῥωμαλέοι καὶ θράσους μεστοὶ καὶ ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως μαχόμενοι οὐδὲν ἠφίεσαν ὁρμῆς, ἀλλὰ προσμίξαντες τῷ σταυρώματι θρασέως τε καὶ σὺν οὐδενὶ λογισμῷ καὶ κόσμῳ ἐμάχοντο κατασπῶντές τε τοὺς προβεβλημένους ἀμφορέας τάς τε κεραίας συγκλῶντες καὶ τὴν ἄλλην συμπεφορημένην ὕλην σκεδαννύντες καὶ βιαζόμενοι τρέψασθαί τε τοὺς προμαχομένους καὶ εἴσω τοῦ σταυρώματος παρελθεῖν.

58 (1) Ἰουστῖνος δὲ μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ οἱ ταύτῃ ὄντες Ῥωμαῖοι εὐρώστως ἀγωνιζόμενοι ξυστοῖς καὶ παλτοῖς καὶ ἀκοντίοις καὶ δόρασι μακροῖς καὶ τοιούτοις τισὶν ἀγχεμάχοις ὅπλοις (ἐν χεροῖν γὰρ ἦν ἡ

S p. 93–95 5 ὁρώμενοι S marg : κείμενοι S 14 ἐταμειεύετο S 15 εὐτολμωτάτους S 17 post τάξις 2–3 litt. eras. S 19 ἀνδρᾶσιν S 24 μὴκέτι S ἑαυτοῖς S marg

μάχη) κατεῖχόν τε αὐτοὺς τῆς ὁρμῆς καὶ ἀνεῖργον εἴσω τοῦ σταυρώματος παρελθεῖν. (2) ἦν οὖν παρ' ἀμφοτέρων κραυγὴ πολλὴ καὶ βοὴ συμμιγὴς βλασφημούντων, ὑβρι|ζόντων, ἀπειλούντων, ὠθούντων, ὠθουμένων, βαλλόντων, βαλλομένων, κτεινόντων, κτεινομένων, πάντα δεινὰ ποιούντων μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς· καὶ ἦν ἰδεῖν ἐνταῦθα μάχην κρατερὰν συνισταμένην τε καὶ συσταδὸν γινομένην μετὰ φρονήματος μεγίστου καὶ ὑπὲρ μεγίστων ἄθλων μαχομένων γενναίων ἀνδρῶν, τῶν μὲν φιλονεικούντων πάσῃ δυνάμει βιάσασθαί τε τοὺς ἀνθισταμένους καὶ κατασχεῖν τὸ τεῖχος καὶ εἴσω τῆς πόλεως παρελθεῖν ἐπὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὰ τιμιώτατα, τῶν δὲ ἀγωνιζομένων γενναίως ἀπεώσασθαί τε τούτους καὶ φυλάξαι τὰ ὄντα ἀγαθά, εἰ καὶ μὴ διὰ τέλους ἴσχυσαν ὑπερσχεῖν καὶ ταῦτα φυλάξαι. (3) ἀλλ' ἔδει ποτὲ καὶ τοὺς ταλαιπώρους Ῥωμαίους τῷ τῆς δουλείας ὑπαχθῆναι ζυγῷ καὶ τῶν ταύτης πειραθῆναι κακῶν· ἤδη γὰρ μαχομένων γενναίως καὶ προθυμίας καὶ τόλμης οὐδὲν ἐλλειπόντων ἐς τὸν ἀγῶνα βάλλεται μὲν Ἰουστῖνος καιρίαν βέλει τῶν ἀπὸ μηχανῆς κατὰ τοῦ στέρνου διὰ τοῦ θώρακος διαμπὰξ καὶ βληθεὶς πίπτει αὐτοῦ καὶ ἀποκομίζεται ἐς τὴν ἰδίαν σκηνὴν κακῶς ἔχων. ἐκλύονται δὲ οἱ μετ' αὐτοῦ πάντες ἀπειρηκότες τῷ πάθει καὶ καταλείψαντες τό τε σταύρωμα καὶ τὸ τεῖχος, ἵνα ἐμάχοντο, πρὸς ἓν μόνον ἑώρων, ἀποκομίσαι τε τοῦτον ἐν ταῖς ὁλκάσι καὶ αὐτοὶ ἀποκομισθῆναι σῶς, καίτοι τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου πολλὰ παρακαλοῦντος αὐτοὺς καὶ | ὑπεσχημένου μικρὸν παραμεῖναι, ἕως ἂν ὁ πόλεμος λωφήσῃ· οἱ δ' οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ' ἀναλαβόντες τὸν ἡγεμόνα σφῶν ὡπλισμένοι ἐχώρουν ἐπὶ τὰς ὁλκάδας σπουδῇ καὶ δρόμῳ μηδενὸς ἐπιστρεφόμενοι τῶν ἄλλων.

59 βασιλεὺς δὲ Κωνσταντῖνος ἀπαγορεύσας τοῖς ὅλοις καὶ μηδ' ὅλως ἔχων ὅ τι καὶ δράσειεν (οὐδὲ γὰρ εἶχεν ἄνδρας ἑτέρους ἀναπληρῶσαι τοὺς ἀπολειφθέντας τόπους καὶ τὰς τάξεις τῶν ἀπελθόντων εὐθὺς ἐπικειμένου τε τοῦ πολέμου σφοδρῶς καὶ πάντων εἰς τὰς ἰδίας τάξεις τε καὶ τοὺς τόπους ὁρώντων τε καὶ ἀγωνιζομένων) ὅμως γε μὴν μετὰ τῶν ἀπολειφθέντων Ῥωμαίων αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ εὐαριθμήτων πάνυ στὰς πρὸ τοῦ σταυρώματος ἀπεμάχετο γενναίως.

3–5 βλασφημούντων – ποιούντων : cf. ad 54,17–19 **9–10** ἐπὶ παῖδας – τιμιώτατα : cf. Dem. De cor. 215 ἐπὶ παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὰ τιμιώτατα **17–18** βληθεὶς – ἔχων : Arr. An. I 8,3 βληθεὶς πίπτει αὐτοῦ καὶ ἀποκομίζεται κακῶς ἔχων ἐπὶ τὸ στρατόπεδον

S p. 95–97 **6** φρονίματος S **7** γενναίων (-ων comp.) S : γενναίως edd. **10** γενναίως S marg : καλῶς S **14** κακῶν S marg : δυσκόλων S **15** βάλεται S ad **23–25** spectans σημ(είωσ)αι S marg

ὅρα περιεργίαν τοῦ βασιλέως

60 (1) Μεχέμετις δὲ ὁ βασιλεὺς κατανοήσας τό τε σταύρωμα καὶ τὸ ἄλλο κατερριμμένον τοῦ τείχους κενὸν ἀνδρῶν καὶ τῶν προμαχομένων ἔρημον (ἐγγὺς γάρ που ἐτύγχανεν ὢν ἀγωνιζόμενος) τούς τε ἄνδρας ὑπεξιόντας λαθραίως τούς τε ὄντας ἀσθενῶς δι᾽ ὀλιγότητα μαχομένους καὶ γνοὺς ἐκ τούτων τόν τε δρασμὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ τὴν τοῦ τείχους ἀπόλειψιν, μέγα βοήσας εὐθύς· „ἔχομεν", εἶπεν, „ὦ φίλοι, τὴν πόλιν, ἔχομεν ἤδη. φεύγουσιν οἱ ἄνδρες ἡμᾶς. οὐκέτι παραμένειν ἀνέχονται. γυμνὸν τῶν προμαχομένων | τὸ τεῖχος. ὀλίγου πόνου τὸ ἔργον καὶ ἡ πόλις ἑάλω. μὴ μαλακισθῆτε οὖν, ἀλλὰ χωρεῖτε πρὸς τὸ ἔργον εὐψύχως καὶ γίνεσθε ἄνδρες ἀγαθοὶ κἀγὼ μεθ᾽ ὑμῶν."

ἅλωσις τῆς Πόλεως

(2) ταῦτα εἰπὼν ἡγεῖτο πρῶτος αὐτός. οἱ δὲ ἀλαλάξαντες δρόμῳ καὶ βοῇ φρικαλέᾳ προλαβόντες τὸν βασιλέα χωροῦσιν ἐπὶ τὸ σταύρωμα καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης ἐφ᾽ ἱκανὸν τρέπονται τοὺς ταύτῃ Ῥωμαίους καὶ βιαίως ἐπιβαίνουσι τοῦ σταυρώματος· καὶ οὕτω τοὺς μὲν αὐτῶν ῥιπτοῦσι κατὰ τοῦ χάρακος τοῦ μεταξὺ τοῦ μεγάλου τείχους καὶ τοῦ σταυρώματος βαθέος ὄντος καὶ δυσδιεξιτήτου καὶ κατασφάττουσι πάντας αὐτοῦ, τοὺς δὲ ὠθοῦσι διὰ τῆς πυλίδος Ἰουστίνου. ἣν οὗτος ἀνέῳξεν ἐν τῷ μεγάλῳ τείχει, ἵνα προχείρως ἔχῃ διαβαίνειν ἐπὶ τὸ σταύρωμα.

θάνατος Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως

(3) καὶ γίνεται ὠθισμὸς ἐνταῦθα καὶ φόνος τῶν προστυχόντων πολὺς παρὰ τῶν ὁπλιτῶν ἅτε συνδεδραμηκότων καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων ἀτάκτως πρὸς τὴν βοὴν πολλαχόθεν· οὗ δὴ καὶ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος πίπτει μαχόμενος μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ γενναίως.

61 (1) οἱ δὲ ὁπλῖται εἰσεχέοντο ἤδη διὰ τῆς πυλίδος ἐπὶ τὴν πόλιν, οἱ δὲ καὶ διὰ τοῦ κατερριμμένου μεγάλου τείχους εἰσέπιπτον· τὸ δὲ ἄλλο στράτευμα πᾶν ἑπόμενον ὠθισμῷ καὶ βίᾳ εἰσεχεῖτο | λαμπρῶς ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν σκεδαννύμενον. (2) βασιλεὺς δ᾽ ἑστὼς πρὸ τοῦ

8–9 φεύγουσιν – γυμνόν : Thuc. V 10,4–5 τὰ γυμνὰ πρὸς τοὺς πολεμίους δοὺς . . . οἱ ἄνδρες ἡμᾶς οὐ μενοῦσιν

S p. 97–99 1 S marg 12 S marg 15 ἐφικανὸν S 22 S marg ad 30 – p. 71,2 spectans ση(μείωσ)αι S marg

μεγάλου τείχους, ἵνα καὶ ἡ μεγάλη σημαία ἦν καὶ τὸ σύνθημα, ἀπεσκόπει τὰ δρώμενα· ἤδη γὰρ καὶ ἡμέρα ὑπέφαινεν.

ὅρα πάθος μέγα καὶ φόνον πολύν

ἔνθα δὴ φόνος πολὺς τῶν προστυγχανόντων ἐγίνετο, τῶν μὲν κατὰ τὴν ὁδὸν (ἤδη γὰρ ἐξῄεσάν τινες τῶν οἰκιῶν θέοντες πρὸς τὴν βοὴν καὶ τοῖς ξίφεσι τῶν στρατιωτῶν ἀπροόπτως ἐνέπιπτον), τῶν δὲ ἐν ταῖς οἰκίαις αὐταῖς ἐπεισπιπτόντων βίᾳ τῶν γενητζάρων καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν σὺν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ λογισμῷ, τῶν δὲ καὶ ἐς ἀλκὴν τρεπομένων, τῶν δὲ καὶ πρὸς ἱεροῖς καταπεφευγότων τε καὶ ἱκετευόντων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παίδων, πάντων ἁπλῶς, μηδεμιᾶς οὔσης φειδοῦς. (3) ὀργῇ γὰρ καὶ θυμῷ πολλῷ ἐχώρουν ἐπ᾽ αὐτοὺς οἱ στρατιῶται τοῦτο μὲν ἀχθόμενοι τῇ τριβῇ τῆς πολιορκίας, τοῦτο δ᾽ ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων σκώμμασί τε καὶ ὕβρεσιν οὐκ ὀλίγαις ἔβαλλον αὐτοὺς ἔνιοι τῶν ἀνοήτων παρ᾽ ὅλον τὸν πόλεμον, τὸ δ᾽ ὅλον ὅπως ἂν θροήσωσι τὸ πᾶν καὶ φοβήσωσι καὶ δουλώσωνται ταῖς σφαγαῖς.

διαρπαγὴ τῆς Πόλεως

(4) ὡς δὲ ἅλις εἶχον τοῦ φόνου καὶ ἡ πόλις ἤδη δεδούλωτο, τρέπονται οἱ μὲν ἐν ταῖς τῶν δυνατῶν οἰκίαις κατὰ συμμορίας τε καὶ συνωμοτίας καὶ τάξεις ἐπὶ διαρπαγῇ καὶ σκυλμῷ, οἱ δὲ πρὸς σύλησιν τῶν ἱερῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τὰς κοινάς τε καὶ τῶν ἰδιωτῶν οἰκίας ἐσκεδασμένοι, διαρπάζοντες, | σκυλεύοντες, ληϊζόμενοι, φονεύοντες, ὑβρίζοντες, ἀπάγοντες αἰχμαλώτους ἄνδρας, γυναῖκας, παῖδας, πρεσβύτας, νέους, ἱερεῖς, μοναχούς, πᾶσαν ἡλικίαν καὶ τάξιν ἁπλῶς.

ὅρα κἀνταῦθα πάθος ἐλεεινόν

(5) καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα δεινὸν καὶ ἐλεεινὸν καὶ πέρα τραγῳδίας ἁπάσης γυναῖκας νέας καὶ σώφρονας, εὐγενεῖς τε καὶ τῶν εὖ γεγονό-

---

4–11 ἔνθα δὴ – φειδοῦς : Arr. An. I 8,8 ἔνθα δὴ ὀργῇ . . . τοὺς Θηβαίους οὐδενὶ κόσμῳ ἔκτεινον, τοὺς μὲν ἐν ταῖς οἰκίαις ἐπεισπίπτοντες, οὓς δὲ καὶ ἐς ἀλκὴν τετραμμένους, τοὺς δὲ καὶ πρὸς ἱεροῖς ἱκετεύοντας, οὔτε γυναικῶν οὔτε παίδων φειδόμενοι 4 φόνος – ἐγίνετο : cf. Arr. An. II 24,3 καὶ φόνος ἦν πολύς 11–12 ὀργῇ – τοῦτο δ᾽ ὅτι : Arr. An. II 24,3 ὀργῇ γὰρ ἐχώρουν ἐπὶ πᾶν . . . τῆς τε πολιορκίας τῇ τριβῇ ἀχθόμενοι καὶ ὅτι κτλ.

S p. 99–100 3 S marg 4 προστυγχανόντων Ssl : ἐντυγχανόντων S 11 γὰρ Ssl 13 οὐκ ὀλίγαις S marg 16 S marg 19 συνομοτίας S σύλλησιν S 24 S marg

των, τὰ πολλὰ οἰκουρούσας καὶ οὐδὲ τὴν αὔλειον προελθούσας ποτέ, καὶ παρθένους εὐπρεπεῖς καὶ ὡραίας, λαμπράς τε καὶ λαμπρῶν οἰκιῶν καὶ μέχρι τότε ἀρρένων ὀφθαλμοῖς ὅλως ἀψαύστους, τὰς μὲν βίᾳ τῶν θαλάμων ἐξελκομένας ἀπηνῶς τε ἅμα καὶ ἀναιδῶς ἁρπαζομένας, τὰς δὲ – κακὸν αὐταῖς ἔτι κοιμωμέναις ἐφιστάμενοι ὄναρ ἄνδρες ξιφήρεις, ᾑμαγμένοι τὰς χεῖρας τῷ φόνῳ, θυμοῦ πνέοντες, φονικὸν βλέποντες, ἄσημα φθεγγόμενοι, ἀπηρυθριασμένοι πρὸς πάντα τὰ χείριστα ἅτε πλῆθος σύμμικτον ὄντες ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ γένους καὶ τύχης συνειλεγμένοι, ὥσπερ θῆρες ἄγριοι καὶ ἀνήμεροι εἰσπηδῶντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ σύροντες ὠμῶς, ἕλκοντες, σπαράσσοντες, βιαζόμενοι, ἀπάγοντες αἰσχρῶς, ἐπὶ τῶν τριόδων ὑβρίζοντες, καὶ τί κακὸν οὐχὶ ποιοῦντες; φασί γέ τοι τὰς πολλὰς αὐτῶν καὶ πρὸς μόνην τὴν ἀήθη θέαν τε καὶ ἀκοὴν τούτων καταπλαγείσας ἐγγὺς ἐλθεῖν ἀφεῖναι καὶ τὴν ψυχήν· (6) ἔτι δὲ γέροντας ἐντίμους ἑλκομένους τῆς πολιᾶς, τοὺς δὲ καὶ | τυπτομένους ἀνηλεῶς, παῖδας εὐγενεῖς καὶ ὡραίους ἀπαγομένους, ἱερεῖς ἐλαυνομένους, παρθένους μοναζούσας σεμνάς τε καὶ ἀπροΐτους τὸ ὅλον καὶ τῷ θεῷ μόνῳ προσανεχούσας καὶ ζώσας, ᾧ καθιέρωσαν ἑαυτάς, τὰς μὲν τῶν δωματίων βιαίως ἐξαγομένας καὶ συρομένας, τὰς δὲ τῶν ἱερῶν ἀποσπωμένας, ἐν οἷς κατέφευγον, καὶ ἀπαγομένας σὺν ὕβρει καὶ ἀτιμίᾳ ξαινομένας τε τὰς παρειὰς σὺν οἰμωγῇ καὶ ὀλολυγῇ καὶ κοπτομένας πικρῶς, παῖδας ἁπαλοὺς ὠμῶς ἀποσπωμένους μητέρων, κόρας ἐλεεινῶς χωριζομένας τῶν νεογάμων ἀνδρῶν, ἄλλα μυρία εἰργασμένους δεινά.

διαρπαγὴ καὶ σύλησις τῶν ἱερῶν

62 (1) τὴν δὲ τῶν ἱερῶν ὕβριν καὶ σύλησιν καὶ διαρπαγὴν πῶς ἄν τις ἐξείποι τῷ λόγῳ; κατεβάλλοντο μὲν ἀτίμως εἰς γῆν εἰκόνες καὶ ἀφιδρύματα καὶ τἆλλα τῶν ἱερῶν, ἀπεσπᾶτο δὲ κόσμος ὁ τούτων, ἐδίδοτο δὲ τὰ μὲν αὐτῶν τῷ πυρί, τὰ δὲ ἐς λεπτὰ τεμνόμενά τε καὶ συντριβόμενα ἐπὶ τῶν τριόδων ἐρριπτεῖτο, ἠνοίγοντο δὲ θῆκαι τῶν παλαιῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν καὶ τὰ τούτων ἐξήγετο λείψανα καὶ ἀτίμως λεπτυνόμενα καὶ λυόμενα εἰς ἀέρα ἐλικμᾶτο, τὰ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀμφόδων ἐρριπτεῖτο. (2) κρατῆρές τε καὶ φιάλαι καὶ ἃ τὴν παναγε-

8 πλῆθος σύμμικτον : cf. Thuc. VI 17,2 ὄχλοις ... ξυμμείκτοις 11–12 ἐπὶ τῶν τριόδων – ποιοῦντες : cf. Dem. De cor. 48 ὑβριζομένων καὶ τί κακὸν οὐχὶ πασχόντων

S p. 100–101 1 αὔλιον S 6 θυμοῦ S : θυμὸν dubitanter Fatouros coll. Aesch. Choeph. 33, sed cf. ex. gr. Quint. Smyrn. 6,164 et Euseb. vit. Const. 2,1 7 ἄσημα φθεγγόμενοι S marg ἅττε S 11 κακὸν S marg : δεινὸν S 18 δοματίων S 20 ξενομένας S 21 ὀλολυγῇ Ssl : ὀλολυγμῷ S 23 εἰργασμένους S (-ους comp.) : εἰργασμένα edd. 24 S marg 25 σύλλησιν S 32 ἐρριπτεῖτο Spc : ἐρρίπτετο Sac

στάτην θυσίαν ἐδέχετο, αἱ μὲν ἐς προπόσεις ἦσαν καὶ μέθην αὐτοῖς, οἱ δὲ συντριβόμενοί | τε καὶ χωνευόμενοι ἀπεδίδοντο, ἱερὰ δὲ σκεύη καὶ πέπλα τίμια πολυτελῆ τε καὶ πολλῷ χρυσίῳ ἐνυφασμένα, τὰ δὲ καὶ λίθοις διαφανέσι καὶ μαργάροις καταστραπτόμενα, τὰ μὲν ἀπεδίδοντο Ἰουδαίοις εἰς ἀπόχρησιν οὐ καλήν, τὰ δὲ πυρὶ παρεδίδοντο χωνευόμενα διὰ τὸν χρυσόν. (3) βίβλοι τε ἱεραὶ καὶ θεῖαι, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἔξω μαθημάτων καὶ φιλοσόφων αἱ πλεῖσται, αἱ μὲν πυρὶ παρεδίδοντο, αἱ δὲ ἀτίμως κατεπατοῦντο, αἱ πλείους δὲ αὐτῶν οὐ πρὸς ἀπόδοσιν μᾶλλον ἢ ὕβριν δύο ἢ τριῶν νομισμάτων, ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ ὀβολῶν ἀπεδίδοντο. (4) τράπεζαι δὲ ἱεραὶ ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνεσπῶντο καὶ ἀνετρέποντο τοῖχοί τε τῶν ἀβάτων καὶ ἀψαύστων τόπων ἀνηρευνῶντο καὶ τὰ τῶν τεμενῶν ἱερὰ ἕδη ἀνωρύττετό τε καὶ κατεσκάπτετο ἐπὶ ζητήσει χρυσοῦ· ἄλλα τε πολλὰ τοιαῦτα ἐτολμᾶτο.

63 (1) οἱ δὲ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τείχους τεταγμένοι τε καὶ μαχόμενοι κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν δυστυχεῖς Ῥωμαῖοι νομίζοντες σῶν εἶναι τὴν πόλιν καὶ κακῶν ἀπαθῆ καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας ἐλευθέρους (οὐδὲ γὰρ ᾔδεσάν πω τὰ γινόμενα) εὐρώστως τε ἠγωνίζοντο καὶ μετὰ ῥώμης ἠμύνοντο τοὺς ἐπιόντας καὶ ἀπεωθοῦντο λαμπρῶς τοὺς ἐπιβαίνειν πειρωμένους τοῦ τείχους. (2) ὡς δὲ κατὰ νώτου τε εἶδον τοὺς πολεμίους καὶ βάλλοντας ἀπὸ τῶν ἔνδον καὶ τῆς πόλεως αὐτοὺς καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας ἠνδρα|ποδισμένους ἑώρων καὶ ἀπαγομένους αἰσχρῶς, οἱ μὲν αὐτῶν ἀθυμίᾳ ληφθέντες ἐρρίπτουν σφᾶς αὐτοὺς μετὰ τῶν ὅπλων ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ ἀπέθνῃσκον, οἱ δὲ ἀπογνόντες τοῖς ὅλοις καὶ τὰ ὅπλα τῶν χειρῶν ἐκλυομένων ἤδη ἀπολύοντες παρεδίδουν αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις ἀμαχὶ χρήσασθαι ὅ τι καὶ βούλοιντο.

θάνατος τοῦ Ὀρχάνη

64 (1) ἔτυχε δ᾽ ἐκεῖσε τότε παρὼν καὶ μαχόμενος ἐπὶ τοῦ τείχους σὺν αὐτοῖς καὶ Ὀρχάνης ὁ τοῦ βασιλέως θεῖος τοῦ Ἀτουμάνων γένους, ὃν εἶχε βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἐν τῇ πόλει ἐν πολλῇ ἄγων θεραπείᾳ τε καὶ τιμῇ δι᾽ ἐλπίδας φυγάδα πρὸ πολλοῦ ὄντα διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀδελφοῦ· ἐζήτει γὰρ αὐτὸν ἀνελεῖν. ὃς ἰδὼν τὴν τῆς πόλεως ἅλωσιν καὶ θέλων ἑαυτὸν ἐκσῶσαι πρῶτα μὲν ἐβουλήθη λαθὼν διαδρᾶναι ὡς εἷς τῶν ἀπὸ τῆς στρατιᾶς τῇ τε σκευῇ καὶ τῇ τῆς φωνῆς ὁμοιότητι, ὡς δὲ εἶδε γνωσθείς τε καὶ διωκόμενος (ἦσαν γάρ οἱ ἀναγνόντες αὐτόν),

S p. 101–103 **1** ἦσαν καὶ μέθην αὐτοῖς Spc (litteris α–γ supra scriptis) : καὶ μέθην ἦσαν αὐτοῖς Sac **2** χονευόμενοι S **5** ἰουδαίοις S marg : πονηροτάτοις ἀνδρᾶσιν S **5–6** χονευόμενα S ad **14** sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg **25** πολεμίοις S marg : ἐχθροῖς S **26** S marg **32** θέλων Ssl : βουλόμενος S **33** στρατιᾶς edd. : στραᾶς S

ῥιπτεῖ ἑαυτὸν εὐθὺς κατὰ τοῦ τείχους καὶ ἀποθνῄσκει. (2) οἱ δὲ στρατιῶται δραμόντες αἴρουσιν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν ἀποταμόντες καὶ ἀπήγαγον τῷ βασιλεῖ· καὶ γὰρ ἐζήτει αὐτὸν διὰ σπουδῆς ἢ ζῶντα ἢ τεθνεῶτα ἰδεῖν.

65 ἐν τούτῳ δὲ καὶ Χαμουζᾶς ὁ τῶν νεῶν ἡγεμών, ὡς εἶδε τὴν πόλιν ἐχομένην ἤδη καὶ τοὺς ὁπλίτας | ληϊζομένους αὐτήν, εὐθὺς ἐπιπλεῖ τῇ ἁλύσει καὶ διαρρήξας αὐτὴν εἴσω γίνεται τοῦ λιμένος· καὶ ὅσας εὗρε τῶν Ῥωμαϊκῶν νεῶν (αἱ γὰρ τῶν Ἰταλῶν τριήρεις τε καὶ ὁλκάδες εὐθὺς βιασάμεναι ταύτας ἀνήχθησαν ἐς τὸ πέλαγος), τὰς μὲν κατέδυσεν αὐτοῦ, τὰς δὲ αὐτάνδρους ἔλαβε· καὶ ἐποκείλας τὰς ναῦς ταῖς Βασιλικαῖς καλουμέναις Πύλαις ἔτι κεκλεισμένας εὑρὼν διαρρήσσει τε τὰ τούτων κλεῖθρα καὶ τοὺς μοχλοὺς καὶ καταβάλλει ταύτας· καὶ εἰσελθὼν μετὰ τῆς στρατιᾶς ἐν τῇ πόλει εὑρίσκει πολλοὺς ἐκεῖσε τῶν Ῥωμαίων συνισταμένους καὶ ἐς ἀλκὴν τραπομένους (οὔπω γὰρ ἐφθάκει πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἡ κατὰ γῆν στρατιὰ ληϊζομένη τὴν ἄλλην πόλιν) καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς τρέπεται καὶ φονεύει πάντας αὐτοῦ ὥστε διὰ τῶν πυλῶν αἷμα ῥυῆναι πολύ.

66 (1) ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἡ ἄλλη στρατιὰ ἐφθάκει, ὁμοίως δὲ καὶ διὰ τῶν ἄλλων παραλίων πυλῶν εἰσεχέοντο λαμπρῶς ταύτας συγκλῶντες καὶ καταβάλλοντες, καὶ οὕτως ἅπαν τὸ στράτευμα τῶν νεῶν ἤδη σκεδασθὲν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν τρέπεται εἰς διαρπαγὴν ληϊζόμενον πάντα τὰ ἐν ποσὶ καὶ δίκην ἐμπῖπτον πυρὸς ἢ σκηπτοῦ καὶ ἐμπιπρῶν πάντα καὶ ἀφανίζον ἢ χειμάρρου δίκην ἅπαντα παρασῦρον καὶ διαφθεῖρον· καὶ γὰρ οὗτοι πάντα διηρευνήσαντο | ἀκριβέστερον ἢ Δᾶτις, φασί, τὴν Ἐρετρικὴν ναούς, ἱερά, θήκας τε παλαιὰς καὶ τάφους ἀναρρηγνύντες στοάς τε ὑπογείους καὶ καταδύσεις καὶ κρησφύγετα καὶ ἄντρα καὶ χηραμοὺς καὶ ἄλλο πᾶν κεκρυμμένον ἀνερευνῶντες καί, εἴ πού τις ἤ τι ἦν κεκρυμμένον, εἰς φῶς ἐξάγοντες. (2) εἰς δὲ τὸν μέγιστον ἐσελθόντες τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας νεὼν εὗρον ἐκεῖ πολύ τι πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων καταφυγόντας τε καὶ θεοκλητοῦντας· οὓς καὶ δίκην σαγήνης συγκλείσαντες παρεστήσαντο πάντας ὁμο-

---

24–25 καὶ γὰρ οὗτοι – Ἐρετρικήν : Aristid. Panath. p. 50, 16–17 L.-B. οὐ διηρευνήσαντο πάντας τῆς γῆς τοὺς μυχοὺς ἀκριβέστερον ἢ Δᾶτις τὴν Ἐρετρικήν 24–25 ἀκριβέστερον – Ἐρετρικήν : cf. Herod. VI 101,3 25 ναούς – ἀναρρηγνύντες : Aristid. Panath. p. 50,5–6 L.-B. ἱερὰ δὲ συμφλέξειν καὶ θήκας ἀναρρήξειν 31 οὓς – συγκλείσαντες : cf. Aristid. Panath. p. 50,18–19 L.-B. ὥσπερ σαγηνεύων τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτὸς αὐτοῦ

S p. 103–105 ad 5sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg 10 ἐπωκείλας S 12 καταβάλει S 14 τραπομένους Ssl : τρεπομένους S 15 ληϊζομένη τὴν ἄλλην πόλιν S marg 19 post λαμπρῶς 15–17 litt. eras. S 20 καταβάλοντες S 22 ἐμπίπτον corr. ex ἐμπίπτων S 30 καὶ παίδων S marg

λογίᾳ καὶ ἀπήγαγον αἰχμαλώτους, τοὺς μὲν ἐς τὰς τριήρεις, τοὺς δὲ ἐς τὸ στρατόπεδον.

προσχώρησις τοῦ Γαλατᾶ τῷ βασιλεῖ

67 (1) ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ Γαλατᾷ, ὡς εἶδον τὴν Πόλιν ἐχομένην ἤδη καὶ διαρπαζομένην, εὐθὺς προσεχώρησαν ὁμολογίᾳ τῷ βασιλεῖ ἐπὶ τῷ μηδέν τι κακὸν παθεῖν καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας εἰσεδέχοντο τὸν Ζάγανον μετὰ τῆς στρατιᾶς· καὶ αὐτοὶ οὐδὲν ὅλως ἠδίκηντο.

(2) ἡ δὲ στρατιὰ πᾶσα ἥ τε κατὰ γῆν ἥ τε κατὰ θάλασσαν εἰσχυθεῖσα ἐς τὴν Πόλιν ἀπὸ πρωΐας βαθείας καὶ αὐτοῦ τοῦ περιόρθρου μέχρι δείλης ὀψίας ἐληΐζετο καὶ διήρπαζε ταύτην ἐκφοροῦσα πᾶσαν τὴν λείαν ἐς τὸ στρατόπεδον, τὴν δὲ καὶ ἐς τὰς ναῦς· ἔστιν ἃ δὲ ταύτης καὶ διαρπάζοντες ἔνιοι ὥσπερ φῶρες καὶ λαθραίως ἐξιόντες τῶν πυλῶν ἀπῄεσαν ἐς τὰ οἴκοι. | (3) οὕτω δὲ πᾶσαν ταύτην ἐκένωσε καὶ ἠρήμωσε καὶ πυρὸς δίκην ἠφάνισε καὶ ἠμαύρωσεν ὥσθ' ὅλως ἀπιστηθῆναι, εἰ καὶ ἦν ἐν αὐτῇ ποτε ἢ ἀνθρώπων οἴκησις ἢ πλοῦτος ἢ περιουσία πόλεως ἢ ἄλλη τις κατ' οἶκον κατασκευή τε καὶ περιφάνεια, καὶ ταῦτα οὕτω λαμπρᾶς καὶ μεγάλης ὑπαρχούσης τῆς πόλεως· οἶκοι δὲ μόνον ἐναπελείφθησαν ἔρημοι καὶ φόβον παρέχοντες τοῖς ὁρῶσι διὰ τὴν ἐρημίαν πολύν.

ἀριθμὸς τῶν ἀποθανόντων ἐν τῷ πολέμῳ Ῥωμαίων καὶ τῶν ληφθέντων αἰχμαλώτων

(4) ἀπέθανον δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων καὶ τῶν ξένων, ὡς ἐλέγοντο, παρ' ὅλον τὸν πόλεμον καὶ ἐν αὐτῇ δὴ τῇ ἁλώσει οἱ ξύμπαντες, ἄνδρες φημὶ καὶ γυναῖκες καὶ παῖδες, ἐγγύς που τετρακισχίλιοι· ἐλήφθησαν δὲ καὶ αἰχμάλωτοι ὀλίγῳ πλείους πεντακισμυρίων, τῆς δὲ στρατιᾶς ἁπάσης ἀμφὶ τοὺς πεντακοσίους.

S p. 105–106 3 S marg 14 ἀπίεσαν S 21–22 S marg 24 οἱ ξύμπαντες Spc ex ἅπαντες 25 φημὶ Spc 26 πεντακισμυρίων Spc (πεντα- in ras.)

εἴσοδος τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Πόλιν καὶ θεωρία τῶν ἐν αὐτῇ πάντων καὶ οἶκτος αὐτῆς

68 (1) ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ ταῦτα εἰσελθὼν ἐς τὴν Πόλιν κατεθεᾶτο τό τε μέγεθος καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς τήν τε λαμπρότητα καὶ καλλονὴν τό τε πλῆθος καὶ μέγεθος καὶ κάλλος τῶν τε νεὼν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων τῶν τε ἰδιωτικῶν οἰκιῶν καὶ κοινῶν καὶ τῶν ἐν δυνάμει ὄντων τὴν πολυτέλειαν, ἔτι δὲ τήν τε τοῦ λιμένος θέσιν καὶ τῶν νεωρίων καὶ τὸ πρὸς πάντα ἐπιτηδείως ἔχειν τὴν πόλιν καὶ εὐφυῶς καὶ ἁπλῶς πᾶσαν αὐτῆς τὴν κατασκευὴν καὶ τὸν κόσμον.

ὅρα συμπάθειαν

(2) ἑώρα δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων καὶ τὴν ἐρημίαν τῶν | οἰκιῶν καὶ τὴν παντελῆ φθορὰν αὐτῆς καὶ τὸν ὄλεθρον· καὶ οἶκτος αὐτὸν εὐθὺς ἐσῄει καὶ μετάμελος οὐ μικρὸς τῆς ἀπωλείας τε καὶ διαρπαγῆς, καὶ δάκρυον ἀφῆκε τῶν ὀφθαλμῶν καὶ μέγα στενάξας τε καὶ περιπαθὲς „οἵαν", ἔφη, „πόλιν εἰς διαρπαγὴν καὶ ἐρήμωσιν ἐκδεδώκαμεν". οὕτως ἔπαθε τὴν ψυχήν. (3) καὶ γὰρ ὄντως πάθος μέγα τοῦτο γέγονεν ἐφ' ἡμῶν ἐν μιᾷ δὴ ταύτῃ πόλει οἷον ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πάλαι μνημονευομένων τε καὶ ἱστορουμένων μεγάλων πόλεων μεγέθει τε τῆς ἁλούσης πόλεως καὶ ὀξύτητι καὶ ἀποτομίᾳ τοῦ ἔργου· οὐχ ἥκιστα δὲ πάντας ἐξέπληξε τούς τε ἄλλους καὶ αὐτοὺς δὴ τοὺς δράσαντας καὶ παθόντας τῷ τε παραλόγῳ καὶ ἀήθει τοῦ γεγονότος καὶ τῷ ὑπερβάλλοντι καὶ ξενίζοντι τοῦ δεινοῦ.

16–22 πάθος – δεινοῦ : Arr. An. I 9,1 καὶ πάθος τοῦτο ... μεγέθει τε τῆς ἁλούσης πόλεως καὶ ὀξύτητι τοῦ ἔργου, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τῷ παραλόγῳ ἔς τε τοὺς παθόντας καὶ τοὺς δράσαντας, οὐ μεῖόν τι τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἢ καὶ αὐτοὺς τοὺς μετασχόντας τοῦ ἔργου ἐξέπληξε **16–18** πάθος – πόλεων : cf. Jos. BJ I 12 τὰ γοῦν πάντων ἀπ' αἰῶνος ἀτυχήματα πρὸς τὰ Ἰουδαίων ἡττῆσθαι δοκῶ κατὰ σύγκρισιν **17–18** τῶν πάλαι – ἱστορουμένων : cf. Niceph. Patr. Antirrh. III 81 (PG 100, 524C 10–11) πάντων τῶν πώποτε μνημονευομένων καὶ ἱστορουμένων

S p. 106–107 **1–2** S marg (ἐναυτῇ) **4** καλωνὴν S **5** νεῶν Spc : ναῶν Sac **10** S marg **11** ἐρημίαν S marg : ἐρήμωσιν S **13** ἐσῄει Spc (in ras.) **22** ὑπερβάλοντι S

σύγκρισις καὶ ἑτέρων ἁλώσεων
σύγκρισις ἁλώσεως Τροίας

(4) ἑάλω Τροία, ἀλλ' ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ δέκα ἔτη πολεμουμένη, ὥστε, εἰ καὶ τῷ πλήθει τῶν τε ἀπολλυμένων τῶν τε ἑαλωκότων οὐ μείων ἦν ἡ συμφορά, εἰ μὴ καὶ μείζων εἰπεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄμφω ταῦτα ἔφερέ τινα κουφισμὸν καὶ παραμυθίαν αὐτῇ· οἵ τε γὰρ Ἕλληνες φιλανθρωπότερον τοῖς ἑαλωκόσι προσεφέροντο τὰς κοινὰς αἰδούμενοι τύχας ὅ τε συνεχὴς πόλεμος καὶ μακρὸς καὶ τὸ καθ' ἡμέραν τὴν ἅλωσιν προσδοκᾶν παρῄρηται τὴν ἀκριβῆ τούτων αἴσθησιν τῶν | δεινῶν· τὸ δὲ παρὸν ἀπαραμύθητον ὅλως.

σύγκρισις Βαβυλῶνος ἁλώσεως

(5) ἑάλω Βαβυλὼν ὑπὸ Κύρου, ἀλλ' οὐδὲν ἐς τὰ καίρια παραβλαβεῖσα οὐδ' αἰχμαλωσίᾳ δουλεύσασα οὐδ' ὕβρει γυναικῶν ἐκδοθεῖσα καὶ παίδων, ἀλλ' ἢ μόνον δεσπότην ἀλλάξασα καὶ τοῦτον χρηστὸν ἀντὶ πονηροῦ.

σύγκρισις Καρχηδόνος ἁλώσεως

(6) ἑάλω Καρχηδὼν ὑπὸ Σκηπίωνος δίς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον ὁμήρους δοῦσα καὶ τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου παρασχομένη εἰς χρήματα καὶ μόνα τὴν ζημίαν ἐδέξατο, τὸ δὲ δεύτερον μικρὸν ἀπωτέρω μετοικισθεῖσα σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι καὶ τοὺς οἰκήτορας ἔχουσα σῶς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς οὐδὲν τοσοῦτον ὑπέστη δεινόν.

---

1 – p. 78,25 Critobulus Arr. An. I 9,2–5 imitatus est; ibi Thebarum expugnatio comparatur cladibus quas Athenienses in Sicilia et apud Aegos Flumen acceperunt, calamitatibus quibus Lacedaemonii affecti sunt apud Leuctra et Mantineam, expugnationibus Plataearum, Meli, Scionae **4–9** εἰ καὶ – δεινῶν : Arr. An. I 9,2 εἰ καὶ πλήθει τῶν ἀπολομένων οὐ μείονα τὴν ξυμφορὰν τῇ πόλει ἤνεγκεν, ἀλλὰ . . . οὔτε αὐτοῖς τοῖς παθοῦσιν ἴσην τὴν αἴσθησιν τῆς ξυμφορᾶς προσέθηκε

S p. 107–108 **1–2** S marg **6–7** φιλανθροπώτερον S **9** τὴν ἀκριβῆ S marg post τούτων circiter 20 litt. eras. S **11** S marg **14** ἀλάξασα S **16** S marg **20** μετοικισθεῖσα S marg : μετοικίσασα S

σύγκρισις Ῥώμης ἁλώσεως

(7) ἑάλω Ῥώμη τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ Κελτῶν τε καὶ Γαλατῶν, ὑπὸ Γότθων τὸ δεύτερον, ἀλλ' οὐδὲν τοσοῦτον παθοῦσα δεινόν, ἀλλ' ἢ μόνον τυραννηθεῖσα μικρὸν καὶ χρήμασι ζημιωθεῖσα καὶ πλούτῳ καὶ δημεύσει τῶν πρώτων οἰκιῶν καὶ ὑπερορίᾳ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν καὶ πάλιν μικρὸν ὕστερον ἑαυτὴν ἀνακτησαμένη ἐπὶ μέγα δόξης ἤρθη καὶ πλούτου καὶ δυναστείας καὶ τύχης.

σύγκρισις Ἱεροσολύμων ἁλώσεως

(8) ἑάλω Ἱεροσόλυμα τρίς, ὑπ' Ἀσσυρίων τὸ πρῶτον, ὑπ' Ἀντιόχου τὸ δεύτερον, ὑπὸ Ῥωμαίων τὸ τρίτον· ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον μετοικίαν μόνην ὑπέστη σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσιν ἐς Βαβυλῶνα, ὑπ' Ἀντιόχου δὲ μικρὸν τυραννηθέντες | πάλιν εἶχον τὴν πόλιν, ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων, εἰ καὶ τὰ πάθη τῆς ἁλώσεως ἦσαν οὐ φορητά, ἀλλὰ στάσεις τε ἦσαν ἐν αὐτῇ πολλαὶ καὶ δειναὶ καὶ ἐμφύλια καὶ διαρπαγαὶ καὶ σφαγαὶ καὶ φόνοι τῶν ἐνοικούντων τε καὶ τῶν οἰκειοτάτων ἀνόσιοι καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ, ὥστε καὶ ἐν εὐχαῖς ἦν αὐτοῖς πολλάκις τὸ τὴν πόλιν ἁλῶναι ἀπαλλαγὴν ἐκ τούτου τῶν μεγίστων κακῶν οἰομένοις εὑρέσθαι ἢ τῷ θανάτῳ ἢ τῇ δουλείᾳ. οὕτως οὐδὲν τὰ τῶν πόλεων ἐκείνων πτώματα πρὸς τὸ ταύτης εἰσὶν οἷα καὶ παραβάλλεσθαι.

σύγκρισις καὶ ἑτέρων πόλεων

(9) καὶ ἄλλαι δὲ πόλεις πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ ἑάλωσαν καὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ καὶ σοφίᾳ καὶ ἀρετῇ τῶν ἐνοικούντων καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἀνθοῦσαι τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλ' οὐδὲ τὰ τούτων πτώματα λόγον ἔχει πρὸς τὰ παρόντα δεινά.

---

14 στάσεις – πολλαί : cf. Jos. BJ I 10 αὐτὴν στάσις οἰκεία καθεῖλεν

S p. 108–109 1 S marg 2 γαλατῶν S marg : γερμανῶν S 8 S marg 9 ἀσυρίων S 11 ὑπέστη S marg : ἐδέξατο S 14–15 ἐμφύλια S : ἐμφύλιοι dubitanter Müller 21 S marg 25 πτώματα S marg : πάθη S

σύγκρισις τῆς Πόλεως αὐτῆς πρὸς ἑαυτήν, λέγω δὴ τῆς τε παρὰ Λατίνων ἁλώσεως καὶ τῆς νῦν

69 (1) ἑάλω καὶ ἡ δυστυχὴς αὕτη πόλις πρώην παρὰ τῶν ἑσπερίων γενῶν ἑξήκοντα ἔτη τυραννουμένη καὶ πλοῦτον ἀφῃρέθη πολὺν καὶ ἀναθήματα τῶν ἱερῶν πλεῖστα καὶ κάλλιστα καὶ πολυτελῆ, καὶ τὰ λαμπρὰ καὶ σεμνὰ καὶ περιμάχητα ταύτης θεάματα καὶ ἀκούσματα τὰ μὲν ἐς ἑσπέραν μετεκομίσθη, τὰ δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει πυρὸς γέ|γονε παρανάλωμα, ἀλλὰ μέχρι τούτων ἦν αὐτῇ ἡ ζημία καὶ τὸ δεινόν· εἰ μηδὲ ταῦτα μικρά, τῶν οἰκητόρων δὲ οὐδένα ἀποβεβλήκει οὐδ' εἰς παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ τὰ τιμιώτατα παρεβλάβη, ἀλλ' εἶχε πάντας τοὺς ἐνοικοῦντας ἀσινεῖς ὅλως καὶ κακῶν ἀπαθεῖς· καὶ πάλιν ἀπωσαμένη τὴν τυραννίδα καὶ ἑαυτὴν ἀνακτησαμένη εἰς τὴν προτέραν ἧκε κατάστασιν καὶ βασίλειον ἦν καὶ γενῶν ἦρχε πολλῶν ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ καὶ νήσων οὐκ ὀλίγων καὶ ἐν περιφανείᾳ καὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ καὶ λαμπρότητι ἦν καὶ τῶν καλῶν ἁπάντων ἡγεμὼν καὶ παράδειγμα καὶ λόγων ἦν ἑστία καὶ παιδείας ἁπάσης καὶ σοφίας καὶ ἀρετῆς καὶ πάντων τῶν καλλίστων ὁμοῦ.

μονῳδία καὶ θρῆνος ἐπὶ τῇ Πόλει μερικός

(2) νῦν δ' ὄντως ἐξήκει τὰ κατ' αὐτὴν καὶ τὰ καλὰ συλλήβδην ἔρρει, καὶ ἀφῄρηται πάντων, πλούτου, δόξης, ἀρχῆς, περιφανείας, τιμῆς, γένους λαμπρότητος, ἀρετῆς, παιδείας, σοφίας, ἱερωσύνης, βασιλείας, πάντων ἁπλῶς· καὶ ὅσον ἐς ἄκρον εὐδαιμονίας καὶ τύχης ἤλασε, τοσοῦτον ἐς πυθμένα δυστυχίας καὶ κακοδαιμονίας κατήχθη· καὶ μακαρισθεῖσα πρώην ὑπὸ πολλῶν νῦν ὑπὸ πάντων δυστυχὴς καὶ βαρυδαίμων ἀκούει· καὶ μέχρι τερμάτων τῆς οἰκουμένης προελθοῦσα τῇ δόξῃ νῦν πᾶσαν ὁμοῦ γῆν τε καὶ θάλατταν | μεστὴν πεποίηκε τῶν ἑαυτῆς συμφορῶν καὶ τῆς ἰδίας ἀδοξίας ἐνέπλησε πανταχοῦ τῆς αὐτῆς κακοδαιμονίας ὑπομνήματα φέρουσα τοὺς οἰκήτορας, ἄνδρας ὁμοῦ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, διασπαρέντας αἰσχρῶς ἐπ' αἰχμαλωσίᾳ καὶ δουλείᾳ καὶ ὕβρει· καὶ ἡ πολλῶν γενῶν ἐπάρξασα πρότερον μετὰ τιμῆς καὶ δόξης καὶ πλούτου καὶ περιφανείας λαμπρᾶς νῦν ὑφ' ἑτέρων ἄρχεται μετὰ πενίας καὶ ἀδοξίας καὶ ἀτιμίας καὶ δουλείας αἰσχίστης·

9–10 εἰς παῖδας – τιμιώτατα : cf. supra ad 69,9–10 **22–27** ὅσον – συμφορῶν : Jos. BJ I 11 ἐπὶ πλεῖστόν τε εὐδαιμονίας συνέβη προελθεῖν καὶ πρὸς ἔσχατον συμφορῶν αὖθις καταπεσεῖν

S p. 109–111 **1–2** S marg **18** S marg (μωνωδία) **30** γενῶν S marg : ἐθνῶν S

καὶ παράδειγμα πάντων οὖσα καλῶν καὶ λαμπρᾶς εὐδαιμονίας εἰκὼν νῦν εἰκών ἐστι δυστυχίας καὶ μεγίστων συμφορῶν ὑπόμνημα καὶ στήλη κακοδαιμονίας καὶ μῦθος τῷ βίῳ.

ἀνάμνησις τῆς εὐτελείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τῆς ἀστασίας τῶν παρόντων καὶ ὡς οὐδὲν ἐν αὐτοῖς μόνιμον οὐδὲ βέβαιον

(3) οὕτως οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων πιστὸν οὐδὲ βέβαιον, ἀλλὰ πάντα δίκην Εὐρίπου ἄνω καὶ κάτω στροβεῖται καὶ περιφέρεται ταῖς ἀγχιστρόφοις τοῦ βίου μεταβολαῖς παίζοντα καὶ παιζόμενα παρὰ μέρος καὶ οὐδέποτε στήσεται τῆς ἀτάκτου ταύτης καὶ ῥοώδους φορᾶς καὶ κινήσεως καὶ τῆς ἀλλοπροσάλλου παλιρροίας τε καὶ μεταβολῆς, ἕως ἂν ἐν τοῖς οὖσι τὸ εἶναι ᾖ. (4) ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο παντὸς μᾶλλον θαυμάσας ἔχω, τήν τε γενομένην συγκύρησιν τῶν ὀνομάτων καὶ τὴν τῶν πραγμάτων | ἐναντιότητα ἐπὶ τοσαύτης περιόδου συνδραμοῦσαν ἐγγύς που διακοσίων μάλιστα καὶ χιλίων ἐτῶν. Κωνσταντῖνος γάρ, εὐτυχὴς βασιλεύς, Ἑλένης υἱός, ἀνέστησέ τε ταύτην καὶ ἐς ἄκρον εὐδαιμονίας καὶ τύχης ἐπῆρε καὶ πάλιν ἐπὶ Κωνσταντίνου, δυστυχοῦς βασιλέως, Ἑλένης υἱοῦ, ἑάλω τε καὶ εἰς ἐσχάτην δουλείαν τε καὶ κακοδαιμονίαν κατήχθη. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

70 (1) αἱ δὲ τριάκοντα τριήρεις, ἃς ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεὺς ἔπεμπε βοηθοὺς τῇ τε Πόλει καὶ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ, καταχθεῖσαι ἐς Χίον κἀκεῖσε πνεύμασιν ἐναντίοις χρησάμεναι αὐτοῦ περιέμενον καιρὸν ἐπιτήδειον ἀναμένουσαι· ὡς δὲ μετὰ μικρὸν ἐπύθοντο τὴν τῆς Πόλεως ἅλωσιν, ὑστερήσασαι τῆς βοηθείας πάλιν ἀπέπλευσαν οἴκοι μηδὲν ὑπὲρ ὧν ἧκον διαπραξάμεναι. (2) ἔδει δὲ ἄρα πάντως τὴν δυστυχῆ ταύτην πόλιν ἁλῶναί τε καὶ κακῶς παθεῖν, καὶ διὰ τοῦτο πάσης ἐπικουρίας πάντοθεν φαινομένης καὶ δυναμένης αὐτῇ βοηθεῖν παντάπασιν ἀπεστέρητο, ἀλλὰ δὴ καὶ πάντα συνδεδραμήκει πρὸς τοῦτο οὕτω τοῦ θείου ἐνδόντος.

6—11 οὐδὲν — ᾖ : cf. Plat. Phaed. 90c τῶν πραγμάτων οὐδενὸς οὐδὲν ὑγιὲς οὐδὲ βέβαιον . . ., ἀλλὰ πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ ἄνω καὶ κάτω στρέφεται καὶ χρόνον οὐδένα ἐν οὐδενὶ μένει; cf. etiam Paroem. Gr. I 222 s. v. Ἄνθρωπος Εὔριπος **7—8** ταῖς ἀγχιστρόφοις τοῦ βίου μεταβολαῖς : cf. Thuc. II 53,1 ἀγχίστροφον τὴν μεταβολὴν ὁρῶντες

S p. 111—112 **2** μεγίστων S marg **4—5** S marg **19** τριήρεις edd. : ῥιήρεις (omissa in rubricando littera τ) S ad **24** sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg **24** πάντως — **25** ἁλῶναι Spc (in ras.) **25** τε καὶ κακῶς παθεῖν καὶ S marg **27** ἀλλὰ δὴ S marg

ὅρα τὸν καιρὸν τῆς ἁλώσεως

71 ἑάλω τοίνυν ἐπὶ Κωνσταντίνου βασιλέως, ἑβδόμου Παλαιολόγων, | ἐννάτῃ καὶ εἰκοστῇ φθίνοντος Μαΐου παρὰ Ῥωμαίοις ἑξήκοντος ἔτους τῶν ἀπ' ἀρχῆς ἑνός τε καὶ ἑξηκοστοῦ πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις, ἀπὸ δὲ κτίσεώς τε καὶ συνοικίσεως ταύτης ἔτεσι τέτταρσι καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν πρὸς τοῖς χιλίοις.

ἐπιτάφιος Κωνσταντίνου βασιλέως

72 (1) θνήσκει δὲ καὶ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος αὐτός, ᾗπερ ἔφην, μαχόμενος, σώφρων μὲν καὶ μέτριος ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν βίῳ γενόμενος, φρονήσεως δὲ καὶ ἀρετῆς ἐς ἄκρον ἐπιμεμελημένος, συνετός τε καὶ τῶν ἄγαν πεπαιδευμένων, κἀν τοῖς πολιτικοῖς δὲ πράγμασι καὶ τοῖς ἐν ἀρχῇ οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τῶν πρωτείων παραχωρῶν, ὀξὺς μὲν συνιδεῖν τὸ δέον παντὸς μᾶλλον, ὀξύτερος δ' ἑλέσθαι, δεινὸς εἰπεῖν, δεινὸς δὲ νοῆσαι, δεινότερος δὲ πράγμασιν ὁμιλῆσαι, τῶν μὲν παρόντων ἀκριβὴς γνώμων, ᾗπερ ἔφη τις ὑπὲρ Περικλέους, τῶν δὲ μελλόντων ὡς ἐπὶ πλεῖστον τοῦ εἰκότος ἄριστος εἰκαστής, ὑπέρ τε τῆς πατρίδος καὶ τῶν ἀρχομένων πάντα καὶ ποιεῖν καὶ πάσχειν αἱρούμενος, ὅς γε καὶ τὸν ἐπικείμενον τῇ Πόλει προφανῆ κίνδυνον ὁρῶν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ δυνάμενος αὐτὸν ἐκσῶσαι καὶ πολλοὺς ἔχων τοὺς πρὸς τοῦτο παρακαλοῦντας οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλ' εἵλετο συναποθανεῖν τῇ πατρίδι τε καὶ τοῖς ἀρχομένοις, μᾶλλον δὲ καὶ προαπο|θανεῖν αὐτός, ὅπως μὴ ταύτην τε ἁλοῦσαν ἐπίδοι καὶ τῶν οἰκητόρων τοὺς μὲν σφαττομένους ὠμῶς, τοὺς δὲ δορυαλώτους ἀπαγομένους αἰσχρῶς. (2) ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τοὺς πολεμίους βιαζομένους τε αὐτὸν καὶ διὰ τοῦ κατερριμμένου τείχους εἰσχεομένους ἐπὶ τὴν πόλιν λαμπρῶς, εἰπεῖν λέγεται μέγα

3–6 a. d. IV Kal. Iun. anni 1453

8 ᾗπερ ἔφην : 70,25–26 **12–14** ὀξὺς – ὁμιλῆσαι : Arr. An. VII 28,2 ξυνιδεῖν δὲ τὸ δέον ἔτι ἐν τῷ ἀφανεῖ ὂν δεινότατος; cf. Hes. Op. 293–295 οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσῃ ..., ἐσθλὸς αὖ κἀκεῖνος, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται; cf. etiam supra ad 28,22–23 **14–16** τῶν μὲν παρόντων – εἰκαστής : Thuc. I 138,3 (de Themistocle) τῶν τε παραχρῆμα ... κράτιστος γνώμων καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ εἰκότος ἄριστος εἰκαστής; Arr. An. VII 28,2 ἐκ τῶν φαινομένων τὸ εἰκὸς ξυμβαλεῖν ἐπιτυχέστατος

S p. 112–114 **1** S marg **4** ἑνός τε καὶ ἑξηκοστοῦ Spc (in ras.) post ἑξηκοστοῦ 5–6 litt. eras. S **5** συνοικίσεως scripsi : συνοικήσεως S **6** post τοῖς χιλίοις 4–6 litt. eras. S **7** S marg **11** πεπεδευμένων S **12** τῶν πρωτείων S marg : τοῦ ἴσου S **15** ᾗπερ Ssl : ὅπερ S **21** προάποθανεῖν S

βοήσας ὑστάτην ταύτην φωνήν· „ἡ Πόλις ἁλίσκεται κἀμοὶ ζῆν ἔτι περίεστιν;“ καὶ οὕτως ἐς μέσους τοὺς πολεμίους ὦσαί τε ἑαυτὸν καὶ κατακοπῆναι. οὕτως ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν καὶ τοῦ κοινοῦ κηδεμών, δυστυχὴς μέντοι γε παρὰ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ, κἀν τῷ τέλει δὲ δυστυχέστατος.

ἐπίλογος

(3) τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τὴν Κωνσταντίνου ἐπὶ μέγα δόξης ἀρθεῖσαν καὶ δυναστείας καὶ πλούτου ἔν γε τοῖς κατ᾽ αὐτὴν καιροῖς καὶ πάσας τὰς πρὸ αὐτῆς ἀποκρύψασαν πολλῷ τινι καὶ ἀπείρῳ τῷ μέσῳ ἐπί τε δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ ἀρχῇ καὶ δυνάμει καὶ μεγέθει καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι θαυμαζομένας οὕτως ἐτελεύτησεν.

δασμὸς τῆς λείας καὶ τῶν λαφύρων

73 (1) βασιλεὺς δὲ Μεχέμετις τήν τε πόλιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα καλῶς θεασάμενος ἐπάνεισιν ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ διατίθεται τὰ κατὰ τὴν λείαν. καὶ πρῶτον μὲν λαμβάνει τὸν συνήθη δασμὸν αὐτῷ τῶν λαφύρων, ἔπειτα δὲ καὶ ἀριστεῖα ἀπὸ πάντων | ἐκλέγεται, παρθένους τε ὡραίας καὶ τῶν εὖ γεγονότων καὶ παῖδας καλλίστους, ἔστιν ἃ δὲ τούτων καὶ ὠνούμενος παρὰ τῶν στρατιωτῶν. (2) ἐκλέγεται δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, οὓς ἐμάνθανε γένει τε καὶ φρονήσει καὶ ἀρετῇ διαφέρειν τῶν ἄλλων καὶ δὴ καὶ Νοταρᾶν αὐτόν, ἄνδρα τῶν δυνατῶν τε καὶ ἐπιφανῶν ἄγαν ὄντα ἔν τε συνέσει καὶ πλούτῳ καὶ ἀρετῇ καὶ πολιτικῇ δυνάμει, καὶ τιμᾷ τοῦτον τῇ εἰσόδῳ τῇ παρ᾽ αὐτὸν καὶ λόγων μεταδίδωσι μειλιχίων καὶ χρησταῖς ἀνακτᾶται ταῖς ἐλπίσιν οὐ μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ· εἰσῄει γὰρ αὐτὸν ἔλεος τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς δυστυχίας αὐτῶν, ἐξ οἵας ἄρα εὐδαιμονίας ἐς οἵαν κακοδαιμονίαν κατήχθησαν. καὶ χρηστὰ περὶ αὐτῶν ἐβουλεύετο, εἰ καὶ ὁ φθόνος μικρὸν οὐκ εἴασεν ὕστερον. (3) διαθέμενος δὲ ταῦτά τε καὶ τὰ κατὰ τοὺς στρατιώτας ἅπαντα καλῶς καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν καὶ τιμήσας τοὺς μὲν αὐτῶν ἀρχαῖς τε καὶ ἀξιώμασι, τοὺς δὲ χρήμασι, τοὺς δὲ σιτηρεσίοις καὶ παντοίοις ἄλλοις δώροις, εὖ πεποιηκώς τε καὶ δεξιωσάμενος οὓς ᾔδει καλῶς ἀγωνισαμένους ἔτι τε δημηγορήσας καὶ πολλὰ εἰπὼν εἰς ἔπαινον φέροντα καὶ εὐχαριστίαν αὐτῶν ἀπολύει τὴν στρατιάν.

S p. 114–115   5 S marg   11 S marg   16–17 ἔστιν ἃ δὲ τούτων S marg : ἔστιν οὓς δὲ S   19 νοταρὰν S   20 ὄντα S marg   25 κατήχθησαν S marg : κατέπεσον S

βουλὴ τοῦ βασιλέως περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῆς Πόλεως

(4) αὐτὸς δὲ μετά γε τῶν ἐν τέλει καὶ τῆς ἰδίας αὐλῆς εἴσεισιν ἐς τὴν πόλιν | καὶ πρῶτον βουλεύεται, ὅπως ἂν αὐτὴν ξυνοικίσειε πάλιν οὐχ ὅσον ἦν πρότερον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν, εἰ δύναιτο, ὥστε βασίλειον εἶναι αὐτῷ ἐν ἐπικαίρῳ γῆς καὶ θαλάσσης κειμένην· ἔπειτα δωρεῖται πᾶσι τοῖς τε ἐν τέλει καὶ οἰκείοις οἰκίας τε λαμπρὰς τὰς τῶν δυνατῶν καὶ παραδείσους καὶ ἀγροὺς καὶ ἀμπέλους εἴσω τῆς πόλεως, τοῖς δὲ καὶ ναοὺς περικαλλεῖς, ὥστε εἶναι αὐτοῖς ἐς κατοίκησιν. (5) ἐκλέγεται δὲ καὶ αὐτὸς τὸν μέσον καὶ κάλλιστον χῶρον τῆς πόλεως εἰς οἰκοδομὴν βασιλείων. μετὰ δὲ τοῦτο τῶν αἰχμαλώτων ὅσους ἔλαβε δασμὸν σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ καθίζει παρὰ τῷ τοῦ λιμένος αἰγιαλῷ τῆς πόλεως θαλαττίους ὄντας, οὓς πρώην Στενίτας ὠνόμαζον, δοὺς αὐτοῖς καὶ οἰκίας καὶ ἀτέλειαν χρόνων ῥητῶν. (6) καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσι τοῦτ' αὐτὸ προκηρύξας, ὅσοι τὴν ἰδίαν ὠνὴν καταβαλόντες ἢ συνθέμενοι καταβαλεῖν ἐν καιρῷ ῥητῷ τοῖς δεσπόταις βούλοιντ' ἂν κατοικεῖν ἐν τῇ Πόλει, καὶ τούτοις δὲ ἀτέλειαν καὶ οἰκίας παρέσχεν ἢ τῶν ἰδίων ἢ τῶν ἀλλοτρίων. (7) ἐβούλετο δὲ καὶ τῶν ἀρχόντων, οὓς ἐξελέξατο, κατοικίσαι αὐτοῦ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις παρασχὼν αὐτοῖς καὶ οἰκίας καὶ κτήματα καὶ πρόνοιαν τοῦ ζῆν καὶ τρόπῳ παντὶ θεραπεῦσαι αὐτούς· καὶ ἦν αὐτῷ τοῦτο κατὰ νοῦν τε καὶ διὰ σπουδῆς, ὡς ἐλέγετο. (8) τὸν δέ γε Νοταρᾶν καὶ τῆς πόλεως ἐπιστάτην | ἐσκόπει καταστῆσαι καὶ τοῦ συνοικισμοῦ ταύτης κύριον συμβούλῳ χρησάμενος αὐτῷ πρότερον περὶ τούτου· ἀλλ' ἔφθησαν αὐτοὺς τὰ τοῦ φθόνου βέλη βαλόντα καιρίαν καὶ κυροῦται θάνατος ἄδικος κατ' αὐτῶν.

συμβουλὴ τῶν ἐν τέλει πρὸς τὸν βασιλέα, ὅπως ἀνέλῃ τοὺς ἄνδρας

(9) τῶν γὰρ μέγα δυναμένων ἔνιοι, οὐκ οἶδ' ὅθεν, φθόνῳ δὲ καὶ μίσει τῷ πρὸς τοὺς ἄνδρας φερόμενοι ἀναπείθουσι τὸν κρατοῦντα τούτους ἐκ μέσου ποιῆσαι μὴ δεῖν λέγοντες ἄνδρας Ῥωμαίους καὶ τῶν ἐπιφανῶν μὴ ὅτι γε κατοικεῖν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ προνοίας ἡστινοσοῦν ἠξιῶσθαι, ἀλλ' οὐδὲ ζῆν ὅλως καὶ περινοστεῖν ἐν τῷ τόπῳ τῷ σῷ· ἀνεθέντας γὰρ μικρὸν καὶ τῆς δουλείας ἀπαλλαγέντας οὐκ ἀτρεμήσειν ἔτι, ἀλλὰ τῶν ἰδίων καλῶν καὶ ὧν πρόσθεν εἶχον ἐπιθυμήσαντας καὶ δὴ καὶ ἐλευθερίας πάντα πράξειν κατὰ τῆς πόλεως ἢ αὐτομολήσαντας πρὸς τοὺς ἡμῖν ἐναντίους ἢ αὐτοῦ μένοντας.

S p. 115–117 1 S marg 3 ξυνοικίσειε scripsi : ξυνοικήσειε S 6 τὰς Ssl 8 περικαλεῖς S 15 ῥητῷ Ssl βούλοιντ' ἂν Spc (in ras.) 19 θεραπεῦσαι S : θεραπεύσας dubitanter Müller 20 ὡς ἐλέγετο S marg 25 S marg 32 καλῶν Ssl πρόσθεν Ssl : πρότερον S

ἀπόφασις κατ᾽ αὐτῶν

(10) τούτοις πεισθεὶς ἢ μᾶλλον παραπεισθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ἀναιρεθῆναι τοὺς ἄνδρας. οἱ δὲ ἀναιροῦνται καὶ συναναιρεῖται τούτοις ὁ μέγας δοὺξ σὺν τοῖς δυσὶν υἱέσι.

ὅρα γενναίαν ψυχήν

(11) φασί γέ τοι τοῦτον, ἐς τὸν τόπον τῆς ἀναιρέσεως ἀπαχθέντας, παρακαλέσαι τὸν δήμιον πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ πρότερον ἀποκτεῖναι τοὺς παῖδας τοῦ μὴ τὸν θάνατον δείσαντας ἀρνηθῆναι τὴν πίστιν, εἶθ᾽ οὕτως αὐτὸν | τοῖς παισὶν ἐπιθῦσαι. ἱστάμενον οὖν ὁρᾶν ἀτενὲς σφαττομένους τοὺς παῖδας ἀτρέπτῳ τῷ ὄμματι καὶ ἀπτοήτῳ τῇ γνώμῃ, εἶθ᾽ οὕτως εὐξάμενον καὶ τῷ θεῷ χάριτας ὁμολογήσαντα τῆς ἀπαγωγῆς τῶν τε παίδων καὶ ἑαυτοῦ ὑποθεῖναι τὸν αὐχένα τῷ ξίφει. οὕτω γενναίως καὶ μετὰ φρονήματος καθεστῶτος καὶ ψυχῆς ἀνδρείας ἀπέθνῃσκεν.

ἐπιτάφιος τοῦ μεγάλου δούκα

(12) ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ εὐσεβής τε τὰ εἰς θεὸν ὅλως καὶ συνέσει διαφέρων, ἔτι δὲ φρονήματος μεγαλείῳ καὶ γνώμης ὀξύτητι καὶ ψυχῆς ἐλευθερίᾳ πάντων κρατῶν καὶ διὰ πάντων φύσεως ῥώμην δεικνὺς καὶ ἀνὴρ ἀγαθὸς ὤν· δι᾽ ὧν καὶ τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν ἔσχε καὶ τὴν ἐν τοῖς πράγμασι δύναμιν ἐκτήσατο καὶ ἐπὶ μέγα δόξης ἤρθη καὶ πλούτου τὰ πρῶτα φέρων οὐ μόνον παρὰ Ῥωμαίοις, ἀλλὰ δὴ καὶ πολλοῖς τῶν ἔξω γενῶν. καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ πάντες εὐθαρσῶς τε καὶ μετὰ γνώμης σταθερᾶς καὶ ἀνδρείας ἀπέθνῃσκον ἐννέα τὸν ἀριθμὸν ὄντες.

(13) ὕστερόν γε μὴν καταφωράσας ὁ βασιλεὺς τόν τε δόλον καὶ τὴν κακουργίαν τῶν ἀναπεισάντων αὐτὸν ἀποκτεῖναι τοὺς ἄνδρας καὶ μισήσας τῆς κακουργίας αὐτοὺς ἐξ ὀφθαλμῶν ποιεῖται τοὺς μὲν θανάτῳ ζημιώσας, τοὺς δὲ παραλύσας τῆς ἀξίας καὶ τῆς τιμῆς· καὶ ταύτην οὐκ εἰς μακρὰν ἔδοσαν δίκην τῆς ἐς τοὺς ἄνδρας παρανομίας. | καὶ ταῦτα μὲν μικρὸν ὕστερον.

(14) ἀποκαθίστησι δὲ καὶ τῆς Πόλεως ἔπαρχον τότε καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ἄνδρα τῶν πάνυ συνετῶν καὶ χρησίμων, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς

S p. 117–119 1 S marg 5 S marg 6 ἀπαχθέντας S : ἀπαχθέντα edd. 9 ἐπιθῦσαι Ssl : ἐπισφάξαι S 14 S marg

τρόπους χρηστόν, Σουλαϊμάνην ὄνομα, ᾧ τά τε ἄλλα καὶ δὴ καὶ τὸν τῆς πόλεως συνοικισμὸν ἐπέτρεψε πάνυ τοι προὔργου ποιεῖν.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς τὴν Ἀδριανοῦ

74 (1) ταῦτα δὲ δράσας ἐπάνεισιν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ θέρους κἀκεῖσε δέχεται πρεσβείας παρά τε Τριβαλλῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ Πελοποννησίων, ἔτι δὲ Μιτυληναίων καὶ Χίων καὶ πολλῶν ἄλλων, αἷς ἁπάσαις ἐχρημάτισεν ἡμέρως τοῖς μὲν σπεισάμενος καὶ πίστεις δοὺς καὶ λαβών, τοῖς δὲ δωρησάμενος ἃ ᾔτουν, ἔστι δ' οἷς καὶ φόρους ἀνείς, τοῖς δὲ ἄλλο τι καλὸν πεποιηκώς, πᾶσι δὲ λαλήσας εἰρηνικά. (2) ὁμοίως ἥκουσι πρέσβεις αὐτῷ καὶ παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως καὶ Αἰγύπτου, ἀλλὰ δὴ καὶ Καραμάνου τοῦ Κιλίκων ἐπάρχοντος, συγχαίροντές τε τῶν κατωρθωμένων καὶ ἅμα ἐπαινοῦντες αὐτὸν τῆς τε ἀνδρίας καὶ ἀρετῆς καὶ τῆς ὑπὲρ τοῦ γένους σπουδῆς· καὶ δέχεται τούτους ἀσμένως καὶ τιμᾷ δώροις ἄλλοις τε πολλοῖς φιλοτίμοις καὶ δὴ καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν λαφύρων, καὶ ἀποπέμπει λαμπρῶς.

(3) μετὰ δὲ τοῦτο τῶν εὐγενῶν παίδων οὓς ἔλαβεν ἀριστίνδην ἐπιλεξάμενος ἀποκαθίστησιν οὓς μὲν σωματοφύλακας | καὶ περὶ αὐτόν, οὓς δὲ καὶ περὶ τὴν ἄλλην θεραπείαν αὐτοῦ, τῆς τε φρονήσεως καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς καὶ παιδείας θαυμάσας αὐτούς· καὶ γὰρ ἦσαν ὥρᾳ τε σώματος διαλάμποντες καὶ ψυχῆς εὐγενείᾳ καὶ εὐφυΐᾳ τῇ τε τῶν τρόπων καὶ τοῦ ἤθους καταστάσει πολλῷ διαφέροντες ἅτε γένους ὄντες ἐπισήμου τε καὶ λαμπροῦ καὶ φύσεως τυχόντες ἀρίστης καὶ ἐν τοῖς βασιλείοις πεπαιδευμένοι καλῶς. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν τῶν παρθένων αἰδῶ καὶ κόσμον καὶ κάλλος ἐθαύμασε καὶ τὴν ἐν τοῖς καλοῖς πᾶσι τοῦ γένους ὑπεροχήν.

ἄφιξις τῆς πρεσβείας, ἣν ἔπεμψε Κριτόβουλος ἐνδιδοὺς τὰς νήσους τῷ βασιλεῖ, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον

75 (1) ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ἀφικνεῖται καὶ παρὰ τῶν νήσων πρεσβεία τῷ βασιλεῖ, ἣν ἔπεμψε Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριώτης ὁ καὶ τάδε ξυγγράψας, ἐνδιδοῦσα τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ νήσους αὐτῷ, Ἴμβρον καὶ

4 aestas anni 1453

29–30 Κριτόβουλος – ξυγγράψας : Thuc. IV 104,4 Θουκυδίδην τὸν Ὀλόρου, ὃς τάδε ξυνέγραψεν

S p. 119–120 3 S marg 4 κἀκεῖσε Ssl : κἀκεῖ S 12 κατορθωμένων S 22 τυχόντες S marg : λαχόντες S 23 πεπεδευμένοι S 26–27 S marg

Λῆμνον καὶ Θάσον, κατηκόους οὔσας πρότερον τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ. οἱ γὰρ ἐν αὐταῖς παρ' αὐτοῦ σταλέντες ἄρχοντες πρότερον μαθόντες τήν τε τῆς Πόλεως ἅλωσιν καὶ τὸν αὐτοῦ θάνατον ἀπογνόντες τοῖς ὅλοις εὐθὺς ᾤχοντο φεύγοντες, οἱ μέν, οἱ Λήμνιοι, μετὰ τῶν Ἰταλικῶν τριήρεων καταχθεισῶν ἐν ἄκρᾳ τῆς Λήμνου ἐν τῇ φυγῇ τῇ ἀπὸ τῆς Πόλεως καὶ ὑποστροφῇ, οἱ δὲ ἐν τῇ Ἴμβρῳ μετὰ τῶν ὁλκάδων καταχθεισῶν καὶ αὐτῶν ἐν τῷ Κεφάλῳ λεγομένῳ, ἄκρᾳ τῆς Ἴμβρου. (2) οἱ δὲ ἐν ταῖς νήσοις ἰδόντες τε τὸν δρασμὸν τῶν ἀρχόντων | καὶ δεδιότες τὴν ἔφοδον τοῦ βασιλέως στόλου, μήποτε ἐπιπλεύσῃ αὐτοῖς (ἤδη γὰρ ἐπυνθάνοντο ὑποστρέφοντα τοῦτον ἐν Καλλιουπόλει) δρασμὸν ἐβουλεύοντο· καὶ μέντοι γε καὶ ἀπέδρων τῶν Λημνίων ἐγγύς που διακόσιοι ἄνδρες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, οἱ μὲν ἐς Κρήτην, οἱ δὲ ἐς Χίον, οἱ δὲ ἐς Εὔβοιαν ἀπαχθέντες. (3) Κριτόβουλος δὲ τοῦτο μαθὼν ἀνέσχε τε τούτους τῆς ὁρμῆς χρησταῖς ἐλπίσι κουφίσας καὶ ἄνδρα πιστὸν αὐτῷ πέμπει κρύφα Χαμουζᾷ τῷ σατράπῃ Καλλιουπόλεως καὶ ἡγεμόνι τοῦ στόλου παντὸς καὶ μετ' αὐτοῦ ξυνθήκας ποιεῖται μὴ ἐπιπλευσεῖσθαι ταῖς νήσοις μηδὲ κακόν τι μηθὲν ταύταις ὅλως ἢ βουλεῦσαι ἢ πρᾶξαι πολλοῖς δώροις ἀναπείσας αὐτόν, καὶ δι' αὐτοῦ μέσου πέμπει δὴ καὶ πρέσβεις ὡς βασιλέα τόν τε ἱερέα τῆς νήσου καὶ ἄρχοντα μετ' αὐτοῦ τῶν ἐγχωρίων δῶρά τε κομίζοντας καὶ ἐνδιδόντας τὰς νήσους αὐτῷ καὶ ἅμα παρακαλοῦντας ἐᾶσαί τε μένειν αὐτὰς ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτῶν καταστάσει οἰκουμένας καὶ ἀποφέρειν αὐτῷ τούς τε ὡρισμένους φόρους ἐτησίως καὶ ἄρχοντα ἔχειν ὃν ἂν κελεύσῃ.

παράδοσις τῶν νήσων παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἡγεμόνας
Αἴνου καὶ Μιτυλήνης, Παλαμήδην τε καὶ Δωριέα

(4) βασιλεὺς δὲ δέχεται τούτους ἡμέρως καὶ παρέχει τὰ αἰτηθέντα καὶ δωρεῖται τὰς νήσους, καθὼς ἦσαν ἐν τῷ τοῦ βασιλέως καιρῷ τεταγμέναι, Ἴμβρον μὲν Παλαμήδῃ τῷ τῆς Αἴνου ἐπάρχοντι, | Λῆμνον δὲ καὶ Θάσον Δωριεῖ τῷ Μιτυλήνης ἡγεμόνι. ἔτυχον γὰρ τότε ὁ μὲν ἀποστείλας τὸν υἱὸν πρέσβιν ὡς βασιλέα, ὁ Δωριεύς, ὁ δὲ ἄρχοντα τῶν πρώτων παρ' αὐτῷ καὶ σφόδρα οἰκείων, ὁ Παλαμήδης, κατὰ ζήτησιν τῶν αὐτῶν νήσων· οἷς καὶ συνέπραξαν τὰ μάλιστα οἱ παρὰ τοῦ Κριτοβούλου πρέσβεις σταλέντες ἔχοντες ἀνάθεσιν ταύτην καὶ

S p. 120–122 1 θᾶσον S 3 τε Ssl 7 καταχθεισῶν Ssl : κατασχουσῶν S 9 ἐπιπλεύσῃ Ssl : ἐπιπλεύσωσιν S 13 χῖον S 24–25 S marg 26 αἰτηθέντα (αἰ- in ras.) S 27 ἐν τῷ Spc καιρῷ S marg 29 θᾶσον S

ἐξαιτήσαντες καὶ αὐτοὶ τοῦτο παρὰ τοῦ βασιλέως. (5) οὕτως ἠλευθέρωντο τοῦ τότε κινδύνου αἱ νῆσοι· προσεδοκᾶτο γὰρ αὐταῖς κίνδυνος οὐχ ὁ τυχὼν ἐν τῇ ἀπὸ τῆς Πόλεως ἐπανόδῳ τοῦ στόλου ἐς Καλλιούπολιν.

σύλληψις τοῦ Χαλήλη καὶ ἀναίρεσις

76 (1) κατὰ δὲ τὰς αὐτὰς ἡμέρας συλλαμβάνει καὶ Χαλήλην ὁ βασιλεύς, ἄνδρα τῶν πρώτων παρ᾽ αὐτῷ καὶ μέγα δυναμένων, καὶ ἐς εἱρκτὴν ἐμβάλλει καὶ πολλὰ τιμωρησάμενος ἀναιρεῖ. εὕρεται δὲ πολύ τι χρῆμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐν αὐτῷ καὶ πλούτου παντοδαποῦ ἐκ παλαιῶν ἤδη χρόνων συλλεγέντος παρά τε τῶν προγόνων καὶ αὐτοῦ δή· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ τῶν εὖ γεγονότων παρ᾽ αὐτοῖς καὶ ἐπὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ διαφανῶν καὶ δυνάμει. πάντα οὖν τὸν πλοῦτον ἐπῆξεν ἐς τὸ βασιλικὸν ταμιεῖον πλὴν ὧν κατέλιπε τοῖς υἱέσιν αὐτοῦ εὐαριθμήτων πάνυ· ὕστερον μέντοι πάντα ἀπέδωκεν αὐτοῖς. (2) εἶχε δ᾽ αἰτίας καὶ ἄλλας μέν, δι᾽ ἃς | εἰκότως ὠργίζετο αὐτῷ ὁ βασιλεύς, αἱ δὲ μείζους ἦσαν αὗται, ὅτι τε ζῶντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς ἐν πολλοῖς ἠναντίωτο μέγα δυνάμενος παρ᾽ αὐτῷ καὶ δὴ καὶ κύριον ἔτι ζῶντος ἀποδείξαντος αὐτὸν τῆς ὅλης ἀρχῆς εἰσηγήσεσι τούτου πάλιν παρέλυσε ταύτης καὶ ὅτι ἐς τὸν κατὰ τῆς Πόλεως πόλεμον ἀποτρέπων τε ἦν αὐτὸν καὶ ἐν ἀπορρήτοις ἐκοινολογεῖτο Ῥωμαίοις ἔκφορα καθιστὰς τὰ αὐτοῦ καὶ πάντα τρόπον ἀντιπράττων τε ἦν αὐτῷ καὶ ἐναντιούμενος.

εἰσαγωγὴ Ἰσαάκου πασία εἰς τὴν τιμὴν καὶ ἀρχὴν τοῦ Χαλήλη

(3) καὶ αὗται μὲν ἦσαν αἰτίαι προηγούμεναι ἐς τὸ φανερὸν τῆς τε συλλήψεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀναιρέσεως, ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι τῶν ἀφανῶν. ἐς δὲ τὴν τούτου τάξιν ἀντικατέστησεν Ἰσαάκην, ἄνδρα τῶν πάνυ συνετῶν τε καὶ πολλῶν πραγμάτων ἔμπειρον, ἀλλὰ δὴ καὶ στρατηγικὸν καὶ ἀνδρεῖον.

---

23 καὶ αὗται – φανερόν : Thuc. I 23,6 αἱ δ᾽ ἐς τὸ φανερὸν λεγόμεναι αἰτίαι αἵδ᾽ ἦσαν

S p. 122–123 **5** S marg **8** τιμωρησάμενος Müller (app. cr.) Dethier :]ιμωρησάμενος S marg : αἰκισάμενος S εὕρεται Ssl : εὕρηται S **22** S marg **23** ἐς τὸ φανερὸν S marg

παράλυσις τῆς ἀρχῆς καὶ τιμῆς Ζαγάνου

77 (1) μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας ὕστερον παραλύει καὶ Ζάγανον τῆς τε ἀρχῆς ἅμα καὶ τάξεως ἀπολύσας αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα, ἣν νεωστὶ γεγαμηκὼς ἦν· καὶ πέμπει δὴ τοῦτον σὺν τῇ θυγατρὶ ἐς Ἀσίαν δοὺς αὐτοῖς καὶ χώραν ἱκανὴν ἐκεῖ ἐς διατροφήν.

εἰσαγωγὴ Μαχουμούτη πασία εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τιμὴν τοῦ Ζαγάνου

(2) ἀντικαθιστᾷ δὲ ἐς τὴν τούτου τάξιν τε καὶ ἀρχὴν καὶ τῶν ὅλων πραγμάτων ἐπιμέλειαν τὸν ἐπὶ τῇ ἑτέρᾳ θυγατρὶ αὐτοῦ κηδεστὴν Μαχουμούτεα, ἄνδρα τὰ πρῶτα μὲν φέροντα τοῦ γένους Ῥωμαίων πρός τε πατρὸς καὶ μητρὸς (ὁ δέ γε πρὸς πατρὸς πάππος αὐτῷ Φιλανθρωπηνὸς καὶ τῆς Ἑλλάδος ἦρχε καὶ τῇ | τοῦ καίσαρος ἀξίᾳ τετίμητο), οὕτω δὲ φύσεως ἀρίστης λαχόντα ὡς ἀποκρύψαι μὴ μόνον τοὺς κατ' αὐτὸν ἅπαντας, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἔν τε φρονήσει καὶ ἀνδρίᾳ καὶ ἀρετῇ καὶ τοῖς ἄλλοις καλοῖς, ὀξὺν μὲν οἴκοθεν συνιδεῖν τὸ δέον καὶ ἄλλου εἰπόντος νοῆσαι, ὀξύτερον δ' ἑλέσθαι καὶ καταπρᾶξαι, ἔτι δὲ δεινὸν μὲν ὁμιλῆσαι πλήθει καὶ πολλῶν ἄρξαι, δεινότερον δὲ πράγμασι χρήσασθαι καὶ ἐν ἀπόροις πόρον εὑρεῖν, μεγαλοπράγμονα, βουλευτικόν, εὐθαρσῆ, γενναῖον, ἄριστον διὰ πάντων, ὡς ἔδειξαν αὐτὸν οἵ τε καιροὶ καὶ τὰ πράγματα. (3) ἐξότου γὰρ οὗτος γέγονεν ἐν τοῖς τοῦ μεγάλου βασιλέως πράγμασι, πάντα τὰ τῆς μεγάλης ταύτης ἀρχῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἐπέδωκε τῇ τε θαυμαστῇ σπουδῇ καὶ ταῖς ἀρίσταις βουλαῖς καὶ τῇ καθαρᾷ καὶ ἀδόλῳ τούτου πρὸς τὸν κρατοῦντα πίστει τε καὶ εὐνοίᾳ· οὕτω κρείττονος τοῖς ὅλοις φύσεως ἦν τε ὁ ἀνὴρ καὶ διεδείχθη τοῖς πράγμασι. (4) βασιλεὺς δὲ ταῦτα πράξας ἐν Ἀδριανουπόλει ἐπάνεισι φθινοπώρου ἐς τὸ Βυζάντιον καὶ ἑξηκοστὸν δὴ καὶ ἓν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, τρίτον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

25–27 finis anni 1452/53

14–16 ὀξὺν – καταπρᾶξαι : cf. supra ad 81,12–14 et ad 28,22–23

S p. 123–124 **1** S marg **6** S marg **7–8** καὶ τῶν ὅλων πραγμάτων ἐπιμέλειαν praeposita nota κείμεν(ον) S marg **10–11** Φιλανθρωπηνὸς Ch. Hopf, Chroniques gréco-romanes, p. 466 n. 1 : φιλαν(θρωπ)ινὸς S : Φιλανινὸς edd. **22** τούτου Ssl **26** δὴ καὶ ἓν S marg **27** τρίτον Spc (in ras.)

ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΞΥΓΓΡΑΦΗΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΕΥΤΕΡΑ

περιέχει ἥδε τήν τε τῆς Αἴνου προσχώρησιν καὶ τὸν πόλεμον τῶν Τριβαλλῶν καὶ τὴν τελείαν τούτων καταστροφὴν καὶ δουλείαν τήν τε τῶν νήσων Λήμνου καὶ Θάσου καὶ Σαμοθρᾴκης | ἅλωσιν παρὰ τῶν Ἰταλῶν, χρόνου πλῆθος ἔτη τρία.

S p. 124–125   6 ἔτη /// τρία S

1 (1) βασιλεὺς δὲ καταλαβὼν τὴν Κωνσταντίνου πρῶτον μὲν πάνυ τοι προὔργου ποιεῖται τόν τε τῆς πόλεως συνοικισμὸν καὶ τὴν ἄλλην ταύτης ἐπιμέλειαν καὶ διόρθωσιν· καὶ πέμπει δὴ προστάγματα καὶ διατάξεις βασιλικὰς ἀνὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν μετοικίζων ἐς αὐτὴν πλείστους ὅσους οὐ μόνον Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδίου σφῶν γένους καὶ δὴ καὶ Ἑβραίων τοὺς πολλούς.

ἀνόρθωσις τῶν πεσόντων τειχῶν παρὰ τῶν μηχανῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἄλλων κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν, καὶ οἰκοδομὴ νέων βασιλείων καὶ οἰκοδομὴ τοῦ φρουρίου τῆς Χρυσέας

(2) ἔπειτα κελεύει τὰ κατερριφθέντα τοῦ τείχους παρὰ τῶν μηχανῶν τειχίζειν τε ἀσφαλῶς πάντα καί, ὅπῃ ἄλλῃ πεπονηκὸς ἦν τῷ χρόνῳ κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν, ἀνορθοῦν. καταβάλλει δὲ καὶ θεμελίους τῶν βασιλείων ἀπολεξάμενος, ὅπερ ἔφην, τὸν πλεῖστον καὶ κάλλιστον χῶρον τῆς πόλεως. (3) ἔτι δὲ κελεύει τειχίζειν καὶ φρούριον ἐρυμνὸν περί που τὴν Χρυσέαν, ᾗ ποτε τῶν βασιλέων τὸ φρούριον ἦν, καὶ γίνεσθαι ταῦτα πάντα κατὰ σπουδήν, ἐργάζεσθαι δὲ τοὺς αἰχμαλώτους Ῥωμαίους λαμβάνοντας τῆς ἡμέρας μισθὸν ἀνὰ νομισμάτων ἓξ ἢ καὶ πλείω. (4) ἦν δὲ τοῦτο τρόπον τινὰ πρόνοια παρὰ τοῦ βασιλέως τοῖς αἰχμαλώτοις τοῦ τε διατρέφεσθαι καὶ τοῦ τὴν ἰδίαν ὠνὴν εὐποροῦντας ἐκ τούτου ἔχειν κατατίθεσθαι τοῖς σφῶν κυρίοις καὶ ἐλευθέρους γινομένους κατοικεῖν ἐν τῇ Πόλει· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ φιλανθρωπίᾳ πολλῇ | καὶ εὐποιίᾳ, προσέτι γε μὴν καὶ μεγαλοψυχίᾳ βασιλικῇ καὶ περὶ πάντας μὲν τοὺς ἄλλους ἁπλῶς, οὐχ ἥκιστα δὲ περὶ τοὺς αἰχμαλώτους τούτους ἐχρῆτο, ἐλεῶν τε αὐτοὺς καὶ καθημέραν φιλοτίμως εὐεργετῶν. (5) ἐξερχόμενος γὰρ τῶν βασιλείων πολλάκις καὶ κατὰ θέαν τὴν πόλιν περιιὼν ἢ ἄλλως γέ πως, εἴ πού τισιν ἐνετύγχανε τούτων, εὐθὺς ἀνέχων τὸν ἵππον διεδίδου πᾶσι δαψιλῶς αὐτοχειρὶ καὶ ἀργυρίου νομίσματα καὶ χρυσίου πολλάκις· τοσοῦτος ἔλεος εἶχεν αὐτὸν τῶν ἀνδρῶν.

μετάκλησις Γενναδίου καὶ ἀποκατάστασις εἰς τὴν πατριαρχείαν

2 (1) ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις μετακαλεῖται καὶ τὸν Γεννάδιον, ἄνδρα σοφὸν πάνυ καὶ θαυμαστόν· τούτου γὰρ τῆς τε σοφίας καὶ φρο-

13 ὅπερ ἔφην : 83,8–10

S p. 125–126 **1** //τὴν// S **5** ἰδίου S marg **6** ἐβραίων S **7–9** S marg **10** κατερριφθέντα S : καταρριφθέντα Müller, sed cf. 149,15 **18** τοῦ Ssl **24** ἐλεῶν ex ἐλειῶν corr. ut videtur S **29** S marg

νήσεως καὶ ἀρετῆς καὶ πρόσθεν πολὺν ἔχων λόγον ὑπὸ τῆς φήμης εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐζήτει τὸν ἄνδρα ποθῶν ἰδεῖν τε αὐτὸν καὶ ἀκοῦσαι τῆς σοφίας αὐτοῦ. ἔνθεν τοι καὶ σὺν πολλῷ πόνῳ ζητήσας αὐτὸν ἐν Ἀδριανουπόλει εὑρίσκει παρά τινι τῶν δυνατῶν ἐν κώμῃ τινὶ φυλαττόμενον μέν, ἐν πολλῇ δὲ θεραπείᾳ τυγχάνοντα· ᾔδεῖτο γὰρ αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ὁ κατέχων καὶ πολέμιος ὤν. (2) ἰδὼν δὲ τοῦτον ὁ βασιλεὺς καὶ πεῖραν ὡς ἐν ὀλίγῳ λαβὼν τῆς τε σοφίας καὶ συνέσεως καὶ ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός, ἔτι δὲ καὶ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεώς τε καὶ χάριτος, ἐθαύμασέ τε | τοῦτον διαφερόντως καὶ ἐν πολλῇ ἦγε θεραπείᾳ τε καὶ τιμῇ χώραν τε διδοὺς αὐτῷ τῆς εἰσόδου τῆς παρ' αὐτὸν καὶ ὁμιλίας ἀξιῶν ἐλευθέρας καὶ ἡδόμενος τοῖς τε λόγοις αὐτοῦ καὶ ταῖς ἄλλαις συντυχίαις καὶ ἀποκρίσεσι· τιμᾷ δὲ καὶ δώροις αὐτὸν φιλοτίμοις τε καὶ ἐντίμοις, καὶ τέλος πατριάρχην καθίστησι καὶ ἀρχιερέα Χριστιανοῖς πολλαῖς ἀξιώσεσι καὶ ἀνάγκαις, χαρισάμενος αὐτῷ σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὸ τῆς ἐκκλησίας κράτος καὶ τὴν ἄλλην δύναμιν καὶ ἀρχὴν οὐδὲν ἧττον ἧς εἶχε πρόσθεν παρὰ τῶν βασιλέων. (3) καὶ διαλέξεις δὲ πολλὰς καὶ καλὰς περὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως καὶ θεολογίας ἐνδίδωσιν αὐτῷ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀδεῶς καὶ ἐλευθέρως ποιεῖσθαι αὐτὸς φοιτῶν παρ' αὐτὸν ἄγων τε μετ' αὐτοῦ καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ ἐντίμους τε καὶ σοφοὺς τιμῶν κἀν τούτοις αὐτόν· καὶ πολλοῖς δὲ ἄλλοις ἀγάλλει τὸν ἄνδρα. οὕτως οἶδεν αἰδεῖσθαι ἀνδρὸς ἀρετὴν οὐ πολέμιος μόνον, ἀλλὰ καὶ τάξις πᾶσα, βασιλέων φημὶ καὶ τυράννων καὶ δυναστῶν. καὶ οὕτω δὴ καὶ τὴν ἐκκλησίαν Χριστιανοῖς θεοῦ θελήματι μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὁ βασιλεὺς ἀποδίδωσιν.

διάβασις τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ διόρθωσις τῶν ἐκεῖ

3 (1) οὕτω δὲ διαθεὶς τὰ κατὰ τὴν Πόλιν ὁ βασιλεὺς ἐς τὴν Ἀσίαν διαβαίνει καὶ καταλαβὼν τὴν Προυσίου σπένδει τε τῷ πατρὶ καὶ ἁγιστείας | ἐπὶ τῷ τοῦδε τάφῳ καὶ μνημόσυνα τελεῖ μεγαλοπρεπῶς κοσμεῖ τε τοῦτον ἀναθήμασι πολυτελέσι καὶ δώροις βασιλικοῖς. (2) ἔπειτα τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ καθίστησιν· εἴ τί που νεωτερίζον ἦν ἢ νεοχμῶν ὅλως παρά τε τῶν ἐκεῖσε ἡγεμόνων τε καὶ γενῶν ἢ ἄλλως γέ πως ἔχον, ἅπαντα καθιστάμενος ἔτι τε σατραπείας ἀπολεγόμενος καὶ ἀρχὰς καὶ ἄρχοντας καὶ σατράπας ταύταις ἐγκαθιστὰς τά τε ἄλλα ἐν αὐτῇ πάντα καλῶς διορθωσάμενός τε καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν διαθεὶς ἐν πέντε καὶ τριάκοντα ταῖς πάσαις ἡμέραις ἔπαρχόν τε τῆς ὅλης Ἀσίας ἀποδείξας τὸν Χαμουζᾶν ἐπάνεισιν αὖθις ἐς τὸ Βυζάντιον.

S p. 126–128 **3** συμπολλῷ S **24** S marg (διόρθωσεις) **29** νεωχμῶν S **32** ἐγκαθιστὰς S marg : ἀποκληρῶν S **33** διορθωσάμενος Ssl : διορθώσας S

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς τὴν Ἀδριανοῦ καὶ ἀποστολὴ τοῦ στόλου μετὰ Ἰωνούζη εἰς τὰς περὶ Ῥόδον νήσους καὶ Νάξον

(3) μικρὸν δὲ διατρίψας αὐτοῦ καὶ ὅσον θεάσασθαι τὰς ταύτῃ γεγενημένας οἰκοδομὰς καὶ ἐπιτάξαι ἃ δεῖ ποιεῖν ἐν αὐταῖς τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι καὶ ὅτι τάχιστα ἀνύτειν τὰ ἔργα ὥρμησεν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ χειμῶνος. (4) κἀκεῖσε γενόμενος εὐθὺς μεταπέμπεται Ἰωνούζην, τὸν σατράπην Καλλιουπόλεως καὶ ἡγεμόνα τοῦ στόλου, καὶ κελεύει πάσῃ σπουδῇ τὸν στόλον ἐξαρτύσαντα ἐπιπλεῖν τῇ τε Νάξῳ καὶ ταῖς περὶ Ῥόδον νήσοις, Πάρῳ τε καὶ Ῥηνείᾳ καὶ Κῷ καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς ταύτῃ. (5) Ῥόδιοι γὰρ τῶν ἄλλων ἁπάντων νησιωτῶν ἐνσπόνδων ὄντων τε καὶ γενομένων τῷ βασιλεῖ μόνοι τὰς πρὸς αὐτὸν διαλλαγάς τε καὶ σπονδὰς οὐκ ἐδέξαντο, | ἀλλ᾽ ἔμειναν ἔξω σπονδῶν, δεχόμενοι δὲ τὰς τῶν δυτικῶν Ἰβήρων καὶ Ἀλανῶν ληστρικὰς ναῦς καταιρούσας αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ ἑτέρας ἀντιπληροῦντες ἐκάκουν πᾶσαν τὴν παραλίαν τοῦ βασιλέως. ὡς δὲ καὶ οἱ Νάξιοι δεχόμενοι καὶ αὐτοὶ τὰς κατάρσεις τῶν πειρατῶν καὶ παρέχοντες τούτοις σιτήσεις τε καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἔβλαπτον καὶ αὐτοὶ οὐκ ὀλίγα τὴν βασιλέως. ἐπὶ τούτους οὖν τὸν στόλον ἐξέπεμπεν.

4 (1) Ἰονούζης δὲ πληρώσας ὀγδοήκοντα ναῦς στρατιώτιδας καὶ ὁπλίσας καλῶς καὶ ἑτέρας σκευαγωγοὺς οὐκ ὀλίγας καὶ φερούσας τὰς μηχανὰς ἀναχθεὶς ἀπὸ Καλλιουπόλεως ἔπλει διὰ τοῦ Ἑλλησποντικοῦ Πορθμοῦ εὐθὺ τῶν Αἰγὸς Ποταμῶν καὶ παραμείψας Σηστόν τε καὶ Ἄβυδον καὶ τὰς καλουμένας Κυνὸς Κεφαλὰς γίνεται κατὰ τὴν Δαρδανίαν πρὸς τῷ στόματι τοῦ πορθμοῦ· παραπλεύσας δὲ τό τε Ῥίον τὸ Τρωϊκὸν καὶ τὸ Ἀχιλλέως σῆμα κατήχθη ἐς Τένεδον. (2) ἐπιμείνας δὲ ταύτῃ δύο ἡμέρας καὶ ὑδρευσάμενος τάς τε ναῦς ἁπάσας συναγαγὼν (ὑστέριζον γὰρ ἔτι τούτων ἔνιαι κατὰ τὴν ταύτῃ παραλίαν ἐρέτας συλλέγουσαι) νυκτὸς ἄρας, ἵνα μὴ ἔκπυστος γένηται θεαθεὶς (ἐβούλετο γὰρ λανθάνειν | ὡς τὰ πολλά), ἔπλει τὸν Αἰγαῖον ἐν δεξιᾷ μὲν ἔχων τὰς Κυανίδας Νήσους κατὰ πρύμναν, ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὴν Λέσβον κατὰ πρῷραν.

6 hiems anni 1454/55

S p. 128–130 1–2 S marg (2 περιρρόδον) 5 ἀνύττειν S 12–13 δυτικῶν S marg : κάτω S 22 σειστόν S 24 Ῥίον scripsi (coll. 124, 6; 178, 32) ῥοῖον S 30 pro κυανίδας vocabulum erasum (/οι///) S marg 31 πρώραν S

ὅρα χειμῶνα σφοδρὸν καὶ κίνδυνον τῶν νεῶν

(3) αἴφνης δὲ σφοδροῦ καταρραγέντος χειμῶνος καὶ κλύδωνος μετὰ λάβρων ὑετῶν καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ πνευμάτων ἐξαισίων καὶ σκότους τῆς τε θαλάσσης ἀγριουμένης καὶ τρικυμίας ἐγειρούσης μεγάλας, ὥσπερ σύνηθες τῷ Αἰγαίῳ, τὰ μὲν πρῶτα ἔπλεον αἱ νῆες πᾶσαι περί που τὸν φρυκτὸν τῆς στρατηγίδος νεὼς ἑπόμεναι ταύτῃ, ἅτε δὲ ἐν νυκτὶ καὶ σκότῳ βαθεῖ καὶ τρικυμίᾳ μεγίστῃ καὶ καταιγίδι καὶ πνευμάτων ἀντιπνοίαις ἀτάκτως φερόμεναι συνέπιπτόν τε ἀλλήλαις καὶ προσηράσσοντο καὶ κατεδύοντο αἱ πλείους αὐτοῦ, ὥστε καὶ τὴν στρατηγίδα ναῦν μικροῦ κατέδυσαν ἂν ἐπεισπεσοῦσαι ἀθρόαι, εἰ μὴ ὁ κυβερνήτης τοῦτο αἰσθόμενος εὐθὺς ἀφανίζει τὸν φρυκτόν. καὶ οὕτω δὴ σκεδασθεῖσαι ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τοῦ πελάγους ἐφέροντο παννύχιοι χειμαζόμεναι, ἕως ἡμέρα τε ἐγένετο καὶ κατήχθησαν μόγις που ἄλλῃ καὶ ἄλλῃ τῆς ταύτῃ ἠπείρου, ὡς ἔτυχον ἑκάστη περισωθεῖσαι τοῦ κλύδωνος. (4) ἔνιαι δὲ καὶ καταχθεῖσαι μικρὸν ἀπωτέρω τῆς γῆς κατέδυσαν ὑφάλοις τε καὶ σπιλάσιν ἐγκύρσασαι, αἱ δὲ τὰς μηχανὰς φέρουσαι | νῆες ὑπό τε τῆς βίας τοῦ ῥοῦ καὶ τρικυμίας ἀτάκτως φερόμεναι, αἱ μὲν αὐτῶν σκοπέλοις τε καὶ ἀκταῖς προσαράξασαι συνετρίβησαν καὶ αἱ ἐν αὐταῖς μηχαναὶ αὐτοῦ που κατέδυσαν, αἱ δ' ὀψὲ καὶ μόλις περιεσώθησαν.

5 (1) Ἰονούζης δὲ μετὰ νεῶν ἓξ ἀπολειφθεὶς καὶ πανημέριος ἐν τῷ πελάγει χειμαζόμενός τε καὶ κλυδωνιζόμενος μόγις που καὶ αὐτὸς πρὸς ἑσπέραν ἐς τὸν ἐν τῇ Χίῳ κατήχθη λιμένα διάβροχός τε καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων ἀποβαλών· παρὰ τοσοῦτον ἦλθε κινδύνου. (2) ἡμέρας δὲ τρεῖς ἐπιμείνας ἐν Χίῳ καὶ τὸν περιλειφθέντα στόλον πάντα συναγαγὼν καὶ ἐπισκευάσας ἐκ τῶν ἐνόντων ἀναχθεὶς ἐκεῖθεν καταίρει ἐς Κῶν τὴν νῆσον καὶ ἀποβὰς ἔκειρέ τε τὴν γῆν τῶν Κῴων καὶ προσβαλὼν τῷ ἄστει ἐπολιόρκει ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυεν, ἐμπρήσας τὰς πρὸ τοῦ ἄστεος οἰκίας καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην νῆσον καταδραμὼν καὶ κώμας διαρπάσας καὶ λείαν πλείστην ἐλάσας καὶ ταῖς ναυσὶν ἐνθέμενος ἐπανῄει.

---

23 παρὰ – κινδύνου : cf. supra ad 54,30

S p. 130–131 **1** S marg **2** pro καταρραγέντος vocabulum erasum S marg **6** νεὼς Ssl : νεὸς S **7** βαθεῖ edd. : βαθὺ S **9** προσηρράσσοντο S **14** post τῆς exh. ἐν ἀσία, sed del. S ταύτῃ Ssl (et S marg, sed eras.) **16** ἐγκύρσασαι S marg : ἐγχρίψασαι S **18** προσαρράξασαι S marg : ἐπωκείλασαι S **21** μόγις Ssl : μόλις S **24** ἐν χίῳ S marg : αὐτοῦ S **25** ἐκ τῶν ἐνόντων S marg : ἀπὸ τῶν ὄντων S

προσχώρησις Φωκαίας τῷ Ἰωνούζῃ

(3) γενόμενος δὲ κατὰ Φώκαιαν τὴν Νέαν λεγομένην Χίων οὖσαν καὶ ἀπόβασιν ποιησάμενος παρεστήσατο ταύτην ὁμολογίᾳ. τοῦτο δ' ἐποίησεν ἐν σπονδαῖς ὀργὴν ἔχων τοῖς Χίοις, ὅτι γε οὐκ ἐδέξαντο τοῦτον καλῶς ἐκεῖ καταχθέντα οὐδὲ τοῖς προσήκουσι δώροις ἐτίμησαν. | (4) διαθεὶς δὲ τὰ κατὰ τὴν Φώκαιαν, ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν, καὶ φυλακὴν ἐγκαταστήσας αὐτῇ καὶ παῖδας λαβὼν ἀπέπλευσεν ἐπὶ οἴκου ἐς Καλλιούπολιν καὶ διέλυσε τὸν στόλον.

ὅτι Ἰωνούζης πέντε καὶ εἴκοσι τῶν νεῶν ἀπέβαλεν ἐν τῷ χειμῶνι

(5) ἀπέβαλε δὲ τῶν νεῶν τῷ χειμῶνι πέντε καὶ εἴκοσι μετά γε τῶν σκευαγωγῶν τὰς πάσας. ἐφ' ᾧ δὴ καὶ μᾶλλον, ὥς φασιν, ἔκτοτε ὠργίζετο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καὶ δι' αὐτό γε τοῦτο καὶ ἄλλας αἰτίας μικρὸν ὕστερον ἀνεῖλεν αὐτόν. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ.

αἰτίαι δι' ἃς ὥρμητο στρατεύειν ἐπὶ τὴν Τριβαλλῶν ὁ βασιλεύς

6 (1) βασιλεὺς δ' ἐν Ἀδριανουπόλει διάγων χειμῶνος στρατιὰν μεγάλην παρεσκεύαζεν ἐπὶ Τριβαλλούς. καὶ γὰρ ἦν που πυνθανόμενος τὰ ἐκεῖ νεοχμοῦντα· τὸν γὰρ τῶν Τριβαλλῶν ἡγεμόνα νεωτέρων ἐπιθυμοῦντα κοινολογεῖσθαί τε καὶ λόγους προσφέρειν κρύφα τῷ βασιλεῖ Παιόνων καὶ συνθήκας ποιεῖσθαι μετ' αὐτοῦ, ὅπως καλῶς τε παρασκευασάμενος καὶ τὸν Ἴστρον διαβὰς ἐς τὴν τοῦ βασιλέως χώραν ἐσβάλῃ συνεσβάλλοντι καὶ αὐτῷ. (2) οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸν συνήθη δασμὸν βραδέως τε πάνυ παρεῖχε καὶ πλημμελῶς πλαττόμενος ἀεὶ προφάσεις τε καὶ ἀναβολὰς οὐ καλάς. ἐφ' ᾧ δὴ καὶ μᾶλλον ὠργίζετο ὁ βασιλεὺς τεκμαιρόμενος ἐκ τούτου νεωτέρων αὐτὸν ἐπιθυμεῖν. (3) οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἐνῆγεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς χώρας φύσις αὐτάρκη θέσιν παρεχομένη ἔς τε τὸν κατὰ Παιόνων τε καὶ Δακῶν πόλεμον ἐκπεπολε|μωμένων αὐτῷ, ὥστε ῥᾳδίας ἀπ' αὐτῆς ἐς τὴν ἐκείνων ἔχειν ποιεῖσθαι τὰς εἰσβολάς.

25–26 ἡ τῆς χώρας φύσις – παρεχομένη : cf. Thuc. I 37,2 ἡ πόλις . . . αὐτάρκη θέσιν κειμένη παρέχει αὐτοὺς κτλ.

S p. 131–133 1 S marg 4 γε Ssl 7 ἐπὶ οἴκου S marg 9 S marg 10 γε Ssl 14 S marg 17 νεωχμοῦντα S 20–21 ἐσβάλῃ Ssl : ἐμβάλῃ S 21 συνεσβάλοντι Ssl : συνεμβάλοντι S

θέσις τῆς Τριβαλλῶν

7 (1) ἡ γὰρ Τριβαλλῶν κεῖται μὲν ἐν ἐπικαίρῳ τῆς ἄνω Θρᾴκης ἀρχομένη μὲν ἀπὸ τῆς ἄνω Μυσίας καὶ τοῦ Αἵμονος ὄρους, παρήκουσα δὲ μέχρι τοῦ Ἴστρου καὶ ὁμοροῦσα δι' αὐτοῦ τῇ Δακῶν καὶ Παιόνων ἀρχῇ.

σημείωσαι περὶ τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ

ὁ γὰρ Ἴστρος μέγιστος ὢν ποταμῶν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην ἄρχεται μὲν ἀπὸ τῶν Κελτικῶν Ὀρῶν, ῥέων δὲ δι' αὐτῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς τῶν Παιόνων τε καὶ Δακῶν καὶ ἑτέρων οὐκ ὀλίγων γενῶν, καὶ πολλὴν διερχόμενος γῆν καὶ κρείττων αὐτὸς ἑαυτοῦ γινόμενος ἀεὶ ταῖς προσθήκαις τῶν ἐς αὐτὸν ἐσβαλλόντων ποταμῶν τελευτᾷ μὲν ἐς τὴν Γετικήν τε καὶ Σκυθικὴν καὶ δι' αὐτῶν ἐκδίδωσιν ἐς τὸν Εὔξεινον Πόντον. (2) περικλείει δὲ ἐντὸς ἑαυτοῦ ἄλλα τε ἔθνη πολλὰ μαχιμώτατα καὶ δὴ καὶ τὰ Παιόνων τε καὶ Δακῶν, οἷς ἐστιν ὅμορος, ὡς ἔφην, ἡ Τριβαλλῶν παρακειμένη τε τούτοις μέχρι πολλοῦ καὶ πόλεις ἔχουσα πολλὰς καὶ καλὰς ἐν τῇ μεσογείᾳ καὶ φρούρια ἐρυμνὰ περί που τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. δι' ἃ δὴ καὶ μάλιστα ἀναγκαῖον ἐδόκει τῷ βασιλεῖ χειρώσασθαί τε αὐτὴν καὶ τὰ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ φρούρια κατασχεῖν, ὅπως εἴη τῆς τούτου διαβάσεως κύριος καί, ὅταν αὐτός τε ἐθέλῃ, ῥᾳδίως ἔχῃ διαβαίνειν ἐς τὴν ἐκείνων κἀκείνους τε ἀπείργῃ τῆς ἐς τὴν αὐτοῦ διαβάσεως. |

6–12 ὁ γὰρ Ἴστρος – μαχιμώτατα : Arr. An. I 3,1 τὸν Ἴστρον ποταμῶν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην μέγιστον ὄντα καὶ πλείστην γῆν ἐπερχόμενον καὶ ἔθνη μαχιμώτατα ἀπείργοντα, τὰ μὲν πολλὰ Κελτικά, ὅθεν γε καὶ αἱ πηγαὶ αὐτῷ ἀνίσχουσιν, . . . ἐπὶ δὲ Γέτας . . . ἐπὶ δὲ Σκύθας ἔστε ἐπὶ τὰς ἐκβολάς, ἵνα ἐκδιδοῖ . . . ἐς τὸν Εὔξεινον Πόντον 6–11 ὁ γὰρ Ἴστρος – Πόντον : Herod. IV 48,1 Ἴστρος μὲν ἐὼν μέγιστος ποταμῶν πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν . . . κατὰ τοιόνδε μέγιστος γέγονε ποταμῶν καὶ ἄλλων ἐς αὐτὸν ἐκδιδόντων et 49,3 ῥέει γὰρ δὴ διὰ πάσης τῆς Εὐρώπης ὁ Ἴστρος ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν . . . ἐς τὰ πλάγια τῆς Σκυθικῆς ἐσβάλλει . . . (50,2) ὀλίγῳ τε μέζων τῆς ἑωυτοῦ φύσιος γίνεται 13 ὡς ἔφην : supra l. 3–4

S p. 133 1 S marg 2 ἄνω θράκης S marg : εὐρώπης S 5 S marg 9–10 προσθήκαις S marg : εἰσβολαῖς S 14 παρακειμένη S marg : παρήκουσα S 19 ἐς τὴν ἐκείνων S marg τε S : seclusit Müller

σημείωσαι περὶ τῆς Τριβαλλῶν γῆς ὅπως πάμφορός
τέ ἐστι καὶ πᾶσιν εὐθήνεται καλοῖς

οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς χώρας ἀρετὴ οὐδὲν ἧττον ἐπῆγεν αὐτὸν θαυμαστή τις οὖσα καὶ πᾶσιν εὐθηνουμένη τοῖς ἀγαθοῖς· ἥ τε γὰρ γῆ πάμφορός τέ ἐστιν αὐτῇ ἐρρωμένη πρὸς ἁπάσας γονὰς καὶ πάντα μετὰ δαψιλείας παρεχομένη, ὅσα φέρουσιν ὧραι σπερμάτων τε καὶ φυτῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ ὅσα νέμονται γῆν, αἰπόλιά τέ φημι καὶ ποίμνια καὶ συφόρβια καὶ βουκόλια καὶ ἵππων ἀγαθῶν οὐκ ὀλίγην φορὰν καὶ πολλῶν ἄλλων ἐδωδίμων τε καὶ χρησίμων ζῴων ἡμέρων τε καὶ ἀγρίων γένη διάφορα· ἃ πάντα τρέφει μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας. (3) τὸ δὲ μέγιστον καὶ ᾧ πάσας τὰς ἄλλας νικᾷ μεθ' ὑπερβολῆς, ὅτι χρυσὸν καὶ ἄργυρον ὥσπερ ἀπὸ πηγῶν ἀναδίδωσι καὶ πανταχοῦ ταύτης ὀρύσσοντι ψήγματα παρέχει χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πλεῖστα καὶ κάλλιστα καὶ κρεῖσσον τῆς Ἰνδικῆς. (4) δι' ἃ δὴ καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἡ Τριβαλλῶν ἀρχὴ εὐδαίμων τε ἦν καὶ ἐπὶ πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ μέγα ἐφρόνει καὶ βασίλειον ἦν καὶ πόλεις εἶχε πολλὰς καὶ μεγάλας ὑφ' ἑαυτῇ, ἀλλὰ δὴ καὶ εὐδαίμονας, καὶ φρούρια ἐρυμνὰ καὶ δυσάλωτα· καὶ καταλόγων στρατιωτικῶν τε καὶ στρατευμάτων ἐπλούτει καὶ ὅπλων πολλῶν καὶ καλῶν καὶ οἰκήτορας εἶχεν ἀρίστους καὶ νεότητα ἔτρεφε πολλήν τε καὶ εὐανδροῦσαν καὶ ζηλωτὸς ἦν ἐν πᾶσι τε καὶ περίβλεπτος, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπίφθονος, καὶ πολλοὺς εἶχε τοὺς οὐ μόνον ἐρῶντας | αὐτῆς, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπιβουλεύοντας.

σημείωσαι ὡς καὶ πρότερον ἑάλω ἡ Τριβαλλῶν
ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μωράτεω

(5) ἐστράτευσε μὲν οὖν ἐπὶ ταύτην καὶ πρόσθεν Μωράτης, ὁ τοῦ βασιλέως πατήρ, χειρὶ πολλῇ καὶ δυνάμει ἐσβαλὼν καὶ πᾶσαν αὐτὴν παρεστήσατο καὶ πόλεις καὶ φρούρια εἷλε, τά τε ἐν τῇ μεσογείᾳ τά τε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου κείμενα, τὰ μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ τοῖς ὅπλοις, τὰ δὲ καὶ ἀμαχὶ προσχωροῦντα, καὶ πάσης ἁπλῶς ἐκράτησε τὸν ταύτης ἡγεμόνα Λάζαρον ἐξελάσας ἐς Παίονας.

(6) ὅν γε δὴ χρόνον ἤδη συχνὸν περιιόντα τε καὶ ἀλώμενον ἐν αὐτοῖς

5 ἐρρωμένη πρὸς ἁπάσας γονάς : Aristid. Panath. p. 19,10 L.-B. ἔρρωτο μὲν ἡ γῆ πρὸς ἁπάσας γονάς

S p. 134–135 1–2 S marg (εὐθύνεται) 4 εὐθυνουμένη S 9 ἐδοδίμων S ad 11 sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg 13 ψύγματα S 14 ἐξαρχῆς S 23–24 S marg 31 ἁλώμενον S

ᾤκτειρε τῆς ἄλης ὁ βασιλεύς, καὶ τὰ μὲν οἴκοθεν, τὰ δ' ὑπὸ τῶν φίλων παρακληθεὶς (καὶ γὰρ ἦν, εἰ καί τις ἄλλος, τήν τε γνώμην καὶ τὸν τρόπον χρηστός), ἔτι δὲ καὶ σύμμαχόν τε καὶ συνεργὸν ἔχειν βουλόμενος φίλον τε ἤδη γεγονότα καὶ εὖ πεπονθότα τὰ μέγιστα ἔς τε τὸν κατὰ Παιόνων τε καὶ Δακῶν πόλεμον πολὺν δὴ χρόνον ὁμοροῦντά τε τούτοις καὶ τὴν ἐκείνων χώραν καὶ ἤθη καλῶς ἐξεπιστάμενον καὶ δὴ καὶ γενναῖον ὅλως ὄντα καὶ στρατηγικόν, πάλιν ἀποδίδωσιν αὐτῷ τήν τε χώραν καὶ τὴν ἀρχὴν μήτε τινὸς στερήσας ὧν ἔλαβε, μᾶλλον δὲ καὶ προσεπιδοὺς πολλὰ τῶν ἰδίων, μήτε μὴν ὅμηρόν τι λαβὼν παρ' αὐτοῦ, φόρους δὲ μόνους τοὺς εἰθισμένους καταβάλλειν κελεύσας καὶ ὅρκοις καταδήσας καὶ πιστεύσας | αὐτῷ τὴν ἀρχήν.

8 (1) Λάζαρος δὲ τὴν ἰδίαν ἀρχὴν αὖθις ἀναλαβὼν κατὰ μικρόν τε κρατυνάμενος καὶ ἄρξας αὐτῆς ἐγκρατῶς ἦν ὑποταττόμενος τῷ τε πατρὶ τοῦ βασιλέως καὶ αὐτῷ δὴ βασιλεῖ μέχρι τινὸς καὶ τὸν φόρον ἀποδιδούς· μετὰ ταῦτά γε μήν, ᾗπερ ἔφην, ἀβουλίᾳ γνώμης χρησάμενος καὶ νεωτέρων ἐπιθυμήσας οὔτε τὸν φόρον ἀπεδίδου ῥᾳδίως καὶ μετὰ τῶν Παιόνων τε καὶ Δακῶν ἔπραττε παραβαίνων τὰς μετὰ βασιλέως σπονδάς.

ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως κατὰ Τριβαλλῶν

(2) ὅπερ δὴ καταφωράσας ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ποιοῦντα καὶ δικαίᾳ ληφθεὶς ὀργῇ τὴν ἐκστρατείαν κατ' αὐτοῦ ἐποιεῖτο. παρασκευασάμενος οὖν χειμῶνος καλῶς, ἐπειδὴ ἔαρ ὑπέφαινεν ἤδη, ἄρας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ ἱππικῷ τε καὶ πεζικῷ ἐχώρει διὰ τῆς μεσογείας Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας, συνεπαγόμενος ἅμα οἱ καὶ μηχανὰς οὐκ ὀλίγας καὶ ὅπλα πάμπολλα.

σημείωσαι τὸ πλῆθος τῆς στρατιᾶς

(3) ἦν δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ, ὡς ἐλέγετο, ἵππος μὲν πεντακισμυρία, πεζὸς δὲ οὐκ ὀλίγῳ πλείων τούτων.

---

22 ver anni 1455

15 ᾗπερ ἔφην : 94,17–24

S p. 135–136   1 ἄλης S   4 τε[1] Ssl   καὶ εὖ πεπονθότα τὰ μέγιστα S marg   τε[2] S : seclusit Müller   τὸν Spc (-ὸν in ras.)   7 ὅλως S marg   8 χῶραν S   19 S marg   20 ὅπερ Ssl : ὃ S   ὁ βασιλεὺς S marg   δικαία S marg   26 S marg

εἰσβολὴ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Τριβαλλῶν καὶ καταδρομὴ καὶ φρουρίων ἅλωσις

καταλαβὼν δὲ τήν τε | Μυσίαν καὶ τὸ Αἵμονος ὄρος, ἔνθα ἡ πάροδος, ἑβδομαῖος διαβαίνει τε ταύτην ἀσφαλῶς παντὶ τῷ στρατῷ κἀκεῖθεν ὁρμηθεὶς τριταῖος ἐσβάλλει ἐς τὴν Τριβαλλῶν· καὶ κατατρέχει μὲν αὐτῆς τὰ πολλὰ καὶ ληίζεται, χειροῦται δὲ καὶ φρούρια οὐκ ὀλίγα, τὰ μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ, τὰ δὲ καὶ πολιορκίᾳ ἑλών.

πολιορκία τοῦ Νεμοπρόδου

(4) δράσας δὲ ταῦτα ἐν πέντε καὶ εἴκοσι ταῖς ὅλαις ἡμέραις μετὰ τὴν ἐσβολὴν ἀφικνεῖται ἐς πολίχνην ἐχυρὰν καὶ εὐδαίμονα Νοβόπροδον οὕτω καλουμένην τῇ Τριβαλλῶν φωνῇ, οὗ δὴ καὶ ὁ πλεῖστος ἄργυρος καὶ χρυσὸς γεωργεῖται ἀνορυττόμενος, καὶ στρατόπεδον τίθησιν ἐπ' αὐτήν. (5) καὶ πρῶτα μὲν λόγους προσφέρει τοῖς ἐν αὐτῇ περί τε ἐνδόσεως καὶ συνθηκῶν, εἰ βούλοιντο παραδόντες αὐτῷ τήν τε πόλιν καὶ ἑαυτοὺς μετὰ συμβάσεων καὶ ὁμολογίας καὶ πίστεως καθῆσθαι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι σῶς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καὶ ὁμοίοις, ἐφ' οἷσπερ καὶ πρότερον, καὶ φόρους ἀποφέρειν, οὓς καὶ | τῷ σφῶν βασιλεῖ, τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἰρηνεύοντας. (6) ὡς δ' οὐ προὐχώρει κατὰ νοῦν αὐτῷ ἡ πεῖρα τῶν ἔνδον καθάπαξ οὐ βουλομένων ἔκειρέ τε τὴν γῆν εὐθὺς καὶ περισταυρώσας τὸ ἄστυ καὶ κύκλῳ περιλαβὼν τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει.

9 (1) Λάζαρος δέ, ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἡγεμών, τὴν ἀθρόαν ἔφοδον τοῦ βασιλέως μαθὼν τήν τε τῶν φρουρίων ἅλωσιν καὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Νοβοπρόδου ἐξεπλάγη τε τῷ γινομένῳ καὶ ὅλος ἦν ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ ἀπορίᾳ μὴ ἔχων, ὅ τι καὶ δράσειεν. ὅμως γε μὴν ἐκ τῶν δυνατῶν τά τε λοιπὰ τῶν φρουρίων ἐπεσκεύαζε τούς τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας ἀπὸ τῶν κάτω χωρῶν τοὺς μὲν ἐς τὰ φρούρια, τοὺς δὲ ἐς τὰ μετεωρότερα τῆς χώρας μετῴκιζε τά τε βοσκήματα ἀνεκόμιζε καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν περιουσίαν αὐτῶν καὶ ἀποσκευὴν τήν τε λοιπὴν ἠσφαλίζετο χώραν.

S p. 136–138 1–2 S marg 8 S marg 10 πολίχνην S marg : πόλιν S νοβόπροδον Spc (-οβό- in ras.) 11 τῇ τριβαλλῶν φωνῇ S marg 13 τε Ssl 18 εἰρηνεύοντας S : εἰρηνεύοντες Müller 24 νοβοπρόδου Spc (-οβο- in ras.) 26 τε Ssl 28 μετεορώτερα S (-ο- ex -ω- corr.)

διάβασις τοῦ Λαζάρ[ου] ἐς Δάκας καὶ διατριβὴ ἐκεῖσε

(2) αὐτὸς δὲ φρουράν τε ἱκανὴν καὶ φρούραρχον ἕνα | τῶν αὐτῷ πιστοτάτων ἐγκαταστήσας τῇ Σαμανδρίᾳ τά τε ἐπιτήδεια ἄφθονα εἰσκομίσας αὐτῇ καί, ὅσα γε ἐς μακρὰν πολιορκίαν ἀρκέσειν ἐνόμιζε, διαβαίνει τὸν Ἴστρον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι καί τισι τῶν περὶ αὐτόν· καὶ ἀφικόμενος ἐς Δάκας καὶ Παίονας ἐκεῖ διέτριβεν.

πρεσβεία Λαζάρου ἐς βασιλέα καὶ σπονδαὶ
τοῦ βασιλέως μετ᾽ αὐτοῦ

(3) ὅμως γε μὴν μετὰ μικρὸν ἔδοξεν αὐτῷ βουλευσαμένῳ πρεσβείαν τε πέμπειν ὡς βασιλέα καὶ πειρᾶσθαι, εἰ δύναιτο, τρόπῳ παντὶ σπονδῶν τυχεῖν καὶ εἰρήνης. ἀπολεξάμενος οὖν ἄνδρας τοὺς πρώτους τῶν παρ᾽ αὐτῷ συνετούς τε καὶ τῶν ἄγαν πεπαιδευμένων καὶ δῶρα δοὺς αὐτοῖς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου πλεῖστά τε καὶ πολυτελῆ, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν συνήθη δασμόν, ὃν ὤφειλεν, ἀποπέμπει. (4) οἱ δὲ ἀφικόμενοι τά τε δῶρα κομίζουσι τῷ βασιλεῖ καὶ τὸν δασμὸν ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ καὶ τὰ παρὰ τοῦ σφῶν ἡγεμόνος. καὶ ὁ βασιλεὺς δέχεται τούτους ἡμέρως καὶ χρηματίζει φιλανθρώπως καὶ λαλήσας | εἰρηνικὰ μετ᾽ αὐτῶν σπονδὰς ποιεῖται καὶ πίστεις δίδωσι καὶ λαμβάνει ἐφ᾽ ᾧ κατέχειν τε αὐτός, ἃ ἔλαβε, φρούρια καὶ χώραν, ὅσην ἐπῆλθε μετὰ τῶν ὅπλων, τῶν δὲ λοιπῶν πάντων ἄρχειν τὸν ἡγεμόνα σφῶν ἀποδιδόντα φόρον ἐτήσιον ὀλίγῳ ἐλάσσονα τοῦ προτέρου καὶ στρατιώτας ῥητοὺς ἐν ταῖς ἐκστρατείαις τοῦ βασιλέως.

προσχώρησις τοῦ Νεμοπρόδου τῷ βασιλεῖ

(5) ἤδη γὰρ καὶ τὸ πολιορκούμενον ἄστυ τοῦ Νοβοπρόδου μὴ δυνάμενον ἀντέχειν ἔτι τῇ πολιορκίᾳ μέχρι πολλοῦ παρατεινομένῃ (τεσσαράκοντα γάρ που παρεῖλκον ἡμέραι πολιορκουμένῳ), ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν τειχῶν αὐτῷ κατερριμμένων ταῖς μηχαναῖς, προσεχώρησεν ὁμολογίᾳ τῷ βασιλεῖ, ἐφ᾽ ᾧ μηδέν τι κακὸν παθεῖν πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ μένειν, ὡς εἶχον, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι κατοικοῦν-

S p. 138–140 1 S marg 4 αὐτῇ Ssl 5 σὺν γυναιξὶ S : ξὺν γυναικὶ Müller 8–9 S marg 19 ἐφῶ S 24 S marg 25 νοβοπρόδου Spc (-οβο- in ras.) 29 ἐφῶ S

τάς τε τὸ ἄστυ καὶ νεμομένους τὴν χώραν. (6) σπεισάμενος οὖν καὶ πίστεις δούς τε καὶ λαβὼν καὶ δώροις φιλοτίμοις τε καὶ ξενίοις | τιμήσας τοὺς πρέσβεις καὶ λόγοις ἡμέροις καὶ φιλανθρώποις δεξιωσάμενος ἀποπέμπει. οἱ δὲ παραγενόμενοι ἀπαγγέλλουσι τῷ σφῶν ἡγεμόνι Λαζάρῳ, ἃ ἔπραξαν· ὁ δὲ παρ' ἐλπίδα τυχὼν τῶν σπονδῶν, ὅπερ οὐκ ἄν ποτε προσεδόκησεν (οὐδὲ γὰρ ἐνόμιζεν ἔτι δυνατὸν εἶναι σπείσασθαί οἱ τὸν βασιλέα τοσαύτην ἀγείραντα στρατιὰν καὶ παρασκευὴν τοσήνδε καὶ δαπάνην ἐς τὸν πόλεμον πεποιημένον), ὅμως γε μὴν ἥσθη τε τῷ γενομένῳ διαφερόντως καὶ τῶν, ὧν ἀπέβαλεν, οὐδένα πεποίηται λόγον ἀγαπήσας τοῖς καταλειφθεῖσι· πάντων γὰρ ἀθρόον ἐνόμιζεν ἐκπεσεῖσθαι.

ἐπάνοδος τοῦ Λαζάρου εἰς τὴν ἰδίαν ἀρχήν

(7) ἀναλαβὼν οὖν αὖθις τήν τε γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀποσκευὴν καὶ τὸν Ἴστρον διαβὰς ἧκεν ἐς τὴν ἰδίαν ἀρχήν. (8) βασιλεὺς δὲ τά τε φρούρια καλῶς ἀσφαλισάμενος πάντα, ἃ ἔλαβε, καὶ φυλακὴν ἱκανὴν ἐγκαταστήσας τῇ χώρᾳ σατράπην τε ἐγκαταλιπὼν αὐτῇ τὸν Ἀλῆν, ἄνδρα στρατηγικὸν καὶ γενναῖον, καὶ λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν | αὐτός τε καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς ἐπάνεισιν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ· ἤδη γὰρ καὶ τὸ θέρος ἐτελεύτα. βραχὺν δὲ χρόνον ἐνδιατρίψας αὐτοῦ καί τινα τῶν αὐτόθι καταστησάμενος μεσοῦντος ἤδη φθινοπώρου ἀφικνεῖται ἐς τὸ Βυζάντιον παραχειμάσων αὐτοῦ. καὶ τρία | καὶ ἑξήκοντα ἔτη πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, πέμπτον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

σημείωσαι ὅπως ὁ βασιλεὺς ἐπεμελήθη τῆς Πόλεως

10 (1) καταλαβὼν δὲ τὴν Πόλιν εὗρε τά τε βασίλεια τετελεσμένα λαμπρῶς καὶ τὸ ἐν Χρυσέαις φρούριον τά τε τείχη τῆς πόλεως πάντα καλῶς ᾠκοδομημένα. ἀρεσθεὶς οὖν τοῖς γενομένοις καὶ τοὺς τῶν ἔργων ἐπιστάτας δωρησάμενος χρήμασί τε καὶ ἱματίοις καὶ πολλοῖς ἄλλοις κελεύει

21–23 finis anni 1454/55

S p. 140–143   9 ἀπέβαλλεν S   12 S marg   17 ἀλῆν vel ἀλὴν S   21 τρία add. infra lineam S (reliqua pars paginae, quae sex tantum versus exhibet, vacua)   21–22 ἑξήκοντα ἔτη Spc (-ντα et -η in ras.)   22–23 πέμπτον S marg : τέτταρα Spc (in ras.) : τέταρτον Sac (ut videtur)   24 S marg   26 post τείχη exh. τετελεσμένα, sed deletum S   28 καὶ ἱματίοις S marg

πάλιν ὅτι τάχιστα ἀνορθοῦν τὰς γεφύρας τὰς ἐν τοῖς κόλποις Ἀθύρα τε καὶ Ῥηγίου τῷ χρόνῳ πεπονηκυίας τε καὶ πεσούσας, ἔτι δὲ καὶ τὰς ἄλλας ὁδοὺς τὰς πρὸς τὴν Πόλιν φερούσας, ὅπῃ τελματώδεις τε ἦσαν καὶ δυσδιεξίτητοι, καταλεαίνοντάς τε καὶ ἐξομαλίζοντας πλαξὶ καὶ λίθοις καταστρωννύντας ὥστε ῥᾳδίαν εἶναι καὶ ἀσφαλῆ τὴν τούτων διάβασιν. (2) οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ πανδοχεῖα καὶ καταγώγια οἰκοδομεῖν ἐν αὐταῖς εἰς κατάλυσίν τε καὶ ἀνάπαυλαν τῶν ὁδοιπορούντων τε καὶ κατὰ γῆν ἐς τὴν Πόλιν ἀφικνουμένων, καὶ ἀγορὰν δὲ μεγίστην τε καὶ καλλίστην ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἐγγύς που τῶν βασιλείων κελεύει γίνεσθαι τείχεσί τε ἠσφαλισμένην ἰσχυροτάτοις τὰ ἔξω καὶ στοαῖς καλλίσταις τε καὶ μεγίσταις διειλημμένην τὰ ἔνδον τόν τε ὄροφον ἔχουσαν ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ | διαφανῶν λίθων ἐξειργασμένον, ἔτι δὲ λουτρὰ κατασκευάζειν λαμπρὰ καὶ πολυτελῆ καὶ ὑδάτων ἀφθονίαν ἔξωθεν ἐπεισάγειν τῇ πόλει δι' ὀχετῶν, ἄλλα τε πολλὰ τοιαῦτα προσέταξε γίνεσθαι ἔς τε κατασκευὴν καὶ κόσμον τῆς πόλεως καὶ ὠφέλειαν καὶ χρείαν τῶν ἐνοικούντων καὶ ἄλλην παραμυθίαν. (3) πρὸ πάντων δὲ τοῦ τε συνοικισμοῦ τῆς πόλεως ἐπεμέλετο καὶ τοῦ πᾶσαν αὐτὴν οἰκητόρων πληρῶσαι, καθὰ δὴ καὶ τὸ πρὶν ἦν, πανταχόθεν τε τῆς αὐτοῦ πάντας συλλέγων, ἔκ τε Ἀσίας καὶ Εὐρώπης, καὶ μετοικίζων ἐς αὐτὴν μεθ' ὅτι πλείστης ἐπιμελείας τε καὶ σπουδῆς, ἐκ παντὸς μὲν καὶ ἄλλου γένους, καὶ μάλιστα δὴ τοῦ Χριστιανῶν· οὕτω δεινὸς ἔρως ἐνέπεσεν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ τῆς τε Πόλεως καὶ τοῦ ταύτης συνοικισμοῦ τοῦ τε ἐς τὴν ἀρχαίαν εὐδαιμονίαν ἀποκαταστῆσαι πάλιν αὐτήν.

ὅρα τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἐστράτευσε κατὰ τῆς Αἴνου ὁ βασιλεύς

11 (1) ἐν τούτοις δ' ὄντος αὐτοῦ μεσοῦντος ἤδη χειμῶνος ἀγγέλλεται τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἴνου Δωριέα καὶ τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Σαμοθρᾴκης νεοχμοῦν τε βούλεσθαι καὶ νεωτέρων ἐπιθυμεῖν. ὁ γάρ τοι πατὴρ αὐτῷ Παλαμήδης πρὸ μικροῦ τελευτῶν κατέλιπεν ἐν ταῖς αὐτοῦ διαθήκαις αὐτόν τε Δωριέα καὶ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας κληρονόμους τε τῶν αὐτοῦ πάντων ἐξ ἴσης καὶ τῆς ἀρχῆς διαδόχους, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ πλέον ἐν ταῖς | διαθήκαις ἔνεμε ταύτῃ τε καὶ τοῖς ταύτης παισὶν ὡς τῆς ἀρχῆς εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱέα αὐτοῦ περιισταμένης δικαίως, ἐπεὶ καὶ ἔτι περιόντι ὁ πατὴρ ἐκείνῳ πᾶσαν ἔδωκε τὴν ἀρχὴν τῶν ἐν τῇ Μιτυλήνῃ κτημάτων μόνων κύριον ἀποδείξας τὸν

---

25 hiems anni 1455/56

S p. 143–145 12 πλύνθου S 14 προσέταξε S marg 24 S marg 25 μεσοῦντος Spc (μεσοῦν//- in ras.) 27 νεωχμοῦν S 30 ἐξίσης S 32 υἱέα S marg : υἱὸν S

Δωριέα. (2) ὁ δὲ βραχὺ φροντίσας τοῦ τε δικαίου καὶ τῶν διαθηκῶν τοῦ πατρός, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας (ἀσφαλέστερος γὰρ ἔμελλεν εἶναι τηρήσας τὰ πρὸς τοὺς παῖδας τοῦ ἀδελφοῦ δίκαια καὶ τὴν τούτων μητέρα), ὁ δὲ παρωσάμενος τήν τε γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας ἀδίκως ἐγκρατὴς γίνεται τοῦ τε κατ' οἶκον βίου παντὸς καὶ τῆς ὅλης ἀρχῆς μηδενὸς τούτων ὅλως παραχωρήσας τοῖς τε παισὶ καὶ τῇ γυναικί.

(3) ἡ δὲ τὸ πρᾶγμα ἐν δεινῷ τιθεμένη καὶ τὴν καταδυναστείαν μὴ φέρουσα τὰ μὲν πρῶτα λόγοις ἐπειρᾶτο τοῦτον τῆς πλεονεξίας ἀπάγειν τὰ μὲν δι' ἑαυτῆς, τὰ δὲ καὶ διὰ συνετῶν καὶ φρονίμων ἀνδρῶν τῶν ταύτῃ, μᾶλλον δὲ καὶ οἰκείων αὐτοῖς καὶ οἷς οὐχ ἥκιστα ἔμελεν ἀκινδύνως ἔχειν τὰ τῆς ἀρχῆς. (4) οἳ καὶ προσελθόντες εὐνοϊκῶς συνεβούλευον αὐτῷ μηδὲν ὅλως περὶ τὰς τοῦ πατρὸς διαθήκας καινοτομεῖν μηδὲ καταδυναστεύειν ἐθέλειν τήν τε γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας τοῦ ἀδελφοῦ τήν τε θείαν νέμεσιν δεδιότα, | ἣ πανταχοῦ περιερχομένη τὰ τῶν ἀνθρώπων δικάζει καὶ τοὺς ἀδικουμένους καὶ ἀδικοῦντας ὁρᾷ, τήν τε τοῦ κρατοῦντος πρὸς τὰ τοιαῦτα ῥοπὴν καὶ τὸ σφόδρα γε ἀπαραίτητόν τε καὶ ἀδιάλλακτον. (5) οὐδὲ γὰρ ἀνεκτὸν ἔλεγον ἔσεσθαι τοῖς ἀδικουμένοις σιγῇ καθῆσθαι, ἀλλὰ „ζητήσουσι ἐξ ἅπαντος τρόπου τὸ ἴδιον δίκαιον καὶ καταβοήσονταί σου πρὸς τὸν βασιλέα ῥητὰ καὶ ἄρρητα ἐξειπόντες· καὶ ὅρα, πῇ τελευτᾷ τὸ δεινόν. ἀλλ' εἴ τι κήδῃ σαυτοῦ τε καὶ ἡμῶν καὶ τῆς ὅλης ἀρχῆς, πείσθητι τὰ βέλτιστα συμβουλεύουσι ἡμῖν καὶ κοινώνει τῶν τε πραγμάτων καὶ τῆς ἀρχῆς τοῖς τε παισὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῇ γυναικὶ παραχωρῶν τῷ δικαίῳ. καὶ οὕτω χρηστά τε καὶ ἄριστα καὶ βουλεύσῃ καὶ δράσεις σαυτῷ καὶ ἡμῖν πᾶσιν ἐπωφελῆ εἰρηνικήν τε ἕξεις τοῦ λοιποῦ καὶ ἀκίνδυνον τὴν λαχοῦσαν ἀρχήν." (6) ταῦτά τε καὶ τοιαῦτα πολλὰ πολλάκις πρὸς αὐτὸν λέγοντες οὐκ ἔπειθον ὅμως.

ἡ δὲ γυνὴ τοῦ πείθειν ἀπογνοῦσα καθάπαξ καταφεύγει πρὸς τὸν κρατοῦντα· καὶ πέμπει δὴ πρέσβιν τε καὶ ἱκέτην τὸν πρὸς μητρὸς θεῖον αὐτῇ. ὁ δὲ ἀφικόμενος λύπην τε ἔχων καὶ δικαίαν ὀργὴν καὶ ἅμα βουλόμενος ἀμύνασθαι τὸν ἀδικοῦντα, εἰ δέοι καὶ κοινῶς συνεκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς, ὃ δήπου καὶ γέγονε, πολλὰ κατεφόρει πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Δωριέως, ὡς δύσνους τε εἴη, λέγων, αὐτῷ καὶ νεωτέρων ἐπιθυμεῖ | καὶ κοινολογεῖται τοῖς Ἰταλοῖς καὶ ὅπλα συλλέγει καὶ φρουροὺς μισθοῦται

14–15 τήν τε θείαν νέμεσιν – ὁρᾷ : cf. Hes. Op. 253–255 Ζηνὸς φύλακες ... οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα ἠέρα ἑσσάμενοι πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν

S p. 145–147 6 ὅλως Ssl 10 μᾶλλον Ssl : προσέτι S αὐτοῖς S: αὐτῆς Fatouros ἔμελεν scripsi : ἔμελλεν S 16 σφόδρα edd. : σφόδα S 19 ἴδιον Ssl : ἑαυτῶν S 20 πῇ τελευτᾷ τὸ δεινόν S marg : πῇ τελευτήσει τὸ πρᾶγμα S 28 τοῦ πείθειν S marg : τούτων S Ἀάπογνοῦσα S 29 post ἱκέτην 2–3 litt. eras. S

καὶ φυλακὰς ἐγκαθιστάνειν βούλεται Αἴνῳ τε καὶ ταῖς νήσοις καὶ ὅλως ἐς ἀποστασίαν ὁρᾷ· καὶ εἰ μὴ θᾶττον, ἔλεγε, προληφθείη, κἂν ἐς ἔργον ἄξει τὸ σπουδαζόμενον.

12 (1) ταῦτά τε καὶ πολλὰ τοιαῦτα εἰπὼν ἐς ὀργήν τε καὶ θυμὸν τὸν βασιλέα κινεῖ. ὁ δὲ οὐκέτι καθεκτὸς ἦν οὐδέ γε τοῦ λοιποῦ μέλλειν ᾤετο δεῖν· οὐδὲ γὰρ παροπτέα οἱ τὰ τῆς Αἴνου εἶναι ἐδόκει οὐδέ γε ὅλως ἀμελητέα πόλεως λόγου ἀξίας πολλῶν ἕνεκα, καὶ προσόδων μεγάλων καὶ θέσεως ἐπικαίρου καὶ ἀρετῆς γῆς καὶ πολλῶν ἄλλων.
(2) Αἶνος γὰρ ἦν μὲν τὸ παλαιὸν πόλις μεγίστη τῶν Αἰολίδων ἐπί τε δόξῃ καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείᾳ μέγα φρονοῦσα συμπάσης τε τῆς καθ' αὑτὴν παραλίας κρατοῦσα, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν νήσων ἐνίων. κεῖται γὰρ ἐν καλλίστῳ τῆς παραλίας Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας ἐκ μεσημβρίας μὲν ἔχουσα τόν τε Αἰγαῖον καὶ τὰς νήσους παρακειμένας, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον καὶ τὰς λοιπάς, καὶ τὴν ἀπὸ τούτων ἐμπορίαν δαψιλῶς καρπουμένη, ἀπὸ δὲ ἄρκτου Εὖρον ποταμόν.

σημείωσαι περὶ τοῦ Εὔρου ποταμοῦ

ὃς ἔκ τε τῆς ἄνω Μυσίας καὶ τοῦ Αἵμονος ὄρους τὰς πηγὰς ἔχων ῥεῖ διὰ τῆς μεσογείας Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας | κατὰ μεσημβρίαν ἀεὶ πορευόμενος, προϊὼν δὲ κατὰ μικρὸν καὶ τὴν Ἀδριανοῦ παραρρέων μέγας τε γίνεται καὶ ναυσὶ περατὸς δεχόμενος καὶ ἑτέρους ποταμοὺς ἐσβάλλοντας ἐς αὐτόν, τόν τε Κοντάδεσδον καὶ Ἀγριάνην καὶ Τέαρον.

σημείωσαι περὶ τοῦ Τεάρου ποταμοῦ καὶ τῶν ἄλλων

(3) ὃς δή, Τέαρος, ἔκ τε τοῦ παρακειμένου ὄρους μεταξὺ Ἡραίου τε καὶ Ἀπολλωνίας τῆς πρὸς τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ τὰς πηγὰς ἔχων ἐκ πέτρας ῥεούσας κάλλιστόν τε καὶ ποτιμώτατον, ἀλλὰ δὴ καὶ ὠφελιμώτατον ἐν

6–7 οὐδὲ γὰρ – ἀμελητέα : Arr. An. I 7,4 Ἀλεξάνδρῳ τὰ τῶν Θηβαίων οὐδαμῶς ἐδόκει ἀμελητέα εἶναι 20–21 δεχόμενος – Τέαρον : Herod. IV 90,2 ἐκδιδοῖ δὲ ὁ Τέαρος οὗτος ἐς τὸν Κοντάδεσδον ποταμόν, ὁ δὲ Κοντάδεσδος ἐς τὸν Ἀγριάνην, ὁ δὲ Ἀγριάνης ἐς τὸν Ἕβρον, ὁ δὲ ἐς θάλασσαν τὴν παρ' Αἴνῳ πόλι 23–24 Τέαρος – ἔχων : Herod. IV 90,2 ὁδὸς δ' ἐπ' αὐτάς ἐστι (sc. τὰς πηγὰς) ἴση ἐξ Ἡραίου τε πόλιος ... καὶ ἐξ Ἀπολλωνίης τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ 24–25 τὰς πηγὰς – ῥεούσας : Herod. IV 90,1 εἰσὶ δὲ αὐτοῦ αἱ πηγαὶ ... ἐκ πέτρης τῆς αὐτῆς ῥέουσαι 25 – p. 104,1/2 κάλλιστον –

S p. 147–148 10 post φρονοῦσα aliquid add., sed eras. S marg 14 ἐμπορείαν S δαψηλῶς S 16 S marg (εὔρου) 21 ἐσβάλοντας S Κοντάδεσδον Müller : κοντάεσδον S 22 S marg

πολλοῖς ὕδωρ ἁπάντων ἔχειν μαρτυρεῖται παρά τε τῶν ταύτῃ προσχώρων, ἀλλὰ δὴ καὶ δι' ὅσων ῥεῖ.

(4) ὁ δ' οὖν Εὖρος κατιών τε καὶ πρὸς τῷ Δορίσκῳ γινόμενος καὶ παραρρέων αὐτὸν ἔξεισι πρὸ τοῦ λιμένος Αἴνου ἐς τὴν ταύτῃ θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου. (5) τρέφει δὲ γένη τε παντοδαπῶν ἰχθύων πολλά, μειζόνων τε καὶ μειόνων, ἀλλὰ δὴ καὶ πιόνων· παρέχει δὲ καὶ τοῖς ἐν τῇ πόλει δι' αὐτοῦ πλοίοις φορτηγοῖς τὰς ἐμπορίας ποιεῖσθαι ἔς τε τὴν μεσόγειαν καί τινας τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων πλησιοχώρους αὐτῷ. (6) εἰσὶ δὲ καὶ πρὸ τῆς πόλεως λίμναι καὶ ἕτεραι πέριξ αὐτῆς, αἳ δὴ καὶ χερρόνησον ταύτην ποιοῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἑτέρα τις λίμνη μεγάλη ἐμβάλλουσα ἐς αὐτὰς ὄπισθεν τοῦ πρὸ τῆς πόλεως ὄρους κειμένη πρὸς βορρᾶν ἄνεμον, Στεντορὶς καλουμένη τὸ παλαιόν, τρέφουσαι καὶ αὗται ἰχθύων τε γένη πολλὰ καὶ κύκνων ἀγέλας | καὶ πτηνῶν ἄλλων ἐδωδίμων λίμναις ἐνδιαιτωμένων καὶ ποταμοῖς· ἐξ ὧν ἁπάντων ἀφθονίαν εἶχε τὸ παλαιὸν ἡ πόλις αὕτη καὶ νῦν ἔχει πάντων καλῶν. (7) τὸ δὲ δὴ μεῖζον καὶ ᾧ πάσας σχεδὸν τὰς γειτονούσας νικᾷ μεθ' ὑπερβολῆς τῇ τε τῶν χρημάτων καὶ προσόδων φορᾷ οἱ ἐν αὐτῇ γινόμενοι ἅλες πλεῖστοι καὶ κάλλιστοι τῶν ἁπανταχοῦ· οὓς ἀνὰ πᾶσαν Θρᾴκην τε καὶ Μακεδονίαν διαδιδοῦσά τε καὶ διατιθεμένη ὅτι πλεῖστον συλλέγει χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ὥσπερ ἀπὸ πηγῶν.

σημείωσαι περὶ τῆς πόλεως Αἴνου, ὁποία τις ἦν τὸ ἐξ ἀρχῆς

οὕτως ἡ πόλις αὕτη τὸ ἐξ ἀρχῆς εὐδαίμων τε ἦν καὶ πλοῦτον ἄφθονον εἶχε καὶ δύναμιν πλείστην καὶ δόξαν περιεβέβλητο καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἐκόμα καλοῖς. (8) τῷ χρόνῳ δὲ καὶ αὕτη μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων πεσοῦσά τε καὶ διαφθαρεῖσα ἔμεινεν ἀοίκητος μέχρι πολλοῦ, χρόνῳ δὲ ὕστερον δι' ἀρετὴν τῆς χώρας ἐπολίσθη μέρος τι ταύτης πρὸς τῶν βασιλέων Ῥωμαίων, τὸ πρὸς τῷ λιμένι, καὶ κατῳκίσθη, ὃ ἦν τὸ παλαιὸν ἀκρόπολις, καὶ κατὰ βραχὺ προϊοῦσα γέγονε πόλις αὖθις τῶν ὀνομαστῶν καὶ πλουσίων οἰκήτορσί τε ἀρίστοις κεχρημένη καὶ εὐθηνουμένη πᾶσι καλοῖς.

προσχώρων : Herod. IV 90,1 ὁ δὲ Τέαρος λέγεται ὑπὸ τῶν περιοίκων εἶναι ποταμῶν ἄριστος τά τε ἄλλα κτλ.; 91,2 Τεάρου ποταμοῦ κεφαλαὶ ὕδωρ ἄριστόν τε καὶ κάλλιστον παρέχονται πάντων ποταμῶν; cf. Laon. Chalc. I, p. 28,6–7 Darkó παρὰ Τέαρον ποταμόν, ὃς ὕδωρ κάλλιστόν τε παρέχεται πιεῖν καὶ ὑγιεινότατον 10–12 ἑτέρα – παλαιόν : cf. Herod. VII 58,3 Αἶνόν τε πόλιν Αἰολίδα καὶ Στεντορίδα λίμνην παρεξιών

S p. 148–149 5 τε Ssl ante ἰχθύων 2 litt. eras. S 7 ἐμπορείας S 10 ἐμβάλουσα S ad 11 sqq. spectans ση(μείωσ)αι S 11 βορὰν S 16 γειτωνούσας S 21 S marg (ἐξαρχῆς) 22 ἐξαρχῆς S 29–30 εὐθυνουμένη S

13 (1) εἶχε δὲ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν πρὸ χρόνων μάλιστά που πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν τῶν τις ἀνὴρ Ἰταλῶν εὐγενής τε καὶ τῶν ἄγαν δυνατῶν, Γατελιοῦζος τοὔνομα, δόντος αὐτῷ τοῦ | βασιλέως Ῥωμαίων τήν τε ἀδελφὴν ἐς γυναῖκα καὶ φερνὴν Αἶνόν τε καὶ Μιτυλήνην· ὃς δὴ καὶ ἐπὶ τὸ βέλτιον ταύτην προήγαγε τοῦ χρόνου προϊόντος καὶ κρείττω τοῖς ὅλοις ἀπέφηνε. (2) καὶ ἧκεν ἡ ἐξ ἐκείνου τοῦ γένους διαδοχὴ ἐς τετάρτην δὴ ταύτην γενεὰν μέχρι Παλαμήδους τε καὶ τοῦ υἱοῦ Δωριέως, παρ᾽ ὧν νῦν ἀφείλετο τὴν πόλιν ταύτην τελείως ὁ βασιλεύς· καὶ γὰρ οὗτοί τε καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν ἀπέφερον πάντες τοῖς τε προγόνοις τοῦ βασιλέως καὶ δὴ καὶ αὐτῷ, ἐξ ὅτου δὴ τὸ πρῶτον ἐκεῖνοι διαβάντες ἐς τὴν Εὐρώπην Θρᾴκην ἅπασαν καὶ Μακεδονίαν κατέσχον, δασμὸν ἐτήσιον τάς τε δύο μοίρας τῶν γινομένων ἁλῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπετείων φόρων αὐτοὶ καρπούμενοι τὰ λοιπὰ ἐνδόσει τῶν βασιλέων καὶ τῆς πόλεως ἄρχοντες· καὶ γὰρ ἦν ἐπ᾽ αὐτοῖς, ὅταν ἐθέλωσι, ταύτην λαβεῖν, ὥσπερ δῆτα καὶ ἔλαβον νῦν. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ.

ἔκπλους Ἰωνούζη ἀπὸ Καλλιουπόλεως κατὰ τῆς Αἴνου

14 (1) Ἰωνούζης δὲ κελεύσαντος βασιλέως ὅτι τάχιστα πληρώσας δέκα τριήρεις καὶ ἀναχθεὶς ἀπὸ Καλλιουπόλεως τῇ προτεραίᾳ κατήχθη ἐς Ἐλεοῦντα καὶ περιπλεύσας Χερρόνησον περαιοῦται νυκτὸς τὸν Μέλανα Κόλπον καὶ καταίρει ἐς ἄκραν Παχεῖαν Ἀκτὴν καλουμένην μικρὸν ἀπωτέρω τῆς Αἴνου, | οὗ δὴ λέγεται Ξέρξην, ὅτε κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐστράτευσε, τὰς νέας ἀνελκύσαντα τὰς αὑτοῦ διαβρόχους οὔσας θεραπεῦσαι τήν τε στρατιὰν ἑαυτοῦ πᾶσαν ἐν Δορίσκῳ ἀναμετρῆσαι· τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ ἅμα ἡμέρᾳ Ἰωνούζης ἐπιπλεῖ τῷ λιμένι τῆς Αἴνου.

ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως κατὰ τῆς Αἴνου κατὰ γῆν

(2) βασιλεὺς δὲ Μεχέμετις ἀναλαβὼν τήν τε βασιλικὴν ἴλην πᾶσαν καὶ δύο τάξεις ἱππέων ἐχώρει διὰ τῆς μεσογείας σφοδροτάτου χειμῶνος· ἦν γὰρ ἐν ἀκμῇ τῆς ὥρας τὰ γινόμενα.

S p. 149–151 8 ὧν Spc 12 ad ἐτήσιον var. lect., sed eras. S marg ἐπετίων S 16 S marg 18 πρωτεραία S 20 παχείαν S 23 ἑαυτοῦ Ssl : αὐτοῦ S δωρίσκω S 25 S marg 28 ἦν – γινόμενα S marg

ὅρα ξένον

τοσοῦτον δὲ ἐπίεσεν αὐτοὺς καθ᾽ ὁδὸν ὅ τε νιφετὸς καὶ ὁ κρυμὸς καὶ αἱ τοῦ βορέου δριμεῖαι πνοαὶ ὥστε πολλοὺς μὲν τοῦ πεζοῦ τῇ χιόνι καταχωσθέντας ἀποθανεῖν εὐθὺς ἐν προαστείοις τῆς Πόλεως, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὴν ἄλλην ὁδόν, οὐκ ὀλίγους δὲ καὶ τὰ τοῦ σώματος ἄκρα λελωβημένους τῷ ψύχει ἀποβαλεῖν τάς τε ῥῖνας καὶ ὦτα καὶ τἆλλα τῶν καιρίων τοῦ σώματος μορίων ἠκρωτηριασμένους. (3) ὅμως γε μὴν μετὰ τοσούτου χειμῶνος καὶ ψύχους καὶ νιφετοῦ ὁρμηθεὶς ἀπὸ τῆς Πόλεως τεταρταῖος ἀφικνεῖται ἐς Κύψελα, κώμην μεγάλην νῦν, πόλιν οὖσαν τὸ παλαιὸν τῶν ὀνομαστῶν, ἀπέχουσαν τῆς Αἴνου κατὰ γῆν σταδίους ἑκατόν που μάλιστα.

15 (1) οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει Αἴνῳ ἰδόντες τε κατὰ θάλατταν ἐφορμοῦντα τῷ λιμένι τὸν στόλον τήν τε τοῦ βασιλέως ἀθρόαν ἔφοδον ἐν Κυψέλοις μαθόντες ἐξεπλάγησάν τε τῷ γινομένῳ καὶ τὴν αἰτίαν | μηδαμοῦ συνιδεῖν ἔχοντες εἰς ἀπόγνωσιν ὅτι πλείστην καὶ ἀπορίαν δεινὴν καὶ φόβον ἐνέπεσον μὴ ἔχοντες, ὅ τι καὶ δράσειαν. (2) ἐνόμισαν γὰρ ἀναρπάστους ἂν αὐτοὺς εὐθὺς γενήσεσθαι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις αὐτοῖς κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν προσβαλόντος τοῦ βασιλέως. (3) Δωριεὺς γὰρ ὁ τούτων ἡγεμὼν οὐκ ἦν ἐκεῖσε τότε παρών, ἀλλ᾽ ἔτυχε πρὸ μικροῦ ἐς Σαμοθρᾴκην νῆσον ἀπάρας παραχειμάσων ἐκεῖ. πλήν γε δὴ ἐκ τῶν ἐνόντων ἄνδρας ἀπολεξάμενοι τοὺς πρώτους τῶν παρ᾽ αὐτοῖς πέμπουσιν ὡς βασιλέα ἐνδιδόντες ἑαυτούς τε καὶ τὴν πόλιν αὐτῷ ἐπὶ τῷ μηδέν τι κακὸν παθεῖν.

προσχώρησις πόλεως Αἴνου τῷ βασιλεῖ

(4) βασιλεὺς δὲ ἥκοντας δέχεται τούτους ἡμέρως καὶ λαλήσας εἰρηνικὰ μετ᾽ αὐτῶν καί τινα ὧν ᾔτουν δοὺς ἀποπέμπει ὀπίσω· συνεκπέμπει δὲ αὐτοῖς καὶ Μαχουμούτεα τὸν πασίαν τὴν πόλιν παραληψόμενον. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ καὶ αὐτὸς ἐς αὐτὴν ἀφικνεῖται καὶ εἰσελθὼν ἐς τὰ βασίλεια Δωριέως ἀφαιρεῖται πάντα τὸν πλοῦτον, ὃν εὗρεν ἐν αὐτοῖς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν ἄλλων· ὡς δὲ καὶ τὰς οἰκίας διαρπάζει τῶν δυνατῶν τῶν μετὰ Δωριέως ἀπόντων.

(5) ἐπιμείνας δὲ ἡμέρας τρεῖς ἐν τῇ πόλει καὶ διαθέμενος τὰ κατ᾽ αὐτήν, ὡς ἐδόκει οἱ, ἀπολεξάμενός τε παῖδας πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν

S p. 151–152 1 S marg 2 δὲ Ssl : γὰρ S 9 κύψελλα S 12 τε Ssl 13 τῷ λιμένι S marg κυψέλλοις S 17 ἂν Ssl τε Ssl 18 προσβαλλόντος S 19 οὐκ – ἀλλ᾽ S marg 20 νῆσον S marg 24 S marg 27 post πασίαν circiter 5 litt. eras. S

τοὺς ἀρίστους καὶ ἄρχοντα ἐπιστήσας αὐτῇ ἄνδρα συνετόν τε καὶ τοὺς τρόπους χρηστόν, | Μωράτην οὕτω καλούμενον, ἐπάνεισιν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ.

16 (1) Ἰωνούζης δὲ πεντηκόντορον ἀποστείλας ἐς Σαμοθράκην ἀναληψομένην τὸν Δωριέα αὐτὸς ἀπέπλευσεν ἐπὶ Ἴμβρου καταστησόμενός τε τἀκεῖ καὶ τοὺς Δωριέως ἁρμοστὰς ἐκβαλῶν.

σημείωσαι ὅπως Ἰωνούζης παρέδωκε Κριτοβούλῳ τὴν Ἴμβρον ἄρχειν ἐκβαλὼν τοὺς ἁρμοστὰς Δωριέως

(2) χειμῶνι δὲ χρησάμενος οὐκ ἠδυνήθη καταραι ἐς τὸν λιμένα, ἀλλὰ προσέσχε τῷ Κεφάλῳ, ἄκρᾳ τῆς Ἴμβρου πρὸς μεσημβρίαν ἀκλύστῳ γε οὔσῃ καὶ εὐδιεινῇ, καὶ πέμψας ἄγγελον μετακαλεῖται Κριτόβουλον καὶ παραδίδωσιν αὐτῷ τήν τε νῆσον πᾶσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ φρούρια ἄρχειν τε καὶ φυλάττειν· αὐτὸς δὲ ἀναλαβὼν τοὺς Δωριέως ἁρμοστὰς ἀπέπλευσεν ἐπὶ οἴκου ἐς Καλλιούπολιν. (3) Δωριεὺς δὲ ἐκ Σαμοθρᾴκης ἐς μὲν τὴν πεντηκόντορον οὐκ εἰσῆλθεν οὐδὲ ἀφῖκτο πρὸς Ἰωνούζην δείσας αὐτόν, ὡς οἶμαι, ἐμβὰς δὲ ἐς πάραλον τὴν αὑτοῦ ἀπέπλευσεν ἐπὶ Αἴνου κἀκεῖθεν ἀφίκετο ἐς τὴν Ἀδριανοῦ· καὶ ἐς ὄψιν ἐλθὼν τῷ βασιλεῖ δέχεταί τε παρ' αὐτοῦ ἡμέρως καὶ φιλανθρωπίας καὶ προνοίας τυχὼν λαμβάνει πάλιν τὰς νήσους ἐς ἰδίαν ἀρχήν, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον καὶ Σαμοθρᾴκην. Ἰωνούζης δὲ ὀργὴν ἔχων τῷ Δωριεῖ, ὅτι γε οὐκ ἀφῖκτο παρ' αὐτόν, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ προσαχθείη τῷ βασιλεῖ, ἀλλ' ὑπεροψίαν ἑαυτοῦ νομίσας τὸ πρᾶγμα καὶ ἀμύνασθαι βουλόμενος | τοῦτον πέμπει κρύφα τῷ βασιλεῖ ἔτι ὄντος Δωριέως ἐς τὴν Ἀδριανοῦ, μὴ δεῖν, λέγων, ἐκδοῦναι τὰς νήσους τῷ Δωριεῖ τῶν τε νησιωτῶν οὐ παραδεχομένων αὐτὸν καὶ δύσνῳ ὄντι ἀνδρί, ἵνα μὴ κατὰ πολλὴν ἄδειαν τὴν ἐν ταῖς νήσοις νεοχμώσῃ, ἀλλ' ἐς τὴν μεσόγειαν δοῦναι χώραν αὐτῷ ἐς διατροφήν.

σημείωσαι περὶ τοῦ Δωριέως

(4) βασιλεὺς δὲ πείθεται τούτοις καὶ τὰς μὲν νήσους παρακατέχει, δίδωσι δὲ αὐτῷ τὰ περὶ Ζῆχνα χωρία καρποῦσθαι. (5) Δωριεὺς δὲ ἀπελθὼν ἐκεῖσε καὶ βραχὺν χρόνον αὐτοῦ διαγαγὼν μικρὸν ὕστερον φυγὰς ᾤχετο ἐς Μιτυλήνην, κἀκεῖθεν ἐς Νάξον διαβὰς καὶ γήμας ἐν Τήνῳ τῇ νήσῳ ἑνὸς τῶν δυνατῶν θυγατέρα ἔμεινε παρ' αὐτῇ.

S p. 152–154 **1** αὐτῇ Spc (-ῇ in ras.) τοὺς Ssl **6** ἐκβαλὼν S **7–8** S marg
9 ἐς bis scr. S **26** νεωχμώσῃ S χῶραν S **27** S marg

παρασκευὴ βασιλέως κατὰ τοῦ Πελωγράδου καὶ ἐκστρατεία

17 (1) βασιλεὺς δὲ διάγων ἐν Ἀδριανουπόλει τοῦ αὐτοῦ χειμῶνος στρατιὰν μεγάλην ἤθροιζε καὶ μηχανὰς κατεσκεύαζε πρὸς ταῖς οὔσαις πλείους τε καὶ ἰσχυροτάτας καὶ ὅπλα συνέλεγε καὶ πᾶσαν ἄλλην πολεμικὴν χρείαν ἐξήρτυεν· οὐ μέντοι γε κατάδηλον ἐποίει τὴν αὐτοῦ γνώμην, οὐδὲ ᾔδει τις, ὅποι τὴν ὁρμὴν ποιήσοιτο. (2) παρασκευασάμενος δὲ καλῶς καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν ἅμα ἦρι ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ ἐπορεύετο διὰ τῆς μεσογείας Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας ἐπὶ τὴν ἄνω Μυσίαν καὶ τὴν τοῦ Αἵμονος πάροδον, ἣν δὴ Σοφίαν καλοῦσιν οἱ νῦν, | καὶ διαβὰς αὐτὴν ἐσβάλλει ἐς τὴν Τριβαλλῶν.

ὅρα τὸ ἐχυρὸν τοῦ Πελωγράδου

καὶ καταδραμὼν αὐτῆς τὰ πολλὰ καὶ καταστρεψάμενος ἀφικνεῖται ἐς τὸ τῶν Παιόνων ἄστυ τὸ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου κείμενον Πελωγράδο οὕτω καλούμενον, ἐρυμνότατον πάντῃ καὶ ἀσφαλέστατον, μᾶλλον δὲ καὶ ὅλως ἀπόμαχον τῇ τε ἄλλῃ οἰκοδομῇ καὶ δὴ καὶ τοῖς δυσὶ ποταμοῖς ἑκατέρωθεν διειλημμένον τὰς δύο πλευράς, ἔνθεν μὲν τῷ Ἴστρῳ παραρρέοντι ἀπὸ ἄρκτου, ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τῷ τε Σάῳ ἐσβάλλοντι ἐς αὐτόν, καὶ ὄχθαις μεγάλαις καὶ ἀποκρήμνοις καὶ ῥεύματι σφοδροτάτῳ καὶ δίναις βαθείαις καὶ παλιρροίαις κατωχυρωμένον, τὴν δέ γε πρὸς τῇ χέρσῳ πλευρὰν καὶ ᾗ μᾶλλον ἐπίμαχον ἦν καὶ μηχαναῖς ἁλωτόν, τείχει τε διπλῷ καὶ ὑπερυψήλῳ καὶ τάφρῳ βαθείᾳ καὶ τεναγώδει καὶ ὑδάτων πλήρει κατησφαλισμένην ἔχον. εἶχε δὲ καὶ φρουρὰν ἐντὸς ἱκανὴν Παιόνων μαχίμων καὶ καταφράκτων ὅλων· οὕτως ἀπόμαχον ἦν.

πολιορκία τοῦ Πελωγράδου

ἐνταῦθα τοίνυν στρατόπεδον θέμενος ὁ βασιλεὺς καὶ περισταυρώσας τὸ ἄστυ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει.

---

7 ver anni 1456

S p. 154–155 1 S marg 6 ποιήσοιτο S marg : ποιοῖτ' ἂν S 9 ἣν – νῦν S marg inf. 11 S marg 13–14 πελωγράδω S 16 διειλημένον S 19 κατοχυρωμένον S 25 S marg

φυγὴ Λαζάρου ἐς Δακίαν

18 (1) Λάζαρος δὲ ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἡγεμών, ὡς ἔγνω τὴν ἀρχὴν τὴν ἔφοδον τοῦ βασιλέως ἐς τὴν αὐτοῦ, | εὐθὺς διαβὰς τὸν Ἴστρον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσιν ᾤχετο ἐς Δακίαν κἀκεῖ διέτριβε τοῦ πολέμου τὸ πέρας ἀποσκοπῶν. (2) βασιλεὺς δὲ τὸ ἄστυ πολιορκῶν τὸ μὲν τεῖχος κατέσειε ταῖς μηχαναῖς, τὸ δὲ καὶ κατερρίπτει τελείως, αὐτὸς δὲ διανειμάμενος κατὰ μέρη τὴν στρατιὰν τὴν τάφρον ἐχώννυεν, ὅπως ῥαδία εἴη τοῖς ὁπλίταις ἡ ἐς τὸ τεῖχος διάβασις. καὶ τὸ ἔργον ταχέως ἠνύετο τῇ πολυχειρίᾳ. (3) οἱ δὲ ἐντὸς τοῦ ἄστεος ἀπεμάχοντο μὲν ἰσχυρῶς σταυρώματά τε καὶ προβλήματα παντοίας ὕλης ἐπάγοντες, λίθων τέ φημι καὶ ξύλων καὶ τῶν ἄλλων, τῷ κατερριμμένῳ τοῦ τείχους τάφρον τε ἀπὸ τῶν ἔνδον ὀρύττοντες βαθεῖαν καὶ χῶμα αἴροντες ὑψοῦ καὶ τἆλλα πάντα μηχανώμενοι ἐς ἀποτροπήν· οὐ μὴν εἶχόν τι καὶ ἀνύειν τῶν ἐκ τῶν μηχανῶν ἀφιεμένων λίθων ἅπαντα σκεδαννύντων τε καὶ διαλικμώντων τὰ συντιθέμενα καὶ καθαιρούντων τὸ τεῖχος.

(4) Ἰωάννης δὲ ὁ Παιόνων τε καὶ Δακῶν ἡγεμὼν πέραν τοῦ Ἴστρου καθήμενος ἀπαντικρὺ τοῦ ἄστεος σὺν τετρακισχιλίοις ὁπλίταις ἀπεσκόπει τὰ δρώμενα. ὡς οὖν ἔγνω τό τε τεῖχος κατερριμμένον τήν τε τάφρον ἤδη χωσθεῖσαν ἅπασαν τόν τε πόλεμον ὅσον οὐ προσδοκώμενον καὶ τὴν προσβολὴν τοῦ βασιλέως παντὶ τῷ στρατῷ, δείσας περὶ τοῦ ἄστεος, | ὅπως μὴ ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ ληφθείη τοῖς ὅπλοις, λαθὼν διαβαίνει σὺν τοῖς ὁπλίταις τὸν ποταμὸν καὶ εἰσελθὼν ἐς τὸ ἄστυ ἐκάθητο μηδενὸς εἰδότος τῶν ἔξω τὴν τούτου διάβασιν.

προσβολὴ τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ ἄστεος καὶ πόλεμος ἰσχυρός

(5) βασιλεὺς δὲ ἐπειδὴ πάντα οἱ ἦν εὐτρεπῆ (τό τε γὰρ τεῖχος ἐς ἔδαφος κατήρριπτο ἥ τε τάφρος ἐχώσθη τά τε ἄλλα πάντα ἐς τειχομαχίαν καλῶς ἐξήρτυτο), δεῖν ἔγνω μηκέτι τοῦ λοιποῦ διαμέλλειν μηδ' ἐν ἀναβολαῖς εἶναι, ἀλλὰ κατὰ τάχος προσβάλλειν τῷ ἄστει πάσῃ καὶ χειρὶ καὶ δυνάμει. (6) ἐκτάξας οὖν καλῶς πᾶσαν τὴν στρατιὰν καὶ παραινέσας πολλὰ πρότερον καὶ δημηγορήσας καὶ παραθαρρύνας ἐς τὸ πολεμεῖν αὐτοὺς καὶ παραγγείλας, ἃ δεῖ ποιεῖν, καὶ παρακελευσάμενος ἀνδράσιν ἀγαθοῖς νῦν ἤδη φανῆναι ἡγεῖτο πρῶτος αὐτὸς τὴν ἐπὶ τὸ τεῖχος. οἱ δὲ στρατιῶται ἀλαλάξαντες μέγα καὶ φοβερὸν δρόμῳ καὶ

S p. 155–157 **1** S marg **4** γυναιξὶ S : γυναικὶ Müller ad **5** sqq. spectans ὅρα S marg **12** βαθείαν S ad **13** sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg **25** S marg **28** μηκἔτι S **34** ἀλλαλάξαντες S

βοῇ ἐχώρουν ἐπὶ τὸ κατερριμμένον τοῦ τείχους προλαβόντες τὸν βασιλέα καὶ προσβαλόντες τούτῳ εὐρώστως ἠγωνίζοντο παρελθεῖν εἴσω βιαζόμενοι. (7) οἱ δὲ Παίονες ἐδέχοντό τε αὐτοὺς ἐρρωμένως ἀνθιστάμενοι τοῖς ἐπιοῦσι καὶ μαχόμενοι γενναίως· καὶ ὠθισμὸς ἦν ἐνταῦθα πολὺς καὶ φόνος ἀνδρῶν τῆς μάχης συσταδὸν γινομένης καὶ πρὸ τοῦ βασιλέως, τῶν μὲν παρελθεῖν εἴσω τοῦ τείχους βιαζομένων | καὶ κατασχεῖν αὐτό, τῶν δὲ Παιόνων ἀπώσασθαί τε τούτους καὶ τὸ ἄστυ φυλάξαι. καὶ τέλος ὑπερέσχον οἱ τοῦ βασιλέως καὶ βιασάμενοι τοὺς Παίονας ἐπιβαίνουσι τοῦ τείχους εὐρώστως καὶ μαχόμενοι ἰσχυρῶς τρέπονται καὶ ὠθοῦσιν αὐτοὺς εἴσω τοῦ ἄστεος εἰσχυθέντες καὶ διώκοντες οὐκ ἐν τάξει καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ ἔκτεινον ἀφειδῶς.

ἐπεκδρομὴ τοῦ Ἰωάννου κατὰ τῶν τοῦ βασιλέως

19 (1) κἀνταῦθα δὴ ἐπιφαίνεται αὐτοῖς αἴφνης ἐπεκδραμὼν ὁ Ἰωάννης σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν καὶ μέγα βοήσας ἐτάραξέ τε τούτους εὐθὺς καὶ σφόδρα καταπλήξας εἶρξε τοῦ πρόσω. (2) καὶ γίνεται δὴ μάχη καρτερὰ ἐνταῦθα μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς καὶ φόνος πολὺς τῶν τε ὁπλιτῶν ἅμα καὶ τῶν Παιόνων ἀμφοτέρων ἀγωνιζομένων καλῶς καὶ ἀντιφιλοτιμουμένων ἀλλήλοις καὶ ἀνδρῶν ἀγαθῶν γινομένων, τῶν μὲν νομιζόντων σχεδὸν ἔχειν ἤδη τὸ ἄστυ καὶ δεινὸν ἡγουμένων τὴν τούτου ἀπόλειψιν, τῶν δὲ Παιόνων αἰσχυνομένων τε τὴν ἧτταν καὶ τοιοῦτον ἄστυ ἐκ τῶν χειρῶν ἀπολέσαι.

ἧττα τῶν τοῦ βασιλέως καὶ τροπὴ καὶ δίωξις
τῶν Παιόνων μέχρι τοῦ στρατοπέδου

(3) ὅμως γε μὴν ἐν τούτῳ σφόδρα ἐκακοπάθουν οἱ τοῦ βασιλέως ἅτε κατὰ πρόσωπόν τε παιόμενοι καὶ ἄνωθεν ἀπό τε τῶν ἐπάλξεων καὶ τοῦ τείχους ἐξ ὑπερδεξίων βαλλόμενοι καὶ πανταχόθεν ἐπικειμένων αὐτοῖς τῶν | Παιόνων· καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντέχειν ἔτι ἐγκλίνουσι, καὶ οἱ Παί-

---

16 φόνος πολύς : cf. ad 71,4 **24–26** ἐκακοπάθουν – βαλλόμενοι : Arr. An. I 15,2 ἐκακοπάθουν ἐν τῇ πρώτῃ προσβολῇ . . . οἱ δὲ Πέρσαι ἐξ ὑπερδεξίου; 16,1 παιόμενοί τε πανταχόθεν ἤδη ἐς τὰ πρόσωπα **27** καὶ μὴ – ἐγκλίνουσι : Arr. An. I 16,1 βλαπτόμενοι ἐγκλίνουσι ταύτῃ κτλ.

S p. 157–159 **2** προσβαλόντες scripsi: προσβαλλόντες S **12** S marg ad **13** sqq. spectans ὅρα S marg **15** εἶρξε Müller : εἶρξαι S **22–23** S marg (δήωξις pro δίωξις) **25** τε² Ssl **25–26** τοῦ τείχους S marg : τῶν οἰκημάτων S

ονες ἀναθαρσήσαντες εὐθὺς εἰσπεσόντες μάλα εὐρώστως ἐδίωκόν τε τούτους κατὰ πόδας καὶ ᾕρουν καὶ ἀπεωσάμενοι τοῦ τείχους εἵποντο μέχρι τοῦ στρατοπέδου κτείνοντες. (4) γενόμενοι δὲ κατὰ τὰς μηχανὰς ἐνίας μὲν αὐτῶν ῥιπτοῦσι κατὰ τοῦ ποταμοῦ, ἔστιν ἃς δὲ καὶ εἴσω τοῦ χάρακος. οἱ πλείους δὲ αὐτῶν καὶ πρὸς διαρπαγὴν ἐτράποντο τοῦ στρατοπέδου, κἂν εἰργάσαντό τι μέγα δεινὸν καὶ τὸ πολὺ τοῦ στρατοπέδου διηρπάγη, εἰ μὴ βασιλεὺς εὐθὺς σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν εἰσπηδήσας κατὰ μέσον αὐτῶν ἐπέσχε τε τῆς ὁρμῆς.

ὑστέρα ὁρμὴ τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν Παιόνων καὶ μάχη ἰσχυρὰ καὶ τροπὴ καὶ δίωξις αὐτῶν καὶ κατάκλεισις ἐντὸς τοῦ ἄστεος πάλιν

καὶ μαχόμενος ἰσχυρῶς τρέπεται τούτους λαμπρῶς καὶ καταδιώκει μέχρι τοῦ τείχους φονεύων καὶ κτείνων ἀνοικτὶ καὶ βιασάμενος μάλα ἐρρωμένως εἴσω τούτους ὠθεῖ καὶ κατακλείει πάλιν ἐντὸς τοῦ ἄστεος· καὶ μετὰ τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸς ἀναχωρεῖ τῆς διώξεως καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἐπάνεισιν. (5) ἐλήφθη δὲ οὐ πολλὰ τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τοῦ βασιλέως, ὅπερ ἔφην, αἴφνης ἐπεισπεσόντος αὐτοῖς καὶ εἰς φυγὴν τρέψαντος καὶ διώξαντος.

(6) ἀπέθανον δὲ τῶν μὲν ἄλλων στρατιωτῶν οὐκ ὀλίγοι καὶ δὴ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς ἔνιοι ἀγαθοὶ ἄνδρες, πίπτει δὲ καὶ ὁ τῆς Εὐρώπης ἔπαρχος Καρατζίας λίθῳ βληθεὶς τῶν ἀπὸ μηχανῆς, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ τῶν μέγα δυναμένων παρὰ βασιλεῖ καὶ δὴ καὶ τῶν ὀνομαστῶν ἐπ᾽ ἀνδρίᾳ καὶ στρατηγίᾳ καὶ ἀρετῇ. λέγεται δὲ καὶ τὸν βασιλέα μαχόμενον βληθῆναι δόρατι τὸν μηρόν, μὴ μέντοι μέγα εἶναι τὸ τραῦμα, ἀλλ᾽ ἐπιπόλαιον.

(7) βασιλεὺς δὲ ἀπογνοὺς ὅλως τὴν αἵρεσιν τοῦ φρουρίου (ἤδη γὰρ ἐν μεγίστῃ φυλακῇ ἦν πολλῶν εἰσεληλυθότων ἐν αὐτῷ) ἀνίστησί τε τὴν στρατιὰν ἐκεῖθεν καὶ καταδραμὼν μέρος τι τῆς | Τριβαλλίδος ληίζεται καὶ φρούρια χειροῦται καὶ κώμας διαρπάζει καὶ λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν αὐτὸς καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς σατράπην τε αὖθις ἐγκαταστήσας αὐτῇ τὸν Ἀλῆν ἐπάνεισιν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ τελευτῶντος ἤδη τοῦ θέρους. διελθὼν δὲ τὸ φθινόπωρον ὅλον αὐτοῦ χειμῶνος ἀρχομένου ἀφικνεῖται

---

30 aestas anni 1456

16 ὅπερ ἔφην : supra I. 7. 11

S p. 159–160 2 ᾕρουν Dethier : ἤρουν S 7 διηρπάγη Ssl : διήρπασαν S 9–10 S marg 18 ἀπέθανον – 24 ἐπιπόλαιον S marg

ἐς τὸ Βυζάντιον. καὶ τέταρτον καὶ ἑξηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, ἕκτον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

ἐνέδρα τοῦ Λαζάρου παρὰ τοῦ Μιχαήλου καὶ κράτησις

20 (1) Λάζαρος δέ, ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἡγεμών, ἐπειδὴ ἔγνω τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως, πάλιν διαβὰς τὸν Ἴστρον ἧκεν ἐς τὴν αὐτοῦ καὶ ἐν Σαμανδρίᾳ διῆγε. (2) Μιχαῆλος δέ, ὁ τοῦ Ἰωάννου τῆς γυναικὸς ἀδελφός, ὕπαρχος τοῦ Πελωγράδου ἀπολειφθεὶς πρὸς αὐτοῦ ἐνεκότει τῷ Λαζάρῳ δεινῶς καὶ πάντα τρόπον λοχῶν τε ἦν αὐτὸν καὶ βουλόμενος συλλαβεῖν μήτε εἰδότος αὐτοῦ μήτε ἡγησαμένης αἰτίας οὐδεμιᾶς. (3) λοχήσας οὖν αὐτὸν μετὰ μικρὸν ἔν τινι τῶν αὐτοῦ φρουρίων συλλαμβάνει δόλῳ καὶ ἐς εἱρκτὴν ἐμβαλὼν ἐν Πελωγράδῳ ἐν φυλακῇ εἶχε πολλῇ.

ἀπόλυσις τοῦ Λαζάρου τρισμυρίων χρυσίνων

(4) Λάζαρος δὲ μὴ ἔχων ἄλλως ἐκεῖθεν ἀποφυγεῖν ἀποδόσθαι αὐτὸν χρυσοῦ ᾔτει τὸν Μιχαῆλον· ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀνένευε χώραν τε | αἰτῶν καὶ φρούρια ἐς ἀπόδοσιν ἢ καὶ βαρύνειν βουλόμενος τὴν ὠνήν, ὡς δὲ καιροῦ παρῳχηκότος ἱκανοῦ μόλις δὴ καὶ πολλὰ παρακληθεὶς ἐνέδωκεν, ἀπολύει τοῦτον λαβὼν τρισμυρίους χρυσίνους.
(5) Λάζαρος δὲ ἀποσωθεὶς ἐς τὴν ἰδίαν ἀρχήν, πρὶν ἢ γοῦν καὶ μικρὸν ἀναπνεῦσαι, τῇ τε λύπῃ κατεργασθεὶς ὅλος καὶ νόσῳ βαρείᾳ συσχεθεὶς τελευτᾷ τὸν βίον διαδόχους τῆς ἰδίας ἀρχῆς τήν τε γυναῖκα καὶ Λάζαρον καταλιπὼν τὸν υἱόν. (6) ὁ δὲ κακὸς φανεὶς περὶ τοὺς γεννήσαντας τόν τε πατέρα ζῶντα ἐν πολλοῖς τε ἄλλοις σφόδρα ἐλύπησε καὶ δὴ καὶ κατεχόμενον ὑπὸ τοῦ Μιχαήλου ἐν φρουρᾷ οὐκ ἤθελεν ἀπολύσασθαι καταβαλὼν τὴν ὠνήν, ἀλλὰ μόλις που καὶ σὺν βίᾳ τοῦτο πεποίηκε πολλὰ παρακληθεὶς ὑπὸ τῆς μητρός, αὐτήν τε τὴν μητέρα τελευτήσαντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς τῆς τε ἀρχῆς ἀπεστέρησε πάσης καὶ πολλὰ ἐκάκου, δι᾽ ὄχλου ταύτῃ γινόμενος ὁσημέραι κλῆρόν τε ἀπαιτῶν πατρικὸν καὶ βίον ἀπόθετον ὑπ᾽ αὐτῆς κεκρυμμένον.

1–3 finis anni 1455/56

S p. 160–161 1 τέταρτον Spc (τέταρ- in ras.) : τρίτον Sac, ut videtur 2 ἕκτον Spc (ἕκ- in ras.) : πέμπτον Sac 4 S marg 12 ἐμβαλὼν scripsi : ἐμβαλλὼν S 14 S marg 29 διόχλου S

ἀπόδρασις τῆς μητρὸς Λαζάρου καὶ τῆς ἀδελφῆς
ἀμηρίσσης καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Γρηγορίου

(7) ἡ δὲ μὴ φέρουσα τὴν καθ' ἡμέραν ἐπήρειαν τούτου καὶ τὴν ἄλλην ἐπίθεσιν ἀποδιδράσκει λαθοῦσα σύν γε τῇ θυγατρὶ ἀμηρίσσῃ καὶ τῷ πηρῷ υἱῷ Γρηγορίῳ ἐπαγομένη καὶ βίον ἅμα πολύν. (8) Λάζαρος δὲ ὁ υἱὸς τοῦτο πυθόμενος | διώκει κατὰ σπουδὴν καὶ καταλαμβάνει ταύτας ἔν τινι τῶν φρουρίων τῶν ἑαυτοῦ· οὐδὲ γὰρ ἔφθησαν ἐς τὴν χώραν καταφυγοῦσαι τοῦ βασιλέως, ἔνθα ἠπείγοντο.

θάνατος τῆς μητρὸς Λαζάρου

ἀλλ' ὁ μὲν Γρηγόριος σὺν τῇ ἀδελφῇ λαθόντες ἢ καὶ προλαβόντες αὐτὸν (λέγεται γὰρ καὶ ἄμφω) ἀποδιδράσκουσι καὶ καταφεύγουσιν ἔν τινι τῶν φρουρίων τοῦ βασιλέως· καὶ μετὰ ταῦτα παραγενόμενοι ἐς βασιλέα δέχονταί τε παρ' αὐτοῦ ἀσμένως καὶ τιμῆς ἀξιοῦνται καὶ προνοίας τῆς προσηκούσης. (9) ἡ δέ γε μήτηρ αὐτοῦ καταλειφθεῖσα δι' ἀδυναμίαν τοῦ γήρως μετὰ μικρὸν καὶ αὐτὴ κατεργασθεῖσα τῇ λύπῃ καὶ μικρὸν νοσήσασα τελευτᾷ τὸν βίον καὶ θάπτεται αὐτοῦ.

(10) Λάζαρος δὲ ὁ υἱὸς τελέσας ἐπ' αὐτῇ τὰ νενομισμένα καὶ λαβὼν πάντα, ὅσα ἐπήγετο μεθ' ἑαυτῆς, ἐπάνεισιν ἐς Σαμάνδριαν καὶ τὴν ἀρχὴν εἶχε μόνος τὴν Τριβαλλῶν, ὅση κατελέλειπτο, μηδένα τῶν οἰκείων ἔχων ἤδη κοινωνόν· τῶν γὰρ ἀδελφῶν πηρῶν ὄντων ὁ μέν, ᾗπερ ἔφην, ὁ Γρηγόριος, ὑπεξέφυγε σὺν τῇ ἀδελφῇ, Στέφανος δὲ αὐτοῦ μένων ἡσύχαζε. (11) Λάζαρος δὲ ἅτε νέος ὢν καὶ τοῦ ἄρχειν ἀπείρατος καὶ μηδένα χρηστὸν ὅλως ἄνδρα καὶ συνετὸν ἔχων ἐν τοῖς πράγμασιν ἤ, εἰ καὶ εἶχε, μὴ παρακολουθῶν ἢ πειθόμενος ὅλως οὐ διῴκει καλῶς τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἐνόσει τὰ Τριβαλλῶν καὶ ἐν συγχύσει ἦν καὶ ἀταξίᾳ πολλῇ. διὸ δὴ καὶ ἔν τε ἄλλοις πολλοῖς ἐσφάλλετο καὶ οὐχ ἥκιστα δὴ | τῷ μὴ ἀποδιδόναι τοὺς συνήθεις φόρους τῷ βασιλεῖ· ἐφ' ᾧ δὴ καὶ μᾶλλον ὠργίζετο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς καὶ ἐν παρασκευῇ ἦν ἅμα ἦρι ἐσβαλεῖν ἐς τὴν αὐτοῦ.

---

20 ᾗπερ ἔφην : supra l. 10–14

S p. 161–163 1–2 S marg 2 et 4 ἀμηρίσσης et ἀμηρίσσῃ scripsi : ἀμηρήσης et ἀμηρήσῃ S 9 S marg 10 καὶ Ssl 11 ἀποδιδράσκουσι Ssl : διδράσκουσι S 12 καὶ μετὰ – 14 προσηκούσης S marg 16 τὸν βίον S marg 22 ἀπείρατος S marg : ἄπειρος S 24 ἢ πειθόμενος ὅλως S marg

θάνατος Λαζάρου καὶ στρατιᾶς ἔκπεμψις παρὰ τοῦ βασιλέως καταδραμεῖν πᾶσαν τὴν τούτου ἀρχὴν καὶ χειρώσασθαι

(12) ὅμως γε μὴν καὶ οὗτος μικρὸν ἐπιβιοὺς τῇ ἀρχῇ νοσήσας τελευτᾷ τὸν βίον διαδόχους καταλιπὼν τῆς ἀρχῆς τήν τε γυναῖκα καὶ παῖδα θηλείαν οὔπω ἔφηβον ἔτι.

21 (1) βασιλεὺς δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λαζάρου πυθόμενος αὐτίκα στρατιὰν ἐκπέμπει Ἀλῇ, τῷ τῆς χώρας σατράπῃ, κελεύων αὐτὸν κατὰ τάχος ἐς τὴν τοῦ Λαζάρου χώραν ἐμβαλεῖν καὶ πᾶσαν καταδραμεῖν καὶ χειρώσασθαι. (2) ὁ δὲ τὴν στρατιὰν ταύτην δεξάμενος καὶ ἑτέραν οὐκ ὀλίγην ἐκ τῆς αὐτοῦ σατραπείας ἀθροίσας κατατρέχει τὴν λοιπὴν πᾶσαν τῶν Τριβαλλῶν καὶ χειροῦται καὶ πόλεις καὶ φρούρια καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην χώραν ποιεῖται ὑφ' ἑαυτῷ. (3) προσελάσας δὲ ἐν Σαμανδρίᾳ πρῶτον μὲν λόγους προσφέρει περὶ συμβάσεων τῇ τε βασιλίδι καὶ τοῖς ἐν τέλει, εἰ βούλοιντο παραδόντες τὸ ἄστυ τῷ βασιλεῖ τὴν λοιπὴν πᾶσαν χώραν αὐτοὶ καρποῦσθαι βασιλέως ἐνδόντος καὶ τὰ πιστὰ δόντος αὐτοῖς. (4) ὡς δὲ οὐκ ἐδέξαντο ἐπὶ τούτοις, ἀλλὰ κλείσαντες τὰς πύλας ἐκάθηντο, ὁ Ἀλῆς | κύκλῳ περιλαβὼν αὐτοὺς τῷ στρατῷ καὶ τειχήρεις ποιήσας ἰσχυρῶς ἐφρούρει τοῦ μή τι τῶν ἔνδον ἐξαγαγεῖν ἢ τῶν ἔξωθεν εἰσκομίσασθαι.

22 (1) βασιλεὺς δὲ διάγων ἐν Κωνσταντινουπόλει συνῴκιζέ τε αὐτὴν καὶ τῶν ἔνδον ἐπεμέλετο ἰσχυρῶς λουτρά τε κατασκευάζων εἰς κάλλος καὶ χρείαν καὶ μέγεθος ἱκανὰ καὶ οἰκίας λαμπρὰς καὶ πανδοχεῖα οἰκοδομῶν καὶ ἀγορὰς πανταχοῦ ταύτης καὶ καταγωγάς, ἔτι τε παραδείσους φυτεύων καὶ ὑδάτων ἀφθονίαν εἰσάγων καί, ὅσα ἄλλα κόσμον οἶδε φέρειν καὶ κάλλος αὐτῇ καὶ χρείαν ἀναγκαίαν καὶ ψυχαγωγίαν τῶν ἐνοικούντων, ἅπαντα καθιστάμενος. (2) οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὰ ἔξω πάντα τῆς χώρας συνῴκιζεν ἀποικίζων πολλούς τε τῶν Τριβαλλῶν καὶ Παιόνων καὶ Μυσῶν τῆς αὐτῶν, τοὺς δὲ καὶ ληϊζόμενος καὶ κατοικίζων ἐν αὐτῇ. (3) ἔγνωστο γὰρ αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἔξω καὶ πρὸ τῆς πόλεως χώραν συνοικίσαι καλῶς ἅμα μὲν δι' ἀρετὴν τῆς γῆς (ἔστι γὰρ ἀγαθὴ σπείρειν τε καὶ φυτεύειν καὶ πρὸς ἁπάσας ἐρρωμένη γονὰς καὶ καρποὺς καὶ τὰ μέγιστα συντελέσειν ἔμελλε ταῖς χρείαις τῆς πόλεως), ἅμα δὲ καὶ τὴν χώραν ἐξημερῶν ἐρήμην τε οὖσαν καὶ ἀοίκητον αὐτῆς τὴν πολλὴν καὶ τοῖς ὁδοιποροῦσιν ἐπισφαλῆ. καὶ ὁ μὲν ἐν τούτοις ἦν.

13–14 λόγους – τέλει : cf. ad 121,17–18 31 πρὸς ἁπάσας ἐρρωμένη γονάς : cf. ad 96,5

S p. 163–164 1–2 S marg 5 θηλείαν S : θήλειαν Müller 17–18 καὶ τειχήρει (sic) ποιήσας S marg : καὶ κατακλείσας S 20 δὲ edd. : ὲ (omissa in rubricando littera δ) S 30 χῶραν S ξυνοικίσαι Müller : συνοικῆσαι Ssl : οἰκῆσαι S γῆς ἔστι Spc (in ras.)

σημείωσαι στόλον λ' νεῶν ἀποσταλέντα παρὰ τοῦ πάπα κατὰ τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ νήσων τοῦ βασιλέως

23 (1) Νικόλαος δέ, ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεύς, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον | στρατιὰν ἤθροιζεν ἐς Ἰταλίαν καὶ στόλον ἐξήρτυε διαπόντιον κατὰ τῶν ἐν τῷ Αἰγαίῳ νήσων τοῦ βασιλέως, Ἴμβρου καὶ Λήμνου καὶ τῶν λοιπῶν. καὶ πληρώσας τριήρεις τριάκοντα καὶ ὁλκάδας δύο τῶν μεγάλων καὶ ὁπλίσας καλῶς στρατιώτας τε τῶν μαχίμων ἐπιβιβάσας καὶ ὅπλα παντοῖα ἐνθέμενος καὶ μηχανὰς καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα ἑλόμενος Λοδοβίκον τὸν ἀδελφιδοῦν, ὃν καὶ πατριάρχην τῶν ἀνατολικῶν μερῶν κατέστησεν, ἅμα ἦρι ἐκπέμπει.

προσχώρησις πρώτη τῆς Λήμνου πρὸς Ἰταλούς

(2) καὶ ὃς ἀναχθεὶς ἐξ Ἰταλίας ἀφικνεῖται ἐς Ῥόδον καὶ μικρόν τι διατρίψας αὐτοῦ, ἄρας ἐκεῖθεν ἐπιπλεῖ ταῖς νήσοις τοῦ βασιλέως καὶ προσσχὼν τὸ πρῶτον ἐν Λήμνῳ καὶ ἀπόβασιν ποιησάμενος παρεστήσατο ταύτην ὁμολογίᾳ τῶν τε Λημνίων ἐνδόντων εὐθὺς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ φυλάκων τοῦ βασιλέως· εἶχε γὰρ ἐν αὐτῇ φρουροὺς ἄνδρας ἑκατὸν μαχίμους τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς νεοδαμωδῶν καὶ ἄρχοντα τούτων τε καὶ τῆς νήσου συμπάσης Μωράτην οὕτω καλούμενον.

ἅλωσις Θάσου παρὰ τῶν Ἰταλῶν

(3) ἐπιμείνας δὲ τῇ Λήμνῳ ἡμέρας ὀκτὼ καὶ καταστησάμενος τὰ αὐτοῦ φρουράν τε ἱκανὴν αὐτῇ καὶ φρούραρχον ἐγκαταλιπὼν τὸν Λωίζον ἄρας ἐκεῖθεν ἐπιπλεῖ τῇ Θάσῳ καὶ ἀποβὰς λόγους προσφέρει πρῶτον περί τε | συμβάσεων καὶ ἐνδόσεως τῆς νήσου τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ λιμένος. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, κύκλῳ περιλαβὼν τῇ στρατιᾷ καὶ πανταχόθεν προσβαλὼν αὐτῷ ἰσχυρῶς καὶ κλίμακας ἐπαγαγὼν τῷ τείχει καὶ μηχανὰς αἱρεῖ κατὰ κράτος ἐκ πρώτης προσβολῆς, καὶ τῶν φυλάκων τοὺς μὲν ἀναιρεῖ, τοὺς δὲ ζῶντας αἱρεῖ· ἦσαν γὰρ ἐν τούτῳ

---

10 ver anni 1457

22–24 λόγους – λιμένος : cf. ad 121,17–18

S p. 164–166 **1–2** S marg **11** S marg **12** ἀφικνεῖται S marg : καταίρει S **14** προσχὼν S **17** νεωδαμωδῶν S **19** S marg (θάσσου pro Θάσου) **25** προσβαλλὼν S **26** κατακράτος S

φρουροὶ ἄνδρες ἑξήκοντα τοῦ βασιλέως. (4) καταπλήξας δὲ ἰσχυρῶς ἐκ τούτου καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἄλλοις πολίσμασι λαμβάνει καὶ τούτους ὁμολογίᾳ ἑαυτούς τε καὶ τὰ φρούρια παραδόντας ἀμαχί. (5) παραστησάμενος δὲ πᾶσαν τὴν νῆσον καὶ κατασχὼν τελείως ἐν πέντε καὶ δέκα ἡμέραις ταῖς ὅλαις διατίθεται τὰ κατ' αὐτὴν καὶ φρουρὰν ἐγκαταστησάμενος αὖθις ἀπέπλευσεν ἐς Λῆμνον παντὶ τῷ στόλῳ ἔχων καὶ τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔλαβε ζῶντας τῶν φρουρῶν.

ἄφιξις τοῦ Κόντου ἐς Ἴμβρον μετὰ δέκα τριήρεων καὶ ἐπάνοδος ἄπρακτος

(6) γενόμενος δ' ἐν Λήμνῳ ἐκπέμπει δέκα τριήρεις ἐς Ἴμβρον καὶ ἄρχοντα μετ' αὐτῶν Κόντον οὕτω καλούμενον. Λοδοβίκος δὲ τέτταρας μόνας ἡμέρας ἐπιμείνας τῇ Λήμνῳ τῇ ὑστεραίᾳ ἀναλαβὼν τοὺς ἄνδρας τούς τε ἐκ Λήμνου τούς τε ἐκ Θάσου ζωγρηθέντας τοῦ βασιλέως, ὅσοι μὴ ἀπέθανον, σὺν τῷ λοιπῷ στόλῳ ἀπέπλευσεν ἐς Ῥόδον. (7) Κόντος | δὲ ἀφικόμενος ἐς Ἴμβρον σὺν ταῖς δέκα τριήρεσι λόγους προσφέρει Κριτοβούλῳ τῷ ταύτης ἐπάρχοντι περὶ ἐνδόσεως τῆς νήσου ἐγχειρίσας αὐτῷ καὶ γράμματα περὶ τούτου τοῦ Λοδοβίκου. (8) Κριτόβουλος δὲ δέχεται τοῦτον φιλοφρόνως καὶ πολλὰ δωρησάμενός τε καὶ λόγοις ἡμέροις καὶ προσηνέσι δεξιωσάμενος πάσῃ τε ἄλλῃ χρησάμενος ἐς αὐτὸν θεραπείᾳ ἀποπέμπει μετ' εἰρήνης ἀρκεσθέντα τοῖς λόγοις τοῖς παρ' αὐτοῦ καὶ μηδὲν ζητήσαντα περαιτέρω μηδὲ πολυπραγμονήσαντα ὅλως ἢ περὶ ὧν ἧκέ τι διαπραξάμενον. ἐγχειρίζει δὲ αὐτῷ καὶ γράμματα ἐς Λοδοβίκον οἰκονομίαν τε ἔχοντα καὶ φιλίαν δεικνύντα. καὶ ἀποπλεῖ καὶ οὗτος ἐς Ῥόδον. (9) ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸ φθινόπωρον ἐτελεύτα καὶ ἑξηκοστὸν καὶ πέμπτον ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, ἕβδομον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

25–26 finis anni 1456/57

S p. 166–167 **8–9** S marg **13** ζωγρηθέντας S marg : ληφθέντας S **25** πέμπτον Spc (in ras.) **26** ἕβδομον Spc (ἕβδομ- in ras.)

ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΞΥΓΓΡΑΦΗΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΡΙΤΗ

περιέχει ἥδε τόν τε πόλεμον τῶν Πελοποννησίων καὶ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολὴν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν παντελῆ καταστροφὴν καὶ δουλείαν τούτων καὶ ἑτέρας πράξεις ἐν τῷ μεταξύ, χρόνου πλῆθος ἔτη τρία.

S p. 167 3 τὴν Ssl 4 τοῦ βασιλέως Ssl 5–6 ἔτη /// τρία S

1 (1) τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος καὶ βασιλεὺς πέμπει πρεσβείαν ἐς Πελοπόννησον ἀπαιτῶν παρὰ τῶν ταύτῃ ἡγεμόνων τοὺς ἐπετείους φόρους, οὓς ὤφειλον αὐτῷ τριῶν ἐτῶν που μάλιστα. οἱ γὰρ τῆς Πελοποννήσου δεσπόται | τῆς Βυζαντίδος ἁλούσης εὐθὺς νεωτερισάντων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἰλλυριῶν καὶ ἐπαναστάντων αὐτοῖς καλοῦσιν ἐς ἐπικουρίαν τὸν βασιλέα ὑπεσχημένοι τούτῳ δασμὸν ἐτήσιον ἀποφέρειν ἀπὸ Πελοποννήσου χρυσίνους ἑξακισχιλίους.

σημείωσαι τὰς αἰτίας τῆς ἐς τὴν
Πελοπόννησον ἀφίξεως τοῦ βασιλέως

(2) βασιλεὺς δὲ δέχεται τούτοις συμμαχήσειν καὶ παρέχει στρατιὰν ἱκανὴν αὐτοῖς. οἱ δὲ σὺν ταύτῃ καταγωνισάμενοι τοὺς Ἰλλυριοὺς δουλοῦνται τελείως καὶ φόρου ποιοῦνται ὑποτελεῖς· μετὰ ταῦτά γε μὴν τὸν δασμὸν ἀπαιτοῦντος τοῦ βασιλέως οὐκ ἀπεδίδουν ῥᾳδίως πλαττόμενοί τε κενὰς αἰτίας ἀεὶ καὶ ἀναβολὰς οὐ καλὰς καίτοι γε λαμβάνοντες αὐτοὶ τὸν δασμὸν παρὰ τῶν Ἰλλυριῶν ἐτησίως ἐφ' ᾧ καταβάλλειν τῷ βασιλεῖ· οἱ δὲ ἀνήλισκον εἰς ἀκαίρους δαπάνας ἰδίας παρακρουόμενοι τὸν βασιλέα. (3) πέμπων οὖν πολλάκις πρὸς αὐτοὺς οὐδὲν ἤνυεν. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἦν, ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸς ἀλλήλους στασιάζοντές τε ἦσαν καὶ ἠκούοντό οἱ οἱ δεσπόται καὶ πολέμους εἶχον ἐμφυλίους καὶ μάχας καὶ χεῖρον εἶχε τὰ τῆς Πελοποννήσου δι' αἰτίας, ἃς μικρὸν ὕστερον ἐροῦμεν. (4) πρὸς τούτους οὖν τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμπεν ἅμα μὲν ἀπαιτῶν τὸν δασμόν, ἅμα δὲ καὶ τἀκεῖ κατασκεψομένους καλῶς· ἐδεδίει γάρ, μήποτε ἡ πρὸς ἀλλήλους αὕτη τούτων διαφορά τε καὶ μάχη ἐπαγάγηται τοὺς Ἰταλοὺς ἐς Πελοπόννησον ἢ ἄλλο τι γένος | τῶν ἑσπερίων, καὶ προκαταλαβεῖν αὐτὸς ἐβούλετο ταύτην χώραν τε οὖσαν ἐχυρωτάτην φύσει καὶ πόλεις ἔχουσαν ὀχυράς τε καὶ λόγου ἀξίας καὶ φρούρια πλεῖστά τε καὶ δυσάλωτα καὶ τοῖς πᾶσιν αὐτάρκως ἔχουσαν πρός τε πόλεμον καὶ εἰρήνην θέσεώς τε λαχοῦσαν ἐπικαίρου κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν καὶ δυναμένην παραπέμπειν καλῶς τούς τε ἀπὸ Θρᾴκης καὶ Μακεδονίας ἐς Ἰταλίαν τούς τε ἐξ Ἰταλίας αὖθις ἐς Θρᾴκην τε καὶ Μακεδονίαν.

---

1 hiems anni 1457/58

20 ἃς μικρὸν ὕστερον ἐροῦμεν : 141,4 sqq. 24–30 προκαταλαβεῖν – ἐς Ἰταλίαν : Thuc. I 36,1–2 χωρίον προσλαβεῖν ὃ μετὰ μεγίστων καιρῶν οἰκειοῦταί τε καὶ πολεμοῦται . . . ὥστε . . . ναυτικὸν . . . πρὸς τἀκεῖ παραπέμψαι

S p. 167–169 2 ἐπετίους S 5 et 15 ἰλλιριῶν S 7 χρυσίνους praeposita voce γρ(άφετ)αι S marg : χρυσίου στατῆρας S 8–9 S marg 11 ἰλλιριοὺς S 14 γε Ssl 15 ἐφῶ vel ἐφὼ S 23 μάχη S marg: στάσις S

(5) ἀφικόμενοι δὲ οἱ πρέσβεις ἐς Πελοπόννησον καὶ τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀπαγγείλαντες οὔτε τὸν δασμὸν ἔλαβον καὶ τἀκεῖ πάντα εὗρον συγκεχυμένα τε καὶ νενοσηκότα κακῶς. ἐπανήκοντες οὖν ἀπήγγειλαν πάντα τῷ βασιλεῖ. ὁ δὲ προὔργου ποιούμενος τὴν τῆς Πελοποννήσου κατάσχεσιν διὰ τὸν μελετώμενόν οἱ καὶ ὅσον οὐ πρὸς Ἰταλοὺς ἐσόμενον πόλεμον, καλῶς τε παράπλου κειμένην τῆς Ἰταλίας, ὡς ἔφην, καὶ λιμένας ἔχουσαν ἀσφαλεῖς καὶ ὁρμητήριον οὖσαν τῷ πολέμῳ στρατευμάτων τε πολλῶν καὶ νεῶν οὐκέτι μέλλειν ᾤετο δεῖν, ἀλλὰ στρατεύειν ἐς Πελοπόννησον.

προσχώρησις Σαμανδρίας τῷ βασιλεῖ

2 (1) ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ ἐν Σαμανδρίᾳ ὄντες τῶν ἐν τέλει καὶ δὴ καὶ ἡ Λαζάρου γυνή, ἐπειδὴ πολὺν ἤδη χρόνον πολιορκούμενοι οὐκ ἀντεῖχον, συνέβησαν ὁμολογίᾳ | ὥστε λαβόντες πάντα τὰ ἑαυτῶν τοῦ ἄστεος ἐξελθεῖν σῶς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς· τῇ δέ γε Λαζάρου γυνῇ καὶ πολίσματα δύο παρέσχεν ἐς ἀρχὴν ἀντὶ Σαμανδρίας ἐς Δαλματίαν καὶ Βόστρους ὁ βασιλεύς. (2) ἡ δὲ λαβοῦσα τήν τε θυγατέρα καὶ πάντα τὸν βίον αὐτῆς ἀφίκετο ἐς Βόστρους κἀκεῖ συνάπτει τὴν θυγατέρα τῷ τούτων ἡγεμόνι δοῦσα καὶ φερνὴν αὐτῷ τὰ πολίσματα, καὶ χρόνον ἱκανὸν αὐτοῦ διαγαγοῦσα ὕστερον ἀπέπλευσεν ἐς Κέρκυραν παρά τε τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς.

κίνησις τοῦ βασιλέως κατὰ τῆς Πελοποννήσου

3 (1) βασιλεὺς δὲ χειμῶνος καλῶς παρασκευασάμενος καὶ στρατιὰν ὅτι πλείστην ἀγείρας ἱππικήν τε καὶ πεζήν, ἐπειδὴ ἔαρ ὑπέφαινεν ἤδη, ἄρας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ ἐπορεύετο διὰ τῆς κάτω Μακεδονίας ὡς ἐπ' Ἀμφίπολίν τε καὶ Στρυμόνα ποταμὸν συνεπαγόμενος ἅμα οἱ καὶ ὅπλα πολλὰ καὶ μηχανὰς παντοίας καὶ χαλκὸν ὅτι πλεῖστον καὶ

---

23 ver anni 1458

6 καλῶς – Ἰταλίας : Thuc. I 36,2 τῆς τε γὰρ Ἰταλίας καὶ Σικελίας καλῶς παράπλου κεῖται (sc. Κέρκυρα); cf. etiam Xen. Hell. VI 2,9 κεῖσθαι τὴν Κέρκυραν ... ἐν καλλίστῳ ... τοῦ εἰς Πελοπόννησον ἀπὸ Σικελίας παράπλου   6 ὡς ἔφην : 118,28–30   25 ὡς ἐπ' – ποταμόν : cf. Arr. An. I 11,3 ὡς ἐπ' Ἀμφίπολιν καὶ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ τὰς ἐκβολάς

S p. 169–170   ad 5–6 spectans ση(μείωσ)αι S marg   10 S marg   18 αὐτῷ Ssl : αὐτῇ S   21 S marg   23 πεζήν S marg : πεζικήν S

σίδηρον. (2) γενόμενος δ' ἐν Στρυμόνι διαβαίνει τε τοῦτον καὶ παραμείψας τὴν Βόλβην λίμνην καὶ προσελαύνων ἐπὶ τὰ πρόσω ἐπιβαίνει Θετταλίας· κἀνταῦθα στρατοπεδευσάμενος ἔγνω μικρὸν παραμεῖναι ὥστε διαναπαῦσαί τε τὴν στρατιὰν καὶ ἑτέραν αὐτοῦ περιμεῖναι καὶ ἅμα πεῖραν ποιούμενος τῶν τῆς Πελοποννήσου ἡγεμόνων, εἴ πως ἄρα ἐνδοῖεν τὴν κατ' αὐτῶν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως μαθόντες | καὶ τὸν δασμὸν ἀποδοῖεν. (3) ἐλέγετο γὰρ καὶ τοῦτο, ὅτι, εἰ ἧκον ἂν ἐν τῷ τότε πρέσβεις αὐτοῦ παρὰ βασιλέα κομίζοντές τε τὸν δασμὸν καὶ δεόμενοι τυχεῖν εἰρήνης, ἔτυχον ἂν καὶ οὐκ ἂν ἐπὶ τὰ πρόσω τοῦ λοιποῦ προὐχώρει ὁ βασιλεὺς οὐδ' ἐστράτευσε κατ' αὐτῶν· εἶχε γὰρ ἄλλα τὰ κατεπείγοντα. (4) ὡς δὲ ἡμέρας ἱκανὰς αὐτοῦ διαγαγὼν οὐδὲν ἀπὸ Πελοποννήσου ἐφαίνετο ἥ τε στρατιὰ διανεπαύσατο καὶ ἡ προσδοκωμένη ἀφῖκτο, ἄρας ἐκ Θετταλίας ἐχώρει διὰ τῆς μεσογείας αὐτῆς· παρελάσας δὲ ταύτην τε καὶ τὴν Φθιῶτιν καὶ ὑπερβαλὼν τά τε ὄρη ταύτης καὶ τὰ Ἀχαϊκὰ τούς τε ἐν τῷ μεταξὺ ποταμοὺς διαβάς, Σπερχειόν τε καὶ Πηνειόν, ἀφικνεῖται ἐς Πύλας καὶ διαβαίνει τὴν ταύτῃ πάροδον ἀσφαλῶς. (5) καταβὰς δὲ ἔς τε τὴν Φωκίδα καὶ Βοιωτίαν καὶ Πλαταιίδα στρατοπεδεύεται αὐτοῦ πρὸς τῷ Ἀσωπῷ ποταμῷ καὶ πέμπει δὴ τοὺς κατασκεψομένους τὰς παρόδους τοῦ Κιθαιρῶνος τὰς φερούσας ἐς τὸν Ἰσθμόν· ἐδεδίει γάρ, μὴ οἱ Πελοποννήσιοι προεξελθόντες προκατάσχωσι ταύτας καὶ ἐργώδης εἴη αὐτῷ ἡ ἐς τὸν Ἰσθμὸν διάβασις.

σημείωσαι ὅπως ἧκον πρέσβεις τοῦ δεσπότου
Θωμᾶ ἀκαίρως καὶ ἀπῆλθον ἄπρακτοι

(6) ἐνταῦθα δὲ ἥκουσι πρέσβεις παρὰ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ κομίζοντες καὶ τοῦ δασμοῦ μοῖράν τινα, πεντακοσίους καὶ τετρακισχιλίους | χρυσίνους, καὶ δεόμενοι σπονδῶν τυχεῖν καὶ εἰρήνης. τοῦτο δ' ἀνόνητον ἦν πάντῃ τότε καὶ παρὰ τὸν καιρόν, μᾶλλον δὲ καὶ ὅλως ἀνόητον· ἀπώλεσε γὰρ καὶ τὰ δοθέντα καὶ οὐδὲ τῆς εἰρήνης τετύχηκε. (7) βασιλεὺς γὰρ τὸν μὲν δασμὸν ἔλαβε παρὰ τῶν πρέσβεων, „τὰς δὲ σπονδάς, ὅταν ἐντός", ἔφη, „γενώμεθα τῆς Πελοποννήσου, ποιήσομεν" διαχλευάζων καὶ διαπαίζων αὐτοὺς τῆς ἀβουλίας καὶ ἀκαιρίας· τότε γὰρ ἔδει τοῦτο ποιῆσαι, ὅταν ὅ τε βασιλεὺς ἐκάλει καὶ ὁ καιρὸς μετὰ τῶν πραγμάτων ἐδίδου.

S p. 170–172   2 βόλβην (praeposita particula ἡ) S marg : κερκινίτιν S   προσελαύνων Ssl : ἐλαύνων S   13 ἐχώρει S marg : ᾔει S   14 φθιότιν S   17 Κκαταβὰς δὲ S (δὲ sl)   22–23 S marg   25 μοίραν S   27 παρὰ τὸν καιρόν S marg : ἔξωρον Spc (ἔξω- in ras.)   29 παρὰ τῶν πρέσβεων S marg

ἐσβολὴ τοῦ βασιλέως ἐς τὴν Κορινθίαν καὶ πολιορκία Κορίνθου

(8) ὡς δὲ ἧκον οἱ κατάσκοποι φράζοντες μηδὲν εἶναι ταῖς παρόδοις ἐμποδών, ὁρμηθεὶς ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ ἐχώρει ἐπὶ τὰς παρόδους· ταύτας δὲ διαβὰς οὐ σὺν πόνῳ καταβαίνει ἐς τὸ πεδίον τὸ πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ τοῦ τείχους καὶ στρατοπεδεύεται αὐτοῦ μίαν ἡμέραν, τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ ἀναλαβὼν τὸν στρατὸν ἅπαντα συντεταγμένον ἐσβάλλει ἐς τὴν Κορινθίαν ἀκμάζοντος ἤδη τοῦ σίτου καὶ στρατόπεδον τίθησιν οὐ μακράν, ἀλλ᾽ ὅσον ἀπὸ τεττάρων σταδίων ἀπέχον τῆς πόλεως. (9) τῇ δ᾽ ἐφεξῆς ἀναλαβὼν τῶν τε ἐν τέλει ἐνίους καὶ στρατηγῶν καὶ σατραπῶν τοὺς ἀρίστους περιῄει τόν τε λόφον καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν κατασκοπῶν τά τε ὅλως ἀπόμαχα τοῦ χωρίου τά τε ἐπίμαχα καὶ ὁπωσοῦν. (10) καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἡ πόλις ἐχυρωτάτη, ὥσπερ δῆτα καὶ ἦν· ὑπερύψηλόν τε γὰρ ἦν τὸ χωρίον καὶ ἀπότομον | καὶ κρημνῶδες κυκλόθεν καὶ μίαν μόνην πάροδον ἔχον τὴν ἐς τὴν πόλιν καὶ αὐτὴν ἀνάντη τε καὶ τριπλῷ τείχει τετειχισμένην καὶ πεφραγμένην· ἡ δέ γε Ἀκροκόρινθος καὶ πάντη ἀπόμαχος ὑπερανῳκισμένη τε τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου καὶ τείχεσιν ἰσχυροτάτοις ὠχυρωμένη. (11) ἔγνω οὖν δεῖν λόγους πρῶτον προσφέρειν τοῖς ἐν τῇ πόλει περί τε συμβάσεων καὶ ἐνδόσεως αὐτῆς· καὶ πέμπει δὴ τοὺς ἐροῦντας. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθε, πρῶτον μὲν ἔκειρε πᾶσαν τὴν ἔξω χώραν αὐτῶν καὶ ἐδῄωσε, παραδείσους τέ φημι καὶ ἀγροὺς καὶ ἀμπέλους καὶ τἄλλα, κάλλιστά τε καὶ πολύφορα πάντα, τόν τε σῖτον ἀκμάζοντα ἤδη διέφθειρεν· (12) ἔπειτα κύκλῳ περισχὼν αὐτοὺς τῷ στρατῷ καὶ κατακλείσας ἐντὸς τοῦ ἄστεος ἀσφαλῶς καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει.

(13) ὡς δὲ συχνὰς ἡμέρας περικαθήμενος τῇ πόλει καὶ πολιορκῶν οὐδὲν ἤνυεν, ἔγνω χρονίαν ἔσεσθαι τὴν πολιορκίαν αὐτῷ. αἵ τε γὰρ μηχαναὶ οὐκ ἐξικνοῦντο πρὸς τὸ τεῖχος καλῶς οὐδὲ βλάπτειν ὅλως ἠδύναντο· ἀφαιρούμεναι γὰρ τὴν βίαν τῷ μήκει ἐξεκαυλίζοντο καὶ ἀσθενέστερον τῷ τείχει προσέπιπτον· οὐ γὰρ ἐνῆν αὐτὰς τῷ ἀποκρότῳ καὶ σκληρῷ τοῦ χωρίου ἐγγύς που τοῦ τείχους προσενεγκεῖν ὥστε καὶ παίειν αὐτὸ μετὰ βίας σφοδρᾶς καὶ ῥύμης καὶ καταρριπτεῖν. | (14) εἰ

11–17 καὶ ἔδοξεν – ὠχυρωμένη : Arr. An. I 17,5 καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ὀχυρὸν τὸ χωρίον· ὑπερύψηλόν τε γὰρ ἦν καὶ ἀπότομον πάντη καὶ τριπλῷ τείχει πεφραγμένον 17–18 λόγους – συμβάσεων : cf. Thuc. II 70,1 λόγους προσφέρουσι περὶ ξυμβάσεως τοῖς κτλ.

S p. 172–174 1 S marg 3 ἐμποδόν S 4 σὺν πόνῳ scripsi : ξὺν πόνῳ Müller : συμπόνῳ S 6–7 κορινθίαν Ssl : κορινθίων S 7 ἀκμάζοντος ἤδη τοῦ σίτου S marg (ἤδη sl) 8 ἀπὸ S marg 11 ὁποσοῦν S 13 κυκλῶθεν S 17 ὀχυρωμένη S 21–22 τόν τε – διέφθειρεν S marg

δὲ καὶ ὅλως κατερριπτεῖτο τὸ τεῖχος, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον καὶ οὕτως ἡ ἐς τὸ ἄστυ καὶ τὴν πόλιν πάροδος ἀπόμαχος ἦν ἑκατέρωθεν ἀποτόμοις κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις διειλημμένη καὶ φόβον καὶ δειλίαν πλείστην παρεχομένη τοῖς κάτωθεν εἰσιοῦσι μεθ' ὅπλων ἄνωθέν γε καὶ ὑπὲρ κεφαλῆς βαλλομένοις ἐξ ὑπερδεξίων ἀπὸ τῶν ἄκρων. καὶ πολλάκις δὲ ταύτῃ προσβαλὼν ὁ βασιλεὺς ἰσχυρῶς ἀπεκρούσθη.

4 (1) ἐπεὶ οὖν οὔτε ἐκ προσβολῆς βίᾳ τοῖς ὅπλοις οὔτε μηχαναῖς οὔτε ἄλλῳ τῳ τρόπῳ τοιούτῳ ὁ βασιλεὺς αἱρήσειν τὴν πόλιν ἐνόμισεν, ἀλλ' ἢ μόνον λιμῷ καὶ πολιορκίᾳ μακρᾷ, οὐκέτι πρὸς τὰ λοιπὰ διαμέλλειν ἐγνώκει δεῖν οὐδ' εἰκῇ τὸν καιρὸν ἀναλίσκειν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἥμισυ τῆς στρατιᾶς σὺν Μαχουμούτει καταλιπὼν αὐτοῦ ὥστε πολιορκεῖν καὶ φυλάσσειν τὴν πόλιν τοῦ μή τι τῶν ἔνδον ἐξάγειν ἢ τῶν ἔξωθεν εἰσκομίζεσθαι, αὐτὸς τὴν λοιπὴν ἀναλαβὼν ἐχώρει πρὸς τὰ λοιπά.

κίνησις τοῦ βασιλέως κατὰ τῶν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου

(2) καὶ πρῶτον μὲν τὰ περὶ τὴν Κόρινθον φρούρια τὰ μὲν βίᾳ τοῖς ὅπλοις, τὰ δὲ φόβῳ καὶ καταπλήξει, τὰ δὲ καὶ πειθοῖ ἑλὼν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐχειρώσατο πάντα. (3) μετὰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τὰ ἔνδον τῆς Πελοποννήσου προὐχώρει καταστρεφόμενός τε καὶ ληϊζόμενος πάντα τὰ ἐν ποσὶ τά τε ἀνάντη καὶ δύσβατα καὶ σκληρὰ τῶν τε χωρίων καὶ τῶν παρόδων | ἐξομαλίζων καὶ ἡμερῶν καὶ τὰ ἐρυμνότατα τῶν φρουρίων ἐξαιρῶν τε καὶ κατασκάπτων.

προσχώρησις Τεγέας τῷ βασιλεῖ

(4) προσελάσας δὲ τῇ Τεγέᾳ πόλει, ἣν οἱ νῦν Μοχλίον καλοῦσι, στρατόπεδον τίθησι καὶ περισταυρώσας αὐτὴν καὶ κύκλῳ περιλαβὼν τῷ στρατῷ ἐπολιόρκει ἐπ' ὀλίγαις ἡμέραις. καὶ μετὰ τοῦτο Δημήτριος Ἀσάνης, ὁ ταύτης ἔπαρχος, λόγους προσφέρει τῷ βασιλεῖ περί τε συμβάσεων καὶ ἐνδόσεως αὐτῆς. καὶ συμβαίνουσι δὴ καὶ λαμβάνει τὴν πόλιν ὁ βασιλεὺς ὁμολογίᾳ. προσχωρεῖ δὲ αὐτῷ ἐπὶ ταύτῃ καὶ ἕτερα φρούρια οὐκ ὀλίγα τῶν πλησιοχώρων. (5) οἱ δὲ τῆς Πελοποννήσου δεσπόται ἐν τῇ μεσογείᾳ ταύτης ἐν Ἀμυκλαίῳ καθήμενοι συντεταγμέ-

26–27 λόγους – αὐτῆς : cf. ad 121,17–18

S p. 174–175 1 καὶ οὕτως S marg 5 ἄκρων S marg : λόφων S 8 ἐνόμισεν Ssl : ἐνόμιζεν S 14 S marg 21 τε καὶ κατασκάπτων S marg : καὶ πάντη χειρούμενος S 22 S marg 27 συμβαίνουσι Ssl : συμβαίνει S 30 ἐν ἀμικλαίω S marg

νοι, ἐπειδὴ ἔμαθον προσελαύνοντα τῇ Τεγέᾳ τὸν βασιλέα, διαλυθέντες εὐθὺς ᾤχοντο φεύγοντες. καὶ ἀναχωροῦσιν ὁ μὲν ἐς Μαντίνειαν, ὁ Θωμᾶς, οὗ δὴ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ παῖδες ἦσαν, ὁ δὲ ἐς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηράν, ὁ Δημήτριος, ἥτις νῦν Μονεμβασία καλεῖται, καὶ διέτριβον ἐν αὐταῖς τοῦ πολέμου τὸ πέρας ἀποσκοποῦντες.

ὁρμὴ τοῦ βασιλέως κατὰ Πατρῶν

5 (1) βασιλεὺς δὲ βραχείας ἡμέρας ἐν Τεγέᾳ διαγαγὼν καὶ καταστησάμενος τὰ αὐτοῦ φρουράς τε ἐγκαταλιπὼν αὐτῇ τε καὶ τοῖς ἄλλοις φρουρίοις ᾔει τὴν ἐπὶ Πάτρας τῆς Ἀχαΐας τραχεῖαν ὁδὸν καὶ πάντῃ ἀνάντη | δυσχωρίαις τε πολλαῖς καὶ τόποις ἀβάτοις καὶ ἀποκρήμνοις διειργομένην καὶ κλειομένην. ὁ δὲ οὐδέν τι μεῖον σπουδῇ καὶ πόνῳ προὐχώρει τὰ πρὸ τῶν ποδῶν ἅπαντα ληϊζόμενός τε καὶ καταστρεφόμενος.

φυγὴ τῶν Πατρέων ἀπὸ τῆς πόλεως
πρὸ τῆς ἐφόδου τοῦ βασιλέως

(2) οἱ δὲ ἐν ταῖς Πάτραις τὴν κατ' αὐτῶν ἔφοδον τοῦ βασιλέως μαθόντες ἐκπλήξει καὶ φόβῳ ληφθέντες εὐθὺς ἐκλιπόντες τήν τε πόλιν καὶ τὰ ἑαυτῶν ᾤχοντο φεύγοντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, οἱ μὲν ἐς τὰς ἐντὸς πόλεις Πελοποννήσου τῶν Ἐνετῶν, οἱ δὲ ἐς Ναύπακτον διαπεραιωθέντες, μόνην τὴν ἀκρόπολιν καταλιπόντες ἐν φυλακῇ. (3) βασιλεὺς δὲ ἀφικόμενος ἐς Πάτρας καὶ τὴν πόλιν ἔρημον εὑρὼν καὶ κενὴν ἀνδρῶν ἀπολύει τὴν στρατιὰν ἐς διαρπαγὴν τῶν ἐν αὐτῇ, τὴν δὲ ἀκρόπολιν κύκλῳ περισχὼν τῷ στρατῷ καὶ περισταυρώσας πάντοθεν καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει.

προσχώρησις τῆς ἀκροπόλεως Πατρέων τῷ βασιλεῖ

(4) οἱ δὲ ἐντὸς φρουροὶ δείσαντες τὸν ἀπὸ τῶν μηχανῶν κίνδυνον, μὴ τοῦ τείχους καταρριφθέντος ληφθῶσι βίᾳ τοῖς ὅπλοις καὶ περὶ τὸ ζῆν κινδυνεύσωσι, προσχωροῦσιν ὁμολογίᾳ τῷ βασιλεῖ ἐφ' ᾧ μηδέν τι κακὸν παθεῖν. καὶ μέντοι γε οὐδὲ πεπόνθασι. (5) βασιλεὺς δὲ τὴν ἀκρόπολιν παραλαβὼν φυλακὴν ἐγκαθίστησι καὶ Πατρέων διακηρυ-

---

S p. 175–176 **3** παῖδες S : οἱ παῖδες Müller **6** S marg **14–15** S marg **16** ταῖς Ssl **17** ληφθέντες S marg **25** S marg **28** ἐφῶ S

κεύεται τοῖς βουλομένοις αὖθις | ἐς τὴν πόλιν ἰέναι καὶ κατοικεῖν ἐλευθερίαν καὶ ἀτέλειαν χρόνων ῥητῶν καὶ κτημάτων ἐπίδοσιν. (6) ἤρεσκε γὰρ αὐτῷ διαφερόντως ἥ τε πόλις καὶ χώρα πάμφορός τε οὖσα καὶ θέσεως ἐπικαίρου λαχοῦσα ἐν καλῷ τε κειμένη τῆς Πελοποννήσου καὶ πρὸς τῷ στόματι τοῦ Κρισαίου Κόλπου τῇ τε ἀντιπέρας ἠπείρῳ διὰ τοῦ ἐκεῖσε Ῥίου συναπτομένη καὶ τὰ αὐτῆς καρπουμένη καλῶς καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἁπλῶς εὐθηνουμένη καλοῖς. διά τοι τοῦτο καὶ περὶ πολλοῦ τὴν ταύτης συνοίκισίν τε καὶ φυλακὴν ἐποιεῖτο. καὶ μέντοι γε καὶ συνῴκισεν. (7) ἡμέρας δὲ ἱκανὰς αὐτοῦ διατρίψας καὶ τὰ περὶ αὐτὴν φρούρια χειρωσάμενος πάντα καὶ φρουροὺς ἐγκαταστήσας αὐτῇ τε καὶ τοῖς ἄλλοις φρουρίοις τῆς μὲν στρατιᾶς εὐθὺς ἐκπέμπει μέρος καταδραμεῖν τήν τε Ἠλείαν καὶ Μεσσηνίαν καὶ τὰ περὶ αὐτὰς ἅπαντα καὶ ληΐσασθαι καρτερῶς καὶ τὴν λείαν πᾶσαν ὡς αὐτὸν ἀγαγεῖν.

προσχώρησις Βόστιτζας τῷ βασιλεῖ

6 (1) αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην στρατιὰν ἀναλαβὼν ᾔει διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κρισαίου Κόλπου ὡς ἐπὶ Κόρινθον καὶ προσβάλλει δὴ πόλει τινὶ παραλίῳ τῶν ὀνομαστῶν, Βόστιτζα καλουμένῃ τὸ νῦν· καὶ καταπλήξας τοὺς ἐντὸς ἰσχυρῶς ἐξ ἐφόδου καὶ μόνης λαμβάνει καὶ ταύτην ὁμολογίᾳ καὶ φυλακὴν ἐγκαθίστησιν.

(2) ἄρας δ' ἐκεῖθεν ἤλαυνεν ἐπὶ Κόρινθον πάντα τὰ προστυχόντα | χειμάρρου δίκην παρασύρων τε καὶ ὑφ' ἑαυτῷ ποιούμενος, τὰ δὲ καὶ ἐξανδραποδιζόμενός τε καὶ κατασκάπτων τελείως. (3) ἀφικόμενος δ' ἐς Κόρινθον ὁ βασιλεὺς εὗρεν ἔτι πολιορκουμένην καὶ μηδαμοῦ ἐνδιδοῦσαν αὐτήν. κοινολογησάμενος οὖν Μαχουμούτει καὶ τοῖς ἄλλοις σατράπαις καὶ στρατηγοῖς ἔδοξεν αὐτοῖς κοινῇ βουλευσαμένοις πάσῃ καὶ χειρὶ καὶ δυνάμει καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχουσι τῇ πόλει προσβαλεῖν καὶ πειράσασθαι τρόπῳ παντί, εἴ γε δυνατόν, ἐξ ἐφόδου βίᾳ τοῖς ὅπλοις ταύτην ἑλεῖν (ἤδη γὰρ κατερρίφθη καὶ μέρος τι τοῦ περὶ τὴν πάροδον καὶ τὰς πύλας τείχους ταῖς μηχαναῖς) καὶ μὴ μάτην ἔτι κατατρίβεσθαι καὶ πονεῖν τοσοῦτον ἤδη χρόνον περικαθημένους αὐτῇ καὶ μηδὲν ἀνύοντας. (4) ὅ τε γὰρ χρόνος τῆς πολιορκίας ἱκανὸς ἦν (τετράμηνος γάρ) ἥ τε στρατιὰ τῷ μήκει ταύτης κακοπαθοῦντες ἤχθοντο τά τε ἀχθοφόρα τῶν ζῴων λιμῷ διεφθείρετο τῆς γῆς δῃουμένης ἁπάσης ἄλλα τε πολλὰ

S p. 176–178 **4** ἐπικαίρου S marg (sic, οἰκαίας legit Müller) : ἀρίστης S **5 et 16** κρησαίου S **6** ῥοίου S **7** ἁπλῶς S marg εὐθυνουμένη S **12** τε Ssl καὶ μεσηνίαν S marg αὐτὰς Ssl : αὐτὴν S **14** S marg **21** χειμάρου S **24** αὐτήν S : αὑτήν Müller **26** προσβαλλεῖν S **27** post καὶ 2 litt. eras S ἐξεφόδου S **31** post γὰρ eras. ἦν S **32** ἥ τε στρατιὰ S marg : οἵ τε στρατιῶται S

ἐπιγενόμενα ἐπίεσεν αὐτοὺς ἰσχυρῶς, καὶ διὰ τοῦτο ἢ οὕτως ἢ ἐκείνως ἀπαναστῆναι ταύτης ἐβούλοντο.

προσβολὴ τοῦ βασιλέως ἰσχυροτάτη
κατὰ Κορίνθου καὶ ἀποτυχία

(5) παρασκευασάμενος οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσαν τὴν στρατιὰν ἐκτάξας τε καὶ ὁπλίσας καλῶς τούς τε ἐν τέλει πάντας, σατράπας τέ φημι καὶ στρατηγοὺς καὶ ἡγεμόνας τῶν τάξεων, | καὶ δὴ καὶ στρατιώτας αὐτοὺς παροξύνας τε καὶ παραθαρρύνας ἐς τὸ πολεμεῖν καὶ παρακελευσάμενος ἄνδρας ἀγαθοὺς φανῆναι προσέβαλε τῇ πόλει ἰσχυρῶς. (6) καὶ συνίσταται δὴ μάχη καρτερὰ περί τε τὰς πύλας καὶ τὴν πάροδον (ἐνταῦθα γὰρ ἦν καὶ μόνον τὸ δοκοῦν ἐπίμαχον ὡς τῆς γε ἄλλης ἁπάσης πόλεως ἀπομάχου παντάπασιν οὔσης), καὶ γίνεται ὠθισμὸς ἐνταῦθα πολὺς καὶ κραυγὴ παρ' ἀμφοτέρων καὶ φόνος καὶ τραύματα τῆς μάχης σχεδὸν ἤδη συσταδὸν γινομένης. βιασάμενοι οὖν τοὺς προμαχομένους εὐρώστως οἱ ὁπλῖται γίνονται ἐντὸς τῶν πυλῶν τοῦ κατερριμμένου πρώτου τείχους καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ τείχους ἐγκρατεῖς. (7) βιαζόμενοι δὲ καὶ τοῦ δευτέρου τείχους εἴσω παρελθεῖν ἐκακοπάθουν ἰσχυρῶς κατὰ μέτωπόν τε αὐτοῖς προσβαλλόντων τῶν ἐναντίων δόρασι μακροῖς καὶ ξυστοῖς καὶ παλτοῖς καὶ ἄνωθεν ἀπὸ τῶν ἄκρων ἐξ ἑκατέρου μέρους ἐξ ὑπερδεξίων λίθοις βαλλόμενοι κατὰ κεφαλῆς, ὃ δὴ καὶ μάλιστα τούτους ἐπίεσε, καὶ τέλος δὴ ἐγκλίνουσι καὶ ἀποκρούονται παρὰ τῶν ἔνδοθεν ἰσχυρῶς καὶ ἐξωθοῦνται τοῦ τείχους βιαίως· καὶ ἀπέθανον αὐτοῦ οὐκ ὀλίγοι τῶν ὁπλιτῶν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ἄνωθεν καὶ ἀφ' ὑψηλοῦ καταφερομένων μεγίστων λίθων | ἰσχυρῶς βαλλόμενοι βιαζόμενοί τε τὴν εἴσοδον καὶ θρασύτερον ἐπεμβαίνοντες. (8) ὅπερ ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἀναχωρεῖν εὐθὺς σημαίνει τούτοις καὶ ἔξω βέλους γενομένοις ἀποστῆναι τοῦ πολεμεῖν εἰπὼν μὴ μάτην πονεῖν καὶ κινδυνεύειν αὐτούς· οὐ γὰρ ὅπλα καὶ σώματα, ἀλλὰ λιμὸν εἶναι τὸν ταύτης τῆς πόλεως ἰσχυρὸν ἀνταγωνιστήν, ὃς ἀκονιτὶ καὶ κινδύνων χωρὶς καταγωνιεῖται ταύτην ταχέως. ἐγνώκει γὰρ ὁ βασιλεὺς μηδαμοῦ ταύτης ἀπαναστῆναι, ἀλλὰ περικαθῆσθαι αὐτήν, ἕως ἂν ἐκπολιορκήσῃ λιμῷ· ἐνόμιζε γάρ, ὡς ταύτην ἑλὼν πᾶσαν ἤδη τὴν Πελοπόννησον ἕξει ἀμαχεί, ὥσπερ δῆτα καὶ γέγονε.

S p. 178–180 3–4 S marg 9 προσέβαλλε S (edd.) 14 γινομένης Ssl : γενομένης S 15 εὐρρώστως S ὁπλίται S 18 καταμέτωπόν S 19 ἐξ ἑκατέρου Spc : ἑκατέρου Sac 21 δὴ ἐγκλίνουσι καὶ S marg 22 ἔνδοθεν Ssl : ἔνδον S 23 pro αὐτοῦ aliquid eras. S marg 26–27 γενομένοις Ssl : γενομένους S 27 pro κινδυνεύειν aliquid eras. S marg 30 ταύτην S marg : τούτους S Εἐγνώκει S 33 post γέγονε add. 4 versus, sed eras. S marg

7 (1) ἐν τούτῳ δὲ καὶ οἱ στρατιῶται ἧκον οἱ σταλέντες ἐς προνομὴν λείαν ὅτι πλείστην ἐλάσαντες ἀπό τε τῆς Ἠλείας καὶ τῆς ἄλλης προσχώρου· ἐλέγοντο δὲ ζῴων μέν, προβάτων τε καὶ βοῶν καὶ ἵππων, ἀμφὶ τὰς πεντεκαίδεκα μυριάδας ἀγαγεῖν, ἀνδρῶν δὲ καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων ὑπὲρ τὰς τέσσαρας χιλιάδας. (2) καὶ τὰ μὲν ἄλλα πάντα, πρόβατά φημι καὶ βόας καὶ ἵππους, διένειμε πάσῃ τῇ στρατιᾷ, ἄνδρας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας ἀπέστειλεν ἐς τὴν Κωνσταντίνου κατοικίζων πᾶσαν τὴν ἔξω χώραν αὐτῆς. καὶ ὁ μὲν οὕτως. (3) Κορινθίους δὲ τετράμηνον ἤδη πολιορκουμένους | ὁ σῖτος ἐπελελοίπει καὶ τἆλλα τῶν ἀναγκαίων· καὶ πιεζόμενοι τῷ λιμῷ ὅμως ἀντεῖχον ἔτι κακῶς οὐδαμοῦ σπονδῶν μεμνημένοι· ἐδεδίεσαν γάρ, μὴ σφόδρα ὠργισμένος αὐτοῖς ὢν ὁ βασιλεὺς τῇ τριβῇ τῆς πολιορκίας κακόν τι μέγα ἐργάσηται ἐς αὐτούς, ἄλλως θ᾽ ὅτι καὶ πολλάκις προσκαλεσάμενος ἐπὶ συμβάσεις αὐτοὺς οὐκ εἰσηκούσθη, ἀλλ᾽ ἀπεστράφη.

ἄφιξις τοῦ Ἀσάνη ἐς Κόρινθον καὶ εἴσοδος λαθραία ἐς αὐτήν

(4) ἐν τούτῳ δὲ παραγίνεται αὐτοῖς Ἀσάνης Ματθαῖος ἀπὸ Σπάρτης, ὃν ἔπεμψεν ὁ δεσπότης Δημήτριος βοηθόν τε ἥκειν αὐτοῖς καὶ πειρασόμενον, εἰ δύναιτο καὶ αὐτοῖς τοῖς δεσπόταις καταλλάξαι τὸν βασιλέα καὶ σπονδὰς ποιῆσαι τὰς δυνατάς, μὴ μέντοι γε τούτῳ τῆς Κορίνθου ἐκστάντα. (5) εἶχε δὲ καὶ ἄνδρας ἑβδομήκοντα στρατιώτας μεθ᾽ ἑαυτοῦ ἔχοντας καὶ σίτου μεδίμνους δέκα, ὃν ἔφερον ἐπὶ τῶν ὤμων ἐπηχθισμένοι ἕκαστος ἀνὰ χοινίκων τριῶν· οἵτινες ἐξεπιστάμενοι πάροδον ἐκ τοῦ ἀπομαχωτάτου μέρους τοῦ τε βουνοῦ καὶ τῆς πόλεως ἄγνωστον μὲν καὶ ἄβατον τοῖς πολλοῖς, ἀνάντη δὲ ὅλως καὶ τραχεῖαν καὶ δύσπορον φέρουσαν ἐς τὸν Ἀκροκόρινθον, νυκτὸς λαθόντες ἀνῄεσαν διὰ τῆς πέτρας χαλεπῶς πάνυ καὶ ἐπικινδύνως ἀναρριχώμενοί τε καὶ ἕτερος τὸν ἕτερον ἀνέχων τε καὶ διαβαστάζων, | ἐνίους δὲ σφῶν αὐτῶν καὶ ἀνιμώμενοι σχοινίοις ἐκδεδεμένους· καὶ εἰσέρχονται ἐς τὴν πόλιν.

(6) οἱ δὲ Κορίνθιοι τόν τε Ἀσάνην ἰδόντες καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ ἀνερρώσθησάν τε οὐ μικρὸν καὶ ἀνέπνευσαν νομίσαντες βοηθόν τε ἥκειν αὐτοῖς ἔς τε τὰ ἄλλα καὶ δὴ καὶ σπονδὰς μετὰ τοῦ βασιλέως

11–12 σφόδρα – πολιορκίας : cf. Jos. BJ I 351 τῶν μὲν Ῥωμαίων τῇ τριβῇ τῆς πολιορκίας διωργισμένων; cf. etiam ad 71,11–12

S p. 180–182 1 ἐς Spc : εἰς Sac 2–3 προσχώρου Ssl : πλησιοχώρου S 4 πεντεκαίδεκα Spc (καίδεκα in marg. add.) 8 χῶραν S 11 σφόδρα S marg ὢν Spc 12 post πολιορκίας 2–3 litt. eras. S 13 αὐτοὺς Ssl 14 εἰσηκούσθη Spc (εἰσ- et -σθη in ras.) post ἀπεστράφη 2–3 litt. eras. S 15 S marg ad 22 sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg 26 ἐπὶκινδύνως S ἀναρρυχόμενοι S

ποιήσειν αὐτοῖς συμφερούσας. (7) Ἀσάνης δὲ εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει, ὡς εἶδε τούς τε Κορινθίους δεινῶς ὑπὸ τοῦ λιμοῦ πιεζομένους καὶ ἀντέχειν ἔτι μὴ δυναμένους, διακηρυκεύεται τῷ βασιλεῖ περί τε συνθηκῶν καὶ διαλλαγῶν καὶ ἐνδόσεως τῆς πόλεως. καὶ ὁ βασιλεὺς δέχεται ἐπὶ τούτοις καὶ δίδωσιν αὐτῷ πιστά.

σπονδαὶ ἃς ἐποιήσατο ὁ Ἀσάνης μετὰ τοῦ βασιλέως τοῖς δεσπόταις

(8) ὁ δὲ ἐξελθὼν ποιεῖται συνθήκας τε καὶ σπονδὰς μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ παραδίδωσιν αὐτῷ τήν τε πόλιν καὶ τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ τοὺς Κορινθίους μένοντας, ἐφ' οἷς ἔχουσι, σῶς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς, φόρου δὲ μόνον ὑποτελεῖς, ἔπειτα καὶ πᾶσαν τὴν χώραν Πελοποννήσου, ὅσην ἐπῆλθε μεθ' ὅπλων ὁ βασιλεύς, καὶ πόλεις καὶ φρούρια, ὅσα ἐχειρώσατο, τοῦ βασιλέως εἶναι κατήκοα (ἦν δέ γε ἡ τρίτη μοῖρα Πελοποννήσου), τὴν δέ γε λοιπὴν πᾶσαν εἶναι τῶν δεσποτῶν δασμὸν ἐτήσιον ἀποφερόντων τῷ βασιλεῖ νομίσματα τρισχίλια χρυσοῦ, | ἔχειν δὲ μετ' αὐτῶν εἰρήνην βεβαίαν καὶ φιλίαν τὸν βασιλέα καὶ σύμμαχον εἶναι καὶ βοηθόν, ἤν τις αὐτοῖς μεθ' ὅπλων ἐπίῃ.

8 πράξας δὲ ταῦτα μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ συνθέμενος ὁ Ἀσάνης ἐπάνεισιν ἐς τοὺς δεσπότας ἀπαγγέλλων αὐτοῖς τὰ πεπραγμένα οἱ καὶ τὴν μετὰ τοῦ βασιλέως εἰρήνην. οἱ δὲ δέχονται τὰς ἐπὶ τούτοις διαλλαγὰς ἑκόντες ἄκοντες· βαρύτατον γὰρ ἔδοξεν αὐτοῖς οὐ τοσοῦτον τὰ ἄλλα, ὅσον ἡ τῆς Κορίνθου ἔκδοσις, καὶ τοῖς ὅλοις ἀσύμφορον, πόλεως ἐχυρωτάτης τε καὶ λόγου ἀξίας ἐν ἐπικαίρῳ τε τοῦ Ἰσθμοῦ κειμένης καὶ ὥσπερ ἀκροπόλεως οὔσης Πελοποννήσου. ὅμως γε μὴν τί καὶ εἶχον δρᾶσαι;

9 (1) βασιλεὺς δὲ τὴν Κόρινθον παραλαβὼν φυλακήν τε ἱκανὴν εἰσάγει ἔς τε τὴν ἄκραν καὶ ἐς αὐτὴν ἄνδρας ἐπιλέκτους τετρακοσίους τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς νεοδαμωδῶν καὶ φρούραρχον αὐτοῖς ἐφίστησιν ἕνα τῶν πιστοτάτων αὐτῷ καὶ σιτήσει καὶ ὅπλοις καὶ μηχαναῖς καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐπισκευάζει καλῶς· τάς τε ἄλλας πόλεις ἃς εἰλήφει, τάς τε ἐν τῇ μεσογείᾳ καὶ παραλίᾳ, καὶ φρούρια τὰ δόξαντα καλῶς ἔχειν αὐτῷ πάντα ἐπισκευάζει καὶ ἐξοπλίζει καλῶς φρουροῖς τε καὶ φρουρ-

S p. 182–183 1 αὐτοῖς συμφερούσας S marg 6–7 S marg 14 post λοιπὴν 2–3 litt. eras. S 15 νομίσματα τρισχίλια χρυσοῦ S marg : τρισχιλίους χρυσίνους S 17 ἐπήῃ S 21–22 οὐ τοσοῦτον – ὅσον S marg 22 πόλεως – 24 πελοποννήσου S marg ad 24–26 spectans ση(μείωσ)αι S marg 32 τὲ Ssl

ἀρχαις καὶ σίτῳ καὶ ὅπλοις καὶ βέλεσι καὶ πᾶσι τοῖς ἀναγκαίοις. (2) ἔνια δὲ τῶν φρουρίων, ὅσα μὴ ἐδόκει αὐτῷ, | κατασκάπτει τελείως, τοὺς δὲ οἰκήτορας τούτων, ἄνδρας φημὶ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, ἀσινεῖς ὅλως ἐκπέμπει καὶ αὐτοὺς ἐς τὴν Κωνσταντίνου μετὰ τῶν ἄλλων κατοικίζων, ᾗπερ ἔφην, πᾶσαν τὴν ἔξω χώραν αὐτῆς.

(3) καταστησάμενος δὲ πάντα τὰ ἐν Πελοποννήσῳ καλῶς τε καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν σατράπην τε πάσῃ τῇ αὐτοῦ χώρᾳ τὸν Ἀμάρην καταλιπὼν ἀπολύει τὴν στρατιὰν πολλὰ πρότερον ἐπαινέσας τε αὐτοὺς καὶ δωρησάμενος καὶ τιμήσας τοὺς ἀγαθοὺς ἐπιδόσεσί τε καὶ ἀξιώμασι καὶ ἀρχαῖς καὶ πολλοῖς ἄλλοις.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς τὰς Ἀθήνας καὶ
κατασκοπὴ πάντων τῶν ἐν αὐταῖς

(4) αὐτὸς δὲ ἄρας ἐκ Κορίνθου φθινοπώρου ἀρχομένου (τὸ γὰρ θέρος ἤδη τετελευτήκει) μετά γε τῆς ἰδίας αὐλῆς καί τινων τῶν ἐν τέλει ἔξεισι τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ ἀφικνεῖται διὰ τῶν Μεγάρων ἐς τὰς Ἀθήνας. (5) κατεῖχε γὰρ αὐτὸν ἔρως σφοδρὸς τῆς τε πόλεως ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ θεαμάτων, ὅτι ἤκουσε πολλὰ καὶ καλὰ περί τε τῆς σοφίας καὶ φρονήσεως τῶν ἐνταῦθα προγεγονότων ἀνδρῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς καὶ τῶν πολλῶν καὶ θαυμαστῶν ἔργων, ὧν ἐν τοῖς κατ᾽ αὐτοὺς καιροῖς ἐπεδείξαντο καὶ πρὸς Ἕλληνας καὶ πρὸς βαρβάρους ἀγωνιζόμενοι· καὶ ἐπεθύμει ἰδεῖν τε καὶ ἱστορῆσαι τήν τε πόλιν καὶ τὰς ἄλλας | ταύτης οἰκοδομὰς καὶ δὴ καὶ τὴν ἀκρόπολιν αὐτὴν τούς τε τόπους, ἐν οἷς οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐπολιτεύοντο καὶ ταῦτα ἔπραττον, καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν θέσιν τῆς χώρας τε καὶ κατάστασιν τῆς τε κατ᾽ αὐτὴν θαλάσσης καὶ τῶν λιμένων καὶ νεωρίων, καὶ περὶ πάντων ἁπλῶς. (6) καὶ εἶδε καὶ ἐθαύμασε καὶ ἐπήνεσε καὶ μάλιστά γε δὴ τὴν ἀκρόπολιν ἀναβὰς ἐς αὐτὴν ἀπό τε τῶν ἐρειπίων καὶ τῶν λειψάνων ὡς σοφός τε καὶ φιλέλλην καὶ μέγας βασιλεὺς τὰ ἀρχαῖα καὶ ἄρτια στοχαζόμενός τε καὶ τεκμαιρόμενος. τοὺς δέ γε οἰκήτορας ταύτης αἰδοῖ τῶν προγόνων φιλανθρώπως τε εἶδε καὶ ἐδωρήσατο πολυτρόπως, καὶ πάντων ὧν ᾔτησαν ἔτυχον παρ᾽ αὐτοῦ. (7) τέσσαρας δὲ ἡμέρας αὐτοῦ διαγαγὼν τῇ ὑστε-

13 autumnus anni 1458

5 ᾗπερ ἔφην : 126,7–8 **29–31** τοὺς – αὐτοῦ : cf. Arr. An. I 10,6 καὶ Ἀλέξανδρος ἀφῆκε (sc. τὴν ὀργὴν) . . . αἰδοῖ τῆς πόλεως **29** αἰδοῖ τῶν προγόνων : cf. Aristid. Panath. p. 119,16 L.-B. ἔστη κατὰ χώραν αἰδοῖ τοῦ κρείττονος

S p. 183–185 **11–12** S marg **14** γε S : τε Müller **21** ἐπεθύμει S marg post πόλιν exh. αὐτὴν, sed del. S **25** καὶ νεωρίων S marg **27–28** καὶ φιλέλλην S marg **28** ἄρτια S marg : πρωτότυπα S

ραίᾳ ἐκεῖθεν ὁρμηθεὶς ᾔει διά τε τῆς Βοιωτίας καὶ Πλαταιίδος ἀποσκοπῶν πάντας τε τοὺς Ἑλληνικοὺς τόπους καὶ ἀνερευνῶν ἀκριβῶς καὶ πυνθανόμενος περὶ πάντων.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς Εὔβοιαν καὶ κατασκοπὴ ταύτης ἀκριβὴς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ παλιρροίας

(8) παροδεύσας δ' ἐξεπίτηδες καὶ γενόμενος καταντικρὺ Χαλκίδος τῆς ἐν Εὐβοίᾳ κατεθεᾶτο τάς τε συχνὰς παλιρροίας Εὐρίπου καὶ τὰς μεταβολὰς τήν τε ἄλλην τῆς νήσου θέσιν τε καὶ κατάστασιν καὶ δὴ καὶ ἀρετὴν καὶ ὡς οἰκειοῦται τῇ χέρσῳ διὰ τοῦ στενοτάτου πορθμοῦ, μᾶλλον δὲ ὡς ἔστι τὸ ὅλον χερρόνησος καθάπερ ποταμῷ | μέσῳ τῷ βραχυτάτῳ ῥεύματι τούτῳ διειργομένη καὶ πάλιν συναπτομένη γεφύρᾳ. (9) οἱ δὲ Εὐβοεῖς τὴν ἀθρόαν ἐς αὐτοὺς ἔλευσιν τοῦ βασιλέως ἰδόντες τὸ μὲν πρῶτον ἔδεισαν περὶ ἑαυτῶν, μὴ ἄρα σφίσιν ἐπὶ κακῷ αὕτη εἴη, μετὰ δὲ τοῦτο δῶρα πλείστου ἄξια ἑτοιμάσαντες τῷ βασιλεῖ ἐξῆλθον καὶ συνήντησαν αὐτῷ. καὶ ὃς δέχεται τούτους ἡμέρως καὶ λαλήσας εἰρηνικὰ μετ' αὐτῶν ἀπολύει πάλιν. (10) αὐτὸς δὲ ἄρας ἐκεῖθεν καὶ ἀεὶ σπουδῇ ἐλαύνων ἐπὶ τὰ πρόσω δεκαταῖος ἀφικνεῖται ἐς Φερὰς τῆς Μακεδονίας. ὀλίγας δὲ ἡμέρας διατρίψας αὐτοῦ καὶ ὅσον διαναπαῦσαι αὐτόν τε καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὁρμηθεὶς ἐκεῖθεν καταλαμβάνει τὴν Ἀδριανοῦ μεσοῦντος ἤδη φθινοπώρου.

10 (1) κἀνταῦθα γενόμενος εὐθὺς μεταπέμπεται Ἰσμαῆλον τὸν Καλλιουπόλεως ἔπαρχον καὶ τοῦ στόλου παντὸς ἡγεμόνα καὶ κελεύει τοῦτον ὅτι τάχιστα στόλον πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν νεῶν ἐξαρτύσαντα ἐπιπλεῦσαι τῇ Λέσβῳ καὶ Μιτυλήνῃ καὶ καταδραμεῖν πᾶσαν αὐτὴν καὶ ληίσασθαι δῃοῦντα καὶ ἀφανίζοντα κατὰ κράτος. (2) οἱ γὰρ τοῦ ταύτης ἡγεμόνος Δωριέως υἱέες δύο καταλειφθέντες μετὰ θάνατον αὐτοῦ κληρονόμοι τῆς τε νήσου συμπάσης καὶ τῆς ἀρχῆς στασιάζοντές τε | ἦσαν ἐν ἀλλήλοις καὶ νεωτέρων ἐπιθυμοῦντες ἀεί· καὶ ἐπειδὴ τὰς ἐξ Ἰταλίας ἠκούσας τριάκοντα τριήρεις εἶδον τοῦ Ῥώμης ἀρχιερέως, ὧν ἐναυάρχει Λοδοβίκος στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὢν αὐτός, ἐνεόχμωσαν εὐθὺς καὶ συνθήκας ποιησάμενοι μετ' αὐτοῦ ἠθέτησαν τὰς μετὰ βασιλέως καὶ οὐκέτι ἤθελον ἀποδιδόναι αὐτῷ τὸν συνήθη δασμόν, ὃν ἀπέφερον ἐτησίως· οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ὅτι καὶ πρὸ τούτου τὰς κατάρσεις

S p. 185–187 4–5 S marg 7 παλλιρροίας S 10 χερόννησος S 12 ἔλευσιν S marg : ἔφοδον S 15 καὶ συνήντησαν S marg : εἰς συνάντησιν S 21 κἀνταῦθα S 23 ἐξαρτύσαντα scripsi : ἐξαρτήσαντα S : ἐξαρτίσαντα Müller 25 κατακράτος S 27 post αὐτοῦ 4–5 litt. eras. S 30–31 ἐνεώχμωσαν S

τῶν πειρατικῶν νεῶν δεχόμενοι καὶ σιτήσεις καὶ πίστεις αὐτοῖς λάθρᾳ παρέχοντες ἐκάκουν πᾶσαν τὴν ταύτῃ παραλίαν τοῦ βασιλέως καὶ τὰς κατ' ἐμπορίαν πλεούσας ναῦς ἐσκύλευον. (3) ἔχων οὖν αὐτοῖς ὀργὴν διὰ ταῦτα ὁ βασιλεὺς τὸν στόλον ἐξέπεμπεν.

ἐπίπλους τοῦ βασιλέως στόλου ἐς Λέσβον καὶ Μιτυλήνην καὶ καταδρομὴ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ δῄωσις καὶ λείας ἔλασις πλείστης

Ἰσμαῆλος δὲ πληρώσας ὅτι τάχιστα ναῦς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν καὶ ὅπλα καὶ μηχανὰς καὶ ὁπλίτας ἐμβιβάσας αὐταῖς ἱκανοὺς καὶ ἵππους ἐν ναυσὶν ἱππαγωγοῖς καὶ πᾶσαν ἄλλην παρασκευήν τε καὶ χρείαν πολεμικὴν ἐξαρτύσας τε καὶ ταῖς ναυσὶν ἐνθέμενος, ἄρας ἐκ Καλλιουπόλεως τριταῖος καταίρει ἐς Λέσβον καὶ ἀποβὰς ἔς τινα πολίχνην παράλιον Μόλυβον οὕτω καλουμένην πρῶτον μὲν ἔκειρε πᾶσαν τὴν αὐτοῦ καὶ ἐδῄωσεν, ἔπειτα περισταυρώσας τὸ ἄστυ καὶ κύκλῳ περιλαβὼν τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς | ἐπιστήσας ἐπολιόρκει. (4) ἔτυχον δὲ τότε ἐν Λέσβῳ παροῦσαι κατὰ συμμαχίαν δύο καὶ δέκα τριήρεις τῶν μετὰ Λοδοβίκου, ὧν ἐναυάρχει Σέργιος, ἃς προαπέστειλε Λοδοβίκος βοηθοὺς Μιτυλήνῃ, εἴ γε ὁ στόλος αὐτῇ ἐπιπλεύσειε τοῦ βασιλέως (ἐλέγετο γάρ)· αἳ προμαθοῦσαι τὸν ἐπίπλουν τοῦ βασιλέως στόλου δείσασαι εὐθὺς ἀπέπλευσαν ἐς Χίον κἀκεῖ περιέμενον. (5) Ἰσμαῆλος δέ, ἐπεὶ δέκα ἡμέρας τὸ ἄστυ πολιορκῶν οὐδὲν ἤνυεν, ἐμπρήσας τε τὰς πρὸ τοῦ ἄστεος οἰκίας καὶ καταδραμὼν τὰ πολλὰ τῆς Λέσβου καὶ ληϊσάμενος καὶ δῃώσας καὶ κώμας διαρπάσας καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἐλάσας καὶ ταῖς ναυσὶν ἐνθέμενος ἀπέπλευσεν ἐπὶ οἴκου ἐς Καλλιούπολιν καὶ διέλυσε τὸν στόλον.

(6) Σέργιος δὲ σὺν ταῖς δυόδεκα ναυσὶ μαθὼν ἀναχθέντα τὸν στόλον ἀπὸ τῆς Λέσβου πάλιν ἐπανῆκεν ἐς Μιτυλήνην καὶ πολλὰ ὀνειδισθείς τε καὶ μεμφθεὶς παρὰ τῶν αὐτῆς ἡγεμόνων, ὅπως κατὰ συμμαχίαν τε ἥκων αὐτοῖς καὶ βοηθήσειν ἐπαγγειλάμενος καὶ κεναῖς ἐλπίσιν ἀναρτήσας αὐτοὺς ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἀνάγκης καταλιπὼν φυγὰς ᾤχετο, ἀνιαθεὶς ἢ μᾶλλον αἰσχυνθεὶς ἀπέπλευσεν ἐς Λῆμνον καὶ μετὰ ταῦτα ἐς Ῥόδον παρὰ Λοδοβίκον. (7) Μιτυληναῖοι δὲ κατὰ τοὺς νηπίους πληγέντες | νοῦν ἔσχον καὶ μετὰ ταῦτα πέμπουσι πρέσβεις ὡς βασιλέα ἀπολογούμενοί τε περὶ ὧν ἐνεκαλοῦντο καὶ τὸν δασμὸν ἀποδιδόντες ὃν ὤφειλον καὶ δεόμενοι σπονδῶν τυχεῖν καὶ εἰρήνης τοῦ λοιποῦ. καὶ μέντοι γε καὶ τυγχάνουσι δεξαμένου τοῦ βασιλέως σφᾶς.

S p. 187–189 3 ἐμπορείαν S 5–6 S marg (ante μιτυλήνην exh. ἐς, sed eras.) 10 ἐξαρτύσας scripsi : ἐξαρτήσας S : ἐξαρτίσας Müller 16 προάπέστειλε S 27 τε καὶ μεμφθεὶς S marg ad 31–32 spectans ση(μείωσ)αι S marg

(8) τὸ δ' αὐτὸ καὶ Χῖοι καὶ Νάξιοι πεποιήκασιν ὕστερον δείσαντες, μὴ ὅπερ ἔπαθον οἱ Μιτυληναῖοι καὶ αὐτοὶ πάθωσι, καὶ πέμψαντες πρέσβεις τόν τε δασμὸν ὃν ὤφειλον ἀπέδοσαν καὶ τὰς μετὰ βασιλέως συνθήκας ἀνενεώσαντο.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐπιμέλεια τῆς πόλεως καὶ τοῦ ταύτης συνοικισμοῦ

(9) βασιλεὺς δὲ τὸ λοιπὸν τοῦ φθινοπώρου διαγαγὼν ἐν Ἀδριανουπόλει χειμῶνος ἀρχομένου ἀφικνεῖται ἐς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἑξηκοστὸν ἤδη καὶ ἕκτον ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, ὄγδοον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

11 (1) καταλαβὼν δὲ τὴν Κωνσταντίνου τῶν τε συνήθων φροντίδων εἴχετο καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἐπιμελείας ὅλος ἦν καὶ τοῦ ταύτης συνοικισμοῦ· καὶ πρῶτα μὲν τῶν Πελοποννησίων, οὓς ἤγαγεν, ὅσοι τούτῳ ἐδόκουν διαφέρειν τε τῶν ἄλλων καὶ τέχνας ἠπίσταντο, ἀπολεξάμενος ἐντὸς κατοικίζει τῆς πόλεως, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐν τῇ ἔξω χώρᾳ κατὰ κώμας καθίζει διαδοὺς αὐτοῖς καὶ σῖτον καὶ ζεύγη βοῶν | καὶ πᾶσαν ἄλλην αὐτάρκειάν τε καὶ χρείαν ἐς τὸ παρὸν ὥστε ἀροῦν καὶ γεωργίᾳ προσέχειν.

(2) μετὰ δὲ τοῦτο πέμψας ἐς Ἄμαστριν, πόλιν Παφλαγονίας παράλιον ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, ἀποικίζει τὸ πλέον αὐτῆς καὶ μᾶλλον δυνάμενον, ἔτι δὲ καὶ Ἀρμενίων τοὺς ὑπ' αὐτῷ δυνατωτάτους τε καὶ εὐπορίᾳ καὶ πλούτῳ καὶ τέχναις καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεύμασι διαφέροντας καὶ δὴ καὶ τὴν τάξιν ἐμπορικοὺς πάντας ἀναστήσας τῆς αὐτῶν μετοικίζει ἐνταῦθα, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπ' αὐτῷ ἄλλων γενῶν τοὺς τοιούτους.

ἐπιταγὴ τοῦ βασιλέως πρὸς πάντας τοὺς ἐν τέλει οἰκοδομὰς ποιεῖν ἐντὸς τῆς πόλεως λαμπρὰς καὶ πολυτελεῖς

(3) ἔπειτα δὲ συγκαλέσας πάντας τοὺς ἐν τέλει καὶ μέγα παρ' αὐτῷ δυναμένους καὶ πλούτῳ πολλῷ καὶ εὐπορίᾳ κομῶντας κελεύει λαμπράς τε οἰκίας οἰκοδομεῖν ἐν τῇ πόλει, ᾗ ἕκαστος βούλοιτο, καὶ βαλανεῖα κατασκευάζειν καὶ πανδοχεῖα καὶ ἀγορὰς καὶ ἐργαστήρια πλεῖστα καὶ

8–10 finis anni 1457/58

S p. 189–190 **5–6** S marg **9** ἕκτον Spc (ἑκτ- in ras.): ἕβ[δομ]ον Sac **10** ὄγδοον Spc (in ras.) **19** παφλαγωνίας S **25–26** S marg (πολιτελεῖς)

κάλλιστα νεώς τε ἀνεγείρειν καὶ ἱερὰ καὶ πολλοῖς ἄλλοις τοιούτοις ἀγάλλειν αὐτὴν καὶ κοσμεῖν μηδενὸς φειδομένους, ὡς ἕκαστος εὐπορίας ἔχει τε καὶ δυνάμεως. (4) καὶ αὐτὸς δὲ τὸν κάλλιστον ἀπολεξάμενος χῶρον ἐν μέσῃ τῇ πόλει καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων ἀνέχοντα νεών τε ἀνεγείρειν ἐν τούτῳ κελεύει τοῖς ἐν αὐτῇ προϋπάρχουσι μεγίστοις τε καὶ καλλίστοις τῶν νεὼν ἁμιλλώμενον ἐς ὕψος καὶ κάλλος καὶ μέγεθος | καὶ ὕλας συλλέγειν τε καὶ ἑτοιμάζειν πρὸς τοῦτο παντοίας τε καὶ καλλίστας μαρμάρων τε καὶ λίθων ἄλλων διαφανῶν καὶ τιμίων, ἔτι δὲ κιόνων πλῆθος μεγέθει καὶ κάλλει διαφερόντων, καὶ σίδηρον καὶ χαλκὸν ὅτι πλεῖστον καὶ μόλυβδον καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην ἐπιτηδείαν.

(5) ἔτι δὲ καὶ βασίλεια οἰκοδομεῖν ἐπέταξεν ἐπὶ τῆς πρὸς θάλατταν ἀνεχούσης ἄκρας τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου κρείττω τοῖς ὅλοις καὶ θαυμαστότερα τῶν προτέρων ὥρᾳ τε καὶ μεγέθει καὶ πολυτελείᾳ καὶ χάριτι, πρὸς δέ γε τούτοις νεώρια κατασκευάζειν πλεῖστα καὶ κάλλιστα εἰς ὑποδοχήν τε νεῶν καὶ τῶν τούτων ἀποσκευῶν οἴκους τε οἰκοδομεῖν ἐχυρωτάτους τε καὶ μεγίστους ἐς φυλακὴν ὅπλων τε καὶ μηχανῶν καὶ τῶν ἄλλων τοιούτων. (6) καὶ ἄλλα δὴ πολλὰ τοιαῦτα ἐπέταξε γίνεσθαι κόσμον τε τῇ πόλει φέροντα καὶ κοινὴν ὠφέλειαν, προσέτι δὲ καὶ χρείαν ἀναγκαίαν ἔς τε τοὺς πολέμους καὶ τὰς μάχας αὐτῷ, γίνεσθαι δὲ ταῦτα πάντα κατὰ σπουδὴν ἄρχοντας ἐπιστήσας τοῖς ἔργοις τοὺς ἐμπειροτάτους τε καὶ σπουδαιοτάτους.

(7) ἔγνωστο γὰρ αὐτῷ διὰ πάντων αὐταρκεστάτην τε καὶ δυνατωτάτην ἀποφῆναι τὴν πόλιν καὶ οἵα τὸ παλαιὸν ἦν ἔν τε δυνάμει καὶ πλούτῳ καὶ δόξῃ καὶ ἐπιστήμαις καὶ τέχναις καὶ πᾶσιν ἄλλοις | ἐπιτηδεύμασί τε καὶ παραδείγμασι τῶν καλῶν καὶ δημοσίοις καὶ κοινοῖς οἰκοδομήμασί τε καὶ ἀναθήμασι.

σημείωσαι οἰκοδομὰς λαμπρὰς τοῦ Μαχουμούτεω

12 (1) σὺν τούτῳ δὲ καὶ Μαχουμούτης, ὁ τῆς Εὐρώπης ἔπαρχος, πρῶτός τε ὢν τῶν παρ' αὐτῷ καὶ μέγα δυνάμενος μετ' αὐτὸν καὶ τῶν ὅλων πραγμάτων τῆς ἀρχῆς ἐπιμελητής, νεών τε ἀνεγείρει μέγιστον καὶ περικαλλέστατον ἐν ἀπόπτῳ τῆς πόλεως λίθοις τε διαφανέσι καὶ μαρμάροις ἀστράπτοντα καὶ κιόνων ὥρᾳ τε καὶ μεγέθει διαπρεπέστατον, ἔτι δὲ γραφικῇ τε καὶ γλυφικῇ τέχνῃ καλῶς ἠσκημένον καὶ χρυσῷ πολλῷ καὶ ἀργύρῳ καταλαμπόμενον καὶ πολλοῖς καὶ καλοῖς ἄλλοις κοσμούμενον δώροις τε καὶ ἀναθήμασι καὶ φιλοτιμήμασι. (2) περὶ αὐτὸν δὲ πτωχοτροφεῖα καὶ πανδοχεῖα κατασκευάζει καὶ λουτρὰ φιλοτίμως ἄγαν ἐς

S p. 190–192 6 νεῶν S 9 κιώνων S 22 διαπάντων S 23 οἵα scripsi : οἷα S 27 S marg 28 ἔπαρχος S marg : ἡγεμὼν S 31 ἐν ἀπόπτῳ τῆς πόλεως S marg 32 κιώνων S 34 post ἀργύρῳ circiter 15 litt. eras (////ομενον τ̣ε̣ κ̣α̣ι̣) S

τε χρείαν καὶ κάλλος ἅμα καὶ μέγεθος ἠσκημένα. πρὸς δὲ τούτοις οἰκίας τε λαμπρὰς οἰκοδομεῖ ἑαυτῷ καὶ πολυτελεῖς καὶ παραδείσους φυτεύει περὶ αὐτὰς παντοίοις κομῶντας φυτοῖς ἔς τε χάριν καὶ τέρψιν καὶ ἀπόλαυσιν ἱκανούς, καὶ ὑδάτων ἀφθονίαν εἰσάγει καὶ πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ ἑπόμενός τε τῇ τοῦ κρατοῦντος γνώμῃ κατ᾽ ἄκρας καὶ ἅμα κοσμῶν καὶ αὐτὸς τὴν πόλιν ὡς δυνατὸν ἰδίαις τε δαπάναις καὶ | ἀναλώμασι καὶ κοινωφελέσιν οἰκοδομήμασί τε καὶ ἀναθήμασι.

13 μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τριήρεις ὁ βασιλεὺς πανταχοῦ τῆς αὐτοῦ ναυπηγεῖσθαι κελεύει τὸ τῆς θαλάττης κράτος εἰδὼς ἀναγκαῖόν τε ὂν αὐτῷ καὶ τὴν ταύτης ἀρχὴν καὶ μάλιστα δὴ ἔν γε ταῖς ὑπερορίοις ἐκστρατείαις· καὶ γὰρ ᾔδει κἀν τοῖς πρόσθεν ἔργοις αὐτῷ τὰ μέγιστα συνενεγκόντα τὸν κατὰ θάλατταν στόλον, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν πάλαι βασιλέων τοὺς τὰ μέγιστα δυνηθέντας ἀκριβῶς ἐξετάζων τε καὶ σκοπούμενος εὕρισκε τὰς κατὰ θάλατταν πράξεις μεγίστας τε οὔσας καὶ ὀνομαστοτάτας καὶ τὰ μέγιστα κατωρθωκότας διὰ θαλάττης αὐτούς. διά τοι τοῦτο καὶ τὸ ταύτης κράτος εἰς ἑαυτὸν ἐβούλετο μεταστῆσαι· γῆ γὰρ καὶ θάλαττα συνελθοῦσαι ὑπὸ μίαν ἀρχὴν μεγίστην ταχέως αὐτὴν ἀπεργάζονται. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

προσχώρησις αὖθις τῆς Λήμνου τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ Κριτοβούλου καὶ δόσις τῶν νήσων παρὰ τοῦ βασιλέως τῷ δεσπότῃ Δημητρίῳ, Ἴμβρου καὶ Λήμνου

14 (1) τοῦ δ᾽ αὐτοῦ χειμῶνος καὶ Κριτόβουλος ὁ Ἰμβριώτης λόγους προσφέρει τοῖς δυνατοῖς τῶν Λημνίων περὶ ἐνδόσεως τῆς νήσου τῷ βασιλεῖ· ἔτι γὰρ κατεῖχον αὐτὴν Ἰταλοί. οἱ δὲ δέχονται καὶ παρέχουσι τούτῳ πιστὰ ἦ μὴν δώσειν τὴν νῆσον ἀφικομένῳ· ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐν τοῖς πρώτοις τῶν φίλων ⟨ὁ⟩ ἀνὴρ καὶ αὐτοὶ ἐπίστευον αὐτῷ τά γε τοιαῦτα. καὶ προέπεμπον | κρύφα ἀπαλλαγῆναί τε βουλόμενοι τῆς βαρύτητος τῶν Ἰταλῶν καὶ (τὸ μέγιστον) δεδιότες τὸν στόλον τοῦ βασιλέως, μήποτε ἐπελθὼν αἴφνης αὐτοῖς μεγάλως βλάψειε· Ἰταλοὶ γὰρ οὐκ ἠδύ-

---

22 hiems anni 1458/59

27–28 ἀπαλλαγῆναι – Ἰταλῶν : cf. Arr. An. I 7,2 τῆς βαρύτητος τῶν Μακεδόνων ἤδη ποτὲ ἀπαλλαγῆναι

S p. 192–194 5 κατάκρας S 10 post μάλιστα 2 litt. eras. S 11 ante πρόσθεν 3 litt. eras. S 14–15 ὀνομαστοτάτας S marg : περιφανεστάτας S 15 κατορθωκότας S 19–21 S marg 26 ὁ ἀνὴρ scripsi coll. 41,13; 84,15; 87,11; 88,24 : ἀνὴρ S : ἀνὴρ Müller 27 καὶ προέπεμπον S marg : καὶ προεμήνυον S 29 μεγάλως S marg : ἄκρως S

ναντο βοηθεῖν. καὶ διὰ τοῦτο ἐβούλοντο ἀποστάντες αὐτῶν προσχωρῆσαι τῷ βασιλεῖ. (2) Κριτόβουλος δὲ τὰ πιστὰ λαβὼν παρ' αὐτῶν ἀφικνεῖται ἐς τὴν Ἀδριανοῦ· καὶ πέμπει δὴ γράμματα κατὰ τάχος ἐς τὸν δεσπότην Δημήτριον μηνύοντα καιρὸν εἶναι τὰς νήσους αἰτῆσαι παρὰ τοῦ βασιλέως Ἴμβρον καὶ Λῆμνον ἑτοίμου τε ὄντος δώσειν αὐτοῦ καὶ αὐτὸς εἰπὼν δυνατὸς εἶναι τὴν Λῆμνον ἑλεῖν καὶ τοὺς Ἰταλοὺς ἐξελάσαι· εἶχε γὰρ ἤδη καὶ πρότερον περὶ τούτου γράμματα τοῦ δεσπότου. (3) δεσπότης δὲ τοῦτο μαθὼν ὡς τάχιστα τὸν Ἀσάνην ἐκπέμπει πρέσβιν ὡς βασιλέα καὶ παρ' αὐτοῦ τὰς νήσους αἰτεῖ καὶ λαμβάνει συνθέμενος δὴ καὶ δασμὸν ἐτήσιον ὑπὲρ τούτων ἀποφέρειν τῷ βασιλεῖ τρισχιλίους χρυσίνους συμπαρόντος γε καὶ αὐτοῦ Κριτοβούλου τότε ἐν Ἀδριανουπόλει τε καὶ συμπράττοντος.

ὅρα τόλμην

(4) δεξάμενος δὲ ὁ Κριτόβουλος τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως γράμματα ἐπανῆλθεν ἐς Ἴμβρον ὡς τάχιστα· καὶ μίαν μόνην ἡμέραν αὐτοῦ διαγαγὼν τῇ ὑστεραίᾳ ἐμβὰς ἐς πάραλον καὶ λαθὼν τὰς ἐφορμούσας τε καὶ περιπλεούσας τὴν | νῆσον προφυλακίδας νῆας τῶν Ἰταλῶν νυκτὸς καταίρει ἐς Λῆμνον καὶ εἰσέρχεται ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Καστριωτῶν περὶ πρώτην που φυλακὴν δεξαμένων αὐτῶν.

εἴσοδος τοῦ Κριτοβούλου νυκτὸς ἐν τῷ τοῦ Κοτζίνου ἄστει καὶ παραλαβὴ τούτου καὶ ἀπέλασις τῶν Ἰταλῶν

κοινολογησάμενος δὲ τῷ τε φρουράρχῃ καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ (εἶχε γὰρ καὶ τοῦτον μετὰ τῶν ἄλλων συμπράττοντα) μηδὲν μελλήσαντες ἀναλαβόντες ἱππεῖς πέντε καὶ εἴκοσιν ἀφικνοῦνται ἐς τὸ τοῦ Κοτζίνου ἄστυ περὶ ὄρθρον βαθὺν καὶ εἰσέρχονται ἐν αὐτῷ ἀνοιξάντων εὐθὺς τὴν πρὸς νότον πυλίδα τῶν ἔνδοθεν συμπραττόντων αὐτοῖς· εἶχε γὰρ πάντας τούτους, ἧπερ ἔφην, προκατεσκευασμένους τε καὶ ταὐτὰ συμβουλομένους αὐτῷ.

(5) εἰσελθόντα δὲ δέχονται πάντες οἱ τοῦ ἄστεος ἄσμενοι καὶ κοινῇ συνδραμόντες σὺν ὅπλοις κατακλείουσι τοὺς Ἰταλοὺς ἐν τοῖς ἐπαρχι-

27 ἧπερ ἔφην : 133,22–26

S p. 194–195 1 διατοῦτο S 1–2 in marg 6 versus, quos addiderat, eras. S 2 παρ' αὐτῶν S marg 13 S marg 19 αὐτῶν S : αὐτόν Müller 20–21 S marg loco paulo inferiore 23 μηδὲν μελλήσαντες S marg (in ras.) : εὐθὺς S (in ras.)

κοῖς δημοσίοις οἴκοις πέντε καὶ τεσσαράκοντα ὄντας, βουληθέντας μὲν ἐς χεῖρας αὐτοῖς ἰέναι καὶ διὰ μάχης γενέσθαι καὶ ὡρμηκότας ἤδη, μὴ δυνηθέντας δέ. τί γὰρ καὶ εἶχον οὗτοι δρᾶσαι πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ ἄστεος ἅπαντας; τέλος δὲ ἡμέρας ἤδη γενομένης προσχωροῦσι καὶ ἄνευ ὁμολογίας καὶ παραδιδόασι σφᾶς αὐτοὺς Κριτοβούλῳ χρήσασθαι, ὅ τι καὶ βούλοιτο, πιστεύσαντες αὐτῷ. | (6) ὁ δὲ ἀπέλυσε πάντας εἰπών· „εἰ μὲν αἱρεῖσθε μεθ' ἡμῶν εἶναι καὶ κατοικεῖν ἐν τῇ νήσῳ, δεχόμεθά τε ὑμᾶς καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἀρκοῦντα παρέξομεν· εἰ δ' οὖν, ἄπιτε ὅποι φίλον ἑκάστῳ." τὸν δέ γε τούτων ἄρχοντα Καλαβρέζον δώροις τε πολλοῖς καὶ ξενίοις τιμήσας ἀπέπεμψε μετ' εἰρήνης ἐς Εὔβοιαν ἀπελθόντα.

(7) μετὰ δὲ τοῦτο πέμψας ἄγγελον ἐς τὸν τοῦ Παλαιοῦ Κάστρου καλουμένου φρούραρχον Μιχαὴλ ὄνομα (τοῦτο δ' ἦν ἡ παλαιὰ Μυρινούπολις) αἰτεῖ τὴν ἀκρόπολιν ὑπισχνούμενος αὐτῷ καὶ δῶρα δώσειν καὶ τιμήσειν ἱκανῶς. ἔστι γὰρ ἡ τῆς Μυρινουπόλεως ἀκρόπολις ἐχυρωτάτη καὶ πάντῃ ἀνεπιχείρητος καὶ τῶν ὀνομαστῶν ἐπ' ἀσφαλείᾳ ἐκ πάνυ παλαιοῦ ἐπ' ἄκρας τε ὑπερανῳκισμένη τῆς πόλεως ἐφ' ὑψηλοῦ καὶ τριπλῷ τείχει παλαιτάτῳ καὶ λίθοις μεγίστοις κατησφαλισμένη τε καὶ κατωχυρωμένη καὶ πᾶσαν ὑπ' αὐτὴν ἔχουσα καὶ καταδουλοῦσα τὴν πόλιν. (8) καὶ διὰ τοῦτο ἐβούλετο τοῦτον ὑπαγαγέσθαι λόγοις ἡμέροις τε καὶ προσηνέσι καὶ τὸ ὅλον εἰρηνικοῖς. ὁ δὲ ἅτε νέος ὢν καὶ πιστεύων τῇ τῆς ἀκροπόλεως ἐχυρότητι καὶ ἅμα φυλακῇ ἰσχυρᾷ καὶ σιτήσει (εἶχε γὰρ ἐντὸς μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἄφθονα | καὶ ἀρκοῦντα ἐς ὅλον ἐνιαυτὸν καὶ ἄνδρας ὀγδοήκοντα καταφράκτους) λόγοις μὲν οὐκ ἀποκρίνεται, αἵματι δὲ ξίφος ἐγχαράξας ἐς χάρτην ἀποπέμπει Κριτοβούλῳ τοῦτο δηλῶν, ὡς „αἵματι καὶ σιδήρῳ μόνῳ τὴν ἀκρόπολιν λήψῃ, ἄλλως δ' οὔ", καὶ ἅμα προσεπαπειλησάμενος ἐν τῷ χάρτῃ καὶ τοῦτο μετ' εἰρωνείας· „μὴ οὕτω τὴν ἀκρόπολιν αἴτει, οὐ γὰρ λήψῃ· ἀλλ' εἴ γε ἀνὴρ εἶ, αὐτὸς ἐλθὼν σὺν ὅπλοις λάμβανε ταύτην."

ἄφιξις Κριτοβούλου ἐς Μυρινούπολιν καὶ συνθῆκαι μετὰ τοῦ φρουράρχου ἐπὶ ῥητῷ καιρῷ παραδοῦναι αὐτῷ τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸ ἄστυ

15 (1) Κριτόβουλος δὲ ἡμέρας τέσσαρας ἐν τῷ Κοτζίνου ἄστει διαγαγὼν καὶ καταστησάμενος τὰ αὐτοῦ τῇ ὑστεραίᾳ ἀναλαβὼν τετρακοσίους ἱππεῖς ὡπλισμένους καλῶς καὶ πεζῶν ὁπλίτας οὐκ ἐλάσσους τριακοσίων ἀφικνεῖται ἐς Μυρινούπολιν καὶ στρατοπεδεύεται πόρρω τοῦ

S p. 195–197   **2** αὐτοῖς S marg   διαμάχης S   γενέσθαι S marg : ἐλθεῖν S   ἤδη S marg   **7** αἱρεῖσθε edd. : αἱρεῖσθαι S   **12** μιχαὴλ ὄνομα S marg : μικελῆν S   **12–13** et similiter **14** Μυρινούπολις Müller : μιρηνούπολις S   **20** ἅττε S   **29–31** S marg (μιρινούπολιν)   **34** ὡπλισμένους καλῶς S marg : καταφράκτους S   **34–35** τριακοσίων S in ras.   **35** μιρηνούπολιν S

ἄστεος τοῦ μὴ λυμήνασθαι τούς τε ἵππους καὶ στρατιώτας τὰς πρὸ τοῦ ἄστεος ἀμπέλους καὶ τοὺς ἀγρούς· καὶ πέμψας ἄγγελον λαλεῖ πάλιν εἰρηνικὰ τῷ φρουράρχῃ καὶ πειρᾶται λόγοις ἡμέροις αὐτὸν ὑπαγαγέσθαι καὶ ὑποσχέσεσιν. (2) ὁ δὲ τήν τε παροῦσαν δύναμιν πρὸ ὀφθαλμῶν ὁρῶν καὶ τοὺς ἐντὸς τῆς πόλεως ὑφορώμενός τε καὶ ἅμα δεδιώς, | μὴ τοῖς ἔξωθεν ἐπαρθέντες ἤ γε καὶ κοινολογησάμενοι μετὰ τούτων καὶ αὐτοὶ ἔνδοθεν ξυνεπαναστῶσι καὶ τήν τε ἀκρόπολιν ἀποβαλεῖ καὶ αὐτὸς κινδυνεύσειε, δέχεται τοὺς λόγους εἰρηνικῶς καὶ συνθήκας ποιεῖται καὶ προθεσμίαν αἰτεῖ καὶ λαμβάνει μηνῶν τριῶν, ἕως οὗ κοινωσάμενος τῷ τῆς Ῥόδου ἡγουμένῳ μεγάλῳ μαΐστρῳ (Λοδοβίκος γὰρ προαπεπεπλεύκει ἐς Ἰταλίαν ἐπίτροπον τοῦτον ταῖς νήσοις καταλιπών) δέξηται καὶ παρ᾽ αὐτοῦ σύνθημα τοῦ παραδοῦναι τήν τε ἀκρόπολιν καὶ τὸ ἄστυ· καὶ ὁμήρους ἐπὶ τούτοις δίδωσι καὶ πιστά. (3) Κριτόβουλος δὲ ταῦτα διαπραξάμενος ἐκπέμπει δύο τῶν Λημνίων ἀρχόντων ἐς Πελοπόννησον ἀγγελοῦντάς τε τῷ δεσπότῃ Δημητρίῳ τὰ πεπραγμένα οἱ καὶ ἄρχοντας αἰτήσοντας ἀφῖχθαι αὐτῷ παραδοῦναι τήν τε νῆσον καὶ τὰ πολίσματα· αὐτὸς δὲ περιέμενεν ἐν Λήμνῳ. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως κατὰ Ἰλλυριῶν
τῶν προσοίκων τῷ Ἰονίῳ Κόλπῳ

16 (1) βασιλεὺς δὲ ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ ἐκστρατεύει κατὰ τῶν προσοίκων τῷ Ἰονίῳ Κόλπῳ Ἰλλυριῶν ἐν δεξιᾷ εἰσπλέοντι τοῦτον περί που τὴν παλαιὰν Ἐπίδαμνον, οἳ δὴ βάρβαροι ὄντες τὸ ἐξ ἀρχῆς Ταυλάντιοί | τε καὶ Μαχάονες ἐκαλοῦντο τὸ παλαιόν, νομάδες οἱ πλείους αὐτῶν καὶ αὐτόνομοι καὶ ἀβασίλευτοι ἐκ πολλοῦ.

ὅρα τὴν ὀχυρότητα τοῦ τόπου

οἰκοῦσι δὲ ὄρη τε μεγάλα καὶ ὑπερύψηλα καὶ δυσπρόσοδα ἔχοντες

20 ver anni 1459

20—23 κατὰ τῶν προσοίκων – παλαιόν : Thuc. I 24,1 Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ ἐσπλέοντι ἐς τὸν Ἰόνιον Κόλπον· προσοικοῦσι δ᾽ αὐτὴν Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος; cf. Thuc. II 68,9 Χαόνων καὶ ἄλλων τινῶν τῶν πλησιοχώρων βαρβάρων; II 80,5 βάρβαροι δὲ Χάονες; 81,3 Χάονες καὶ οἱ ἄλλοι βάρβαροι

S p. 197—199 5 ὑφωρώμενός S 7 ἀποβαλλεῖ S 10—11 προαπεπεπλεύκει Müller : προάπεπλεύκει S 15 δημητρίω S marg 16 παραδοῦναι (praeposita particula ἢ) S marg : παραλαβεῖν S 18—19 S marg 22 ἐξαρχῆς S 23 τὸ παλαιόν S marg 25 S marg

ἐν αὐτοῖς καὶ φρούρια πλεῖστα καὶ ἐρυμνὰ καὶ πολίσματα ἐχυρὰ ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ἰονίου, ἥ τε χώρα πᾶσα αὐτῶν πανταχόθεν ὠχύρωται δυσχωρίαις τε μεγάλαις καὶ ὕλαις βαθείαις καὶ τόποις ἀποτόμοις καὶ ἀποκρήμνοις. (2) προστησάμενοι δὲ πρὸ χρόνων ὀλίγων ἐκ τῆς σφετέρας γενεᾶς Ἀρειανόν τινα καὶ Ἀλέξανδρον ἡγεμόνας ἑαυτῶν κατέχουσι τὴν χώραν ἰσχυρῶς οὐκ ἐθέλοντες οὔτε σπένδεσθαι βασιλεῖ οὔτε δασμὸν ἀποφέρειν οὔθ᾽ ὅλως κατακούειν αὐτοῦ· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτῶν πολλάκις ἐκθέοντες καὶ λαθραίας ἐπιθέσεις καὶ ἐκδρομὰς ποιούμενοι ἔβλαπτον τὴν ὅμορον αὐτοῖς χώραν τοῦ βασιλέως.

(3) ἐστράτευσε μὲν οὖν ἐπὶ τούτους καὶ πρόσθεν Μωράτης ὁ βασιλεύς, ὁ τοῦ βασιλέως πατήρ, χειρὶ πολλῇ καὶ δυνάμει καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς νικᾷ τε τούτους καὶ τῶν τε παρόδων ἐκράτησε καὶ μέρος πολὺ τῆς αὐτῶν κατέδραμε καὶ ἐδῄωσε καὶ τῶν φρουρίων ἔνια ἐξεῖλε καὶ λείαν ὡς πλείστην ἤλασεν· οὐκ ἠδυνήθη δ᾽ οὖν ὅμως ἑλεῖν καὶ ὑπαγαγέσθαι τέλεον, | ἀλλ᾽ ἐσπείσατο μόνον αὐτοῖς αἰτήσασιν ἐφ᾽ ᾧ καταβάλλειν αὐτῷ δασμόν τινα ἐπέτειον, ἐλάσας δὲ λείαν ὅτι πολλὴν ἐκεῖθεν καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς ἀνεχώρησεν. (4) βραχὺν δὲ οὗτοι χρόνον ἐμμείναντες ταῖς συνθήκαις αὖθις ἐνεόχμωσαν καὶ τόν τε δασμὸν οὐκ ἀπεδίδοσαν καὶ ἐκδρομὰς ποιούμενοι κατέτρεχον τὴν βασιλέως καὶ ἔβλαπτον.

(5) ἐπὶ τούτους οὖν τὴν στρατιὰν ἤλαυνεν ὁ βασιλεύς· καὶ ἄρας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ, ἱππικῷ τε καὶ πεζικῷ, ᾔει διὰ τῆς αὐτοῦ καὶ ἀφικνεῖται ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτῶν ἐν τρισὶ καὶ τριάκοντα ταῖς ὅλαις ἡμέραις καὶ στρατοπεδεύεται αὐτοῦ. καὶ αὐτίκα κελεύει Μαχουμούτεα τρεῖς ἴλας ἀπολεξάμενον ὁπλιτῶν τε καὶ τοξοτῶν καὶ ὑπασπιστῶν καὶ δὴ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς τοὺς μαχιμωτάτους νυκτὸς ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς παρόδους καὶ φθῆναι ταύτας προκατασχόντα πρὶν τοὺς Ἰλλυριοὺς ἥκειν πυθομένους.

συμβολὴ Μαχουμούτεω μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ νίκη καὶ κράτησις τῶν παρόδων καὶ ἐσβολὴ τοῦ βασιλέως ἐς τὴν Ἰλλυριῶν καὶ καταδρομή

(6) ὁ δ᾽ ἐλθὼν εὗρε ταύτας ἤδη κατεχομένας ὑπ᾽ αὐτῶν (προεπύθοντο γὰρ τὴν τοῦ βασιλέως ἔφοδον) καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς νικᾷ τε τούτους λαμπρῶς καὶ κρατεῖ τῶν παρόδων βίᾳ. καὶ ὁ βασιλεὺς κατόπιν ἐλαύνων μετὰ τῆς ὅλης στρατιᾶς ἐσβάλλει ἐς τὴν χώραν αὐτῶν ἀκμάζοντος ἤδη τοῦ σίτου καὶ καταδραμὼν | αὐτῆς τὰ πλεῖστα τόν τε σῖτον διαφθείρει

S p. 199–201 **8** ἐπιθέσεις καὶ S marg **12** τὲ[1] Ssl **16** ἐπέτιον S **18** ἐνεώχμωσαν S **25** ἀπολεξάμενον S marg : ἀναλαβόντα S **26** καὶ δὴ Ssl **28** πυθομένους S marg **29–31** S marg (31 ἰλλιριῶν) **33** τε Ssl

καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἐλαύνει ἀνθρώπων τε καὶ βοσκημάτων παντοίων καὶ φρούρια χειροῦται τὰ μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ, τὰ δὲ καὶ πολιορκίᾳ ἑλὼν καὶ κατασκάπτει τελείως, καὶ ἁπλῶς πᾶσαν τὴν ἐν ποσὶ καὶ κάτω χώραν αὐτῶν διαφθείρει σκυλεύων τε καὶ ληϊζόμενος καὶ δῃῶν κατὰ κράτος.

σπονδαὶ τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν καὶ
ὁμήρων λῆψις καὶ φόροι τακτοὶ τῷ βασιλεῖ

(7) οἵ δέ γε Ἰλλυριοὶ κατέχοντες ἤδη τὰ ὑψηλὰ (οὐ γὰρ ἐτόλμων καταβῆναι ἐς τὰ πεδία) καὶ τὴν αὐτῶν ἀγομένην καὶ φερομένην ὁρῶντες καὶ πορθουμένην κακῶς καὶ ἅμα δεδιότες περὶ αὐτῶν ἐς ἀνάγκην καταστάντες τρέπονται ἐς συμβάσεις καὶ κήρυκα πέμψαντες δέονται τοῦ βασιλέως σπονδῶν τυχεῖν ὁμήρους τε δόντες καὶ πιστὰ ἦ μὴν δασμόν τε ἐτήσιον ἀποφέρειν τῷ βασιλεῖ παῖδάς τε ῥητοὺς καὶ βοσκημάτων ἀγέλας (οὐ γὰρ ἦσαν αὐτοῖς χρήματα) καὶ στρατιώτας ἐν ταῖς ἐκστρατείαις τοῦ βασιλέως καὶ φίλους εἶναι καὶ συμμάχους ἀδόλους. (8) καὶ ὁ βασιλεὺς δέχεται ἐπὶ τούτοις καὶ σπένδεται· καὶ λαβὼν τοὺς ὁμήρους καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἐλάσας τε αὐτὸς καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς ἐπάνεισιν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ τελευτῶντος ἤδη τοῦ θέρους. καὶ διαγαγὼν τὸ φθινόπωρον ὅλον | αὐτοῦ χειμῶνος ἀρχομένου ἀφικνεῖται ἐς τὸ Βυζάντιον παραχειμάσων αὐτοῦ. καὶ ἑξηκοστὸν καὶ ἕβδομον ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, ἔννατον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς τὴν Κωνσταντίνου καὶ
διόρθωσις τῆς ἰδίας αὐλῆς καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει

17 (1) βασιλεὺς δὲ γενόμενος ἐν τῇ Κωνσταντίνου καὶ μικρὸν διαναπαύσας αὑτὸν πάλιν δίδωσι ταῖς τῆς ἀρχῆς φροντίσι καὶ τῇ τῶν ὅλων διοικήσει καὶ διορθώσει καὶ μάλιστα δὴ τῶν τῆς ἰδίας αὐλῆς καὶ τῶν γε στρατιωτῶν φυλοκρινῶν τε πάντας αὐτοὺς καὶ ἐκλεγόμενος τοὺς ἀρίστους ἔν τε φρονήσει καὶ ἀνδρείᾳ καὶ μελέτῃ καὶ ἀσκήσει τῶν πολε-

---

20—22 finis anni 1458/59

14 οὐ γὰρ — χρήματα : cf. Arr. An. III 17,6 χρήματα γὰρ οὐκ ἦν Οὐξίοις

S p. 201—202 4—5 κατακράτος S 6—7 S marg loco paulo inferiore 17 τὲ Ssl 20 ἕβδομον (ἕβδομ- in ras.) S 21 ἔννατον Spc : ἑβδ[ο]μον Sac 23—24 S marg 28 γε S : del. Müller φιλοκρινῶν S

μικῶν καὶ προάγων καὶ προβιβάζων ἐπὶ τὰ πρόσω διδούς τε ἑκάστῳ τὴν ἁρμόττουσαν χώραν καὶ τάξιν καὶ τιμῶν ἐξ ἅπαντος τρόπου τοὺς ἀγαθοὺς ἐπιδόσεσί τε χρημάτων καὶ ἀρχαῖς καὶ ἀξιώμασι καὶ ταῖς ἄλλαις εὐποιίαις καὶ δωρεαῖς μηδενὸς φειδόμενος.

(2) μετὰ δὲ τοῦτο τῶν σατραπῶν τοὺς ἀρίστους τε καὶ δοκιμωτάτους ἀναφανέντας τοῖς ἔργοις καὶ τὰς αὐτῶν σατραπείας τε καὶ ἀρχάς, ὡς ἔδει, διῳκηκότας καὶ καλῶς ἄρξαντας μετεβίβαζεν ἐπὶ τὰς κρείττους τε καὶ μεγίστας τῶν τιμῶν τε καὶ ἀρχῶν ἑτέρους τε αὖ εἰς τὰς αὐτῶν ἀντικαθίστα σατραπείας καὶ τάξεις, ὅσοι τούτῳ ἐδόκουν, ᾗπερ | ἔφην, τῶν σφόδρα χρησίμων τε καὶ σπουδαίων ἀνδρῶν, ἆθλα παρεχόμενος ἑκάστοις τὰ πρέποντα.

(3) ἔπειτα κηρύγματα διαπέμπει καὶ διατάξεις πανταχοῦ τῆς αὐτοῦ ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πάντας, ὅσοι τῶν τῆς Κωνσταντίνου εἴτε αἰχμαλωσίᾳ εἴτε μετοικήσει εἴτε ἄλλως πως ἢ πρὸ τῆς ἁλώσεως ἢ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐν ἑτέραις πόλεσιν ᾤκουν, μετανιστῶν τε καὶ μετοικίζων ἐνταῦθα· ἦσαν γὰρ ἔτι τούτων πολλοὶ καὶ ἐν τῇ Ἀδριανοῦ καὶ Φιλίππου καὶ Καλλίου καὶ Προυσίου καὶ ἑτέραις πόλεσιν ἀπό τε τῆς αἰχμαλωσίας διασπαρέντες καὶ ἔτι πρότερον καὶ κατοικήσαντες ἐν αὐταῖς ἐπιστήμονες ἄνδρες καὶ τῶν ἄγαν χρησίμων, οἳ ταῖς ἰδίαις ἐπιστήμαις χρώμενοι πανταχοῦ ἐν ὀλίγῳ καιρῷ καὶ εὐπορίαν ἔσχον πολλὴν καὶ πλοῦτον ἐκτήσαντο. πάντας οὖν τοὺς τοιούτους μετοικίζει ἐνταῦθα διαδιδοὺς τοῖς μὲν αὐτῶν οἰκίας, τοῖς δὲ τόπους οἰκοδομεῖν, ὅποι τῆς πόλεως βούλοιντο, τοῖς δὲ πᾶσαν ἄλλην αὐτάρκειάν τε καὶ χρείαν ἀναγκαίαν παρέχων φιλοτίμως ἐς τὸ παρόν.

ἐξοικισμὸς τῶν Φωκέων καὶ μετοικισμὸς ἐς τὴν Κωνσταντίνου

(4) ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις ἀποικίζει καὶ Φωκέας ἀμφοτέρους τοὺς ἐν Ἰωνίᾳ τῆς Ἀσίας καὶ κατοικίζει καὶ αὐτοὺς ἐν τῇ Πόλει. |

ἐξοικισμὸς τῶν νήσων Θάσου καὶ Σαμοθράκης καὶ μετοικισμὸς ἐς τὴν Πόλιν

ἐκπέμπει δὲ καὶ Ζάγανον τὸν Καλλιουπόλεως σατράπην καὶ ἡγεμόνα

9 ᾗπερ ἔφην : 138,28 – supra l. 4

S p. 202–204 13 τῶν Ssl 14 post ἢ[1] eras. τε S 18 διασπαρέντες καὶ ἔτι πρότερον Spc : καὶ ἔτι πρότερον διασπαρέντες S 19 ἄγαν Ssl 25 S marg 26 φωκέας S : φωκαιέας Müller ἀμφοτέρους τοὺς S : ἀμφοτέρας τὰς, sed eras. Ssl 28–29 S marg

τοῦ στόλου παντὸς μετὰ τεσσαράκοντα νεῶν ἐν ταῖς νήσοις· ὃς ἀφικόμενος ἀνίστησι Θασίους τε καὶ Σαμόθρᾳκας καὶ μετοικίζει ἐνταῦθα. οὕτω σφοδρὸς ἔρως τῆς πόλεως ταύτης ἐνέπνευσεν αὐτοῦ τῇ ψυχῇ καὶ τοῦ ταύτην αὖθις ἐν τῇ προτέρᾳ δυνάμει τε καὶ δόξῃ καὶ λαμπρότητι καταστᾶσαν ἐπιδεῖν.

ἐπιστασία τοῦ βασιλέως ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς

(5) ἐπιστατεῖ δὲ καὶ ταῖς οἰκοδομίαις ταῖς αὐτὸς ἑαυτοῦ, τοῦ τε νεώ φημι καὶ τῶν βασιλείων, ἐπιμελῶς σὺν κομιδῇ τε σπουδαίᾳ οὐ μόνον τῶν ἀναγκαίων ἐς τὰ ἔργα ὑλῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἄγαν φιλοτίμων καὶ περιττῶν, καὶ μετακλήσει πανταχόθεν τεχνιτῶν τῶν ἀρίστων, οἰκοδόμων τέ φημι καὶ λιθοξόων καὶ ξυλουργῶν καὶ τῶν ἄλλην ἥντινοῦν ἐς τὰ τοιαῦτα ἐχόντων ἐμπειρίαν καὶ τέχνην. ἔργα τε γὰρ δὴ μεγάλα κατεσκευάζετο καὶ ἀξιοθέατα καὶ διὰ πάντων τοῖς μεγίστοις τε καὶ καλλίστοις τῶν παλαιῶν ἁμιλλώμενα, καὶ διὰ τοῦτο πολλῆς ἐδεῖτο τῆς ἐπιστασίας τε καὶ φροντίδος καὶ χειρῶν καὶ ὑλῶν διαφόρων τε καὶ λαμπρῶν καὶ δαπάνης καὶ ἀναλωμάτων ὡς πλείστων | τε καὶ μεγίστων. (6) εἶχε μὲν οὖν καὶ πολλοὺς περὶ ταῦτα τοὺς ἐφεστηκότας καὶ τῶν ἄγαν σπουδαίων τε καὶ συνέσει καὶ ἐμπειρίᾳ διαφερόντων ἐς τὰ τοιαῦτα, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' αὐτός γε ἠμέλει τῆς συνεχοῦς ἐπιστασίας τε καὶ θέας τῶν ἔργων φιλοτίμως ἄγαν ἅπαντα πράττων καὶ φιλοκάλως καὶ τὸ ὅλον βασιλικῶς. καὶ ὁ μὲν περὶ ταῦτ' εἶχεν.

συνθῆκαι Κριτοβούλου καὶ Μικέλη καὶ παράληψις τοῦ ἐν Λήμνῳ Παλαιοῦ Κάστρου

18 ἐν τούτῳ δὲ καὶ Μικέλης ὁ τὴν τοῦ Παλαιοῦ Κάστρου καλουμένου κατέχων ἄκραν ἐν Λήμνῳ συνέβη Κριτοβούλῳ καὶ παραδίδωσιν αὐτῷ τήν τε ἀκρόπολιν καὶ τὸ ἄστυ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρυσοῦ νομίσματα χίλια, ἃ συνεξέτισεν ὁ δῆμος ὁ τῶν Λημνίων.

S p. 204–205   3 ἐνέπνευσεν S marg : ἐνέπεσεν S   6 S marg   7 ταῖς οἰκοδομίαις ταῖς αὐτὸς S : αὐτὸς ταῖς οἰκοδομίαις ταῖς Müller   8 σὺν κομιδῇ scripsi : συγκομιδῇ S   10 τεχνητῶν S   12 τέχνην S marg: γνῶσιν S   14 post ἁμιλλώμενα aliquid add., sed eras. S marg   16 pro λαμπρῶν aliquid, sed eras. S marg   22–23 S marg

αἰτίαι δι' ἃς εἰσέβαλε τὸ δεύτερον ὁ βασιλεὺς ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐχειρώσατο πᾶσαν

ὅρα κακοβουλίαν ἀνθρώπων

19 (1) τοῦ δ' αὐτοῦ χειμῶνος καὶ οἱ τῆς Πελοποννήσου δεσπόται διενεχθέντες ἐπὶ κακῷ τῷ σφετέρῳ ἐπολέμησαν ἀλλήλοις δι' αἰτίαν τοιαύτην· οἱ γὰρ ὑπό σφισιν ὄντες τῶν ἐν τέλει καὶ ἀρχὰς ἔχοντες καὶ προσόδους μεγάλας καὶ πόλεων καὶ φρουρίων ἐπιστατοῦντες οὐκ ἀρκούμενοι τούτοις, ἀλλ' ἀπληστίᾳ τε γνώμης καὶ μοχθηρίᾳ τρόπων ἀεὶ τοῦ πλείονος ἐφιέμενοι καὶ νεωτέρων ἐπιθυμοῦντες στασιάζοντές τε ἦσαν ἐν ἀλλήλοις αὐτοὶ καὶ πολεμοῦντες καὶ τἀκεῖ πάντα συγχύσεώς τε | καὶ ταραχῆς ἐμπιπλῶντες, τούς τε δεσπότας συνέκρουόν τε καὶ συνέβαλλον ἀλλήλοις καὶ συνετάραττον τὰ μὲν πρῶτα καὶ λάθρᾳ τούτοις προσερχόμενοι καὶ διαλεγόμενοι παρὰ μέρος ἑκατέρῳ καὶ ὥς τινα τῶν ἀπορρήτων δῆθεν ἐκφαίνοντες καὶ λόγοις ψευδέσι καὶ διαβολαῖς κατ' ἀλλήλων αὐτοὺς ἐρεθίζοντες καὶ ὁπλίζοντες, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ φανερῶς ἀναισχυντοῦντες ἤδη ἀφιστάμενοί τε τούτων καὶ αὐτομολοῦντες ἀφ' ἑτέρου πρὸς ἕτερον ξυναφιστῶντές τε καὶ πόλεις καὶ φρούρια, ἃ κατεῖχον, ὃ δὴ καὶ μᾶλλον τοὺς δεσπότας κατ' ἀλλήλων ἐξέμηνε καὶ ἐς φανερὰν ἔχθραν κατέστησεν. (2) ἐπειράθησαν μὲν γὰρ καὶ ἅπαξ καὶ δὶς διαπρεσβευσάμενοι παρ' ἀλλήλους λόγοις λύειν τὰ διάφορα καὶ μὴ πολέμῳ· ὡς δ' οὐ προὐχώρει κατὰ νοῦν αὐτοῖς ἡ πεῖρα τῶν χειρόνων κρατούντων καὶ ἀσύμβατοι διελύοντο, οὕτως ἤδη καὶ ἐς φανερὸν κατέστησαν πόλεμον καὶ καταστάντες ἐμάχοντο κατὰ κράτος ἐσβάλλοντες ἐς τὴν ἀλλήλων ἰσχυρῶς καὶ κατατρέχοντες καὶ ληϊζόμενοι ταύτην καὶ χώρας ἐμπιπρῶντες καὶ φρούρια χειρούμενοι, τὰ δὲ καὶ κατασκάπτοντες, καὶ λείαν ἐλαύνοντες καὶ πᾶσι τρόποις διαφθείροντες τὸ ὁμόφυλον· καὶ τοῦτο ἦν μέχρι πολλοῦ. | (3) μετὰ δὲ τοῦτο τῶν τε ταύτῃ Ἀλβανῶν μεταπεσόντων ἐς τὸν δεσπότην Θωμᾶν τῶν τε τοῦ δεσπότου Δημητρίου καλλιστευόντων αὐτομολίᾳ καθ' ἡμέραν χρωμένων ἐς αὐτὸν καὶ τὰ φρούρια ἐνδιδόντων ὑπερέσχεν οὗτος καὶ τῶν πλείστων κύριος γεγονὼς καταδιώκει τὸν ἀδελφὸν καὶ κατακλείει μετά γε τῆς γυναικὸς καὶ τῆς θυγατρὸς ἐς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηράν, ἣ δὴ νῦν Μονεμβασία καλεῖται.

---

4 hiems anni 1459/60

S p. 205–207 1–3 S marg 10 πολεμοῦντες S marg : μαχόμενοι S τἀκεῖ πάντα Spc : πάντα τἀκεῖ Sac 12 συνέβαλλον edd. (ξυν- Müller) : συνέβαλον S 17 τὲ Ssl 21 μὴ Ssl : οὐ S πείρα S 23 κατακράτος S 25 χειρούμενοι, τὰ δὲ καὶ S marg 27 μέχρι πολλοῦ S marg : ἐπὶ πολύ S ἀλβανῶν S marg : ἰλλυριῶν S

ἀποστολὴ τοῦ Ἀσάνεω ὡς βασιλέα παρὰ τοῦ δεσπότου Δημητρίου

(4) ὑπεραλγήσας οὖν τοῖς γινομένοις ὁ δεσπότης Δημήτριος καὶ μὴ ἔχων, ὅ τι καὶ δράσειεν (ἐκινδύνευε γὰρ ἁπάσης ἐκπεσεῖν τῆς ἀρχῆς) ἐκπέμπει τὸν Ἀσάνεα πρέσβιν ὡς βασιλέα δεόμενος ἐπικουρίας καὶ βοηθείας τυχεῖν κατὰ τῆς ἐπηρείας καὶ καταδυναστείας τοῦ ἀδελφοῦ. καὶ ταῦτα μὲν ἐς τὸ φανερόν. (5) ὅμως γε μὴν διττὸς ἐνταῦθα φέρεται λόγος· οἱ μὲν γάρ φασιν, ὡς οὐχ ἕνεκεν βοηθείας ἁπλῆς ὁ δεσπότης ἐξέπεμπε τὸν Ἀσάνεα, ἀλλὰ κατεγγυώμενός τε τῷ βασιλεῖ τὴν θυγατέρα καὶ τὴν Πελοπόννησον ἅπασαν ἐνδιδούς, αὐτὸς δὲ τόπον ἕτερον αἰτῶν ἀντιδοθῆναί οἱ ταύτης ἐν τῇ τοῦ βασιλέως ἐς ἀρχήν. (6) ἔνιοι δ᾽ αὖ οὐχ οὕτως ἔχειν διισχυρίζονται, ἀλλ᾽ ὁ μὲν δεσπότης συμμαχίαν αἰτήσοντα παρὰ τοῦ βασιλέως ἐξέπεμψε τὸν Ἀσάνεα, ἄνδρας | ἐπικούρους καὶ στρατιὰν ἐς βοήθειαν, τὸν δὲ ὀργὴν ἔχοντα τῷ τε δεσπότῃ Θωμᾷ καὶ τοῖς ἐν τέλει Πελοποννησίων ἐναντιουμένοις οἱ τὰ μάλιστα καὶ ἀμυνόμενον καὶ ἄνευ τῆς τοῦ δεσπότου γνώμης ταῦτα πεποιηκέναι.

ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως κατὰ Πελοποννήσου

20 (1) πλήν, ὅπως ποτ᾽ εἶχε τὸ πρᾶγμα, πυθόμενος ὁ βασιλεὺς τήν τε πρὸς ἀλλήλους σφῶν αὐτῶν μάχην τε καὶ διαφορὰν καὶ τὸν ἀκήρυκτον πόλεμον, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ δεσπότης Θωμᾶς ἀθετήσας τὰς πρὸς αὐτὸν διαλλαγὰς ἐπεκδραμὼν παρείλετό τινα τῶν αὐτοῦ καὶ συνθήκας μετὰ τῶν Ἰταλῶν ποιεῖται καινὰς καὶ τούτους ἐς ἐπικουρίαν καλεῖ, ὀργισθείς τε τῷ γινομένῳ καὶ ἅμα δείσας περὶ τῇ Πελοποννήσῳ, μὴ ἐπ᾽ ἄλλοις γένηται, οὐκέτι ἐν ἀναβολαῖς τὸ πρᾶγμα τίθησι, ἀλλ᾽ ὡς εἶχεν εὐθὺς ἔαρος ἐπιλάμποντος ἤδη ἐκστρατεύει ἐς Πελοπόννησον. (2) ἄρας οὖν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ, ἱππικῷ τε καὶ πεζικῷ, καὶ σπουδῇ ἐλαύνων ἐπὶ τὰ πρόσω, ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ἀφικνεῖται ἐς Κόρινθον καὶ στρατοπεδεύεται αὐτοῦ τρίτην ἡμέραν περιμένων τὸν δεσπότην Δημήτριον· οὕτω γὰρ ἔφασαν συντεθεῖσθαι αὐτῷ παρὰ τοῦ Ἀσάνεω. (3) δεσπότης δὲ ἐξ Ἐπιδαύρου ἥκων ἐς Σπάρτην αὐτὸς μὲν οὐκ ἀφικνεῖται ἐς | βασιλέα, ἐκπέμπει δὲ τὸν Ἀσάνεα μετὰ δώρων ὅτι πολλῶν· καὶ ὃς ἀφικόμενος εὐθὺς εἴσεισιν ὡς βασιλέα τῇ προτεραίᾳ καὶ κοινολογησάμενος κατὰ μόνας ἐφ᾽ ἱκανὸν αὐτῷ τε καὶ Μαχουμούτει ἔξεισι.

---

24 ver anni 1460

S p. 207–209 **1** S marg **5** ἐπειρείας S **14** τὰ μάλιστα S marg **16** S marg **21** ἐπὶκουρίαν S **22** τῇ πελοποννήσῳ Ssl : τῆς πελοποννήσου S **23** ἐπ᾽ Ssl : ὑπ᾽ S τίθησι S marg : ποιεῖται S **31** πρωτεραία S **32** μαχουμούτει S marg : τῷ πασία S

τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα ἡμέρᾳ τὸν μὲν Ἀσάνεα κελεύει συλλαβεῖν ὁ βασιλεὺς καὶ ἐν φυλακῇ ἔχειν ἀδέσμῳ. (4) αὐτὸς δὲ ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν ἐνέβαλεν οὐκ ἐς τὴν τοῦ δεσπότου Θωμᾶ οὖσαν ἐχθράν, ὅπερ εἰκός τε ἦν καὶ προσεδοκᾶτο, ἀλλ' ἐς τὴν τοῦ δεσπότου Δημητρίου φιλίαν οὖσαν, ἐλαύνων εὐθὺ τοῦ Ἄργους. ὃ δὴ καὶ τοῖς πολλοῖς ἐβεβαίωσε τοὺς προλεχθέντας λόγους καὶ πιστοὺς εἶναι πεποίηκεν, ὡς οἴκοθεν οὗτοι καὶ παρ' ἑαυτῶν ἐπηγάγοντο τὸν βασιλέα ἐνδιδόντες ἑαυτούς τε καὶ τὴν Πέλοπος διά τε τὴν πρὸς τὸν δεσπότην Θωμᾶν καὶ τοὺς Πελοποννησίους ἀπέχθειαν, τὰ δ' ἄλλα σκηνὴ καὶ ὑπόκρισις ἦσαν καὶ πλάσμα, ὡς καὶ ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα γέγονε δῆλον.

κατάκλεισις τοῦ δεσπότου Δημητρίου
ἐν Σπάρτῃ ὑπὸ Μαχουμούτεω

(5) βασιλεὺς γὰρ παραγενόμενος ἐν Ἄργει αὐτίκα κελεύει Μαχουμούτεα στρατιὰν ἱκανὴν ἀναλαβόντα νυκτὸς ἀπελθεῖν ἐς Σπάρτην καὶ κατακλεῖσαι αὐτοῦ δῆθεν τὸν δεσπότην Δημήτριον. ὁ δ' ἀπελθὼν καὶ νυκτὸς ὅλης ὁδοιπορήσας ἅμα ἡμέρᾳ καταλαμβάνει τοῦτον ἐν Σπάρτῃ καὶ κατακλείει αὐτοῦ | καὶ πέμψας τὸν γραμματέα τοῦ βασιλέως Θωμᾶν τὸν Καταβοληνοῦ λόγους προσφέρει τούτῳ εἰρηνικοὺς καὶ φιλίους περί τε ἐνδόσεως ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ἄστεος, ἐπ' ἀγαθοῖς ἔσεσθαι λέγων αὐτῷ τε καὶ τοῖς μετ' αὐτοῦ τὸ θαρρούντως καταπιστεῦσαι αὐτόν τε καὶ τὴν ἀρχὴν τῷ βασιλεῖ καὶ μὴ ἀντιβῆναι ὅλως ἢ ἐνδοιάσαι· τοῦτο γὰρ οὐκ εἰς καλὸν ἔσται αὐτῷ. δεσπότης δὲ τὸν Ἀσάνεα πρῶτον ἔφη ἀπολυθέντα ἥκειν παρ' αὐτὸν τὰ πιστὰ φέροντα, καὶ οὕτω δρᾶσαι τὸ κελευόμενον. (6) ταῦτα δὲ πάντα, ᾗπερ ἔφην, ἐς τὸ φανερὸν μὲν ἐπλάττοντο, ἄλλα δ' ἦσαν ἐν ἀπορρήτοις καὶ βεβουλευμένοι καὶ πράττοντες.

ἐξέλευσις τοῦ δεσπότου ἐκ Σπάρτης ἐς Μαχουμούτεα καὶ παράδοσις τῆς Σπάρτης καὶ τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς

Μαχουμούτης δὲ τὸν μὲν Ἀσάνεα τὰ πιστὰ δοὺς ἀπολύει εὐθύς, συνεκπέμπει δὲ αὐτῷ καὶ Χαμούζεα τὸν σατράπην ἐν τοῖς μάλιστα φίλον ὄντα δεσπότῃ. οἱ δὲ ἐς τὴν πόλιν ἐσελθόντες καὶ τῷ δεσπότῃ συντυχόντες ἐξάγουσι τοῦτον ἐς τὸ στρατόπεδον ὡς Μαχουμούτεα· ὁ

6 προλεχθέντας : 142,7–10 24 ᾗπερ ἔφην : 142,6

S p. 209–210 3–4 ὅπερ – προσεδοκᾶτο S marg 11–12 S marg 15 δῆθεν S marg 24 pro φανερὸν aliquid, sed eras. S marg μὲν Ssl 25 καὶ[1] Ssl 26–27 S marg 28 τὰ Ssl

δὲ δέχεται τοῦτον ἀσμένως τε καὶ φιλοφρόνως καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς, παραλαμβάνει δὲ καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν ἄκραν αὐτήν.

εἴσοδος τοῦ δεσπότου Δημητρίου ἐς βασιλέα καὶ τιμὴ πολλὴ καὶ δωρεαὶ παρὰ τοῦ βασιλέως ἐς αὐτὸν μέγισται

(7) τῇ δ' ὑστεραίᾳ καὶ βασιλεὺς ἀφικνεῖται | καὶ αὐτίκα μετακαλεῖται τὸν δεσπότην καὶ τιμᾷ τοῦτον ἥκοντα τῇ εἰσόδῳ τῇ παρ' αὐτὸν ὑπαναστάς τε τῆς καθέδρας αὐτῷ εἰσιόντι ἐς τὴν σκηνὴν καὶ δεξιὰν δοὺς καὶ καθίσας παρ' αὐτῷ, καὶ πολλὰ εἰπὼν εἰρηνικὰ καὶ φιλάνθρωπα λόγοις ἡμέροις καὶ προσηνέσι τοῦτον παραμυθεῖται ἀνακτώμενός τε τῆς δειλίας καὶ τοῦ δέους ἀπαλλάττων (ᾐσθάνετο γὰρ αὐτὸν δεδιότα καὶ θορυβούμενον), χρηστάς τε ἐλπίδας αὐτῷ περὶ τοῦ μέλλοντος ὑποτείνει καὶ ἅμα θαρρεῖν δίδωσιν, ὡς πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ καλῶς ἕξει καὶ κατὰ γνώμην αὐτῷ. ἔπειτα καὶ πολυτρόπως δωρεῖται χρημάτων τε ἐπιδόσει πολλῶν καὶ πέπλων καὶ ἱματίων πολυτελῶν, ἔτι δὲ ἵππων καὶ ἡμιόνων καὶ πολλῶν ἄλλων τῶν εἰς τὴν τότε χρείαν ἡκόντων αὐτῷ· μεταπέμπεται δὲ καὶ τὴν τούτου γυναῖκα καὶ θυγατέρα μετὰ τιμῆς ἐξ Ἐπιδαύρου ἐξαποστείλας τῶν βασιλικῶν εὐνούχων τε ἕνα καὶ ἄρχοντα μετὰ στρατιᾶς ἐς παραπομπὴν μετὰ τοῦ Ἀσάνεω, πᾶσί τε ἄλλοις τρόποις σφόδρα τιμᾷ τοῦτον καὶ θεραπεύει.

ἀναχώρησις τοῦ βασιλέως ἀπὸ Σπάρτης καὶ ἔλασις κατὰ τῶν ἄλλων φρουρίων τῶν προσοίκων αὐτῇ

21 (1) τέσσαρας δὲ ἡμέρας αὐτοῦ διαγαγὼν καὶ τήν τε πόλιν καὶ τὴν ἄκραν ἐπισκευάσας καλῶς καὶ ἀσφαλισάμενος φρουράρχην τε ἐγκαταλιπὼν | καὶ φρουροὺς ἄνδρας τετρακοσίους τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς τά τε ἄλλα πάντα ἐνταῦθα κατὰ νοῦν πράξας τε καὶ καταστησάμενος ἄρας ἐκεῖθεν, συνεπαγόμενος ἅμα οἱ καὶ τὸν δεσπότην Δημήτριον, ἀφικνεῖται ἔς τι πολίχνιον ἐρυμνότατον πάντῃ τὸ παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ μεγάλου ὄρους τῆς Σπάρτης κείμενον οὐ πόρρω τοῦ ἄστεος, Καστρίον ὀνομαζόμενον, καὶ στρατοπεδευσάμενος αὐτοῦ πρῶτον προσφέρει λόγους τοῖς ἐν αὐτῷ περί τε ἐνδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ πολίσματος. οἱ δὲ πιστεύοντες ἑαυτοῖς τε καὶ τῇ ἐχυρότητι τοῦ φρουρίου (ἦν γὰρ ὅλως ἀπότομόν τε καὶ ἀπόκρημνον τὸ χωρίον καὶ τραχὺ καὶ ἄναντες πάντῃ καὶ μίαν μόνην πάροδον ἔχον καὶ ταύτην τριπλῷ τείχει

S p. 210–212 **2** παραλαμβάνει bis scr., sed primum eras. S **3–4** S marg (πολὴ) **6–7** ὑπαναστάς Ssl : ἐξαναστάς S **7** ἐς Ssl : πρὸς S **17** ἐξἀποστείλας S τῶν βασιλικῶν εὐνούχων τὲ ἕνα S marg : εὐνοῦχον τὲ S **20–21** S marg

πεφραγμένην τε καὶ κατησφαλισμένην, καὶ αὐτοὶ δὲ ἦσαν ἄνδρες λογάδες ὡσεὶ τετρακόσιοι) οὐ παρεδέξαντο τοὺς λόγους τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ κλείσαντες τὰς πύλας ἐκαρτέρουν.

(2) βασιλεὺς δ' αὐτίκα παρακελευσάμενος τῇ στρατιᾷ προσέβαλεν ἰσχυρῶς τῷ πολίσματι. οἱ δὲ ἠμύνοντο μάλα εὐρώστως, καὶ οἱ ὁπλῖται γενναίως ἀγωνιζόμενοι καὶ προσφιλονεικοῦντες τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἄνοδον βιαζόμενοι οἱ μὲν αὐτῶν ἰσχυρῶς | συνωθούμενοι παρὰ τῶν ἄνω τοῖς κοντοῖς κατεκρημνίζοντο καὶ ἀπώλλυντο, οἱ δὲ παμμεγέθεσι λίθοις ἄνωθεν ἀφ' ὑψηλοῦ βαλλόμενοι τὰς κεφαλὰς καὶ συνθλώμενοι ἀπέθνῃσκον· καὶ τέλος ἀποκρούονται ἰσχυρῶς πεσόντες αὐτοῦ που οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀγαθῶν καὶ γενναίων ἀνδρῶν. ὅπερ οὐ μικρῶς ἠνίασε τὸν βασιλέα· ὅμως ἀναχώρησιν σημάνας τότε μὲν ἔπαυσε τοῦ πολεμεῖν.

δευτέρα προσβολὴ τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Καστρίου ἰσχυρά

(3) τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἅμα ἡμέρᾳ ἐκτάξας καὶ ὁπλίσας καλῶς πᾶσαν τὴν στρατιὰν καὶ λόγοις προτρεπτικοῖς τε καὶ παρακλητικοῖς παροξύνας αὐτοὺς ἅμα καὶ παραθαρρύνας ἐς τὸ πολεμεῖν καὶ ἆθλα προθεὶς κάλλιστα τοῖς καλῶς ἀγωνιουμένοις διαρπαγήν τε τοῦ φρουρίου σημάνας ἐκέλευσε προσβαλεῖν. (4) οἱ δὲ στρατιῶται μέγα καὶ φοβερὸν ἀλαλάξαντες βοῇ καὶ δρόμῳ προσβάλλουσιν ἰσχυρῶς τῷ πολίσματι· καὶ γίνεται ὠθισμὸς ἐνταῦθα πολὺς καὶ μάχη καρτερὰ συσταδὸν περὶ τὸ τεῖχος μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς καὶ κραυγῆς, καὶ φόνος οὐκ ὀλίγος τῶν προμαχομένων, ἀμφοτέρων ἀγωνιζομένων | ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ κατακαινόντων ἀλλήλους ἀνοικτί, τῶν μὲν βιαζομένων πάσι τρόποις εἴσω τοῦ τειχίσματος παρελθεῖν, τῶν δὲ ἀμυνομένων ἐρρωμένως καὶ οὐκ ἐώντων.

ἅλωσις τοῦ Καστρίου καὶ σφαγαὶ καὶ ἀνδραποδισμὸς καὶ κατασκαφή

(5) τέλος ὑπερισχύσαντες οἱ τοῦ βασιλέως κτείνουσί τε πολλοὺς αὐτῶν καὶ βιασάμενοι εἴσω τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου γίνονται τείχους καὶ μαχόμενοι ἰσχυρῶς καταδιώκουσί τε αὐτοὺς καὶ συνωθοῦσιν ἐς τὴν ἄκραν· οἱ δὲ ἐς στενὸν κομιδῇ συνελαθέντες καὶ μὴ ἔχοντες, ὅ τι καὶ δράσαιεν, ὕδατος ἀπορίᾳ καὶ τῶν ἀναγκαίων, ἀλλ' ἀπογνόντες τοῖς ὅλοις παραδιδόασι σφᾶς αὐτοὺς βασιλεῖ χρήσασθαι, ὅ τι καὶ βούλοιτο.

S p. 212–214 7 ἄνωδον S 13 S marg 18 προσβαλεῖν Dethier : προσβαλλεῖν S : προσβάλλειν Müller 26–27 S marg

(6) βασιλεὺς δὲ τοὺς μὲν ἄνδρας ἐκέλευσεν ἀποσφαγῆναι πάντας εὐθύς, ὅσοι περιελείφθησαν τῷ πολέμῳ, τριακοσίους ὄντας, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραποδίσατο, τὴν δὲ πολίχνην κατέσκαψε.

ὁρμὴ τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ Γαρδικίου καλουμένου φρουρίου ἐχυρωτάτου

22 (1) μετὰ δὲ τοῦτο ἐφ' ἕτερον προσελαύνει φρούριον Γαρδίκιον καλούμενον ἀνάλωτον πάντῃ καὶ ὀχυρώτατον· ἄκρα γὰρ ἦν ἠλίβατος παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μεγάλου ὄρους τῆς Σπάρτης, ὃ δὴ Ζυγὸς λέγεται, ἄκρως ἀνέχουσα | καὶ ὑπερκειμένη κρημνῷ τε μεγίστῳ καὶ φάραγγι βαθείᾳ, ἐν κύκλῳ πάντοθεν περιειργομένη καὶ κατησφαλισμένη, μιᾷ δὴ μόνῃ παρόδῳ καὶ ταύτῃ βραχείᾳ τὴν εἴσοδον ἔχουσα. παρ' ὃ καὶ πολύ τι πλῆθος τῶν ἀστυγειτόνων, ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων, ἐνταῦθα συγκαταπεφευγὸς ἦν διὰ τὸ ἀσφαλὲς τοῦ χωρίου. τοῦτο δ' ἦν αὐτοῖς ὄλεθρος προφανής.

πολιορκία τοῦ Γαρδικίου καὶ λόγοι περὶ ἐνδόσεως

(2) βασιλεὺς γὰρ ἐλάσας ταύτῃ καὶ στρατόπεδον θέμενος τὰ μὲν πρῶτα λόγοις ἐπειρᾶτο τούτους ὑπαγαγέσθαι σῶς εἶναι βουλόμενος καὶ κακῶν ἀπαθεῖς· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, κύκλῳ περισχὼν αὐτοὺς τῷ στρατῷ καὶ κατακλείσας ἰσχυρῶς ἐφύλαττε λιμῷ καὶ δίψει τούτους ἐκπολιορκῆσαι βουλόμενος καὶ μὴ ἐς χωρία ἀπόκρημνα καὶ ἀνάντη εἰκῇ καὶ μάτην ἀπολλύναι τοὺς στρατιώτας.

ἅλωσις τοῦ Γαρδικίου καὶ σφαγαὶ καὶ ἀνδραποδισμός

(3) οἱ δὲ μίαν δὴ καὶ μόνην ἡμέραν κατακλεισθέντες αὐτοῦ οὐκέτι ἀντέχειν ἠδύναντο, ἀλλὰ λιμῷ καὶ δίψει καὶ πνίγει καύματος θέρους ὥρᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ κακοπαθίᾳ πιεζόμενοι ἅτε πλῆθος ὄντες πολὺ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ ἐς βραχυτάτην ἄκραν συνελαθέντες, ὕδατος ἀπορίᾳ καὶ σπάνει | τῶν ἀναγκαίων καὶ μηδεμίαν ἐπικουρίαν ποθὲν ἢ ἔχοντες ἢ ὅλως ἕξειν ἐλπίζοντες, καὶ ἄκοντες προσχωροῦσι τῷ

24 aestas anni 1460

S p. 214–216 4–5 S marg 12 ἀστυγειτόνων Ssl : ἀστυγειτώνων S 15 S marg 21 ἀπολλῦναι S 22 S marg 25 ἅττε S 26 συνελαθέντες S marg : συνειληθέντες S 27 post ἀναγκαίων exh. διεφθείροντο ἀπολλύμενοι οὖν κακῶς, sed induxit S

βασιλεῖ καὶ παραδιδόασι σφᾶς αὐτοὺς καὶ ἄνευ ὁμολογίας. (4) βασιλεὺς δὲ καὶ τούτους πάντας ἀπέκτεινε, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραποδίσατο, τὸ δὲ φρούριον κατέσκαψε.

αἰτίαι δι' ἃς ἐποίησε τὰς σφαγὰς ἐν
τοῖσδε τοῖς φρουρίοις ὁ βασιλεύς

τοῦτο δ' ἐποίησεν ἐν τοῖς φρουρίοις τοῖσδε ὀργὴν ἔχων καὶ μῆνιν δικαίαν τοῖς μέν, ὅτι προκαλουμένου σφᾶς ἐπὶ συμβάσεις αὐτοῦ ὥστε μηδένα κίνδυνον ἐν τῷ πολέμῳ τοῖς στρατιώταις γενέσθαι οὐχ ὑπήκουσαν, ἀλλ' εἵλοντο μᾶλλον τὸν πόλεμον, ἐν ᾧ πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας ἀποβεβλήκει, τοῖς δὲ Ἰλλυριοῖς οὖσι τοῖς πλείοσι διά τε τὰς δυστροπίας αὐτῶν καὶ τὰς συνεχεῖς ἐπαναστάσεις τε καὶ κλοπὰς καὶ ληστείας, καὶ ἅμα θροῆσαι πάντας καὶ καταπλῆξαι βουλόμενος καὶ ἐς φόβον ὅτι πλεῖστον καὶ ἀγωνίαν ἐμβαλεῖν ὥστε μηκέτι ἀντιβαίνειν ἐθέλειν μηδὲ τολμᾶν ὅλως ἀπαυθαδίζεσθαι τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ προσχωρεῖν ἑτοίμως αὐτῷ θηρωμένους τὴν σωτηρίαν. ὃ δῆτα καὶ γέγονεν.

ἔλασις τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὰ πρόσω τῆς Πελοποννήσου καὶ
προσχώρησις τῶν φρουρίων ἑκούσιος καὶ κατάσχεσις πάσης

(5) ὁρμηθεὶς γὰρ ἐκεῖθεν | ὁ βασιλεὺς καὶ προσελαύνων ἐπὶ τὰ πρόσω τῆς χώρας οὐκέτι ἀντιβαῖνον εἶχεν οὐδὲν οὐδαμοῦ, ἀλλὰ πάντα οἱ προσεχώρει ἑτοίμως τὰ πλείω σχεδὸν καὶ ἄνευ ὁμολογίας προλαμβάνοντα τὰ πολλὰ καὶ τὴν αὐτοῦ ἔφοδον· καὶ πόλεις καὶ φρούρια καὶ πᾶσα ἡ ἐν ποσὶν εἶκε καὶ ὑπεχώρει πρὸς τὸν τούτου δρόμον καὶ τὴν ὁρμήν. οὕτως ἅπαντα κατεπτήχει καὶ προσεχώρει, πλὴν εἰ μή πού τινες κουφότητι γνώμης ἀντέβησαν, οἳ καὶ παρὰ πόδας τοῖς ὅπλοις ἐσωφρονίσθησαν. καὶ μέντοι καὶ βασιλεὺς τὸ ἀπὸ τοῦδε πᾶσι προσεφέρετο καλῶς τοῖς γε τοιούτοις καὶ πάντας ἐφύλαττε σῶς ἐν τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι καὶ ἀσινεῖς ὅλως τῶν ἀπὸ τῆς στρατιᾶς καὶ τοῦ πολέμου κακῶν.

ἐπισκευὴ τῶν ἐπικαίρων φρουρίων καὶ
φυλακὴ καὶ τῶν μὴ τοιούτων κατασκαφή

(6) περιϊὼν δὲ πᾶσαν τὴν Πέλοπος καὶ χειρούμενος, ὅσα μὲν ἐδόκει οἱ τῶν τε φρουρίων καὶ πολισμάτων ἐπιτήδεια εἶναι καὶ ἀσφαλῆ καὶ

S p. 216–217 **4–5** S marg **13** μηκἔτι S **16–17** S marg **25–26** πᾶσι – τοιούτοις καὶ S marg **28–29** S marg

πρὸς φυλακὴν ἱκανῶς ἔχειν τῆς χώρας, ἐπεσκεύαζε φρουροῖς καὶ φρουράρχαις καὶ σιτήσει καὶ ὅπλοις καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐξήρτυε, ὅσα δὲ μὴ ἐδόκει, κατέσκαπτε, τοὺς δ' οἰκήτορας εἴα μένειν ἐν τοῖς αὐτῶν καὶ οἰκεῖν ὥσπερ κώμας, ἐνίους δὲ αὐτῶν καὶ ἀποικίσας ἤγαγεν ἐς τὴν | Κωνσταντίνου.

23 (1) καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ βασιλέως οὕτως εἶχε, δεσπότης δὲ Θωμᾶς, ἐπειδὴ τὴν ἀρχὴν ἐπύθετο τὴν ἐς Πελοπόννησον ἔφοδον τοῦ βασιλέως, ἐπισκευάσας τέ τινα τῶν αὐτοῦ φρουρίων καλῶς καὶ φυλακὰς ἐγκαταστήσας αὐτοῖς αὐτὸς ἐς Μαντίνειαν ἀπελθών, πολίχνην παράλιον, μετά γε τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων καὶ τῶν ἀρχόντων ἐνίων καὶ κατακλείσας ἑαυτὸν ἐκεῖ περιέμενεν ἀποσκοπῶν τοῦ πολέμου τὸ πέρας. (2) ἤλπιζε γὰρ μὴ οὕτω ῥᾳδίως ἐνδώσειν πᾶσαν τὴν Πέλοπος χώραν τε οὖσαν ἐχυρωτάτην φύσει καὶ πόλεις ἔχουσαν ὀχυρὰς καὶ φρούρια ἐρυμνὰ καὶ δυσάλωτα, ἀλλὰ καί τινα τῶν φρουρίων ἢ τῶν πολισμάτων περιλειφθήσεσθαι τῷ πολέμῳ περιγενόμενα, καὶ οὕτω πάλιν ἕξειν αὐτὸς ἐλπίδα τινὰ καὶ καταφυγὴν ἐν Πελοποννήσῳ.

φυγὴ τοῦ δεσπότου Θωμᾶ ἐς Κέρκυραν

ἐπεὶ δὲ εἶδε πάντα χειρούμενα καὶ πόλεις καὶ φρούρια τὰ μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ τοῖς ὅπλοις, τὰ δὲ ἑκόντα προσχωροῦντα καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἡστινοσοῦν, καὶ πᾶσαν τὴν Πέλοπος ἄνευ μέντοι γε δυοῖν ἢ τριῶν πόλεων Ἐνετικῶν σχεδὸν ἤδη κατειλημ|μένην καὶ ἐχομένην, τότ' ἤδη πάντων ἀπογνοὺς τῶν αὐτοῦ πραγμάτων ἐμβὰς ἐς πεντηκοντόρους δύο σὺν ἅμα γυναικὶ καὶ τέκνοις καί τισι τῶν ἀρχόντων ᾤχετο ἐς Κέρκυραν ἀποπλεύσας. ὅσοι δὲ τῶν ἀρχόντων ἦσαν ἐν φρουρίοις καὶ πόλεσιν ἁρμοσταί, καταλιπόντες ταῦτα ὑπεξέφυγον ἐς τὰς τῶν Ἐνετῶν πόλεις, Κορώνειαν καὶ Μεθώνην καὶ τὰς λοιπάς, καὶ διεσώθησαν ἐκεῖ.

σημείωσαι τῆς τε χώρας τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν ἀρετὴν τῶν προγεγονότων ἀνδρῶν ἐν αὐτῇ

(3) καὶ οὕτω πᾶσαν τὴν τοῦ Πέλοπος χώραν ὁ βασιλεὺς ἐχειρώσατο ἔργον μέγα δράσας καὶ θαυμαστὸν ἐν οὕτω βραχυτάτῳ καιρῷ· οὔπω γὰρ ἐξήκει τὸ θέρος ὅλον καὶ πᾶσα εἴχετο, πόλεις τε ὀχυραὶ καὶ φρούρια ἐρυμνὰ καὶ πολίχνια ἐγγύς που διακόσια καὶ πεντήκοντα, χώρα τῶν ὀνομαστῶν ἄνωθεν καὶ ἐνδόξων καὶ πλεῖστα καὶ κάλλιστα

S p. 217–219 3 οἰκήτορας Spc (-ο- in ras.) 4 ὥσπερ S marg : κατὰ S 17 S marg 21 καὶ ἐχομένην Ssl 27–28 S marg 33 χῶρα S

ἔργα καὶ μέγιστα δὴ ἐν τοῖς κατ' αὐτὴν ἐπιδειξαμένη καιροῖς καὶ τρόπαια λαμπρὰ ἀπὸ βαρβάρων τε καὶ Ἑλλήνων ἀναστήσασα καὶ ἀποικίας πολλὰς ἀποικίσασα ἄρξασά τε πολλῶν καὶ πόλεων καὶ γενῶν ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ καὶ δὴ καὶ Λιβύῃ καὶ νήσων τῶν μεγίστων ἄνδρας τε προδείξασα πᾶσιν ἐπί τε | φρονήσει καὶ ἀνδρείᾳ καὶ στρατηγίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ καὶ δὴ καὶ εὐεξίᾳ καὶ ῥώμῃ σωμάτων κρατίστους τε καὶ τελεωτάτους διὰ πάντων καὶ οἵους οὐκ ἄλλη τῶν ἁπασῶν οὐδεμία πλήν γε δὴ τῆς Ῥωμαίων θέσεώς τε λαχοῦσα ἀρίστης τε καὶ ἐπικαιροτάτης ἐν πᾶσι, γῆς τε καὶ θαλάττης ὅ τι κράτιστον.

24 (1) τὰ μὲν δὴ κατὰ τὴν μεγάλην τε καὶ περιώνυμον χώραν τοῦ Πέλοπος, ὑπὸ Ῥωμαίοις τε οὖσαν ἄνωθεν καὶ ἐς δεῦρο καλῶς ὑπ' αὐτῶν ἀρχθεῖσαν τὴν πᾶσαν ἐλπίδας τε οὐ μικρὰς ὑποτείνουσαν ἀεὶ καὶ Ῥωμαίοις καὶ Ἰταλοῖς ὀψέ ποτε καὶ ἐν καιροῖς τοῖς προσήκουσιν ὠφελείας καὶ βοηθείας δίς τε τειχισθεῖσαν τὸν Ἰσθμὸν ἐν τοῖς ἡμετέροις καιροῖς καὶ πάλιν παρὰ πόδας κατερριφθεῖσαν πολέμῳ ὑπὸ Μωράτεω, τοῦ βασιλέως πατρός, οὕτως ἐτελεύτησε.

(2) βασιλεὺς δὲ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα καλῶς τε καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν πράξας, ἔς τε φυλακήν φημι καὶ τὴν ἄλλην ἀσφάλειαν, σατράπην τε πάσης τὸν Ἀμάρην καταλιπὼν καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἐλάσας τε αὐτὸς καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς ἔξεισι τοῦ Ἰσθμοῦ ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν δεσπότην Δημήτριον | συνάμα γυναικί τε καὶ θυγατρὶ καὶ τοῖς κατακολουθήσασι τῶν ἀρχόντων.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς τὴν Ἀδριανοῦ

(3) γενόμενος δ' ἐν Λεβαδίᾳ τὸν μὲν δεσπότην σὺν τοῖς αὐτοῦ παραδοὺς ἄρχουσί τε καὶ στρατιώταις εἴς τε ὑπουργίαν καὶ φυλακὴν ἐκέλευσε σχολῇ καὶ βάδην ἰέναι καθ' ὁδὸν ἀναπαυομένους διά τε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία καὶ τὴν ἄλλην τούτων ἀποσκευήν τε καὶ θεραπείαν. (4) αὐτὸς δὲ ἄρας ἐκεῖθεν σὺν τῇ ἰδίᾳ αὐλῇ (τὴν γὰρ στρατιὰν διαφῆκε πᾶσαν) ἐπορεύετο καὶ ἀφικνεῖται ἐς τὴν Ἀδριανοῦ φθινοπώρου μεσοῦντος ἤδη κἀκεῖ περιμένει. μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας παραγίνεται καὶ ὁ δεσπότης Δημήτριος.

S p. 219–221 4 νήσων τῶν μεγίστων Spc (-ήσων et -ων in ras.) 5 ἐπί Spc (in ras.) 8 πλήν γε δὴ τῆς ῥωμαίων S marg 14 Ἰσθμὸν edd. : ἰσμὸν S 15 παραπόδας S κατερριφθεῖσαν S : καταρριφθεῖσαν Müller (sed cf. 90,10) ὑπομωράτεω S 19 ἀμάρρην S 23 S marg

διόρθωσις τοῦ δεσπότου παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ παράσχεσις αὐτῷ τῶν τε νήσων καὶ Αἴνου εἰς ἀρχὴν καὶ ἑτέρων

βασιλεὺς δὲ προὔργου τοι ποιούμενος τὴν τούτου θεραπείαν τε καὶ διόρθωσιν εὐθὺς μετακαλεῖται Μαχουμούτεα καὶ Ἰσάακον καὶ κοινῇ συνδιασκεψάμενος δίδωσι σατραπείαν τῷ δεσπότῃ εἴς τε ἀρχὴν ἅμα καὶ πρόσοδον τάς τε ἐν Αἰγαίῳ νήσους, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον καὶ τὰ καταλειφθέντα Θάσου καὶ Σαμοθρᾴκης (προαπῳκίσθη γὰρ τὸ πλέον τούτων ἐς τὸ Βυζάντιον)· ἦν δὲ τῶν νήσων τούτων σύμπας ὁ ἐτήσιος φόρος ἀργυρίου κέρμα νενομισμένον βασιλικὸν μυριάδες τριάκοντα. | (5) ὁμοίως δίδωσι καὶ τὴν Αἶνον αὐτῷ, πόλιν λόγου ἀξίαν καὶ πολλοῖς εὐθηνουμένην καλοῖς ἐν τῇ παραλίᾳ τε τῆς Θρᾴκης κειμένην αὐτοῦ που περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὔρου ποταμοῦ καὶ κοινὸν ἐμπόριον οὖσαν τῆς περιοικίδος ἁπάσης τε καὶ πλησιοχώρου διά τε τοὺς λιμένας καὶ τὴν ἄλλην αὐτῆς ἐπιτηδειότητα, ἧπερ καὶ πρόσθεν ἔφημεν. (6) δίδωσι δὲ σύν γε τῇ τάξει πάσῃ καὶ ταῖς προσόδοις, ἃς ἀπεφέρετο ὁ ταύτης πρόσθεν ἐπάρχων Παλαμήδης ὁ Γατελιούζεω· ἦσαν δὲ καὶ αὗται τοῦ αὐτοῦ βασιλικοῦ κέρματος ἕτεραι τριάκοντα μυριάδες.

ὅρα φιλοτιμίαν τοῦ βασιλέως

ἀπέταξε δὲ αὐτῷ καὶ τρεῖς τοῦ ἔτους λαμβάνειν ἀπὸ τοῦ τῆς Ἀδριανοῦ ἀργυροκοπίου ἑτέρας μυριάδας δέκα ὥστε συμπάσας εἶναι τὰς διδομένας αὐτῷ ἐτησίως παρὰ τοῦ βασιλέως ἐς πρόσοδον ἀργυρίου κέρμα μυριάδας ἑβδομήκοντα. (7) ταῦτά τε οὖν πάντα δοὺς αὐτῷ καὶ ἕτερα πλεῖστα ἐπιδαψιλευσάμενός τε καὶ δωρησάμενος αὐτοῦ καταλείπει.

αὐτὸς δὲ φθινοπώρου λήγοντος ἤδη ἀφικνεῖται ἐς τὸ Βυζάντιον παραχειμάσων αὐτοῦ. καὶ ὄγδοον δὴ καὶ ἑξηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, δέκατον | δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

26–28 finis anni 1459/60

14 ἧπερ καὶ πρόσθεν ἔφημεν : 103,9–104,20

S p. 221–223 **1–2** S marg (ἑτέρων vix legitur) **4** μετακαλεῖται Spc (μετα- in ras. et -ται sl) post μαχουμούτεα scr. τε, sed eras. S **6** καὶ πρόσοδον S marg : καὶ ἀνάπαυσιν S **7** προάπωκίσθη S **11** εὐθυνουμένην S τὲ Ssl **12** εὔρου S **14** ἔφημεν S : ἔφαμεν Müller **15** ἃς bis scr. S **18** S marg **19** τρεῖς S (cf. Jannaris § 650) : τρὶς Grecu : τρεῖς† Müller **23** ἐπιδαψηλευσάμενός S **26** ὄγδοον Spc (ὄγδο- in ras.) **27** ἐννακοσίοις τὲ καὶ ἑξακισχιλίοις Spc : ἑξακισχιλίοις τὲ καὶ ἐννακοσίοις Sac δέκατον Spc (δέκα- in ras.)

ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΞΥΓΓΡΑΦΗΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΤΕΤΑΡΤΗ

περιέχει ἥδε προσχώρησιν Σινώπης πόλεως καὶ πάσης ἀρχῆς τοῦ Ἰσμαΐλου καὶ προσχώρησιν Τραπεζοῦντος καὶ πάσης τῆς ἐν αὐτῇ ἀρχῆς καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῆς, ἔτι δὲ τὴν Γετῶν ἐπανάστασιν καὶ δουλείαν τήν τε τῆς Λέσβου ἅλωσιν πάσης καὶ πρώτην ἐσβολὴν τοῦ βασιλέως κατὰ τῆς Βόστρων καὶ καταστροφὴν καὶ ἅλωσιν πάσης, χρόνου πλῆθος ἔτη τρία.

S p. 223 3 προσχώρησι S 5 τοῦ Ssl 5 ἔτι – 8 τρία S marg

1 (1) βασιλεὺς δὲ γενόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ μικρὸν ἀνεθεὶς στρατιὰν αὖθις ἤγειρε πλείστην καὶ στόλον μέγα ἐξήρτυε κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν καὶ ὅπλα καὶ μηχανὰς κατεσκεύαζε καὶ πᾶσαν ἄλλην ἐξεπλήρου χρείαν πολεμικήν. ἦν δέ οἱ ἡ παρασκευὴ αὕτη καὶ ὁ στόλος τῆς ἐκστρατείας ἐς Τραπεζοῦντα τε καὶ Σινώπην.

(2) ἡ γὰρ Τραπεζοῦς ἦν μὲν τὸ παλαιὸν πόλις μεγίστη τε καὶ καλλίστη, ἀλλὰ δὴ καὶ πρεσβυτάτη τῶν Ἑλληνίδων, Ἰώνων ἄποικος οὖσα καὶ Ἀθηναίων, κειμένη δ' ἐν καλῷ τῆς Ἀσίας ἐν τῷ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα μυχῷ τοῦ Εὐξείνου Πόντου παράλιος νέμεται χώραν ἀρίστην τε καὶ πλείστην καὶ πάμφορον καὶ πολλῆς ἐπάρχει τῆς περιοικίδος. καταστᾶσα δέ γε τὸ ἐξ ἀρχῆς κοινὸν ἐμπόριον τῆς ἄνω Ἀσίας, λέγω δὴ Ἀρμενίας τε καὶ Ἀσ|συρίας καὶ τῆς ἄλλης πλησιοχώρου, ἤκμασεν ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις καὶ πλοῦτον ἔσχε πολὺν καὶ δύναμιν πλείστην καὶ δόξαν περιεβέβλητο καὶ τῶν ὀνομαστῶν ἦν οὐ τοῖς ἐγγὺς μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς πόρρω.

ὅρα πραγμάτων μεταβολήν

(3) τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος κατὰ μικρὸν καὶ τῶν ἐν Ἀσίᾳ πραγμάτων ἄλλοτε ἄλλως ἐχόντων τε καὶ μεταβαλλομένων καὶ βασιλειῶν τῶν μὲν καταλυομένων τε καὶ ἀνῃρημένων, τῶν δ' ἀνισταμένων ἤδη, καὶ πόλεων καὶ χωρῶν τῶν μὲν κατεστραμμένων τε καὶ ἠφανισμένων τελείως, τῶν δ' ἐπιγινομένων τε καὶ οἰκιζομένων αὖθις, ἥψατο καὶ ταύτης μεταβολὴ πρὸς καιρὸν καὶ πάλιν ἀνακτησαμένη τε ἑαυτὴν ὅτι τάχιστα καὶ εἰς τὴν προτέραν εὐδαιμονίαν τε καὶ κατάστασιν ἐπανελθοῦσα διαγέγονε τὸ ἐξ ἐκείνου ἀσινὴς πάντῃ καὶ μηδενὶ προσκόψασα δυσχερεῖ. (4) ἐν δὲ τοῖς ὑστέροις καὶ πρὸ ἡμῶν ὀλίγον καιροῖς καὶ βασίλειον κατέστη ἑνὸς τῶν ἐκ τοῦ βασιλείου γένους Ῥωμαίων τῶν Κομνηνῶν, ἐκ Βυζαντίου μεταπεσόντος αὐτοῦ καὶ ἔργα πλεῖστα καὶ κάλλιστα ἐν αὐτῇ ἐπιδειξαμένου καὶ πολλῶν τῶν πέριξ γενῶν καὶ πόλεων ἄρξαντος· καὶ κατήχθη ἡ τούτων διαδοχή τε καὶ βασιλεία ἐς δεῦρο εἰρηνικὴ πάντῃ καὶ ἀστασίαστος τῶν τε | βασιλέων εἰρηνευόντων τε καὶ ὁμονοούντων τῶν τε ἔνδον ἠρεμούντων τῶν τε ἔξω γενῶν τῶν μὲν ὑπακουόντων, τῶν δὲ ἐνσπόνδων ὄντων αὐτοῖς.

(5) μετὰ ταῦτά γε μὴν στάσεσί τε καὶ ἐμφυλίοις χρησαμένων αὐτῶν καὶ κατ' ἀλλήλων τῶν ἐκ τοῦ γένους μανέντων ἐνόσησε καὶ αὕτη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τελευτῶσα τοῖς ὅλοις κακῶς ἀπήλλαξε τῶν τε βασιλέων

S p. 223–225 **2** μέγα S : μέγαν Müller Dethier **9** χῶραν S **11** ἐξαρχῆς S **16** S marg **25** καὶ πρὸ ἡμῶν ὀλίγον καιροῖς S marg : καὶ κάτω καιροῖς S **26** ἐκ[1] Ssl τῶν κομνηνῶν S marg

καὶ τῶν ἔνδον, ᾗπερ ἔφην, στασιαζόντων τε καὶ μαχομένων καὶ διατιθέντων ἀλλήλους κακῶς τῶν τε πλησιοχώρων ἐθνῶν διὰ τὰς συνεχεῖς στάσεις ἐπανισταμένων τε αὐτῇ καὶ κατατρεχόντων πολλάκις καὶ ληϊζομένων καὶ βλαπτόντων τὰ μέγιστα.

(6) τοίνυν, ἕως μὲν τὰ τῆς Κωνσταντίνου καλῶς ἐφέρετο καὶ Ῥωμαῖοι ταύτην ἔχοντες τοῦ πορθμοῦ κύριοι ἦσαν καὶ ὁ Βόσπορος ἦν οὐ διαβατὸς καὶ ὁ Εὔξεινος Πόντος ὅλως ἄπλωτος ἦν τῷ μεγάλῳ στόλῳ τοῦ βασιλέως, ἀντεῖχε καὶ αὕτη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνέφερε τὰς αὐτῆς ἀκαιρίας φυλάττουσα τὴν ἐλευθερίαν ὡς δυνατὸν καὶ μηδὲν τοσοῦτον παραβλαπτομένη τοῖς ἐμφυλίοις κακοῖς. ἐπεὶ δέ γε τὰ πράγ|ματα μετέπεσε καὶ ἡ Κωνσταντίνου χειρὶ πολλῇ καὶ δυνάμει ἐκπολιορκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἑάλω καὶ ὁ πορθμὸς γέγονεν ὑπ' αὐτῷ καὶ ἡ πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις ὁδὸς ἠνοίγη λαμπρῶς κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν, τηνικαῦτα δὴ καὶ αὕτη μετὰ τῶν ἄλλων ἔκλινε καὶ κατακούειν ἤρξατο καὶ οἱ ἐν αὐτῇ βασιλεῖς ὑποκύψαντες τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ γεγόνασι φόρου ὑποτελεῖς.

(7) ἕως μὲν οὖν εἰρηνεύοντές τε ἦσαν αὐτοί τε ἐς ἀλλήλους καὶ τὸν δασμὸν ἀπεδίδουν καὶ νεωτέρων πραγμάτων οὐχ ἥπτοντο, ἐτύγχανον καὶ αὐτοὶ τοῦ βασιλέως εἰρηνικοῦ· ἐπεὶ δὲ αὐτοί τε ἐν ἀλλήλοις διεστασίασαν καὶ τὸν δασμὸν οὐ πάνυ ῥᾳδίως παρεῖχον πρός τε τοὺς πλησιοχώρους αὐτοῖς βασιλεῖς τῶν τε Τιγρανοκέρτων καὶ Ἀρμενίων καὶ Μήδων Χασάνεα τὸν Τομήριος καὶ δὴ καὶ Ἰβήρων ἐπιγαμίας ἔχοντες ἐδόκουν καινότερά τινα πράττειν καὶ νεοχμοῦν ἐς τὰς μετὰ τοῦ βασιλέως σπονδάς (οὐ γὰρ ἐλάνθανον ταῦτα ποιοῦντες), τηνικαῦτα δὴ καὶ ὁ βασιλεὺς ὀργῇ ληφθεὶς τὴν ἐκστρατείαν κατ' αὐτῶν ἐποιεῖτο προκαταλαβεῖν τε καὶ προκατασχεῖν τούτους βουλόμενος πρίν τι καὶ | νεώτερον πρᾶξαι.

ὁρμὴ τοῦ βασιλέως κατὰ Τραπεζοῦντος
καὶ Σινώπης κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν

2 (1) παρασκευασάμενος οὖν χειμῶνος καλῶς, ἐπειδὴ ἔαρ ὑπέφαινεν

---

30 ver anni 1461

1 ᾗπερ ἔφην : 152,33–34

S p. 225–227 7 ἄπλοτος S ad 10–12 spectans ση(μείωσ)αι S marg 11–12 ἐκπολιορκηθεῖσα S marg : κυκλωθεῖσα S 16 ὑποκύψαντες S marg : σπεισάμενοι S 17 τε[1] Ssl 18 καὶ νεωτέρων – ἥπτοντο S marg 22 τὸν τομήριος S marg 23 τινα Ssl νεωχμοῦν S τοῦ Ssl 28–29 S marg (29 καταγῆν)

ἤδη, πρῶτα μὲν τὸν κατὰ θάλατταν στόλον ἐξήρτυεν ἐς ἀναγωγήν· ἦσαν δὲ τριακόσιαι μάλιστά που τῶν νεῶν στρατιώτιδές τε καὶ μάχιμοι, τριήρεις τε μακραὶ καὶ πεντηκόντοροι καὶ πλοῖα κατάφρακτα, πάρεξ τῶν σκευαγωγῶν καὶ τῶν φερόντων τὰς μηχανὰς τῶν τε κατ' ἐμπορίαν ἢ χρείαν ἄλλην ἀφικνουμένων. (2) ἐνέθηκε δ' αὐταῖς ὅπλα παντοῖα καὶ πλεῖστα, ἀσπίδας τε καὶ θυρεοὺς καὶ κράνη καὶ δόρατα, ἔτι δὲ θώρακάς τε καὶ ἀκόντια καὶ βελῶν διαφόρων πολύ τι χρῆμα, τῶν τε ἀπὸ τόξων ἀφιεμένων καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν, καὶ δὴ καὶ ἀφετήρια πλεῖστα καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν ἐς τειχομαχίαν ἐπιτηδείων. ἐνεβίβαζε δὲ καὶ ἄνδρας ὅτι πλείστους εὐρωστοτάτους τε καὶ εὐοπλοτάτους καὶ τὰ πρὸς πόλεμον ἱκανῶς παρεσκευασμένους καὶ ἐμπειροτάτους ἐπιστήσας αὐτοῖς καὶ ἡγεμόνας τοῦ στόλου παντὸς καὶ στρατηγοὺς αὐτοκράτορας Κασίμην τε τὸν σατράπην Καλλιουπόλεως καὶ Ἰαγούπην ἄνδρα τά τε ναυτικὰ ἐμπειρότατον καὶ τῶν κατὰ θάλατταν στρατηγὸν ἄριστον. (3) ἐξαρτύσας οὖν καὶ ὁπλίσας πάντα τὸν στόλον καλῶς ἐξέπεμπεν. ὁ δ' ἀνήγετο διὰ τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ τὸν Εὔξεινον | τάχει τε πολλῷ καὶ βίᾳ καὶ ῥύμῃ φερόμενος βοῇ τε συμμιγεῖ καὶ ἀλαλαγμῷ καὶ εἰρεσίᾳ καὶ ἀντιφιλοτιμήσει ἐς ἀλλήλους χρωμένων τῶν ἐπιβατῶν καὶ φόβον πολὺν καὶ ἀγωνίαν παρέχων, καθ' οὓς ἂν γένοιτο, καὶ πάντας ἐκπλήττων τῷ παραλόγῳ τῆς θέας. καὶ ὁ μὲν κατὰ θάλατταν στόλος οὕτως.

διάβασις τοῦ βασιλέως ἀπὸ τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν σὺν ταῖς δυνάμεσι

3 (1) βασιλεὺς δὲ τὰς Εὐρωπαίας δυνάμεις συνεκρότει τε καὶ διεβίβαζεν ἐς τὴν Ἀσίαν, ἱππικάς τε καὶ πεζικάς, ἔτι δὲ ἵππων τε καὶ ὑποζυγίων καὶ ἡμιόνων ἀχθοφόρων καὶ καμήλων πολύ τι χρῆμα καὶ πᾶσαν ἄλλην τοῦ πολέμου χρείαν τε καὶ παρασκευήν. ὡς δὲ ἅλις εἶχε τῆς τούτων διαβάσεως, τότ' ἤδη καὶ αὐτὸς διαβαίνει καὶ προσελαύνων διὰ τῆς Βιθυνίας ἀφικνεῖται ἐς τὴν Προυσίου, οὗ δὴ καὶ τὰς τῆς Ἀσίας δυνάμεις εὗρε πάσας συνηθροισμένας. (2) διαγαγὼν δὲ οὐ πολλὰς ἡμέρας αὐτοῦ καί τινα τῶν ἐν χρείᾳ καταστησάμενος καὶ τὸν στρατὸν ἐξαρτύσας ἅπαντα σπείσας τε τῷ τάφῳ τοῦ πατρὸς καὶ τὰ νενομισμένα τελέσας αὐτῷ μεγαλοπρεπῶς καὶ δώροις ὅτι γε πλείστοις καὶ ἀνα-

S p. 227–228   4 ἐμπορείαν S   6 θυραιοὺς S   10 post πλείστους circiter 15–18 litt. eras. S   11 ἱκανῶς παρεσκευασμένους S marg : εὖ ἔχοντας S   12 ἡγεμόνας Spc : ἡγεμόνα Sac   στρατηγοὺς αὐτοκράτορας Spc : στρατηγὸν αὐτοκράτορα Sac   13 τε[1] Ssl   13–14 καὶ ἰαγούπην – ἄριστον S marg (post ἰαγούπην circiter 3 litt. eras.)   20 καταθάλατταν S   21–22 S marg (22 συνταῖς)   23 συνεκρότει τε καὶ S marg   26 παρασκευήν S marg : ἀποσκευήν S   29 εὗρε S marg : εἶχε S   31 ἅπαντα S marg post νενομισμένα exh. μνημόσυνα, sed del. S   32 τελέλέσας S

θήμασι κοσμήσας καὶ στεφανώσας αὐτὸν ἄρας ἐκεῖθεν ᾔει διὰ τῆς Γαλατῶν τε καὶ Παφλαγόνων.

ὅρα τὸν ἀριθμὸν τῆς στρατιᾶς

(3) ἦν δέ οἱ ἡ στρατιά, ὡς ἐλέγετο, | ἵππος μὲν ἑξακισμυρία, πεζὸς δὲ οὐκ ἐλάσσων ὀκτακισμυρίων ἄνευ μέντοι γε τῶν σκευοφόρων καὶ τῶν ἄλλως ἑπομένων τῇ στρατιᾷ.

ἔλασις τοῦ βασιλέως ἐπὶ Σινώπης

διελάσας δὲ ταύτας τε καὶ τὴν Καππαδοκῶν καὶ διαβὰς τὸν Ἅλυν γίνεται κατὰ Σινώπην, πόλιν παράλιον καλλίστην τε καὶ πλουσιωτάτην τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ καὶ πλείστης δὴ καὶ ἀρίστης χώρας ἐπάρχουσαν.

σημείωσαι περὶ τῆς πόλεως ταύτης ὁποία τις ἦν

ἣ δὴ κοινὸν ἐμπόριον οὖσα τῆς περιοικίδος ἁπάσης καὶ δὴ καὶ μέρους οὐκ ὀλίγου τῆς κάτω Ἀσίας καὶ πολλοῖς εὐθηνουμένη τοῖς ἀγαθοῖς, ὅσα φέρουσιν ὧραι καὶ γῆ καὶ θάλασσα – τὸ μέγιστον ὁ χαλκός ἐστιν, ὃς ἄφθονος ἀνορυττόμενος αὐτοῦ γεωργεῖται καὶ διαδιδόμενος πανταχοῦ τῆς Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης καὶ διατιθέμενος προσόδους μεγάλας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου παρέχει τοῖς ἐν αὐτῇ. (4) εἶχε δὲ αὐτῆς τὴν ἀρχὴν πρὸ χρόνων πολλῶν Ἰσμαῆλος, ἀνὴρ δυνατός τε καὶ τῶν εὖ γεγονότων παρ᾽ αὐτοῖς, πατρικὴν ἄνωθεν κεκτημένος ἐς αὐτὸν κατιοῦσαν ἐκ διαδοχῆς.

ἐπὶ ταύτην οὖν ἐλάσας ὁ βασιλεὺς στρατόπεδον τίθησιν· εὑρίσκει δὲ καὶ τὸν κατὰ θάλατταν | στόλον αὐτῷ ἐφορμοῦντα τοῖς λιμέσιν αὐτῆς· ἐκ συνθήματος προλαβόντες γὰρ οἱ στρατηγοὶ κατῆραν καὶ κρατήσαντες τῶν τε λιμένων καὶ τοῦ ἰσθμοῦ πᾶσαν ἐν κύκλῳ περιέσχον ταῖς ναυσὶ τήν τε πόλιν καὶ τὴν νησῖδα· χερρόνησος γὰρ ἦν.

S p. 228–230 **3** S marg **7** S marg (σινώπης corr. e συνώπης) **8** ἅλιν S **12** S marg (ταύτης scripsi : ταύ S : Σινώπης Dethier) **14** εὐθυνουμένη S **24** ἐκ συνθήματος S marg **26** νησίδα S χερόννησος S

ἔξοδος τοῦ Ἰσμαήλου ἐς βασιλέα καὶ συνθῆκαι μετ' αὐτοῦ καὶ παράδοσις τῆς πόλεως

(5) Ἰσμαῆλος δὲ τὴν ἀθρόαν ἔφοδον τοῦ βασιλέως ἰδὼν τήν τε κατὰ γῆν καὶ θάλατταν στρατιὰν περιστοιχήσασαν τήν τε πόλιν καὶ ἑαυτὸν ἐξεπλάγη τε τῷ γινομένῳ καί, τί δεῖ ποιεῖν ἐς τὸ παρόν, ἐσκόπει. ἔδοξεν οὖν αὐτῷ σκοπουμένῳ βέλτιον εἶναι αὐτὸν ἐξελθόντα τῷ βασιλεῖ συντυχεῖν καὶ τὰς αἰτίας τῆς κατ' αὐτοῦ ἐφόδου μαθεῖν τε καὶ διαλύσασθαι, εἴ γε δύναιτο. καὶ δὴ δῶρα πλεῖστά τε καὶ πλείστου ἄξια ἑτοιμασάμενος ἔξεισιν ἐς βασιλέα. (6) ὁ δὲ δέχεται τοῦτον ἡμέρως καὶ φιλανθρώπως καὶ προσαγορεύει φιλίως καὶ δεξιοῦται καὶ τιμᾷ ταῖς πρεπούσαις τιμαῖς. ἐς λόγους δὲ καταστάντες τοὺς περί τε τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς πόλεως καὶ πολλὰ εἰπόντες καὶ κοινολογησάμενοι μετ' ἀλλήλων ἑκάτερος ἀναγκαῖα καὶ δίκαια τῷ τε καιρῷ καὶ ἑαυτοῖς λυσιτελῆ τε καὶ πρόσφορα τέλος συμβαίνουσιν ἐπὶ τοῖσδε | καὶ διαλύονται εἰρηνικῶς καὶ φιλίως.

σημείωσαι ἃ ἔλαβεν Ἰσμαῆλος ἀντὶ Σινώπης

(7) καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς λαμβάνει τήν τε πόλιν Σινώπην καὶ τὴν ταύτῃ πᾶσαν τοῦ Ἰσμαήλου ἀρχήν, ἀντιδίδωσι δὲ αὐτῷ σατραπείαν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὴν τῶν Σκοπίων καλουμένην ὅμορον οὖσαν τῇ Τριβαλλῶν, χώραν ἀρίστην τε καὶ παμφορωτάτην καὶ κατ' οὐδὲν ἀποδέουσαν τῆς αὐτοῦ καὶ προσόδων ἕνεκα καὶ ἀρχῆς καὶ τῆς ἄλλης διαίτης καὶ ἀναπαύσεως.

αἰτίαι δι' ἃς ἔλαβε Σινώπην ὁ βασιλεύς

(8) ὁ γάρ τοι βασιλεὺς αἰτίαν μὲν οὐδεμίαν ἐπιφέρειν εἶχε τῷ Ἰσμαήλῳ, πάνυ δὲ προὔργου τήν τε Σινώπην καὶ τὴν ταύτης κατάσχεσιν ἐποιεῖτο πόλιν τε οὖσαν λόγου ἀξίαν ἐν ἐπικαίρῳ τε κειμένην τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ Ἀσιανῆς παραλίας καὶ λιμένας ἔχουσαν ἀσφαλεῖς καὶ παραπέμπειν δυναμένους καλῶς τόν τε στόλον καὶ τὰ πλοῖα τοῦ βασιλέως ἐς Τραπεζοῦντα τε καὶ τὴν ἄνω πᾶσαν παραλίαν τοῦ Πόντου καὶ τὰς ἐκεῖσε πόλεις, ἄλλως τε δὴ καὶ ἐν μέσῃ τῇ χώρᾳ τοῦ βασιλέως κειμένην οὐκ ἐδόκει αὐτῷ ἀσφαλὲς εἶναι κατὰ πολλὰ ὑφ'

S p. 230–231 1–2 S marg 8 εἴ γε δύναιτο S marg 16 S marg (ἔλαβεν Dethier : λαβεν S ἀντισυνόπης S) 20 χῶραν S 23 S marg 31 post κειμένην 3–4 litt. eras. S

ἑτέροις ἡγεμόσι τελεῖν καὶ μὴ ὑπ' αὐτῷ· οὐ μόνον | δὲ ἀλλὰ καὶ ἐδεδίει Χασάνεα τὸν βασιλέα Τιγρανοκέρτων καὶ Μήδων, μὴ λάθη ταύτην προκατασχὼν ἢ συμβάσει ἢ πολέμῳ γειτονοῦσάν τε τῇ αὐτοῦ καὶ πάντα τρόπον ἐπιβουλεύοντα καὶ χειρώσασθαι ταύτην βουλόμενον εἰδὼς ἐκ πολλοῦ. διὰ ταῦτα τοίνυν ἀναγκαία γέγονε τῷ βασιλεῖ ἡ τῆς Σινώπης κατάσχεσις.

4 (1) καὶ Ἰσμαῆλος μὲν σὺν τοῖς αὐτοῦ πᾶσιν εὐθὺς ᾤχετο εἰς τὴν αὐτοῦ σατραπείαν ἀπιών, βασιλεὺς δὲ παραλαβὼν τήν τε Σινώπην καὶ πᾶσαν τὴν Ἰσμαήλου ἀρχὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καταστησάμενος πάντα Κασίμην μὲν καὶ Ἰαγούπην εὐθὺς κελεύει μετὰ τοῦ στόλου παντὸς ἀναχθέντας πλεῖν εὐθὺ Τραπεζοῦντος καὶ προσσχόντας τοῖς λιμέσιν κατακλεῖσαι ταύτην κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν καὶ φυλάττειν ἀσφαλῶς.

ἔλασις τοῦ βασιλέως ἐπὶ τὸν Ταῦρον
τὸ ὄρος καὶ ὁποῖός ἐστιν οὗτος

αὐτὸς δὲ ἄρας ἐκεῖθεν παντὶ τῷ στρατῷ ᾔει διὰ τῆς μεσογείας καὶ καταλαβὼν τὸν Ταῦρον στρατοπεδεύεται πρὸς ταῖς ὑπωρείαις αὐτοῦ. (2) ἔστι δὲ ὁ Ταῦρος ὄρος μέγιστον τῶν ἐν Ἀσίᾳ διορίζων τὴν κάτω Ἀσίαν ἀπὸ τῆς ἄνω, ἀρχόμενος μὲν ἀπὸ Μυκάλης τοῦ ὄρους καὶ τῆς ταύτῃ θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ παρήκων καὶ τέμνων τὴν Ἀσίαν τελευτᾷ ἐς τὸν Εὔξεινον Πόντον κατὰ Σινώπην, κἀκεῖθεν αὖ διερχόμενος ἑνοῦται τοῖς | Ἀρμενίων καὶ Μήδων ὄρεσι καὶ δι' αὐτῶν τῷ Καυκάσῳ.

σημείωσαι τίνες διέβησαν τὸν Ταῦρον σὺν ὅπλοις

(3) τοῦτόν φασι διαβῆναι σὺν ὅπλοις πρῶτον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα, μεθ' Ἡρακλέα τε καὶ Διόνυσον, στρατεύσαντα κατὰ Δαρείου τοῦ Περσῶν βασιλέως καὶ τῆς ὅλης Ἀσίας, καὶ μετ' ἐκεῖνον αὖθις μετὰ Ῥωμαίων Μάγνον Πομπήϊον.

17–21 ἔστι – Καυκάσῳ : Arr. An. V 5,2–3 τὸν Ταῦρον τὸ ὄρος ἀπείργειν τὴν Ἀσίαν, ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ Μυκάλης τοῦ καταντικρὺ Σάμου τῆς νήσου ὄρους, ἀποτεμνόμενον δὲ τήν τε Παμφύλων καὶ Κιλίκων γῆν ἔνθεν μὲν ὡς ἐς Ἀρμενίαν παρήκειν, ἀπὸ δ' Ἀρμενίων ὡς ἐπὶ Μηδίαν ... ξυμβάλλειν τῷ Παραπαμίσῳ ὄρει, ὃ δὴ Καύκασον ἐκάλουν

S p. 231–233 3 γειτωνοῦσαν S 7 καὶ – 8 ἀπιών S marg 8 βασιλεὺς – τήν τε Spc (in ras.) 11 προσσχόντας Müller : προσχόντας S 12 ἀσφαλῶς S marg 13–14 S marg 22 S marg 24 τὲ S : γε Müller

σημείωσαι περὶ Τομίριος βασιλέως Σκυθῶν καὶ Μασσαγετῶν

διέβη δὲ κἀν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις καὶ Τόμιρις ὁ Μασσαγετῶν τε καὶ Σκυθῶν βασιλεύς, ὁπηνίκα κατὰ Παϊαζήτεω τοῦ προγόνου τοῦ βασιλέως ἐστράτευσε σὺν ὅπλοις μέν γε καὶ στρατιᾷ, ἀλλὰ τῶν παρόδων αὐτὸς κρατῶν ἐκ πολλοῦ καὶ διὰ φιλίας τῆς αὐτοῦ πορευόμενος· διαβαίνει τοῦτον καὶ νῦν ὁ βασιλεὺς Μεχεμέτης, ἀλλὰ σὺν ὅπλοις τε καὶ πολέμῳ, τρίτος ἀπ' Ἀλεξάνδρου μετὰ Ῥωμαίους τε καὶ Πομπήϊον.

σημείωσαι ὡς διέβη τὸν Ταῦρον ὁ βασιλεὺς Μεχεμέτης ἐναντιουμένου αὐτὸν τοῦ Χασάνεω

(4) Χασάνης γάρ, ᾗ πρόσθεν ἔφην, ἐπιγαμίαν ἔχων τῷ βασιλεῖ Τραπεζοῦντος καὶ συμμαχεῖν βουλόμενος τούτῳ, ἄλλως δὲ καὶ Τραπεζοῦντα μᾶλλον αὐτὸς ὑπαγαγέσθαι βουλόμενος καὶ ἐλπίζων, ἐπειδὴ τὴν κατ' αὐτῆς ἔφοδον ἔγνω τοῦ βασιλέως, δύναμιν ἀθροίσας ἧκεν ἐς τὰς παρόδους εἶρξαι βουλόμενος τὸν βασιλέα τῆς διαβάσεως.

ὅρα τὴν ὁδὸν ἣν διέβη σὺν ὅπλοις ὁ βασιλεύς

(5) βασιλεὺς δὲ τοῦτο μαθὼν ἐκεῖνον | μὲν αὐτοῦ μετὰ τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ χαίρειν εἴασεν, αὐτὸς δὲ ἄλλην ὁδὸν ἀτριβῆ καὶ τραχεῖαν καὶ πάντῃ δύσπορον καὶ ἀνάντη εὐθὺ φέρουσαν Τιγρανοκέρτων, τῶν βασιλείων Χασάνεω, ἔτεμε. καὶ πρῶτον μὲν στρατιὰν ἱκανὴν ἐκπέμψας εὐζώνων τε καὶ κούφως ὡπλισμένων ἀνδρῶν, τοξοτῶν τε καὶ πελταστῶν, μετὰ Μαχουμούτεω τοῦ πασία προκατέσχε τοὺς ἐπικαιροτάτους τῶν λόφων τά τε στενὰ καὶ δυσδιεξίτητα τῶν παρόδων καὶ τὰς δυσχωρίας ἁπάσας· (6) μετὰ δὲ καὶ ψιλοὺς ἄνδρας ὅτι γε πλείστους ἐκπέμπει ὑλοτομοῦντάς τε καὶ ἐξομαλίζοντας τά τε σκληρὰ καὶ δυσάντη τά τε δασέα καὶ λάσια τῶν χωρίων καὶ δρυμῶνας καὶ λόχμας, δι' ὧν ἔμελλε ποιεῖσθαι τὴν πάροδον, εὐρυτέραν τε αὐτῷ καὶ λειοτέραν κατασκευάζοντας τὴν διάβασιν.

10 ᾗ πρόσθεν ἔφην : 153,20–22

S p. 233–234 **1** S marg (μασαγετῶν) **2** χρόνοις S marg μασαγετῶν S **3** ὁπηνίκα Ssl : ἡνίκα S **8–9** S marg (αὐτοῦ pro αὐτὸν Dethier) **15** S marg **23** γε Ssl **25** δρυμόνας S **26** λειοτέραν S marg : εὐμαρεστέραν S

σημείωσαι τὴν τοῦ ὄρους σκληρότητα καὶ τὸ δύσβατον

(7) τὸ γὰρ ὄρος τοῦτο ὁ Ταῦρος εἷς μὲν λέγεται εἶναι, ἔχει δὲ ὄρη πολλὰ ἐν ἑαυτῷ δυσδιάβατά τε καὶ δυσδιεξίτητα καὶ κορυφὰς ὑπερνεφεῖς τε καὶ ἠλιβάτους καὶ πάγους ὑπερυψήλους καὶ ἀποτόμους καὶ φάραγγας βαθείας τε καὶ κρημνώδεις καὶ σκοπέλους καὶ δυσχωρίας | καὶ λόχμας καὶ βάραθρα ἀνάντη τε καὶ κατάντη δυσάντη τε καὶ προσάντη πολλά, ἃ πάντα δυσκολωτάτην τε καὶ δυσχερεστάτην καὶ λίαν ἐπίπονόν τε καὶ κινδυνώδη ποιεῖ τὴν διάβασιν.

σημείωσαι ἐν ὅσαις ἡμέραις διέβη τὸν Ταῦρον ὁ βασιλεύς

(8) τὸ δὲ δὴ μεῖζον, ὅτι καὶ πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸς ἡ διὰ τῶν τοιούτων τε καὶ τοσούτων δυσχερειῶν τε καὶ ἀνοδιῶν φέρουσα, ἣν μόλις ἄνδρες κούφως ὡπλισμένοι καὶ εὐσταλεῖς καὶ οὗτοί γε δὴ σὺν πόνῳ πολλῷ διαβαῖεν ἂν ἐν ὀκτὼ καὶ δέκα ταῖς ὅλαις ἡμέραις, μὴ ὅτι γε στρατιὰ τοσαύτη ἱππική τε καὶ πεζὴ μεθ' ὅπλων τε βάρους καὶ ἀποσκευῆς, ὅσης οὐδ' ἂν εἴποι τις, ἔτι δὲ ἵππων τε καὶ ὑποζυγίων καὶ καμήλων καὶ ἡμιόνων πάντων ἀχθοφορούντων πολύ τι χρῆμα. ἀλλ' ὅμως ταῦτα πάντα παρ' οὐδὲν θέμενος ὁ βασιλεὺς διαβαίνειν ἐπειρᾶτο.

ὅρα τὴν τάξιν τοῦ βασιλέως καὶ πῶς διέβη τὸν Ταῦρον

(9) ἐκτάξας οὖν καλῶς καὶ ὁπλίσας πᾶσαν τὴν στρατιὰν διέβαινε τὸν μὲν πεζὸν ἔμπροσθεν ἐπὶ κέρως ἔχων ἀεὶ πορευόμενον, τὰ σκευοφόρα δ' ἐν τῷ μέσῳ, τὴν δὲ ἵππον ὄπισθεν τάξας σὺν οὐραγοῖς καὶ ὀπισθοφύλαξιν, αὐτὸς δὲ τὸ μέσον ἐπέχων τοῦ πεζοῦ σὺν ὀλίγοις | ἱππόταις. ὅταν μὲν ἐν στενοπόροις διέβαινεν, ἐς ὀξὺ τὸ κέρας συνέστελλεν, ἔστι δ' ὅτε καὶ μετωπηδὸν ἐπὶ κέρως προῄει· (10) ὅτε δ' εὐρυτέρας ἐτύγχανε τῆς διόδου, κατὰ μικρὸν ἀνέπτυσσε τὸ κέρας ἐς φάλαγγα καὶ κατὰ μέτωπον ἦγεν ἐν πλαισίῳ ἔχων καὶ τοὺς ἐξ ἑκατέρου μέρους τῶν πλαγίων σὺν τάξει προϊόντας μετωπηδόν, τοξότας τε καὶ ὁπλίτας, τοὺς μὲν τὰ τόξα διὰ χειρὸς ἔχοντας ἐντεταμένα ταῖς νευραῖς σὺν τοῖς βέλεσι, καὶ τούτους ἐναλλὰξ τοῖς μέρεσιν, τοὺς μὲν ἀριστερῶς βάλλον-

---

23–25 ὅταν – φάλαγγα : Arr. An. II 8,2 καὶ ἕως μὲν πάντη στενόπορα ἦν τὰ χωρία, ἐπὶ κέρως ἦγεν· ὡς δὲ διεχώρει ἐς πλάτος, ἀνέπτυσσεν ἀεὶ τὸ κέρας ἐς φάλαγγα

S p. 234–236 **1** S marg **6** καὶ βάραθρα Ssl **9** S marg **12** σὺν πόνῳ Grecu : συμπόνω S : ξὺν πόνῳ Müller **14** πεζὴ S marg : πεζικὴ S βάρρους **18** S marg **22** σὺν Spc : ξὺν Sac **25** καταμικρὸν S **29** ἐναλὰξ S

τας ἐπὶ τὰ δεξιά, τοὺς δεξιῶς δ' ἐπὶ τὰ ἀριστερά, τοὺς δὲ ὁπλίτας τὰ δόρατα φέροντας ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ περιάγοντας ἀεὶ ἔνθεν κἀκεῖθεν καὶ πάλλοντας.

(11) καὶ ἡμέρας μὲν οὕτως ἐπορεύετο, νυκτὸς δὲ στρατοπεδευόμενος πυρά τε πολλὰ ἔκαιε πρὸ τοῦ στρατοπέδου μικρὸν ἀπωτέρω καὶ φυλακὰς εἶχεν ἰσχυρὰς ἐν κύκλῳ καὶ σκοποὺς συχνοὺς πανταχόθεν καὶ προδρόμους, οὓς ἔταττεν ἡμέρας ἐν τοῖς ἐπικαιροτάτοις τῶν χωρίων, πάντοθεν ἀσφαλιζόμενος τὸ στρατόπεδον.

ἐπιβουλὴ κατὰ Μαχουμούτεω τοῦ πασία καὶ πληγὴ μετὰ τόξου ἀκίνδυνος καὶ σύλληψις καὶ θάνατος τοῦ ἐπιβουλεύσαντος

5 (1) ἐν τούτῳ δὲ καί τι συνέβη παράλογον, | ὅπερ οὐ μικρῶς ἠνίασε τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς ἐν τέλει καὶ πᾶσαν τὴν στρατιάν. ἐχθρὸς γάρ τις ἀνὴρ καὶ δύσνους καὶ βάσκανος μηδενὸς ὅλως ἔχων αἰτιᾶσθαι, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ προσοφείλων χάριτας, ἰδίᾳ δὲ μόνον βασκανίᾳ καὶ κακουργίᾳ κινούμενος ἐπεβούλευε Μαχουμούτει τῷ πασίᾳ. (2) δραξάμενος οὖν ἐπιτηδείου πρὸς κακουργίαν καιροῦ καὶ θαρρήσας τῇ δυσχωρίᾳ καὶ ἐλπίσας διαλαθεῖν, λάθρᾳ τε καὶ μηδενὸς εἰδότος ἢ ὑφορωμένου τὸ σύνολον ἐντείνας τὸ τόξον βέλος ἀφίησι κατ' αὐτοῦ. καὶ τυγχάνει μὲν αὐτοῦ κατὰ τοῦ μετώπου, οὐ μήν γε καιρίως ἔσχε πλῆξαι συγχυθείς τε τὸν λογισμὸν τῷ παραλόγῳ τοῦ ἔργου καὶ τὰς χεῖρας ἐκλυθεὶς τῇ συγχύσει· ἄλλως δὲ πρὸς θάνατον ἂν ἦν ἡ πληγή. (3) θορύβου δὲ καταστάντος ἐπὶ τούτῳ μεγίστου καὶ τοῦ τε βασιλέως καὶ τῶν ἐν τέλει καὶ δὴ καὶ τῆς στρατιᾶς ἁπάσης συγχυθέντων οὐ μικρῶς τῷ παραλόγῳ τοῦ γεγονότος καὶ ὥσπερ ἂν εἰ ἐπίασιν οἱ πολέμιοι αἴφνης, συλλαμβάνεται μὲν εὐθὺς ὁ κάκιστος καὶ δύστροπος ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ πρὶν ἢ λόγου καὶ ἀπολογίας τυχεῖν δίδωσι δίκην τῆς τόλμης ἀξίαν κατακοπεὶς ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀνοικτὶ | μεληδὸν μονονοὺ πάντων ἀπογευσαμένων τῶν αὐτοῦ σαρκῶν καὶ τοῦ αἵματος.

ὅρα τὴν ἐπὶ τῷ πασίᾳ λύπην τοῦ βασιλέως

(4) βασιλεὺς δὲ συσχεθεὶς ἀμέτρῳ λύπῃ καὶ ἀγωνίᾳ καὶ φόβῳ τῷ περὶ αὐτόν, εἰ ζημιωθήσεται ἄνδρα τηλικοῦτον καὶ μάλιστα ἐν τοιούτῳ τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν πραγμάτων καιρῷ καὶ τόπῳ, καλεῖ μὲν παραυτίκα

S p. 236–238 1 δεξιῶς Ssl : δεξιοὺς S 9–10 S marg (τόξου scripsit sl pro βέλους ἀπὸ τόξου) 11 τούτω Ssl : τούτοις S 14 μόνον S marg 18 ὑφωρωμένου S 19 καιρίως Ssl : καιρίαν S 27 τῆς[1] Spc : τὴν Sac τόλμης S marg 28 μονονοῦ S ἀπογευσαμένων Ssl : ἀπογευομένων S 29 S marg

Ἰαγούπην τὸν αὐτοῦ ἰατρόν, ἄνδρα σοφὸν καὶ τὰ πρῶτα τῆς τέχνης φέροντα, ὅση περί τε τὸ πρακτικὸν καὶ φαινόμενον ἔχει καὶ ὅση περὶ τὸ θεωρητικὸν καὶ δογματικόν, καὶ δὴ καὶ μέγα δυνάμενον παρ' αὐτῷ, καὶ πυνθάνεται περὶ τοῦ τραύματος. (5) μαθὼν δ' ἐπιπόλαιον εἶναι καὶ μὴ πρὸς κίνδυνον φέρον ἀνέπνευσέ τε καὶ τῆς λύπης ὑφῆκε· καὶ πλεῖστα τούτῳ δωρησάμενος ἐκέλευσεν ἐπιμελεῖσθαι πάσῃ σπουδῇ. καὶ ὁ μὲν ἐπιμελείας τῆς προσηκούσης τυχὼν ταχέως τοῦ τραύματος ἀπαλλάττεται.

6 (1) βασιλεὺς δὲ ἡμέρας ἑπτὰ πρὸς ταῖς δέκα προσελαύνων ἀεὶ καὶ φάραγγας βαθείας καὶ κρημνοὺς ἀποτόμους καὶ δυσχωρίας μεγίστας καὶ τόπους δυσβάτους καὶ ἀποκρότους καὶ πολλὰ τοιαῦτα προσάντη καὶ δυσχερῆ μόλις που καὶ σὺν πόνῳ πολλῷ διελθὼν καὶ μεγίστας ὑπομείνας ταλαιπωρίας ἐν ὅπλοις αὐτός τε καὶ πᾶσα ἡ στρατιὰ διαβαίνει τὸν Ταῦρον καὶ καταβὰς ἐς τὸ πεδίον στρατοπεδεύεται οὐ πόρρω Τιγρανοκέρτων.

ἔκπληξις τοῦ Χασάνεω ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ διαβάσει τοῦ βασιλέως καὶ ἀποστολὴ τῆς αὐτοῦ μητρὸς πρὸς βασιλέα δείσαντος περὶ ἑαυτοῦ

(2) Χασάνης δὲ τὴν ἀθρόαν ἔφοδον | τοῦ βασιλέως μαθὼν καὶ ὡς δυσχωρίαν τοσαύτην καὶ ὁδὸν ἀτριβῆ καὶ πλείστην καὶ τὸ ὅλον ἄβατον ἐς δεῦρο οὕτως εὐκόλως διέβη καὶ μετὰ τοσαύτης στρατιᾶς τε καὶ ὅπλων καὶ ἀποσκευῆς καὶ πρὸς αὐτοῖς ἤλασε τοῖς βασιλείοις αὐτοῦ, ἐξεπλάγη τε τῷ παραλόγῳ τοῦ γεγονότος καὶ οἷόν τινι βέλει τῶν ἐξ οὐρανοῦ πληγεὶς εἰς ἀμηχανίαν δεινὴν καὶ φόβον ἐνέπεσε μὴ ἔχων, ὅ τι καὶ δράσειε· καὶ τέλος ἐς ἀνάγκην μεγίστην καταστὰς ἐκπέμπει τὴν αὐτοῦ μητέρα πρέσβιν ὡς βασιλέα μετὰ δώρων ὅτι πολλῶν ἀπολογούμενός τε ὑπὲρ ὧν ἔδοξε δρᾶσαι καὶ συγγνώμην αἰτῶν καὶ ἅμα δεόμενος σύμμαχος εἶναι καὶ φίλος τοῦ βασιλέως. (3) ὁ δὲ δέχεται ταύτην φιλίως καὶ τιμᾷ ταῖς πρεπούσαις τιμαῖς καὶ λαλήσας εἰρηνικὰ μετ' αὐτῆς σπένδεται καὶ δέχεται φίλον καὶ σύμμαχον εἶναι Χασάνεα.

1–2 τὰ πρῶτα τῆς τέχνης φέροντα : cf. Laon. Chalc. II, p. 45,5 Darkó ἥκοντά τε ἐς τὰ πρῶτα τῆς τέχνης **22–23** οἷόν τινι – πληγείς : Aristid. Panath. p. 80,17–18 L.-B. ἦν δὲ τὸ τῶν Ἀθήνηθεν τριήρων οἷόν τι τῶν ἐξ οὐρανοῦ βελῶν

S p. 238–239 **1** Ἰαγούπην τὸν S marg αὐτοῦ Spc : τοὺς ut videtur Sac ἰατρόν Spc : ἰατρούς ut videtur Sac **1** ἄνδρα – **3** παρ' αὐτῷ S marg (αὐ////////τῶ sic scriptum) **5** φέρον Spc (-ο- in ras.) **6** πάσῃ σπουδῇ S marg **12** σὺν πόνῳ Grecu : συμπόνω S : ξὺν πόνῳ Müller **16–17** S marg **18** ἔφοδον S marg : διάβασιν S μαθὼν S marg : ἰδὼν S **24** μεγίστην S marg

οὐ μὴν ἀπέπεμψέ γε ταύτην εὐθύς, ἀλλ' ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἐπορεύετο. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτως.

κατάπλους τοῦ στόλου ἐς Τραπεζοῦντα καὶ ἀπόβασις καὶ ἐκδρομὴ τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἧττα καὶ κατάκλεισις αὐτῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν

7 (1) οἱ δὲ τοῦ στόλου ἡγεμόνες καταπλεύσαντες ἐς Τραπεζοῦντα προσέσχον τοῖς λιμέσιν αὐτῆς καὶ ἀποβάντες συνάπτουσι πόλεμον Τραπεζουντίοις ἐπεξελθοῦσι πρὸ τῆς πόλεως· καὶ τρεψάμενοι τούτους | συνωθοῦσι βίᾳ καὶ κατακλείουσιν ἐντὸς τοῦ ἄστεος. (2) κρατήσαντες δὲ τῆς ἔξω χώρας ἁπάσης καὶ τῆς παρόδου τῆς πρὸς τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περισχόντες αὐτοὺς τῷ στρατῷ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ταῖς ναυσὶν ἐπολιόρκουν παραφυλάττοντες ἰσχυρῶς τοῦ μή τι τῶν ἔνδον ἐξαγαγεῖν ἢ τῶν ἔξωθεν εἰσκομίσασθαι. (3) ἡμέραι μὲν οὖν παρῆλθον ἑξῆς ὀκτὼ πρὸς ταῖς εἴκοσι πολιορκουμένοις, ἐν αἷς ἐκδρομαί τινες ἐγίνοντο τῶν ἀπὸ τῆς πόλεως πρὸς τοὺς ἔξω, κἀν ταύταις οὐδὲν ἔλαττον εἶχον οὗτοι τῶν πολεμίων, ὅμως γε μὴν συνελαυνόμενοι βίᾳ ὀλίγοι ὑπὸ πολλῶν αὖθις εἰσωθοῦντο καὶ κατεκλείοντο ἐς τὸ ἄστυ.

λόγοι τοῦ πασία πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν περὶ ἐνδόσεως τῆς πόλεως καὶ ἑαυτῶν

(4) μετὰ δὲ ταῦτα παραγίνεται Μαχουμούτης ὁ πασίας σὺν τῇ κατὰ γῆν στρατιᾷ προλαβὼν ἡμέρᾳ μιᾷ τὸν βασιλέα καὶ στρατοπεδευσάμενος οὐ πόρρω τοῦ ἄστεος πέμψας ἄγγελον Θωμᾶν τὸν Καταβοληνοῦ λόγους προσφέρει τοῖς ἐν τῇ πόλει καὶ βασιλεῖ τούτων συμβατηρίους περί τε ἐνδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ τῆς πόλεως, βέλτιον εἶναι λέγων αὐτοῖς καὶ τῶν κατὰ πολλὰ συμφερόντων καταπιστεῦσαι ἑαυτούς τε καὶ τὴν πόλιν τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ | μετά γε συμβάσεων καὶ ὅρκων βεβαίων καὶ πίστεως· τοῦτο γὰρ ἔσται πρὸς καλοῦ καὶ ἐπωφελοῦς αὐτοῖς τε κοινῇ τῷ τε βασιλεῖ αὐτῶν ἰδίᾳ καὶ παισὶ τοῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς γε περὶ αὐτὸν πᾶσι, τῷ μὲν τυχόντι προνοίας παρὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, χώρας τε πολλῆς καὶ προσόδων ἱκανῶν ἔς τε διατροφὴν αὐτοῖς καὶ ἀνάπαυσιν καὶ πᾶσαν ἄλλην χρείαν τε καὶ αὐτάρκειαν, τοῖς δὲ καθῆσθαι σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀπαθέσιν ὅλως κακῶν ἔχουσι

S p. 239–241 **3–5** S marg **14** ἑξῆς S marg **19–20** S marg (**20** περιενδόσεως)
26 πολλὰ scripsi : πολὰ Ssl : πολὺ S καταπιστεῦσαι S

τήν τε πατρίδα καὶ τὰ οἰκεῖα. (5) εἰ δὲ προκαλουμένου νῦν ἐπὶ συμβάσεις τοῦ μεγάλου βασιλέως παρακούσειαν, οὐκέτι ἕξουσι τοῦ λοιποῦ πρὸς αὐτὸν συμβάσεών τε καὶ συνθηκῶν ὅλως μνησθῆναι ἅπαξ ὀργῇ καὶ θυμῷ καταστάντος ἐς τὸ πολεμεῖν, ἀλλὰ κριθήσονται τὰ κατ' αὐτοὺς ὅπλοις μᾶλλόν τε καὶ σιδήρῳ, καὶ ἁλόντες πολέμῳ ὑποστήσονται φόνον τε καὶ διαρπαγὴν καὶ δουλείαν καὶ ὅσα πολέμου καὶ ἁλώσεως πάθη. καὶ ὁ μὲν οὕτως.

ἔλασις τοῦ βασιλέως ἐς Τραπεζοῦντα καὶ ἐπικηρυκεία
καὶ συνθῆκαι καὶ παράδοσις τῆς πόλεως

(6) οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει καὶ βασιλεὺς αὐτῶν ἀκούσαντες ταῦτα ἐδέξαντό τε τοὺς λόγους ἡσύχως καὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως ἔφασαν παραγενομένου συμβήσεσθαι. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ παραγίνεται καὶ οὗτος | καὶ στρατοπεδεύεται πρὸ τῆς πόλεως καὶ κήρυκα πέμψας τὸν αὐτὸν Θωμᾶν προκαλεῖται καὶ αὐτὸς ἐπὶ συμβάσεις αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς καὶ ὁμοίοις, ἐφ' οἷσπερ καὶ Μαχουμούτης. (7) οἱ δὲ τοῦ κήρυκος ἀκούσαντες δῶρά τε πλεῖστα καὶ κάλλιστα ἑτοιμάσαντες εὐθὺς καὶ ἄνδρας τοὺς ἀρίστους σφῶν ἀπολεξάμενοι καὶ πίστεις δόντες αὐτοῖς ἐκπέμπουσιν. οἱ δὲ ἀφικόμενοι προσκυνοῦσί τε τὸν βασιλέα καὶ συνθήκας ποιοῦνται καὶ ὅρκους δόντες καὶ λαβόντες παραδιδόασι τήν τε πόλιν καὶ ἑαυτοὺς βασιλεῖ.

εἰσέλασις τοῦ πασία εἰς Τραπεζοῦντα καὶ παραλαβὴ ταύτης
καὶ ἐξέλευσις τοῦ βασιλέως αὐτῆς εἰς προσκύνησιν
τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ ἀναδοχὴ καὶ τιμή

καὶ ἀνοίξαντες τὰς πύλας δέχονται Μαχουμούτεα μετὰ τῆς στρατιᾶς, καὶ παραλαμβάνει Μαχουμούτης τὴν πόλιν. (8) ἔξεισι δὲ καὶ βασιλεὺς Τραπεζοῦντος σύν γε παισὶ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἅπασιν εἰς προσκύνησιν τοῦ βασιλέως. ὁ δὲ δέχεται τοῦτον ἡμέρως καὶ φιλανθρώπως καὶ δεξιωσάμενος καὶ τιμήσας τὰ εἰκότα δωρεῖται πολυτρόπως αὐτόν τε καὶ παῖδας καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας.

S p. 241–242 1 οἰκεῖα S marg : ὑπάρχοντα S προκαλουμένου Spc : προσκαλουμένου Sac 8–9 S marg 12 συμβήσεσθαι Spc : ξυμβήσεσθαι Sac καὶ[1] Ssl 13 θῶμᾶν Ssl 21–23 S marg

εἰσέλευσις τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐς Τραπεζοῦντα

8 (1) καὶ μετὰ τοῦτο εἰσέρχεται ἐς τὴν πόλιν ὁ βασιλεὺς καὶ περιερχόμενος κατεθεᾶτο τήν τε θέσιν αὐτῆς, ἔτι δὲ τήν τε οἴκησιν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ, | ἄνεισι δὲ ἔς τε τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ βασίλεια καὶ εἶδε καὶ ἐθαύμασε τήν τε ἐχυρότητα τῆς ἄκρας καὶ τὰς οἰκοδομὰς τῶν βασιλείων καὶ τὴν λαμπρότητα· καὶ λόγου ἀξίαν διὰ πάντων τὴν πόλιν ἀπέφαινε.

(2) μετὰ δὲ τοῦτο κελεύει τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἅπαντας καὶ δὴ καί τινας τῶν ἐν δυνάμει ὄντων τῆς πόλεως καὶ πλοῦτον κεκτημένους σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶ καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσιν ἐξελθόντας ἐμβῆναι ἐς τὰς τριήρεις.

σημείωσαι ὅσους παῖδας ἔλαβεν ἀπὸ Τραπεζοῦντος
ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχήν

ἐκλέγεται δὲ καὶ παῖδας τῶν ἐφήβων ἀπό τε τῆς πόλεως καὶ τῆς ἔξω χώρας ἁπάσης περὶ πεντακοσίους που μάλιστα καὶ χιλίους καὶ αὐτοὺς ἐμβιβάζει ἐς τὰς τριήρεις. (3) καὶ δωρησάμενος πολλὰ τοῖς ἡγεμόσι τῶν νεῶν, τριηράρχαις τέ φημι καὶ ναυάρχαις, ἔτι δὲ κυβερνήταις καὶ κελευσταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις, ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν. καὶ οἱ μὲν ἀνήγοντο· αὐτὸς δὲ παρακατασχὼν τὸν ἕνα τῶν ἡγεμόνων τοῦ στόλου, Κασίμην τὸν σατράπην Καλλιουπόλεως, δίδωσιν αὐτῷ τὴν σατραπείαν Τραπεζοῦντος, δίδωσι δὲ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς ἄνδρας ἐπιλέκτους τετρακοσίους ἐς φυλακήν. (4) διαγαγὼν δὲ οὐ πολλὰς ἡμέρας αὐτοῦ καὶ τὰ ἐν τῇ πόλει καταστησάμενος πάντα, ὡς ἦν | αὐτῷ κατὰ νοῦν, ἄρας ἐκεῖθεν ᾔει τὴν αὐτὴν αὖθις ἐπ' οἴκου.

ἀπόλυσις τῆς μητρὸς Χασάνεω παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ δώρων
καὶ τιμῆς καὶ πρεσβεία Χασάνεω πρὸς βασιλέα καὶ
φιλία πρὸς ἀλλήλους καὶ συμμαχία

γενόμενος δὲ κατὰ τὴν Χασάνεω χώραν ἀποπέμπει τὴν μητέρα αὐτοῦ πολλὰ δωρησάμενος καὶ τιμήσας· ἐκπέμπει δὲ καὶ πρέσβεις σὺν αὐτῇ ἐς Χασάνεα τὸν υἱὸν σπονδάς τε ἀνανεῶν καὶ φίλον καὶ σύμμαχον, ᾗ πρόσθεν ἔφην, ἔχειν βουλόμενος. (5) ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἀντιπέμπει

30–31 ᾗ πρόσθεν ἔφην : 161,29

S p. 242–244 **1** S marg **4** τῶν Spc : τὸ Sac **5** καὶ εἶδε S marg **7** ἀπέφαινε S marg : ἔκρινε S **12–13** S marg **18–19** καὶ οἱ μὲν ἀνήγοντο S marg **25–27** S marg **28** ἀποπέμπει S marg : ἀπολύει S

πρέσβεις ἐς βασιλέα δῶρά τε φέροντας καὶ συγχαίροντας αὐτῷ τῶν κατωρθωμένων καὶ χάριν ὁμολογοῦντας τῆς ἐς τὴν μητέρα τιμῆς καὶ φιλίαν καὶ συμμαχίαν βεβαιοῦντας.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως ἐς τὸ Βυζάντιον

βασιλεὺς δ᾽ ἐκεῖθεν ὁρμηθεὶς καὶ ἀεὶ σπουδῇ ἐλαύνων ἐπὶ τὰ πρόσω διαβαίνει τε τὸν Ταῦρον ἀσφαλῶς καὶ πᾶσαν τὴν μεταξὺ διελθὼν ἐν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι ταῖς ὅλαις ἡμέραις ἀφικνεῖται ἐς τὴν Προυσίου καὶ τὴν στρατιὰν διαφεὶς διαναπαύει αὑτόν τε καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ ἐνταῦθα ἡμέρας οὐ συχνάς, καὶ μετὰ τοῦτο φθινοπώρου λήγοντος ἤδη παραγίνεται ἐς τὸ Βυζάντιον. καὶ ἔννατον καὶ ἑξηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, ἑνδέκατον δὲ τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

| σημείωσαι ὅπως ἐθεράπευσε τὸν βασιλέα Τραπεζοῦντος

9 (1) τὰ μὲν οὖν κατὰ Σινώπην καὶ Τραπεζοῦντα, πόλεις λόγου ἀξίας καὶ τῶν ὀνομαστῶν ἐν τοῖς νῦν καιροῖς, τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον. βασιλεὺς δὲ Μεχεμέτης τὴν Κωνσταντίνου καταλαβὼν πρῶτα μὲν προὔργου τι ποιεῖται τὴν θεραπείαν τοῦ βασιλέως Τραπεζοῦντος, καὶ δίδωσιν αὐτῷ καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ χώραν ἱκανὴν ἐς διατροφὴν περί που τὸν Στρυμόνα ποταμὸν ὥστε ἀποφέρεσθαι δασμὸν ἐκεῖθεν ἐτήσιον ἀργυρίου κέρμα νενομισμένον μυριάδας τριάκοντα.

σημείωσαι περὶ τοῦ φιλοσόφου Γεωργίου τοῦ Ἀμηρούκη
ὅπως ἐδέξατο τοῦτον ὁ βασιλεὺς καὶ εἶχε διὰ τιμῆς

(2) ἦν δὲ καί τις ἀνὴρ τῶν μετὰ βασιλέως, Γεώργιος Ἀμηρούκης τοὔνομα, φιλοσοφίαν ἄκρος, ὅση περί τε τὸ φυσικὸν ἔχει καὶ δογματικὸν τό τε μαθηματικόν τε καὶ γεωμετρικὸν καὶ τὰς ἀναλογίας τῶν ἀριθμῶν καὶ ὅση τῶν ἀπὸ τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς, προσέτι δὲ

10–12 finis anni 1460/61

S p. 244–245 2 κατορθωμένων S 4 S marg 5 ὁρμηθεὶς S marg : ἰὼν S 8 αὑτὸν Spc : αὐτὸν ut videtur Sac 10 ἔννατον καὶ ἑξηκοστὸν Spc (ἔννατον καὶ ἑξη- in ras.) 11 ἑνδέκατον Spc (ἑνδέκα- in ras.) 13 S marg 14 οὖν Ssl 21–22 S marg (21 γεωργ(ίου) τοῦ ἀμηρούκ(η) 22 διατιμῆς) 23 γεώργ(ιος) S ἀμηρούκης Spc (-μηρ- in ras.) 25 μαθηματικὸν Spc : μαθηκὸν Sac γεωμετρικὸν Spc : γεωμετρηκὸν Sac

καὶ πλήρης πάσης ἐγκυκλίου παιδείας, ῥητορικῆς τέ φημι καὶ ποιητικῆς. (3) περὶ τούτου μαθὼν ὁ βασιλεὺς μετακαλεῖται τὸν ἄνδρα καὶ πεῖραν ἱκανὴν ἔκ τε τῆς συντυχίας καὶ ὁμιλίας λαβὼν τῆς τε παιδείας καὶ σοφίας αὐτοῦ θαυμάζει τε τοῦτον διαφερόντως καὶ χώρας τῆς προσηκούσης ἀξιοῖ παρ' αὐτῷ καὶ συχναῖς ὡς αὐτὸν εἰσόδοις καὶ ὁμιλίαις τιμᾷ δόγματα τῶν παλαιῶν αὐτῷ προτιθεὶς καὶ φιλοσόφους | ἀπορίας καὶ συζητήσεις καὶ λύσεις· ἔστι γὰρ τῶν ἄκρως φιλοσόφων ὁ βασιλεύς.

(4) μετὰ δὲ τοῦτο τῶν κατὰ τὴν Πόλιν αὖθις φροντίδων γίνεται τοῦ τε συνοικισμοῦ αὐτῆς ἄγαν ἐπιμελόμενος τοῦ τε κόσμου σύμπαντος καὶ τῆς ἄλλης καλλονῆς καὶ κατασκευῆς νεώς τε ἀνεγείρων καὶ νεώρια οἰκοδομῶν καὶ θέατρα καὶ ἀγορὰς καὶ ὅσα τοιαῦτα, προσέτι δὲ καὶ πάσας τέχνας καὶ ἐπιστήμας εἰσάγων αὐτῇ πανταχόθεν ἀγείρων τε καὶ μετακομίζων τοὺς τούτων ἐπιστήμονας καὶ τεχνίτας καὶ κατοικίζων αὐτῇ μηδεμιᾶς δαπάνης ἢ ἀναλωμάτων πρὸς τοῦτο φειδόμενος. ἐσπούδαστο γὰρ αὐτῷ διὰ τέλους αὐτάρκη τοῖς ὅλοις φῆναι τὴν πόλιν μηδαμοῦ προσδεομένην ἑτέρου τινὸς τῶν ἔξωθεν ἔς τε φιλοτιμίαν καὶ χρείαν καὶ κόσμον ὁμοῦ καὶ λαμπρότητα.

ὅρα τὴν ἐπανάστασιν Δράκουλη τοῦ Γετῶν ἡγεμόνος

10 (1) ἐν τούτοις τοίνυν ὄντι τῷ βασιλεῖ καὶ τὰ κατὰ τὴν Πόλιν εὖ τιθεμένῳ χειμῶνος ἀγγέλλεται Δράκουλιν, τὸν ἡγεμόνα Γετῶν, νεωτέρων ἐπιθυμήσαντα νεοχμῶσαι καὶ στρατιὰν ξυλλεξάμενον ἱκανὴν καὶ ἵππους καὶ ὅπλα ἀνταῖραι τῷ βασιλεῖ, ὃς ἦν αὐτῷ πρώην ταύτην παρασχὼν τὴν ἀρχήν. (2) ἀπελαθέντας γὰρ αὐτόν τε | καὶ τὸν ἀδελφὸν ὑπὸ τοῦ τῶν Παιόνων τε καὶ Δακῶν ἡγεμόνος Ἰωάννου τοῦ Γέτου μετὰ δυνάμεως ἐπελθόντος καὶ τὸν σφῶν ἀποκτείναντος πατέρα καὶ τὴν ἀρχὴν παραδόντος ἑτέρῳ ἐδέξατο τούτους φυγάδας ὁ τοῦ βασιλέως πατὴρ ἐς αὐτὸν καταφυγόντας καὶ ἔτρεφεν ἐν τοῖς βασιλείοις ἄγαν φιλοτίμως παῖδας ὄντας ἔτι, καὶ τελευτῶν κατέλιπεν αὐτοὺς τῷ βασιλεῖ καὶ υἱεῖ· καὶ ὃς εἶχε καὶ ἔτρεφεν αὐτοὺς ἐν πολλῇ θεραπείᾳ τε καὶ τιμῇ παρ' ἑαυτῷ καὶ προνοίᾳ βασιλικῇ. (3) νεωτέρων δὲ συμβάντων περὶ τὴν ἀρχὴν τὴν Γετῶν καὶ τοῦ ταύτην ἔχοντος ἀπελαθέντος κακῶς κατήγαγε τοῦτον ὁ βασιλεὺς χειρὶ πολλῇ καὶ δαπάνῃ παραδοὺς αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν τὴν Γετῶν καὶ ξυνθήκαις καὶ ὅρκοις ξυνδήσας αὐτὸν

---

21 hiems anni 1461/62

S p. 245–247 11 καλλωνῆς S 14 τεχνήτας S 16 διατέλους S φῆναι S marg : ἀποδεῖξαι S 19 S marg 22 νεωχμῶσαι S 25 τὲ Ssl 29 ἔτι Ssl κατέλιπεν edd. : κατέλειπεν S (cf. 16,7; 101,28) 30 υἱεῖ Ssl : υἱῷ S

ἦ μὴν φυλάξειν ἄδολόν τε καὶ καθαρὰν τὴν πρὸς τὸν βασιλέα στοργὴν καὶ εὔνοιαν καὶ τὰς γενομένας πίστεις τε καὶ ξυνθήκας. (4) ὁ δὲ βραχὺν χρόνον ἐμμείνας τούτοις ἔπειτα πάντων ἀμνηστίαν λαβὼν καὶ κακὸς φανεὶς περὶ τὸν πιστεύσαντα ἐπανέστη κατὰ τοῦ βασιλέως.

σημείωσαι ὅπως διέβη τὸν Ἴστρον ὁ Δράκουλις
καὶ κατέδραμε τὰ περὶ Νικόπολιν καὶ Βιδίνην

καὶ πρῶτα μὲν λάθρᾳ διαβὰς τὸν Ἴστρον ξὺν δυνάμει καὶ στρατιᾷ οὐκ ὀλίγῃ κατατρέχει πᾶσαν τὴν ὅμορον αὐτῷ χώραν τοῦ βασιλέως, λέγω δὴ τὰ περὶ Νικόπολιν καὶ Βιδήνην, καὶ λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν καὶ φόνον ἐργασάμενος οὐκ ὀλίγον πάλιν διαβὰς | ἐπανῆκεν ἐς τὴν αὐτοῦ. (5) μετὰ δὲ τοῦτο πρέσβεις ὡς αὐτὸν ἀποστείλαντος τοῦ βασιλέως σπονδῶν τε ἀναμνήσοντας καὶ λαλήσοντας εἰρηνικὰ καὶ τὴν αἰτίαν πευσομένους τῆς ἀποστάσεως ὁ δὲ πρὶν ἢ μαθεῖν, ἐφ' ἃ ἧκον, συλλαβὼν τούτους ἀνεσκολόπισε πολλὰ καὶ βλάσφημα ἀπειλήσας ἐς βασιλέα.

ὁρμὴ τοῦ βασιλέως κατὰ Γετῶν καὶ διάβασις
τοῦ Ἴστρου καὶ καταδρομὴ πάσης τῆς χώρας αὐτῶν καὶ λεηλασία

(6) βασιλεὺς δὲ τὴν ὕβριν ταύτην βαρέως ἐνεγκὼν θυμῷ δικαίῳ ληφθεὶς στρατιὰν ὅτι πλείστην εὐθὺς ἀγείρει καὶ καλῶς παρασκευασάμενος χειμῶνος ἅμα ἦρι διαβαίνει τὸν Ἴστρον καὶ διαβὰς κατατρέχει μὲν ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις πᾶσαν σχεδὸν τὴν Γετῶν πορθῶν καὶ δῃῶν αὐτὴν καὶ χειμάρρου δίκην ἐπερχόμενός τε καὶ παρασύρων πάντα τὰ ἐν ποσὶ καὶ φρούρια χειρούμενος καὶ κώμας διαρπάζων καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἀπάγων. (7) ὁ δὲ θρασὺς ἐκεῖνος καὶ ἀλαζὼν τὴν ἀθρόαν ἔφοδον τοῦ βασιλέως μὴ ἐνεγκὼν φυγὰς εὐθὺς ᾤχετο καὶ καταλαβὼν τὰ ἐρυμνότατα τῆς χώρας καὶ τῶν βουνῶν διῆγε τὸ τέλος ἀποσκοπῶν τῶν γιγνομένων. βασιλεὺς δὲ ἦγε καὶ ἔφερε τὴν αὐτοῦ καὶ τέλος ἡγεμόνα Γετῶν τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ἀποδείκνυσι, Ῥάδον· εἶχε γὰρ τοῦτον μεθ' ἑαυτοῦ.

(8) Δράκουλις δὲ ἤδη τῶν αὐτοῦ πραγμάτων ὅλως ἀπογνοὺς καὶ μηδεμίαν ἔχων ἐλπίδα τοῦ λοιποῦ τῆς ἀρχῆς ἔγνω θανατῶν δράσας τι

20 ver anni 1462

S p. 247–248 1 τε Ssl 5–6 S marg (6 περινικόπολιν) 8 χῶραν S 16–17 S marg 18 βαρέως ἐνεγκὼν S marg : μὴ ἐνεγκὼν S 22 χειμάρου S 26 ἐρυμνότατα edd. : ἐρυμνότα S 27 καὶ τέλος – 29 ἑαυτοῦ S marg

τοὺς ἐχθροὺς κακῶς καὶ παθεῖν αὐτός. καὶ δὴ τοῦτο δόξαν ἀνοήτως αὐτῷ νυκτὸς ἐπιθέσθαι βούλεται τῷ στρατοπέδῳ· καὶ περὶ μέσας νύκτας ἀναλαβὼν τοὺς αὐτοῦ ἄκρᾳ τινὶ | προσβάλλει τοῦ στρατοπέδου ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ, καὶ φόνον ἐργάζεται ζῴων πολύν, καμήλων τε καὶ ἵππων καὶ ἡμιόνων· οὐ γὰρ ἐνέτυχεν ἀνδράσι.

ἧττα καὶ φυγὴ τοῦ Δράκουλι

(9) βασιλεὺς γάρ, ὡς ἔγνω τὴν προσβολήν, ἐξεπίτηδες κελεύει μικρὸν ἀναχωρῆσαι τοὺς στρατιώτας, ἵνα ἐπὶ μᾶλλον προέλθῃ, ὡς ἂν εὐχείρωτος γένηται· μετὰ δὲ τοῦτο τῇ στρατιᾷ σύνθημα δοὺς κελεύει πανταχόθεν αὐτῷ προσβαλεῖν. οἱ δ' ὁρμήσαντες σὺν ἀλαλαγῇ καὶ ῥώμῃ καὶ προθυμίᾳ πολλῇ πάντας αὐτοῦ κατακόπτουσι, πλὴν ὅσους ζῶντας ἐζώγρησαν, εὐαριθμήτους πάνυ. Δράκουλις δὲ διαλαθὼν αὐτοῦ που καὶ διαδρὰς φυγὰς ᾤχετο ἐς Παίονας· οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτὸν καθεῖρξαν ἐν φυλακῇ.

(10) βασιλεὺς δέ, ᾗπερ ἔφην, ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα Γετῶν ἀποδείκνυσι Ῥάδον παραδοὺς αὐτῷ πᾶν τὸ σφῶν κράτος καὶ τὴν ἀρχὴν τὰ πιστὰ λαβὼν παρ' αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς πάλιν διαβαίνει τὸν Ἴστρον καὶ καταλαβὼν τὴν Ἀδριανοῦ θέρους μικρὸν διαναπαύει τὴν στρατιὰν αὐτοῦ· καὶ μετὰ τοῦτο μετακαλεσάμενος τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στόλου κελεύει διακοσίων νεῶν στόλον ἐξαρτῦσαι τῇ Λέσβῳ.

σημείωσαι τὰς αἰτίας δι' ἃς ἐστράτευσε κατὰ τῆς Λέσβου καὶ Μιτυλήνης ὁ βασιλεύς

11 (1) Νικορέζος γάρ, ὁ τοῦ Δωριέως | υἱός, κληρονόμος καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δομινίκου καταλειφθεὶς τῆς πατρῴας ἀρχῆς τελευτήσαντος αὐτοῖς τοῦ πατρὸς καὶ σπονδὰς ἔχων μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ

---

19 aestas anni 1462

15 ᾗπερ ἔφην : 167,27–29

S p. 248–250 ad **2–5** spectans ση(μείωσ)αι S marg **3** ἀναλαβὼν τοὺς αὐτοῦ S marg **5** ἀνδρᾶσι S **6** S marg **7** ὡς ἔγνω τὴν προσβολήν S marg : εὐθὺς προσβαλόντος S **10** προσβαλεῖν Dethier : προσβαλλεῖν S : προσβάλλειν Müller ἀλλαλαγῇ S ῥώμῃ S : ῥύμῃ Müller, sed cf. 53,18 **21** ἐξαρτῦσαι scripsi : ἐξαρτῆσαι S : ἐξαρτίσαι Müller **23–24** S marg **27** αὐτοῖς Ssl : αὐτῶν S

φόρου ὑποτελὴς ὢν πρῶτα μὲν κακῶς βουλευσάμενος καὶ ἀνόσια δρῶν συλλαμβάνει τε τὸν ἀδελφὸν καὶ ἐς εἱρκτὴν ἐμβαλὼν ἀναιρεῖ δόλῳ· ἔπειτα οὔτε τὸν φόρον ἀπεδίδου προθύμως τῷ βασιλεῖ οὔτε μένειν ἀδόλως ἤθελεν ἐπὶ τῶν σπονδῶν, ἀλλὰ κοινολογούμενος κρύφα τοῖς Ἰταλοῖς καὶ ξυνθήκας ποιῶν μετ᾽ αὐτῶν, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, παρεσπόνδει τὸν βασιλέα ἐν ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ δὴ καὶ τὰς καταρσεις δεχόμενος τῶν πειρατικῶν νεῶν καὶ αὐτὸς ἑτέρας ἀντιπληρῶν καὶ ἡγεμόνας τῶν χωρῶν καὶ λιμένων καὶ τόπων παρέχων αὐτοῖς ἐκάκου λάθρᾳ πᾶσαν τὴν προσεχῆ τῇ Λέσβῳ παραλίαν τοῦ βασιλέως, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ Χερρόνησον αὐτὴν καὶ τὴν ἀντιπέρας Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας.

(2) ἃ πυνθανόμενος πολλάκις ὁ βασιλεὺς πέμπων ἐκέλευε μὴ τοιαῦτα δρᾶν ἐν σπονδαῖς καὶ εἰρήνῃ (οὐ γὰρ λανθάνει κακουργῶν τὰ τοιαῦτα), ἀλλὰ μένειν ἀδόλως ταῖς σπονδαῖς καὶ τὸν φόρον ἀποδιδόναι προθύμως ἢ πόλεμον ἐποίσειν αὐτῷ. (3) ὁ δὲ τὰ μὲν ἀρνούμενός τε καὶ λανθάνειν νομίζων, τὰ δὲ καὶ ματαίας ἐλ|πίδας ἔχων ἐν Ἰταλοῖς βραχὺ τῶν βασιλέως ἐφρόντιζεν. ὁ δὲ πολλάκις ἀπειλήσας αὐτῷ καὶ δὴ καὶ στόλον ἐκπέμψας, ᾗ πρόσθεν ἔφθην εἰπών, καὶ μέρος τι τῆς Λέσβου καταδραμὼν ὥστε σωφρονίσαι αὐτόν – ὁ δ᾽ οὐδὲν μᾶλλον ἠφίει, ἀλλὰ πρὸς καιρὸν μὲν ἐδόκει τῷ φόβῳ τοῦτο ποιεῖν καὶ τῶν τοιούτων ἀπέχεσθαι, οὐδὲν δὲ ἧττον αὖθις ἔμενεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν.

κίνησις τοῦ βασιλέως κατὰ τῆς Λέσβου κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν

(4) ὀργισθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τὴν ἐκστρατείαν κατ᾽ αὐτοῦ ἐποιεῖτο. παρασκευασάμενος οὖν ὅτι τάχος τὸν στόλον καὶ ὁπλίσας καλῶς καὶ ὁπλίτας πολλοὺς καὶ ὅπλα παντοῖα ἐπιβιβάσας ταῖς ναυσὶ καὶ μηχανὰς πετροβόλους καὶ ἀφετήρια καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα καὶ ἡγεμόνα τοῦ στόλου παντὸς ἑλόμενος Μαχουμούτεα τὸν πασίαν ἐκπέμπει. αὐτὸς δὲ σὺν τῇ κατὰ γῆν στρατιᾷ διαβὰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐπορεύετο διὰ τῆς κάτω Φρυγίας.

---

5 ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται : 129,28 – 130,3   18 ᾗ πρόσθεν ἔφθην εἰπών : 130,5–24

S p. 250–251   2 τὲ Ssl   5 ὡς – εἴρηται S marg   10 χερόννησον S   ἀντιπέρας Ssl : ἀντιπέραν S   14 μένειν S: ἐμμένειν Müller   16 νομίζων S marg : ἐθέλων S   18 ᾗ – εἰπών S marg   20–21 καὶ τῶν τοιούτων ἀπέχεσθαι S marg   22 S marg   25 παντοῖα S marg

σημείωσαι ὡς ἱστόρησε τοὺς τάφους τῶν ἡρώων ὁ βασιλεὺς πορευόμενος διὰ τῆς Τροίας καὶ ὅπως ἐπήνεσε καὶ ἐμακάρισεν αὐτούς

(5) καὶ ἀφικόμενος ἐς τὸ Ἴλιον κατεθεᾶτο τά τε ἐρείπια τούτου καὶ τὰ ἴχνη τῆς παλαιᾶς πόλεως Τροίας καὶ τὸ μέγεθος καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἄλλην τῆς χώρας ἐπιτηδειότητα καὶ ὡς ἔκειτο γῆς καὶ θαλάσσης ἐν ἐπικαίρῳ, προσέτι δὲ καὶ τῶν ἡρώων τοὺς τάφους ἱστόρει, Ἀχιλλέως τέ φημι καὶ Αἴαντος καὶ τῶν ἄλλων, καὶ ἐπήνεσε καὶ ἐμακάρισε τούτους τῆς τε μνήμης καὶ τῶν ἔργων καὶ ὅτι ἔτυχον ἐπαινέτου Ὁμήρου τοῦ ποιητοῦ· (6) ὅτε λέγεται καὶ μικρὸν συγκινήσας τὴν κεφαλὴν | εἰπεῖν· „ἐμὲ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν αὐτῆς οἰκητόρων ἐν τοσούτοις περιόδοις ἐτῶν ἐκδικητὴν ἐταμιεύετο ὁ θεός· ἐχειρωσάμην γὰρ τοὺς τούτων ἐχθροὺς καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἐπόρθησα καὶ Μυσῶν λείαν τὰ τούτων πεποίημαι. Ἕλληνες γὰρ ἦσαν καὶ Μακεδόνες καὶ Θετταλοὶ καὶ Πελοποννήσιοι οἱ ταύτην πάλαι πορθήσαντες, ὧν οἱ ἀπόγονοι τοσούτοις ἐς ὕστερον περιόδοις ἐνιαυτῶν νῦν ἐμοὶ τὴν δίκην ἀπέτισαν διά τε τὴν τότε ἐς τοὺς Ἀσιανοὺς ἡμᾶς καὶ πολλάκις γενομένην ἐς ὕστερον ὕβριν αὐτῶν."

12 (1) ὁρμηθεὶς οὖν ἐκεῖθεν ἀφίκετο ἐπὶ Λεκτόν, κἀκεῖθεν ἄρας στρατοπεδεύεται ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν ἠπείρου τῆς Λέσβου καταντικρὺ Μιτυλήνης. Μαχουμούτης δὲ ἀναχθεὶς ἐκ Καλλιουπόλεως παντὶ τῷ στόλῳ, ναυσὶ διακοσίαις, τριταῖος καταίρει ἐς Μιτυλήνην καὶ ἀποβιβάσας τὴν στρατιὰν στρατόπεδον τίθησιν οὐ πόρρω τῆς πόλεως.

πολιορκία Μιτυλήνης

(2) Μιτυληναῖοι δὲ τότε πρῶτον ἐπεκδρομὴν ποιησάμενοι καὶ μηδὲν δράσαντες πάλιν συνελαθέντες ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν βίᾳ ἐς τὴν πόλιν κλείσαντες τὰς πύλας ἔμενον. Μαχουμούτης δὲ λόγους προσφέρει πρῶτον αὐτοῖς καὶ τῷ σφῶν ἡγεμόνι, εἰ βούλοιντο παραδόντες ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν ξυμβῆναι τῷ βασιλεῖ· ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, πρῶτα μὲν

3–9 καὶ ἀφικόμενος – ποιητοῦ : Arr. An. I 12,1 ἀνιόντα δ' αὐτὸν ἐς Ἴλιον ... τοῦ Ἀχιλλέως ἄρα τάφον ἐστεφάνωσεν ... καὶ εὐδαιμόνισεν ἄρα, ὡς λόγος, Ἀλέξανδρος Ἀχιλλέα, ὅτι Ὁμήρου κήρυκος ἐς τὴν ἔπειτα μνήμην ἔτυχε **10–17** ἐμὲ – αὐτῶν : cf. Arr. An. III 18,12; Laon. Chalc. II, p. 166,25–167,4 Darkó **12–13** Μυσῶν λείαν : Paroem. Gr. I, p. 122; II, p. 38. 538. 762–763

S p. 251–252 **1–2** S marg (ἡρῴν pro ἡρώων) **11** τοσούτοις S : τοσαύταις Müller **13** καὶ μακεδόνες S marg **15** τοσούτοις – ἐμοὶ S marg **16** ἡμᾶς καὶ Ssl **17** ἐς ὕστερον S marg (primo post πολλάκις additum huc transposuit) **22** τὴν στρατιὰν S marg : τὸν στρατὸν S **23** S marg

ἔκειρε τὰ ἔξω τῆς χώρας καὶ ἐδῄωσε πάντα, ἔπειτα περισταυρώσας τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιλαβὼν | τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει καὶ τοῦ μὲν τείχους ἐν ἓξ ἢ ἑπτὰ ταῖς ὅλαις ἡμέραις κατέσεισε καὶ κατήρριψεν οὐκ ὀλίγον ταῖς μηχαναῖς. (3) οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει, ὡς εἶδον τὸ τεῖχος κατερριμμένον, κεραίας μεγάλας ἐπαγαγόντες καὶ περισταυρώσαντες αὐτὸ ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν καὶ γῆν καὶ ὕλην ἄλλην ἔνδον ἐπιφορήσαντες ἐμάχοντο ἐπ᾽ αὐτοῦ.

(4) βασιλεὺς δὲ πέραν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τὰ δρώμενα σκοπῶν οὐκέτι μέλλειν ᾤετο δεῖν, ἀλλ᾽ ὡς τάχιστα παρασκευαστέα οἱ εἶναι παντὶ τῷ στρατῷ καὶ πάσῃ δυνάμει προσβαλεῖν τῇ πόλει ὡς αὐτοβοεὶ ταύτην αἱρήσων· καὶ αὐτίκα κελεύει διαβιβάζειν ἐς τὴν νῆσον τὴν στρατιὰν καὶ τὸ ὁπλιτικὸν ἅπαν ὅτι τάχιστα. καὶ οἱ μὲν διέβαινον.

διάβασις τοῦ βασιλέως ἐς Λέσβον

(5) βασιλεὺς δ᾽ ἐμβὰς ἐς τριήρη περαιοῦται καὶ αὐτὸς ἐς τὴν νῆσον καὶ συγγενόμενος Μαχουμούτει πυνθάνεται περὶ πάντων. ἔπειτα παριππεύων κατεσκόπει τὴν πόλιν τά τε ἐπίμαχα καὶ ἀπόμαχα ταύτης κατὰ γῆν τε καὶ θάλατταν καὶ κελεύει τὴν στρατιὰν ἐκτάττεσθαι πᾶσαν καὶ τὰς τριήρεις ὁπλίζεσθαι ὡς ἀπὸ θαλάσσης προσβαλούσας ἐκ τοῦ λιμένος.

ἅλωσις Μιτυλήνης καὶ προσχώρησις πάσης Λέσβου

(6) ἐν τούτῳ δὲ οἱ ἐν τῇ πόλει καὶ ὁ τούτων ἡγεμών, ὡς εἶδον τόν τε βασιλέα περαιωθέντα καὶ τὴν στρατιὰν παρασκευαζομένην κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν αὐτοῖς προσ|βαλεῖν, δείσαντες, μὴ εὐθὺς ἀνάρπαστοι γένωνται βίᾳ τοῖς ὅπλοις ἁλόντες (τό τε γὰρ τεῖχος ἑώρων κατερριμμένον ταῖς μηχαναῖς τοῦ τε στρατοῦ τὸ πλῆθος ἄπειρόν τι καὶ ῥωμαλέον καὶ κατάφρακτον ἅπαν τήν τε τοῦ βασιλέως ὁρμὴν ἀνένδοτον οὖσαν ὡς οὐδ᾽ ἄν, εἴ τι καὶ γένοιτο, τῆς νήσου ἀποστῆναι, εἰ μὴ ταύτην αἱρήσει τελείως), πέμπουσι κήρυκα ἐνδιδόντες ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν τῷ βασιλεῖ καὶ ἅμα δεόμενοι συγγνώμης τυχεῖν, ὅτι μὴ εὐθὺς προσεχώρησαν καλούμενοι. (7) καὶ ὁ βασιλεὺς δέχεται τούτους καὶ δίδωσι αὐτοῖς τὰ πιστά· οἱ δὲ Μιτυληναῖοι ἐξίασι τῆς πόλεως μετὰ τοῦ σφῶν ἡγεμόνος καὶ προσκυνήσαντες τὸν βασιλέα παραδιδόασι ταύτην

S p. 252–254 4 κατήρριψεν S : κατέρριψεν edd. 9 οἱ εἶναι Ssl 10 προσβαλεῖν edd. : προσβαλλεῖν S 13 S marg (post τοῦ exh. βασις τοῦ per dittographiam) 18 προσβαλούσας Müller : προσβαλλούσας S 20 S marg 21 post οἱ 2–3 litt. eras. S 25–26 ῥωμαλαῖον S 31 μιτυληναῖοι S marg

αὐτῷ. ὁ δὲ δέχεται τούτους ἡμέρως καὶ δωρεῖται φιλοτίμως· ἔπειτα ἐσελθὼν ἐς τὴν πόλιν ἐθεάσατο πᾶσαν καλῶς, καὶ ἔδοξεν αὐτῷ ἀρίστη τε ἅμα καὶ καλλίστη. ἥκουσι δὲ καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἄλλων φρουρίων καὶ πολισμάτων ἐνδιδόντες ἑαυτοὺς καὶ τὰ φρούρια. (8) βασιλεὺς δὲ τέσσαρας ὅλας ἡμέρας ἐν τῇ νήσῳ διαγαγὼν καὶ θεασάμενος αὐτὴν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα καὶ θαυμάσας τό γε μέγεθος καὶ κάλλος αὐτῆς καὶ τὴν ἄλλην τῆς γῆς ἀρετὴν καὶ κατασκευὴν αὖθις ἐμβὰς ἐς τριήρη περαιοῦται ἐς τὸ στρατόπεδον καταλιπὼν Μαχουμούτεα διαθέσθαι | τὰ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον, ὡς προσετάχθη.

(9) ὁ δὲ πάντας τοὺς ἐν τῇ πόλει ξυναγαγών, ἄνδρας τέ φημι καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας, διεῖλεν εἰς μοίρας τρεῖς, καὶ τὴν πρώτην εἴασε μένειν ἐπὶ τῆς πόλεως καὶ κατοικεῖν αὐτὴν ἔχοντας καὶ νεμομένους τὰ ἑαυτῶν καὶ τὸν εἰθισμένον ἐτησίως καταβάλλοντας φόρον, τὴν δὲ δευτέραν ἀπαγαγεῖν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατοικίσαι, τὴν δὲ τρίτην ἀνδραποδίσας διέδωκε τοῖς στρατιώταις· ὅσους δὲ εὗρε μισθοφόρους τῶν Ἰταλῶν ἐν αὐτῇ, πάντας ἀπέκτεινε. (10) τὰ δὲ ἐν τῇ νήσῳ ἄλλα φρούρια καὶ πολίσματα τότε μὲν εἴασε μένειν, ὡς εἶχον, πρὸς καιρόν· μετὰ δὲ ταῦτα καί τινα τούτων ἐξεῖλε καὶ κατέσκαψε καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας ἀπῴκισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. (11) οὕτω δὲ διαθεὶς τὰ κατὰ τὴν Μιτυλήνην καὶ τὴν Λέσβον ἅπασαν ὁ Μαχουμούτης καὶ φρουρὰν ἱκανὴν ἐγκαταστήσας τῇ τε πόλει καὶ τοῖς ἄλλοις φρουρίοις καὶ σατράπην ταύτῃ καταλιπὼν ἄνδρα τῶν ὀνομαστῶν παρ' αὐτοῖς καὶ πάνυ γνωρίμων ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ στρατηγίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ, Σάμιον Ἀλῆν τοὔνομα, περαιοῦται καὶ αὐτὸς ἐς βασιλέα.

(12) οἱ δὲ τοῦ στόλου ἡγεμόνες | παραλαβόντες μεθ' ἑαυτῶν τόν τε Λεσβίων ἄρχοντα καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ τούς τε ἄνδρας καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας σφῶν τοὺς ἐπὶ συνοικισμῷ τῆς Πόλεως καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἄλλην ἐνθέμενοι ταῖς ναυσὶν ἀπέπλευσαν ἐπ' οἴκου ἔς τε Καλλιούπολιν καὶ Βυζάντιον καὶ διέλυσαν τὸν στόλον. (13) βασιλεὺς δὲ τὴν στρατιὰν διαφεὶς αὐτὸς σὺν τῇ ἰδίᾳ αὐλῇ φθινοπώρου φθίνοντος ἤδη ἀφικνεῖται ἐς τὸ Βυζάντιον. καὶ ἑβδομηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, δεύτερον δὲ καὶ δέκατον τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

32–34 finis anni 1461/62

12–13 νεμομένους τὰ ἑαυτῶν : cf. Thuc. I 2,2 νεμόμενοί τε τὰ αὑτῶν

S p. 254–256 ad 10 sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg 12 νεμόμενους S 13 καταβάλοντας S 15 ἀνδραποδίσας S marg : αἰχμαλωσίᾳ παραδοὺς S 24 ἀλῆν vel ἀλὴν S 31 τὴν στρατιὰν S marg : τὸν στρατὸν S 32 post καὶ circiter 4–5 litt. eras. S

13 (1) Λέσβος μὲν οὖν οὕτως ὑπὸ βασιλέως ἑάλω καὶ Μιτυλήνη χρόνους ἤδη πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐν τοῖς καθ᾿ ἡμᾶς τοῖσδε καιροῖς ἐνευδαιμονήσασά τε καὶ ἐπὶ μέγα δόξης ἀρθεῖσα καὶ δυναστείας καὶ πλούτου, ἐξ ὅτου δὴ τὸ πρῶτον ἔσχε ταύτην παρὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἐς ἰδίαν ἀρχὴν Νικορέξος ἐκεῖνος ὁ πρῶτος Γατελιούζων, ἀνὴρ Ἰταλὸς καὶ τῶν εὖ γεγονότων.

(2) ὃς ἄγαν συνετὸς ὢν καὶ πεπαιδευμένος καὶ ψυχῆς ἀνδρείαν πλουτῶν τοῖς τε ἄλλοις κατὰ σῶμα προτερήμασι κομῶν καὶ καλῶς εἰδὼς ἄριστα καὶ κάλλιστα διέπειν ἀρχὴν ἐς τοσοῦτον αὐτὴν ἐπῆρε καὶ τοῖς ὅλοις ἀπέφηνε κρείττω | ταῖς παρ᾿ ἑαυτοῦ κατὰ μικρὸν ἐπιδόσεσι καὶ προσθήκαις ὡς ἁμιλληθῆναι σχεδὸν ἐν πᾶσι τῇ παλαιᾷ ταύτης εὐδαιμονίᾳ. (3) οὐ μόνον γὰρ τὰ σύνεγγυς καὶ περὶ αὐτὴν ἔσχε κατήκοα, ἀλλὰ καὶ Συρία πᾶσα καὶ Αἴγυπτος αὐτὴν ἐδεδίει καὶ φόρον ἐτήσιον ταύτῃ κατέβαλε μισθοῦ τὴν εἰρήνην ὠνουμένη παρὰ τοῦ ταύτης κρατοῦντος. ναυτικόν τε γὰρ εἶχε καὶ ἔτρεφε λόγου ἄξιον καὶ τριήρεις ἐκέκτητο πλείστας, τὰς μὲν πλοΐμους, τὰς δὲ καὶ ἐν νεωρίοις, δι᾿ ὧν οὐ μόνον τὴν κατ᾿ αὐτὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ᾿ Αἴγυπτον καὶ Συρίαν καὶ δὴ καὶ Λιβύην εἶχε δουλωσαμένη· πᾶσαν γὰρ αὐτὴν ἐληΐζετο καὶ ἐπόρθει λῃστείαις, ἕως εἰς τοὺς ἐξ ἐκείνου τῆς ἀρχῆς μεταπεσούσης κατὰ διαδοχὴν καὶ κατὰ μικρὸν ἐλασσουμένης τῷ χρόνῳ τῶν τε τοῦ βασιλέως προγόνων, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῦ βασιλέως τὸ κράτος ἤδη τῆς καθ᾿ αὐτοὺς θαλάσσης σχόντων καὶ πάντα τὰ ταύτῃ δουλωσαμένων κατέστη καὶ αὕτη μετὰ τῶν ἄλλων κατήκοος βασιλεῖ καὶ φόρου ὑποτελὴς καὶ τέλος νῦν ἐδουλώθη τελείως. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω.

σημείωσαι ὡς ὁ βασιλεὺς ναυτικὸν ἐβούλετο
κατασκευάσαι μέγα καὶ τῆς θαλάσσης τὸ κράτος σχεῖν

14 (1) βασιλεὺς δὲ τὴν Κωνσταντίνου καταλαβὼν Μιτυληναίους μὲν ἐν ἑνὶ χώρῳ καθίζει τῆς πόλεως δοὺς αὐτῶν τοῖς μὲν οἰκίας, τοῖς δὲ χῶρον ἐς οἰκοδομὴν οἴκων, τοῖς δὲ ἄλλο τι ὧν ἔχρῃζον, Νικορέξον δὲ τὸν τούτων ἡγεμόνα τότε μὲν καθεῖρξεν ἐν φυλακῇ, μικρὸν δὲ ὕστερον ἀπέκτεινε δι᾿ αἰτίας. αὐτὸς δὲ κελεύει τὸ τάχος πρὸς ταῖς οὔσαις ναυσὶ καὶ ἑτέρας οὐκ ὀλίγας ναυπηγεῖσθαι καὶ ναυτικὸν ἐκλέγειν ὅτι πολὺ πρὸς | ταύτην καὶ μόνην τὴν ὑπηρεσίαν ἐκτεταγμένον ἐκ πάσης τῆς αὐτοῦ. (2) τῆς γὰρ θαλάσσης τὸ κράτος μέγα ὁρῶν καὶ τὸ τῶν Ἰταλῶν

S p. 256–258 3 ἐνευδαιμονήσασα edd. (cf. 61, 14): ἐνευδαιμονίσασα S 8 κωμῶν S marg : βρίθων S 18 συρίαν καὶ δὴ καὶ S marg 20 καταδιαδοχὴν S 21 ante προγόνων 3–4 litt. eras. S 24 καὶ τέλος Spc (in ras.) νῦν S marg 25–26 S marg 29 νικορέξον – 31 αἰτίας S marg 31 αἰτίας S : αἰτίας τινάς dubitanter Fatouros

ναυτικὸν πολὺ ὂν καὶ ταύτης ἐπικρατοῦν τῶν τε ἐν Αἰγαίῳ νήσων ἁπασῶν ἄρχον καὶ βλάπτον τὴν αὐτοῦ παραλίαν οὐ μικρῶς, Ἀσιανήν τε καὶ Εὐρωπαίαν, καὶ μάλιστα δὴ τὸ τῶν Ἐνετῶν, ἐβούλετο τοῦτο κολοῦσαι τρόπῳ παντὶ καὶ συμπάσης μέν, εἴ γε δύναιτο, τῆς θαλάσσης ἐγκρατῶς ἄρξαι, εἰ δ' οὖν, ἐκείνους κωλῦσαι κακουργεῖν τὴν αὐτοῦ. διά τοι τοῦτο ναυτικόν τε ἔσπευδε συστήσασθαι μέγα καὶ τῆς θαλάσσης τὸ κράτος σχεῖν.

σημείωσαι ὅπως ὁ βασιλεὺς ἐβουλεύσατο τειχίσαι δύο φρούρια ἐν Χερρονήσῳ ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ καταντικρὺ καὶ κλεῖσαι τὸν πορθμὸν καὶ πᾶσαν τὴν ἄνω θάλασσαν Ἑλλησπόντου καὶ Πόντου

(3) μετὰ δὲ τοῦτο ἔδοξεν αὐτῷ σκοπουμένῳ κράτιστον εἶναι καὶ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων τόν τε τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ Χερρονήσου πορθμὸν φρουρίοις ἐρυμνοτάτοις διαλαβεῖν ἑκατέρωθεν καὶ τὰς ἠπείρους ἀμφότερα συνάψαι, Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην, καὶ πᾶσαν τὴν ἄνω θάλασσαν, τοῦ τε Εὐξείνου Πόντου καὶ Ἑλλησπόντου φημί, εἴσω ποιήσασθαι καὶ ἀσφαλίσασθαι ταύτην καλῶς κλείσαντι τὸν πορθμόν, ἵνα μὴ ἡ ταύτης παραλία τοῖς πολεμίοις ἐπερχομένοις λῃστεύηται, ὥσπερ δῆτα καὶ πρώην κἀν τῷ Βοσπόρῳ πεποίηκεν. (4) οὕτω δὴ διανοηθεὶς ὁ βασιλεὺς εὐθὺς πέμπει τοὺς κατασκεψομένους τὸν χῶρον καὶ ἀναμετρήσοντας τὰ στενότατα τοῦ πορθμοῦ καὶ ῥοώδη. | οἱ δὲ παραγενόμενοι καὶ ἀναμετρήσαντες εὗρον ὅτι στενότατόν τε καὶ ῥοωδέστατον τοῦ πορθμοῦ τὴν μεταξὺ Μαδύτου καὶ Ἐλεοῦντος ἄκραν πρὸς τὴν ἀντιπέρας ἤπειρον τῆς Ἀσίας, ὃ Δαρδανία καλεῖται, στάδιά που μάλιστα ὀκτώ· ἐν ᾗ καί τι καὶ πύργου παλαιοῦ ἐρείπιον ἐτύγχανεν ὂν ἁλύσει βουληθέντος τινὸς τῶν πρότερον βασιλέων, ὡς λέγεται, κλεῖσαι τὸν πορθμὸν καὶ μὴ δυνηθέντος τῇ βίᾳ τοῦ πολλοῦ ῥοῦ συνελισσομένης τε καὶ συστρεφομένης καὶ συγκλωμένης ῥᾳδίως τῆς ἁλύσεως. (5) ἐπανελθόντες οὖν ἀνήγγειλαν τοῦτο τῷ βασιλεῖ. ὁ δὲ μετακαλεσάμενος ὅτι τάχιστα Ἰαγούπην, τὸν σατράπην Καλλιουπόλεώς τε καὶ Χερρονήσου καὶ ἡγεμόνα τοῦ στόλου παντὸς καὶ τῆς παραλίας ἁπάσης, ἀνατίθησιν αὐτῷ τὸν τειχισμὸν τῶν φρουρίων ὅτι τάχος

30–31 ἡγεμόνα – ἁπάσης : cf. ad 43,4–5

S p. 258–259 4 κολοῦσαι Spc : κωλοῦσαι Sac γε Ssl 8–10 S marg (χερονήσω) 12 χερρονήσου Spc : χερονήσου Sac 13–14 ἀμφότερα scripsi : ἀμφοτέρα Ssl : ἀμφοτέρας S 14 ἀσίαν τὲ καὶ εὐρώπην S marg 20 στενότατα Dethier, Müller in textu : στενώτατα Müller in app. cr. : στενώτα S 21 στενώτατόν S 22 post πορθμοῦ add. τὸ κατὰ Müller μαδήτου S 23 ὃ S : ἣ edd. (ἡ Dethier) 28 ἐπανὲλθόντες Spc (ἐπαν- marg)

ποιεῖν καὶ τὴν ἄλλην τούτων πᾶσαν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν μηδὲν σπουδῆς ἀνιέντι. καὶ ὃς οὐδὲν μελλήσας εὐθὺς ἐτείχιζε χειρὶ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ καὶ δαπάνῃ χρώμενος ἐς τὸ ἔργον.

σημείωσαι περὶ τοῦ Βόστρων ἔθνους καὶ
ὅπως ἐστράτευσεν ὁ βασιλεὺς κατ' αὐτῶν

15 (1) βασιλεὺς δὲ τοῦ χειμῶνος τούτου παρεσκευάζετο ὡς ἅμα ἦρι στρατείαν ἐλάσων κατὰ Παιόνων τῶν ἐντὸς Σάου ποταμοῦ, οὓς καὶ Δαλμάτας καλοῦσιν, οἱ δὲ νεώτεροι Βόστρους, ἔθνος μέγα τε καὶ πολὺ καὶ μεγάλην ἔχον ἀρχὴν καὶ χώραν ὅτι πλείστην | νεμόμενόν τε καὶ καρπούμενον ἀγαθὴν δυσχωρίαις τε μεγίσταις κατωχυρωμένην καὶ ὄρεσι δυσβάτοις καὶ ἀποκρότοις καὶ τόποις τραχέσι καὶ ἀποκρήμνοις, προσέτι δὲ φρούριά τε ἔχουσαν ἐρυμνὰ καὶ πολίσματα ἰσχυρὰ καὶ δυσάλωτα καὶ ἡγεμόνας τῶν εὐδαιμόνων καὶ δυνατῶν. (2) ἔχουσι δὲ καὶ φιλίαν ἀεὶ καὶ συμμαχίαν μετὰ τοῦ βασιλέως Παιόνων καὶ ὁμαιχμίαν τε καὶ πίστεις ἰσχυρὰς ἦ μήν, ἤν τις κατ' αὐτῶν ἐπίῃ, ἀλλήλοις βοηθεῖν. οἷς πᾶσι θαρροῦντες οὔτε σπονδὰς ἔχειν ἤθελόν ποτε μετὰ τοῦ βασιλέως οὔτε δασμὸν αὐτῷ καταβάλλειν ἐτήσιον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ὅμοροι, Ἰλλυριοί τε καὶ Τριβαλλοί, οὔθ' ὅλως κατακούειν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐς σπονδὰς σφᾶς προσκαλουμένου τοῦ βασιλέως, ἀπηξίουν αὐτοὶ καὶ οὐ κατεδέχοντο σπένδεσθαι αὐτόνομοί τε καὶ ἐλεύθεροι καὶ ἔκσπονδοι πάντῃ εἶναι βουλόμενοι. (3) διά τοι τοῦτο καὶ πολλάκις στρατιὰν πέμπων ὁ βασιλεὺς ἐληίζετο τὴν αὐτῶν κατατρέχων τε καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἀπάγων ἀνδρῶν τε καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ βοσκημάτων. οἱ δὲ οὐδὲν μᾶλλον τῆς ἐξ ἀρχῆς γνώμης ὑφεῖντο, ἀλλὰ τοῖς ἅπαξ δεδογμένοις ἐνέμενον, ἐπὶ τῷ σφετέρῳ μέντοι γε κακῷ.

κίνησις τοῦ βασιλέως κατὰ Βόστρων

(4) ἐπὶ τούτοις οὖν ὀργισθεὶς ὁ βασιλεὺς τὴν ἐκστρατείαν κατ' αὐτῶν ἐποιεῖτο, καὶ δὴ καλῶς παρασκευασάμενος καὶ ὅπλα πολλὰ καὶ μηχανὰς | παντοίας καὶ στρατιὰν ὅτι πλείστην ξυναγαγὼν ἱππικήν τε καὶ πεζικὴν ἔαρος ἐπιλάμποντος ἤδη ἔξεισι κατ' αὐτῶν χειρὶ πολλῇ καὶ δυνάμει.

---

30 ver anni 1463

S p. 259–261 2 μελήσας S 4–5 S marg 11 ἀποκρώτοις S 15 τε Ssl ἦ μήν S marg ἐπήῃ S 19–20 ἀπηξήουν S 24 ἐξαρχῆς S 26 S marg

καταδρομὴ τῆς χώρας τῶν Βόστρων

(5) ἄρας οὖν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ, ἱππικῷ τε καὶ πεζικῷ, καὶ ἀεὶ σπουδῇ ἐλαύνων ἐπὶ τὰ πρόσω διαβαίνει τε τὴν αὐτοῦ ταχέως καὶ γενόμενος ἐν τοῖς μεθορίοις τῶν Βόστρων στρατοπεδεύεται αὐτοῦ μικρὸν καὶ μετὰ τοῦτο προσβάλλει τῇ χώρᾳ τούτων ἰσχυρῶς καὶ κατατρέχει ταύτην σκηπτοῦ δίκην ἐμπίπτων καὶ ἐμπιπρῶν πάντα καὶ διαφθείρων καὶ ἀφανίζων καὶ φρούρια ἐξαιρῶν, εἰς ἃ δὲ καὶ φρουρὰς εἰσάγων, καὶ λείαν ἀπάγων καὶ πᾶσαν ἤδη τὴν ἐν ποσὶ χειρούμενος μηδενὸς ὅλως ἀνθισταμένου.

ἄφιξις τοῦ βασιλέως εἰς Ἰάϊτζαν καὶ πολιορκία ταύτης

(6) διελάσας δὲ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις τε καὶ καταδραμὼν καὶ φρούρια πολλὰ καὶ πολίσματα, ᾗπερ ἔφην, τὰ μὲν ἐξ ἐπιδρομῆς βίᾳ τοῖς ὅπλοις, τὰ δὲ καὶ προσχωρήσει ἑλὼν γίνεται πρὸς τὸ ἄστυ, ἐν ᾧ ἦν καταφυγὼν ὁ τούτων ἡγεμών (7) (ἦν γὰρ ἐρυμνότατον τοῦτο, Ἰάϊτζα καλούμενον τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ), καὶ κατακλείει τοῦτον ἐντὸς καὶ προσφέρει λόγους τοῖς ἐν αὐτῷ περί τε ἐνδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ ἄστεος. ὡς δὲ | οὐκ ἔπειθε, πανταχόθεν περισταυρώσας τὸ ἄστυ καὶ κύκλῳ περιλαβὼν τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει· καὶ τοῦ μὲν τείχους ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις πολύ τι μέρος κατέσεισε ταῖς μηχαναῖς καὶ κατέβαλεν, ἔπειτα παρεσκευάζετο πάσῃ δυνάμει προσβαλεῖν αὐτῷ. (8) οἱ δὲ ἐντὸς τοῦ ἄστεος ὁρῶντες τό τε πολὺ τοῦ τείχους κατερριμμένον καὶ τὸν βασιλέα ὅσον οὐκ ἤδη προσβαλοῦντα αὐτοῖς ἰσχυρῶς καὶ δείσαντες, μὴ βίᾳ ληφθέντες τοῖς ὅπλοις ἀπόλωνται, ἐπικηρυκεύονται κρύφα τοῦ σφῶν ἡγεμόνος τῷ βασιλεῖ ἐνδιδόντες ἑαυτοὺς καὶ τὸ ἄστυ. ὁ δὲ τούτων ἡγεμὼν αἰσθόμενος τοῦτο νυκτὸς λαθὼν ἐξέρχεται τοῦ ἄστεος λάθρᾳ φυγάς. οἱ δὲ τοῦ στρατοπέδου τὴν φυλακὴν ἔχοντες γνόντες τοῦτον καταδιώκουσιν ἰσχυρῶς καὶ καταλαβόντες ζωγροῦσι καὶ ἀπάγουσιν ὡς βασιλέα· ὁ δὲ τοῦτον εὐθὺς ἀπέκτεινεν.

---

12 ᾗπερ ἔφην : supra l. 7

S p. 261–262 1 S marg 4 ταχέως S marg 5 μικρὸν Ssl (et S marg, sed eras.) 10 S marg 12–13 ἐξεπιδρομῆς S 16 τε S : del. Müller 24 ἀπόλλωνται S 26 τοῦ ἄστεος S marg

προσχώρησις τοῦ ἄστεος Ἰαΐτζης

(9) οἱ δὲ τοῦ ἄστεος ἐξελθόντες παραδιδόασιν ἑαυτούς τε καὶ τὸ ἄστυ τῷ βασιλεῖ· καὶ ὃς δέχεται τούτους ἡμέρως καὶ δωρησάμενος πολυτρόπως δίδωσιν αὐτοῖς κατοικεῖν τὸ ἄστυ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι σῶς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς, τὸν συνήθη μέντοι γε καὶ μόνον δασμὸν ἀποφέροντας ἐτησίως. (10) μετὰ δὲ τοῦτο εἰσέρχεται καὶ αὐτὸς | ἐς τὸ ἄστυ καὶ θεᾶται τοῦτο καλῶς· καὶ ἔδοξεν αὐτῷ πάνυ ἰσχυρὸν καὶ ἀναγκαία ἡ τούτου κατάσχεσίς τε καὶ φυλακὴ καὶ πρὸς τὸν προκείμενόν οἱ σκοπὸν σφόδρα χρήσιμος· κεῖται γὰρ ἐν ἐπικαίρῳ τῆς χώρας ὅμορον ὂν τῇ Παιόνων καὶ δύναται στρατιὰν δεχόμενον ἱκανὴν μεγάλα βλάπτειν αὐτήν.

καταστροφὴ πάσης τῆς Βόστρων καὶ ἅλωσις πάντων
τῶν ἐν αὐτῇ πολισμάτων ὀλίγῳ ἐλάσσω τριακοσίων

(11) διὰ τοῦτο καὶ προὔργου τὴν τούτου κατάσχεσιν ὁ βασιλεὺς ἐποιεῖτο. φρουρὰν οὖν ἱκανὴν ἐγκαταστήσας αὐτῷ καὶ φρούραρχον ἕνα τῶν οἰκείων καταλιπὼν τὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν αὐτὸς ἐπὶ τὰ λοιπὰ τῆς χώρας ἐτράπετο καὶ πρὶν τὸ θέρος ὅλον ἐξήκειν καταστρέφεται πᾶσαν τὴν Βόστρων καὶ Δαλματῶν καὶ ληίζεται καὶ χειροῦται φρούρια ὀλίγῳ ἐλάσσω τριακοσίων, συλλαμβάνει δὲ καὶ τέσσαρας τῶν αὐτῆς ἡγεμόνων.

σημείωσαι τὰς αἰτίας, δι᾿ ἃς ἔλυσαν Ἐνετοὶ
τὰς μετὰ βασιλέως σπονδὰς καὶ ἐπολέμησαν αὐτῷ

16 (1) τοῦ δ᾿ αὐτοῦ θέρους καὶ Ἐνετοὶ λύσαντες τὰς μετὰ βασιλέως σπονδὰς πόλεμον ἐξήνεγκαν αὐτῷ ἔχοντες ἐγκλήματα καὶ αἰτίας τοιάσδε· Ἀμάρης γὰρ ὁ Πελοποννήσου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος σατράπης ἐκ πάνυ μικρῶν αἰτιῶν ὁρμηθείς, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τούτων, ἀλλ᾿ ὀργὴν ἔχων τοῖς Ἐνετοῖς, ὅτι γε οὐ προσεῖχον αὐτῷ φιλικῶς οὐδὲ χάριτας παρεῖχον ὡς σατράπῃ καὶ γειτονοῦντι καὶ δυναμένῳ βλάπτειν αὐτούς, ἀλλὰ νομίζων ὑπερορᾶσθαι καὶ βουλόμενος ἀμύνασθαι τούτους, καιρὸν φυ|λάξας ἀπροσδοκήτοις ἐπέρχεται τοῖς ἐν τῇ Ναυπάκτῳ καὶ κατα-

---

23 aestas anni 1463

S p. 262–264 **1** S marg **12–13** S marg **16** τὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν S marg **19** συλλαμβάνει S marg : ζωγρεῖ S **20** αὐτῆς Ssl **21–22** S marg

τρέχει Ναύπακτόν τε καὶ τὰ περὶ αὐτὴν καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἀπάγει ἀνδρῶν τε καὶ βοσκημάτων καὶ παίδων καὶ γυναικῶν· ἅτε γὰρ αἴφνης ἐπεισπεσὼν καὶ μηδέν τι τοιοῦτον προσδεχομένοις μηδὲ προειδοῦσιν ὅλως αὐτοῖς ἐν εἰρήνῃ τε καὶ σπονδαῖς μεγάλα ἔβλαψε, μᾶλλον δὲ ὀλίγου ἐδέησε καὶ αὐτὸ τὸ ἄστυ Ναυπάκτου λαβεῖν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις αὐτῶν Κορώνειαν καὶ Μεθώνην καὶ τὰς λοιπὰς κακῶς ἐποίει προφάσεις ἐπάγων ἀεὶ καὶ αἰτίας κενάς. (2) ἔδοξεν οὖν βαρὺ τοῦτο λίαν τοῖς Ἐνετοῖς καὶ μεγίστη πρόφασις ἐς τὸ πολεμεῖν καὶ ἄλλως ὠδίνουσι τὸν πρὸς βασιλέα πόλεμον, ἐξ ὅτου δὴ τὴν Πελοπόννησον ἐχειρώσατο· ἀεὶ γάρ ποτε προσεδόκουν ἕξειν αὐτὴν οὗτοι καὶ νομίζοντες ἰδίαν οὖσαν ἀποβαλεῖν καιρὸν ἐζήτουν καὶ προφάσεις τινὰς πόλεμον ἐξενεγκεῖν βασιλεῖ καὶ στρατεῦσαι ἐπ' αὐτήν. (3) δραξάμενοι οὖν τῶν αἰτιῶν τούτων εὐθὺς καὶ ἄνευ πρεσβείας ἡστινοσοῦν καὶ τοῦ λόγοις μᾶλλον ἐθελῆσαι τὰ διάφορα λῦσαι στρατιὰν μεγάλην καὶ στόλον διαπόντιον ἐξαρτύουσι τῇ Πελοποννήσῳ τριήρεων ἑβδομήκοντα καὶ ὁλκάδων μεγάλων.

ἐκστρατεία Ἐνετῶν κατὰ Πελοποννήσου

(4) πληρώσαντες οὖν αὐτὰς ἐπιβατῶν καὶ ὁπλίτας ἐπιβιβάσαντες ὅτι πολλοὺς καὶ στρατιώτας καταφράκτους τε καὶ μαχίμους | ἐκ τῶν ἰδίων καταλόγων καὶ τάξεων, ἀλλὰ δὴ καὶ ξένους μισθοφόρους ὡς πλείστους, καὶ ὅπλα παντοῖα ἐνθέμενοι καὶ μηχανὰς πετροβόλους καὶ ἀφετήρια, ἔτι δὲ καὶ σίδηρον πολὺν καὶ ξύλα καὶ ἄσβεστον καὶ τεχνίτας καὶ οἰκοδόμους καὶ ἐργαλεῖα τὰ ἐς οἰκοδομὴν ἐπιτήδεια καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπιφορτίσαντες καὶ καλῶς ἐξαρτύσαντες διὰ πάντων καὶ στρατηγὸν αὐτοκράτορα ἑλόμενοι ἄνδρα τὸν παρ' αὐτοῖς δοκιμώτατον καὶ τῶν ὀνομαστῶν ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ στρατηγικῇ ἀρετῇ κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐκπέμπουσι τὸν στόλον.

(5) ἄραντες οὖν ἐκ τῆς αὐτῶν δυνάμει τε πολλῇ καὶ παρασκευῇ τῇ πάσῃ καὶ περιφανεῖ στρατιᾷ καὶ λαμπραῖς ἐλπίσιν ἔπλεον τὸν Ἀδρίαν τε καὶ Ἰόνιον, παραπλεύσαντες δὲ Κέρκυράν τε καὶ Λευκάδα διὰ τῶν ἐπικειμένων νήσων Ἰθάκης τε καὶ Κεφαλληνίας προσίσχουσι τῇ Ἤλιδι ἄκρᾳ τῆς Πελοποννήσου, κἀκεῖθεν γίνονται κατὰ τὸ Ῥίον τὸ Ἀχαϊκὸν

15–16 στόλον – μεγάλων : Thuc. II 17,4 τῇ Πελοποννήσῳ ἑκατὸν νεῶν ἐπίπλουν ἐξαρτύοντες

S p. 264–265 **1** ναύπακτόν τε S marg : ταύτην S **2** ἅττε S **4** αὐτοῖς Ssl **5** ὀλίγου Ssl : ὀλίγον S ναυπάκτου S marg **7** ἀεὶ S marg **12** Ἐἐξενεγκεῖν S **14** μᾶλλον Ssl **17** S marg **22** τεχνήτας S **24** ἐξαρτύσαντες S marg : ὁπλίσαντες S **31** ἐπικειμένων S marg **32** ῥοῖον S

καὶ διαβαλόντες τὸν Κρισαῖον καταίρουσιν ἐς τὴν Κορινθίαν ἐν τῷ Ἰσθμῷ καὶ ἀποβάντες τῶν νεῶν στρατοπεδεύονται αὐτοῦ· τοῦτον γὰρ ἐβούλοντο πρῶτον τειχίσαι καὶ προκαταλαβεῖν, ἔπειτα τῇ ὅλῃ Πελοποννήσῳ ἐπιχειρῆσαι.

σημείωσαι ὡς ἐτείχιζον Ἐνετοὶ τὸν Ἰσθμὸν Πελοποννήσου

(6) ἐκφορήσαντες οὖν πᾶσαν ἀποσκευήν τε καὶ χρείαν καὶ διαλαβόντες τὸν Ἰσθμὸν ἀπ' ἄκρου ἐς ἄκρον πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐτείχιζον χειρὶ πολλῇ καὶ | δυνάμει, ἔτι δὲ καὶ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ τῇ πάσῃ χρώμενοι. ἀπέστησαν δὲ τότε εὐθὺς καί τινα τῶν φρουρίων καὶ πολισμάτων τοῦ βασιλέως ἔν τε τῇ μεσογείᾳ καὶ παραλίᾳ καὶ προσέθεντο αὐτοῖς, ἐν οἷς καὶ φρουροὺς ἐγκατέστησαν· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα Πελοπόννησος μετέωρος ἦν ἀποσκοποῦσα τὸ μέλλον ὥστε καὶ αὐτὴ ἀποστῆναι τοῦ βασιλέως.

(7) Ἀμάρης δὲ συναγαγὼν πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν καί τινας τῶν ἐκ Πελοποννήσου Ἰλλυριῶν προσλαβόμενος καὶ στρατιὰν οὐ πολλὴν ἀθροίσας ἐκάθητο ἐν Κορίνθῳ φυλάσσων τε αὐτὴν καὶ στρατιὰν ἐκδεχόμενος παρὰ βασιλέως· ἤδη γὰρ ἦν πέμψας ἄγγελον ὡς αὐτὸν εὐθὺς καταχθέντος τοῦ στόλου ἀγγελοῦντα τὴν ἔφοδον τούτου καὶ ἅμα καιρὸν ἐπιτήδειον παραφυλάττων ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. καὶ ὁ μὲν οὕτως.

σημείωσαι ὡς ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς Μαχουμούτεα
ἐς Πελοπόννησον μετὰ στρατιᾶς κατὰ Ἐνετῶν

(8) βασιλεὺς δὲ πυθόμενος τὴν ἐς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν τῶν Ἐνετῶν καὶ τὸν τοῦ Ἰσθμοῦ τειχισμὸν οὐκέτι ἐν ἀναβολαῖς τὸ πρᾶγμα ἐτίθει, ἀλλ' εὐθὺς μετακαλεσάμενος Μαχουμούτεα τὸν πασίαν καὶ στρατιὰν αὐτῷ δοὺς ἱκανὴν ὁπλιτῶν τε καὶ τοξοτῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς τοὺς μαχιμωτάτους τε καὶ εὐοπλοτάτους ἐκπέμπει ἐς Πελοπόννησον.

(9) αὐτὸς δὲ καταστησάμενος πάντα τὰ ἐν τοῖς Βόστροις | καλῶς τε καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν φρουρούς τε καὶ φρουράρχους τῇ τε Ἰαΐτζῃ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν φρουρίων ἐγκαταστήσας, ὅσα μὴ κατέσκαψε, σατράπην τε καὶ στρατιὰν ἱκανὴν τῇ χώρᾳ καταλιπὼν ἄνδρα τῶν

11–12 καὶ ἡ ἄλλη – ἦν : Thuc. II 8,1 ἥ τε ἄλλη Ἑλλὰς ἅπασα μετέωρος ἦν

S p. 265–267 1 κρησαῖον S 3 ὅλη Ssl 5 S marg 17 ὡς Ssl : ἐς S 19 παραφυλάττων Spc (παρα- marg) 20–21 S marg 29 φρουράρχους Ssl : φρουράρχας S

ὀνομαστῶν παρ' αὐτῷ ἐπ' ἀνδρίᾳ καὶ στρατηγίᾳ καὶ λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν αὐτός τε καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς ἐπάνεισιν ἐς τὴν Ἀδριανοῦ φθινοπώρου λήγοντος ἤδη. καὶ ἓν δὴ καὶ ἑβδομηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, τρίτον δὲ καὶ δέκατον τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

3–5 finis anni 1462/63

S p. 267 3 ἓν Spc (in ras.) : τρίτον ut videtur Sac

ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΥ

ΞΥΓΓΡΑΦΗΣ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΠΕΜΠΤΗ

περιέχει ἥδε τόν τε πόλεμον Ἐνετῶν καὶ τὴν ἐς Βόστρους δευτέραν ἐσβολὴν τοῦ βασιλέως, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἐς Ἰλλυριοὺς πρώτην καὶ δευτέραν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως καὶ ὡς ὑπηγάγετο ταύτην καὶ πόλιν ἐτείχισεν ἐν αὐτῇ, χρόνου πλῆθος ἔτη τέσσαρα.

S p. 267 4 ἐσβολὴν Ssl : προσβολὴν S

1 (1) Μαχουμούτης δὲ ἀφικόμενος ἐς Πελοπόννησον στρατοπεδεύεται ἐκτὸς τοῦ Ἰσθμοῦ πρὸς τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ πέμψας ἄγγελον κρύφα κοινολογεῖται Ἀμάρῃ δηλῶν τε τὴν αὐτοῦ ἄφιξιν καὶ τῆς στρατιᾶς καὶ πυνθανόμενος τὰ ἐν τῷ Ἰσθμῷ πάντα καὶ τὰ τῶν πολεμίων, ὡς ἔχει· καὶ συνθέμενοι τὴν ἐπίθεσιν ἐς ἡμέραν ῥητὴν μετά γε συνθήματος ἡσύχαζον. (2) Ἐνετοὶ δὲ σπουδῇ τε πολλῇ καὶ προθυμίᾳ καὶ πολυχειρίᾳ χρώμενοι ἐς τὸ ἔργον ἐπετέλουν αὐτὸ ταχέως· καὶ γὰρ | ἅπαν τὸ τεῖχος ἐξήνυσαν πλὴν τριῶν ἢ τεττάρων σταδίων, οὐ μέντοι γε ἐς ὕψος ἱκανὸν ἦραν αὐτό, ἀλλ' ὅσον ἐκ τούτου ἀπομάχεσθαι ἀσφαλῶς.

συμβολὴ Μαχουμούτεω καὶ Ἐνετῶν ἐν τῷ Ἰσθμῷ
καὶ ἧττα Ἐνετῶν καὶ φυγὴ καὶ φόνος αὐτῶν

ἐν τούτῳ δὲ Ἀμάρης καιρὸν φυλάξας ἐς ἐπίθεσιν σημαίνει τῷ Μαχουμούτει, καὶ ἀπὸ ἑνὸς συνθήματος ὁρμηθέντες ἄμφω προσβάλλουσι τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων, ὁ μὲν ἐντός, ὁ δὲ ἐκτὸς ἐπιθέμενοι, βοῇ τε πολλῇ καὶ κραυγῇ καὶ ἀλαλαγμῷ χρωμένων τῶν στρατιωτῶν· καὶ γίνεται ἀγὼν ἐνταῦθα μέγας καὶ ὠθισμὸς καὶ μάχη καρτερὰ σταδὸν καὶ φόνος πολύς· ἐν ᾗ μικρὸν μὲν χρόνον ἀντέσχον οἱ Ἐνετοὶ δεξάμενοι τοὺς ὁπλίτας, ἔπειτα τραπέντες ἔφευγον ἀνὰ κράτος ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ, οἱ δὲ ὁπλῖται ἐπέκειντο κτείνοντες ἀφειδῶς καὶ ζωγροῦντες σφᾶς, ἕως ἀφίκοντο ἐς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς ναῦς. (3) ἐνταῦθα δὴ βίᾳ τε πολλῇ καὶ μόγις ἐσβάντες ἐς τὰς τριήρεις οἱ Ἐνετοὶ ἀνήχθησαν ἐπὶ μετεώρου μικρὸν ἀνακωχεύσαντες ὅσον ἐκτὸς βέλους εἶναι, καὶ ἐδέχοντο τοὺς ἀπὸ θαλάσσης νηχομένους· πολλοὶ γὰρ βιαζόμενοι ὑπὸ τῶν πολεμίων ῥίπτοντες τὰ ὅπλα ἔπιπτον ἐς τὴν θάλασσαν, οἱ δὲ καὶ σὺν ὅπλοις, καὶ ἀπενήχοντο οἱ μὲν ἐς τὰς ναῦς, οἱ δὲ καὶ ἀπεπνίγοντο βάρει τῶν ὅπλων. ἀπέθανον δὲ ἐν τῇ μάχῃ πλῆθος πολὺ | Ἐνετῶν, ἀστῶν τε καὶ ξένων, καὶ αὐτὸς ὁ στρατηγὸς ἀνὴρ ἀγαθὸς γενόμενος, ἐλήφθησαν δὲ καὶ ζῶντες ὀλίγῳ ἐλάσσους τριακοσίων.

S p. 267–269 3–4 καὶ τῆς στρατιᾶς S marg 9 ἐκ τούτου S marg 11–12 S marg 16 ἀλλαλαγμῶ S 19 ἀνακράτος S 21 σφᾶς S marg 22 τὲ Ssl 22–23 οἱ ἐνετοὶ S marg 23 ἀνακωχεύσαντες S marg 27 βάρει τῶν ὅπλων S marg 28 ἐνετῶν Ssl : τῶν πολεμίων S

διαρπαγὴ τοῦ στρατοπέδου τῶν Ἐνετῶν

(4) οἱ δὲ δὴ στρατιῶται διαρπάζουσι τὸ στρατόπεδον ὅλον· εὑρέθη δὲ ἐν αὐτῷ χρήματά τε πολλὰ καὶ ἔπιπλα καὶ ἐκπώματα καὶ ἄλλη τις οὐκ ὀλίγη ἀποσκευή τε καὶ χρεία, ἐλήφθη δὲ καὶ ὅπλα πολλά, τὰ μὲν ἀπὸ σκύλων τῶν νεκρῶν, τὰ δὲ καὶ ἀποκείμενα, καὶ μηχαναὶ παντοῖαι καὶ ὅσα τοιαῦτα.

2 (1) Μαχουμούτης δὲ μετὰ τοῦτο ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν εἴσεισιν ἐς τὴν μεσόγειαν Πελοποννήσου μετὰ τοῦ Ἀμάρεος ἐπὶ τὰ ἀποστάντα τῶν φρουρίων καὶ τοὺς ἄλλως νεωτερίσαντας Πελοποννησίων, καὶ ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις χειροῦται τά τε φρούρια καὶ τὰ ἄλλα πάντα, τὰ μὲν βίᾳ τοῖς ὅπλοις, τὰ δὲ καὶ πειθοῖ προσαγόμενος.

προσχώρησις Ἄργους τῷ Μαχουμούτει καὶ ἀποίκισις Ἀργείων ἐς τὸ Βυζάντιον καὶ κατασκαφὴ Ἄργους

(2) μετὰ δὲ τοῦτο ἀφικνεῖται ἐς Ἄργος, πόλιν τῶν Ἐνετῶν, καὶ στρατοπεδεύεται πρὸ τοῦ ἄστεος καὶ προσφέρει λόγους τοῖς ἐν αὐτῷ περὶ ἐνδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ ἄστεος. οἱ δὲ Ἀργεῖοι ὁρῶντες τό τε πλῆθος τῆς στρατιᾶς περιστοιχίσαν τὴν πόλιν κύκλῳ τό τε σφῶν τεῖχος ἀσθενὲς καὶ ἐπίμαχον ὅλον, ἐπικουρίαν τε μηδεμίαν ποθὲν ἢ ἔχοντες | ἢ ὅλως ἕξειν ἐλπίζοντες καὶ δείσαντες, μὴ ἐκ προσβολῆς βίᾳ ληφθῶσι τοῖς ὅπλοις καὶ ἀπόλωνται, παραδιδόασιν ἀμαχὶ ἑαυτούς τε καὶ τὴν πόλιν Μαχουμούτει τὰ πιστὰ λαβόντες. (3) ὁ δὲ πάντας μὲν αὐτοὺς ἀποικίζει ἐς τὸ Βυζάντιον σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ τοῖς ὑπάρχουσι πᾶσι σῶς καὶ κακῶν ἀπαθεῖς, τὴν δὲ πόλιν κατέσκαψε.

διαθέμενος δὲ τὰ ἐν Πελοποννήσῳ πάντα καλῶς τε καὶ ὡς ἦν αὐτῷ κατὰ νοῦν καὶ φρουροὺς τοῖς φρουρίοις πᾶσιν ἐγκαταστήσας ἄνδρας τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς τοὺς μαχιμωτάτους τά τε ἄλλως νεωτερίσαντα διορθωσάμενός τε καὶ παραδοὺς Ἀμάρει πάντα, αὐτὸς λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τούς τε ζωγρηθέντας ἄνδρας ἐν τῷ Ἰσθμῷ καὶ οὓς εὗρεν ἐν τοῖς φρουρίοις τῶν Ἐνετῶν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς νεωτερίσαντας Πελοποννησίων καὶ λείαν τινὰ οὐ πολλὴν ἐπάνεισιν ἐς τὴν Κωνσταντίνου χειμῶνος μεσοῦντος ἤδη. (4) βασιλεὺς δὲ τοὺς μὲν Ἀργείους πάντας

31 hiems anni 1463/64

S p. 269–270 1 S marg 5 σκύλλων S 8 ἐς τὴν μεσόγειαν πελοποννήσου S marg : ἐς πελοπόννησον S 9 νεωτερήσαντας S 10 τε Ssl καὶ τὰ ἄλλα πάντα S marg 12–13 S marg 16 ἀργεῖοι S marg 20 ἀπόλλωνται S ἀμαχὶ S marg 24 πάντα S marg 26–27 pro νεωτερήσαντα (sic) aliquid, sed eras. S marg 29 νεωτερήσαντας S

κατοικίζει ἐν τῇ μονῇ τῇ Περιβλέπτῳ καλουμένῃ δοὺς αὐτοῖς καὶ οἰκίας καὶ ἀμπέλους καὶ ἀγρούς, τοὺς δὲ ληφθέντας ἄνδρας, οὓς ἔφην, τῶν πολεμίων τούς τε ἐν τοῖς φρουρίοις ἁλόντας τούς τε νεωτερίσαντας Πελοποννησίων πάντας ἀπέκτεινεν.

σημείωσαι ὡς ἐτελέσθησαν τὰ ἐν Ἑλλησπόντῳ φρούρια παρὰ τοῦ Ἰαγούπη καὶ ἐπεσκευάσθησαν καλῶς καὶ ὁ πορθμὸς ἐκλείσθη

3 (1) ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ | Ἰαγούπης, ὁ σατράπης Καλλιουπόλεως, τὰ ἐν Ἑλλησπόντῳ φρούρια ἐξετέλεσε καὶ φρουρὰν ἐγκατέστησε τούτοις καὶ ὅπλα εἰσήνεγκε πλεῖστα καὶ μηχανὰς ἐπέστησε πετροβόλους καὶ ἀφετήρια, δι' ὧν ἔμελλε τὸν ἔσπλουν ἀεὶ καὶ ἔκπλουν κωλύειν τῶν ἀναπλεόντων ἢ καταπλεόντων σκαφῶν, ὅτε καὶ ὧν βούλοιτο, τά τε ἄλλα πάντα πεποίηκε κατὰ τὴν τοῦ βασιλέως ὑφήγησιν. (2) καὶ ἀπετελέσθη ἔργον μέγα καὶ πάντων ἐξῃρημένον καὶ λόγου πολλοῦ καὶ θαύματος ἄξιον, ὅπερ οὔτε τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τις οὔτε τῶν πάλαι μεγάλων βασιλέων καὶ στρατηγῶν, Ῥωμαίων τέ φημι καὶ Περσῶν, ἐπὶ νοῦν ἐβάλετό ποτε οὔτε ἐδυνήθη βαλών, διαστῆσαί τε τὴν ἄνω θάλασσαν τῆς κάτω θαλάσσης καὶ τελείως ἀπεῖρξαι καὶ ὅλως ἄβατόν τε καὶ ἄπλωτον καταστῆσαι τοῖς ἀναπλεῖν ἢ καταπλεῖν βουλομένοις πᾶσι, πλὴν οἷς βούλοιτο, ὥσπερ πύλας ἑκατέρωθεν τὰ φρούρια ἐπιθεὶς καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας πετροβόλους, δι' ὧν πόρρωθεν ἀνασοβοῦνται καὶ τριήρεις καὶ ὁλκάδες αἱ μέγισται καὶ ἄλλο πᾶν καὶ μικρὸν καὶ μέγα ἀκάτιον εὐθὺς δὴ καὶ μόνον πλησιάσαντα καταγνύμενά τε καὶ ἀπολλύμενα τοῖς ἐκ τῶν μηχανῶν ἀφιεμένοις παμμεγέθεσι λίθοις ὥσπερ τῇ Σκύλλῃ συμπλακέντα καὶ | τῇ Χαρύβδει. (3) Ξέρξης μὲν γὰρ ἔζευξε πάλαι τὸν Ἑλλήσποντον τοῦτον, ἀλλὰ σχεδίᾳ καὶ γεφύρᾳ ξυλίνῃ, ἥτις οὔτε πρός τε τὰς τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θαλάσσης ἐμβολὰς ἐπὶ πολὺ ἂν ἀντισχεῖν ἐδυνήθη, καὶ μέντοι γε οὐδὲ ἀντέσχε, καὶ ἐχθρῶν ἐπελθοῦσα δύναμις ῥᾳδίως ἂν αὐτὴν βίᾳ διέλυσεν. ἐνταῦθα δὲ οὐδέν τι τοιοῦτον ὅλως οὔτε ἔστιν οὔτε γενέσθαι δύναται· οὔτε γὰρ θαλάσσης τε καὶ ἀνέμων ἐμβολαὶ καὶ ἐπίρροιαι οὔτε ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ἐπελθοῦσα δύναμις δύνανται ταύτην παραβάψαι τὸ σύνολον

2 οὓς ἔφην : 183,27–30

S p. 270–272 ad 2–4 spectans ση(μείωσ)αι S marg 3 pro τῶν πολεμίων aliquid (fort. ἐνετῶν), sed eras. S marg νεωτερήσαντας S 5–6 S marg 10 ἀεὶ Ssl 15 φημὶ S marg ad 16sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg 16 ἐβάλετό scripsi coll. 26,9 : ἐβάλλετό S 18 ἄπλοτον S 23–24 -μένοις παμμεγέθεσι λίθοις Spc (in ras.) 24 χαρύβδῃ S 26 ξυλήνῃ S τὰς Ssl 31 παραβάψαι S, defendit Grecu : παραβλάψαι Müller Dethier

ἢ καὶ ὁπωσοῦν βιάσασθαι· οὕτως ἀνάλωτός τε καὶ ἰσχυρὸς ὁ δεσμὸς οὗτος ἐγεγόνει καὶ ἡ σχεδία αὕτη.

σημείωσαι ὅπως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως ἐστράτευσεν ὁ βασιλεὺς Παιόνων ἐπὶ Ἰάϊτζαν καὶ εἷλε ταύτην προδοσίᾳ ἐνδόντων τῶν ἐν αὐτῇ· ὁμοίως καί τινα τῶν ἄλλων φρουρίων ἔλαβεν ὁμολογίᾳ

4 (1) τοῦ δ᾽ αὐτοῦ χειμῶνος καὶ βασιλεὺς ὁ Παιόνων τε καὶ Δακῶν ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Δαλματῶν καὶ Βόστρων χώραν, ἣν πρώην ἐχειρώσατο βασιλεύς, ὅπως, εἰ δύναιτο, κατάσχῃ ταύτην καὶ τὰ ἐν αὐτῇ φρούρια ἐξέλῃ καὶ μάλιστα δὴ τὴν Ἰάϊτζαν ἐξελάσας τοὺς βασιλέως φρουρούς. (2) δεινότατον γάρ οἱ πάντων ἐδόκει εἶναι καὶ τῆς αὐτοῦ χώρας τε καὶ ἀρχῆς βλάβη τε μεγίστη καὶ κατάλυσις προφανὴς ἡ τῆς χώρας ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ φρουρίων παρὰ τοῦ βασιλέως κατάσχεσις ἐν ἐπικαίρῳ τε τῆς αὐτοῦ κειμένης καὶ πάντοθεν ὁμόρου τῇ Παιόνων οὔσης καὶ πρὸς καταδρομὴν ταύτης ἐπιτηδείας. (3) προσ-|βαλὼν οὖν αὐτῇ μετὰ στρατιᾶς ἱκανῆς καὶ παρασκευῆς ἀφιστᾷ μὲν εὐθὺς τὰ πλείω τῶν φρουρίων ἀπὸ τοῦ βασιλέως, τὰ μὲν πειθοῖ καὶ λόγοις προσαγόμενος, τὰ δὲ φόβῳ καὶ ἀπειλαῖς, ἔστιν ἃ δὲ καὶ τοῖς ὅπλοις καταστρεψάμενος. ἐς δὲ τὴν Ἰάϊτζαν ἐλθὼν αἱρεῖ καὶ ταύτην ἀπόνως τῶν ἔνδον στασιασάντων τε καὶ σφαγὰς ἐργασαμένων ἀλλήλων καὶ προσχωρησάντων ἑκουσίως αὐτῷ. διαγαγὼν δὲ οὐ πολλὰς ἡμέρας αὐτοῦ καὶ φυλακὰς καταστησάμενος ἰσχυρὰς ἐν αὐτῇ τε καὶ τοῖς ἄλλοις φρουρίοις, ἄνδρας καταφράκτους τε καὶ μαχίμους, καὶ ὅπλα καὶ σῖτον ὅτι πλεῖστον εἰσαγαγὼν ἀνεχώρησεν ἐπ᾽ οἴκου. καὶ ὁ μὲν οὕτως.

5 (1) βασιλεὺς δὲ τοῦτο πυθόμενος καὶ βαρέως διατεθεὶς πρὸς τὴν ἀκοὴν παρεσκευάζετο εὐθὺς ἐκστρατεῦσαι χειρὶ πολλῇ καὶ δυνάμει οὐ μόνον κατὰ τῆς Βόστρων καὶ τῶν ἀποστάντων φρουρίων, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐς αὐτὴν τὴν Παιόνων ἐσβαλεῖν. στρατιὰν τοίνυν ὅτι πλείστην ἀγείρας, ἱππικήν τε καὶ πεζικήν, καὶ ὅπλα πολλὰ καὶ μηχανὰς πετροβόλους καὶ ἀφετήρια ξυναγαγὼν καὶ καλῶς παρασκευασάμενος πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι χειμῶνος εὐθὺς ἦρος ἀρχομένου ἔξεισι κατ᾽ αὐτῶν.

---

6 hiems anni 1463/64 30 ver anni 1464

S p. 272–273 1 καὶ ὁπωσοῦν Spc (in ras.) 3–5 S marg 9 ἐξέλῃ S marg : αἱρήσῃ S 10 φρουρούς Ssl 11 τε² Ssl 14 προσκαταδρομὴν S ad 14sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg 19 τὲ Ssl 22 φρουρίοις Ssl : τῶν φρουρίων S 23 καὶ ὁ μὲν οὕτως S marg 24–25 διατεθεὶς πρὸς τὴν ἀκοὴν S marg : ἐνεγκὼν τὸ πρᾶγμα S

κίνησις δευτέρα τοῦ βασιλέως κατὰ Παιόνων καὶ Βόστρων

(2) ἄρας οὖν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ, ἱππικῷ καὶ πεζικῷ, | συνεπαγόμενος ἅμα οἱ καὶ τὰς μηχανὰς καὶ χαλκὸν καὶ σίδηρον ὅτι πολὺν γίνεται κατὰ τὴν χώραν τῶν Βόστρων. καὶ γενόμενος ἐν αὐτῇ πρῶτον μὲν ἔγνω δεῖν ἐς Ἰάϊτζαν ἐλθεῖν καὶ ἐπιχειρῆσαι ταύτῃ, εἴ γε δύναιτο παραστήσασθαι ἢ ὁμολογίᾳ ἢ τοῖς ὅπλοις βίᾳ, ἔπειτα καὶ πρὸς τὰ ἄλλα χωρῆσαι.

πολιορκία δευτέρα Ἰαΐτζης

(3) προσελάσας οὖν αὐτῇ καὶ στρατόπεδον βαλόμενος πρὸ τοῦ ἄστεος λόγους προσφέρει πρῶτον τοῖς ἐν αὐτῷ περί τε ἐνδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ ἄστεος τὰ πιστὰ λαβοῦσιν. ὡς δ᾽ οὐκ ἔπειθε, πρῶτα μὲν τὰ ἔξω τῆς χώρας ἐδῄωσε καὶ ἐνέπρησε πάντα, ἔπειτα χάρακα πρὸ τοῦ ἄστεος βαλόμενος καὶ κύκλῳ περιλαβὼν τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει. καὶ ἡμέρας μέν τινας οὐ πολλὰς κατέσειε τὸ τεῖχος καὶ κατερρίπτει ταῖς μηχαναῖς· ὡς δ᾽ ἱκανὸν ἐδόκει αὐτῷ τὸ καταρριφθέν, παρεσκευάζετο προσβαλεῖν τῷ τείχει πάσῃ χειρὶ καὶ δυνάμει.

προσβολὴ τοῦ βασιλέως πρώτη ἐς Ἰάϊτζαν καὶ ἀποτυχία

(4) καλῶς οὖν ἐκτάξας τε καὶ ὁπλίσας τὴν στρατιὰν προσέβαλλε πανταχόθεν, ἐπὶ δὲ τὸ κατερριμμένον τοῦ τείχους ἔταξεν ἑαυτὸν σὺν τῇ ἰδίᾳ αὐλῇ καὶ τῷ ἀκραιφνεῖ τοῦ στρατοῦ, ὁπλίταις τέ φημι καὶ τοξόταις καὶ σφενδονήταις καὶ τουφακοφόροις τὰ μάλιστα. εὐθὺς οὖν λαβόντες οἱ στρατιῶται | τὸ σύνθημα, μέγα καὶ φοβερὸν ἀλαλάξαντες ὁρμῇ πολλῇ καὶ σπουδῇ ἐχώρουν δρόμῳ ἐπὶ τὸ κατερριμμένον τοῦ τείχους καὶ ἐπιβαίνειν ἐπειρῶντο βίᾳ. (5) οἱ δὲ δὴ Παίονες ἀντεπίασι καὶ αὐτοὶ μάλα θρασέως τε καὶ εὐρώστως μετὰ κραυγῆς ἀσήμου καὶ βοῆς. καὶ συνίσταται δὴ μάχη καρτερὰ συσταδὸν καὶ μέγας ἀγὼν ἐνταῦθα καὶ ὠθισμὸς πολὺς καὶ βοὴ συμμιγὴς παρ᾽ ἀμφοτέρων καὶ βλασφημία καὶ φόνος οὐκ ὀλίγος καὶ ἀμφοτέρων ἀνδρῶν ἀγαθῶν γινομένων, τῶν μὲν βιαζομένων εἰσελθεῖν καὶ λαβεῖν τὸ ἄστυ, τῶν δὲ ἀπεώσασθαι τούτους καὶ φυλάξαι τὰ ὄντα, παῖδάς τέ φημι καὶ γυναῖκας καὶ τὰ τιμιώτατα. (6) καὶ ποτὲ μὲν βιαζόμενοι οἱ ὁπλῖται τοὺς Παίονας ἐπεκράτουν καὶ ἐπέβαινον τοῦ τείχους, ποτὲ δὲ πάλιν ὠθού-

---

S p. 273–275 1 S marg 4 χῶραν S 8 S marg 9 βαλόμενος Dethier : βαλλόμενος S 10 τοῖς ἐν αὐτῶ S marg 13 βαλόμενος scripsi : βαλλόμενος S 16 προσβαλεῖν Dethier : προσβαλλεῖν S : προσβάλλειν Müller 17 S marg 23 κατερριμένον S

μενοι ὑπὸ τῶν Παιόνων ἐξηλαύνοντο βίᾳ· καὶ ἀπέθνησκον αὐτοῦ οὐκ ὀλίγοι μαχόμενοί τε καὶ πίπτοντες. καὶ τοῦτο ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ἐγίνετο μαχομένων ἀμφοτέρων γενναίως. ἔπειτα ἐπεκράτουν πολλῷ οἱ Παίονες, καὶ οἱ ὁπλῖται πιεζόμενοι σφόδρα ἐκακοπάθουν πίπτοντες αὐτοῦ πολλοὶ γενναῖοι καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες. (7) βασιλεὺς δὲ ὁρῶν οὕτω κακοπαθοῦντας καὶ ἀπολλυμένους τοὺς ἄνδρας βαρέως ἔφερε σφόδρα καὶ τότε μὲν ἀναχώρησιν σημάνας ἐκέλευσεν ἔξω γενέσθαι βελῶν· | καὶ ἀνεχώρουν.

δευτέρα προσβολὴ καὶ ἀποτυχία

μετὰ δὲ τοῦτο πάλιν ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις διαναπαύσας τε τὴν στρατιὰν καὶ ὁπλίσας καὶ ἐκτάξας καλῶς προσέβαλλεν ἰσχυρῶς τῷ πολίσματι (καὶ ἡγεῖτο πρῶτος αὐτὸς) ἆθλά τε προκηρύξας, τὰ δὲ καὶ προθείς, πλεῖστα καὶ μέγιστα καὶ τιμὰς καὶ χάριτας οὐκ ὀλίγας τοῖς πρώτοις ἐπιβᾶσι τοῦ τείχους, προσέτι δὲ καὶ διαρπαγὴν καὶ σκυλμὸν προσημάνας πάντων τῶν ἐν τῷ ἄστει. (8) καὶ οἱ στρατιῶται μέγα καὶ φοβερὸν ἀλαλάξαντες εὐθὺς οἷά τινες πτηνοὶ ὁρμῇ πολλῇ καὶ δρόμῳ ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ λογισμῷ χωροῦσιν ἐπὶ τὸ τεῖχος καὶ ἐπιβαίνειν ἐπειρῶντο τούτου, οἱ μὲν κλίμακας ἐπιτιθέντες, οἱ δὲ σχοίνους ἐξαρτῶντες, οἱ δὲ πασσάλους ἐγκαταπηγνύντες τῷ τείχει, οἱ δὲ ἄλλῳ τῳ τρόπῳ τῷ δυνατῷ βιαζόμενοι εἰσελθεῖν. ἅτε γὰρ τοῦ βασιλέως παρόντος καὶ θεωμένου τὰ δρώμενα καὶ τὴν ἑκάστου καὶ ὁρμὴν καὶ σπουδὴν καὶ ῥώμην καὶ ἀνδρίαν καὶ τάξιν καὶ ἆθλα μέγιστα προσδοκῶντες ἐκ τούτου λήψεσθαι οὐ μικρὰ ἐφρόνουν, ἀλλ' ἕκαστος πρῶτος αὐτός τε εἶναι ἐβούλετο καὶ ὁ τοῦ τείχους ἐπιβὰς καὶ ὁ Παίονα κτείνας καὶ ὁ τὴν σημαίαν τῷ τείχει καὶ τῇ ἐπάλξει προσαγαγών. (9) οἱ δὲ δὴ Παίονες εὐρώστως μάλα καὶ μετὰ θράσους ὅτι πολλοῦ | καὶ ὁρμῆς καὶ τάχους σὺν βοῇ ἀσήμῳ ἀπήντων τε καὶ ἐδέχοντο τούτους γενναίως καὶ ἰσχυρῶς. καὶ συνίσταται μάχη τις ἐνταῦθα καρτερὰ καὶ φρικώδης, καὶ οἵαν οὐδεὶς οὔτ' εἶδεν οὔτ' ἤκουσεν ἐπὶ τειχομαχίᾳ γεγενημένην ποτέ, καὶ μάλιστα δὴ περὶ τὸ κατερριμμένον τοῦ τείχους.

---

16 οἷα τινες πτηνοί : cf. Arr. An. IV 18,6. 19,3 **28–p. 188,2** καὶ συνίσταται – μεθυσθέντες γάρ : Thuc. VII 70,2 ναυμαχία . . . καὶ ἦν καρτερὰ καὶ οἵα οὐχ ἑτέρα τῶν προτέρων. πολλὴ μὲν γὰρ ἑκατέροις προθυμία

S p. 275–277 **3** ἀμφοτέρων S marg **4** αὐτοῦ Ssl **9** S marg **11** ἐκτάξας Spc (ἐκ sl) **19** πασάλους S **23** ἐκ τούτου S marg **29** οἷαν S

σημείωσαι πόλεμον ἰσχυρόν

μεθυσθέντες γὰρ τῷ πολέμῳ καὶ ὅλους δι᾽ ὅλων ἑαυτοὺς ἐκδόντες ὀργῇ καὶ θυμῷ καὶ σχεδὸν τὴν φύσιν ἠγνοηκότες κατέκαινον ἀλλήλους καὶ κατέκοπτον ἀνοικτὶ βάλλοντες, βαλλόμενοι, τιτρώσκοντες, τιτρωσκόμενοι, φονεύοντες, φονευόμενοι, βοῶντες, ὑβρίζοντες, βλασφημοῦντες, μηδενὸς ἐπαισθανόμενοι τῶν παρόντων ὅλως ἢ τῶν δρωμένων, ὥσπερ οἱ μαινόμενοι. (10) ἔπιπτον οὖν πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες μαχόμενοι τῶν τε ὁπλιτῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς μάλιστα ἀφειδοῦντές τε ἑαυτῶν καὶ αἰσχυνόμενοι τῷ πρὸ ὀφθαλμῶν ὁρᾶν τὸν βασιλέα· σὺν αὐτοῖς γὰρ ἦν ἀγωνιζόμενος. οἱ δὲ δὴ Παίονες ἐπεκράτουν πολλῷ πανταχοῦ ἄνωθέν τε μαχόμενοι καὶ ἐξ ὑπερδεξίων βάλλοντες καὶ μάλα εὐρώστως ἀγωνιζόμενοι· ἦσαν γὰρ ἅπαντες ἀγαθοὶ καὶ μάχιμοι ἄνδρες ἀριστίνδην ἐξειλεγμένοι.

(11) βασιλεὺς δὲ ὁρῶν τοὺς ἄνδρας φθειρομένους παρὰ πολὺ τό τε ἔργον οὐδαμοῦ προχωροῦν ἔτι, ἀλλ᾽ εἰς ἀδύνατα σχεδὸν καθιστάμενον τὸ πολέμῳ καὶ ὅπλοις ἐκ προσβολῆς βίᾳ τὸ ἄστυ ἑλεῖν, λιμῷ δὲ μόνον καὶ πολιορκίᾳ μακρᾷ, ἀναχώρησιν ἐσή|μαινε τῇ στρατιᾷ· καὶ ἐγένοντο ἔξω βελῶν. (12) ἀναχωρήσας οὖν ἐς τὸ στρατόπεδον ὁ βασιλεὺς παρεσκευάζετο ἐς μὲν τὸ ἄστυ στρατιὰν ἱκανὴν ἀπολιπεῖν πολιορκοῦσάν τε καὶ φυλάσσουσαν τοῦ μή τι τῶν ἔνδον ἐξαγαγεῖν ἢ τῶν ἔξωθεν εἰσκομίσασθαι, αὐτὸς δὲ σὺν τῇ λοιπῇ στρατιᾷ ἔς τε τὴν ἄλλην χώραν ἐσβαλεῖν ἐπὶ τὰ ἀποστάντα τῶν φρουρίων, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐς τὴν Παιόνων.

ἔλασις τοῦ βασιλέως Παιόνων κατὰ βασιλέως

6 (1) ἐν τούτῳ δὲ ἧκεν ἀγγελία φράζουσα τὸν βασιλέα Παιόνων στρατιὰν ὅτι πλείστην ἀγείραντα ὅσον οὐκ ἤδη ἐπιέναι αὐτῷ. οὗτος γάρ, εὐθὺς ὡς ἔγνω τὴν ἐς τὴν Βόστρων ἐσβολὴν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν τοῦ ἄστεος Ἰαΐτζης πολιορκίαν, στρατιὰν μεγάλην ἀθροίσας καὶ πᾶσιν οἷς εἶχεν ἱκανῶς παρασκευασάμενος ἐξῄει ἐναντία τῷ βασιλεῖ νομίσας οὕτως ἢ λύσειν τὴν πολιορκίαν τοῦ ἄστεος τρέψας εἰς ἑαυτὸν τόν τε βασιλέα καὶ τὴν στρατιὰν ἢ δίχα διαιρεθείσης τῆς στρατιᾶς εἴς τε πόλεμον καὶ πολιορκίαν ἀσθενεστέρῳ χρήσαιτο προσπολεμῆσαι τῷ βασιλεῖ· ἀλλ᾽ ἐσφάλη τῆς γνώμης. (2) βασιλεὺς γὰρ τοῦτο μαθὼν

4–6 βάλλοντες – βλασφημοῦντες : cf. ad 54,17–19

S p. 277–278 1 S marg 3 σχεδὸν Ssl 8 τε Ssl 11 ἐξυπερδεξίων S 12 βάλοντες S 14 παραπολὺ S 16 τὸ[1] Spc (in ras.) 21 χῶραν S 23 S marg 25 οὗτος – 32 γνώμης (praeposito verbo ζήτει) S marg 31 χρήσαιτο S : χρήσεσθαι Müller 32 γὰρ Spc (in ras.)

αὐτὸς μὲν ἐς Ἰάϊτζαν μένειν ἐγνώκει δεῖν πολιορκῶν καὶ μηδαμοῦ ταύτης ἀπαναστῆναι, Μαχουμούτεα δὲ δοὺς αὐτῷ στρατιὰν ἱκανήν, ἱππικήν τε καὶ πεζικήν, καὶ μέρος οὐκ ὀλίγον τῆς ἰδίας αὐλῆς ἐξέπεμψεν ἐναντία τῷ βασιλεῖ Παιόνων· οὐ γὰρ αὐτός γε ἠξίωσε διὰ μάχης τούτῳ ἰέναι.

(3) Μαχουμούτης δὲ τὴν στρατιὰν ἀναλαβὼν ἤλαυνε κατὰ σπουδήν· καὶ γενόμενος ἔγγιστά που τῶν πολεμίων στρατοπεδεύεται αὐτοῦ. ἦν δὲ τὸ μεταξὺ τοῖν στρατοπέδοιν στάδιά που μάλιστα πέντε καὶ εἴκοσιν ὥστε ἀλλήλους ὁρᾶν, διεῖργε δὲ αὐτοὺς μέσος ἀπ᾽ ἀλλήλων Ἐρυγὼν ποταμός, ὅς τῇ ἐπιχωρίῳ φωνῇ νῦν Βρῦνος καλεῖται· ἐνταῦθα γὰρ ἦν ἐστρατοπεδευκὼς πέραν τοῦ ποταμοῦ ὁ τῶν Παιόνων βασιλεύς. | (4) Μαχουμούτης μὲν οὖν ἐβούλετο διαβὰς τὸν ποταμὸν ξυμμῖξαι τοῖς Παίοσι, βασιλεὺς δὲ πέμπων διεκώλυεν αὐτὸν μηδεμίαν ἀνάγκην εἶναι λέγων τό γε νῦν ἔχον τῆς τοῦ ποταμοῦ διαβάσεως, ἀλλ᾽ ἀρκεῖ μένοντα αὐτόθι ἐφεδρεύειν τοῖς τῶν πολεμίων πράγμασι. Μαχουμούτης μὲν οὖν ἔμενεν ἡσυχάζων καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀποσκοπῶν.

(5) ὁ δὲ τῶν Παιόνων ἡγεμών, ὡς ἔγνω τόν τε βασιλέα πολιορκοῦντα τὸ ἄστυ καὶ μηδαμοῦ τούτου ἀπανιστάμενον καὶ τὸν Μαχουμούτεα μετὰ στρατιᾶς ὅτι πλείστης ἐφεδρεύοντα αὐτῷ, ἀπογνοὺς ὅλως τοῦ φανερῶς δύνασθαι βοηθῆσαι τῷ ἄστει, πέμψας ἄγγελον κρύφα διειλέχθη τοῖς ἐν αὐτῷ ἀντέχειν τε καὶ μηδαμοῦ ἐνδιδόναι ὡς ταχείας τε οὔσης τῆς τοῦ βασιλέως ἀναχωρήσεως πάλιν, καὶ αὐτὸς δὲ οὐ περιιδεῖν, ἀλλὰ καιροῦ καλοῦντος καὶ χρείας ἀναγκαίας κατεπειγούσης βοηθήσειν τὰ δυνατὰ ἐγγὺς αὐτοῦ που τυγχάνων. κἀκείνοις μὲν ταῦτα.

ἀναχώρησις τοῦ βασιλέως Παιόνων καὶ φυγὴ ἄτακτος
καὶ αἰσχρὰ καταδιώξαντος αὐτὸν Μαχουμούτεω

αὐτὸς δὲ τὸ στρατόπεδον ἐμπρήσας νυκτὸς ἀπάρας ᾤχετο σὺν τῇ στρατιᾷ. (6) Μαχουμούτης δ᾽, ὡς ᾔσθετο, κατὰ τάχος διαβὰς τὸν ποταμὸν ἤλαυνε κατὰ σπουδὴν διώκων καὶ καταλαβὼν αὐτοὺς συμβάλλει τοῖς ὄπισθεν μέρος οὖσι τῆς στρατιᾶς οὐκ ὀλίγον ἐς φυλακὴν τῶν σκευοφόρων καὶ τρεψάμενος ἐδίωκε μέχρι τῆς ἄλλης στρατιᾶς· οἱ δ᾽ ἐπεισπεσόντες ἄφνω διετά|ραξάν τε αὐτὴν καὶ τὸν βασιλέα, καὶ φυγὴ γίνεται καρτερὰ πάντων ὁμοῦ φευγόντων ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ λογισμῷ. (7) Μαχουμούτης δὲ εἵπετο κτείνων τε καὶ φονεύων σφᾶς ἀνοικτί, διώξας δὲ μέχρι πολλοῦ καὶ φόνον πολὺν ἐργασάμενος καὶ πολλοὺς ζωγρήσας ἀνεχώρησε καὶ ἧκεν ἐς βασιλέα

S p. 278–280 4 ἠξίωσε Ssl : ἠξίου S διαμάχης S 14 ἀρκεῖ S : ἀρκεῖν edd. 20 τῷ ἄστει S marg 22 τὲ Ssl 25–26 S marg 28 κατὰ τάχος Spc 29–30 συμβάλλει Ssl : προσβάλλει S

λαβὼν πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὰς ἁμάξας καὶ ὅπλα καὶ ἵππους καὶ σκευοφόρους αὐτούς. ἀπέθανον δὲ τῶν πολεμίων πλεῖστοι, ἐλήφθησαν δὲ καὶ ζῶντες ὀλίγῳ ἐλάσσους διακοσίων, οὓς ὕστερον ἀγαγὼν ἐν Βυζαντίῳ πάντας ἀπέκτεινεν ὁ βασιλεύς.

(8) αὐτὸς δὲ ἡμέρας οὐ πολλὰς ἐπιμείνας τῇ πολιορκίᾳ καὶ πολυτρόπως πειράσας τοῦ ἄστεος, ὡς οὐδὲν ἤνυεν, ἀπογνοὺς τὴν αἵρεσιν τούτου, ἀναλαβὼν τὴν στρατιὰν τρέπεται πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν φρουρίων καὶ παραστησάμενος ταῦτα ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις τοῖς μέν, ὅσα γε ἐδόκει αὐτῷ, φρουρὰς ἐγκαθίστησιν ἰσχυράς, ἔστιν ἃ δὲ καὶ κατέσκαψε· τοὺς δὲ ἄνδρας ἀπέκτεινε, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραποδίσατο. (9) καταδραμὼν δὲ καὶ τῆς ἄλλης χώρας τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ δὴ καὶ τῆς Παιόνων οὐκ ὀλίγον, καὶ λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν αὐτὸς καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς καὶ σατράπην τῇ χώρᾳ καταλιπὼν θέρους λήγοντος ἤδη ἐπάνεισιν ἐς τὴν Κωνσταντίνου καὶ διέλυσε τὴν | στρατιάν. καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς οὕτως.

ἐκστρατεία τῶν Ἐνετῶν κατὰ τῆς Λέσβου ναυσὶν ἑβδομήκοντα

7 (1) Ἐνετοὶ δὲ τοῦ αὐτοῦ θέρους ἐστράτευσαν ἐπὶ Λέσβον καὶ Μιτυλήνην τριήρεσιν ἑβδομήκοντα καὶ ὁλκάσι μεγάλαις καὶ τρισχιλίοις ὁπλίταις, οὓς εἶχον ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων, ἔφερον δὲ καὶ ὅπλα πολλὰ ἐν ταῖς ὁλκάσι καὶ μηχανὰς πετροβόλους καὶ ἀφετήρια καὶ κλίμακας καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀποσκευὴν τῶν ἐς τειχομαχίαν ἐπιτηδείων. (2) καὶ ἀφικόμενοι ἐς Λέσβον κατῆραν ἐς τὸν λιμένα Μιτυλήνης καὶ ἀποβάντες στρατόπεδον τιθέασι πρὸ τῆς πόλεως καὶ προσφέρουσι λόγους τοῖς ἐν τῇ πόλει περὶ ἐνδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ τῆς πόλεως. οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο· ἦσαν γὰρ ἐν αὐτῇ φρουροὶ ἄνδρες λογάδες κατάφρακτοι τετρακόσιοι τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς.

(3) οἱ δὲ πρῶτον μὲν ἔκειραν μέρος τι τῆς γῆς (οὐ γὰρ ἐβούλοντο πᾶσαν δῃῶσαι προσδοκῶντες αὐτὴν λήψεσθαι), μετὰ δὲ τοῦτο περισχόντες ἐν κύκλῳ πᾶσαν τὴν πόλιν τῷ στρατῷ κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν ταῖς ναυσὶ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσαντες ἐπολιόρκουν. (4) καὶ τοῦ μὲν τείχους αὐτοὶ μὲν κατέσειον ἡμέρας τι μέρος μικρὸν ταῖς μηχαναῖς καὶ κατερρίπτουν, οἱ δὲ ἐν τῇ πόλει πάλιν ἀνώρθουν αὐτὸ νυκτὸς λίθους καὶ ξύλα καὶ χοῦν ἐπιφοροῦντες· προσέτι δὲ καὶ κεραίας μεγάλας ἐπάγοντες περιεσταύρουν τὸ τεῖχος, τὰς δὲ καὶ ἐξαρτῶντες

17 aestas anni 1464

S p. 280–281 1 ἁμάξας S 5 ἡμέρας οὐ Spc (in ras.) 13 λήγοντος S marg : μεσοῦντος S 16 S marg 18 μεγάλαις Ssl 21 ἄλλην Ssl 28 λήψεσθαι S marg : χειρώσασθαι S

ἀλύσεσιν | ἀνέκλων τὴν φορὰν τῶν λίθων, καὶ οὐδὲν τοσοῦτον ἔβλαπτον. (5) ἐγίνοντο δὲ καὶ καθ' ἡμέραν ἀκροβολισμοί τινες καὶ ἐπεκδρομαὶ ἐπεξιόντων τῶν βασιλείων τοῖς Ἐνετοῖς· οὐ μὴν καὶ ἀπέθνῃσκόν τινες, ἀλλ' ἐτιτρώσκοντο μόνον πολλοί. ὑπώρυττον δὲ καὶ τὸ τεῖχος ἔστιν οὗ ὑπονόμους πρὸς τὴν πόλιν ποιοῦντες καὶ κλίμακας ἐπήγνυσαν καὶ μηχανὰς παντοίας ἐξήρτυον. (6) προσεχώρησαν δὲ αὐτοῖς καὶ τῶν ἄλλων πολισμάτων δύο· καὶ ἦσαν ἐν ἐλπίσιν ἤδη μεγίσταις καὶ Μιτυλήνην ἑλεῖν καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν Λέσβον κατασχεῖν καὶ χειρώσασθαι. καὶ οἱ μὲν ἐν τούτοις ἦσαν.

ἔκπλους τοῦ στόλου τοῦ βασιλέως κατὰ τοῦ ἐν τῇ Λέσβῳ στόλου τῶν Ἐνετῶν

(7) βασιλεὺς δὲ μαθὼν τὴν ἐς Μιτυλήνην ἔφοδον τοῦ στόλου τῶν Ἐνετῶν καὶ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς καὶ ὡς κινδυνεύει παρ' αὐτῶν ἁλῶναι, εἰ μὴ τάχιστα τύχοι βοηθείας, εὐθὺς θᾶττον ἢ λόγος πληρώσας τριήρεις δέκα καὶ ἑκατὸν καὶ ὁπλίτας ἐπιβιβάσας ὅτι πολλοὺς καὶ ὅπλα παντοῖα καὶ ἀφετήρια καὶ πᾶσιν οἷς εἶχεν ἐξαρτύσας τε καὶ ὁπλίσας καλῶς παραδίδωσι Μαχουμούτει τῷ πασίᾳ τὸν στόλον κελεύσας πλεῖν τὴν ταχίστην καὶ συμβαλεῖν ταῖς τῶν πολεμίων ναυσίν, ὅπου ἂν τύχωσιν οὖσαι. (8) ὁ δὲ ἀναχθεὶς ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου ἔπλεε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ καταίρει δευτεραῖος ἐς Καλλιούπολιν· κἀκεῖ μαθὼν τέσσαρας | τριήρεις τῶν πολεμίων προσκόπους ἐφορμούσας τῷ λιμένι Τενέδου, αἳ δὴ καὶ μέχρι τοῦ στόματος τοῦ πορθμοῦ διαπλέουσαι ἐς κατασκοπὴν πάλιν ὑπέστρεφον, μηδὲν μελλήσας εὐθὺς νυκτὸς ἀναχθεὶς ἀπὸ Καλλιουπόλεως παντὶ τῷ στόλῳ, ἵνα μὴ ἔκπυστος γένηται θεαθείς, καὶ πνεύμασιν αἰσίοις χρησάμενος ἅμα ἡμέρᾳ κατήχθη ἐς Τένεδον.

ἅλωσις τῶν ἐν τῇ Τενέδῳ δύο προσκόπων τριήρεων Ἐνετικῶν

(9) καὶ καταλαμβάνει δὴ τὰς τριήρεις ἐν τῷ λιμένι ὁρμούσας, καὶ τὰς μὲν δύο αὐτάνδρους λαμβάνει πρὸς τῷ στόματι τοῦ λιμένος (οὐ γὰρ ἔφθησαν προεκπεπλευκυῖαι), αἱ δὲ ἕτεραι δύο προαναχθεῖσαι μόγις διέφυγον. ἦσαν δὲ τῶν ἄριστα πλεουσῶν, καὶ σπεύσασαι τάχιστα ἀφικνοῦνται ἐς Μιτυλήνην καὶ ἀπαγγέλλουσι τοῖς στρατηγοῖς τὸν ἐπίπλουν τοῦ στόλου τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν δύο νεῶν.

S p. 281–283 **1** ἀνέκλων (praeposita particula ἢ) S marg superiore : ἐξεκαύλιζον S **3** βασιλείων S marg : ἐντὸς S **8** μεγίσταις S marg **10–11** S marg **22** ἐς κατασκοπὴν S marg : καὶ κατασκοποῦσαι S **24** ἵνα μὴ – **25** χρησάμενος S marg **26** S marg **29** προέκπεπλευκυῖαι S

φυγὴ τοῦ στόλου τῶν Ἐνετῶν ἄτακτος ἐκ τῆς Λέσβου, ἡνίκα ἐπύθοντο προσελαύνοντα αὐτοῖς τὸν στόλον τοῦ βασιλέως

(10) οἱ δ' εὐθὺς ἀκούσαντες ὥσπερ σκηπτῷ τινι βληθέντες τῇ ἀγγελίᾳ, πάντα καταλιπόντες αὐτοῦ, καὶ μηχανὰς καὶ ὅπλα καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀποσκευήν, ἐσβάντες ἐς τὰς τριήρεις ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ καὶ λογισμῷ λαβόντες τε μεθ' ἑαυτῶν καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας τῶν προσχωρησάντων φρουρίων αὐτοῖς ἀνήχθησαν πρὸ τοῦ τὸν στόλον τοῦ βασιλέως κατᾶραι ἐς Μιτυλήνην διάστημα ὡσεὶ ὡρῶν ὀκτώ, ὡς λέγεται.

(11) Μαχουμούτης δὲ ἀφικόμενος ἐς Μιτυλήνην καὶ μαθὼν προαναχθέντας πρὸ ὀλίγου αὐτοὺς ἐδίωκε κατὰ σπουδὴν | καὶ γενόμενος ἐπὶ μετεώρου πελάγιος μόλις καθορᾷ αὐτὰς προσισχούσας τῇ Λήμνῳ. ἀπογνοὺς οὖν τὴν τούτων δίωξιν ἐπάνεισιν ἐς Μιτυλήνην, καὶ διαγαγὼν ἐνταῦθα ἡμέρας τέσσαρας καὶ καταστησάμενος τὰ αὐτοῦ πάντα καλῶς καὶ φρουρὰν ἱκανὴν καὶ ὅπλα καὶ σῖτον πολὺν καὶ ἄλλα ἄττα τὰ πρὸς χρείαν τῇ πόλει καταλιπὼν ἐπάνεισιν ἐς τὸ Βυζάντιον φθινοπώρου φθίνοντος ἤδη καὶ διέλυσε τὸν στόλον. καὶ δεύτερον δὴ καὶ ἑβδομηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, τέταρτον δὲ καὶ δέκατον τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

ὅρα φοβερόν

8 ὤφθη δὲ κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας καὶ τέρας τι ἐξαίσιον. ὁ γὰρ ἥλιος μεσημβρίας οὔσης σταθερᾶς λάμπων τε καθαρὸς καὶ νέφους ἐκτὸς αἴφνης μεταβαλὼν ἐσκοτίσθη καὶ ἠμαυρώθη, καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἤμειψεν ὡς ἐς χαλκοῦ μέλανος χροιάν, καὶ γέγονε ζοφώδης ὅλος καὶ μέλας, οὐ κατὰ τὸ εἰωθὸς ὥσπερ ἐν ταῖς ἐκλείψεσιν (οὐ γὰρ ἦν ἔκλειψις τότε), ἀλλ' ἄλλον τινὰ τρόπον καινότατον ὥσπερ ὁμίχλης τινὸς ἢ νέφους ἀχλυώδους καὶ σκοτεινοῦ ὑποτρέχοντος αὐτὸν καὶ ἐπηλυγάζοντος, καὶ διαγέγονεν ἐν τρισὶ ταῖς ὅλαις ἡμέραις καὶ νύκταις ἴσαις τοιοῦτος καὶ ὢν καὶ πᾶσι φαινόμενος. τοῦτο τέρας τι μέγα καὶ θεοσημεία τις ἄντικρυς ἔδοξε πᾶσιν ἐς τὸ μέλλον | μεγάλα κακὰ προφοιβάζουσα, ἃ δὴ καὶ μετ' ὀλίγον ἐπηκολούθησε. καὶ τοῦτο μὲν τοιοῦτον.

17–19 finis anni 1463/64

S p. 283–285 1–2 S marg 3 τῇ ἀγγελίᾳ S marg 11 προ (sine accentu) Ssl 15 ἄττα Müller : ἅτα S 17 δεύτερον Spc (δεύτερ- in ras.) : τ̣[ρίτ]ον ut videtur Sac δὴ Ssl 20 S marg 21 ὤφθη S marg : ἐφάνη S 23 μεταβαλὼν S marg

σημείωσαι ὅπως ἔλαβον τέλος τὰ οἰκοδομούμενα βασίλεια

9 (1) βασιλεὺς δὲ παραχειμάζων ἐν Βυζαντίῳ τῶν τε ἄλλων ἐπεμέλετο, φημὶ δὴ τῶν ἐς συνοίκισίν τε καὶ κατασκευὴν καὶ κόσμον τῆς ὅλης πόλεως, καὶ δὴ καὶ τὰ βασίλεια ἐξετέλεσε, χρῆμά τι κάλλιστον καὶ τῶν ἐς θέαν καὶ τέρψιν ὁμοῦ καὶ κατασκευὴν καὶ κάλλος οὐδενὸς λειπόμενα τῶν ὀνομαστῶν καὶ λαμπρῶν καὶ δὴ καὶ παλαιῶν οἰκοδομημάτων καὶ θεαμάτων· πύργοι τε γὰρ ἐν αὐτοῖς ᾠκοδόμηντο ἐς ὕψος τε ἠρμένοι καὶ ⟨ἐς⟩ κάλλος καὶ μέγεθος ἠσκημένοι καὶ ἀνδρεῶνες καὶ γυναικωνῖται καὶ θάλαμοι, τρίκλινοί τε καὶ κοιτῶνες, καὶ δωμάτια πλεῖστα καὶ κάλλιστα καὶ οἰκίσκοι διάφοροι, ἔτι δὲ πρόδομοί τε καὶ αὐλαὶ καὶ προαύλια καὶ πυλῶνες καὶ πρόθυρα καὶ ὀπτανεῖα καὶ λουτρὰ λόγου ἄξια, καὶ περίβολος μέγιστος ὁ περιέχων αὐτά. (2) ἃ πάντα, ᾗπερ ἔφην, εἴς τε ποικιλίαν ὁμοῦ καὶ κάλλος καὶ μέγεθος καὶ πολυτέλειαν ἤσκητο χρυσῷ τε πολλῷ καὶ ἀργύρῳ περιλαμπόμενά τε καὶ καταστραπτόμενα πάντοθεν, ἔσωθέν τε καὶ ἔξωθεν, καὶ λίθων διαφανῶν καὶ μαρμάρων διαφόροις ἀγλαΐαις τε καὶ χροιαῖς καὶ ποικιλίαις κεκοσμημένα στιλπνότητι καὶ λειότητι καὶ διαυγείᾳ νικώντων καὶ τέχνῃ τῇ πρώτῃ τε καὶ καλλίστῃ διὰ πάντων φιλοτίμως ἐξειργασμένα, | ὅση τε γλυφικὴ καὶ πλαστικὴ καὶ ὅση γραφικὴ νενίκηκεν εἶναι ἀρίστη καὶ καλλίστη τῶν ἁπασῶν, ἔτι δὲ μολύβδῳ τε πολλῷ καὶ βαθεῖ ὅλα δι' ὅλων πεπυκασμένα τε καὶ συνηρεφῆ καὶ κατάστεγα καὶ μυρίαις ἄλλαις λαμπρότησί τε καὶ χάρισι καλλυνόμενα καὶ κοσμούμενα. (3) οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ παράδεισοι περὶ αὐτὰ κατακέχυνται κύκλῳ μέγιστοί τε καὶ κάλλιστοι διαφόροις τε καὶ παντοίοις φυτῶν εἴδεσι βρύοντες καὶ καρποῖς ὡραίοις βρίθοντες καὶ ὑδάτων ἀφθονίᾳ περιρρεόμενοι πάντοθεν ψυχρῶν τε καὶ ποτίμων καὶ διειδῶν καὶ ἄλσεσι καὶ λειμῶσι καλλίστοις ἐμπρέποντες, ἔτι δὲ ὀρνίθων ἀγέλαις ἐδωδίμων καὶ ᾠδικῶν καταβοώμενοί τε καὶ περιλαλούμενοι πάντοθεν καὶ ζῴων ἡμέρων τε καὶ ἀγρίων γένη τρέφοντες καὶ πολλοῖς ἄλλοις καὶ διαφόροις ὡραϊζόμενοί τε καὶ κομῶντες καλοῖς, ὅσα κόσμον οἶδε φέρειν καὶ τέρψιν ὁμοῦ καὶ ἡδονὴν καὶ ἀπόλαυσιν· οὕτω φιλοτίμως τε καὶ πολυτελῶς ἐξείργαστο ταῦτα τῷ βασιλεῖ.

---

2 hiems anni 1464/65

12–13 ᾗπερ ἔφην : supra l. 8

S p. 285–286 1 S marg 3 συνοίκισίν scripsi : συνοίκησίν S 5 καὶ τέρψιν S marg 7 πῦργοι S τὲ ἠρμένοι S marg 8 ἐς add. Müller (cf. infra lin. 13; 132, 36) γυναικωνῆται S 20 βαθεῖ Müller : βαθὺ S 22 καλλινόμενα S 25 βρίθοντες edd. : βρύθοντες S 26 καὶ ἄλσεσι – 27 ἐμπρέποντες S marg 31–32 ἐξείργαστο Ssl : ἐξείργασται S

10 (1) παραχειμάσας οὖν ἐν τούτοις ὁ βασιλεύς, ἐπειδὴ ἔαρ ὑπέφαινεν ἤδη, ὥρμησε μὲν ἐς ἐκστρατείαν καὶ παρεσκευάζετο ἐπὶ τοῦτο. αἰσθόμενος δὲ τοὺς στρατιώτας ἀγανακτοῦντας καὶ τὴν ἰδίαν αὐλὴν κεκακωμένους τε καὶ τεταλαιπωρημένους τὰ μάλιστα ταῖς συχναῖς τε καὶ μακραῖς ὁδοιπορίαις καὶ ἐκστρατείαις καὶ ἀεὶ ἐν ἀποδημίαις | ὄντας ὑπερορίοις καὶ πόνοις καὶ πάντα τὰ ἑαυτῶν ἀπολλύντας, καὶ σώματα καὶ χρήματα καὶ ἵππους καὶ ὑποζύγια, καὶ πάντα τρόπον φθειρομένους τε καὶ κακοπαθοῦντας ἀνέσχε τῆς ὁρμῆς· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς κεκοπωμένος τε καὶ κατατετριμμένος ὅλος καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν γνώμην ὑπό τε τῶν συνεχῶν καὶ ἀνενδότων λογισμῶν τε καὶ φροντίδων καὶ τῶν ἀτρύτων πόνων καὶ κινδύνων καὶ πειρασμῶν ἀναπαύλης γοῦν ἐδεῖτο προσκαίρου καὶ θεραπείας. (2) διὰ τοῦτο μένειν ἐγνώκει δεῖν καὶ διαναπαῦσαι ἑαυτόν τε καὶ τὴν στρατιὰν τοῦ ἐνεστῶτος θέρους, ὡς ἂν ἔτι γε τοῦ λοιποῦ νεαρωτέροις τε καὶ προθυμοτέροις ἔχοι κεχρῆσθαι πρὸς τὰ λοιπὰ τῶν ἔργων.

σημείωσαι ὡς ἐδωρήσατο τῇ στρατιᾷ πολυτρόπως ὁ βασιλεύς

καὶ δὴ δόξαν οὕτω τὴν μὲν ἄλλην στρατιὰν πολυτρόπως δωρησάμενος ἀπέλυσε, τοῖς μὲν ἵππους, τοῖς δὲ ἐσθῆτας, τοῖς δὲ χρήματα, τοῖς δὲ ἄλλο τι διαδιδούς, τοὺς δ᾽ ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς, οὓς ἠπίστατο φιλοπόνους τε καὶ φιλοκινδύνους καὶ σπουδαίους καὶ χρησίμους τοῖς ὅλοις καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας, καὶ τιμαῖς ταῖς πρεπούσαις ἐτίμησε καὶ ἀρχαῖς καὶ δώροις λαμπροῖς καὶ πολλοῖς ἄλλοις καλοῖς προάγων καὶ προβιβάζων αὐτοὺς ἐπὶ τὰ πρόσω δι᾽ ἀρετήν.

(3) καὶ τούτους μὲν οὕτω τιμήσας τε καὶ δωρησάμενος πολυτρόπως, ᾗπερ ἔφην, ἀπέλυσεν· αὐτὸς δὲ διάγων ἐν Βυζαντίῳ θέρους τῶν μὲν ὑπὲρ τῆς πόλεως φροντίδων οὐκ ἠμέλει συνήθως, τοῦ τε συνοικισμοῦ αὐτῆς φημι | καὶ τῆς ἄλλης κατασκευῆς τε καὶ βελτιώσεως ἄγαν ἐπιμελόμενος. (4) ἐσχόλαζε δὲ καὶ φιλοσοφίᾳ, ὅση τε Ἀρράβων καὶ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων μάλιστα ἐς τὴν Ἀρράβων μετενεχθεῖσα, συνών τε ὁσημέραι τοῖς τούτων ἡγεμόσι καὶ διδασκάλοις (ἔχει δὲ οὐκ ὀλίγους περὶ αὐτὸν) καὶ συζητῶν ἅμα καὶ συμφιλοσοφῶν αὐτοῖς καὶ τοῖς τῆς

1 ver anni 1465 | 25 aestas anni 1465

25 ᾗπερ ἔφην : supra l. 17–18

S p. 286–288 6 ἀπολλῦντας S 10 τε[1] Ssl 11 πόνων καὶ S marg 12 γοῦν ἐδεῖτο Spc : ἐδεῖτο γοῦν Sac 14 ὡσὰν S 15 post πρὸς 3–4 litt. eras. S 16 S marg 20–21 τοῖς ὅλοις S marg 31 καὶ[1] Ssl post συζητῶν 2–3 litt. eras. S

φιλοσοφίας δόγμασι προσανέχων, καὶ μάλιστα τοῖς ἀπὸ τοῦ Περιπάτου καὶ τῆς Στοᾶς.

σημείωσαι ὅπως συνῆψεν εἰς ἕνα πίνακα πᾶσαν τὴν τοῦ κόσμου περιήγησιν τὴν ἐν τῷ διαγράμματι τοῦ Πτολεμαίου ὁ φιλόσοφος Γεώργιος προστάξει τοῦ βασιλέως

(5) ἐντυχὼν δέ που καὶ τοῖς τοῦ Πτολεμαίου διαγράμμασιν, ἐν οἷς ἐκεῖνος ἐπιστημονικῶς τε καὶ φιλοσόφως τὴν τοῦ κόσμου περιήγησιν καὶ περίοδον πᾶσαν ἐκτίθεται, πρῶτον μὲν ἠβουλήθη κατακερματισμένην οὖσαν αὐτὴν ἐν τῇ δέλτῳ καὶ δυσδιάγνωστον μιᾷ ὑφῇ παραδοῦναι συνημμένως ἐν ἑνὶ πέπλῳ καὶ πίνακι σαφεστέραν τε οὖσαν οὕτω καὶ εὐληπτοτέραν συμπεριλαβεῖν τε ἅμα τῇ διανοίᾳ καὶ κατασχεῖν καὶ γνῶναι καλῶς· καὶ γὰρ ἀναγκαῖον εἶναί οἱ ἔδοξέ που τὸ μάθημα τοῦτο καὶ σπουδαιότατον. (6) μετακαλεσάμενος οὖν Γεώργιον τὸν φιλόσοφον ἀνατίθησιν αὐτῷ τὸν τοῦ πράγματος πόνον σὺν ἀξιώσει καὶ φιλοτιμίᾳ βασιλικῇ. καὶ ὃς ἀναδέχεται τοῦτον ἄσμενος ὑπουργῶν προθύμως τῷ βασιλέως σκοπῷ καὶ κελεύσματι καὶ δὴ | μετὰ χεῖρας τὸ βιβλίον λαβὼν καὶ τὸ θέρος ὅλον ἐνδιατρίψας τε καὶ σχολάσας αὐτῷ καὶ ἱκανῶς ἐκμελετήσας τε καὶ τὴν τούτου γνῶσιν ἀναλεξάμενος διέγραψεν ἄριστα καὶ ἐπιστημονικώτατα πᾶσαν τὴν τῆς οἰκουμένης περίοδον ἐν ἑνὶ πέπλῳ καὶ πίνακι γῆς καὶ θαλάσσης ὁμοῦ, ποταμούς τέ φημι καὶ λίμνας καὶ νήσους καὶ ὄρη καὶ πόλεις καὶ πάντα ἁπλῶς, παραδοὺς ἐν τούτῳ καὶ κανόνας καὶ μέτρα καὶ ἀποστάσεις καὶ τἆλλα πάντα εἰδέναι καλῶς· καὶ παραδίδωσι βασιλεῖ σπούδασμά τε καὶ μάθημα πάνυ ἀναγκαῖον καὶ χρήσιμον τοῖς σπουδαίοις τε ἅμα καὶ φιλοπόνοις καὶ φιλοκάλοις. (7) ἐκτίθεται δὲ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν χωρῶν καὶ τόπων καὶ πόλεων Ἀρραβικῶς ἐν τῷ πίνακι χρησάμενος ἑρμηνεῖ τῷ σφετέρῳ υἱεῖ καλῶς ἠσκημένῳ τὴν Ἀρράβων τε καὶ Ἑλλήνων. (8) ἡσθεὶς οὖν πάνυ τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν σοφίαν τε καὶ περίνοιαν τοῦ Πτολεμαίου θαυμάσας, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῦ ἐκθεμένου τοῦτο καλῶς, δωρεῖται τοῦτον πολυτρόπως καὶ φιλοτίμως, κελεύει δὲ καὶ πᾶσαν τὴν βίβλον ὑπ' αὐτῶν Ἀρραβικῶς ἐκδοθῆναι μισθοὺς μεγάλους ὑπὲρ τούτου καὶ δῶρα ἐπαγγειλάμενος. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

S p. 288–289 **3–5** S marg (3 εἰς sl **5** γεώργ(ιος)) **6** που Ssl **8** ἐκτίθεται S marg : διέγραψε S ἠβουλήθη Ssl : ἐβουλήθη S **9** δέλτω S marg : βίβλω S **11** συμπεριλαβεῖν edd. : συμπερλαβεῖν S **16** χείρας S **31** πᾶσαν τὴν bis scr. S

(9) ἐν τούτοις γε μὴν καὶ τοῖς τοιούτοις ἀσχολουμένῳ τε καὶ διατρίβοντι τῷ βασιλεῖ | διαγέγονε τὸ θέρος ὅλον καὶ τὸ φθινόπωρον· καὶ τούτων παρῳχηκότων τρίτον καὶ ἑβδομηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, πέμπτον δὲ καὶ δέκατον τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

αἰτίαι αἳ ἐκίνησαν τὸν βασιλέα στρατεῦσαι κατὰ Ἰλλυριῶν

11 (1) ἐπεὶ δὲ τὸ παρῳχηκὸς ἔτος ὅλον διανεπαύσατο καλῶς ὅ τε βασιλεὺς καὶ ἡ στρατιά, παρεσκευάζετο χειμῶνος ἅμα ἦρι ἐς τὴν Ἰλλυριῶν ἐμβαλεῖν. Ἰλλυριοὶ γάρ, ᾗπερ καὶ πρόσθεν ἔφημεν, πρόσοικοι ὄντες τῷ Ἰονίῳ καὶ ὄρη μεγάλα ἐκ παλαιοῦ οἰκοῦντες καὶ ὑπερύψηλα καὶ φρούρια ἔχοντες ἐρυμνὰ καὶ δυσάλωτα ἔν τε τῇ μεσογείᾳ καὶ παραλίᾳ καὶ τόπους δυσβάτους καὶ ἀποκρήμνους καὶ πανταχόθεν ὠχυρωμένοι τε ⟨καὶ⟩ ἠσφαλισμένοι καὶ τούτοις θαρροῦντες αὐτόνομοί τε εἶναι ἐβούλοντο καὶ ἐλεύθεροι πάντῃ, καὶ οὔτε δασμὸν ἐτήσιον καταβάλλειν ἤθελον καὶ αὐτοί, ὥσπερ οἱ ἄλλοι ὅμοροι, οὔτε στρατιώτας ἐν ταῖς ἐκστρατείαις παρέχειν, οὔτε τῷ πατρὶ τοῦ βασιλέως οὔτ᾽ αὐτῷ βασιλεῖ, οὐθ᾽ ὅλως κατακούειν αὐτοῦ. καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ πολλάκις ἐκθέοντες τῆς αὐτῶν μετὰ τοῦ σφῶν ἡγεμόνος ἀναίδην οὕτω κατέτρεχον τὴν ὅμορόν σφισι τοῦ βασιλέως χώραν καὶ ἐληΐζοντο.

(2) ἐστράτευσαν μὲν οὖν ἐπὶ τούτους καὶ πρόσθεν ὅ τε βασιλεὺς καὶ ὁ τούτου πατὴρ πρὸ αὐτοῦ καὶ κατέδραμον τὴν αὐτῶν πᾶσαν καὶ ἐληΐσαντο καὶ | διέφθειραν καὶ φρούρια ἐξεῖλον καὶ βοσκήματα πολλὰ καὶ ἀνδράποδα καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἀπήγαγον. οἱ δὲ τότε μὲν καὶ παρὰ τὴν ἐσβολὴν αὐτὴν τὴν αὐτῶν δῃουμένην καὶ πορθουμένην ὁρῶντες εἶκόν τε καὶ ἐσπένδοντο πρὸς καιρόν, καὶ μετ᾽ ὀλίγα πάλιν ἀναισχυντοῦντες ἐλῄστευον τὴν βασιλέως καὶ ἐκακούργουν. καὶ τοῦτο ἐποίουν ἔχοντες τὰ ὄρη καὶ τὸ δυσπρόσοδον τῆς χώρας καταφυγὴν καὶ προκάλυμμα· μιᾶς γὰρ οὔσης ἢ δύο παρόδων διὰ τῶν ὀρῶν ἐς αὐτὴν ἐφύλαττόν τε ταύτας φυλακαῖς ἰσχυραῖς καὶ εἶχον τὴν αὐτῶν ἄβατον

3–5 finis anni 1464/65 8 hiems anni 1465/66

9 ᾗπερ καὶ πρόσθεν ἔφημεν : 136,20 – 137,9

S p. 289–291 1 γε μὴν S marg : δὲ S 3 παρωχηκότων S marg : διελθόντων S τρίτον Spc (τρί- in ras.) : τ̣ἕτ̣[αρ]τον Sac 6 S marg 7 παροχικὸς S 9 ἔφημεν S : ἔφαμεν Müller 12–13 ὀχειρωμένοι S 13 καὶ[1] add. edd. ad 20 sqq. spectans ση(μείωσ)αι S marg 20 καὶ[1] Ssl 21 πρὸ αὐτοῦ S marg 25 πρὸς καιρὸν S marg : μέχρι τινὸς S 27–28 προκάλυμα S

πάντη τοῖς πολεμίοις καὶ κακῶν ἀπαθῆ, εἰ μή που μεγάλη τις δύναμις ἐπελθοῦσα τῶν ὀρῶν τε καὶ τῶν παρόδων κρατήσειε βίᾳ καὶ θύραν ἀνοίξει τῇ χώρᾳ τελείως· ὅπερ δὴ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐγνώκει ποιῆσαι καὶ πεποιήκει καλῶς.

κίνησις τοῦ βασιλέως κατὰ Ἰλλυριῶν

(3) παρασκευασάμενος οὖν χειμῶνος, ᾗπερ ἔφην, ὡς ἔδει, ἅμα τῷ ἦρι ἔξεισι κατ' αὐτῶν μεγάλῃ δυνάμει καὶ στρατιᾷ, ἱππικῇ τε καὶ πεζικῇ, συνεπαγόμενος ἅμα οἱ καὶ μηχανὰς καὶ ὅπλα καὶ παρασκευὰς ἐς οἰκοδομὴν καὶ οἰκοδόμους καὶ τέκτονας καὶ ἐργαλεῖα τεκτονικά τε καὶ οἰκοδομικὰ καὶ σίδηρον πολὺν καὶ χαλκὸν καὶ ὅσα τοιαῦτα ὡς ἐς τειχισμὸν καὶ οἰκοδομὴν φρουρίου.

προσβολὴ τοῦ βασιλέως ἐν ταῖς παρόδοις καὶ
μάχη καὶ νίκη καὶ κράτησις τῶν παρόδων

(4) ἄρας οὖν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ παντὶ τῷ στρατῷ, ἱππικῷ τε καὶ πεζικῷ, ᾔει | διὰ τῆς αὐτοῦ σπουδῇ· διελάσας δὲ ταύτην ὅτι τάχιστα καὶ γενόμενος ἐν τοῖς ὁρίοις Ἰλλυριῶν στρατοπεδεύεται αὐτοῦ τῇ προτεραίᾳ, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ἅμα ἡμέρᾳ ἀναλαβὼν τούς τε ψιλοὺς καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας καὶ λογχοφόρους καὶ ὑπασπιστὰς προσβάλλει ταῖς παρόδοις φυλασσομέναις ὑπὸ τῶν Ἰλλυριῶν ἰσχυρῶς, καὶ μάχης μεγάλης συσταδὸν γενομένης καὶ ὠθισμοῦ καὶ ἀγῶνος καὶ βίας πολλῆς εὐρώστως ἀπαντησάντων τε καὶ μαχομένων τῶν Ἰλλυριῶν τρέπεται τούτους καὶ κρατεῖ τῶν παρόδων βίᾳ καὶ καταδιώξας φόνον πολὺν τούτων ἐργάζεται. (5) μετὰ δὲ τοῦτο φυλακὰς ἐγκαταστήσας ἰσχυρὰς ταῖς παρόδοις τοῦ μὴ βλάπτεσθαι τούς τε εἰσιόντας καὶ ἐξιόντας ὑπὸ τῶν ληστευόντων Ἰλλυριῶν κελεύει τούς τε ὑλοτόμους καὶ μέρος τι τοῦ πεζοῦ εἰσελθόντας ὑλοτομεῖν τε καὶ ἐκκαθαίρειν τά τε λοχμώδη καὶ λάσια καὶ δυσδιεξίτητα τῶν χωρίων καὶ τῶν ὁδῶν τὰς σκληρὰς καὶ τραχείας καὶ ὅλως ἀβάτους ἐξομαλίζειν τε καὶ καταλεαίνειν καὶ εὐρείας καὶ λείας ποιεῖν τῇ τε στρατιᾷ πάσῃ, ἱππικῇ τε

7 ver anni 1466

6 ᾗπερ ἔφην : 196,8

S p. 291–292 3 ἀνοίξει S : ἀνοίξειε Müller 5 S marg 12–13 S marg 15 διελάσας S marg : διελθὼν S

καὶ πεζικῇ, καὶ τοῖς ἀχθοφόροις τῶν ζῴων καὶ ταῖς ἁμάξαις καὶ τοῖς ἄλλοις σκευαγωγοῖς.

καταδρομὴ πάσης τῆς χώρας Ἰλλυριῶν καὶ δῄωσις παντελής

(6) αὐτὸς δὲ πάσῃ τῇ στρατιᾷ εἰσελάσας πρῶτον μὲν τὴν κάτω χώραν αὐτῶν, τῶν πεδίων τε καὶ ὅση ἱππάσιμος | ἦν, κατατρέχει καὶ ληΐζεται πᾶσαν, μετὰ δὲ τοῦτο στρατοπεδευόμενος κατὰ σταθμοὺς καὶ προσκαθήμενος ἐδῄου ταύτην ἐμπιπρῶν τοὺς καρποὺς καὶ νέμων καὶ διαφθείρων καὶ ἀφανίζων.

(7) Ἰλλυριοὶ δὲ ἀναγαγόντες τοὺς σφῶν παῖδας καὶ γυναῖκας καὶ κτήνη καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀποσκευὴν ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ καὶ δυσάντη καὶ δυσπρόσοδα τῶν ὀρῶν καὶ καταλαβόντες αὐτοὶ σὺν ὅπλοις τάς τε δυσχωρίας καὶ τοὺς ἰσχυροὺς τῶν τόπων καὶ τὰς παρόδους ἐκάθηντο, ἤν τις αὐτοῖς ἐπίῃ, ἀμυνούμενοι.

προσβολὴ τῆς στρατιᾶς καὶ μάχη καὶ ἄνοδος ἐπὶ τὰ ὄρη

(8) βασιλεὺς δέ, ἐπεὶ πᾶσαν τὴν κάτω χώραν αὐτῶν ἐδῄωσε καὶ ἐπόρθησε, παρασκευασάμενός τε καὶ ἐκτάξας καλῶς πᾶσαν τὴν στρατιὰν ἐχώρει ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τὰς δυσχωρίας καὶ τοὺς ἰσχυροὺς τῶν βουνῶν ἐπί τε Ἰλλυριοὺς καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας σφῶν καὶ τὴν ἄλλην ἀποσκευήν. προέταξε δὲ πρόσθεν μὲν τούς τε τοξότας καὶ τουφακοφόρους καὶ σφενδονήτας βάλλειν τε καὶ τοξεύειν καὶ σφενδονᾶν ἐς τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ ἀνείργειν αὐτοὺς πορρωτάτω καὶ ἀναχαιτίζειν ἐς τὸ ἄνω βαλλομένους, μετὰ δὲ τούτους τούς τε ψιλοὺς καὶ λογχοφόρους καὶ ὑπασπιστὰς ἔταξεν ἀνιέναι, ἑπομένως δὲ τούτοις τὸ ὁπλιτικὸν ἅπαν.

ὅρα φόνον τῶν Ἰλλυριῶν

(9) καὶ ἀνῄεσαν σχολῇ καὶ βάδην μέχρι τινὸς ὠθοῦντες κατὰ μικρὸν τοὺς Ἰλλυριοὺς ἐς τὸ ἄνω· ἔπειτα ἀλαλάξαντες μέγα οἵ τε ψιλοὶ καὶ ὁπλῖται καὶ λογχοφόροι | ἐχώρουν δρόμῳ ἐπὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ τρεψάμενοι ἐδίωκον ἀνὰ κράτος καὶ καταλαμβάνοντες ἔκτεινον, τοὺς

S p. 292–294 1 ἀμάξαις S 3 S marg 4 εἰσελάσας S marg : διαβὰς S 6–7 προσκαθήμενος Ssl : περικαθήμενος S 7 νέμων Ssl : νεμόμενος S 13 ἐπήῃ S 14 S marg 25 S marg 26 ἀνῄεσαν Müller : ἀνίεσαν S καταμικρὸν S 29 ἀνακράτος S

δὲ καὶ ζῶντας ἐζώγρουν· ἔνιοι δὲ αὐτῶν καὶ βιαζόμενοι ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν ἐρρίπτουν σφᾶς αὐτοὺς κατὰ τῶν κρημνῶν καὶ πετρῶν καὶ διεφθείροντο. οἱ δὲ ὁπλῖται καὶ ψιλοὶ καὶ ἡ στρατιὰ πᾶσα χεθεῖσα ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰς δυσχωρίας τὰς ἐκεῖσε καὶ τὰς χαράδρας ἐζώγρουν καὶ ἠνδραποδίζοντο τούς τε παῖδας καὶ γυναῖκας τῶν Ἰλλυριῶν καὶ πάντα τὰ προσόντα αὐτοῖς διήρπαζον· οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ βοσκημάτων καὶ ζῴων ἀγέλας ὅτι πολλὰς ἤλασαν, καταδραμόντες δὲ πάντα τὰ ὄρη καλῶς καὶ διερευνησάμενοι καὶ λείαν ὅτι πλείστην ἐκεῖθεν ἀπαγαγόντες ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ τῶν ἄλλων κατήγαγον πάντα ἐς τὸ στρατόπεδον.

(10) ἀπέθανον δὲ πλῆθος πολὺ τῶν Ἰλλυριῶν, οἱ μὲν ἐν τῷ πολέμῳ, οἱ δὲ καὶ ζῶντες ληφθέντες κελεύσαντος βασιλέως· ἐλήφθησαν δὲ καὶ παῖδες καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἐν ἐκείνοις τοῖς ὄρεσιν ὡσεὶ δισμύριοι. οἱ δὲ λοιποὶ τῶν Ἰλλυριῶν οἱ μὲν ἦσαν ἐν φρουρίοις ἐρυμνοῖς, οἱ δὲ ἐν ἄλλοις ὄρεσι καταπεφευγότες μετὰ τοῦ σφῶν ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου.

παραδρομὴ τοῦ Κρούες

12 (1) ἦν δέ τι καὶ φρούριον ἐκεῖσε τοῖς Ἰλλυριοῖς ἀπόμαχον πάντῃ καὶ ἰσχυρότατον, Κρούες ὀνομαζόμενον, ὅπερ δὴ καὶ ὥσπερ ἀκρόπολίς τις ἦν τῆς ὅλης χώρας καὶ φυλακτήριον. | τοῦτο πολυτρόπως πρώην πειράσας ὁ τοῦ βασιλέως πατὴρ καὶ ὅπλοις καὶ μηχαναῖς πετροβόλοις καὶ πολιορκίᾳ μακρᾷ οὐκ ἠδυνήθη δ' οὖν ὅμως ἑλεῖν· οὕτως ἀπόμαχον ἦν. (2) ἐν τούτῳ τοίνυν παραγενόμενος ὁ βασιλεὺς καὶ θεασάμενος αὐτοῦ τό τε ἐρυμνὸν καὶ δυσάλωτον καὶ σφόδρα ἀπόμαχον οὐκ ἐγνώκει δεῖν ὅλως ἐπιχειρεῖν τῷ τοιούτῳ καὶ πονεῖν ἀνήνυτα οὐδὲ προσταλαιπωρεῖν καὶ κατατρίβειν τὴν στρατιὰν περικαθήμενον καὶ πολιορκοῦντα χρονίαν πολιορκίαν καὶ σώματα καὶ χρήματα ἀπολλύναι μάτην ἐνὸν ἄλλῳ τῳ τρόπῳ τοῦ τε ἄστεος καὶ τῆς χώρας ἀπόνως τε καὶ ἀκινδύνως κρατεῖν. (3) διὰ τοῦτο ἐπιτειχισμὸν αὐτοῖς ἐγνώκει δεῖν κατασκευάσαι καὶ φρούριον ἐχυρὸν ἐνταῦθα τειχίσαι ἐν μέσῃ τῇ χώρᾳ καὶ στρατιὰν ἱκανὴν ἐν αὐτῷ καταλιπεῖν ἀεὶ κατατρέχουσαν καὶ ληϊζομένην καὶ μηδαμοῦ ἐῶσαν τοὺς Ἰλλυριοὺς ἐξερχομένους τοῦ ἄστεος ἢ τῶν ὀρῶν κατερχομένους χειμῶνος ἐργάζεσθαι ἢ ποιμαίνειν ἢ νέμειν ἢ ἄλλο τι ποιεῖν, ἀλλ' ἀεὶ κατακεκλεισμένους τε καὶ κακοπαθοῦντας ἀναγκασθῆναί ποτε καὶ ξυμβῆναι τῷ βασιλεῖ.

S p. 294–295 1 καὶ[2] Ssl post βιαζόμενοι 3–4 litt. eras. S **1–2** ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν S marg **4** τὰς ἐκεῖσε S marg : ἐκείνας S **7** ἀγέλας S marg **9** τὲ Ssl **16** S marg **17** ἦν Spc (in ras.) **26** ἀπολλῦναι S **27–28** ἀπόνως τὲ καὶ S marg **29** δεῖν Ssl **32** ποιμένειν S

τειχισμὸς τοῦ ἐν Ἰλλυριοῖς νέου φρουρίου παρὰ τοῦ βασιλέως

(4) διερχόμενος οὖν τὴν χώραν ἐπὶ ζητήσει χωρίου ἐπικαίρου ἐς τειχισμὸν εὗρε παλαιᾶς πόλεως ἴχνη καὶ θεμελίους ἐν ἐπικαίρῳ τε τῆς χώρας κειμένης καὶ ἀρίστης γε καὶ καλλίστης | φαινομένης εἶναι τὸ παλαιόν· ταύτην ἔγνω τειχίζειν. καὶ ἀρξάμενος ἀρχομένου θέρους χειρὶ πολλῇ καὶ σπουδῇ καὶ δαπάνῃ φιλοτιμίᾳ τε καὶ ἐπιστασίᾳ βασιλικῇ (καὶ γὰρ παρῆν τε αὐτὸς πανταχοῦ τῷ ἔργῳ ἕκαστα ἐξηγούμενός τε καὶ ἐπισπέρχων πάντας, τοὺς μὲν λόγοις, τοὺς δὲ καὶ χρήμασι, καὶ προθυμοτέρους ἐς τοῦτο ποιῶν) πρὶν τὸ θέρος ὅλον ἐξήκειν τειχίζει τὸ φρούριον, ἔργον λόγου καὶ θαύματος ἄξιον, καὶ συνοικίζει τοῦτο καλῶς οἰκήτορας ξυναγαγὼν πλείστους ὅσους ἀπὸ τῶν πέριξ αὐτοῦ χωρῶν καὶ τόπων καὶ πόλεων.

(5) εἰσάγει δὲ καὶ πολλὴν ἀφθονίαν τῶν ἀναγκαίων καὶ ἐς τροφὴν ἐπιτηδείων καὶ θεραπείαν αὐτῶν καὶ πᾶσαν ἄλλην αὐτάρκειάν τε καὶ χρείαν δαψιλῶς ἑτοιμασάμενος, ἔτι δὲ καὶ ὅπλα πολλὰ ἐντίθησι καὶ μηχανὰς πετροβόλους καὶ ἀφετήρια καὶ πλείστην ἄλλην οἰκονομίαν τε καὶ παρασκευὴν τῶν ἐς τὸν πόλεμον, καὶ ἐπισκευάζει τοῦτο διὰ πάντων καλῶς τε καὶ ὥσπερ ἂν εἰ οὐ τότε πρῶτον, ἀλλὰ πολλοῖς ἔτεσι πρότερον οἰκούμενον ἦν, καὶ πάντων τῶν ἐν χρείᾳ καὶ ἀναγκαίων ηὐμοιρήκει πλουσίως. (6) καταλείπει δὲ καὶ φρουρὰν ἐς αὐτὸ ἱκανήν, ἄνδρας τετρακοσίους τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς τοὺς μαχιμωτάτους τε καὶ εὐρωστοτάτους, σατράπην τε τῇ χώρᾳ καὶ στρατηγὸν μετὰ στρατιᾶς ἱκανῆς ἄνδρα τὸν ἄριστον | τῶν παρ' αὐτῷ καὶ πάνυ στρατηγικόν, ἵνα κατατρέχῃ καὶ πορθῇ πᾶσαν τὴν Ἰλλυριῶν συνεχῶς τε καὶ ἀδιακόπως καὶ τὸ ἄστυ τοῦ Κροῦες πολιορκῇ.

(7) πράξας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς καὶ λείαν ἐλάσας ὅτι πολλὴν αὐτὸς ἀνδραπόδων τε καὶ βοσκημάτων καὶ τῇ στρατιᾷ διαδοὺς ἐπάνεισι φθινοπώρου ἐς τὸ Βυζάντιον. καὶ τέταρτον δὴ καὶ ἑβδομηκοστὸν ἔτος πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, ἕκτον δὲ καὶ δέκατον τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

5 aestas anni 1466 28–30 finis anni 1465/66

7–9 καὶ γὰρ – ποιῶν : Arr. An. II 18,4 παρόντος τε αὐτοῦ καὶ ἕκαστα ἐξηγουμένου καὶ τὰ μὲν λόγῳ ἐπαίροντος, τὰ δὲ καὶ χρήμασι κτλ.

S p. 295–297 1 S marg 2 χῶραν S 4 γε Spc : τε Sac 14 ἐπιτηδείων S marg 15 δαψηλῶς S ἐντίθησι S marg 17–18 διαπάντων S 20 ηὐμοιρήκει S marg : ηὐμοίρει S 24 συνεχῶς τε καὶ S marg 25 κρούες S 28 τέταρτον S marg : πέμπτον Spc (in ras.) : τρίτον (?) Sac

σημείωσαι ὡς ἐστράτευσαν Ἐνετοὶ ἐπὶ Πάτρας τῆς Ἀχαΐας

13 (1) τοῦ δ' αὐτοῦ φθινοπώρου ἀρχομένου ἤδη καὶ Ἐνετοὶ ἐστράτευσαν ἐπὶ Πάτρας τῆς Ἀχαΐας ναυσὶ τεσσαράκοντα καὶ δισχιλίοις ὁπλίταις, καὶ ἀποβάντες ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν κύκλῳ περιλαβόντες αὐτὴν τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσαντες πετροβόλους. εἶχον δὲ καί τινας τῶν Πελοποννησίων συμμαχοῦντας, οἵτινες πρὸ μικροῦ τοῦ βασιλέως ἀποστάντες προσέθεντο αὐτοῖς. ἐπολιόρκουν οὖν ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις περικαθήμενοι αὐτὴν καὶ τὸ τεῖχος καταρριπτοῦντες ταῖς μηχαναῖς.

σημείωσαι ὅπως ἐπέθετο Ἀμάρης τοῖς Ἐνετοῖς λοχήσας καὶ ἐτρέψατο καὶ κατεδίωξε μέχρι θαλάσσης αὐτοὺς καὶ φόνον πολὺν εἰργάσατο καὶ εἷλε καὶ ζῶντας πολλούς

(2) Ἀμάρης δὲ ὁ Πελοποννήσου σατράπης στρατιὰν οὐ πολλὴν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ παρετήρει αὐτοὺς ἔξωθεν λοχῶν τε καὶ ἐνεδρεύων, εἴ πως καιροῦ λαβόμενος ἀπροσδοκήτοις ἐπίθηται αὐτοῖς. εἶχε δὲ καὶ σκοποὺς ἀπὸ τοῦ Βοὸς Ὄρους πάντα καταθεωμένους τὰ δρώμενα ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ἀγγέλλοντας αὐτῷ. φυλάξας οὖν καιρὸν αἴφνης ἐπιτίθεται αὐτοῖς καὶ καταπλήξας τῷ ἀθρόῳ τῆς ἐπιθέσεως τρέπεται | καὶ καταδιώκει μέχρι θαλάσσης σφᾶς κτείνων τε καὶ ζωγρῶν ἀνοικτί, ἕως ἐς τὰς ναῦς καὶ τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἀτάκτως τε καὶ σὺν οὐδενὶ κόσμῳ ἐλαυνομένους ἐπὶ κεφαλὴν ὠσθέντας ἐνέβαλεν. (3) ἀπέθανον δέ, ὡς ἐλέγετο, περὶ ἑξακοσίους που μάλιστα (ἐλήφθησαν δὲ καὶ ζῶντες ὀλίγῳ πλείους τῶν ἑκατόν), οὐκ ὀλίγοι δὲ αὐτῶν καὶ ἀπεπνίγησαν· βιαζόμενοι γὰρ ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν καὶ ἐλαυνόμενοι πανταχόθεν σὺν τοῖς ὅπλοις ἐπέβαινον τῇ θαλάσσῃ ὡς ἐς τὰς ναῦς διανηξόμενοι καὶ βαρούμενοι τοῖς ὅπλοις κατεποντίζοντο.

(4) Ἀμάρης δὲ σκυλεύσας τούς τε νεκροὺς καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν χρήματά τε πολλὰ ἔλαβεν αὐτὸς καὶ ἡ στρατιὰ καὶ ὅπλα καὶ ἔπιπλα καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀποσκευήν. ἐπισκευάσας δὲ τὴν πόλιν, οἷς εἶχε, καλῶς καὶ τοὺς ζωγρηθέντας ἄνδρας καὶ τὴν λείαν λαβὼν ἀνεχώρησεν ἐς Κόρινθον· καὶ μετὰ τοῦτο ἔχων τήν τε λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἧκεν ἐς τὸ Βυζάντιον ὡς βασιλέα. ὁ δὲ τοῦτον μὲν φιλοφρόνως τε ἐδέξατο καὶ ἐδωρήσατο μεγάλως καὶ ἐτίμησε τὰ εἰκότα, τοὺς δὲ ἄνδρας ἀπέκτεινεν.

S p. 297–298 1 S marg 7 προσέθεντο S marg : προσεγένοντο S 10–12 S marg (αὐτοὺς add.) 17 ἀγγέλοντας S 19 σφᾶς Ssl ἀνοικτί S marg 20 καὶ τὴν θάλασσαν αὐτὴν S marg 22–23 ἐλήφθησαν – ἑκατόν S marg 26 βαρούμενοι Ssl : βαρυνόμενοι S 29–30 οἷς εἶχε καλῶς Spc : καλῶς οἷς εἶχε Sac

ὅρα ξένον τεράστιον

14 (1) ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ σέλας ὤφθη ἐν οὐρανῷ, θαυμαστόν τι οἷον καὶ καινότατον θέαμα. περὶ γὰρ πρώτην ὥραν που τῆς νυκτός, ἀσελήνου ταύτης γε οὔσης, αἴφνης ἔλαμψεν ἀπό τε βορρᾶ καὶ τῶν προσαρκτίων μερῶν φῶς μέγα καὶ πυραυγὲς ὡς ἀπὸ ἀστέρος τινὸς λαβὸν τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ πᾶν περιήστραψε καὶ κατεφώτισε δίκην ἡλίου. εἶτα ἐκεῖθεν χυθὲν ὥρμησεν ὡς πρὸς μεσημβρίαν | δρόμον ἐγκάρσιον, οἷά τις στῦλος πυρώδης, ὅλον δι᾿ ὅλου μένον τε καὶ φαινόμενον ἀμείωτον, μᾶλλον δὲ καὶ ἐπὶ πλέον οἰδούμενον καὶ αὐξόμενον, ἔπειτα στὰν τῆς κινήσεως ἔμενε φαῖνον διάστημα ὡς ὥρας ὅλης μιᾶς, καὶ μετὰ τοῦτο κατακερματισθέν τε καὶ κατὰ μικρὸν ὑπορρέον ἠφανίσθη. (2) τοῦτο τὸ τέρας ὤφθη ἐν οὐρανῷ, εἴτε κομήτης τις ἦν ἀστὴρ εἴτε λαμπαδίας εἴτε ἄλλο τι τῶν ὑπεκκαυμάτων, οὐκ οἶδα, πλὴν ὄλεθρον σημαῖνον καὶ φθορὰν μεγίστην ἀνθρώπων καὶ ἀπώλειαν, ἣ καὶ μετὰ μικρὸν ἠκολούθησεν, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς γενήσεται δῆλον. καὶ τοῦτο μὲν τοιοῦτον.

15 (1) βασιλεὺς δὲ παρεχείμαζεν ἐν Βυζαντίῳ διαναπαύων τε ἑαυτὸν τῶν μακρῶν πόνων καὶ τὰ κατὰ τὴν πόλιν διατιθείς, ὡς εἴωθε, πρὸς τὸ βέλτιον τόν τε ἐγειρόμενόν οἱ νεὼν ἐπιμελείας ὅτι πολλῆς ἀξιῶν τούς τε ἐργαζομένους ἐς τὸ ἔργον ἐπισπέρχων καὶ πάντα τὰ κατ᾿ αὐτὸν φιλοτίμως τε καὶ πολυτελῶς γίνεσθαι προστάσσων τοῖς τεχνίταις καὶ ἐπιστήμοσιν, ὡς αὐτοῦ γε μηδεμιᾶς δαπάνης ἢ ἀναλωμάτων ἐς τοῦτο φειδομένου ἢ φιλοτιμίας ἐλλείποντος. καὶ μέντοι γε καὶ ἠσκεῖτο, καθ᾿ ὅσον οἷόν τε ἦν, ἔς τε κάλλος καὶ σχῆμα καὶ θέσιν καὶ ποικιλίαν καὶ μέγεθος.

(2) τοῦ δ᾿ αὐτοῦ χειμῶνος ἀφικνεῖται καὶ πρεσβεία παρὰ τῶν Ἐνετῶν ἀξιοῦσα λύσιν τε γενέσθαι τῶν διαφορῶν καὶ σπείσασθαι ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ ὁμοίοις ἐχόντων ἑκατέρων ἃ ἔχουσι. βασιλεὺς δὲ οὐκ ἐδέξατο ἐπὶ τούτοις, ἀλλ᾿ ἀπέπεμψεν ἐπειπών· „ἄπιτε κάλλιον βουλευσόμενοι, εἴ γε τυχεῖν εἰρήνης βούλοισθε καὶ σπονδῶν παρ᾿ ἐμοῦ.“ ᾔτει γὰρ αὐτούς, ἃς ἔλαβον νήσους, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον, καὶ φόρον ἐτήσιον καταβαλεῖν αὐτῷ.

---

17 hiems anni 1466/67

S p. 298–299 1 S marg 2–3 θαυμαστόν Spc (in ras.) 3 οἷον Ssl 4 βορρᾶ Ssl : βορᾶ S 6 κατὲφώτισε Ssl : ἐφώτισε S 10 στᾶν S 19 ἐγειρόμενόν S marg : οἰκοδομούμενόν S 21 τεχνήταις S 24 τε² Ssl καὶ θέσιν S marg 26 τοῦ δ᾿ αὐτοῦ – 32 αὐτῷ S marg : delere vult Grecu

16 (1) ἐν τούτοις ὄντι τῷ βασιλεῖ ἀγγέλλεται τὸν ἡγεμόνα Ἰλλυριῶν Ἀλέξανδρον ξυμμαχίαν τινὰ παρὰ Παιόνων αἰτήσαντα καὶ λαβόντα καὶ τοὺς οἰκείους ἀγείραντα ἐπιθέσθαι λάθρᾳ λοχήσαντα καὶ μηδὲν | ὅλως προειδομένῳ τῷ καταλειφθέντι σατράπῃ τοῦ βασιλέως, Παλαπάνῳ τοὔνομα, περικαθημένῳ τε καὶ πολιορκοῦντι τὸ ἄστυ τοῦ Κροῦες, καὶ καταπλήξαντα τῷ ἀθρόῳ τῆς ἐπιθέσεως καὶ τρεψάμενον διῶξαί τε καὶ ἀποκτεῖναι πολλοὺς τῶν σὺν αὐτῷ καὶ αὐτὸν δὴ τὸν σατράπην ἀγωνιζόμενον καλῶς· καὶ νῦν σῖτόν τε ὅτι πολὺν καὶ ὅπλα καὶ πᾶσαν ἄλλην αὐτάρκειάν τε καὶ χρείαν τῶν ἀναγκαίων εἰσενεγκάμενον ἐς τὸ ἄστυ καὶ δὴ καὶ φυλακὴν καλλίονα, ὡς ἐς πολιορκίαν μακράν, ἀναχωρῆσαι καὶ τῆς ἔξω πάσης χώρας κρατεῖν τοῦ νέου ἄστεος κατακεκλεισμένου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ στρατιωτῶν.

κίνησις δευτέρα τοῦ βασιλέως κατὰ Ἰλλυριῶν

(2) τούτων οὕτως ἀγγελθέντων ἐς ὀργὴν μεγίστην ἐξήχθη ὁ βασιλεὺς καὶ μηδὲν μελλήσας εὐθὺς στρατιὰν ἀγείρας ὅτι πολλήν, ἱππικήν τε καὶ πεζικήν, καὶ καλῶς παρασκευασάμενος (ἤδη γὰρ καὶ ὁ χειμὼν ἐτελεύτα) ἅμα τῷ ἦρι ἀρχομένῳ ἐστράτευσεν ἐπ᾽ αὐτόν. καὶ γενόμενος κατὰ τὴν Ἰλλυριῶν πᾶσάν τε εὐθὺς κατατρέχει καὶ τὰ ἀποστάντα ταύτης χειροῦται καὶ φόνον πολὺν τῶν ἀφεστηκότων ἐργάζεται καὶ τὰ ἐν ποσὶ πάντα καταστρέφεται καὶ ληΐζεται ἐμπιπρῶν καὶ δῃῶν καὶ διαφθείρων καὶ ἀφανίζων· καταδιώκει δὲ καὶ τὸν τούτων ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον. (3) ὁ δὲ καταφεύγει πάλιν ἐπὶ τὰ ἐχυρὰ καὶ ἀπότομα τῶν | ὀρῶν καὶ τὰς εἰθισμένας αὐτῷ καταφυγὰς καὶ διατριβὰς τῶν βουνῶν οὐδὲ θέαν ὅλως ὑπομείνας ὥσπερ Γοργόνος τῆς στρατιᾶς. βασιλεὺς δὲ διαρπαγήν τε καὶ σκυλμὸν πάντων ἀνδραπόδων κηρύξας τοῖς στρατιώταις ἐπαφίησι τοῖς ὄρεσι τὸ πλεῖστον καὶ μαχιμώτατον τῆς στρατιᾶς μετὰ τοῦ Μαχουμούτεω, αὐτὸς δὲ σὺν τῇ λοιπῇ στρατιᾷ προσκαθήμενος ἐδῄου τὰ λοιπὰ τῆς χώρας κατὰ σταθμοὺς ἐπιπορευόμενος καὶ στρατοπεδεύων.

---

17 ver anni 1467

24 οὐδὲ θέαν – τῆς στρατιᾶς : Aristid. Panath. p. 53,19–20 L.-B. καὶ τὴν θέαν οὐκ ἤνεγκαν ὥσπερ τινὸς ἐν μύθῳ Γοργόνος

S p. 299–301 6–7 διῶξαι τὲ S marg 7 καὶ[1] Ssl post ἀποκτεῖναι scr. δὲ, sed eras. S 13 S marg 14 μεγίστην S marg 15 μελλήσας Müller : μελήσας S 24 γοργῶνος S

σημείωσαι ὡς πάντα τὰ ἐν τοῖς ὄρεσι διηρευνήσαντο οἱ στρατιῶται καὶ λείαν πολλὴν ἐξήλασαν

(4) οἱ δὲ δὴ στρατιῶται, ὁπλῖταί φημι καὶ τοξόται καὶ σφενδονῆται καὶ ἀκοντισταί, λαβόντες παρὰ τοῦ βασιλέως τὸ σύνθημα εὐθὺς ὁρμήσαντες ἀνέβαινον ἐπὶ τὰ ὑπερύψηλα καὶ σκληρὰ καὶ ἀπότομα τῶν ὀρῶν, οἷά τινες πτηνοί, σὺν τοῖς ὅπλοις καὶ πάντα κατέτρεχον ὥσπερ τινὰ πεδία ἱππάσιμα οὐδενὸς ἐμποδὼν ἱσταμένου καὶ διηρευνήσαντο πάντα ἀκριβῶς καὶ πλέον ἢ Δᾶτις, φασί, τὴν Ἐρετρικήν, ὄρη, κρημνούς, φάραγγας, καταδύσεις, ἄντρα, χαράδρας, τρώγλας, χηραμούς, πάντας μυχοὺς γῆς, καὶ οὐδὲν ὅ τι τούτους διέλαθεν ἢ διέφυγε καὶ τῶν σφόδρα ἀποτόμων καὶ ἀποκρότων καὶ ἀνημέρων καὶ ἀβάτων ὅλως χωρίων ὅτι μὴ μόνον τὰ φρούρια καὶ οἱ ἐν τούτοις καταπεφευγότες, ἀλλὰ πάντα ἁπλῶς κατέδραμον καὶ ἐχειρώσαντο καὶ ἠνδραπόδισαν καὶ διέφθειραν ἐν πέντε καὶ δέκα | ταῖς ὅλαις ἡμέραις· καὶ λείαν ἐξήλασαν ὅτι πλείστην ἀνδραπόδων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παίδων, βοσκημάτων παντοίων, ἐπίπλων, πάντων ἁπλῶς, καὶ κατήγαγον ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ.

(5) ὁ δὲ τῶν Ἰλλυριῶν ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος, ὡς ἔγνω τὴν ἀρχὴν κατειλημμένα τὰ ὄρη τῇ στρατιᾷ, φυγὰς εὐθὺς ᾤχετο οὐδ᾽ ὅποι γῆς εἴη ἐξακουόμενος. βασιλεὺς δὲ δῃώσας πᾶσαν τὴν χώραν καὶ διαφθείρας ἐπὶ τὸ Κροΰες ὥρμησε καὶ γενόμενος ἐν αὐτῷ στρατοπεδεύεται πρὸ αὐτοῦ καὶ χάρακα βαλόμενος καὶ κύκλῳ περιλαβὼν τῷ στρατῷ καὶ μηχανὰς ἐπιστήσας ἐπολιόρκει.

ὅρα τὴν ἀρχὴν τῆς λοιμώδους νόσου πόθεν ἐνέσκηψε

17 (1) ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις θέρους μεσοῦντος ἤδη καὶ ἡ λοιμώδης νόσος παντὶ τῷ θέματι Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας ἐνέσκηψεν ἀρξαμένη μὲν ἀπὸ Θετταλίας καὶ τῶν ταύτῃ προσχώρων οὐκ οἶδ᾽ ὅθεν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἐπελθοῦσα, ἐπινεμησαμένη δὲ καὶ διαφθείρασα

---

25 aestas anni 1467

6 οἷά τινες πτηνοί : cf. supra ad 187,16 **25–28** ἡ λοιμώδης νόσος – ἐπελθοῦσα : Thuc. I 23,3 ἡ λοιμώδης νόσος; II 47,3 ἡ νόσος . . . ἐγκατασκῆψαι; 48,1 ἤρξατο δὲ τὸ μὲν πρῶτον κτλ.

S p. 301–302 **1–2** S marg (ἐξήλασαν pc : ἤλασαν ac) **7** ἱσταμένου S marg : γινομένου S **18** τὴν ἀρχὴν S marg **22** καὶ χάρακα βαλόμενος S marg **24** S marg (ἐνέσκηψε pc : ἐπέσκηψε ac) **27** θεταλίας S (θε- supra scr.) **27–28** οὐκ οἶδ᾽ ὅθεν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν ἐπελθοῦσα S marg (αὐτοῖς sl)

πάσας τὰς ἐν τῇ μεσογείᾳ καὶ παραλίᾳ τούτων πόλεις καὶ χώρας· διαβᾶσα δὲ καὶ ἐς τὴν Ἀσίαν πᾶσαν τὴν παραλίαν Ἑλλησπόντου τε καὶ Προποντίδος διέφθειρε καὶ ἠρήμωσεν καὶ ἐς τὴν μεσόγειαν ἀναβᾶσα τήν τε τοῦ Προυσίου καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἅπαντα καὶ μέχρι Γαλατίας καὶ δὴ καὶ Γαλατίαν αὐτὴν ἐλυμήνατο καὶ ἠφάνισεν.

ὅρα μέγα καὶ φοβερὸν πάθος

(2) εἰς δὲ τὴν μεγάλην εἰσκωμάσασα πόλιν, τὴν Κωνσταντίνου φημί, τί χρὴ καὶ λέγειν, ὡς ἄπιστόν τι πάθος ἐν αὐτῇ καὶ ἀκοαῖς ὅλως ἄβατον καὶ ἀφόρητον κατειργάσατο; | ἐξεκομίζοντο μὲν καθημέραν τῶν ἀπολωλότων πλῆθος ἀριθμοῦ κρεῖττον, οἱ δὲ θάπτοντες οὐκ ἤρκουν ἐς τὰς ταφάς· οὐ γὰρ ἦσαν. οἱ μὲν γὰρ δεδιότες τὸν φθόρον ἔφευγον ἀμεταστρεπτὶ οὐδὲ τῶν μάλιστα οἰκείων ποιούμενοι πρόνοιαν ἢ ὅλως ἐπιστρεφόμενοι καίτοι πολλάκις μετ' οἰμωγῆς καὶ θρήνων ἀνακαλουμένων αὐτούς, ἀλλὰ καταλιμπάνοντες καὶ νοσοῦντας ἀτημελήτους καὶ τεθνεῶτας ἀτάφους· οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἀναπεπλησμένοι τῆς λύμης καὶ ὅλως δυσθανατοῦντες καὶ οὐδὲ ἑαυτοῖς δυνάμενοι βοηθεῖν. (3) εἰσὶ δὲ οἳ καὶ κατακλείσαντες ἑαυτοὺς ἐν τοῖς δωματίοις ἔμενον ἀπρόϊτοι, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν αὐτοῦ θνήσκοντες ἔκειντο ἄταφοι ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶν ἡμέραις ἀγνοούμενοι πολλάκις. ἐθάπτοντο δὲ καὶ σύνδυο καὶ σύντρεις καὶ κατὰ πλείους πολλάκις μιᾷ παραδιδόμενοι θήκῃ· καὶ ὁ θάπτων σήμερον ἕτερον αὔριον ὑπ' ἄλλου ἐθάπτετο. πρεσβῦται δὲ καὶ θῦται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἤρκουν ἐς τὰς ἐκφορὰς καὶ τὰς ἐπιταφίους καὶ ἐξοδίους ᾠδὰς καὶ εὐχὰς οὐδὲ τῇ γῇ κρύπτειν τοὺς ἀπογινομένους, ἀλλ' ἐξέκαμον· πανημέριοι γὰρ διακαρτεροῦντες ἄβρωτοι καὶ ἄσιτοι θέρους ἀντέχειν ὅλως οὐκ εἶχον. ἀπέθνῃσκον δὲ οἱ μὲν τριταῖοι, οἱ δὲ τεταρταῖοι, οἱ δὲ καὶ ἑβδομαῖοι. (4) καὶ τὸ δεινὸν καθ' ἡμέραν ἐπεδίδου διὰ πάσης ἡλικίας ἤδη χωροῦν καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἐξήπτετο, | καὶ ἡ πόλις ἐκενώθη τῶν οἰκητόρων, ἀστῶν τε καὶ ξένων, καὶ χωρίον ἔρημόν τι ὅλως ἀνθρώπων ἐδόκει εἶναι, τῶν μὲν ἀπ-

7 εἰς – πόλιν : cf. Proc. BP II 23,19 ἐν πόλει . . . λιμός τις ἀκριβὴς ἐπεκώμαζεν 10–11 οἱ δὲ – ἤρκουν : Thuc. II 47,4 οὔτε γὰρ ἰατροὶ ἤρκουν 17–18 εἰσὶ – ἀπρόϊτοι : Proc. BP II 22,12 καθείρξαντες αὑτοὺς ἐν τοῖς δωματίοις 22 πρεσβῦται – ἤρκουν : cf. supra ad l. 10–11 24 ἀλλ' ἐξέκαμον : Thuc. II 51,5 τὰς ὀλοφύρσεις . . . καὶ οἱ οἰκεῖοι ἐξέκαμνον (v.l. ἐξέκαμον)

S p. 302–304 5 καὶ δὴ Ssl καὶ³ Ssl 6 S marg 13–14 ἀνακαλουμένων Ssl : ἀνακαλούντων S 19 ἐπὶ δυσὶ καὶ τρισὶν ἡμέραις S marg : ἐπὶ δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας S 20 καταπλείους S 22 ἐς τὰς ἐκφορὰς S marg καὶ³ Spc (in ras.) : ἐς Sac 23 καὶ ἐξοδίους S marg 24–25 ἄβροτοι S 27 διὰ – χωροῦν S marg 29 ἔρημόν Spc (in ras.)

ολωλότων τε καὶ ἀπολλυμένων τῇ νόσῳ, τῶν δέ, ἧπερ ἔφην, ἐξοικιζομένων τε καὶ φευγόντων, τῶν δὲ ἐν τοῖς οἴκοις ὥσπερ καταδίκων ἀποκεκλεισμένων· καὶ ἡ ἀθυμία πολλὴ καὶ ἡ λύπη οὐ φορητὴ καὶ κοπετὸς καὶ ὀλοφυρμὸς πανταχοῦ καὶ ἡ ἀπόγνωσις καὶ δυσελπιστία τὰς πάντων ἐκράτει ψυχὰς καὶ ἡ τῆς προνοίας ὅλως ἐξερρύηκε δόξα, καὶ πάντα εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐνομίζετο φέρεσθαι ὡς οὐδενὸς ἐπιστατοῦντος τῶν γινομένων. οὕτω πάντας ἐξέπληξεν ὁ τοῦ πάθους παράλογος.

σημείωσαι ποταπὴ ἦν ἡ νόσος

18 λέξω δὴ καὶ αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς νόσου. τὰ μὲν γὰρ πρῶτα περὶ τοὺς βουβῶνας ἐστηρίζετο τὸ δεινὸν ὁποιδήποτε καὶ τὸ σημεῖον ἐν τούτοις ἐδείκνυτο ἢ μεῖζον ἢ ἔλαττον· ἔπειτα προσέβαλλε σφοδρῶς τῇ κεφαλῇ καὶ θέρμας ἰσχυρὰς ἐνεποίει ταύτῃ καὶ φλεγμονὰς περί τε τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοὺς ὑμένας καὶ μήνιγγας καὶ φλογώσεις καὶ ἐρυθήματα τοῦ προσώπου, κἀκ τούτου τισὶ μὲν ἀναισθησίαν ἐνειργάζετο καὶ ὕπνον βαρὺν καὶ καταφοράν, τισὶ δὲ καὶ τοὐναντίον φρενῖτιν καὶ παραπληξίαν καὶ ἀγρυπνίαν ἐπέφερεν· εἶτα ἐστηρίζετο περὶ τὴν καρδίαν ὁ πόνος ὅλος καὶ τὸ δεινὸν μετὰ πυρετοῦ λάβρου τε καὶ διακαοῦς τά τε ἔνδον συμφλέγοντος καὶ συγκαίοντος καὶ φλεγμονὰς ἐμποιοῦντος αὐτῇ σφοδροτάτας καὶ ἐξόπτησιν τοῦ ὅλου αἵματος καὶ | φθορὰν καὶ ὀδύνας ἰσχυρὰς ἐκ τούτου καὶ ἀλγηδόνας δριμείας καὶ βοὰς τῶν ἀπολωλότων καὶ παλμοὺς συνεχεῖς καὶ ὀξεῖς καὶ ἆσθμα βαρὺ καὶ δυσῶδες καὶ φρίκην δεινὴν καὶ ψύξιν καὶ νέκρωσιν τῶν ἄκρων καὶ τελευταῖον θάνατον. τοιοῦτον δή τι καὶ τὸ εἶδος τῆς νόσου, ὡς ἔμοιγε κατεφάνη εἶναι τὰ πλεῖστα παραλιπόντι.

---

1 ἧπερ ἔφην : 205,11–12 3 καὶ ἡ ἀθυμία πολλή : Thuc. II 51,4 ἥ τε ἀθυμία 9 λέξω – νόσου : Thuc. II 48,3 ἐγὼ δὲ οἷόν τε ἐγίγνετο λέξω 11–12 προσέβαλλε – ταύτῃ : Thuc. II 49,2 πρῶτον μὲν τῆς κεφαλῆς θέρμαι ἰσχυραί 13–14 φλογώσεις – προσώπου : Thuc. II 49,2 τῶν ὀφθαλμῶν ἐρυθήματα καὶ φλόγωσις 14–16 κἀκ τούτου – ἐπέφερεν : cf. Proc. BP II 22,19–21 ἐπεγίνετο γὰρ τοῖς μὲν κῶμα βαθύ, τοῖς δὲ παραφροσύνη ὀξεῖα ... οἱ μέντοι τῷ τῆς παραφροσύνης ἁλόντες κακῷ ἀγρυπνίᾳ ... εἴχοντο 16 καὶ ἀγρυπνίαν ἐπέφερεν : Thuc. II 49,6 καὶ ἡ ἀγρυπνία ἐπέκειτο 16–17 εἶτα – πόνος : Thuc. II 49,3 ὁ πόνος ... ὁπότε ἐς τὴν καρδίαν στηρίξειεν 21–22 ἆσθμα βαρὺ καὶ δυσῶδες : Thuc. II 49,2 πνεῦμα ἄτοπον καὶ δυσῶδες 23–24 τοιοῦτον – παραλιπόντι : Thuc. II 51,1 τὸ μὲν οὖν νόσημα πολλὰ καὶ ἄλλα παραλιπόντι ... τοιοῦτον ἦν ἐπὶ πᾶν τὴν ἰδέαν

S p. 304–305 3 ante κοπετὸς scr. ὁ, sed eras. S 4 δυσελπιστία Ssl : ἀνελπιστία S 6–7 ὡς οὐδενὸς – γινομένων S marg 8 S marg 11 ἐδείκνυτο S marg : ἐξέφερεν S 13 ἱμένας S μήνυγγας S 15–16 φρενίτιν S 16 καὶ παραπληξίαν S marg 17 καὶ τὸ δεινὸν S marg

19 (1) βασιλεὺς δ' οὐ πολλὰς ἡμέρας τὸ Κροῦες πολιορκῶν, ἐπειδὴ ἔγνω ἀδύνατά οἱ ἂν οὔτ' ἐκ προσβολῆς τοῦτο βίᾳ τοῖς ὅπλοις ἑλεῖν (ἦν γὰρ ἐρυμνότατον τὸ ἄστυ καὶ πάντῃ ἀπόμαχον) οὔτε πειθοῖ προσάξεσθαι, στρατιὰν ἔγνω δεῖν ἱκανὴν αὐτόσε καταλιπὼν καὶ στρατηγὸν ὡς ἐς χρόνιον πολιορκίαν αὐτὸς ἀναχωρῆσαι ἐς τὸ Βυζάντιον καὶ μὴ μάτην πονεῖν καὶ κόπτειν αὐτόν τε καὶ τὴν στρατιὰν ἐνὸν λιμῷ τε καὶ πολιορκίᾳ μακρᾷ περιγενέσθαι τοῦ ἄστεος. (2) καὶ δὴ δόξαν οὕτω καταλιπὼν στρατηγὸν αὐτοῦ μετὰ στρατιᾶς ἱκανῆς, ἀκραιφνοῦς καὶ νεήλυδος, ὥστε δύνασθαι πολιορκεῖν τε τὸ ἄστυ καὶ πάσης τῆς ἔξω χώρας κρατεῖν, αὐτὸς διαδοὺς τήν τε λείαν ἅπασαν καὶ τὰ ἀνδράποδα πάσῃ τῇ στρατιᾷ καὶ ἀπολύσας αὐτοὺς ᾔει σὺν τῇ ἰδίᾳ αὐλῇ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον. (3) πυθόμενος δὲ καθ' ὁδὸν τήν τε χώραν ἅπασαν Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας καὶ τὰς ἐν αὐτῇ πόλεις, δι' ὧν ἔμελλε ποιεῖσθαι τὴν πάροδον, | τῇ λοιμώδει νόσῳ κατεχομένας τε καὶ διαφθειρομένας κακῶς καὶ δὴ καὶ τὴν μεγάλην πόλιν αὐτὴν ἀγομένην καὶ φερομένην ὑπό τε τῆς λύμης καὶ τοῦ δεινοῦ, μεταβαλὼν εὐθὺς ᾔει τὴν ἐπί τε τὸν Αἵμονα καὶ τὴν ἄνω Μυσίαν· ταύτην τε γὰρ ἐπυνθάνετο καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν Αἵμονα πάντα καθαρεύειν τῆς νόσου. (4) καταλαβὼν δὲ τά τε περὶ Νικόπολιν καὶ Βυδήνην χωρία ὑγιεινά τε ὄντα καὶ κράσεως εὐκαίρου λαχόντα διαγέγονε τὸ φθινόπωρον ὅλον αὐτοῦ διατρίβων. μετὰ μικρὸν δὲ μαθὼν λωφῆσαν ἤδη τὸ πάθος καὶ τοῦ λυποῦντος καθαρεύειν τὴν Πόλιν (εἶχε γὰρ ἀγγέλους συχνοὺς καθ' ἡμέραν σχεδὸν ἐκ διαδοχῆς διαθέοντας καὶ ἀγγέλλοντας τὰ ἐκεῖ) χειμῶνος ἀρχομένου ἤδη ἀφικνεῖται ἐς τὸ Βυζάντιον. καὶ πέμπτον δὴ καὶ ἑβδομηκοστὸν ἔτος πρὸς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις τοῖς ὅλοις ἠνύετο, ἕβδομον δὲ καὶ δέκατον τῆς ἀρχῆς τῷ βασιλεῖ.

24–26 finis anni 1466/67

S p. 305–306 **4–5** καταλιπὼν . . . αὐτὸς S: καταλιπόντα . . . αὐτὸν Müller **6** καὶ[1] Ssl **23** διαθέοντας S marg : διατρέχοντας S

INDEX NOMINUM PROPRIORUM

numeri Latini ad librum, numeri Arabici ad capitulum et paragraphum spectant; addita voce tit. lector delegatur ad titulos qui singulis paragraphis vel capitulis vel libris praepositi sunt. uncis inclusae sunt variae lectiones, quas S (codex Seragliensis) vel T (codex Tischendorf) exhibent.

Ἄβυδος: urbs in Asiae minoris litore sita II 4,1.

Ἀγριάνης: fluvius, qui in Hebrum fl. effunditur II 12,2.

Ἀδρίας: mare IV 16,5.

Ἀδριανοῦ (sc. πόλις): regia sultani I 11,8. sedes, a qua proficiscitur et ad quam redit sultanus cum exercitu I 12,1 (tit.); 23,1; 74,1 (tit.); 74,1; II 3,3 (tit.); 3,3; 8,2; 9,8; 15,5; 16,3; 17,1; 19,7; III 3,1; 9,10; 16,5; 16,8; 20,2; 24,3 (tit.); 24,4; IV 10,10; 15,5; 16,9; V 5,2; 11,4. sultanus exstruit regiam prope urbem I 12,1. praeterfluit urbem Hebrus fl. II 12,2. Dorinus ibi versatur II 16,3. Critobulus intrat urbem III 14,2. incolae Constantinopolis in hanc urbem aliasque dispersi sunt III 17,3. argentaria sultani ibi sita III 24,6. v. etiam Ἀδριανούπολις.

Ἀδριανούπολις: sultanus, cum imperio suo operam dedisset, urbem relinquit I 77,4. sultanus ibi reperit Gennadium II 2,1. sultanus ibi praeparat expeditionem contra Serbos II 6,1. sultanus ibi expedit arma contra Singidunum (Belgrad) II 17,1. sultanus reliquam partem autumni ibi versatur III 10,9. Critobulus una cum Asane faciens ibi versatur III 14,3. v. etiam Ἀδριανοῦ (sc. πόλις).

Ἀθῆναι: visuntur a sultano III 9,4 (tit.); 9,4.

Ἀθηναῖοι: una cum Ionibus Trapezuntem coloniam deduxerant IV 1,2.

Ἀθύρα κόλπος: Küçük Çekmece, Propontidis sinus II 10,1.

Ἄθως: perfossus a Xerxe I 42,6.

Αἴας: Telamonis filius. sepulcrum eius visit sultanus IV 11,5.

Αἰγαῖον (Ἐγαῖον I 6,3 S): mare I 6,3: II 4,2; 12,4; 4,3. insulae in Aegaeo mari sitae I 75,1; II 12,2; 23,1 (tit.); 23,1; III 24,4; IV 14,2.

Αἰγὸς Ποταμοί: Thraciae fl. II 4,1.

Αἰγύπτιοι: Danaus et Lynceus illinc in Graeciam pervenerant I 4,2.

Αἴγυπτος: Constantinopoli capta legati illinc adveniunt ad sultanum I 74,2. classem Lesbiorum timet IV 13,3 (bis).

Αἷμων: mons. finis terrae Serborum II 7,1. sultanus eum transgreditur II 8,3; 17,2. Hebrus fl. ibi fontes suos habet II 12,2. pestilentiae vitandae causa sultanus eo se confert V 19,3 (bis).

Αἶνος: oppidum in Thracia ad sinum maris situm ep. 5; I 75,4 (tit.); 75,4; II tit. causae expeditionis, quam facit eo sultanus II 11,1 (tit.). praefectus eius Dorinus res novas molitur II 11,1; 11,6; 12,1. situs historia divitiae II 12,2; 12,4; 12,7 (tit.). Yunus mari, sultanus terra expeditionem eo faciunt II 14,1 (tit.); 14,1 (bis); 14,2 (tit.); 14,3; 15,1. eius deditio II 15,3 (tit.). Dorinus eo navigat Samothracia II 16,3. datur a sultano Demetrio Palaeologo III 24,4 (tit.); 24,5.

Αἰολίδες (sc. πόλεις): II 12,2.

Ἀκροκόρινθος: sultano deditur ab Asane III 3,10. inexpugnabilis III 7,5. aditus difficilis III 7,5.

Ἀκτή: v. Παχεῖα.

Ἀλανοί: piratae II 3,5.

'Αλβανοί: Peloponnesum inhabitantes. ad Thomam Palaeologum transfugiunt III 19,3. v. etiam 'Ιλλυριοί.

'Αλέξανδρος:
1. Macedonum rex. ep. 1; I 5,1; IV 4,3 (bis).
2. Georgius Castriota, dux Albanorum III 16,2. in montes refugit V 11,10; 16,2. praefectum sultani Balaban aggressus per insidias interficit V 16,1. furtim se abripit V 16,5.

'Αλῆς:
1. Serbiae praefectus imponitur II 9,8; 19, 7. totum fere Serborum regnum subigit II 21,1. oppidum Senderoviam (Smederevo) obsidet II 21,4.
2. v. Σάμιος.

Ἅλυς (Ἅλις S): Asiae fluvius, qui in Pontum effunditur IV 3,3.

'Αμάρης: ('Αμάρρης III 24,2 S): Ömer. Peloponneso praefectus imponitur III 9,3; 24,2. Naupactum aliaque Venetorum oppida in Peloponneso sita aggreditur IV 16,1. Corinthum protegit contra Venetos IV 16,7. una cum Mahmut impetum facit in Venetos V 1,1; 1,2. una cum Mahmut Peloponnesum iterum subigit V 2,1; 2,3. Venetos apud Patras clade afficit V 13,2 (tit.); 13,2; 13,4.

Ἄμαστρις: urbs in Paphlagonia sita. eius incolae Constantinopolim transportantur III 11,2.

'Αμηρούκης, Γεώργιος: protovestiarius Trapezuntis imperatoris, philosophus. a sultano in honore habetur IV 9,2 (tit.); 9,2. v. etiam Γεώργιος.

'Αμυκλαῖον ('Αμικλαῖον S): oppidum in Peloponneso situm III 4,5.

'Αμφίπολις: Macedoniae oppidum ad ripam Strymonis fluvii situm III 3,1.

'Αντίοχος: Antiochus IV. Epiphanes. Hierosolyma ceperat I 68,8 (bis).

'Απολλωνία: Thraciae urbs ad Pontum sita II 12,3.

Ἄραβες: v. Ἄρραβες.

'Αργεῖοι: Argorum, oppidi in Peloponneso siti, incolae. Mahmut se dedunt atque Constantinopolim transportantur V 2,2 (tit.); 2,2; 2,4. v. etiam Ἄργος.

'Αργοναῦται: I 10,3.

Ἄργος: oppidum in Peloponneso situm. quod sultanus Corintho profectus praeterit III 20,4; 20,5. a Mahmut solo aequatur V 2,2 (tit., bis); 2,2. v. etiam 'Αργεῖοι.

'Αρειανός: Arianit, dux Albanorum III 16,2.

'Αρμενία: IV 1,2.

'Αρμένιοι: a sultano Constantinopolim transportantur III 11,2. eorum rex Uzun Hasan IV 1,7. eorum montes IV 4,2.

Ἄρραβες: eorum lingua utuntur Turcorum viri docti ep. 3 (bis); I 5,2 (ter); V 10,3 (bis); 10,7.

'Αρραβικῶς: in Arabicum vertitur liber Ptolemaei iussu sultani V 10,7; 10,8.

'Ασάνης:
1. Δημήτριος: praefectus Tegeae. oppidum sultano dedit III 4,4.
2. Ματθαῖος: Corinthum a sultano oppugnatam commeatum apportat III 7,4 (tit.); 7,4; 7,6. Corinthum sultano dedit III 7,7; 7,8 (tit.); III 8. legatus Demetrii Palaeologi ad sultanum pervenit atque pacem cum eo componit III 14,3; 19,4 (tit.); 19,4; 19,5; 19,6; 20,2; 20,3. a sultano in custodia libera tenetur III 20,3; 20,5. ad Demetrium Palaeologum remittitur III 20,6. uxorem Demetrii filiamque Monembasia accersit III 20,7.

'Ασία: pars orbis (idem quod Asia minor). sultanus illinc in Europam advenit ep. 4; I 4,3. Achaemenides et Persides eo pervenerant I 4,2. Turcorum imperium maiorem partem eius continet I 5,1; 8,2; 16,17. castellum in illo Bospori litore situm I 6,1. Tamerlanus (Timurlenk) illinc advenit I 16,10. eius copiae I 20,2; IV 3,1. eius praefectus (beylerbeyi) I 27,4; II 3,2. sultanus eo transgreditur II 3,1 (tit.); 3,1; IV 3,1 (tit.); 3,1. colonos illinc Constantinopolim mittit sultanus II 10,3; III 17,3. Ionia eius pars III 17,4. eius summus mons Taurus IV 4,2 (bis). castellum in illo Hellesponti litore situm IV 14,3 (tit.). Dardania eius litoris pars IV 14,4. pestilentia eo transit V 17,1. – I 6,1; 6,3; 8,5; 14,2; 14,9; 14,15; 68,9; 69,1; 77,1; II 3,2; III 23,3; IV 1,2; 1,3; 3,3; 4,3; 14,3.

ἄνω 'Ασία: Asiae pars ad orientem spectans (i.e. Armenia vicinaeque terrae) IV 1,2; 4,2.

κάτω 'Ασία: Asiae pars ad occidentem spectans I 14,3; IV 3,3.

'Ασιανοί: substantivum IV 11,6.
'Ασιανός: adiectivum I 21,2; 28,1; IV 3,8; 14,2 (semper cum voce παραλία).
'Ασσυρία: IV 1,2.
'Ασσύριοι ('Ασύριοι I 68,8 S): I 3,4. Babylonii, qui Hierosolyma ceperant I 68,8.
'Ασωπός: Boeotiae fl. III 3,5; 3,8.
'Ατουμάνοι: Osmani, gens Turcorum I 4,1; 64,1.
'Αχαΐα: Graeciae regio, cuius caput est Patrae ep. 5–15 (p. 6,24); III 5,1; V 13,1 (tit.); 13,1.
'Αχαϊκός: cum voce ὄρη III 3,4. cum nomine promunturii 'Ρίον IV 16,5.
'Αχαιμένης: I 4,2 (tit.); 4,2.
'Αχαιμενίδαι: Turcorum sultanorum generis auctores I 4,2 (bis).
'Αχιλλεύς: Pelei filius. eius sepulcrum II 4,1; IV 11,5.

Βαβυλών: a Cyro capta I 68,5 (tit.); 68,5. Iudaei eo in captivitatem ducti I 68,8. Bagdad I 14,16.
Βαβυλώνιος: Tamerlani (Timurlenk) cognomen I 16,10.
Βασίλεια: v. Πορφυρογέννητος.
Βασιλικαὶ Πύλαι: per eam portam Hamza irrumpit Constantinopolim I 65.
Βιδήνη (Βιδίνη, Βυδήνη): Vidin, urbs apud Danuvium sita. Draculis (Vlad Ţepeş), Valachorum dux, agrum eius devastat IV 10,4 (bis). sultanus eo se confert pestilentiam fugiens V 19,4.
Βιθυνία: IV 3,1.
Βιθυνοί: a Turcis subacti I 14,3.
Βοιωτία: III 3,5; 9,7.
Βόλβη: lacus in Macedonia situs III 3,2.
Βοὸς Ὄρος: mons apud Patras in Peloponneso situs V 13,2.
Βόσπορος (sc. Θρᾴκιος): castellum in eius litore exstructum ep. 13; I tit.; I 5,6; 10,1 (tit.); 10,1; IV 14,3. Venetorum naves eo usae erant I 6,2. navibus sultani praeclusus erat IV 1,6. classis sultani per eum Sinopem vehitur IV 2,3.
Βόστιτζα: urbs ad litus sinus Corinthiaci sita. sultano se dedit III 6,1 (tit.); 6,1.
Βόστροι: Bosnii I 14,7. sultani contra eos expeditiones ep. 10. Lazari uxor ad eos se confert III 2,1; 2,2. prima sultani contra eos expeditio IV tit.; IV 15,1 (tit.); 15,1; 15,4 (tit.); 15,5 (tit.); 15,5; 15,11 (tit.); 15,11; 16,9. altera sultani contra eos expeditio V tit.; V 5,1; 5,2 (tit.); 5,2; 6,1. Hungariae rex (Matthias Corvinus) eorum fines invadit V 4,1.
Βρετανικαὶ Νῆσοι: ep. 3.
Βρῦνος: Drina, Bosniae fluvius V 6,3.
Βυζάντιον: sub eius moenibus sultanus castra ponit I 23,1. autumno vel hiemis initio sultanus eo redit I 77,4; II 3,2; 9,8; 19,7; III 10,9 (tit.); 10,9; 16,8; 24,7; IV 8,5 (tit.); 8,5; 12,13; V 12,7; 19,1; 19,2; 19,4. idem facit Mahmut V 7,11. Ömer eo redit V 13,4. Thasi et Samothraciae incolae eo transportati erant III 24,4. idem patiuntur Lesbii IV 12,12. idem patiuntur Argorum incolae V 2,2 (tit.); 2,3. Isaacus Comnenus illinc se contulerat Trapezuntem IV 1,4. Hungaros captivos ibi interficit sultanus V 6,7. Mahmut cum classe illinc proficiscitur V 7,8. sultanus ei operam dat V 9,1; 10,3; 15,1. veteris Byzantii in promunturio palatium exstruit sultanus III 11,5. v. etiam Βυζαντίς, Κωνσταντίνου, Κωνσταντινούπολις, Πόλις.
Βυζαντίς: III 1,1. v. etiam Βυζάντιον, Κωνσταντίνου (sc. πόλις), Κωνσταντινούπολις, Πόλις.

Γαλατᾶς: urbs ex adverso sita Constantinopoli I 38,1; 38,3; 42,8. eius navalia I 18,8; 28,2. Zagano imponitur ut eam obsideat I 27,2. sultano se dedit I 67,1 (tit.); 67,1.
Γαλάται:
1. Galatiae Asiaticae incolae IV 3,2. a Turcis subacti I 14,3.
2. Γαλάται ἑσπέριοι: Galli, qui Franciam incolunt. imperatori auxilium tulerant contra Beyazit sultanum I 14,15.
3. Galli veteres. Romam ceperant I 68,7.
Γαλατία: Asiae regio. pestilentia vastatur V 17,1 (bis).
Γαρδίκιον: oppidum in Peloponneso situm. se dedit sultano III 22,1 (tit.); 22,1; 22,2 (tit.); 22,3 (tit.).
Γατελιοῦζος (Γατελιούζης): Gattilusio.
1. Francesco I. Aenum et Lesbum ab imperatore acceperat II 13,1.
2. Παλαμήδης ὁ Γατελιούζεω: Aeni dux III 24,6.

3. Νικορέζος ὁ πρῶτος Γατελιούζων (re vera Francesco I): Lesbum ab imperatore acceperat IV 13,1.
v. etiam Δομίνικος, Δωριεύς, Νικορέζος, Παλαμήδης.

Γεννάδιος: Georgius Scholarius. a sultano in honore habetur atque patriarcha nominatur II 2,1 (tit.); 2,1.

Γερμανοί:
1. aequales. imperatori auxilium tulerant contra Beyazit sultanum I 14,15. bombardam invenerant I 30,7.
2. veteres. Romam ceperant I 68,7 app. cr.

Γέται: Valachi. eorum defectio ep. 8; IV tit. a Turcis subacti I 14,7. eorum dux Draculis (Vlad Țepeș) deficit a sultano IV 10,1 (tit.); 10,1. eorum ducem Draculim reduxerat sultanus IV 10,3 (bis). sultani contra eos expeditio IV 10,6 (tit.); 10,6. Radu eorum dux nominatur a sultano IV 10,7; 10,10.

Γέτης: Valachus. cognomen Johannis (Hunyadi) I 14,17; IV 10,2.

Γετική: II 7,1.

Γεώργιος (sc. Ἀμηρούκης): e singulis Ptolemaei librorum tabulis unam componit iussu sultani V 10,5 (tit.); 10,6. v. etiam Ἀμηρούκης.

Γοργώ: V 16,3.

Γότθοι: urbem Romam ceperant I 68,7.

Γρηγόριος: Lazari III. Branković frater. cum matre et sorore fugit ad sultanum II 20,7 (tit.); 20,7; 20,8; 20,10.

Δάκες: Valachi qui Transylvaniam incolunt. eorum Hungarorumque rex (Sigismund) auctore Byzantii imperatore expeditionem contra Beyazit sultanum duxerat I 14,15. idem Constantinopoli obsessae subvenerat I 16,10. Johannes (János Hunyadi), eorum Hungarorumque dux, contra Murat sultanum arma moverat I 14,17. idem Singiduno oppido (Belgrad) a sultano obsesso subvenit II 18,4. idem Draculim (Vlad Țepeș) eiusque fratrem regno Valachorum expulerat IV 10,2. contra eos Hungarosque bellum molitur sultanus II 6,3. idem facere in animo habebat Murat sultanus II 7,6. Danuvius fl. eorum Hungarorumque terram a Serborum finibus discernit II 7,1; 7,2. Danuvius eorum Hungarorumque terram perfluit II 7,1. Lazarus (Georg Branković) cum iis Hungarisque foedus init II 8,1. idem ad eos confugit II 9,2 (tit.); 9,2. eorum Hungarorumque rex (Matthias Corvinus) contra Dalmatos Bosniosque arma movit V 4,1.

Δακία: Transylvania, regio Valachorum. eo confugit Lazarus (Georg Branković), dux Serborum II 18,1 (tit.); 18,1.

Δαλμάται: I 14,7. idem quod Παίονες οἱ ἐντὸς Σάου ποταμοῦ, idem quod Βόστροι IV 15,1. sultani contra eos expeditiones ep. 10. fines eorum vastat sultanus IV 15,11. Hungariae rex (Matthias Corvinus) eorum fines invadit V 4,1.

Δαλματία: idem quod Bosnia. sultanus duo castella ibi sita dat Lazari (Lazar III. Branković) uxori III 2,1.

Δαναός: una cum Lynceo ex Aegypto in Graeciam pervenerat I 4,2.

Δαρδανία: Troadis regio II 4,1; IV 14,4.

Δαρεῖος: Arsanis filius, rex Persarum IV 4,3.

Δᾶτις: exercitus Persarum dux I 66,1; V 16,4.

Δημήτριος:
1. v. Ἀσάνης.
2. filius Emmanuelis II. Palaeologi. Monembasiam se confugit III 4,5. Matthaeum Asanem Corinthum mittit III 7,4. a sultano Imbro atque Lemno insulis praeficitur III 14,1 (tit.). Critobulus litteras ad eum mittit III 14,2. Critobulus legatos ad eum mittit III 15,3. adsectatores eius ad Thomam fratrem transfugiunt III 19,3. Matthaeum Asanem legatum ad sultanum mittit III 19,4 (tit.); 19,4. sultanus Corinthi eum exspectat III 20,2. sultanus provinciam eius invadit III 20,4. Mahmut eum Mystrae in obsidione tenet III 20,5 (tit.); 20,5. sultanus aditum ei dat III 20,7 (tit.). sultanus Peloponnesum vastans eum in exercitu suo circumagit III 21,1. sultanus eum Adrianopolim secum ducit atque Aeno insulisque in Aegaeo mari sitis praeficit III 24,2; 24,4.

Διόνυσος: Semelae filius. Taurum montem transgressus erat IV 4,3.

Διπλοῦς Κίων: locus in Bospori litore situs I 42, 2.

Δομίνικος: Domenico Gattilusio. a fratre Niccolò e medio tollitur IV 11,1.

Δορίσκος (Δωρίσκος II 14,1 S): oppidum in Thracia ad Hebri fl. ostium situm II 12,4. Xerxes ibi exercitum recensuerat II 14,1.

Δράκουλις (Δράκουλης): Vlad Ţepeş, princeps Valachiae. contra sultanum arma capit ep. 8; IV 10,1 (tit.); 10,1. e regno expellitur ep. 8. Danuvium transgreditur atque sultani terram vastat IV 10,4 (tit.). in sultani castra impetum facit IV 10,8. clade afficitur IV 10,9 (tit.). ab Hungaris in custodia tenetur IV 10,9.

Δωριεύς:
1. Dorino I. Gattilusio, Lesbi dux. a sultano Lemno atque Thaso insulis praeficitur I 75,4 (tit.); 75,4. unum e filiis ad sultanum legatum mittit I 75,4. filii eius res novas moliuntur III 10,2. contra filium eius sultanus expeditionem ducit IV 11,1.
2. Dorino II. Gattilusio, Aeni atque Imbri Samothraciaeque insularum dux. res novas molitur II 11,1. una cum fratris uxore liberisque regnum a patre relictum acceperat II 11,1. patre vivo agros Lesbi sitos tantum possederat II 11,1. apud sultanum accusatur II 11,6. regnum amittit II 13,2. Samothraciam vectus est una cum nobilibus suis II 14,3; 14,4. palatium eius diripitur II 14,4. Yunus ut eum accersat navem mittit Samothraciam II 16,1. Yunus Imbrum vehitur, ut magistratus eius expellat II 16,1; 16,2 (tit.). Yunus magistratus eius Callipolim secum aufert II 16,2. Adrianopolim se confert ad sultanum II 16,3. Yunus ei iratus litteras mittit ad sultanum II 16,3 (ter). reliqua quae accidunt ei II 16,4 (tit.); 16,5.

Ἑβραῖος (Ἐβραῖος II 1,1 S): I 3,8. sultanus eorum multos Constantinopolim mittit ut ibi domicilium constituant II 1,1. v. etiam Ἰουδαῖοι.

Ἕβρος: v. Εὗρος.

Ἐλαιοῦς: v. Ἐλεοῦς.

Ἑλένη:
1. mater Constantini Magni I 69,4.
2. mater Constantini XI. Palaeologi I 69,4.

Ἐλεοῦς: oppidum in Chersoneso Thracia situm II 14,1; IV 14,4.

Ἑλλάς: Achaemenes atque Perseus ex Aegypto eo emigraverant I 4,2. Philanthropenus ei provinciae propositus erat I 77,2. Ömer eius provinciae praefectus (sancakbey) IV 16,1.

Ἕλλη: filia Athamantis. eius sepulcrum ad Hellesponti litus situm I 14,5.

Ἕλληνες:
1. veteres I 1,3; 3,4; 4,2 (tit.); 4,2; 9,3; III 9,5; 23,3; V 3,2. eorum duces regesque ep. 1. historiarum auctores ep. 1 (bis). eorum sapientiae libris sultanus operam dat I 5,2; V 10,3. Troiam expugnaverant I 68,4; IV 11,6. humaniter adversus Troianos victos se gesserant I 68,4. Xerxes eis bellum intulerat II 14,1.
2. aequales ep. 1 (p. 4,23); ep. 3. eorum lingua (ἡ τῶν Ἑλλήνων φωνή) primum locum tenet ep. 3, cf. τὴν . . . Ἑλλήνων V 10,7. a Turcis subiecti I 14,6.

Ἑλληνίδες (Ἑλληνίδες πόλεις): II 12,8; IV 1,2.

Ἑλληνικός: ταῖς Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις καὶ ξυγγραφαῖς ep. 1. ξυγγραφῆς Ἑλληνικῆς ep. 1; Ἑλληνικῇ ξυγγραφῇ (sic noster de historiis suis) ep. 2. τὰς δὲ σὰς πράξεις . . . μὴ Ἑλληνικῶς . . . ἐκδοθῆναι ep. 1. τὴν Ἑλληνικὴν θάλασσαν I 6,3. τὴν Ἑλληνικὴν παραλίαν i.e. Asiae minoris oram I 14,3. τοὺς Ἑλληνικοὺς τόπους III 9,7.

Ἑλλησπόντιοι: a Turcis subiecti I 14,3.

Ἑλλήσποντος: castella ibi a sultano erecta ep. 13; I 6,3; IV 14,3 (tit.); 14,3 (bis); V 3,1 (tit.); 3,1. Italorum naves eo utebantur I 6,2. Turci eum transgressi erant I 14,4. sultani classis eum pervehitur I 22,2; V 7,8. Mahmut eum traicit cum exercitu IV 11,4. Xerxes ei pontem imposuerat V 3,3. eius ora pestilentia vastatur V 17,1.
Ἑλλησποντικὸς Πορθμός: Yunus classe eum pervehitur II 4,1.

Ἕλος, τό: Aegypti regio I 4,2.

Ἐνετοί: bellum quinque annorum, quod contra sultanum gesserunt ep. 12; V tit. naves eorum freta Bospori Hellespontique tenebant I 6,2. oppida eorum in Peloponneso sita perfugia sunt Byzantinis III 5,2; 23,2. classis eorum mare tenet IV 14,2. causae propter quas bellum contra sultanum parant IV 16,1 (tit.); 16,1 (bis). aegre ferunt, quod Turci Peloponnesum occupaverunt IV 16,2. expeditionem faciunt contra Peloponnesum IV 16,4 (tit.). Isthmi muros exaedificant IV 16,6 (tit.);

V 1,2. Mahmut contra eos mittitur a sultano IV 16,8 (tit.); 16,8. eorum clades ac fuga V 1,2 (tit. bis); 1,2; 1,3 (bis). castra eorum diripiuntur V 1,4 (tit.). Argi, oppidum eorum, solo aequantur V 2,2. captivi e castellis eorum Constantinopolim aguntur V 2,3. proficiscuntur cum LXX navibus contra Lesbum V 7,1 (tit.); 7,1. Mytilenas obsident V 7,5. sultani classis contra eos proficiscitur V 7,7 (tit.); 7,7. classis eorum fugam capit V 7,10 (tit.). contra Patras expeditionem faciunt V 13,1 (tit.); 13,1. Ömer eos clade afficit V 13,2 (tit.). eorum legati frustra pacem petunt V 15,2.

Ἐνετικός (Αἰνετικός I 24,3 S): sex naves longae Constantinopoli obsessae auxilio sunt I 24,3. oppida in Peloponneso sita III 23,2. duae naves Tenedi capiuntur a Turcis V 7,9 (tit.).

Ἐπιβάται: castellum prope Constantinopolim situm. Turcis se dat I 17,3.

Ἐπίδαμνος: urbs Illyrica III 16,1.

Ἐπίδαυρος (Ἐπίδαυρος ἡ Λιμηρά): urbs Peloponnesi (Monembasia). Demetrius Palaeologus eo se confugit III 4,5. a Thoma fratre ibi obsidetur III 19,3. illinc Spartam (Mystram) se confert III 20,3. uxorem et filiam eius illinc accersi iubet sultanus III 20,7. v. etiam Μονεμβασία.

Ἐρετρική (sc. γῆ): Datis, Persarum dux, eam vastaverat I 66,1; V 16,4.

Ἐρυγών: Bosniae fluvius qui in Savam fl. influit V 6,3.

Εὐβοεῖς: Euboeae insulae incolae. sultanum donis colunt III 9,9.

Εὔβοια: insula. Lemniorum nonnulli eo confugiunt I 75,2. sultanus eam visit III 9,8 (tit.). Chalcis oppidum ibi situm III 9,8. Calabrezus Lemno eo se confert III 14,6.

Εὐγενίου Πύλαι: porta Constantinopolis I 18,8.

Εὔξεινος (Εὔξεινος Πόντος): I 6,3; 10,3; 14,3; 14,7; II 12,3; III 11,2; IV 1,2; 1,6 (bis); 2,3; 3,3; 3,8; 4,2; 14,3. – Danuvius in eum se effundit II 7,1. v. etiam Μέλας Πόντος, Πόντος.

Εὔριπος: fretum inter Euboeam et Atticam situm I 69,3. sultanus aquarum eius cursus invisit III 9,8.

Εὖρος (Εὖρος III 24,5 S): Hebrus fl. (Maritza) I 12,1; II 12,2; III 24,5. eius cursus II 12,2. eius cursus atque quae commoda praebeat II 12,4.

Εὐρώπη: pars orbis. sultanus illuc advenit ep. 4. Turcorum imperium magnam eius partem continet I 5,1; 8,2; 16,17. castellum in illo Bospori litore sultanus exstruit I 6,1. Turcorum in eam transgressio I 14,4 (tit.); II 13,2. Turci eam armis subigunt I 14,6 (tit.). Sigismund, rex Hungariae, illinc proficiscitur contra Beyazit sultanum I 16,10. eius praefectus (beylerbeyi): I 17,3; 27,3; II 19,6; III 12,1. eius copiae I 20,2. Danuvius maximus eius fluvius V 7,1. colonos illinc Constantinopolim mittit sultanus II 10,3; III 17,3. sultanus illinc in Asiam exercitum traicit IV 3,1 (tit.). castellum in illo Hellesponti litore exstruit sultanus IV 14,3 (tit.). – I 6,1; 6,3; 8,5; 14,2; 14,9; 14,15; 68,9; 69,1; II 7,1 app. cr.; III 23,3; IV 3,3; 3,7; 14,3.

Εὐρωπαῖος: adiectivum I 21,2; 28,1; IV 14,2 (semper cum voce παραλία). τὰς Εὐρωπαίας δυνάμεις IV 3,1.

Ζάγανος: Zaganos-Paşa. una cum sultano explorat moenia Constantinopolis I 26,3. sultanus eum iubet Galatiam urbem obsidere atque pontem imponere Chrysocerati I 27,2; sultanus eum adhortatur I 51,2. moenia Constantinopolis oppugnat I 56,1; 56,2. urbs Galatia ei se dedit I 67,1. sultanus eum praefectura demovet atque in exilium eicit I 77,1 (tit.); 77,1. Mahmut eius successor I 77,2 (tit.). classis et provinciae Callipolis praefectus. Thasios Samothraciosque transfert Constantinopolim III 17,4.

Ζῆχνα, τά: Macedoniae oppidum prope Serras situm II 16,4.

Ζυγός: mons super Spartam (Mystram) situs III 22,1.

Ἠλεία: regio Peloponnesi. a Turcis diripitur III 5,7; 7,1.

Ἦλις: adiectivum τῇ Ἤλιδι ἄκρᾳ τῆς Πελοποννήσου IV 16,5.

Ἡραῖον: Thraciae oppidum II 12,3.

Ἡρακλῆς: Symplegades transmiserat I 10,3. Taurum montem transgressus erat IV 4,3.

Ἡρόδοτος: historicus. quae dixerit de Persarum gentibus I 4,2.

Θάσιοι: Thasi insulae incolae. Constantinopolim deportantur III 17,4.
Θάσος (Θᾶσος I 75,1; 75,4; Θάσσος II 23,3 tit. S): insula. una cum Imbro Lemnoque Critobulus eam dedit sultano I 75,1. sultanus ei Dorinum, ducem Lesbi, praeficit I 75,4. ab Italis expugnatur II tit.; 23,3 (tit.); 23,3. captivos Turcos illinc secum auferunt Itali II 23,6. eius incolae Constantinopolim deportantur III 17,4 (tit.). sultanus ei Demetrium Palaeologum praeficit III 24,4.
Θεομήτωρ: eius sacra imago in moenibus Constantinopolis circumfertur manibusque portantium elabitur I 45,1.
Θεράπειον (τοῦ Θεραπεία I 32,1 Sac): Therapia. castellum in Bospori litore situm. a Turcis expugnatur I 32,1 (tit.); 32,1.
Θετταλία (Θεταλία V 17,1 S): Graeciae regio III 3,2; 3,4. illinc irruit pestilentia in Macedoniam V 17,1.
Θετταλοί: participes fuerant belli Troiani IV 11,6.
Θρᾴκη: regio cum Macedonia coniuncta in unam provinciam. a Turcis capta I 14,6; II 13,2. sultanus per eam iter facit II 8,2; 17,2. Hebrus fl. eam interfluit II 12,2. sales, qui fiunt Aeni, per eam veneunt II 12,7. pestilentia vastatur V 17,1; 19,3. – II 12,2; III 1,4 (bis); 24,5; IV 11,1.
ἄνω Θρᾴκη: Thraciae pars quae ad septentriones spectat II 7,1.
Θωμᾶς:
1. filius Emmanuelis II. Palaeologi. legatos mittit ad sultanum intempestive III 3,6 (tit.); 3,6. Mantineam ad sinum Messenium sitam confugit III 4,5; 23,1. Demetrium fratrem Monembasiae in obsidione habet III 19,3. sultanum ei aiunt irasci III 19,6. sultanus de eius rebus gestis certior fit III 20,1. sultanus contra exspectationem provinciam eius non invadit III 20,4 (bis). Corcyram confugit III 23,2 (tit.).
2. v. Καταβοληνός.

Ἰαγούπης:
1. Yakup. sultanus eum una cum Kasim classi contra Sinopem Trapezuntemque proficiscenti praeficit IV 2,2. sultanus eum una cum Kasim Trapezuntem premere iubet IV 4,1. ut praefectus provinciae Callipolis et praefectus classis a sultano castellis munire Hellespontum iubetur IV 14,5. castella in Hellesponti litoribus perficit V 3,1 (tit.); 3,1.
2. Yakup-Paşa (Jacopo da Gaeta), medicus sultani. Mahmut vulneratum sanat IV 5,4.
Ἰάϊτζα, ἡ: Bosniae oppidum. obsidetur a sultano IV 15,6 (tit.); 15,7. sultano se dedit IV 15,9 (tit.). praesidio munitur IV 16,9. a Matthia Corvino, rege Hungariae, capitur V 4,1 (tit.); 4,1; 4,3. ad eam recuperandam expeditionem facit sultanus V 5, 2. eam obsidet V 5,3 (tit.). eam expugnare non potest V 5,4 (tit.). de eius obsidione certior fit rex Hungariae V 6,1. sultanus obsidionem non vult relinquere V 6,2.
Ἰάσων: heros. Symplegades traiecerat I 10,3.
Ἴβηρες: Asiae populus (Georgii). eorum reges cum imperatoribus Trapezuntis affinitate coniuncti erant IV 1,7.
Ἴβηρες, οἱ δυτικοί (οἱ κάτω app. cr.): Catalani. eorum naves piraticae a Rhodiis erant receptae II 3,5.
Ἱεροσόλυμα, τά: urbs Palaestinae. capta ab Assyriis Antiocho Romanis I 68,8 (tit.); 68,8.
Ἰθάκη: insula IV 16,5.
Ἴλιον: urbs. sultanus eius reliquias visit IV 11,5. v. etiam Τροία.
Ἰλλυριοί (Ἰλλυριοὶ οἱ πρόσοικοι τῷ Ἰονίῳ Κόλπῳ) (Ἰλλιριοί I 14,6, 14,7; III 16,6 tit. bis S): Albani qui Epirum habitant. sultani contra eos expeditiones ep. 11; V tit. a Turcis subacti I 14,6. legatos mittunt ad sultanum expugnata Constantinopoli I 74,1. sultani contra eos expeditio, natura regionis, bella quae Murat sultanus contra eos gesserat III 16,1 (tit.); 16,1. aditus difficiles ad regionem eorum III 16,5. pugna circa aditus commissa vincuntur III 16,6 (tit.). sultanus invadit eorum regionem III 16,6 (tit.). foedus init cum iis sultanus III 16,7 (tit.); 16,7. causae quod sultanus contra eos exercitum ducit V 11,1 (tit.); 11,1. natura regionis eorum V 11,1. sultanus contra eos proficiscitur V 11,3 (tit.). sultanus in eorum

finibus castra ponit V 11,4. aditus ab iis custodiuntur V 11,4. fortiter pugnant V 11,4. contra eos aditus custodit sultanus V 11,5. sultanus totam eorum regionem vastat V 11,6 (tit.). se in montes recipiunt V 11,7. sequuntur eos sultani milites V 11,8 (bis). multi eorum interficiuntur vel capiuntur V 11,9 (bis); 11,9 app. cr. uxores liberique eorum in servitutem rediguntur V 11,9. etiam qui capti sunt, interficiuntur iussu sultani V 11,10. ceteri in castella vel montes remotos confugiunt V 11,10. arx eorum Kruja V 12,1. castellum contra eos exstruere sultanus constituit V 12,3. castellum perficit sultanus media in eorum terra V 12,4 (tit.). praefectus ibi relinquitur cum militibus, ut vastet omnem eorum regionem V 12,6. eorum dux Alexander (Georgius Castriota) praefectum sultani devincit V 16,1. altera sultani contra eos expeditio V 16,2 (tit.). eorum regionem vastat sultanus V 16,2. dux eorum Alexander fugam petit V 16,5. – I 14,7; IV 15,2.

Ἰλλυρίς (sc. γῆ): Epirus. prima sultani in eam expeditio ep. 5–15 (p. 6,28).

Ἰλλυριοί (Ἰλλυριοὶ οἱ ἐν Πελοποννήσῳ) (Ἰλλιριοί III 1,1; 1,2 bis S): Albani qui Peloponnesum habitant. contra dominos Peloponnesi rebellionem faciunt III 1,1. in servitutem rediguntur adiuvante sultano III 1,2. domini Peloponnesi tributum ab iis accipiunt pro sultano III 1,2. ad Thomam Palaeologum transfugiunt III 19,3 app. cr. sultanus crudeliter consulit in eos III 22,4. auxiliares in exercitu Turcorum contra Venetos congesto IV 16,7. v. etiam Ἀλβανοί.

Ἰμβριώτης: Imbri insulae incola I 1,1; 75,1; III 14,1.

Ἴμβρος: insula. una cum Thaso Lemnoque Critobulus eam dedit sultano I 75,1 (tit.); 75,1. magistratus Constantini imperatoris illinc fugiunt expugnata Constantinopoli I 75,1. eius promunturium, quod Cephalus vocatur I 75,1; II 16,2. sultanus ei Palamedem, Aeni ducem, praeficit I 75,4. Dorinus, Palamedis filius, eam habet II 11,1. Yunus illuc classem appellit II 16,1. Yunus ei Critobulum praeficit II 16,2 (tit.). Dorinum rursus ei praeficere in animo habet sultanus II 16,3. papa classem contra eam ceterasque insulas mittit II 23,1. Contus (comes Anguillarae?) decem naves longas illuc appellit II 23,6 (tit.); 23,6; 23,7. sultanus eam atque Lemnum dat Demetrio Palaeologo III 14,1 (tit.); 14,2. Critobulus Adrianopoli illuc revertitur III 14,4. sultanus rursus eam dat Demetrio Palaeologo III 24,4. eam atque Lemnum sultanus a Venetis, qui eas ceperant, poscit V 15,2. – II 12,2.

Ἰνδική: aurum argentumque praebet II 7,3.

Ἰόνιος (Ἰόνιος Κόλπος) (Ἰώνιος I 14,7 S): Albani oram eius habitantes ep. 11; III 16,1 (tit.); 16,1; V 11,1. illic Albani habent castella munita III 16,1. Veneti eum navibus transmittunt, ut Corinthum perveniant IV 16,5. – I 14,7.

Ἰονούζης (Ἰωνούζης): Yunus, praefectus provinciae Callipolis et praefectus classis. a sultano contra Naxum insulasque Rhodiorum mittitur III 3,3 (tit.); III 3,4. inter Lesbum et Chium in tempestatem incidit II 4,1. aegerrime in tutum devenit atque ad Chium appellit II 5,1. Phocaeenses ei se dedunt II 5,3 (tit.). viginti quinque naves amiserat tempestate, quod aegre fert sultanus, qui paulo post eum interficit II 5,5 (tit.). contra Aenum naves e Callipoli educit II 14,1 (tit.); 14,1 (bis). ad Imbrum appellit II 16,1. Critobulum Imbro praeficit II 16,2 (tit.). Aeni dux Dorinus eum timet et conspectum eius fugit II 16,3. Dorino iratus litteras mittit sultano II 16,3.

Ἰουδαῖοι: vasa atque vestimenta sacra iis vendunt Turci Constantinopoli capta I 62,2. v. etiam Ἑβραῖος.

Ἰουστῖνος: Giovanni Giustiniani-Longo. Constantinopolim appellit I 25,1 (tit.); 25,1. moenia Constantinopolis a Turcis concussa reparat I 34,1. fortiter pugnat I 36,1. Turcos repellit I 36,2. Turcorum naves in interiore Cornus parte continere conatur I 44,1. fortiter Turcos a moenibus repellit I 55,4; 58,1. vulneratus a pugna recedit I 58,3. portula, quam in muro aperuerat I 60,2.

Ἰσαάκης (Ἰσάακος): İshak. Asiae praefectus (beylerbeyi). sultanus eum moenia Constantinopolis oppugnare iubet a Myriandrii porta usque ad Portam Auream

I 27,4. sultanus eum adhortatur I 51,4. sultanus eum successorem Halil viziri constituit I 76,3 (tit.); 76,3. eum et Mahmut consilio adhibet sultanus III 24,4.

Ἰσθμός (Ἰσμός III 24,1 S): isthmus Peloponnesi. Cithaeronis angustias, quae ad eum ducunt, occupari iubet sultanus III 3,5 (bis). sultanus per eum petit Corinthum III 3,8. oppidum Corinthus in eo locum opportunum tenet III 8. per eum e Peloponneso revertitur sultanus III 9,4; 24,2. bis muro intersaeptus Murat sultani tempore III 24,1. Veneti eum muro praecludere conantur IV 16,5; 16,6 (tit.); 16,6. sultanus murum in eo exstrui accipit IV 16,8. Mahmut prope eum castra ponit V 1,1. Mahmut de omnibus rebus ibi gestis certior fit V 1,1. pugna ibi facta V 1,2 (tit.). captivos ibi captos secum abducit Mahmut V 2,3.

Ἰσμαῆλος (Ἰσμαΐλος IV tit. S): İsmail.
1. praefectus provinciae Callipolis et praefectus classis. sultanus eum iubet vastare Lesbum insulam III 10,1. ad Lesbum appellit atque oppidum Molybum (Methymnam) obsidet III 10,3. Lesbo vastato Callipolim revertitur III 10,5.
2. İsfendiaroğlu, urbis Sinopes dominus. Sinopem totamque regionem suam sultano tradit IV tit. dominationem Sinopes a maioribus relictam acceperat IV 3,4. cum sultano de dominatione Sinopes disceptat IV 3,5 (tit.); 3,5. sultanus ei dat praefecturam Scopiorum pro Sinope IV 3,7 (tit.); 3,7. non habet, cur eum incuset, sultanus IV 3,8. abit in praefecturam novam IV 4,1. sultanus in eius dominationem succedit IV 4,1.

Ἱσπανοί: Emmanuelis II. Palaeologus eos contra Beyazit sultanum moverat I 14,15.

Ἴστρος: Danuvius fl. Mysi (Bulgari), qui eius ripam incolunt, a Turcis subacti I 14,6. omnes populi, qui ab ostio eius usque ad Savam fl. habitant, Turcis tributa pendunt I 14,7. Getae (Valachi) qui trans eum habitant I 14,7. Paeones (Hungari) eum traiciunt I 14,15 (tit.); 14,15. Beyazit sultanus facit, ut multi Paeones fluctibus eius submergantur I 14,15. Johannes (János Hunyadi) bis vel ter eum traiecerat I 14,17. Johannes se iterum eum traiecturum esse pollicetur Serborum duci II 6,1. Serbiam ab Hungaria separat II 7,1. eius cursus II 7,1 (tit.); 7,1. castella Serborum in eius ripa sita ceperat Murat sultanus II 7,5. Lazarus (Georg Branković) trans eum fugit II 9,2. Lazarus trans eum revertitur II 9,7. oppidum Singidunum in eius ripis situm II 17,2 (bis). Lazarus iterum trans eum fugit II 18,1. Johannes (János Hunyadi) trans eum castra ponit II 18,4. Lazarus trans eum revertitur II 20,1. Draculis (Vlad Ţepeş) eum transgreditur IV 10,4 (tit.); 10,4. sultanus eum transgreditur IV 10,6 (tit.); 10,6. sultanus e Valachorum finibus trans eum revertitur IV 10,10.

Ἰταλία: ab eius ducibus Constantinopolitani auxilium petunt I 19. naves onerariae illinc provectae Constantinopoli adsunt I 24,3; 39,1. naves longae illinc provectae sero veniunt I 39,1. papa illuc exercitum colligit II 23,1. classis illinc provecta Rhodum venit II 23,2. eadem classis Lesbum venit III 10,2. classis eo revertitur III 15,2. – III 1,4 (bis); 1,5.

Ἰταλοί: a Bosporo Hellespontoque saepe Turcos intercluserant I 6,2; 8,3. Byzantinos adiuvaverant I 16,12. auxilia non mittunt Constantinopoli I 16,13. defensores Constantinopolis I 49,4; 51,5; 55,2; 57,1. eorum naves Constantinopoli capta aufugiunt I 65. insulas in Aegaeo mari sitas capiunt II tit. Aeni dux cum iis colloquitur de societate II 11,6. Lemnus insula iis se dedit II 23,2 (tit.); III 14,1. Thasum insulam capiunt II 23,3 (tit.). sultanus veretur ne Peloponnesum ingrediantur III 1,4. sultanus bellum contra eos gerendum esse non ignorat III 1,5. Lemnii eos aegre ferunt III 14,1. non possunt defendere Lemnum contra sultani classem III 14,1. Critobulus se Lemno eos expulsurum pollicetur Demetrio Palaeologo III 14,2. eorum naves Imbrum custodiunt III 14,4. Lemno expelluntur III 14,4 (tit.); 14,5. societatem ineunt cum Thoma Palaeologo III 20,1. Peloponneso potiri contenderant III 24,1. dux Lesbi cum iis societatem et foedus init IV 11,1. frustra spem in iis ponit dux Lesbi IV 11,2. eorum milites Lesbi captos interficit sultanus IV 12,9. eorum classis mare tenet IV 14,2. – II 13,1.

᾿Ιταλός: de Iustino (Giovanni Giustiniani-Longo) I 25,1 (tit.); 25,1. de Nicorezo (Niccolò Gattilusio) IV 13,1.
᾿Ιταλικός: de navibus I 44,1; 47,1; 75,1.
᾿Ιωάννης: János Hunyadi, dux Hungarorum. incolis Singiduni succurrit II 18,4. sultani milites clade afficit II 19,1 (tit.); 19,1. Michael, eius uxoris frater II 20,2. Draculim fratremque regno eorum expulerat IV 10,2.
῎Ιωνες:
1. Graeci qui sultani tempore Asiae minoris litus incolunt. a Turcis subiecti I 14,3.
2. Iones antiqui. una cum Atheniensibus Trapezuntem condiderant IV 1,2.
᾿Ιωνία: Asiae minoris regio III 17,4.
᾿Ιωνούζης: v. ᾿Ιονούζης.
᾿Ιώσηπος: Josephus Flavius I 3,8.

Καῖσαρ: C. Julius Caesar I 5,1.
Καλαβρέζος: Italorum qui Lemnum insulam tenent dux III 14,6.
Καλλίου (sc. πόλις): Callipolis (Gallipoli), oppidum ad Hellespontum situm. incolae Constantinopolis in hanc urbem aliasque dispersi sunt III 17,3. v. etiam Καλλιούπολις.
Καλλιούπολις: v. Καλλίου (sc. πόλις). Turcorum classis sedes I 10,1; 22,1; 75,2; 75,5; II 4,1; 5,3; 14,1 (tit.); 14,1; 16,2; III 10,3; 10,5; IV 12,1; 12,12; V 7,8 (bis). eius satrapa Baltaoğlu I 22,1; 28,1. eius satrapa Hamza I 41,4; 75,3. eius satrapa Yunus II 3,4. eius satrapa İsmail III 10,1. eius satrapa Zaganus III 17,4. eius satrapa Kasim IV 2,2; 8,3. eius satrapa Yakup IV 14,5; V 3,1.
Καπαδόκαι: regionis Asiae minoris incolae. a Turcis subiecti I 14,3. per eorum fines sultanus Sinopem proficiscitur IV 3,3.
Καραμάνος: Karaman, Turcmenorum dux. sultanus cum eo foedus facit I 5,3 (tit.); 5,3. legatos mittit ad sultanum Constantinopoli capta I 74,2.
Κᾶρες: Asiae minoris regionis incolae. a Turcis subiecti I 14,3.
Καρατζίας: Karaca. Europae satrapa (beylerbeyi), dux partis exercitus, qui Constantinopolim obsidet I 27,3. sultanus eum adhortatur I 51,3. moenia Constantinopolis oppugnat I 56,1; 56,3. in obsidione Singiduni moritur II 19,6.
Καρχηδών: a Romanis bis capta erat I 68,6 (tit.); 68,6.
Κασίμης: Kasim, Callipolis satrapa et praefectus classis. expeditionem contra Sinopem Trapezuntemque una cum Yakup ducit IV 2,2; 4,1. Trapezuntis satrapiae praeficitur IV 8,3.
Καστρίον: Kastritza, castellum prope Mystram situm. a sultano expugnatur III 21,1; 21,3 (tit.); 21,5 (tit.).
Καστριῶται: eorum castellum Lemni situm intrat Critobulus III 14,4.
Κάστρον: v. Παλαιόν.
Καταβοληνός, Θωμᾶς: sultani notarius. legatus Mystram mittitur ad Demetrium Palaeologum III 20,5. legatus Trapezuntem mittitur IV 7,4; 7,6.
Καύκασος: mons IV 4,2.
Κελτίβηρες (Κελτήβηρες S): gens Hispanica. contra Beyazit sultanum pugnaverant I 14,15.
Κελτικὰ ῎Ορη: ibi Danuvius fontes habet II 7,1.
Κελτοί:
1. Galli aequales. contra Beyazit sultanum pugnaverant I 14,15. una cum Germanis bombardam invenerant I 30,7.
2. Galli veteres. Romam expugnaverant I 68,7.
Κεραμικά, τά: suburbium Constantinopolis. ibi pontem supra Chrysoceras fecit sultanus I 27,2.
Κέρας: Chrysoceras, sinus Constantinopolis. catenis intercluditur Turcis I 18,8. oppugnare ab illa parte Constantinopolim Zaganum iubet sultanus I 27,2. pontem ibi struere Zaganum iubet sultanus I 27,2. moenia urbis ibi sita aggredi vult sultanus I 28,2; 37,2. eius moenia incustodita sunt I 28,3; 43,2. ingressus a Constantinopolitanis custoditur naviter I 38,5. sultanus strategema, ut eo perveniat, excogitat I 42,1; 42,2; 42,3. Turcorum naves, quae eo per terram pervenerant, vident Constantinopolitani I 43,1. bello apertum iacet I 47,1. sultanus adhortatur Zaganum, ut ibi aggrediatur moenia urbis I 51,2.
Κερκινῖτις (Κερκινίτις S): Macedoniae lacus III 3,2 app. cr.

Κέρκυρα: insula. eo se confert uxor Lazari III. Branković III 2,2. eo confugit Thomas Palaeologus III 23,2 (tit.); 23,2. Venetorum naves eam praetervehuntur IV 16,5.
Κεφαλαί: v. Κυνός.
Κεφαλληνία: insula. eam praetervehuntur Venetorum naves IV 16,5.
Κέφαλος: Imbri insulae promunturium I 75,1; II 16,2.
Κιθαιρών: mons. eius angustiae III 3,5. in eius radicibus castra ponit Mahmut V 1,1.
Κίλικες: Turcmenorum gens, cuius dux Karaman I 74,2.
Κιλικία: Asiae minoris regio. eius dux Karaman I 5,3. illinc profecti erant Turci I 14,3. – I 14,3.
Κίων: v. Διπλοῦς.
Κόλπος: v. Ἰόνιος, Κρισαῖος, Μέλας; v. etiam Ἀθύρα κόλπος, Ῥηγίου κόλπος.
Κομνηνοί: Trapezuntis imperatores IV 1,4.
Κοντάδεσδος (Κοντάεσδος S): Thraciae fluvius II 12,2.
Κόντος: navium dux eius classis, quam papa contra insulas in Aegaeo mari sitas mittit. cum decem navibus Imbrum venit, sed infecta re revertitur II 23,6 (tit.); 23,6; 23,7.
Κορινθία: Corinthi regio. sultanus eam invadit III 3,8 (tit.); 3,8. Veneti ibi appellunt IV 16,5.
Κορίνθιοι: eorum regionem sultanus invadit III 3,8 app. cr. a sultano obsidentur III 7,3. commeatum iis apportat Asanes III 7,6. fame premuntur III 7,7. pacis conditiones quam faciunt cum sultano III 7,8.
Κόρινθος: sultanus in potestatem suam redigit eam ep. 5 – 15 (p. 6,23). sultanus eam obsidet III 3,8 (tit.). castella circa eam sita a sultano capiuntur III 4,2. sultanus eam expugnandam esse decrevit III 6,3. frustra eam temptat sultanus III 6,5 (tit.). commeatum eo apportat Asanes III 7,4 (tit.). Demetrius Palaeologus eam vult tenere III 7,5. eius amissionem aegre ferunt Palaeologi III 8. sultanus eam firmat praesidiis III 9,1. illinc proficiscitur sultanus III 9,4. castra ibi ponit sultanus III 20,2. Ömer eam custodit IV 16,7. post pugnam apud Patras factam eo revertitur Ömer V 13,4. – III 6,1; 6,2.
Κορώνεια: Venetorum urbs in Peloponneso sita. Thomae Palaeologi magistratus eo confugiunt III 23,2. Ömer ei detrimenta affert IV 16,1.
Κότζινος: Lemni insulae oppidum. Venetos illinc expellit Critobulus III 14,4 (tit.); 14,4; 15,1.
Κρήτη: insula. naves illinc Constantinopolim advectae I 24,3. Lemniorum nonnulli eo confugiunt Constantinopoli capta I 75,2.
Κρισαῖος (Κρισαῖος Κόλπος) (Κρησαῖος S): sinus Corinthius. urbs Patrae in eius ostio sita III 5,6. – III 6,1; IV 16,5.
Κριτόβουλος: se auctorem epistulae dedicatoriae esse tradit ep. 1. in librorum titulis nomen suum affert I tit.; II tit.; III tit.; IV tit.; V tit. se auctorem operis esse declarat I 1,1. Constantinopoli capta Imbrum Lemnum Thasum insulas dedit sultano I 75,1 (tit.); 75,1. insularum incolas a fuga retinet I 75,3. legatos ad sultanum mittit, ut insulas det Gattilusiis I 75,4. Yunus eum Imbro praeficit II 16,2 (tit.); 16,2. Contus, navium papae dux, frustra cum eo agit de deditione Imbri insulae II 23,7; 23,8. Lemnum adiuvantibus incolis pro sultano capit III 14,1 (tit.). cum nobilibus Lemniorum agit de deditione III 14,1. Adrianopolim venit et litteras mittit ad Demetrium Palaeologum III 14,2. eo adiuvante Demetrius Palaeologus impetrat insulas a sultano III 14,3. revertitur Imbrum et Lemnum proficiscitur III 14,4. Venetos e Cotzino oppido Lemniorum expellit III 14,4 (tit.). Italorum praesidia ei se dedunt III 14,5. Castra Vetera, oppidum Lemniorum, in deditionem redigit III 14, 8; 15,1 (tit.); 15,1. legatos mittit ad Demetrium Palaeologum III 15,3. Castra Vetera in deditionem accipit III 18 (tit.); 18.
Κροῦες, τό (Κρούες V 12,6 S): urbs Albanorum. de eius situ et firmitate V 12,1 (tit.); 12,1. satrapam Albaniae sultanus iubet eam obsidere V 12,6. Alexander (Georgios Castriota) eam ex obsidione liberat V 16,1. obsidetur ab ipso sultano V 16,5. exercitum ibi relinquit sultanus ut eam obsideat V 19,1.
Κυανίδαι Νῆσοι: insulae in Aegaeo mari sitae II 4,2.

Κυνὸς Κεφαλαί: pro Κυνὸς Σῆμα, promunturium in ostio Hellesponti situm II 4,1.
Κῦρος: Cambysis filius, rex Persarum. Babylonem ceperat I 68,5.
Κύψελα (Κύψελλα S), τά: Thraciae vicus II 14,3; 15,1.
Κωνσταντῖνος:
1. Constantinus Magnus. Constantinopolim condiderat I 69,4.
2. Constantinus XI. Palaeologus. foedus facit cum sultano I 5,3 (tit.); 5,3. legatos mittit ad sultanum postulatum, ne castellum in Bospori litore struatur I 7,1 (tit.); 7,1; 9,1. bellum contra eum parat sultanus I 13,1. concussus animo imminente bello I 18,1. Iustinus (Giovanni Giustiniani-Longo) advenit ut ei succurrat I 25,1. naves ei mittere in animo habet papa I 39,1. milites Iustini obsecrat, ut in loco maneant I 58,3. fortiter pugnat I 59. occiditur I 60,3 (tit.); 60,3. Orhan sultani avunculum Constantinopoli diligenter coluerat I 64,1. cum Constantino Magno comparatur I 69,4. naves a papa ad eum missae Chium adveniunt I 70,1. eius laudatio funebris I 72,1 (tit.); 72,1. insulae in Aegaeo mari sitae ei subiectae erant I 75,1. – I 71.
Κωνσταντίνου (μεγάλη πόλις, sc. πόλις): Constantinopolis. in eam epilogus I 72,3. sultanus eam civibus frequentare curat II 1,1; III 7,2; 9,2; 11,1; 17,3; 17,4 (tit.); 22,6; IV 14,1. pestilentia eam invadit V 17,2. – III 17,1 (tit.); 17,1; IV 1,6 (bis); 9,1; V 2,3; 6,8. v. etiam Βυζάντιον, Βυζαντίς, Κωνσταντινούπολις, Πόλις.
Κωνσταντινούπολις: sultanus eam civibus frequentare atque aedificiis ornare curat II 22,1; IV 12,9; 12,10. – I (tit.); IV 1,1. v. etiam Βυζάντιον, Βυζαντίς, Κωνσταντίνου, Πόλις. permultis locis nomine Constantini omisso ἡ πόλις nominatur ita ut dubitare possis utrum ἡ πόλις an ἡ Πόλις scribendum sit.
Κῷοι: insulam eorum vastat Yunus II 5,2.
Κῶς: insula. classem contra eam mittit sultanus II 3,4. a Turcis vastatur II 5,2.

Λάζαρος:
1. Serborum princeps Georg Branković. regno expulerat eum Murat sultanus II 7,5. regno iterum potitus rebus novis studet II 8,1. impetu sultani exercitus percellitur II 9,1. in Hungariam confugit II 9,2 (tit.). pacem impetrat a sultano II 9,3 (tit.); 9,6. in regnum suum revertitur II 9,7 (tit.). in Transylvaniam confugit II 18,1 (tit.); 18,1. a Michaele Szilágyi captus in vinculis tenetur II 20,1 (tit.); 20,1; 20,2. pecunia redimitur II 20,4 (tit.); 20,4. moritur II 20,5.
2. Serborum princeps Lazar III. Branković. succedit Georgio Branković una cum matre II 20,5. mater eius una cum sorore ac fratre fugam petit II 20,7 (tit.); 20,8. mater eius moritur II 20,8 (tit.). solus regnat II 20,10. male utitur regno suo II 20,11. moritur II 20,12 (tit.). sultanus de morte eius certior fit II 21,1. sultani satrapa regnum eius invadit II 21,1. uxor eius Semendriam sultano dedit III 2,1. uxori eius sultanus castella dedit in Bosnia sita III 2,1.
Λατῖνοι: cruciferi occidentales. Constantinopolim ceperant I 69,1 (tit.).
Λεβαδία: Boeotiae oppidum, sub Helicone monte situm III 24,3.
Λεκτόν: promunturium Troadis IV 12,1.
Λέσβιοι: Lesbi insulae incolae. eorum dux (Niccolò Gattilusio) Constantinopolim deportatur IV 12,12.
Λέσβος: insula. a Turcis capitur ep. 9. expeditionem eo mittit sultanus III 10,1. a Turcorum classe vastatur III 10,3 (tit.); 10,3; 10,5. Italorum naves illinc Chium in insulam fugiunt III 10,4. Turcorum classis illinc revertitur Callipolim III 10,5; 10,6. tota a Turcis capitur IV tit. expeditionem contra eam facere parat sultanus IV 10,10. causae cur ei bellum inferre in animo habeat sultanus IV 11,1 (tit.). Nicorezus (Niccolò Gattilusio) vicinam Asiae oram diripuerat IV 11,1. partem eius vastaverant Turci IV 11,3. sultanus ipse contra eam proficiscitur IV 11,4 (tit.). e regione eius in continente sultanus castra ponit IV 12,1. in eam traicit sultanus IV 12,5 (tit.). sultano se dedit IV 12,6 (tit.). Mahmut eius res componit IV 12,11. eius fata IV 13,1. Venetorum contra eam expeditio V 7,1 (tit.); 7,1; 7,2. Veneti sperant eam omnem ad se in deditionem venturam esse V 7,6. sultani classis contra

Venetorum naves eo proficiscitur V 7,7 (tit.). Venetorum naves illinc fugiunt V 7,10 (tit.). – II 4,2.

Λευκάς: insula. Venetorum classis eam praetervehitur IV 16,5.

Λήμνιοι: Lemni insulae incolae. qui sunt magistratus imperatoris, illinc fugiunt capta Constantinopoli I 75,1. eorum circa ducentos insulam relinquunt I 75,2. se Italis dedunt II 23,2. eorum nobiles cum Critobulo agunt de deditione III 14,1. eorum nobiles Critobulus legatos mittit ad Demetrium Palaeologum III 15,3. eorum populus pecuniam colligit, ut dedant arcem Itali III 18.

Λῆμνος: insula. Constantinus imperator eam praemium auxilii pollicetur Iustino (Giovanni Giustiniani-Longo) I 25,1. una cum Imbro Thasoque Critobulus eam dedit sultano I 75,1 (tit.); 75,1. Italorum naves Constantinopoli capta fugientes eo appellunt I 75,1. una cum Thaso sultanus eam dedit Dorino Mytilenarum principi I 75,4. ab Italis occupatur II tit. Dorinum rursus ei praeficere in animo habet sultanus II 16,3. papa classem contra eam ceterasque insulas mittit II 23,1. se dedit Italis II 23,2 (tit.); 23,2. praesidia ibi relinquit Italorum navium dux II 23,3. Italorum naves Thaso eo revertuntur II 23,5; 23,6. Italorum navium dux illinc cum bello ibi captis Rhodum proficiscitur II 23,6 (bis). Critobulus facit, ut se dedat iterum sultano III 14,1 (tit.). sultanus eam atque Imbrum dat Demetrio Palaeologo III 14,1 (tit.); 14,2. Critobulus se Italos illinc expulsurum esse pollicetur Demetrio III 14,2. Critobulus eam appellit III 14,4. Critobulus ibi exspectat reditum legatorum III 15,3. eius arcem Critobulus in deditionem accipit III 18 (tit.); 18. sultanus rursus eam dat Demetrio Palaeologo III 24,4. Venetorum naves eo confugiunt V 7,11. eam atque Imbrum sultanus a Venetis, qui eas ceperant, poscit V 15,2. – II 12,2; III 10,6.

Λιβύη: pars orbis. multis gentibus eius urbibusque imperaverant Peloponnesii III 23,3. Lesbii mare eius tenebant IV 13,3.

Λοδοβίκος: Ludovico Trevisano. a papa classis dux et patriarcha partium orientalium nominatur II 23,1. Lemno Rhodum navigat II 23,6. epistulam de Imbri deditione ad Critobulum mittit II 23,7. Critobulus epistulam mittit ad eum II 23,8. Dorini, ducis Mytilenarum, filii foedus faciunt cum eo III 10,2. pars navium eius Mytilenas miserat III 10,4 (bis). naves eius Mytilenis Rhodum navigant III 10,6. in Italiam reverterat III 15,2.

Λυγκεύς (Λιγγεύς S): Aegypti filius. Turcorum sultanorum proavus I 4,2.

Λυδοί: regionis Asiae minoris incolae. a Turcis subiecti I 14,3.

Λυκία: Asiae minoris regio. a Turcis percurritur I 14,3.

Λωίζος: praefectus praesidiorum, quae Lemni ab Italis relicta erant II 23,3.

Μάγνος: v. Πομπήιος.

Μάδυτος (Μάδητος S): oppidum in Cherseneso Thracia situm IV 14,4.

Μάιος: mensis I 71.

Μακεδόνες: Troiani belli participes IV 11,6.

Μακεδονία: regio cum Thracia in unam provinciam coniuncta. a Turcis capta I 14,6; II 13,2. sultanus per eam iter facit II 8,2; 17,2. Hebrus fl. eam interfluit II 12,2. sales, qui fiunt Aeni, per eam veneunt II 12,7. oppidum Pherae in ea situm III 9,10. pestilentia vastatur V 17,1; 19,3. – II 12,2; III 1,4 (bis); IV 11,1.

κάτω Μακεδονία: Macedoniae pars, quae ad meridiem spectat. sultanus per eam iter facit III 3,1.

Μακεδών: cognomen Alexandri Magni ep. 1; IV 4,3.

Μαντίνεια: oppidum Peloponnesi maritimum. eo confugit Thomas Palaeologus III 4,5; 23,1.

Μασσαγέται (Μασαγέται S): Tatari. eorum rex Tomiris (Timurlenk) IV 4,3 (tit.); 4,3.

Μασσαλία: urbs Galliae Narbonnensis I 14,15.

Ματθαῖος: v. Ἀσάνης.

Μαχάονες: Epiri gens, quae a Thucydide et Strabone Chaones vocatur III 16,1.

Μαχουμούτης: Mahmut-Paşa. comes palatii, a sultano iubetur oppugnare partem moenium Constantinopolis I 27,4. sultanus eum adhortatur I 51,4. in Zagani locum (vezareti uzma) succedit I 77,2

(tit.); 77,2. sultanus eum mittit, ut oppidum Aenum in deditionem accipiat II 15,4. sultanus eum relinquit, ut Corinthum obsideat III 4,1. in consilium eum vocat sultanus de Corinthi oppugnatione III 6,3. Europae praefectus (beylerbeyi), aedes sacras condit Constantinopoli III 12,1 (tit.); 12,1. sultanus eum mittit, ut Albanorum saltus praesidiis muniat III 16,5; 16,6 (tit.). in consilium eum vocat sultanus de Demetrio Palaeologo III 20,3. Demetrium Palaeologum Mystrae obsidet III 20,5 (tit.); 20,5. Demetrius Mystram ei dedit III 20,6 (tit.); 20,6 (bis). sultanus eum in consilium vocat de Demetrio III 24,4. sultanus eum praemittit contra Uzun Hasan IV 4,5. per insidias vulneratur IV 5,1 (tit.); 5,1. cum Trapezuntiis de deditione agit IV 7,4; 7,6. Trapezuntem intrat IV 7,7 (bis). classi, quam contra Lesbum mittit, eum praeficit sultanus IV 11,4; 12,1. cum Mytilenensibus agit de deditione IV 12,2. sultanus ab eo de omnibus rebus certior fit IV 12,5. sultanus eum Lesbi relinquit IV 12,8. Lesbi statum ordinat IV 12,11. sultanus eum in Peloponnesum mittit contra Venetos IV 16,8 (tit.); 16,8. ante Isthmum castra collocat V 1,1. cum Venetis pugnat V 1,2 (tit.); 1,2. Peloponnesum invadit V 2,1. oppidum Argi ei se dedit V 2,2 (tit.); 2,2. sultanus eum mittit contra regem Hungarorum V 6,2. prope inimicos castra ponit V 6,3; 6,4 (bis); 6,5. Hungarorum regem fugientem premit V 6,5 (tit.); 6,6; 6,7. classi, quam contra Venetos Lesbum mittit, sultanus eum praeficit V 7,7. Lesbi statum ordinat V 7,11. contra Albanos in montibus abditos eum mittit sultanus V 16,3.

Μέγαρα, τά: Megaridis oppidum. sultanus per id Athenas iter facit III 9,4.

Μεθώνη: Venetorum urbs in Peloponneso sita. Thomae Palaeologi magistratus eo confugiunt III 23,2. Ömer ei detrimenta affert IV 16,1.

Μέλας Κόλπος: maris sinus prope Chersonesum Thraciam situs II 14,1.

Μέλας Πόντος: Pontus Euxinus. castella Byzantinorum ad eius oram sita Turcis se dedunt I 17,3. v. etiam Εὔξεινος (Εὔξεινος Πόντος), Πόντος.

Μεσημβρία: oppidum ad Pontum Euxinum situm. Turcis se dedit I 17,3.

Μεσοτείχιον: pars moenium Constantinopolis I 26,1; 31,1.

Μεσσηνία (Μεσηνία S): Peloponnesi regio. a Turcis diripitur III 5,7.

Μεχεμέτης (Μεχέμετις): Mehmet II., Turcorum sultanus, filius Amuratis II. Critobulus eum alloquitur in epistula dedicatoria ep. (tit.). primorum trium annorum eius res gestae I tit. amplitudo eius rerum gestarum I 2,3. patre mortuo imperator fit I 4,3. Byzantinorum legatio ad eum mittitur I 7,1 (tit.). eius responsum ad Byzantinorum legatos I 8,1 (tit.). exercitum contra Constantinopolim ducit I 10,1. praeparationes eius ad Constantinopolim obsidendam I 20,1; 25,1. Constantinopolim oppugnat bombardis I 31,1. primum impetum facit in moenia Constantinopolis I 35,1. novam bombardae speciem invenit I 38,1. naves per terram intra portum transportat I 42,1. strategema contra Italorum naves machinatur I 44,2. depugnandum esse decernit I 47,1. triarios in aciem educit I 57,1. partem propugnaculorum vacuam esse observat I 60,1. pars quam habet praedae I 73,1. expeditionem ducit contra oppidum Aenum II 14,2. Taurum montem exercitu transcendit IV 4,3; 4,4 (tit.). Trapezuntis imperatori quod pretium solverit pro regno eius IV 9,1. – permultis locis Mehmet omisso nomine βασιλεύς nominatur.

Μῆδοι:
1. veteres. de imperii eorum translatione I 3,4.
2. aequales illius Asiae regionis incolae. eorum rex Uzun Hazan IV 1,7; 3,8. eorum regionis montes IV 4,3.

Μικέλης: (Μικελῆς III 14,7 app.cr. S): Castrorum Veterum Lemni in insula sitorum praefectus Italus. arcem dedit Critobulo III 18 (tit.); 18. v. etiam Μιχαήλ.

Μιτυληναῖοι: incolae Mitylenarum. legatos mittunt ad sultanum Constantinopoli capta I 74,1. paenitet eos defectionis a Turcis III 10,7. aliis exemplo sunt severitatis Turcorum III 10,8. excursionem ex oppido oppugnato faciunt in Turcos IV 11,2. se dedunt sultano IV 12,7. tertiam

eorum partem Constantinopolim deportat sultanus IV 14,1.

Μιτυλήνη: urbs Lesbi insulae. a Turcis capta ep. 9. eius dux Dorino I. Gattilusio I 75,4 (tit.); 75,4. possessiones Gattilusiorum Aeni ducum ibi sitae II 11,1. Francesco Gattilusio dotem eam ab imperatore acceperat II 13,1. Dorino II. Gattilusio eo confugit II 16,4. classem contra eam mittit sultanus III 10,1. a Turcis vastatur III 10,3 (tit.). naves miserant eo Itali auxilio III 10,4. naves Italorum, quae fugerant, eo revertuntur III 10,6. sultanus cur expeditionem faciat contra eam IV 11,1 (tit.). e regione eius in continente sultanus castra ponit IV 12,1. Turci classem eo appellunt IV 12,1. a Turcis oppugnatur IV 12,2 (tit.). Turcis se dedit IV 12,6 (tit.). Mahmut eius res componit IV 12,11. eius fata IV 13,1. Venetorum contra eam expeditio V 7,1. Veneti eo appellunt V 7,2. Veneti eam ad se in deditionem venturam esse sperant V 7,6. sultanus classem eo mittit V 7,7. Venetorum naves speculatoriae eo confugiunt V 7,9. sultani classis eo advenit V 7,10; 7,11. Mahmut e persecutione navium Venetorum eo revertitur V 7,11.

Μιχαήλ: idem qui Μικέλης. legatum ad eum mittit Critobulus III 14,7.

Μιχαῆλος: Michael Szilágyi, Ioannis (János Hunyadi) uxoris frater. Lazaro (Georg Branković) insidias parat II 20,1 (tit.); 20,2. Lazarum e custodia emittit pecunia accepta II 20,6.

Μόλυβος: oppidum Lesbi insulae. a Turcis oppugnatur III 10,3.

Μονεμβασία: urbs Peloponnesi. Demetrius Palaeologus eo confugit III 4,5. a Thoma fratre ibi obsidetur III 19,3. v. etiam Ἐπίδαυρος (Ἐπίδαυρος ἡ Λιμηρά).

Μοχλίον: oppidum Peloponnesi. sultano se dedit III 4,4. v. etiam Τέγεα.

Μυκάλη: mons in ora Asiae minoris situs IV 4,2.

Μυριάνδριον: porta Constantinopolis I 26,1; 27,4.

Μυρινούπολις (Μιρηνούπολις III 14,7 bis Μιρινούπολις III 15,1 tit.; 15,1 S): oppidum Lemni insulae. de arcis eius deditione Critobulus agit cum praefecto III 14,7 (bis). Critobulus eo advenit III 15,1 (tit.); 15,1.

Μυσία: Bulgarorum fines. per eos in Serbiam proficiscitur sultanus II 8,3.

ἄνω Μυσία: ea pars Bulgariae quae ad septentriones et occidentem spectat. confinis est Serbiae II 7,1. Hebrus fl. ibi fontes suos habet II 12,2. per eam in Serbiam proficiscitur sultanus II 17,2. vitandae pestilentiae causa sultanus eo se confert V 19,3.

Μυσοί:
1. veteres. incolae regionis Asiae minoris. in prove rbio Μυσῶν λεία IV 11,6.
2. aequales. incolae regionis Asiae minoris. a Turcis subiecti I 14,3.
3. aequales. Bulgari. eorum terra a Turcis vastata I 14,6. multos eorum sultanus Constantinopolim deportat II 22,2.

Μυτιληναῖοι, Μυτιλήνη: v. Μιτυληναῖοι, Μιτυλήνη.

Μωράτης:
1. Murat II. Turcorum sultanus. moritur I 4,1; 4,3. Serborum regnum expugnaverat II 7,5 (tit.); 7,5. contra Albanos expeditionem fecerat III 16,3. murum in Isthmo exstructum deleverat bis III 24,1.
2. Murat Aeni oppidi praefectus II 15,5.
3. Murat Lemni insulae praefectus. insulam Italis dedit II 23,2.

Νάξιοι: Naxi insulae incolae. piratas receperant II 3,5. sultani tributum pendunt III 10,8.

Νάξος: insula. sultanus classem contra eam mittit II 3,3 (tit.); 3,4. Dorino II. Gattilusio eo confugit II 16,5.

Ναύπακτος: urbs Aetoliae ad sinum Corinthiacum sita. Patrarum incolae eo confugiunt III 5,2. in eius incolas impetum facit Ömer IV 16,1. eius agrum vastat Ömer IV 16,1. non multum abest quin ipsam capiat Ömer IV 16,1.

Νεμόπροδον: v. Νοβόπροδον.

Νικόλαος: Nicolaus V. papa Romae (re vera Calixtus III.). classem mittit contra insulas in Aegaeo mari sitas II 23,1.

Νικόπολις: Bulgariae urbs ad Histri ripam sita. eius agrum Draculis (Vlad Ţepeş) vastat IV 10,4 (tit.); 10,4. sultanus eo se recipit ut pestilentiam vitet V 19,4.

Νικορέζος:
1. Niccolò I. Gattilusio (re vera frater eius Francesco). Lesbum ei donaverat imperator IV 13,1.
2. Niccolò II. Gattilusio. fratrem Domenicum interficit atque res novas molitur IV 11,1. sultanus eum interficit IV 14,1.
Νοβόπροδον (Νεμόπροδον): urbs Serbiae (Novo Brdo). a sultano oppugnatur II 8,4 (tit.); 8,4; 9,1. sultano se dedit II 9,5 (tit.); 9,5.
Νοταρᾶς (Νοταράς I 73,2 S): Lucas Notaras, primarius vir Byzantinorum. sultanus eum magni facit I 73,2. urbis praefectum eum facere in animo habet sultanus I 73,8. v. etiam I 73,10–12, ubi omisso nomine μέγας δούξ (μέγας δούκας) nominatur.

Ξέρξης: Persarum rex. Athonem perfoderat I 42,7. in Dorisci planitie exercitum recensuerat II 14,1. Hellespontum ponte iunxerat V 3,3.
Ξυλίνη (Ξυλήνη I 27,2 S) Πύλη: porta Constantinopolis I 27,2; 27,3.

Ὅμηρος: heroum laudator IV 11,5.
Ὄρη: v. Κελτικά.
Ὄρος: v. Βοός.
Ὀρχάνης: Orhan, sultani patruus. mortem sibi consciscit Constantinopoli capta I 64,1 (tit.); 64,1.

Παιαζήτης: Beyazit, Turcorum sultanus, filius Amuratis I. exercitum Hungarorum maxima clade affecerat I 14,15 (tit.); 14,15 (bis). obsidionem Constantinopolis relinquere coactus erat I 16,10. Tamerlani (Timurlenk) contra eum expeditio IV 4,3.
Παίονες: Hungari. sultani contra eos expeditiones ep. 10. expeditionem contra eos ducere voluerat Murat sultanus I 8,3. a Beyazit sultano magna clade affecti erant I 14,15 (tit.). eorum rex (Sigismund) auctore Byzantii imperatore expeditionem contra Beyazit sultanum duxerat I 14,15. Johannes (János Hunyadi), eorum dux, contra Murat sultanum arma moverat I 14,17. idem Draculim (Vlad Ţepeş) eiusque fratrem regno Valachorum expulerat IV 10,2. eorum rex (Sigismund) Constantinopoli obsessae subvenerat I 16,10. eorum rex (László V.) cum Serborum duce de foedere egerat II 6,1; 8,1. bellum contra eos molitur sultanus II 6,3; 7,6. Hister fl. eorum terram a Serborum finibus discernit II 7,1; 7,2. Hister fl. eorum terram perfluit II 7,1. Serborum dux Lazarus (Georg Branković) ad eos confugerat II 7,5. idem iterum ad eos confugit II 9,2. eorum oppidum Singidunum (Belgrad) obsidetur a sultano II 17,2 (bis). eorum dux Johannes (János Hunyadi) Singiduno obsesso subvenit II 18,4. fortiter pugnant II 18,7 (bis). vincuntur a Turcis II 18,7. iterum fortiter pugnant II 19,2 (bis). Turcos in fugam coniciunt II 19,3 (tit.); 19,3 (bis). vincuntur et iterum obsidione premuntur II 19,4 (tit.). multos eorum sultanus Constantinopolim deportat II 22,2. Draculis (Vlad Ţepeş) ad eos confugit IV 10,9. eorum rex (Matthias Corvinus) belli societatem habet cum Bosniis IV 15,2. Bosniorum urbs Iaïtza eorum terrae confinis IV 15,10; V 4,2. eorum rex (Matthias Corvinus) urbem Iaïtzam capit V 4,1 (tit.); 4,1. expeditionem in Hungarorum fines praeparat sultanus V 5,1. sultanus contra eos proficiscitur V 5,2 (tit.). Iaïtzam fortiter defendunt V 5,5; 5,6 (ter); 5,9; 5,10. eorum fines invadere in animo habet sultanus V 5,12. eorum rex (Matthias Corvinus) contra sultanum proficiscitur V 6,1 (tit.); 6,1; 6,2; 6,3. Mahmut impetum facere vult in castra eorum V 6,4. eorum rex legatum mittit suis Iaïtzae a Turcis obsessis V 6,5. idem in fugam se conicit V 6,5 (tit.). eorum terram vastat sultanus V 6,9. Albanorum dux foedus init cum iis V 16,1.
Παίων: V 5,8.
Παίονες οἱ ἐντὸς Σάου: I 14,7. idem quod Δαλμάται, idem quod Βόστροι IV 15,1.
Παλαιολόγοι: stirps Byzantina I 71.
Παλαιὸν Κάστρον: castellum Lemni in insula situm. ad eius praefectum legatum mittit Critobulus III 14,7. deditur Critobulo III 18 (tit.); 18.
Παλαμήδης (Παλαμήδης ὁ Γατελιούζεω): Palamede Gattilusio, dux Aeni. Imbro a sultano praeficitur I 75,4 (tit.); 75,4. ad sultanum legatum mittit I 75,4. eius testamentum II 11,1. – II 13,2; III 24,6.

Παλαπάνος: Balaban, Albaniae satrapa. ab Albanis pugna interficitur V 16,1.

Παλτόγλης: Baltaoğlu, satrapa Callipolis atque Turcorum navium dux. classem contra Constantinopolim ducit I 22,1. bellum navale contra Constantinopolim administrat I 28,1. Principum insulam capit I 33,1 (tit.); 33,1. depugnare cum Byzantinorum navibus iubetur a sultano I 37,1. impetum facit in catenam atque Byzantinorum naves I 37,3 (tit.); 37,3. exire contra tres Italorum naves iubetur a sultano I 39,2. impetum facit in Italorum naves I 40,1; 40,3. vulneratur I 41,3. sultanus ei graviter irascitur I 41,3 (bis).

Παμφυλία: Asiae minoris regio. a Turcis percurritur I 14,3.

Πάρος: insula. classem contra eam mittit sultanus II 3,4.

Πάτραι: urbs Achaiae. a sultano capitur ep. 5–15 (p. 6,24). contra eam proficiscitur sultanus III 5,1 (tit.); 5,1. eius incolae fugiunt III 5,2. eius arcem obsidet sultanus III 5,3. Veneti expeditionem contra eam faciunt V 13,1 (tit.); 13,1.

Πατρεῖς: Patrarum incolae. urbem relinquunt appropinquante sultano III 5,2 (tit.). eorum arx sultano se dedit III 5,4 (tit.). sultanus eis beneficia offert III 5,5.

Παφλαγόνες: regionis Asiae minoris incolae. a Turcis subiecti I 14,3. per eorum fines Sinopem proficiscitur sultanus IV 3,2.

Παφλαγονία (Παφλαγωνία S): Asiae minoris regio. eius urbs Amastris III 11,2.

Παχεῖα ᾿Ακτή: promunturium prope Aenum situm II 14,1.

Πείρινθος: Thraciae oppidum ad Propontidem situm (Ἡράκλεια). a Byzantinis ad Turcos deficit I 17,3.

Πελοποννήσιοι:
1. veteres. participes fuerant belli Troiani IV 11,6.
2. aequales. legatos mittunt ad sultanum expugnata Constantinopoli I 74,1. bellum quod facit contra eos sultanus III tit. sultanus timet, ne saltus Cithaeronis occupent III 3,5. eorum captivos Constantinopolim ducit sultanus III 11,1. eorum principibus iratus est sultanus III 19,6. inimicitiae eorum cum Demetrio Palaeologo III 20,4. contra eos res novas molientes exercitum ducit Mahmut V 2,1. eorum captivos Mahmut secum ducit Constantinopolim V 2,3. eorum captivos interficit sultanus V 2,4. eorum nonnulli ad Venetos transierant V 13,1.

Πελοπόννησος: sultani contra eam expeditiones ep. 6. clades quas Veneti ibi accipiunt ep. 12. illinc auxilium petunt incolae Constantinopolis I 19. tributum promissum exigit sultanus ab eius principibus III 1,1. Albani ibi habitantes rebellionem fecerant Constantinopoli capta III 1,1. eius principes tributum promiserant sultano pro auxilio contra Albanos III 1,1 (bis). causae cur expeditionem contra eam fecerit sultanus III 1,2 (tit.). aeger est certantibus inter se principibus III 1,3. sultanus timet ne ingrediantur eam Itali III 1,4; 20,1. sultani legati illinc revertuntur III 1,5. sultanus expeditionem contra eam facere consilium capit III 1,5 (bis). contra eam proficiscitur sultanus III 3,1 (tit.). eius principum legatos frustra exspectat in Thessalia sultanus III 3,2; 3,4. interiorem eius partem invadit sultanus III 4,2 (tit.); 4,3. eius principes fugam petunt III 4,5. in Venetorum urbes in ea sitas confugiunt Patrarum incolae III 5,2. eam totam se expugnaturum esse sperat sultanus III 6,8. tertiam partem eius dedunt principes sultano III 7,8 (bis). eius res componit sultanus III 9,3. Critobulus eo ad Demetrium Palaeologum legatos mittit III 15,3. causae cur iterum expeditionem faciat contra eam sultanus III 19,1 (tit.). bellum ineunt inter se eius principes III 19,1. eam sultano obtulisse dicitur Demetrius III 19,5. proficiscitur iterum contra eam sultanus III 20,1 (tit.); 20,1. interiorem eius partem intrat sultanus III 22,5 (tit.); 23,1. Thomas spem habet eo redeundi III 23,2. eius satrapa Ömer (Amares) IV 16,1; V 13,2. Venetorum urbes ibi sitas damno afficit Ömer IV 16,1. classem contra eam mittunt Veneti IV 16,3; 16,4 (tit.). eam subigere omnem volunt Veneti IV 16,5. eius isthmum muro muniunt Veneti IV 16,6 (tit.). omnis suspenso animo exspectat belli finem IV 16,6. Albanorum ibi habitantium nonnullos secum habet Ömer IV 16,7. sultanus certior fit de Venetorum contra eam expeditione IV 16,8. exercitum Mahmut duce eo mittit

sultanus contra Venetos IV 16,8 (tit.); 16,8. Mahmut eo pervenit V 1,1. interiorem eius partem invadit Mahmut V 2,1. eius res componit Mahmut V 2,3. – I 14,7; III 3,7; 5,6; 8; IV 16,2; 16,5. v. etiam Πέλοψ.

Πέλοψ: Tantali filius. ἡ (τοῦ) Πέλοπος (χώρα): Peloponnesus. eam vectigalem sibi facit sultanus ep. 5–15 (p. 6,27). Demetrius Palaeologus eam dedit sultano III 20,4. omnem eam subigit sultanus III 22, 6. Thomas Palaeologus spem habet eam repugnaturam esse III 23,2. omnem fere tenet sultanus III 23,2. eius laudes III 23,3; 24,1.

Πελωγράδον: Singidunum (Belgrad), urbs Hungarorum. expeditionem eo facit sultanus II 17,1 (tit.). eius situs II 17,2 (tit.); 17,2. sultanus eam obsidet II 17,2 (tit.). praefectus eius Michael Szilágyi II 20,2. in vinculis ibi tenetur Lazarus (Georg Branković) a Michaele praefecto II 20,3.

Περίβλεπτος: monasterium intra muros Constantinopolis situm. ibi Argorum incolas deportatos collocat sultanus V 2,4.

Περικλῆς: Xanthippi filius (re vera Themistocles) I 72,1.

Πέρινθος: v. Πείρινθος.

Περίπατος: philosophorum schola (i.e. ars logica). sultanus ei operam dat I 5,2; V 10,4. Georgius Amirutzes in ea excellit IV 9,2.

Πέρσαι:

1. veteres. eorum duces regesque exsuperat sultanus ep. 1; V 3,2. de imperio eorum translatione I 3,4. eorum gentes regiae I 4,2. ceterae eorum gentes I 4,2. Darius eorum rex IV 4,3.

2. aequales. eorum viri litteris eruditi fortasse Critobulum praestabunt in historia scribenda ep. 3 (bis). eorum philosophiae operam dat sultanus I 5,2; V 10,4. philosophorum Graecorum opera, quae in eorum linguam versa sunt I 5,2. magistris eorum viris doctis utitur sultanus I 5,2. eorum rex legatos mittit ad sultanum Constantinopoli capta I 74,2.

Περσεῖδαι: Persei proles. ex iis Persarum reges deligebantur I 4,2. ex Aegypto in Persiam migraverant I 4,2.

Περσεύς: auctor gentis Persarum I 4,2 (tit.); 4,2.

Περσίς: Asiae regio I 4,2.

Πηνειός: Thessaliae fl. III 3,4.

Πλαταιίς: urbis Plataearum regio III 3,5; 9,7.

Πόλις: Constantinopolis. eius expugnatio ep. 5. aedificia, quae sultanus ibi exstruit ep. 13. imperatoris sedes opportuna, ut Turcis iniurias faciat I 6,2. eius obsidionem in animo habet sultanus I 6,3; 13,1; 13,3; 13,4. contionem habet sultanus de bello contra eam faciendo I 14,1 (tit.). ager eius a Turcis vastatur I 17,3 (tit.); 17,3 (bis); 26,3. sultanus contra eam proficiscitur I 22,1 (tit.). Giovanni Giustiniani eo advenit I 25,1 (tit.). eius moenium partes satrapis attribuit sultanus, ut eas oppugnent I 27,2 (bis). ante eius moenia captivos interficit sultanus I 32,2. portum eius capere molitur sultanus I 37,2. tres naves onerarias auxilio miserat ei papa Romae I 39,1. ostenta atque prodigia eius calamitatum I 45,1. eius expugnatio I 60,2 (tit.). eius direptio I 60,4 (tit.); 67,1; 67,2. sultanus eam intrat I 68,1 (tit.); 68,1. eius expugnatio prima a Latinis I 69,1 (tit.). de eius fortuna lamentatio I 69,2 (tit.). naves a papa auxilio ei missa sero adveniunt I 70,1 (bis). bellum contra eam providerat Constantinus I 72,1. in ultimis verbis eam nominat Constantinus I 72,2. sultanus eam civibus frequentare atque aedificiis ornare curat I 73,4 (tit.); 73,6; II 10,1 (tit.); 10,1 (bis); 10,2; 10,3; III 17,4; 17,4 (tit.); IV 9,4; 10,1; 12,12. praefectus eius nominatur Süleyman I 73,14. magistratus insularum de eius expugnatione certiores fiunt I 75,1. Italorum naves illinc fugerant I 75,1. Turcorum classis illinc revertitur Callipolim I 75,5. Halil bellum contra eam dissuaserat sultano I 76,2. sultanus, cum eius res ordinavisset, in Asiam traicit II 3,1. sultani exercitus in eius suburbiis hieme opprimitur II 14,2. exercitus illinc profectus die quarto Cypsela advenit II 14,3. pestilentia liberata V 19,4. eius incolae (οἱ τῆς Πόλεως): I 7,1; 18,1; 36,2; (οἱ ἐκ τῆς Πόλεως): I 25,5; (οἱ ἐν τῇ Πόλει): I 32,2; 45,1. v. etiam Βυζάντιον, Βυζαντίς, Κωνσταντίνου, Κωνσταντινούπολις.

Πομπήιος (Μάγνος Πομπήιος IV 4,3): Cn. Pompeius Magnus I 5,1; IV 4,3 (bis).

Πόντος: Pontus Euxinus. eius orae pars, quae ad orientem spectat IV 3,8. – IV 14,3 (tit.). v. etiam Εὔξεινος, Μέλας Πόντος.

Πορθμός: v. Ἑλλησποντικός.

Πορφυρογέννητος: nomen Constantini Porphyrogeniti, quod fert palatium Constantinopolis I 27,3.

Πρίγκιπος (Πρίγγιπος S), ἡ: insula in Propontide sita. a Turcis expugnatur I 33,1 (tit.); 33,1.

Προποντίς: mare inter Hellespontum et Bosporum situm. eius ora pestilentia vastatur V 17,1.

Προυσίου (sc. πόλις): Prusa (Bursa), Bithyniae urbs. caput imperii Turcorum constituitur I 14,4. sultanus ibi parentalia facit atque Asiae res ordinat II 3,1. incolae Constantinopolis in hanc urbem aliasque dispersi sunt III 17,3. exercitum ibi colligit sultanus IV 3,1. exercitum ibi dimittit sultanus IV 8,5. pestilentia vastatur V 17,1.

Πτολεμαῖος: Claudius Ptolemaeus mathematicus. geographiae eius singulas tabulas in unam componit Georgius Amirutzes iussu sultani V 10,5 (tit.); 10,5; 10,8.

Πύλαι:
1. portae Constantinopolis. Πύλαι τοῦ Ῥωμανοῦ: prope eam portam castra ponit sultanus I 23,1. v. etiam Βασιλικαὶ Πύλαι, Εὐγενίου Πύλαι, Μυριάνδριον, Ξυλίνη Πύλη, Χαρισοῦς Πύλη, Χρυσέα (Χρυσέας Πύλαι).
2. Thermopylae III 3,4.

Πυρηναῖοι (Πυριναῖοι S): gentes quae Pyrenaeos saltus incolunt I 14,15.

Ῥάδος (Ὀράδος ep. 8 T): Radu cel Frumos, Valachorum princeps. a sultano in locum fratris eius substituitur ep. 8; IV 10,7; 10,10.

Ῥηγίου κόλπος: Büyük Çekmece, Propontidis sinus II 10,1.

Ῥήνεια: insula prope Delum sita. sultanus classem contra eam aliasque insulas mittit II 3,4.

Ῥῆνος: Rhenus fl. I 14,15.

Ῥίον (Ῥίον τὸ Ἀχαϊκόν IV 16,5) (Ῥοῖον S): Achaiae promunturium III 5,6; IV 16,5.

Ῥίον (Ῥοῖον S) τὸ Τρωϊκόν: Troadis promunturium, idem quod Ῥοίτειον II 4,1.

Ῥόδιοι: Rhodi insulae incolae. foedus facere cum sultano nolunt II 3,5.

Ῥόδος: insula. ibi Giovanni Giustiniani adversariis quibusdam insidiatus erat I 25,1. contra insulas prope eam sitas classem mittit sultanus II 3,3 (tit.); 3,4. Italorum classis eo advenit II 33,2. Lodovicus Lemno eo revertitur II 23,6. Contus cum navibus suis Imbro eo revertitur II 23,8. Sergius cum navibus suis Lesbo eo revertitur III 10,6. eius princeps est Grandis Magister ordinis Johannitorum III 15,2.

Ῥοίτειον: v. Ῥίον τὸ Τρωϊκόν.

Ῥωμαῖοι:
1. veteres, Romani. eorum duces et imperatores exsuperat sultanus ep. 1; V 3,2. eorum res gestae I 1,3. imperii in eos translatio I 3,4. laudat eos Josephus Flavius I 3,8. Hierosolyma ab eis capta I 68,8 (bis). eorum viri rei militaris peritissimi III 23,3. Taurum montem traiecerant IV 4,3 (bis).
2. aequales, Byzantini. Turcorum contra eos bellum ep. 5. eorum imperium a Turcis debellatum I 1,3; 2,1. imperium amittunt I 3,5. eorum imperator Constantinus XI. foedus facit cum sultano I 5,3 (tit.); 5,3. eorum imperator saepe damna dederat Turcis I 6,2. eorum legatos alloquitur sultanus I 8,1. ad eorum duces legati revertuntur I 9,1. bellum eis inferre in animo habet sultanus I 13,1. eorum imperium evertere semper studebant Turci I 14,2. mare etiam tenebant I 14,4. Turcis resistebant I 14,9. eorum castella, quae extra Constantinopolim sita sunt, capiunt Turci I 17,3 (bis). terret eos Turcorum classis I 22,3. se praeparant ad bellum I 24,1. belli contra eos incepti certior factus auxilium fert Giovanni Giustiniani I 25,1 (bis). legatos ad eos mittit sultanus I 26,1. ne Constantinopolim dedant recusant I 26,2. operam dant ut moenia concussa reficiant I 34,1. eorum manus una cum Giovanni Giustiniani pugnat I 36,1. Turcos a moenibus repellunt I 36,2. naves longas eis mittere in animo habet papa I 39,1. spem exiguam ducunt e pugna navali I 41,5. perterrentur navibus in Crysoceras transportatis I 43,1. naves Turcorum a moenibus prohibere conantur I 44,3.

eorum caput laudibus extollit sultanus I 48,5. de Turcorum silentio sententias exponunt I 53. fortiter pugnant I 55,2. Turcos repellunt I 55,4; 56,4; 57,1; 58,1. fato fit, ut in servitutem ducantur I 58,3. manus eorum una cum imperatore ultimum proelium pugnat I 59. a moenibus propulsantur I 60,2. pars eorum nondum animadvertit urbem esse captam I 63,1. eorum manus ad Portam Regiam trucidatur I 65. numerus eorum qui occisi vel capti sunt I 67,4 (tit.); 67,4. eorum annorum numeratio I 71. invident eorum principibus Turci I 73,9. eorum primus Lucas Notaras I 73,12. clam cum eis egerat Halil I 76,2. eorum genere est Mahmut I 77,2. eorum captivi mercede conducuntur II 1,3. urbs Aenus ab eorum imperatoribus iterum incolis implebatur II 12,8. eorum imperator urbem Aenum Francesco Gattilusio dotem dederat II 13,1; IV 13,1. Peloponnesi imperium diu obtinebant III 24,1 (bis). eorum gens regia Comnenorum IV 1,4.

Ῥωμαϊκός: de navibus Byzantinorum I 65.

Ῥωμανός: v. Πύλαι τοῦ Ῥωμανοῦ.

Ῥώμη: a Celtis et Gothis capta I 68,7 (tit.); 68,7. sedes est papae I 19; 39,1; 70,1; II 23,1; III 10,2.

Σαμάνδρια: Semendria (Smederevo), Serbiae urbs ad Histri ripam sita. eam praesidiis munit Lazarus (Georg Branković) II 9,2. eo revertitur Lazarus II 20,1. Lazari filius ibi regnat II 20,10. obsidetur a Turcis II 21,3. se dedit sultano III 2,1 (tit.); 2,1 (bis).

Σάμιος Ἀλῆς: Ali Bistami, satrapa Lesbi IV 12,11.

Σαμόθρᾳκες: Samothraciae insulae incolae. Constantinopolim deportantur III 17,4.

Σαμοθρᾴκη: insula. ab Italis occupatur II tit. Dorinus, Palamedis filius, eam habet II 11,1. Dorinus ibi hiemem transigere in animo habebat II 15,3. navem eo mittit Yunus II 16,1. Dorinus illinc profectus Adrianopolim venit II 16,3. Dorinum rursus ei praeficere vult sultanus II 16,3. eius incolae Constantinopolim deportantur III 17,4 (tit.). sultanus ei Demetrium Palaeologum praeficit III 24,4.

Σάος: fluvius, qui in Histrum effunditur I 14,7 (bis); II 17,2; IV 15,1.

Σαρατζίας: Saruca, exercitus Turcorum dux. mediam partem moenium Constantinopolis oppugnat I 27,5. sultanus eum adhortatur I 51,5.

Σέργιος: dux classis Italorum, quam Ludovico Trevisano Lesbum praemiserat III 10,4; 10,6.

Σηλυβρία (Συλληβρία S): Thraciae urbs ad oram Propontidis sita. eius ager vastatur a Turcis I 17,3.

Σηστός (Σειστός S): urbs ad litus Hellesponti sita II 4,1.

Σινώπη (Συνώπη IV 3,3 tit. Sac; Συνόπη IV 3,7 tit. S): urbs Paphlagoniae ad oram Ponti sita. se dedit sultano ep. 7; IV tit. bellum parat contra eam sultanus IV 1,1. contra eam proficiscitur sultanus IV 2,1 (tit.). eo advenit sultanus IV 3,3 (tit.); 3,3. eius ducis remuneratio IV 3,7 (tit.); 3,7. causae cur eam ceperit sultanus IV 3,8 (tit.); 3,8 (bis). – I 14,3; IV 4,1; 4,2; 9,1.

Σκηπίων: P. Cornelius Scipio Africanus maior et P. Cornelius Scipio Aemilianus Africanus minor. Carthaginem ceperant I 68,6.

Σκόπια, τά: urbs Macedoniae. eius satrapiam sultanus dedit İsmail Sinopae principi IV 3,7.

Σκύθαι: Mongoli. eorum rex Tomiris (Timurlenk) IV 4,3 (tit.); 4,3.

Σκύθης: Mongolus. de Timurlenk I 14,16.

Σκυθική: regio quae nunc Dobrudscha nominatur. ibi Hister in Pontum effunditur II 7,1.

Σκύλλα: V 3,2.

Σουλαϊμάνης: Süleyman, praefectus Constantinopolis I 73,14.

Σοφία:

1. templum Constantinopolis maximum. eo confugiunt multi homines in urbis expugnatione I 66,2.

2. urbs Bulgariae. per eam Singidunum proficiscitur sultanus II 17,2.

Σπάρτη (Σπάρτιν p. 6,23 S): urbs Peloponnesi (Mystras). a sultano capitur ep. 5–15 (p. 6,23). illinc a Demetrio Palaeologo Corinthum mittitur Asanes III 7,4.

eo se recipit Demetrius III 20,3. a Mahmut-Paşa ibi exercitu cingitur Demetrius III 20,5 (tit.); 20,5 (bis). Demetrius eam dedit sultano III 20,6 (tit., bis). illinc proficiscitur sultanus III 21,1 (tit.). eius mons III 21,1; 22,1.

Σπερχειός: Thessaliae fl. III 3,4.

Στενῖται: qui circa portum Constantinopolis habitabant I 73,5.

Στεντορίς: Thraciae lacus prope Aenum urbem situs II 12,6.

Στέφανος: filius Serborum principis Georg Branković. a novis rebus alienus II 20,10.

Στῆλαι, αἱ (sc. Ἡράκλειαι): ep. 3.

Στοά: philosophorum schola (i. e. ars logica). sultanus ei operam dat I 5,2; V 10,3. Georgius Amirutzes in ea excellit IV 9,2.

Στουδίου φρούριον: castellum prope Constantinopolim situm. a sultano expugnatur I 32,2 (tit.); 32,2.

Στρυμών: Thraciae fl. III 3,1; 3,2. terram ibi sitam sultanus dat Trapezuntis imperatori IV 9,1.

Συμπληγάδες, αἱ: Bosporus ita a maioribus appellatus I 10,3.

Συρία: classem Lesbiorum timet IV 13,3 (bis).

Ταυλάντιοι: Epiri gens III 16,1.

Ταῦρος: Asiae minoris mons. illinc profecti erant Turci I 14,3. sultanus eo advenit IV 4,1 (tit.); 4,1. de eius situ et magnitudine IV 4,2. qui eum cum exercitu transgressi sint IV 4,3 (tit.). sultanus eum traicit IV 4,4 (tit.); 6,1. de eius asperitate IV 4,7. celerrime eum traicit sultanus IV 4,8 (tit.). in eius transgressione quomodo exercitum exstruxerit sultanus IV 4,9 (tit.). iterum eum traicit sultanus IV 8,5. – I 14,3.

Τέαρος: Thraciae fl., qui in Hebrum fl. effunditur II 12,2. eius cursus II 12,3 (tit.); 12,3.

Τέγεα (Τέγεια p. 6,24 Sac): oppidum in Arcadia situm. subigitur a sultano ep. 5–15 (p. 6,24); III 4,4 (tit.); 4,4; 4,5. praesidia ibi relinquit sultanus III 5,1. v. etiam Μοχλίον.

Τεμήρης: Timurlenk, Mongolorum dux. Constantinopolim obsidione eximit I 16, 10. v. etiam Τόμηρις.

Τένεδος: insula II 4,1; V 7,8 (bis); 7,9 (tit.).

Τῆνος: insula. Dorino II. Gattilusio ibi principis filiam in matrimonium ducit II 16,4.

Τιγρανόκερτα, τά: caput imperii Turcmenorum, cui imperat Uzun Hasan. sultanus eo iter facit IV 4,5; 6,1. – IV 1,7; 3,8.

Τόμηρις (Τεμήρης I 14,16 Sac, Τόμιρις IV 4,3 tit.; 4,3): Timurlenk, Mongolorum dux. a Byzantinis instigatus, ut Turcis bellum inferret I 14,16. Uzun Hasan eius progenies IV 1,7. Taurum montem traiecerat IV 4,3 (tit.); 4,3. v. etiam Τεμήρης.

Τραπεζούντιοι: Trapezuntis incolae. obsidione cinguntur a Turcis IV 7,1.

Τραπεζοῦς: urbs ad Pontum sita. se dedit sultano ep. 7; IV tit. exercitum classemque contra eam praeparat sultanus IV 1,1. de eius historia et potestate IV 1,2. contra eam proficiscitur sultanus IV 2,1 (tit.). classem eo praemittit sultanus IV 4,1. eius imperator affinitatem habet cum Uzun Hasan IV 4,4. eam subigere vult Uzun Hasan IV 4,4. classis sultani eo advenit IV 7,1 (tit.); 7,1. sultanus eo advenit IV 7,6 (tit.). se dedit Mahmut IV 7,7 (tit.). eius imperator sultano ad pedes procumbit IV 7,8. sultanus eam intrat IV 8,1 (tit.). pueros illinc colligit sultanus IV 8,2 (tit.). Kasim ei satrapam praeficit sultanus IV 8,3. terra quam dedit sultanus eius imperatori IV 9,1 (tit.); 9,1 (bis). – IV 3,8.

Τριβαλλίς: Serborum terra. pars eius a sultano vastatur II 19,7.

Τριβαλλοί: Serbi. subiguntur a sultano ep. 5; II tit. a Turcis prostrati erant I 14,6. legatos mittunt ad sultanum expugnata Constantinopoli I 74,1. causae cur sultanus bellum eis intulerit II 6,1 (tit.); 6,1. eorum dux cupidus rerum novarum II 6,1. de terrae eorum situ II 7,1 (tit.); 7,1; 7,2. de eorum terrae fertilitate II 7,2 (tit.); 7,4. eorum terra a Murat sultano subacta II 7,5 (tit.). sultani contra eos expeditio II 8,2 (tit.). terram eorum vastat sultanus II 8,3 (tit.); 8,3. urbs quae eorum lingua Νοβόπροδον vocatur II 8,4. eorum dux Georg Branković II 9,1. iterum eorum terram invadit sultanus II 17,2. eorum dux se in fugam dat II 18,1. eorum dux revertitur II 20,1. eorum imperium recipit

Lazar III. Branković II 20,10. res eorum perturbatae II 20,11. terram eorum vastat sultani satrapa II 21,2. multos eorum sultanus Constantinopolim deportat II 22, 2. – IV 3,7; 15,2.
Τροία: urbs Asiae minoris. a Graecis expugnata I 68,4 (tit.); 68,4. sultanus eius reliquias visit IV 11,5 (tit.); 11,5. v. etiam Ἴλιον.
Τρωϊκός: v. Ῥίον.

Ὕδατα: v. Ψυχρά.

Φεραί: Macedoniae urbs III 9,10.
Φθιῶτις (Φθιότις S): Thessaliae regio III 3,4.
Φιλανθρωπηνός (Φιλανθρωπινός S): proavus Mahmut pasiae I 77,2.
Φιλίππου (sc. πόλις): Thraciae urbs. incolae Constantinopolis in hanc urbem aliasque dispersi sunt III 17,3.
Φρύγες: Phrygiae incolae. a Turcis subiecti I 14,3.
ἄνω Φρυγία: Phrygiae pars quae ad orientem spectat. a Turcmenorum duce Karaman regnatur I 5,3. a Turcis vastatur I 14,3.
κάτω Φρυγία: Phrygiae pars quae ad occidentem spectat IV 11,4.
Φώκαια (Φώκαια ἡ Νέα): urbs Asiae minoris. se dedit Turcis II 5,3 (tit.); 5,3. Turcorum praesidia ibi relinquuntur II 5,4.
Φωκεῖς: urbium Phocaeae Novae et Phocaeae Veteris in Asia minore sitarum incolae. subiguntur a sultano ep. 5. a sultano Constantinopolim deportantur III 17,4 (tit.); 17,4.
Φωκίς: Graeciae regio III 3,5.

Χαλήλης: Halil, sultani vizirorum supremus (veziri azam). una cum sultano explorat moenia Constantinopolis I 26,3. mediam partem moenium Constantinopolis oppugnat I 27,5. sultanus eum adhortatur I 51,5. sultanus eum necari iubet I 76,1 (tit.); 76,1. successor eius İshak constituitur I 76,3 (tit.).
Χαλκίς: urbs in insula Euboea sita. sultanus eam invisit III 9,8.
Χάλυβες: regionis Asiae minoris incolae. a Turcis subiecti I 14,3.
Χαμουζᾶς:
1. Hamza, sultani sodalis. classi et satrapiae Callipolis praeficitur I 41,4. Constantinopolis moenia maritima oppugnare a sultano iubetur I 51,1. in portum Constantinopolis irrumpit I 65. Critobulus ad eum legatum mittit I 75,3. Asiae praefectus (beylerbeyi) constituitur II 3,2.
2. Hamza, Thessaliae praefectus. Mahmut eum ad Demetrium Palaeologum mittit III 20,6.
Χάονες: v. Μαχάονες.
Χαρισοῦς Πύλη: porta Constantinopolis I 27,3.
Χάρυβδις (dativus Χαρύβδη S): V 3,2.
Χασάνης: Uzun Hasan, Turcmenorum dux. cum Trapezuntis imperatori affinitate coniunctus IV 1,7. ne Sinopem suam faciat, timet sultanus IV 3,8. exercitum colligit contra sultanum, ne Trapezuntem capiat IV 4,4 (tit.); 4,4. sedes regni eius petit sultanus IV 4,5. sultani adventu perterritus matrem ad eum mittit IV 6,2 (tit.); 6,2. ad foedus cum eo faciendum promptus sultanus IV 6,3. foedus cum eo facit sultanus IV 8,4 (tit., bis).
Χέμμις (Χέμις S): Aegypti urbs in Thebaide sita I 4,2.
Χερρόνησος (sc. Θρᾳκική) (Χερόννησος ep. 13 T; I 14,5; IV 11,1 S; Χερόνησος 14,3 S ante corr.): castellum ad eius litus exstructum ep. 13; IV 14,3 (tit.); 14,3. hoc loco Turci in Europam transgressi erant I 14,4. a piratis premitur IV 11,1. eius satrapa Yakup IV 14,5. – II 14,1.
Χῖοι: Chii insulae incolae. legatos mittunt ad sultanum Constantinopoli capta I 74,1. Nova Phocaea eorum colonia II 5,3. suscenset iis Yunus II 5,3. tributa pendunt sultano III 10,8.
Χίος (Χῖος I 75,2 S): insula. ibi Giovanni Giustiniani adversariis quibusdam insidiatus erat I 25,1. eo advenerant Italorum naves I 47,1. Italorum naves ibi tempestatibus detinentur I 70,1. Lemniorum nonnulli eo confugiunt Constantinopoli capta I 75,2. in eius portum e tempestate confugit Yunus II 5,1; 5,2. eo confugiunt Italorum naves Mytilenis III 10,4.
Χριστιανοί: eorum plurimos Constantinopolim mittit sultanus, ut ibi domicilium constituant II 1,1; 10,3. patriarcham eo-

rum Gennadium constituit sultanus II 2,2. de eorum fide cum Gennadio disputat sultanus II 2,3. ecclesiam eis restituit sultanus II 2,3.

Χρυσέα (sc. Πύλη) (Χρυσέας [Χρυσαίας S] Πύλαι I 27,4): porta Constantinopolis I 27,4; 28,2. castellum ibi exstruit sultanus II 1,2 (tit.); 1,3.

Χρυσέαι Πύλαι: porta Constantinopolis. castellum ibi exstructum II 10,1.

Ψυχρὰ Ὕδατα: sinus Chrysoceratis. eo transportantur Turcorum naves I 42,8.

Ὠκεανός: Atlanticus Oceanus I 14,15.

INDEX VERBORUM AD RES BYZANTINAS TURCICAS ITALICAS SPECTANTIUM

numeri ad paginam et lineam spectant

ἄγημα, sultani cohortes praetorianae: τοὺς νεοδαμώδεις τούτους καὶ πεζεταίρους καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἄγημα, οὓς τῇ σφῶν γλώττῃ γενητζάρους καλεῖν εἰώθασι 18, 4; τό τε ἄγημα τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν περὶ αὐτὸν πᾶσαν ἴλην 59,30; τούς τε ὑπασπιστὰς καὶ ὁπλίτας καὶ τὸ ἄλλο ἄγημα 67,2.

ἀμήρισσα, sultani (defuncti) uxor: τῆς ἀδελφῆς ἀμηρίσσης (ἀμηρήσης S) 113,2; σύν γε τῇ θυγατρὶ ἀμηρίσσῃ (ἀμηρήσῃ S) 113,4.

ἀνδριάς, statua sacra: ἵδρουν ... ἀνδριάντες τῶν μακαρίων ἀνδρῶν 37,12.

ἁρμοστής, procurator: τοὺς Δωριέως ἁρμοστάς 107,6. 8. 13; ὅσοι δὲ τῶν ἀρχόντων ἦσαν ἐν φρουρίοις καὶ πόλεσιν ἁρμοσταί (sc. Thomae) 148,25.

ἀρχιερεύς: ὁ τῆς Ῥώμης ἀρχιερεύς, papa: 52,27; 80,19; 115,3; 129,29; τὸν μέγαν ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης 38,2. patriarcha: πατριάρχην καθίστησι καὶ ἀρχιερέα Χριστιανοῖς (sc. Gennadium) 91,13.

ἄρχω: ὁ δέ γε ... Φιλανθρωπηνὸς καὶ τῆς Ἑλλάδος ἦρχε 88,11.

ἄρχων: apud Byzantinos: 33,16; 83,17; 86, 2. 8. 19. 23; 148,10. 23. 24; 149,22. 25; apud Turcos: 19,22; 63,11; 91,31; 107,1; 115,17; 132,20; 144,17. apud Italos: 86, 30; 116,11; 135,9; 172,27. apud Vlachos: ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα Γετῶν ἀποδείκνυσι (sc. sultanus) Ῥάδον 168,15. apud Turcos: οἱ τῶν ἐτησίων φόρων ἄρχοντες: 18,13. οἱ φορολόγοι ἄρχοντες: 18,18.

αὐλή, sultani cohortes praetorianae: ἡ βασίλειος αὐλή: 18,2; 41,17; 65,15; ἡ βασιλικὴ αὐλή: 42,31; 111,19; 183,26; 188, 8; 190,26; ἡ ἰδία αὐλή: 53,10; 83,2; 115, 17; 127,28; 128,14; 137,26; 138,24. 27; 144,24; 149,28; 164,11; 172,31; 179,26; 186,20; 189,3; 194,3. 19; 200,21; 207,11; ἡ περὶ αὐτὸν αὐλή: 59,30 app.; (in sultani oratione) ἡ ἡμετέρα αὐλή: 25,20; 33,30, sultani domus regia: κατασκευάζει δὲ καὶ βασίλειον αὐλήν 24,25.

αὐτοκράτωρ, sultanus: 8b,7; 19,25/26; μέγιστος αὐτοκράτωρ: 3,2. 7. 15; 5,30/31; 11,3. (στρατηγὸς αὐτοκράτωρ cf. s. v. στρατηγός).

ἀφίδρυμα, statua sacra: κατεβάλλοντο ... εἰκόνες καὶ ἀφιδρύματα 72,27.

βασιλεία, maiestas imperatoria: ἀφῄρηται (sc. ἡ Πόλις) ... βασιλείας 79,21/22. imperium Trapezuntis imperatorum: κατήχθη ἡ τούτων διαδοχή τε καὶ βασιλεία 152,29. imperium sultani: 4,31; 6,6; 16, 8. 13. 16. imperium generatim 14,19; 152, 18.

βασίλειος, imperialis: ad Byzantinos spectat: ἐκ τοῦ βασιλείου γένους Ῥωμαίων τῶν Κομνηνῶν 152,26. ad sultanum spectat: τὴν βασίλειον αὐλήν 18,2; 24,25; 65,15; ἡ βασίλειος ἴλη τε καὶ αὐλή 41,17.

βασιλεύς, imperator Byzantinorum: ἐν τῷ τοῦ βασιλέως καιρῷ 86,27; τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων 19,6; Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων 17,17; cf. 17,20; 52,32; βασιλεὺς Κωνσταντῖνος 19,25. 27 et saep. imperator Trapezuntis: 152,30. 35; 153,15 et saep. sultanus: ὁ βασιλεύς, Μεχέμετις ὁ βασιλεύς 6,37; 7,3/4. 6/7 et passim. Μωράτης ὁ βασιλεύς 15,18; 96,24; βασιλεύς 7,29 et passim; βασιλεὺς βασιλέων 3,7; ὁ μέγας βασιλεύς 13,19; 88, 20 et saep. rex Persarum: 85,10; τῶν πάλαι μεγάλων βασιλέων καὶ στρατηγῶν, Ῥωμαίων τέ φημι καὶ Περσῶν 184,15. rex Aegyptiorum 85,10. rex Mongolorum 158,1. rex Turcmenorum (Caramanorum) 153,21–22; 157,2. rex Hungariae 30,8; 32,38–33,1; 94,18; 185–189 saep.

βασιλικός, imperialis (ad sultanum spectat): τῇ βασιλικῇ σου ἐπιστασίᾳ καὶ σοφίᾳ 8,13; sim. 200,6; τὸ τῆς ψυχῆς ἄγαν ἀρχικὸν καὶ βασιλικόν 17,9/10; μεγαλοψυχίᾳ βασιλικῇ 90,22; δώροις βασιλικοῖς 91,28; φιλοτίμως ... καὶ φιλοκάλως καὶ τὸ ὅλον βασιλικῶς 140,21; προνοίᾳ βασιλικῇ 166,31; σὺν ἀξιώσει καὶ φιλοτιμίᾳ βασιλικῇ 195,15; τῇ τε

βασιλικῇ κυρωθείη ψήφῳ 8,18; ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμιείου 18,1; sim. 18,16; 87, 13; τῶν ... βασιλικῶν χρημάτων 18,14; τὴν βασιλικὴν αὐλήν 42,31; sim. 111,19 et saep.; τὴν βασιλικὴν ἴλην 47,10; 105, 26; προστάγματα καὶ διατάξεις βασιλικάς 90,4; τῶν βασιλικῶν εὐνούχων 144, 17; κέρμα νενομισμένον βασιλικόν 150,9; sim. 150,17.

βασιλίς, uxor regis (defuncti) Serborum: 114,13.

γενήτζαροι: τοὺς νεοδαμώδεις τούτους καὶ πεζεταίρους καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἄγημα, οὓς τῇ σφῶν γλώττῃ γενητζάρους καλεῖν εἰώθασι νέον σύνταγμα τῆς φωνῆς σημαινούσης 18,5; ἡ περὶ αὐτὸν τάξις τῶν τε ἄλλων καὶ τῶν καλουμένων δὴ γενητζάρων 68,18; τῶν γενητζάρων καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν 71,7.

γραμματεύς, sultani secretarius: πέμψας τὸν γραμματέα τοῦ βασιλέως Θωμᾶν τὸν Καταβοληνοῦ 143,17.

δεσπότης, despotae dignitas (fratribus imperatoris Byzantini concessa, qui Peloponnesi provincias administrabant): 37,34; 118–150 passim.

διάταξις, constitutio a sultano edicta: καὶ πέμπει δὴ προστάγματα καὶ διατάξεις βασιλικὰς ἀνὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀρχήν 90,3/4; sim. 139,12.

δούξ (δούκας): ὁ μέγας δούξ, magnus dux (apud Byzantinos classis praefectus): τοῦ μεγάλου δουκός, ὃς ἦν ἐπὶ τούτοις τεταγμένος καὶ τῆς θαλάσσης εἶχε τὴν φυλακήν 51,13; cf. 84,4. 14.

δωμάτιον, cella monasterii: παρθένους μοναζούσας ... τῶν δωματίων βιαίως ἐξαγομένας 72,18.

εἰκών, imago sacra: εἰκόνες ... ἵδρουν ἐν ἱεροῖς 37,11; κατεβάλλοντο ... εἰκόνες καὶ ἀφιδρύματα 72,26; μετὰ τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος 58,13; cf. 58,16. 30.

ἑκατόνταρχος, Turcorum exercitus centurio: ἑκατοντάρχους 59,29.

ἔξω: τὰ ἔξω μαθήματα, exteriora i. e. gentilium studia: βίβλοι τε ἱεραὶ καὶ θεῖαι, ἀλλὰ δὴ καὶ τῶν ἔξω μαθημάτων καὶ φιλοσόφων 73,6–7.

ἐπαρχικός, ad praefectum (Lemni insulae) pertinens: κατακλείουσι τοὺς Ἰταλοὺς ἐν τοῖς ἐπαρχικοῖς δημοσίοις οἴκοις 134, 30–135,1.

ἔπαρχος: apud Turcos: Rumeliae praefectus (beylerbeyi): Καρατζίᾳ δὲ τῷ τῆς Εὐρώπης ἐπάρχῳ 42,19; sim. 111,20; Μαχουμούτης ὁ τῆς Εὐρώπης ἔπαρχος 132,28. Anatoliae praefectus (beylerbeyi): ἔπαρχόν τε τῆς ὅλης Ἀσίας ἀποδείξας τὸν Χαμουζᾶν 91,34. provinciae praefectus (sancak beyi): Ἰσμαῆλον τὸν Καλλιουπόλεως ἔπαρχον ... καὶ τοῦ στόλου παντὸς ἡγεμόνα 129,22; ἀποκαθίστησι ... τῆς Πόλεως ἔπαρχον ... καὶ τῶν περὶ αὐτὴν ... Σουλαϊμάνην 84,29. cf. s. v. σατράπης. apud Byzantinos: Δημήτριος Ἀσάνης, ὁ ταύτης (sc. Τεγέας) ἔπαρχος 122,26.

ἐπάρχων: apud Turcos: Anatoliae praefectus (beylerbeyi): Ἰσαάκῳ δὲ τῷ τῆς Ἀσίας ἐπάρχοντι 42,25. urbis vel insulae praefectus: Παλαμήδῃ τῷ τῆς Αἴνου ἐπάρχοντι 86,28; sim. 150,16; Κριτοβούλῳ τῷ τῆς ταύτης (sc. Ἴμβρου) ἐπάρχοντι 116, 16. apud Turcmenos: Καραμάνῳ τῷ τῆς ἄνω Φρυγίας τε καὶ Κιλικίας ἐπάρχοντι 17,22; sim. 85,11.

ἐπιμελητής: τῶν ὅλων πραγμάτων τῆς ἀρχῆς ἐπιμελητής, supremus vezirorum: (de Mahmut-Paşa) 132,29/30.

ἐπιστάτης (cf. s. v. ἔπαρχος, 84,29): praefectus urbis: τὸν δέ γε Νοταρᾶν καὶ τῆς πόλεως (i. e. Κωνσταντινουπόλεως) ἐπιστάτην ἐσκόπει καταστῆσαι 83,21.

ἐπίτροπος, procurator: Λοδοβίκος γὰρ προαπεπεπλεύκει ἐς Ἰταλίαν ἐπίτροπον τοῦτον (i. e. Grandem Magistrum ordinis Johannitorum) ταῖς νήσοις καταλιπών 136,11.

ἑταῖρος, sultani sodalis: Χαμουζᾷ τῶν ἑταίρων τινί 55,21.

εὐνοῦχοι βασιλικοί, sultani eunuchi: μεταπέμπεται δὲ καὶ τὴν τούτου γυναῖκα καὶ θυγατέρα μετὰ τιμῆς ... ἐξαποστείλας τῶν βασιλικῶν εὐνούχων τε ἕνα 144,17.

ἡγεμών: apud Byzantinos idem quod δεσπότης: τῶν τῆς Πελοποννήσου ἡγεμόνων 120,5; sim. 118,2. apud Turcos: dux partis exercitus: τοὺς ἐν τέλει πάντας,

σατράπας τέ φημι καὶ στρατηγοὺς καὶ ἰλάρχας καὶ ταγματάρχας καὶ ἡγεμόνας τῶν τάξεων 25,14; sim. 42,8; 59,28; 65, 28; 125,7. Rumeliae praefectus (beylerbeyi): ὁ τῆς Εὐρώπης ἡγεμών 132,28 app. (corr. in ἔπαρχος S). praefectus classis: ἡγεμόνα καὶ στρατηγὸν ἐπιστήσας αὐταῖς (i. e. ταῖς ναυσίν) Παλτόγλην τὸν σατράπην Καλλιουπόλεως 39,6; ἡγεμόνα τοῦ ναυτικοῦ παντὸς . . . καὶ τῆς παραλίας ἁπάσης Ἀσιανῆς τε καὶ Εὐρωπαίας 43,4–5; sim. 174,30–31; ὁ τοῦ στόλου ἡγεμών 47,24; sim. 53,2; 55,12; 92,7; ὁ τῶν νεῶν ἡγεμών 67,24; 74,5; τὸν ἡγεμόνα τοῦ στόλου παντός 59,31–32; sim. 86,16; 129,22; 139,30–140,1; app.; 169,27. ἡγεμόνας τοῦ στόλου παντός 154,12; οἱ τοῦ στόλου ἡγεμόνες 162,6; sim. 164,19; 168,21; 172,26. idem quod τριηράρχης et ναυάρχης: τοῖς ἡγεμόσι τῶν νεῶν, τριηράρχαις τέ φημι καὶ ναυάρχαις 164,16–17. apud Italos aliosque: παρὰ τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν ἄλλων ἑσπερίων γενῶν 38,3–4; τῶν ἐκεῖσε (i. e. ἐν τῇ Ἀσίᾳ) ἡγεμόνων τε καὶ γενῶν 91,30; ὑφ' ἑτέροις ἡγεμόσι τελεῖν (sc. τὴν Σινώπην) 156,31–157,1; Δωριεῖ τῷ Μιτυλήνης ἡγεμόνι 86, 29; sim. 86,24–25; 129,26; de Nicorezo: 170,27; 171,21. 32; 173,30; idem quod ἄρχοντες: παρὰ τῶν αὐτῆς (i. e. Μιτυλήνης) ἡγεμόνων 130,27; τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἴνου Δωριέα καὶ τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Σαμοθράκης 101,26; sim. 86,24–25; 106, 18–19. de Giustiniano: ἀναλαβόντες τὸν ἡγεμόνα σφῶν 69,24. apud Albanos: προστησάμενοι . . . Ἀρειανόν τινα καὶ Ἀλέξανδρον ἡγεμόνας ἑαυτῶν 137,5; sim. 196,18; 199,19; 203,1. 21; 204,18. apud Vlachos: Δράκουλη τοῦ Γετῶν ἡγεμόνος 166,19; sim. 166,21; (de Radu) 167, 27/28; 168,15. apud Hungaros: Ἰωάννης . . . ὁ Παιόνων τε καὶ Δακῶν ἡγεμών 109,17; sim. 166,25; 189,17. apud Bosnios: ἔχουσι . . . ἡγεμόνας τῶν εὐδαιμόνων καὶ δυνατῶν 175,13; τῷ τούτων ἡγεμόνι (i. e. Stephano) 119,18; sim. 176,14. 24. 25; συλλαμβάνει δὲ καὶ τέσσαρας τῶν αὐτῆς (i. e. τῆς Βόστρων χώρας) ἡγεμόνων 177, 20. apud Serbos: τὸν . . . τῶν Τριβαλλῶν ἡγεμόνα (i. e. Georgium Branković) 94, 17; sim. 96,30; 98,22; 99,17. 21; 100,4; 109,2; 112,5. generatim: 7,20.

θέμα, provincia: ἡ λοιμώδης νόσος παντὶ τῷ θέματι Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας ἐνέσκηψεν 204,26.

θυσία, hostia: ἃ τὴν παναγεστάτην θυσίαν ἐδέχετο 73,1.

θύτης, sacerdos: πρεσβῦται δὲ καὶ θῦται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἤρκουν 205,22.

ἱερεύς, sacerdos: οἵ τε ἱερεῖς καὶ βαστάζοντες (sc. τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος) 58,20; sim. 58,29; πρεσβύτας, νέους, ἱερεῖς, μοναχούς 71,23; sim. 72,16; 205,22. episcopus: τόν τε ἱερέα τῆς νήσου (i. e. Ἴμβρου) 86,19.

ἱερωσύνη, dignitas patriarchalis: ἀφῄρηται (sc. ἡ Πόλις) . . . ἱερωσύνης, βασιλείας 79,21.

ἰλάρχης, manus militum Turcici exercitus praefectus: τοὺς ἐν τέλει πάντας, σατράπας τέ φημι καὶ στρατηγοὺς καὶ ἰλάρχας καὶ ταγματάρχας καὶ ἡγεμόνας τῶν τάξεων 25,13; sim. 42,8; 59,28.

ἴλη, manus militum Turcici exercitus: κελεύει Μαχουμούτεα τρεῖς ἴλας ἀπολεξάμενον ὁπλιτῶν τε καὶ τοξοτῶν καὶ ὑπασπιστῶν 137,25. sultani copiae privatae (kapıkulu): ἡ βασίλειος ἴλη τε καὶ αὐλή 41,17; τὴν βασιλικὴν ἴλην πᾶσαν 47,10; sim. 105,26. τὴν βασιλικὴν αὐλὴν πᾶσαν, λέγω δὴ τοὺς πεζεταίρους τε καὶ τοξότας καὶ ὑπασπιστὰς καὶ τὴν ἄλλην περὶ αὐτὸν ἴλην 42,33; sim. 49,22; 59,30; 65, 14.

καῖσαρ: Φιλανθρωπηνὸς καὶ τῆς Ἑλλάδος ἦρχε καὶ τῇ τοῦ καίσαρος ἀξίᾳ τετίμητο 88,11.

κατάφρακτος, lorica indutus: ἄνδρες κατάφρακτοι 40,22; 41,20; 48,2/3; sim. 50,11; 53,5; 54,6; 108,23; 135,23. 34 app.; 171,26; 178,19; 185,22. de navibus: πλοῖα μακρὰ . . . τὰ δὲ καὶ κατάφρακτα 38,25; τριήρεις τε μακραὶ καὶ πεντηκόντοροι καὶ πλοῖα κατάφρακτα 154,3.

κέρμα, probus nummus a sultani moneta editus: ἀργυρίου κέρμα νενομισμένον βασιλικόν 150,9; sim. 150,17. 22; 165,20.

κήρυγμα, edictum a sultano propositum: κηρύγματα διαπέμπει καὶ διατάξεις πανταχοῦ τῆς αὐτοῦ 139,12.

κόμης, vezirus: Μαχουμούτει κόμητι ὄντι τὸ τηνικαῦτα 42,25.

μαΐστρος, Grandis Magister ordinis Johannitorum: τῷ τῆς Ῥόδου ἡγουμένῳ μεγάλῳ μαΐστρῳ 136,10.

μακάριος, sanctus: εἰκόνες ... καὶ στῆλαι καὶ ἀνδριάντες τῶν μακαρίων ἀνδρῶν 37,12; θῆκαι τῶν παλαιῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν 72,30.

μηχανή, machina bellica, imprimis bombarda: 23,12. 18. 21 et passim; μηχανὰς ... παντοίας τάς τε ἄλλας καὶ τὰς πετροβόλους δὴ ταύτας καὶ καινοτέρας 38, 18–19; cf. 43,17sqq. balearis: τούς τε τοξότας καὶ τοὺς τὰς μηχανὰς ἔχοντας ἐν χεροῖν καὶ τοὺς τούφακας 64,11; sim. 64,27; 66,22; 67,26; 69,16; 154,8; τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν καὶ τουφάκων ἀφιεμένοις σιδηροῖς καὶ μολυβδίνοις βόλοις 66,26.

μηχανοποιός, qui bombardam fabricat et instruit: 42,23; 43,17; 46,22/23; 51,28; 57, 28; 65,11; 67,15.

μνημόσυνα, sacra parentalia, quae fecit sultanus: σπένδει τε τῷ πατρὶ καὶ ἁγιστείας ἐπὶ τῷ τοῦδε τάφῳ καὶ μνημόσυνα τελεῖ 91,27; sim. 154,31 app.

μονάζουσα παρθένος, monacha: 72,16.

μοναχός, monachus: 71,23.

ναός, vide s. v. νεώς.

ναυαρχέω, navium praefectus sum: τριάκοντα τριήρεις ... ὧν ἐναυάρχει Λοδοβίκος στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ὢν αὐτός 129,30; δύο καὶ δέκα τριήρεις ... ὧν ἐναυάρχει Σέργιος 130,16.

ναυάρχαι, singularum navium praefecti: τοῖς ἡγεμόσι τῶν νεῶν, τριηράρχαις τέ φημι καὶ ναυάρχαις 164,17.

ναύαρχοι, idem quod ναυάρχαι: 38,32; 59,31.

ναῦς: ἱππαγωγός 130,9; σκευαγωγός 39, 8; 92,20; 94,11; cf. s. v. πλοῖον; στρατιῶτις 92,19; 154,2; ταχεῖα 38,25; φέρουσα μηχανάς 92,20/21; cf. s. v. πλοῖον.

νεοδαμώδης, ianizarus: τοὺς νεοδαμώδεις τούτους καὶ πεζεταίρους καὶ τὸ περὶ αὐτὸν ἄγημα, οὓς τῇ σφῶν γλώττῃ γενητζάρους καλεῖν εἰώθασι 18,3; τῶν ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐλῆς νεοδαμωδῶν 115,17; 127,28.

νεώς, templum Mahumetanorum: 7,32; 132,1; 166,11; (Fatih Camii: 132,4; 140, 7; 202,19); (Mahmut Paşa Camii: 132,30). templum Christianorum: 61,5; 74,25; 76, 5; 83,8; 132,6; (Hagia Sophia: τὸν μέγιστον ... τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας νεών 74, 29).

νόμισμα, aurum vel argentum signatum: βίβλοι ... οὐ πρὸς ἀπόδοσιν μᾶλλον ἢ ὕβριν δύο ἢ τριῶν νομισμάτων, ἔστι δ' ὅτε καὶ ὀβολῶν ἀπεδίδοντο 73,3; τοὺς αἰχμαλώτους Ῥωμαίους λαμβάνοντας τῆς ἡμέρας μισθὸν ἀνὰ νομισμάτων ἓξ ἢ καὶ πλείω 90,17; διεδίδου (sc. sultanus) πᾶσι δαψιλῶς αὐτοχειρὶ καὶ ἀργυρίου νομίσματα καὶ χρυσίου πολλάκις 90,27; τῶν δεσποτῶν δασμὸν ἐτήσιον (sc. duarum Peloponnesi partium) ἀποφερόντων τῷ βασιλεῖ νομίσματα τρισχίλια χρυσοῦ 127,15; Μικέλης ... συνέβη Κριτοβούλῳ καὶ παραδίδωσιν ... τὸ ἄστυ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρυσοῦ νομίσματα χίλια, ἃ συνεξέτισεν ὁ δῆμος ὁ τῶν Λημνίων 140, 26/27; cf. s. v. χρύσινος.

ὀβολός, aes signatum: 73,9; cf. s. v. νόμισμα.

ὁλκάς (ubique ὀλκάς S): omnis navis oneraria vel mercatoria: 23,32 et passim.

πάπας, papa (pontifex Romanae ecclesiae): στόλον ... ἀποσταλέντα παρὰ τοῦ πάπα 115,2.

πάραλος, navium species, quae nomen tenet a navi Atheniensium rei publicae: Δωριεὺς ... ἐμβὰς δὲ ἐς πάραλον τὴν αὐτοῦ ἀπέπλευσεν ἐπὶ Αἴνου 107,16; Κριτόβουλος ... ἐμβὰς ἐς πάραλον ... καταίρει ἐς Λῆμνον 134,16.

πασίας, dignitas Turcica (paşa): τοῖς δυσὶ πασιάδαις τῷ τε Χαλήλῃ καὶ Σαρατζίᾳ 42,29; Ἰσαάκου πασία 87,22; Μαχουμούτη πασία 88,6; sim. 106,27; 142,32 app.; 158,21; 160,9. 15. 29; 162,19. 21; 163,21; 169,27; 179,24; 191,17.

πατριάρχης: (sultanus) πατριάρχην καθίστησι (Gennadium) καὶ ἀρχιερέα Χριστιανοῖς 91,13. Λοδοβίκον ... πατριάρχην τῶν ἀνατολικῶν μερῶν κατέστησεν (Nicolaus V) 115,9.

πατριαρχεία: μετάκλησις Γενναδίου καὶ ἀποκατάστασις εἰς τὴν πατριαρχεῖαν 90,29.

πεζέταιρος (ubique πεζαίτερος S), ianizarus: τοὺς νεοδαμώδεις τούτους καὶ

πεζεταίρους ... οὓς τῇ σφῶν γλώττῃ γενητζάρους καλεῖν εἰώθασι 18,4; οἴκησιν ... νέων καταλόγων καὶ πεζεταίρων 24,26/27; τὴν βασιλικὴν αὐλὴν πᾶσαν, λέγω δὴ τοὺς πεζεταίρους τε καὶ τοξότας κτλ. 42,32; sim. 49,22. 23.

πεντηκόνταρχος, in Turcorum exercitu qui quinquaginta militibus praeest: χιλιάρχους τε καὶ ἑκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους 59,29/30.

πεντηκόντορος, quinquaginta remorum navis: ταχείας ναῦς, τριακοντόρους τε καὶ πεντηκοντόρους 38,26; cf. 107,4; 107,15; 148,22; 154,3.

πῆχυς, cubitum: εὖρος τῷ τείχει, ᾗ εὐρύτατον, πήχεις δύο καὶ δέκα, ὕψος δὲ τετραπλάσιον 22,31; πῆχυν ἕνα 44,37.

πλοῖον: μακρόν: 36,25; 38,24; cf. s. v. τριήρης; κατάφρακτον cf. s. v.; σκευαγωγόν: 21,11; 23,33; 154,4; cf. s. v. ναῦς; φέρον μηχανάς 154,4; cf. s. v. ναῦς; φορτηγόν: 23,33; 104,7.

πρεσβύτης, episcopus: 205,22.

πρόσταγμα, sultani edictum: καὶ πέμπει δὴ προστάγματα καὶ διατάξεις βασιλικὰς ἀνὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀρχήν 90,3.

σατραπεία, Turcorum imperii provincia (sancak): 17,24; 91,31; 139,6. 9; Καλλιουπόλεως 55,20; (Serbiae) 114,10; (Aeni et Aegaei maris insularum) 150,5; τῶν Σκοπίων 156,18; 157,8; Τραπεζοῦντος 164,20.

σατράπης, Turcorum imperii provinciae praefectus (sancak beyi): 7,28; 17,25; 25, 13; 42,1. 6. 7. 20; 59,27; 67,23; 91,32; 121,9; 124,25; 125,6; 139,5. Καλλιουπόλεως: (Baltaoğlu) 39,6; 43,6; (Hamza) 86, 15; (Yunus) 92,7; (Zaganos) 139,30; (Kasim) 154,13; 164,20. Καλλιουπόλεώς τε καὶ Χερρονήσου: (Yakup) 174,29; 184,7. Serbiae: (Ali) 100,16; 111,29; 114,7. ⟨Thessaliae⟩: (Hamza) 143,29. Peloponnesi: (Ömer) 128,7; 149,18; 177,25. 28; 201,13. Lesbi: (Ali Bistami): 172,22. Bosniae: 179, 31. Hungariae: 190,13. Albaniae: (Balaban) 200,22; 203,4. 7. beylerbeyi (cf. s. v. ἔπαρχος): τὸν τῆς Εὐρώπης ἔπαρχον 35, 19.

σπιθαμή, palmus: 44,5. 6. 8/9; cf. σπιθαμιαία 44,14.

στήλη, statua sacra: εἰκόνες τε γὰρ ἵδρουν ἐν ἱεροῖς καὶ στῆλαι καὶ ἀνδριάντες τῶν μακαρίων ἀνδρῶν 37,12.

στρατηγός, dux exercitus: apud Turcos: 25,13; 59,28; 64,8; 67,23; 121,9; 124,25; 125,7; 200,22; 207,4. 8. apud Byzantinos: (Ἰουστῖνος) καθίσταται παρ' αὐτῶν στρατηγὸς αὐτοκράτωρ καὶ κύριος τοῦ πολέμου παντός 41,3. apud Italos: ⟨Bertoldo d' Este⟩ 182,28. dux classis: apud Turcos: 38,32; 39,6; 154,14; 155,24; στρατηγὸς αὐτοκράτωρ 154,12; 169,26. apud Italos: στρατηγὸς αὐτοκράτωρ (Trevisano) 115, 8; 129,30; ⟨Loredano⟩ 178,24.

συμμορία, ianizarorum contubernium: ἐκτάττει ... κατὰ συμμορίας 65,16; cf. 71, 18.

συνωμοτία, ianizarorum manus: ἐκτάττει ... κατὰ ... συνωμοτίας 65,16; cf. 71, 19.

συσσιτία, ianizarorum contubernium: ἐκτάττει ... κατὰ ... συσσιτίας 65,16.

ταγματάρχης, in Turcorum exercitu: τοὺς ἐν τέλει πάντας, σατράπας τέ φημι καὶ στρατηγοὺς καὶ ἰλάρχας καὶ ταγματάρχας καὶ ἡγεμόνας τῶν τάξεων 25,14; sim. 42,8; 59,28.

τάξις, pars Turcorum exercitus: τὰς τάξεις τῶν στρατευμάτων 17,30; ἡγεμόνες τῶν τάξεων cf. s. v. ἡγεμών; ὁπλίτας τε καὶ τοξότας καὶ σφενδονήτας ... καὶ ἀκοντιστὰς καὶ πᾶσαν ἄλλην τάξιν 38,13; ἀναλαβών τινας τῶν τάξεων 47,10; sim. saepius; ἔχοντες τὰς ἰδίας τάξεις 64,25; cf. 64,2. 4; 65,8. 10; τὰς περὶ αὐτὸν ἴλας καὶ τάξεις 65,14; cf. 68,17; τάξεις ἀνὰ χιλίους ἢ καὶ πλείους τὸν ἀριθμόν 65,17; δύο τάξεις ἱππέων 105,27.

τουφακοφόρος, sultani cohortium miles qui bombardam minorem manu gestat (topçu): 67,33; 186,21; 198,20.

τοῦφαξ, cf. indicem graecitatis.

τράπεζα ἱερά, ara: τράπεζαι δὲ ἱεραὶ ἐκ βάθρων αὐτῶν ἀνεσπῶντο 73,10.

τριακόντορος, triginta remorum navis: ταχείας ναῦς, τριακοντόρους τε καὶ πεντηκοντόρους 38,25.

τριηράρχης apud Turcos: triremis praefectus: 164,17.

τριήραρχος, idem quod τριηράρχης: 38, 31; 59,31.

τριήρης, triremis: 20,24; 21,9 et passim; τριήρης μακρά: 19,11; 40,10; 154,3; cf. s.v. πλοῖον.

ὕπαρχος; praefectus: Μιχαῆλος ... ὕπαρχος τοῦ Πελωγράδου ἀπολειφθεὶς παρ' αὐτοῦ (sc. Λαζάρου) 112,8.

ὑπασπιστής, sultani cohortis praetorianae miles levis armaturae: τοὺς πεζεταίρους τε καὶ τοξότας καὶ ὑπασπιστὰς καὶ τὴν ἄλλην περὶ αὐτὸν ἴλην 42,32; sim. 65,15; 67,1. 8; 68,27; 137,25/26; 197,18; 198,23.

φραγέλλιον, flagellum: οἱ κελευσταὶ ... φραγελλίοις παίοντες τοὺς ἐπὶ τῆς εἰρεσίας 56,20.

χιλίαρχος, in Turcorum exercitu qui mille militibus praeest: 59,29.

χρύσινος, aurum signatum (ducatus): (Μιχαῆλος) ἀπολύει τοῦτον (sc. Λάζαρον) λαβὼν τρισμυρίους χρυσίνους 112,19; ὑπεσχημένοι ... δασμὸν ἐτήσιον ἀποφέρειν ἀπὸ Πελοποννήσου χρυσίνους ἑξακισχιλίους 118,7; δασμοῦ μοῖράν τινα, πεντακοσίους καὶ τετρακισχιλίους χρυσίνους 120,26; τρισχιλίους χρυσίνους 127,15 app.; δεσπότης ... τὰς νήσους ... λαμβάνει συνθέμενος δὴ καὶ δασμὸν ἐτήσιον ὑπὲρ τούτων ἀποφέρειν τῷ βασιλεῖ τρισχιλίους χρυσίνους 134,11.

INDEX GRAECITATIS

numeri ad paginam et lineam spectant. de ratione in indice constituendo adhibita confer supra p. 102*–103*.

accentus: ἀναρπάστους 106,16; ἀνάρπαστοι 171,23; θαλαμίους 33,30; θηλείαν 114,5; νεμόμενους 172,12 app. cr.; νεοδαμωδῶν 115,17; 127,28; πενταετῆ 7,25; πολύφορα 121,21; Μικελῆν 135,12 app. cr. (Μικέλης 140,24; genet. Μικέλη 140,22).
accusativus cum infinitivo pro nominativo: ἐνόμισαν γὰρ ἀναρπάστους ἂν αὐτοὺς εὐθὺς γενήσεσθαι 106,16–17; δόντες ... πιστὰ ἦ μὴν ... φίλους εἶναι καὶ συμμάχους ἀδόλους 138,12–15.
accusativus participii coniuncti pro nominativo: εἰ βούλοιντο ... φόρους ἀποφέρειν, οὓς καὶ τῷ σφῶν βασιλεῖ, τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἰρηνεύοντας 98,18.
adiectivi neutrius generis pluralis verbo εἶναι coniunctus: ἀδύνατα 32,23; 36,34; 41,36 (omisso εἶναι 207,2); cf. εἰς ἀδύνατα ... καθιστάμενον 188,15; adiectivis verbalibus semper hoc modo utitur Critobulus: ἀμελητέα 103,7; ἀνασχετά 31,19; 68,13; ἐξαιρετέα 25,8; 31,22; ἐπιχειρητέα 31,21; 59,24; μενετέα 59,23; παρασκευαστέα 171,9; παροπτέα 103,6; πολεμητέα 25,7; 31,21; 59,24.
adverbialiter usurpatus accusativus adiectivorum neutrius generis: ἀθρόον 100,10; ἀνήνυτα 199,24; τὰ εἰκότα 163,28; 201,33; ἐναντία 188,28; 189,4; τὰ μάλιστα 86,32; μεγάλα βλάπτειν 177,11; sim. 178,4; cf. ἔβλαπτον ... οὐκ ὀλίγα 92,17; [μέγα δυναμένων 83,26; 87,7 et al.; μικρόν 51,2. 34; 52,13. 21; et al.; οὐ μικρόν 126,30; ὀλίγον 52,7]; τὰ μέγιστα 12,7/8; 29,27; 97,4; 114,32; 133,11; 153,4; [τὰ μέγιστα δυνηθέντας 133,13]; πολλά 69,22; 87,8; 112,27; 128,8; 130,26; τὰ πολλά 72,1; 147,21; ὡς τὰ πολλά 12,20; 31,14; 32,4 (Thucydides laudatur); 35,12; 63,16; 92,29; τέλεον 137,15. cf. etiam ὁρᾶν ἀτενές 84,9; λαλήσας εἰρηνικά 85,9; 99,18; 106,25/26; 129,15/16; 161,28; sim. 136,2/3; 167,12; ἀλαλάξαντες μέγα καὶ φοβερόν 68,28; 109,34; sim. 145,18/19; 186,22; 187,15/16; ἀλαλάξαντες μέγα 198,27; μέγα βοήσας 53,29; 67,1; 68,18; 70,7; 81,25/82,1; 110,14; ἤχησαν μέγα καὶ φοβερόν 66,18; μέγα στενάξας τε καὶ περιπαθές 76,14; φονικὸν βλέποντες 72,6.
adverbium pro adiectivo: καὶ οὕτω ... ἀδιακόπως τε καὶ συνεχῶς γίνεσθαι τὸν πόλεμον 65,22 app. (corr. ἀδιακόπως τε καὶ συνεχῶς in ἀδιάκοπόν τε καὶ συνεχῆ).
anacoluthon: ἀναμνῆσαι πρῶτον μὲν ὡς ... ἐκτήσασθε καὶ ... ἔχετε ..., ἔπειτα δὲ ὡς καὶ τὰ νῦν ... διδάξαι ὑμᾶς ὅσα καὶ οἷά εἰσι 60,11–16; καὶ ἦν ἰδεῖν ... γυναῖκας ... τὰς μὲν ... ἁρπαζομένας, τὰς δὲ – κακὸν αὐταῖς ... ἐφιστάμενοι ὄναρ ἄνδρες 71,25–72,5; ἣ δὴ κοινὸν ἐμπόριον οὖσα ... καὶ πολλοῖς εὐθηνουμένη τοῖς ἀγαθοῖς ... – τὸ μέγιστον ὁ χαλκός ἐστιν 155,13–16; Ἀμάρης γὰρ ... ὀργὴν ἔχων τοῖς Ἐνετοῖς, ὅτι γε οὐ προσεῖχον ..., ἀλλὰ νομίζων ὑπερορᾶσθαι ... ἐπέρχεται 177,25–30; ἥτις οὔτε πρός ... ἂν ἀντισχεῖν ἐδυνήθη ... καὶ ἐχθρῶν ἐπελθοῦσα δύναμις ῥᾳδίως ἂν αὐτὴν βίᾳ διέλυσεν 184,26–28; νομίσας οὕτως ἢ λύσειν ... ἢ ... ἀσθενεστέρῳ χρήσαιτο ... τῷ βασιλεῖ 188,29–32; ἔγνω δεῖν ... αὐτὸς ἀναχωρῆσαι 207,4–5. cf. etiam καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ πᾶσι τοῦτ᾽ αὐτὸ προκηρύξας ... καὶ τούτοις δὲ ἀτέλειαν ... παρέσχεν 83,13–16. cf. etiam s. vv. accusativus participii coniuncti pro nominativo, genetivus participii coniuncti pro accusativo, dativus participii coniuncti pro accusativo, nominativus absolutus.
augmentum syllabicum omissum:
in plusquamperfecto: δεδούλωτο 71,17; ἀποβεβλήκει 79,9; 147,10; συνδεδραμήκει 80,27; τετίμητο 88,11; τετελευτήκει 128,14; πεποιήκει 197,4.
in verbo ὠθέω cf. s. v. verborum formae.
augmentum syllabicum participio vel infinitivo aoristi adiunctum: in verbis εἶδον, ῥίπτω, ὠθέω: cf. s.v. verborum formae.

augmentum temporale bis positum: in verbo ἀφίημι: cf. s.v. verborum formae.
augmentum temporale omissum: μεθερμηνεύθη 17,13. semper in verbo εὑρίσκω. cf. etiam s. v. reduplicatio omissa.
augmentum temporale pro syllabico: ἠβουλήθη 195,8 (ex ἐβουλήθη corr. S) [ἐβουλήθη 73,32; semper ἐβούλετο, ἐβούλοντο (16); ἠδύναντο 121,28; 133,29–134,1; 146,24; ἠδυνήθη 48,6; 55,34; 68,2; 107,9; 137,14; 199,21 [ἐδυνήθη 184,16]; ἠδυνήθησαν 32,27 [ἐδυνήθησαν 38,20]; [semper ἔμελλε, ἔμελλον (11)]; in verbo ῥίπτω cf. s. v. verborum formae.
comparativo additur: μᾶλλον (πλείονος) 57,18.
comparativorum formae: acc. sg.: κρείττω 105,5; 173,10; ἐλάσσονα 99,22; καλλίονα 203,10; nom. acc. pl. formae non nisi contractae (26); μείοσι 23,22; μείων 77,4; μειόνων 104,6; μεῖον 123,11.
comparativus pro positivo: θᾶσσον 57,31; θᾶττον 56,14; 103,2.
comparativus pro superlativo: αἱ πλείους δὲ αὐτῶν 73,8; αἰτίας καὶ ἄλλας ... αἱ δὲ μείζους 87,15; τὸ δὲ δὴ μεῖζον 159,10.
coniugatio periphrastica:
εἰμί cum participio aoristi activi: ἦν αὐτῷ ... παρασχὼν τὴν ἀρχήν 166,23/24; ἐν ᾧ ἦν καταφυγὼν ὁ ... ἡγεμών 176,14; ἤδη γὰρ ἦν πέμψας ἄγγελον 179,17.
εἰμί cum participio perfecti activi: ἤδη γὰρ ἦν μεμαθηκώς 52,28; ἦν ... γεγαμηκὼς ἦν 88,4; ὅπῃ ἄλλῃ πεπονηκὸς ἦν 90,11; ἐνταῦθα συγκαταπεφευγὸς ἦν 146,13; ἐνταῦθα γὰρ ἦν ἐστρατοπεδευκώς 189,10/11; ἦσαν ἐν φρουρίοις ... καταπεφευγότες 199,14/15.
εἰμί cum participio perfecti medio-passivi: χρήματα ... ἀποκείμενα ἦν 36,28; ἐκεῖ γὰρ ἦσαν αὐτῷ συνηγμέναι 39,5; ἦσαν ... αὐτοῖς ἤδη καὶ ἕτεραι ... πεποιημέναι 43,20/21; ἦν δὲ ὅλος ... διεζωσμένος τε καὶ κατησφαλισμένος ... καὶ ... ἐπῳκοδομημένος καὶ βοηθούμενος 44,17–19; ὃς ἦν ἐπὶ τούτοις τεταγμένος 51,13; πλοῦτός τέ ἐστι ... ἀποκείμενος 60,19–22; εἴ πού τις ἢ τι ἦν κεκρυμμένον 74,27/28; καθὼς ἦσαν ... τεταγμέναι 86,27/28; ὠργισμένος αὐτοῖς ὢν ὁ βασιλεύς 126,11/12; ἄλλα δ' ἦσαν ... βεβουλευμένοι καὶ πράττοντες 143,25; ἦσαν ἀναπεπλησμένοι τῆς λύμης καὶ ὅλως δυσθανατοῦντες καὶ οὐδὲ ἑαυτοῖς δυνάμενοι βοηθεῖν 205,15–17.
εἰμί cum participio praesentis act. vel med.: ὅσῳ καὶ μᾶλλον διαφέροντα ᾖ καὶ τὴν πίστιν ἔχοντα τῷ σαφεῖ 12,19; καὶ τὴν ἄλλην ... χρείαν ἑτοιμάζων τε ἦν καὶ διορθούμενος 38,37; ἦν γὰρ ... συνέσει διαφέρων 84,15/16; ἦσαν ὥρᾳ τε σώματος διαλάμποντες καὶ ψυχῆς εὐγενείᾳ ... διαφέροντες 85,19–21; ἐς τὸν ... πόλεμον ἀποτρέπων τε ἦν αὐτόν 87,19; ἀντιπράττων τε ἦν αὐτῷ καὶ ἐναντιούμενος 87,21; εἴ τί που νεωτερίζον ἦν ἢ νεοχμῶν ... ἢ ἄλλως γέ πως ἔχον 91,29–30; καὶ γὰρ ἦν που πυνθανόμενος 94,16; ἦν ὑποταττόμενος ... καὶ τὸν φόρον ἀποδιδούς 97,13–15; οὐκ ἦν ἐκεῖσε τότε παρών 106,19; λοχῶν τε ἦν αὐτὸν καὶ βουλόμενος συλλαβεῖν 112,9–10; στασιάζοντές τε ἦσαν καὶ ἠκούοντό οἱ 118,18–19; στασιάζοντές τε ἦσαν καὶ ... νεωτέρων ἐπιθυμοῦντες 129,27–28; στασιάζοντές τε ἦσαν ἐν ἀλλήλοις αὐτοὶ καὶ πολεμοῦντες καὶ τἀκεῖ ... ἐμπιπλῶντες 141,9–11; ἄλλα δ' ἦσαν ἐν ἀπορρήτοις καὶ βεβουλευμένοι καὶ πράττοντες 143,25; ἕως ... εἰρηνεύοντές τε ἦσαν 153,17; σὺν αὐτοῖς γὰρ ἦν ἀγωνιζόμενος 188,10 ἦσαν ἀναπεπλησμένοι τῆς λύμης καὶ ὅλως δυσθανατοῦντες καὶ οὐδὲ ἑαυτοῖς δυνάμενοι βοηθεῖν 205,15–17. cf. etiam καθίσταμαι cum participio praesentis act.: ἥ τε ἐμπορία καθειστήκει πολλὴν παρέχουσα ... τὴν ἀφθονίαν 36, 25–27.
εἰμί cum participio praesentis passivi: ἦν δὲ ὅλος διεζωσμένος τε καὶ κατησφαλισμένος ... καὶ ἐπῳκοδομημένος καὶ βοηθούμενος 44,17–19; ὥσπερ ἂν εἰ ... πολλοῖς ἔτεσι πρότερον οἰκούμενον ἦν 200,18–19.
ἔχω cum participio aoristi act. vel med.: ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο ... θαυμάσας ἔχω 80,11–12; δι' ὧν ... τὴν θάλασσαν ... εἶχε δουλωσαμένη 173,17–18.
ἔχω cum participio perfecti passivi: τὴν δέ γε πρὸς τῇ χέρσῳ πλευρὰν ... τείχει τε διπλῷ ... κατησφαλισμένην ἔχον 108,19–22.

coniunctivus adhortativus vel prohibitivus: ἐχώμεθα 15,14; μὴ φανῶμεν ... μηδὲ ... ἀφανίσωμεν μηδὲ ... ἀναιρήσωμεν 29,11–13; θῶμεν 33,13; μὴ μέλλωμεν μηδὲ διδῶμεν ... ἀλλὰ φανῶμεν ... καὶ δείξωμεν ... μηδὲ ... καταισχύνωμεν μηδ' ... φανῶμεν ... ἀλλὰ ... δείξωμεν 34,9–16; μὴ τοίνυν ... κεχρήμεθα, ἀλλὰ ... ἐσβάλλωμεν 34,26; καὶ ἀπιστείτω μηδείς 59,12; καὶ μή τοι νομίσητε 61,27; καὶ μήτε ... μαλακισθῆτε ... μήτε ... ἐνδῶτε 63,20–21; μὴ μαλακισθῆτε οὖν, ἀλλὰ χωρεῖτε ... καὶ γίνεσθε 70,10–11.

coniunctivus aoristi pro indicativo futuri: cf. s. v. modi sententiarum secundariarum. 1. conditionalium, coniunctivus post εἰ.

contractio neglecta: in nomine adiectivo (in nominibus propriis): Χρυσέας 42,27; 43,7; 90,9; Χρυσέαν 90,15; Χρυσέαις 100,26. In verbo πλέω: ἐσπλέειν 47,26; ἐκπλέειν 47,26; [πλεῖν 157,11; 191,17]; ἔπλεε 191,19 [ἔπλει 92,21. 29].

dativus absolutus: σιδήρῳ τε πολλῷ καὶ μολύβδῳ τοῖς γόμφοις ἐνισχημένοις 22,25–26; ὡς ἐνὸν ἡμῖν καὶ ἐκ τῶν δυνατῶν ἀπαγγείλασι 46,19–20; ἀπευθύνουσί τε καὶ διευθετοῦσιν αὐτοῖς πρὸς τὰς ὁλκάδας τὴν μηχανὴν 52,2–3; συνεσβάλλοντι καὶ αὐτῷ 94,21.

dativus auctoris: cum perfecto vel plusquamperfecto passim; τοῖς ἔξωθεν ἐπαρθέντες 136,6; ἵνα μὴ ἡ ... παραλία τοῖς πολεμίοις ἐπερχομένοις ληστεύηται 174,16–17.

dativus participii coniuncti pro accusativo: ὃ δή με καὶ μᾶλλον ἐπῆρε πρὸς τοῦτο πολλοὺς ἕξειν λογιζομένῳ ... κριτάς 5,27.

dativus possessivus (pro genetivo): ὁ ... πατὴρ αὐτῷ 18,20; 101,27; ὁ δέ γε πρὸς πατρὸς πάππος αὐτῷ 88,10; τὸν ... θεῖον αὐτῇ 102,30; τὸν κατὰ θάλατταν στόλον αὐτῷ 155,23; ἔς τε διατροφὴν αὐτοῖς καὶ ἀνάπαυσιν 162,32.

dativus temporis (annum post urbem conditam significat): ἀπὸ δὲ κτίσεως ... ἔτεσι τέτταρσι καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν πρὸς τοῖς χιλίοις 81,5–6.

dualis:

in nominibus: ἐν χεροῖν 33,8; 53,19; 56,18; 64,11; 68,38; τοῖν τύποιν ἀμφοῖν ὅλοιν διόλου 44,13–14; τὸ μεταξὺ τοῖν στρατοπέδοιν 189,9.

in numeralibus: ἄμφω 77,5; 182,14; ἄνευ μέντοι γε δυοῖν ἢ τριῶν πόλεων 148,20; gen. δύο 44,6; 66,32; 73,9; 191,26. 32; 196,28; dat. δυσί(ν) 40,16; 42,29; 47,8; 84,4; 108,15; 205,19.

elativo adduntur: frequentissime additur ὅτι vocibus πλείστην vel sim. (31), τάχιστα (12), ἐγγυτάτω 41,29; μάλιστα 18,12; 51,31; 55,14; cf. etiam ὅτι τάχος 169,24; 174,31; ὅτι πολλήν vel sim. 100,17/18; 111,28/29; 137,16; 142,30/31; 161,25; 167,9; 168,17; 173, 32; 178,18/19; 180,1/2; 186,3/4; 187,26; 190,12; 191,15; 199,7; 200,26; 202,19; 203,8. 15; ὅτι γε 6,30; 154,32; 158,23; πάνυ 46,9; 47,11; ὡς frequenter (9). cf. etiam s.v. ὅσος.

ellipsis nominis substantivi eadem ac in syntaxi Attica: βίβλος 11,2; 89,2; 117,2; 151,2; 181,2; γῆ passim (87); γλῶττα 194,29; 195,27/28; θύρα 72,1; λόγοι 169,17; ὁδός 68,19; 109,33; 207,11. 16/17; πληγή 69,16; 83,24; πόλις frequentissime: Ἀδριανοῦ (31); Καλλίου 139,17; Κωνσταντίνου (15); Προυσίου (5); Φιλίππου 139,16.

ellipsis verbi substantivi: ex. gr. 20,7–9.

futuri indicativus pro imperativo aoristi: νομίσει τε μηδεὶς ὑμῶν ἀδύνατα εἶναι 32,22.

futurum perfectum: πεπράξεται 8,28.

genetivus participii coniuncti pro accusativo: οὐκέτι ἕξουσι ... πρὸς αὐτὸν συμβάσεων ... μνησθῆναι ἅπαξ ὀργῇ καὶ θυμῷ καταστάντος ἐς τὸ πολεμεῖν 163,4.

genetivus partitivus pronominibus ἄλλος vel ἕτερος coniunctus: τά τε ἄλλα τῶν ἔργων 8,4; τὰς ἑτέρας τῶν ὁλκάδων 52,21; κἀν τοῖς ἄλλοις τῶν πολέμων 63,16; τοῖς ἄλλοις ... τῶν μεθ' ὑμῶν 63,21; τἄλλα τῶν ἀναγκαίων 126,9/10; τοῖς ἄλλοις τῶν φρουρίων 179,30; 185,22 app. (corr. in τοῖς ἄλλοις φρουρίοις S).

genetivus temporis significat temporis spatium: πηλὸς ἐπαλάσσετο πολλῶν ἡμερῶν 43,31; νυκτὸς ὅλης ὁδοιπορήσας 143,16; διαναπαῦσαι ἑαυτὸν ... τοῦ ἐνεστῶτος θέρους 194,13/14; διάγων ἐν Βυζαντίῳ θέρους 194,25.

genetivus verbis εἶναι vel γίγνεσθαι adiunctus: partitivus: οὐδὲ γάρ εἰσι τῶν πάνυ παλαιῶν 25,27; οἱ δὲ τὸ πρᾶγμα ... εὕρισκον εἶναι τῶν δυνατῶν 52,3–4; ἔστι γὰρ ἡ ... ἀκρόπολις ... τῶν ὀνομαστῶν ἐπ' ἀσφαλείᾳ 135,14–15; βέλτιον εἶναι ... αὐτοῖς καὶ τῶν κατὰ πολλὰ συμφερόντων 162,25–26; κράτιστον εἶναι καὶ τῶν σφόδρα ἀναγκαίων 174,11–12; ἦσαν δὲ τῶν ἄριστα πλεουσῶν 191,30; possessivus: εὐθὺς ὅλος γίνεται τούτων 17,20; εὐθὺς ὅλος γίνεται τοῦ προκειμένου σκοποῦ 18,27; τὴν δέ γε λοιπὴν πᾶσαν εἶναι τῶν δεσποτῶν 127,14; τῆς κατ' αὐτὴν ἐπιμελείας ὅλος ἦν καὶ τοῦ ταύτης συνοικισμοῦ 131,12/13; ἦν δέ οἱ ἡ παρασκευὴ αὕτη ... τῆς ἐκστρατείας ἐς Τραπεζοῦντα 152,4–5; τῶν κατὰ τὴν Πόλιν ... φροντίδων γίνεται τοῦ τε συνοικισμοῦ αὐτῆς 166,9–10; qualitatis: τοῦ ἡμετέρου γένους ... ἔξω τούτων ... ὄντος ἢ κρείττονός τινος φύσεως 14,17.

genus: τὸν 'Ακροκόρινθον 126,25; 127,9; [ἡ ... 'Ακροκόρινθος 121,15]; ἐν τοσούτοις περιόδοις 170,11; sim. 170,15; [τοσαύτης περιόδου 80,13; sim. 195,8. 20].

hyperbaton: οἱ τούτων ἀπόγονοι κατὰ συμφοράς, 'Αχαιμενίδαι τε καὶ Περσεῖδαι, διαβάντες ἐς τὴν 'Ασίαν 16,4–6; σημεῖα παρακολουθήσαντα ξένα ἐπὶ τῇ εἰς τὴν βασιλείαν παρόδῳ 16,12–13; ἵνα μὴ τὸ πολὺ βάρος ἐντὸς ἐμπεσὸν τοῦ χαλκοῦ διαρρήξῃ τοῦτον (sc. τὸν τύπον) 44,19–20; πρὸ γὰρ τριῶν ἢ τεττάρων ἡμερῶν τοῦ πολέμου 58,11; δίκην ἐμπῖπτον πυρός 74,22; ἐνδιδοὺς τὰς νήσους τῷ βασιλεῖ, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον 85,26–27; sim. 85,30–86,1; 133,19–21; 134,4–5; τὸν ἡγεμόνα τῆς Αἴνου Δωριέα καὶ τῶν νήσων 101,26; τῶν τις ἀνὴρ 'Ιταλῶν (more Herodoteo) 105,2; τὰς ἐντὸς πόλεις Πελοποννήσου τῶν 'Ενετῶν 123,18–19; ἐπιστατεῖ δὲ καὶ ταῖς οἰκοδομίαις ταῖς αὐτὸς ἑαυτοῦ 140,7. cf. etiam τε contra regulam positum.

imperfectum pro aoristo: ἐξέπεμπε 21,12; 92,18; 118,21; 130,4; 142,8; 154,15; [ἐξέπεμψε 142,12; 189,3/4]; ἔπεμπον 37,32; sim. 80,19; [ἔπεμψε 52,27; 85,26. 29; 126,17]; νῦν δὲ ... ἐξεπλήττοντο καὶ εἰς ἀπορίαν ... ἐνέπιπτον 39,23–24; ἐξεπλήττοντο 40,5/6; ἔπιπτον 182,25; 188,7; πρῶτον μὲν ὁλκάδας ... ὥρμιζον 40,10; ἤδη γὰρ ἐπυνθάνετο 59,22; sim. 86,10; ἀπέθνῃσκεν 84,13; sim. 84,22; 191,3/4; κατέλειπεν αὐτούς 166,29 app.

imperfectum pro aoristo in sententiis irrealibus: εἰ γὰρ μὴ τοῦτο τάχος ἐγεγόνει, κατεδύοντ' ἂν αἱ τριήρεις 57,35; ἐκινδύνευσε παρασυρῆναι ..., εἰ μὴ ... ἐξήρπαζον 59,2; πρὸς θάνατον ἂν ἦν ἡ πληγή 160,21.

indicativus pro coniunctivo: μὴ τοίνυν ... κεχρήμεθα, ἀλλὰ ... ἐσβάλλωμεν 34,26; ἵνα καὶ ὁ λίθος ... καταχώννυται ... καὶ μὴ ... ῥῆξιν ἐργάζηται 49,12.

infinitivus aoristi pro infinitivo futuri: ἔμελλε δέξασθαι τὸν χαλκόν 44,15; ἐλπίδι τοῦ καθορθῶσαι 53,19; ἐλπίσας διαλαθεῖν 160,17; ἦσαν ἐν ἐλπίσιν ... ἑλεῖν καὶ ... κατασχεῖν καὶ χειρώσασθαι 191,9; ἐνόμιζε ... τὸν αὐτοῦ στόλον ... περιγενέσθαι καὶ ... ἄξειν 55,4; καὶ αὐτὸς δὲ οὐ περιιδεῖν, ἀλλὰ ... βοηθήσειν 189,22/23; προσδοκῶντες αὐτὴν χειρώσασθαι 190,28 app. (corr. in λήψεσθαι S).

infinitivus finalis (consecutivus): τύπος ... κατεσκευάζετο ... οἷον θήκη τις εἶναι 44,12; κελεύει ... ἐπιθεῖναι παίειν τὸ ταύτῃ τεῖχος καὶ κατασείειν 46,25; χῶμα μέγα ἔχουν ... ἀντὶ τείχους εἶναι 49,11; ἀμφορέας ἐπετίθουν ἀντὶ ἐπάλξεων εἶναι 49,15; συνήνεγκε τοῦτο ... Παλτόγλῃ μὴ ἀποθανεῖν 55,14; τὸ Κέρας ἀνοῖξαι ταῖς ἰδίαις ναυσὶν ἐφορμεῖν 55,33; ἄρχοντας αἰτήσοντας ἀφῖχθαι αὐτῷ παραδοῦναι τήν τε νῆσον καὶ τὰ πολίσματα 136,16; διεῖλεν ... ἀπαγαγεῖν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ κατοικίσαι 172,14; cum articulo more Thucydideo: ἐμέλησε ... καὶ τοῦτο ... αὐτῷ τοῦ ὡς ἄριστα ... τὴν ... ἀρχὴν διοικεῖσθαι 17,27–28; τοῦ μὴ οὐ κατᾶξαί τε καὶ συντρῖψαι καὶ ... τῷ βυθῷ παραδοῦναι 23,34–24,1; ἐφορμεῖν ... τοῦ μή τι ἐσπλέειν ἢ ἐκπλέειν 47,26; προκαλύμματα δ' ἦσαν ... τοῦ μὴ πυρφόροις ὀϊστοῖς βλάπτεσθαι 49,8–9; αὐτὰς ... ἀνείργουσαι τοῦ μή τι βλάπτειν 58,3; παρακαλέσαι ... ἀποκτεῖναι τοὺς παῖδας τοῦ μὴ ἀρνηθῆναι τὴν πίστιν 84,8; ἦν δὲ τοῦτο ... πρόνοια ... τοῦ τε διατρέφεσθαι καὶ τοῦ ... ἔχειν κατατίθεσθαι κτλ. 90,19–20; ἐφρούρει τοῦ μή τι τῶν ἔνδον ἐξαγαγεῖν ἢ τῶν ἔξωθεν εἰσκομίσασθαι 114,18–19; sim. 122,12–13 (ἐξάγειν ... εἰσκομίζεσθαι); 162,12–13; 188,20–21; στρατοπεδεύεται πόρρω τοῦ ἄστεος τοῦ μὴ λυμήνασθαι ...

τοὺς ἀγρούς 136,1–2; φυλακὰς ἐγκαταστήσας ... τοῦ μὴ βλάπτεσθαι τούς τε εἰσιόντας κτλ. 197,23–24.
infinitivus futuri:
post: ἀδύνατα εἶναι (παραδώσειν) 41,37; ἀδύνατά οἱ ἂν (sc. εἶναι) (ἑλεῖν ... προσάξεσθαι) 207,3/4; ἔδει (πράξειν) 55,26; ξυνθήκας ποιεῖται (ἐπιπλευσεῖσθαι ... βουλεῦσαι ... πρᾶξαι) 86,16–18; δέχεται (concedit) (συμμαχήσειν) 118,10; ἑτοίμου ὄντος (δώσειν) 134,5.
cum ἄν particula: οὐδὲ γὰρ ἐπὶ μικρὸν ἂν ἀντισχήσειν ᾤοντο 36,15; ἐνόμισαν γὰρ ἀναρπάστους ἂν αὐτοὺς εὐθὺς γενήσεσθαι 106,17.
infinitivus perfecti pro infinitivo aoristi: ἐκπέμπει δύο τῶν ... ἀρχόντων ... ἄρχοντας αἰτήσοντας ἀφῖχθαι αὐτῷ 136,16; διισχυρίζονται ... τὸν δὲ ... ταῦτα πεποιηκέναι 142,15.
infinitivus praesentis pro infinitivo futuri: δόντες ... πιστὰ ἦ μὴν ... ἀποφέρειν ... καὶ φίλους εἶναι 138,13–15; ἔχουσι ... πίστεις ἰσχυρὰς ἦ μὴν ... ἀλλήλοις βοηθεῖν 175,13–16; [παρέχουσι ... πιστὰ ἦ μὴν δώσειν 133,25; ὅρκοις ξυνδήσας αὐτὸν ἦ μὴν φυλάξειν 167,1]. post μέλλω: 16,22; 20,30; 22,12; 23,13; 45,15; 102,3; 158,26; 184,11; 207,13 [inf. fut. 38,5; 55,27; 114,32].
Ionicae formae: generalia: γιν- (57) [γιγν- (2)]; ἐς (557), ἐσ- (39), ἔσω (4), ἔσωθεν (2) [εἰς (103), εἰσ- (85), εἴσω (19)]; θαρσ- (2), θρασ- (2) [θαρρ- (11)]; πρόσω (13) [πορρ- (18)]; χέρσου/-ῳ (4) [χερρόνησος/-ον (3, in S -ρ-), Χερρονησ- (7, in S -ρ-, sed 105,19 et 174,30 -ρρ-, 174,12 -ρρ- corr. ex -ρ-)]; σμικρ- (3) [μικρ- (87)]; -σσ- in vocibus ἀράσσω (2), ἐλάσσους et sim. (9) [ἔλαττον et sim. (6)], θάλασσα et sim. (96) [θάλαττα et sim. (30)], θᾶσσον (1) [θᾶττον (7)], κρεῖσσον (1) [κρεῖττον et sim. (10)], ὀρύσσω (1) [ὀρύττω (2)], πάσσαλος (4), πίσσα (1), σπαράσσω (1), τάσσω (2) [τάττω (4)], τεσσαρ- (15) [τετταρ- (11)], φυλάσσω (6) [φυλάττω (19)]; σύν (124), συ- (370) [ξύν (3), ξυ- (88)]. singularia: ἀθροίζω (6); ἀθρόος (13); ἀνακωχεύω (4), ἀνακωχή (2); ἀνδρεών (1); καίω (1); πρηνής (1); σήμερον (1). cf. etiam s. vv. nominum formae, verborum formae.

modi sententiarum secundariarum:

1. condicionalium.
post εἰ vel εἴτε:
coniunctivus sine ἄν particula: φανῶσιν ... ἀποδοκιμασθῇ 8,32–9,2; ποιήσωσι 43,21.
coniunctivus aoristi et indicativus futuri et optativus aoristi sine ἄν particula: εἴτε ... ἐπάξωνται καὶ ... κρατήσουσι ... εἴτε ... ἐπιτρέψωσι ... ἀνθέξονται (ἀνθέξωνται S) ... καὶ ... ἀντιποιήσαιντο 31,31–32,8.
indicativus cum ἄν particula (in protasi sententiae irrealis): εἰ ἧκον ἂν ..., ἔτυχον ἂν 120,7.
optativus sine ἄν particula: passim (30).
optativus aoristi et indicativus futuri: εἰ μή που ... κρατήσειε ... καὶ ... ἀνοίξει 197,2–3.
post ἤν: coniunctivus: ἐπίῃ (ἐπήῃ vel ἐπῄῃ S) 127,17; 175,15; 198,13.
post κἄν: coniunctivus et optativus: εὑρεθῇ ... καὶ ... κυρωθείη 8,15–19.

2. consecutivarum:
post ἵνα: optativus (post tempus praeteritum): εἰδείην 5a,34; εἰδέναι ἔχοιμι 5b,33/34.

3. finalium:
post ἵνα, nonnisi post tempus praeteritum vel praesens historicum:
coniunctivus: ἐπέχῃ 23,12; κωλύωσι 23,14; βλάπτωσι ... ἀνασοβῶνται 23,16–17; διαρρήξῃ ... ἐργάσηται 44,20; βάλῃ 45,21; ἐμπρήσωσι ... ἐργάσωνται 49,26;

ποιήσω 60,6/7; γνῶτε 60,17; ἀφῶσιν 65,13; ὦσι 65,20; ἔχῃ 70,20; γένηται 92,28; 191,24; νεοχμώσῃ 107,26; προέλθῃ 168,8; ληστεύηται 174,17; κατατρέχῃ ... πορθῇ ... πολιορκῇ 200,24–25. indicativus et coniunctivus: ἵνα ... καταχώννυται ... καὶ μὴ ... ἐργάζηται 49,12–13; optativus: εἶεν 47,21. optativus et coniunctivus: ποιοῖτο ... κατείργῃ 57,24.

post μή, post verba timendi (nonnisi δείδω vel δέος ἦν), nonnisi post tempus praeteritum vel praesens historicum:

coniunctivus: ἐπιπλεύσῃ 86,9; ἐπαγάγηται 118,23; ληφθῶσι ... κινδυνεύσωσι 123, 27–28; ἐργάσηται 126,12; πάθωσι 131,2; γένηται 142,23; λάθῃ 157,2; γένωνται 171,24; ἀπόλωνται (ἀπόλλωνται S) 176,24; ληφθῶσι ... ἀπόλωνται (ἀπόλλωνται S) 183,20. coniunctivus aoristi et indicativus futuri et optativus aoristi: ξυνεπαναστῶσι ... ἀποβαλεῖ ... κινδυνεύσειε 136,7–8. coniunctivus et optativus: νεοχμώσῃ ... φανείη 59,21–22; προκατάσχωσι ... εἴη 120,20–21. optativus: εἴη 129,13; βλάψειε 133,29.

post ὅπως:

post tempus praeteritum vel praesens historicum: coniunctivus cum ἄν particula: ὅπως ἂν θροήσωσι ... φοβήσωσι καὶ δουλώσωνται 71,14–15. coniunctivus sine ἄν particula: κατάσχῃ ... ἐξέλῃ 185,8–9. optativus: ἐπίδοι 81,22; εἴη 109,8; ληφθείη 109,22. optativus et coniunctivus: εἴη ... ἔχῃ ... ἀπείργῃ 95,18–19. post verba curandi: coniunctivus: post tempus praesens: παραδῶμεν 13,21. post tempus praeteritum vel praesens historicum: διαναυμαχήσῃ 50,23; ἀνέλῃ 83,25; ἐσβάλῃ 94, 20/21.

post ὡς:

coniunctivus cum ἄν particula: post tempus praesens: ἀπείργωσιν 64,28; προσέχωσι ... προσβοηθῶσι 65,5–6. post tempus praeteritum vel praesens historicum: ἀνοίξῃ 43,12; γένηται 46,29; 168,9; λάθωσι 47,4; ᾖ 65,23. optativus cum ἄν particula, nonnisi post tempus praeteritum vel praesens historicum: προσβάλλοι ... ποιοῖτο 42,18–19; εἴη 47,1; προσβάλοι 50,27; προσαχθείη 107,21; ἔχοι 194,15.

optativus et coniunctivus, post tempus praeteritum, sine ἄν particula (Herodotum imitatus est Critobulus): ὡς μήτε ... ἀφανισθείη μήτε ... ζημιωθεῖεν ... καὶ ἔχωσι 12,5–9.

4. interrogativarum:

post τίς: post tempus praesens:

indicativus: σημείωσαι τίνες διέβησαν 157,22; σκοπεῖτε, τίς ... ἢ τίς ... ἢ τίς (omisso verbo substantivo) 61,19–20. post tempus praeteritum: indicativus: τί δεῖ ποιεῖν ..., ἐσκόπει 156,5. indicativus futuri: παραίνεσιν ἔχουσα, τίνων γενήσονται κύριοι 60,2.

post ὅστις, ὅποι, ὅπως, nonnisi post tempus praeteritum vel praesens historicum:

indicativus futuri: οὐκ εἶχον, ὅ τι γε ἕτερον διαπράξονται 57,38/39.

optativus cum ἄν particula: κοινολογεῖται ..., ὅπως ἂν ῥᾷστα καθαιρεθείη 43,20; βουλεύεται, ὅπως ἂν αὐτὴν ξυνοικίσειε 83,3; οὐδὲ ᾔδει τις, ὅποι τὴν ὁρμὴν ποιοῖτ' ἄν 108,6 app. (corr. in ποιήσοιτο S). optativus sine ἄν particula: μὴ ἔχοντες ... ὅ τι καὶ δράσαιεν 21,4; sim. 57,5; 69,27; 98,25; 106,16; 142,3; 145,32; 161,24; οὐκ ᾔδει τις, ὅποι τὴν ὁρμὴν ποιήσοιτο (corr. ex ποιοῖτ' ἄν S) 108,6; οὐδ' ὅποι γῆς εἴη ἐξακουόμενος 204,20.

post εἰ, nonnisi post tempus praeteritum vel praesens historicum:

coniunctivus: παρετήρει αὐτοὺς ..., εἴ πως ... ἀπροσδοκήτοις ἐπίθηται αὐτοῖς 201,15.

optativus: βούλοιντο 41,31; 98,14; 114,14; 170,27; δυνηθείη 50,25; δύναιτο 126,18; 186,6; ἐνδοῖεν ... ἀποδοῖεν 120,6–7.

cf. etiam s. v. 5. relativarum et comparativarum.

5. relativarum et comparativarum:
coniunctivus cum ἄν particula: ἐπεξάγοντος ... ὃν ἂν ἐθέλῃ 19,9; παρακαλοῦντας ... ἄρχοντα ἔχειν ὃν ἂν κελεύσῃ 86,23; κελεύσας ... συμβαλεῖν ... ὅπου ἂν τύχωσιν οὖσαι 191,18/19.
coniunctivus sine ἄν particula: θαυμάζεται ... τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ μᾶλλον διαφέροντα ᾖ καὶ τὴν πίστιν ἔχοντα τῷ σαφεῖ 12,19.
indicativus cum ἄν particula: τὴν ἱστορίαν ξυνέθεσαν, ... ὡς ἂν ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἢ ... εἶχον 13,16–17.
optativus cum ἄν particula: δεῖ ... τοῦτο νομίζειν κέρδος ... ὅ τι ἂν προλάβοι τις ἐξαπατήσας ἢ βιασάμενος 31,13; ἐχώρει ... φρίκην μεγίστην ἐμποιῶν, καθ' οὓς ἂν γένοιτο 39,29; sim. 154,19; παίειν τὸ ταύτῃ τεῖχος, ᾗ ἂν ἀσθενὲς καὶ ἐπίμαχον εἴη 42,24; τοῖς ἄλλοις ... ὅσοι ... βούλοιντ' ἂν κατοικεῖν ... παρέσχεν 83,15.
optativus sine ἄν particula: ἵναπερ τὸ στενώτατον εἴη 22,6; διατίθεσθαι ... ᾗ βουλοίμεθα 31,6; τιμήσω ... ὅπως τις ἐμφανὴς ... γενήσοιτο ἢ ... διαπρέψοι 34, 32–33; κατασκοπῶν τὸ τεῖχος, ᾗ τε ἐπίμαχον εἴη ... ᾗ τε ἀπόμαχον καὶ ᾗ δεῖ προσάγειν τὰς μηχανάς 42,2–3; χρήσασθαι αὐτοῖς ὅ τι βούλοιτο 47,14; sim. 73,25; 135,5–6; 145,33; ἀνεῖργον, ὅποι παρείκοι 58,1; οἰκίας οἰκοδομεῖν ... ᾗ ἕκαστος βούλοιτο 131,29; οἰκοδομεῖν, ὅποι τῆς πόλεως βούλοιντο 139,22–23; ὅτε καὶ ὧν βούλοιτο 184,11–12; sim. 184,19.
sententiis relativis ἵναπερ ... εἴη 22,6 et ᾗ ... μηχανάς 42,2–3 pro interrogativis utitur Critobulus.

6. temporalium: cf. s. vv. ἐπάν, ἕως, ὅταν, ὅτε.

neutrum adiectivi vel participii activi pro substantivo (more Thucydideo):
τὸ ἄστατον καὶ ἀβέβαιον καὶ ἀνώμαλον 14,13; τὸ σφόδρα γε ἀπαραίτητόν τε καὶ ἀδιάλλακτον 102,16–17; τὸ ἀνέλπιστόν τε καὶ ἀδόκητον 36,18; τῷ ... ἀθρόῳ τῆς μεταβολῆς 36,3; sim. 40,6; 201,18; 203,6; τὸ ἄναντες 23,3; οὐδὲν ... ἀντιβαῖνον ... οὐδὲ προσιστάμενον 45,38–46,1; sim. 147,19; τό τε ἐρυμνὸν καὶ δυσάλωτον καὶ σφόδρα ἀπόμαχον 199,23; τό τε δραστήριον αὐτῆς καὶ ὀξὺ ... καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἄγαν ἀρχικὸν καὶ βασιλικόν 17,8–10; τὸ βλάσφημον 32,13; τὸ δοκοῦν 13,16; 36,2; 91,33; 125,11; τὸ δύσβατον 159,1; τὸ δυσπρόσοδον 196,27; τὸ κωλῦσον ... ἢ ἐπισχήσον 62,33; sim. 25,4; τὸ ἐχυρόν 108,11 app.; τὸ ξυμβαῖνον τῆς μνήμης 13,16/17 (laudat Aristidem); τῷ ... παραλόγῳ τῆς ἐφόδου 36,4; sim. 40,6; 57,3; 154,20; 160,20. 24; 161,22; τῷ τε παραλόγῳ καὶ ἀήθει τοῦ γεγονότος καὶ τῷ ὑπερβάλλοντι καὶ ξενίζοντι τοῦ δεινοῦ 76,21–22; [ὁ τοῦ πάθους παράλογος 206,7]; τὸ πλεονάζον 12,16; sensu collectivo: τὸ ἱππικόν 18,1 [saepius στρατὸς ἱππικός]; τὸ ναυτικόν 38,22. 28. 35; 43,4; 173,15. 32; 174,1. 6; τὸ ὁμόφυλον 141,26; τὸ ὁπλιτικόν 18,1; 171,12; 198,24; τὸ πεζόν 106,3; 159,22; 197,26 [saepius: στρατὸς πεζός vel πεζικός]; cf. etiam τὸ καθαρώτατον τοῦ στρατοῦ 41,16/17; 42,33; 68,16.
nominativus (vel accusativus) absolutus: τοὺς μὲν ... κατακοπῆναι, τοὺς δ' ἐναποπνιγῆναι ... πεποίηκεν ... βραχεῖς τινας ... περισωθέντας 30,14–16; ἀνέστησάν τε αὐτὸν τῆς πολιορκίας καὶ τρέψαντες ἐς αὐτοὺς οὕτω ξυνέβη ταύτην περιγενέσθαι 33,2–3; φασί γέ τοι τοῦτον ἐς τὸν τόπον τῆς ἀναιρέσεως ἀπαχθέντας παρακαλέσαι τὸν δήμιον 84,6–7; τὴν χώραν ἐξημερῶν ἐρήμην τε οὖσαν καὶ ἀοίκητον αὐτῆς τὴν πολλὴν καὶ ... ἐπισφαλῆ 114,33–34; ἡμέρας ἱκανὰς αὐτοῦ διαγαγὼν οὐδὲν ἀπὸ Πελοποννήσου ἐφαίνετο 120,11–12; οἱ ὁπλῖται ... ἀγωνιζόμενοι καὶ προσφιλονεικοῦντες ... καὶ ... βιαζόμενοι οἱ μὲν αὐτῶν ... κατεκρημνίζοντο κτλ. 145,5–8; καὶ τέλος ἀποκρούονται ἰσχυρῶς (sc. οἱ ὁπλῖται) πεσόντες αὐτοῦ που οὐκ ὀλίγοι τῶν ἀγαθῶν καὶ γενναίων ἀνδρῶν 145,10–11; ὁ δὲ (sc. ὁ βασιλεὺς) πολλάκις ἀπειλήσας αὐτῷ καὶ δὴ καὶ στόλον ἐκπέμψας ... καὶ μέρος τι τῆς Λέσβου καταδραμὼν ...

ὁ δ' (sc. Νικορέζος) οὐδὲν μᾶλλον ἠφίει 169,17–19; οἱ ὁπλῖται ... ἐκακοπάθουν πίπτοντες αὐτοῦ πολλοὶ γενναῖοι καὶ ἀγαθοὶ ἄνδρες 187,4–5.

nominum, pronominum, adverbiorum formae: ἀγήρω acc. 4,25; ἀμαχί 73,25; 96,29; 116,3; 183,20 [ἀμαχεί 125,32]; ἀναίδην 196,18; ἀνδρία (19) [ἀνδρεία (8)]; ἄστεος semper (37); βασιλεῖς acc. 13,24; 17,5; 153,21; cf. ἱππεῖς [βασιλέας 16,25; cf. Φωκέας 139,26]; βορέου 106,3 [βορρᾶ (βορρὰ corr. ex βορὰ S) 202,4]; βόας 126,6; γυνῇ 119,14 [γυναικί (4)]; δένδροις 24,21; δούκα 84,14 [δουκός 51,13]; δύο cf. s. v. dualis; ἔαρος 22,21; 142,24; 175,30 [ἦρος 185,30]; ἦρι semper (11); ἐλεεινός 71,24. 25; 72,22; ἱππεῖς acc. 134,24; 135,34; cf. βασιλεῖς; κακοπαθία 146,25; κλεῖθρα 74,12; κρατερός 4,32 (laudatur Homerus); 50,33; 69,5 [καρτερός (10)]; κύκλωθεν 21,27; 45,14 [κυκλόθεν (κυκλῶθεν S) 121,13]; μέγα acc. sg. masc. 152,2 [μέγαν 37,26. 38,2]; μηθέν 86,17 [μηδέν et sim. (49)]; νέας 105,22; νῆας 134,17 [ναῦς acc. pl. (24)]; ναῶν 76,5 app. (corr. in νεῶν S) [νεών (νεῶν S) 7,32; 61,5; 132,6]; ναούς 74,25; 83,8 [νεώς 132,1; 166,11]; νύκταις 192,28 [νυξίν 44,33]; ὀϊστοῖς 49,9. 16; 51,7; 53,22. 26; ὅμηρον neutr. 97,9 [ὁμήρους (4)]; πανδοχεῖον 101,6; 114,22; 131,30; 132,36; πασία gen. 87,22; 88,6; 158, 21; 160,9; 162,19; 163,21; πασιάδαις dat. pl. 42,29; σημαία 71,1; 187,25; σιτίον (sg.) 62,8; σκότους 93,4 [σκότῳ 93,7]; σῶς nom. pl. 41,33; 62,26; 69,21; 98,16; 119,14; τελείαν et τελείως semper (17) [τέλεον 137,15; τελεωτάτους 149,7]; τριήρεων semper (8); υἱεῖ (corr. ex υἱῷ S) 166,30; 195,27 [υἱῷ 113,5]; υἱέα (corr. ex υἱόν S) 101,32 [υἱόν 86,30; 112,23; 164,30]; υἱέες 129,26; υἱέσι(ν) 84,4; 87,13.

nominum propriorum formae:

masc. in -ας desinentium: gen. Ἀθύρα 101,1; cf. πάπα 115,2; cf. πασία s. v. nominum formae.

masc. in -ᾶς desinentium: acc. Χαμούζεα 143,29 [Χαμουζᾶν 91,34/35; nom. Χαμουζᾶς 74,5; dat. Χαμουζᾷ 55,21; 86,15; voc. Χαμουζᾶ 64,9].

masc. in -ης desinentium: gen. Ἀμηρούκ(η) 165,21; Ἀσάνη 126,15; Ἰαγούπη 184,6; Ἰωνούζη 92,2; 105,16; Μαχουμούτη 88,6; Μικέλη 140,22; Ὀρχάνη 73,26; Παλτόγλη 47,22; 50,32; Χαλήλη 87,5.22; [Ἀχαιμένου 15,25; Παϊαζήτου 30,3. 12; 32,33; Παλτόγλου 55,16]; Ἀμάρεος 183,8; Ἀχαιμένους 16,1; Ἀσάνεω 142,1. 28/29; 144,18; Γατελιούζεω 150,16; Μαχουμούτεω 132,27; 137,29; 143,12; 158,21; 160,9; 182,11; 189,26; 203,27; Μεχεμέτεω 13,19; Μωράτεω 16,8; 96,24; 149,15; Παϊαζήτεω 30,2; 158,3; Χασάνεω 158,9. 19; 161,16; 164,25. 26; dat. Ἀμάρει 183,27; Μαχουμούτει 42,25; 122,11; 124,24; 142,32; 160,15; 171,15; 182,14; 183,12. 21; 191,17 [Ἀμάρῃ 182,3]. acc. Ἀσάνεα 142,4. 8. 12. 30; 143,1. 22. 28; Μαχουμούτεα 88,9; 106,27; 137,24/25; 143,13/14. 26. 31; 150,4; 163,24; 169,27; 172,8; 179,20. 24; 189,2. 18; Χασάνεα 153,22; 157,2; 161,29; 164,30; [Ἀσάνην 126,29; 134,8].

masc. in -ις desinentium: gen. Δράκουλι 7,1. 7; 168,6; Δράκουλη 166,19; Μεχέμετι 11,3; 20,12; 40,25; Τομήριος (Τομίριος) 153,22; 158,1; dat. Μεχέμετι 49,19 [Μεχεμέτει 3,8].

fem. in -α desinentium: gen. Βόστιτζας 124,14 [Ἰαΐτζης 177,1; 186,8; 188,27].

fem. in -ις desinentium: gen. Χέμμιος 16,3.

numeralium formae: cardinalia: ἄμφω, δύο cf. s. v. dualis; δυόδεκα 130,25; in compositis praepositione πρός cum dativo coniuncta utitur Critobulus: ἑπτὰ πρὸς τοῖς δέκα 8,7; sim. passim.

in annorum mundi notatione semper hac forma loquendi utitur Critobulus: ἔτος ... ἔννατον καὶ πεντηκοστὸν πρὸς τοῖς ἐννακοσίοις τε καὶ ἑξακισχιλίοις 15,16–17; sim. 18,25; 24,11; 81,3–4; 88,26; 100,21–22,; 112,1–2; 116,25; 131,9; 138,20–21; 150,26–27; 165,10–11; 172,32–33; 180,3–4; 192,18; 196,3–4; 200,28–29; 207,25.

quotientiva: τρεῖς 150,19.

optativus futuri:

in sententia comparativa: τιμήσω τε τοὺς ἀγαθοὺς ... ὅπως τις ἐμφανὴς ... γενήσοιτο ἢ ... διαπρέψοι 34,32–33.

in sententia interrogativa: οὐδὲ ᾔδει τις, ὅποι τὴν ὁρμὴν ποιήσοιτο 108,6.

participium pro infinitivo post ὡς: τοσαύτῃ προθυμίᾳ ... κεχρημένους ὡς πᾶν ὁτιοῦν ἂν μᾶλλον ἑλομένους παθεῖν ἢ κτλ. 60,8.
participium pro verbo finito: λέξω δὴ ... καὶ τὴν ἐνέργειαν ὡς ἐνόν 43,28; καὶ τὰ μὲν τῆς μηχανῆς τοιαῦτα ὡς ἐνὸν ἡμῖν ... ἀπαγγείλασι 46,19.
participium perfecti pro participio aoristi: πάντων οὖν ἀναβοησάντων εὐθὺς καὶ συνδεδραμηκότων 58,15–16; εὖ πεποιηκώς τε καὶ δεξιωσάμενος ... ἔτι τε δημηγορήσας 82,30–31; τοῖς μὲν σπεισάμενος καὶ πίστεις δοὺς καὶ λαβών, τοῖς δὲ δωρησάμενος ... ἔστι δ' οἷς καὶ φόρους ἀνείς, τοῖς δὲ ἄλλο τι καλὸν πεποιηκώς, πᾶσι δὲ λαλήσας εἰρηνικά 85,7–9. cf. etiam οἱ γεγονότες ἐς ὕστερον 12,7.
perfectum verbi finiti pro aoristo: γέγονε, γεγόνασι 16,17; 46,30; 55,11; 76,17; 88,20; 102,32; 104,28; 125,33; 143,10; 147,15; 153,16; 157,5; διαγέγονε 152,23/24; 192,28; 196,2; 207,20; νενίκηκε 193,19; παρελήλυθε 67,19; πεποίηκε, πεποιήκασι 30,26; 112,26; 131,1; 174,18; 184,12; πεπόνθαμεν, πεπόνθασι 30,18; 123,29. cum variatione temporum: προσεχώρησαν ... γέγονε 6,37; ἐπράχθη ... κατελύθη ... γέγονεν 12,27/28; γεγόνασι ... ἐχρήσαντο 14,32; ἀπέθανον ... γεγόνασιν 55,9; μετεκομίσθη ... γέγονε 79,7; ἤμειψεν ... γέγονε 192,24; μεταβέβηκέ τε καὶ περιέστη 14,22; ἐξέπληξε ... ἐνέβαλε ... παρῄρηται 39,17; προσεφέροντο ... παρῄρηται 77,9; ἐμελετήθη ... συνῆψε ... πεποίηται 24,5; διεκώλυσε ... διέλυσε ... πεποίηκεν 30,15; ἥσθη ... πεποίηται 100,9; ἐβεβαίωσε ... πεποίηκεν 143,6; ἐπόρθησα ... πεποίημαι 170,13; ἀπώλεσε ... τετύχηκε 120,28.
perfectum verbi finiti pro plusquamperfecto: οὕτω φιλοτίμως ... ἐξείργασται ταῦτα τῷ βασιλεῖ 193,31/32 app. (corr. in ἐξείργαστο S); ἡ τῆς προνοίας ὅλως ἐξερρύηκε δόξα 206,5.
phonetica: cf. supra mendorum indices (p. 98*–101*).
pleonasmus: πῶς δεῖ καὶ ποῦ καὶ πότε ἀγωνίζεσθαι καλόν 65,24–25; μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας ὕστερον 88,2.
pluralis pronominis reflexivi ad singularem pronominis ἑκάτερος pertinens: κοινολογησάμενοι μετ' ἀλλήλων ἑκάτερος ἀναγκαῖα ... καὶ ἑαυτοῖς λυσιτελῆ τε καὶ πρόσφορα τέλος συμβαίνουσιν 156,12–13.
pluralis verbi ad pluralem nominis vel pronominis neutrius generis pertinens: τὰ ... παλαιὰ τῶν ἔργων ... δυσπαράδεκτά πώς εἰσι καὶ ... ἔρχεται ... ἢ ... καταφρονεῖται 12,13; οὐδὲ γάρ εἰσι (sc. τὰ ἔργα) τῶν πάνυ παλαιῶν 25,27; γένη πολλὰ ... ὅπλα ἤραντο καὶ ... ἠγωνίσαντο 27,32–33; πολλὰ τοιαῦτα εἶργον αὐτούς 28,5; τὰ τοῦ πολέμου· οὐκ εἰσὶν ἐπὶ ῥητοῖς 31,14; τάδε, ἅπερ θεοσημεῖαί τινες ἦσαν καὶ προφοιβασμοί 58,10; ταῦτα ἐγένοντο 59,7 app. (corr. in ἐγένετο S); τὰ νῦν ... τάδε ἆθλα ... ὅσα καὶ οἷά εἰσιν καὶ τὴν δόξαν ὁπόσην ἔχει 60,16; σταυρώματα δὲ μόνον ἦσαν 67,5; σκεύη καὶ πέπλα ... τὰ μὲν ἀπεδίδοντο ... τὰ δὲ πυρὶ παρεδίδοντο 73,2–5; τὰ πάθη ... ἦσαν οὐ φορητά 78,13–14; τὰ πτώματα ... εἰσὶν οἷα καὶ παραβάλλεσθαι 78,19–20; ἔφθησαν αὐτοὺς τὰ τοῦ φθόνου βέλη 83,23; ὅσα νέμονται γῆν 96,7; τὰ δ' ἄλλα σκηνὴ καὶ ὑπόκρισις ἦσαν 143,9; κριθήσονται τὰ κατ' αὐτοὺς ὅπλοις 163,4.
plusquamperfectum pro aoristo: ἐγεγόνει 39,14; 57,35; 185,2; ἐγνώκει 122,10; 194,13; 197,3; 199,24. 28; ἠδίκηντο 75,8; ἀποβεβλήκει 147,10; γεγαμηκὼς ἦν 88,4; ὥρμητο 94,14; πεποιήκει 197,4. cum variatione temporum: ἀποβεβλήκει ... παρεβλάβη 79, 9–10; ἠναντίωτο ... παρέλυσε 87,16–18; εἰσῆλθεν ... ἀφῖκτο 107,15; ἐγνώκει ... ἐξέπεμψεν 189,1–4.
plusquamperfectum pro imperfecto: ηὐμοιρήκει 200,20 (corr. ex ηὐμοίρει S). cum variatione temporum: ἐβέβλητο ... ἐπετίθετο 44,26–28; ἐβέβλητο (bis) ... ὠθεῖτο 45, 5–9.
positivus pro comparativo: μηδ' ἄλλο τι προὔργου τῶν ἁπάντων τιθέναι 32,20–21.
positivus pro elativo: λείαν ... ὅτι πολλήν 100,18; sim. 111,29; 137,16; 142,31; 161,25; 167,9; 168,17; 173,32; 178,19; 180,2; 186,4; 187,26; 190,12; 191,15; 199,7; 200,26; 202,19; 203,8. 15.

positivus pro superlativo: πρῶτός τε ὢν τῶν παρ' αὐτῷ καὶ μέγα δυνάμενος μετ' αὐτόν 132,29.
praesens pro aoristo in sententia irreali: τὴν στρατηγίδα ναῦν μικροῦ κατέδυσαν ἂν . . ., εἰ μὴ ὁ κυβερνήτης ἀφανίζει τὸν φρυκτόν 93,9–11.
praesens pro futuro: πάντα καταδραμούμεθα, καὶ οὐδὲν ἡμᾶς ὅλως ἐπίσχει τοῦ πρόσω οὐδὲ . . . ἀντιστῆναι δυνήσεται . . . ἀλλ' ἐν βραχεῖ . . . ἐσόμεθα 34,23.
pronomina personalia pro reflexivis: passim (frequentissime). pronomen personale corr. e pronomine reflexivo S: τῆς . . . κατ' αὐτοὺς θαλάττης ἐκράτουν 36,22; εἶχε γὰρ ὑπ' αὐτὸν 41,20. pronomen reflexivum corr. e pronomine personali S (immutata positione): οὗ δὴ λέγεται Ξέρξην . . . τήν τε στρατιὰν ἑαυτοῦ . . . ἀναμετρῆσαι 105,23.
pronomen reflexivum ἑαυτ- ad primam personam spectat: ἡγοῦμαι . . . ἀσφαλίζεσθαι δὲ μόνον τὰ ἑαυτοῦ 20,15; ἡμῶν . . . καιρὸν ἐχόντων . . . ἀναπαύειν αὐτούς 62,7.
reduplicatio omissa: κατακερματισμένους 44,2; κατακερματισμένην 195,8/9; κατορθωκότος 4,26 app.; sim. 85,12 app.; 133,15 app.; 165,2 app.; ὁμολογημένων 20,1 app.; ὀχυρωμένη 121,17 app.; sim. 108,19 app.; 196,12/13 app.; παροχικός 196,7 app.
superlativo additur: ὅτι 174,21.
variatio modorum: cf. s. vv. indicativus pro coniunctivo; modi sententiarum secundariarum, condicionalium, post εἰ vel εἴτε, coniunctivus aoristi et indicativus futuri et optativus aoristi sine ἂν particula; optativus aoristi et indicativus futuri; post κἄν, coniunctivus et optativus; finalium, post ἵνα, indicativus et coniunctivus; optativus et coniunctivus; post μή, coniunctivus aoristi et indicativus futuri et optativus aoristi; coniunctivus et optativus; post ὅπως, optativus et coniunctivus; post ὡς, optativus et coniunctivus; ἕως coniunctio 32,18. 21.
variatio temporum: cf. s. vv. infinitivus aoristi pro infinitivo futuri; infinitivus futuri; participium perfecti pro participio aoristi; perfectum verbi finiti pro aoristo; plusquamperfectum pro aoristo; plusquamperfectum pro imperfecto; praesens pro futuro.
verba contracta: νεοχμῶν (pro νεοχμοῦν) 91,29 [νεοχμοῦντα 94,17]; προσεδόκουν (pro προσεδόκων) 36,10; 66,9; 178,10 [προσεδοκᾶτο 36,33; 87,2; 143,4; προσδοκᾶν 77,8/9; προσδοκώμενον 109,20; προσδοκωμένη 120,12/13; προσδοκῶντες 187,23; 190,28].
verborum formae:
aoristus medius pro aoristo passivo: ἀποπειράσασθαι 49,20.
aoristus mixtus: ἐξήνεγκαν 177,24; εἰσενεγκάμενον 203,9.
aoristus passivus pro aoristo medio: μετῳκίσθησαν 16,4; ἀρεσθείς 100,27; ἐπειράθησαν 141,19.
futurum verborum in -ιζω desinentium: [nonnisi formae atticae].
imperativus in -τωσαν desinens: βαλλέτωσαν 64,28.
optativi aoristi activi formae tertiae pers. sing. sunt semper aeolicae (δεήσειεν 21,10; δράσειεν 69,27; 98,25; 142,3; 161,24; ξυνοικίσειε 83,3; ἐπιπλεύσειε 130,17; βλάψειε 133,29; κινδυνεύσειε 136,8; κρατήσειε 197,2), tertiae pers. pl. formae vel aeolicae (δράσειαν 106,16; παρακούσειαν 163,2) vel vulgares (δράσαιεν 21,4; 57,5; 145,32); secundae personae formae non reperiuntur.
optativi aoristi primae pers. pl. forma: θείημεν 32,22.
plusquamperfecti medio-passivi tertiae pers. pl. forma: ἐτετάχατο 50,9.
singularia: ἄγω: ἐπῆξεν 87,12; ἐπάξωνται 31,32. ἀνοίγνυμι: ἠνοίγοντο 72,29; ἠνοίγη 59,17; 153,14; ἀνοιγέν 57,9; ἀνοιγέντων 44,34. ἀπαγορεύω: ἀπαγορεύσας 69,26. ἀπόλλυμι: ἀπόλλωνται 176,24 app.; 183,20 app.; [ἀπολλύναι 146,41; 199,26; cf. etiam 76,11; 77,4; 110,21; 184,23; 187,6; 194,6; 205,29/206,1]. βούλομαι: ἠβουλήθη 195,8 (corr. ex ἐβουλήθη S) [ἐβουλ- (17)]. γίγνομαι: γιγν- 13,1; 167,27 [γιν- vel ἐγιν- (72)]; διδράσκω: ἀποδράσουσιν 62,32; ἀπέδρων 86,11 [διαδράντες 48,18; διαδρᾶναι 73,32; διαδράς 168,13]. δίδωμι: ἀπεδίδουν 118,13; 153,18; παρεδίδουν 73,24 [ἀπεδίδοσαν 137,19]. δύναμαι: ἐδυν- (3) [ἠδυν- (10)]. ἐθέλω: θέλων 73,32 [ἐθελ- (16)]. εἶδον: προειδοῦσιν

178,3; προειδομένῳ 203,4. εἶμι: ἐξῄεσαν 71,5; ἀνῄεσαν (ἀνίεσαν S) 198,26; ἀπῄεσαν (ἀπίεσαν S) 75,14; ἐπῄη 127,17 app.; 198,13 app.; ἐπῄη 175,15 app. ἐλαύνω: ἐλάσων 175,7. ἔοικα: ἐπεοικότα 4,13; ἀπεοικυίας 4,19; προσεοικός 23,2. ἐπιμελοῦμαι: ἐπεμέλετο (4); ἐπιμελόμενος (2) [ἐπιμελεῖσθαι 161,6]. ἔρομαι: εἴρετο 51,28; ἔρχομαι: part. ἐρχόμενος et composita: 22,1; 45,27; 49,12 app.; 51,35; 58,12/13; 90,24/25; 95,8/9; 102, 14; 141,13; 157,20; 164,3; 167,22; 174,17; 199,31. 32; 200,2 [ἰών et composita (19)]; ἔξεισι praes. (9); κάτεισι praes. 52,14; ἐξίασι praes. 171,31 [ἔρχεται 12,14; ἐξέρχεται 176,26; ἐπέρχεται 177,30]. εὐθηνέομαι: semper εὐθυν- 96,4 app.; 104,29/30 app.; 124,7 app.; 150,11 app.; 155,14 app.; εὐθύνεται 96,2 app. εὑρίσκω: εὕρεται praes. 87,8. ἔχω: ἀντισχήσειν 34,7; 36,15; ἐνισχημένοις 22,26; ἐνισχημένη 58,17; σχήσειν (corr. ex ἕξειν S) 37,33; ἐπίσχει pro fut. 34,23; [ἐπισχῆσον 62,33]. ἵημι: ἀφῆκαν 67,16; ἠφίεσαν 68,31; ἠφίει 169,19. ἵστημι: ἀντικαθιστᾷ 88,7; ἀντικαθίστα 139,9; ἀφιστᾷ 35,24; 185,15; ἐγκαθιστάνειν 103,1; ἐξίστα 37,18; ἐφιστῶν 15,9; καθίστα 18,13 app.; καθιστᾶν 14,4/5; καθιστῶν 41,9; μετανιστῶν 139,15; ξυναφιστᾷ 35,26; ξυναφιστῶντες 141,17. κλείω: ἀποκέκλεισται 63,5; κεκλεισμένας 74,11; sim. 199,33; 203,11/12; 206,2/3. λέγω: διειλέχθη 189,20/21. μείγνυμι: πρόσμιγε 64,18 app.; 64,22. νέμομαι: ἐπινεμησαμένη 204,28. οἶδα: οἴδαμεν 31,6. ὀφλισκάνω: ὄφλειν 20,28. πίμπλημι: ἐμπιπλῶντες 141,11. πίμπρημι: ἐμπιπρῶν 74,22; sim. 141,25; 176,6; 198,7; 203,20; cf. etiam infra χρίμπτω. πλέω: ἐπιπλευσεῖσθαι 86,16/17; cf. etiam s. v. contractio neglecta. ῥήγνυμι: διαρρήσσει 74, 11/12; παρερρηγμένα 49,3. 20; 50,10. 18; 65,1. 12.; sim. 64,22; 67,36; 68,23. ῥίπτω: ῥιπτοῦσι 70,17; 111,4; ῥιπτεῖ 74,1; ῥιπτούμενον 48,23; ἐρρίπτουν 73,22; 199,2; ἐρριπτεῖτο 72,29; (corr. ex ἐρρίπτετο S) 72,32; [ῥίπτοντες 182,15]; καταρριπτεῖν 121,31; καταρριπτοῦντες 201,8; καταρριπτούμενα 46,6/7; κατερρίπτει 45,31; 109,6; 186,15; κατερρίπτουν 46,31; 190,32; κατερριπτεῖτο 122,1; κατήρριπτεν 48,28; κατήρριψε(ν) 47,12; 48,5; 171,4; κατήρριπται 61,31; [κατήρριπτο 59,16; 67,5; 109,27]; κατερριφθέντα 90,10; κατερριφθεῖσαν 149,15 [καταρριφθέν(τος) 123,27; 186,15]. σημαίνω: σημάνας 145,12. 17; 187,7; προσημάνας 187,15 [ὑπεσήμηνε 16,14]. σκεδάννυμι: διασκεδάζων 45,30. σκοπέω: κατασκοπήσαντες 52,5 [κατασκεψομένους 118,22]. τελέω: συντελέσειν 114,32. τέμνω: ἀποταμόντες 74,2. τίθημι: ἐπετίθουν 45,18; 49,15; ξυντεθειμένοις 22,25; συντεθεῖσθαι 142,28. φημί: ἔφημεν 150,14; 196,9; [ἔφασαν (5)]. χέω: χεθῆναι 48,15; χεθεῖσα 199,3; [χυθέν 202,7; sim. 75,9; 110,10]. χόω: ἐχώννυε(ν) 46,32; 109,8; καταχώννυται pro coni. 49,12. χράομαι: κεχρῆσθαι = uti 22,23; 34,17. 26; (κεχρήμεθα pro coni.); 60,8; 63,9; 64,14 (corr. ex χρῆσθαι S); 68,24; 104,29; 194,15. χρίμπτω: ἐγχρίψασαι 93,16 app. cf. supra πίμπλημι, πίμπρημι. ὠθέω: ὠθεῖτο 45,9; ὦσε 54,25; εἰσωθοῦντο 162,17 [ἀπεωθοῦντο 67,37; 73,18]; ἀπεωσάμενοι 111,2 [ἀπωσαμένη 79,11/12; sim. 102,4; 201, 21]; ἀπεώσασθαι 51,22; 69,10; 186,30 [ἀπώσασθαι 67,10; 110,7; ὦσαι 82,2].

asterisco signata sunt ea vocabula, quibus Critobulus solus vel primus usus est.

ἄβατος: ἄπιστόν τι πάθος ... καὶ ἀκοαῖς ὅλως ἄβατον καὶ ἀφόρητον 205,9; cf. παρθένοι ... ἀρρένων ὀφθαλμοῖς ἔτι καὶ νῦν ἄβατοι 61,1.

ἀγάλλω, orno: παραδείσους ... πολλοῖς ἄλλοις ἀγάλλει καλοῖς 24,24; καὶ πολλοῖς ἄλλοις τοιούτοις ἀγάλλειν αὐτήν (sc. τὴν Κωνσταντινούπολιν); honorem tribuo: καὶ πολλοῖς ἄλλοις ἀγάλλει τὸν ἄνδρα 91,20.

ἀγκών, ea pars navis, ubi costa iugo coniuncta est: ἐξάπτει προτόνους μακροὺς τῶν ἀγκώνων ἐκδήσας 56,12.

ἀδυνάτως ἔχω πρός τι: οἱ δὲ πρὸς τοῦτο ἀδυνάτως ἔχειν ἔφασαν 51,30.

ᾄδω pro ᾄδομαι: ἐπὰν δὲ ἀκούσητε τῶν πολεμικῶν ᾀδόντων 64,7; ἕως ἂν ᾄσῃ τὸ πολεμικόν 66,3; [κελεύει ... ᾆσαι τάς τε σάλπιγγας τὸ πολεμικόν 66,15].

ἀθρόος, subitus: τῷ ἀθρόῳ τῆς μεταβολῆς 36,3; τῷ ἀθρόῳ τῆς ἐπιθέσεως 40,6; 201,18; 203,6; τὴν ἀθρόαν ἔφοδον 98,22; 106,13; 156,3; 161,18; 167,24/25; sim. 128,12; 161,16.

ἀκούομαι, ad aures alicuius pervenio: στασιάζοντές τε ἦσαν καὶ ἠκούοντό οἱ οἱ δεσπόται 118,18/19; cf. εἰσακούομαι, ἐξακούομαι.
ἄλλως: ἄλλως γέ πως ἔχω, perturbatus sum: εἴ τί που νεωτερίζον ἦν ... ἢ ἄλλως γέ πως ἔχον 91,30.
ἁμιλλάομαί τινι διά τινος: ἔργα ... διὰ πάντων τοῖς μεγίστοις ... ἁμιλλώμενα 140,13–14 εἴς τι: τοῖς καλλίστοις τῶν νεὼν ἁμιλλώμενον ἐς ὕψος καὶ κάλλος καὶ μέγεθος 132,6. ἔν τινι: ἁμιλληθῆναι ... ἐν πᾶσι τῇ παλαιᾷ ταύτης εὐδαιμονίᾳ 173,11.
ἀμήρισσα: cf. indicem verborum ad res Byzantinas Turcicas Italicas spectantium.
ἀμφί (more Xenophonteo): ἀμφὶ τοὺς πεντακοσίους 75,27; ἀμφὶ τὰς πεντεκαίδεκα μυριάδας 126,3.
ἀνά: ἀνὰ κράτος (more Xenophonteo): 182,19; 198,29. cum genetivo: λαμβάνοντας ... μισθὸν ἀνὰ νομισμάτων ἓξ ἢ καὶ πλείω 90,17; ἕκαστος ἀνὰ χοινίκων τριῶν 126,22.
ἀνάγομαι ἐπί τινος: ἀνήχθησαν ἐπὶ μετεώρου 182,23.
ἀνάθεσις, mandatum: πρέσβεις ... ἔχοντες ἀνάθεσιν ταύτην 86,33.
ἀνακάω, rimas navis pice expleo (?): τὰς δὲ διαβρόχους οὔσας (sc. τριήρεις) ἀνακάων καὶ θεραπεύων 38,24.
ἀνακλάω, mollio: ἀνέκλων ὡς δυνατὸν τὴν φορὰν τῶν λίθων καὶ ἐξεκαύλιζον 48,26; ἀνέκλων (corr. ex ἐξεκαύλιζον S) τὴν φορὰν τῶν λίθων 191,1.
ἀνακωχεύω cum dat.: ταῖς μὲν τῶν νεῶν ἀνακωχεύων εἴσω βελῶν 64,10; [cum acc. ἀνακωχεύσαντες τὰς ναῦς 51,2; absol. μικρόν ἀνακωχεύσαντες 53,20; 182,23].
ἀναρτάω, retineo: ἐς δεῦρο τὴν ὅλην ξυγγραφὴν ἀνηρτήσαμεν 8,32; suspensum alqm teneo: κεναῖς ἐλπίσιν ἀναρτήσας αὐτούς 130,28/29.
ἀνασοβέω, absterreo: ἵνα ... ἀνασοβῶνται πόρρωθεν 23,17; δι' ὧν πόρρωθεν ἀνασοβοῦνται 184,20/21.
ἀναχωρέω τινός, recedo ab alqa re: ἀπράκτους τῶν ὧδε ἀναχωρῆσαι 60,9; ἀναχωρεῖ τῆς διώξεως 111,14.
ἀνείργω cum part.: τὰς ναῦς ... ἀνεῖργον, ὅποι παρείκοι, διεκθεούσας 58,1; cum inf.: αὐτοὺς ... ἀνεῖργον εἴσω τοῦ σταυρώματος παρελθεῖν 69,1.
ἀνέχω τινά τινος, retineo alqm ab alqa re: ἀνέσχε ... τούτους τῆς ὁρμῆς 86,14; τοὺς στρατιώτας ... ἀνέσχε τῆς ὁρμῆς 194,8.
ἀνίστημί τινά τινος, facio ut recedat alqis ab alqa re: ἀνέστησάν τε αὐτὸν τῆς πολιορκίας 33,2; sim. 33,11.
ἀντικαθίστημί τινά τινος εἴς τι: πιστοὺς καὶ φρονίμους ἀντικαταστήσας αὐτῶν ἐς τὴν τούτων συλλογήν 18,19; cf. 87,25; 88,7; 139,8–9.
ἀντιφιλοτιμέομαι, contendo cum alqo: ἀντιφιλοτιμουμένων ἀλλήλοις 110,17/18.
ἀντιφιλοτίμησις, aemulatio: ἀντιφιλοτιμήσει πάντων πρὸς τὸ ἔργον κεχρημένων 22,22; sim. 39,11; 154,18.
ἀπαγωγή, decessus e vita: τῷ θεῷ χάριτας ὁμολογήσαντα τῆς ἀπαγωγῆς 84,11.
ἀπαρασάλευτος, inconcussus: τηρῆσαι τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τύχην ἀπαρασάλευτον 14,31.
ἀπειλέω τι εἴς τινα: πολλὰ καὶ βλάσφημα ἀπειλήσας ἐς βασιλέα 167,14; [τινί 169,17].
ἀπερυθριάομαι (medium pro activo): ἀπηρυθριασμένοι πρὸς πάντα τὰ χείριστα 72,7.
ἄπιστος εἰς ἀκοήν: πρᾶγμα ξένον καὶ εἰς ἀκοὴν ἄπιστον 38,20; πρᾶγμα ... εἰς ἀκοὴν ὅλως ἄπιστόν τε καὶ δυσπαράδεκτον 43,26; [θέαμα ... ἀκοαῖς ἄπιστον 56,25].
ἀπό cum numeralibus spatium significat: στρατοπεδεύεται ... ὅσα ἀπὸ σταδίων τεττάρων πρὸς ταῖς ... Πύλαις τοῦ Ῥωμανοῦ 39,31; ὅσον ἀπὸ τεττάρων σταδίων ἀπέχον τῆς πόλεως 121,8.
ἀπόδοσις, venditio: εἰς ἀπόδοσιν 60,27; πρὸς ἀπόδοσιν 61,3; 73,8. pretium redemptionis: ἐς ἀπόδοσιν 112,17.
ἀποζέω, defervesco: ἀποζέσαντος τοῦ χαλκοῦ καὶ ψυχροῦ γεγονότος 45,1.
ἀποικίζω τινά τινος: ἀποικίζων πολλούς τε τῶν Τριβαλλῶν ... τῆς αὐτῶν 114,27–28.
ἀποκληρόω τινά τινι: σατράπας ταύταις ἀποκληρῶν 91,32 app.

ἀποκρύπτω, obscuro: ἐκεῖνοι τοὺς πρὸ αὐτῶν ... γενομένους τούτοις (i. e. ἀρετῇ κτλ.) ἀπέκρυψαν 13,27; πάσας τὰς πρὸ αὐτῆς ἀποκρύψασαν πολλῷ τινι καὶ ἀπείρῳ τῷ μέσῳ 82,8–9; ὡς ἀποκρύψαι μὴ μόνον τοὺς κατ' αὐτὸν ἅπαντας, ἀλλὰ δὴ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἔν τε φρονήσει κτλ. 88,12–13.

ἀπολέγομαι, magistratum abrogo: σατραπείας ἀπολεγόμενος καὶ ἀρχάς 91,31.

ἀπόμαχος, inexpugnabilis: τεῖχος ἀπόμαχον 42,3; sim. 61,33; ἀπόμαχον ... πόλιν 61,27; sim. 108,15. 23/24; 121,15/16; 125,12; 199,18. 21,22. 23; 207,3; τά τε ... ἀπόμαχα τοῦ χωρίου 121,11; sim. 171,16; πάροδος ἀπόμαχος 122,2; ἐκ τοῦ ἀπομαχωτάτου μέρους τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς πόλεως 126,23; insuperabilis: οἱ δὲ ... τῶν Ἰταλῶν ... ἀπόμαχοι 62,18.

ἀποσταυρόω, in vallum exstruo: κεραίας μεγάλας ἐπαγαγόντες ἀπεσταύρουν κατὰ τὰ παρερρηγμένα τοῦ τείχους 49,3.

ἀποτομία, crudelitas: ὀξύτητι καὶ ἀποτομίᾳ τοῦ ἔργου 76,19.

ἀποτρέπω τινὰ εἴς τι, deterreo alqm ab alqa re: ἐς τὸν κατὰ τῆς Πόλεως πόλεμον ἀποτρέπων τε ἦν αὐτόν 87,19.

ἀπόχρησις, idem quod χρῆσις: ἀπεδίδοντο Ἰουδαίοις εἰς ἀπόχρησιν οὐ καλήν 73,5.

ἀπρόϊτος, qui foras egressus non est: παρθένους μοναζούσας σεμνάς τε καὶ ἀπροΐτους τὸ ὅλον 72,17; κατακλείσαντες ἑαυτοὺς ἐν τοῖς δωματίοις ἔμενον ἀπρόϊτοι 205,18.

ἀρκέω πρός τι, utilis sum ad alqd: βουλήν ..., ἣ καὶ πρὸς τὸ προκείμενόν οἱ καλῶς ἤρκεσε 55,35–36; αἱ δὲ (sc. παρθένοι) πρὸς θεραπείαν ἀρκέσουσιν, αἱ δὲ πρὸς ἀπόδοσιν 61,2–3.

αὐλοειδής, tubo similis: τύπος ... κατεσκευάζετο στρογγύλος, αὐλοειδής, ἐπιμήκης 44,4.

αὐτάρκεια, ea quae sunt ad vivendum necessaria: διαδοὺς αὐτοῖς καὶ σῖτον καὶ ζεύγη βοῶν καὶ πᾶσαν ἄλλην αὐτάρκειάν τε καὶ χρείαν 131,17; sim. 139,23; 162,32; 200,14; 203,9.

αὐτός: abundat: ὁ γάρ τοι πατὴρ αὐτῷ Παλαμήδης ... κατέλιπεν ἐν ταῖς αὐτοῦ διαθήκαις 101,27–28; ἦν γὰρ αὐτοῖς ἐν τοῖς πρώτοις τῶν φίλων ⟨ὁ⟩ ἀνὴρ καὶ αὐτοὶ ἐπίστευον αὐτῷ τά γε τοιαῦτα 133,26.

αὐτόσε pro αὐτοῦ: στρατιὰν ... ἱκανὴν αὐτόσε καταλιπών 207,4.

αὐτουργός, qui confecit: πολλῶν καὶ μεγάλων ἔργων αὐτουργὸν ὄντα 3,14.

ἀφαιρέω: οὐδὲ τὰς χρηστὰς ἀφῄρουν ἐλπίδας, neque bonas spes destituerunt 28,16. ἀφαιρέομαί τι παρά τινος: παρ' ὧν νῦν ἀφείλετο τὴν πόλιν ... ὁ βασιλεύς 105,8. ἀφαιρέομαί τινος passive: ἀφῄρηται πάντων, πλούτου, δόξης κτλ. 79,20; [τι 79,4; 106,29; 121,28].

ἀφετήριον, tormentum vel bombarda (cf. 46,18): 23,21/22; 46,18; 154,8; 169,26; 178,21; 184,10; 185,29; 190,20; 191,16; 200,16.

ἀχείρωτος, inexpugnabilis: τοῖς πᾶσιν ἀχείρωτον καταστήσας (sc. τὸ φρούριον) 24,6.

βάλλω, idem quod ἐμβάλλω: χαλκοῦ ... πολύ τι χρῆμα ... ἐβέβλητο ταῖς χωνείαις 44,26; ἐβέβλητο πρῶτον ἡ καλουμένη βοτάνη 45,5; ἔπειτα τῷ στόματι τούτῳ πάσσαλος ἐβέβλητο 45,8.

βαρύνω metaphorice: βαρύνειν βουλόμενος τὴν ὠνήν 112,17.

βασίλειον, regnum: ἡ Τριβαλλῶν ἀρχὴ ... βασίλειον ἦν 96,15; [caput regni 6,34; 26,25; 61,9; 79,13; 83,4; 152,25; plur. caput regni 158,18/19; 161,21; domus regia 7,33; 24,14. 15. 28; 42,21; 60,20; 83,10; 85,23; 90,9. 13. 25; 100,25; 101,9; 106,28; 132,11; 140,8; 164,5. 6; 166,28; 193,1. 4].

βλέπω ἐπί τινι: ἐπὶ τῷ λαβεῖν βλέποντες ... οὐκ ἐπὶ τῷ μαχόμενοι ἀποθανεῖν 62, 25–26.

βοηθέομαι passive: ἦν ... λίθοις ... βοηθούμενος 44,19.

βόλος, idem quod βολίς, missile: τοῖς ἀπὸ τῶν μηχανῶν καὶ τουφάκων ἀφιεμένοις σιδηροῖς καὶ μολυβδίνοις βόλοις 66,27.

βοτάνη, pulvis tormentarius: 44,8; 45,5. 10. 12. 22; 46,10.
βραχύς: βραχὺ φροντίσας 102,1; sim. 169,16; cf. βραχὺν ἐποιεῖτο λόγον 18,22; plur.: ἐκ πάνυ πολλῶν βραχεῖς τινας 30,16; βραχείας ἡμέρας 123,7.

γαμματίζω, in litterae Γ formam redigo: μικρὸν παραλλάξασι καὶ γαμματίσασι (γαματίσασι S) τὸ σχῆμα 51,34.
γε: ἤ γε 136,6; ὅτι γε 94,4; 107,20; 177,27; 159,13; μὴ ὅτι γε 23,32; 83,29; ὅτι γε cum elativo: 6,30; 154,32; 158,29 [post alia vocabula passim].
γενεαλογέομαι ἀπό τινος: τοῦ βασιλέως γενεαλογουμένου ἀπὸ Περσέως κτλ. 15,23.
γενήτζαρος cf. indicem verborum ad res Byzantinas Turcicas Italicas spectantium.
γένος, idem quod ἔθνος, gens vel natio: (79,30 corr. γενῶν ex ἐθνῶν S): Περσῶν τε καὶ τῶν ἄλλων γενῶν 3,19; sim. saepius; τοῖς ἑσπερίοις ἅπασι τῶν γενῶν 5,19; sim. 79,4; 118,24; τοῦδε τοῦ γένους (i. e. Turcorum) 13,4; sim. 13,24; 19,9; 85,13; 90,5; τοῦ γένους (i. e. Byzantinorum) 14,2; sim. 14,5. 11. 15. 29; 15,2. 4; ἐν τῷ γένει (i. e. Iudaeorum) 15,11; γένους ... Χριστιανῶν 101,20. [gens vel stirps 15,22. 25. 26. 27; 16,7; 105,6; 152,34; animalium species 96,9; 104,5. 13].
γεωργέομαι (de metallis): ἄργυρος καὶ χρυσὸς γεωργεῖται ἀνορυττόμενος 98,12.
γεωρύχος, cunicularius: τοὺς γεωρύχους ὑπορύττειν τὸ τεῖχος ἐκέλευε 47,2.
γινώσκω cum acc. cum inf. (more Thucydideo): ἔγνω χρονίαν ἔσεσθαι τὴν πολιορκίαν αὐτῷ 121,26; ἔγνω ἀδύνατά οἱ ἂν οὔτ' ἐκ προσβολῆς τοῦτο ... ἑλεῖν ... οὔτε πειθοῖ προσάξεσθαι 207,2.
γοῦν: emphatice: μηδεμιᾶς γοῦν μνήμης 4,8; ὡς ἀπαντῆσαι γοῦν δυνηθῆναι 45,34; μηδ' αἴσθησιν γοῦν ἡντινοῦν 57,35; ἀναπαύλης γοῦν ἐδεῖτο 194,12; sensu restrictivo: ἢ γοῦν 30,20; πρὶν ἢ γοῦν 112,20.

δασμός, pars rata spoliorum vel captivorum: λαμβάνει τὸν συνήθη δασμὸν αὐτῷ τῶν λαφύρων 82,14; τῶν αἰχμαλώτων ὅσους ἔλαβε δασμόν 83,10 [divisio: 82,11. tributum: 94,22 et saepius].
δὲ ἄρα: 80,24.
δέχομαι, consentio: absolute: οἱ δ' οὐκ ἐδέξαντο 69,23; sim. 190,25; οὐκ ἐδέξαντο ἐπὶ τούτοις 41,35; sim. 114,16; 138,16; 202,28; cum inf.: βασιλεὺς δὲ δέχεται τούτοις συμμαχήσειν 118,10. cum acc. cum inf.: δέχεται φίλον ... εἶναι Χασάνεα 161,29. patior: οὐδεμίαν ἐδέχοντο βλάβην 50,11; sim. 52,23; εἰς χρήματα καὶ μόνα τὴν ζημίαν ἐδέξατο 77,19; μετοικίαν μόνην ἐδέξατο 78,11 app. salutor: 41,1; 107,17/18; 113,13 [sensu activo frequenter].
δή: ἀλλὰ δὴ καί: 14,8; 15,19; 20,4; 21,14; 40,18; 46,16; 49,1; 50,10; 57,5; 67,24; 73,6; 80,27; 84,30; 85,11; 87,26; 90,7; 95,7; 96,7. 16. 20; 99,14. 27; 102,2; 103,11. 25; 104,2. 6. 10; 106,4; 133,12; 152,7; 173,21; 178,20; 183,29; 188,22; 190,11; 195,29. οὐ (μὴ) μόνον ... ἀλλὰ δὴ καί: 3,19; 13,24; 19,17; 55,25; 84,20; 88,13; 96,21; 140,9; 152,15; 185,26. ἄλλως τε δὴ καί 156,30.
διαβοάομαι, signum do clamando: διεβοῶντο καὶ αὐτοὶ πρὸς ἀλλήλους ἡσυχῇ 66,9/10.
διαδονέω, discutio: τὸ πᾶν ἐσείσθη καὶ διεδονήθη τῇ περιηχήσει τούτων 66,19.
διακηρυκεύομαι: τινί τι, pronuntio alcui alqd: Πατρέων διακηρυκεύεται τοῖς βουλομένοις ... ἐλευθερίαν καὶ ἀτέλειαν κτλ. 123,30–124,1. τινὶ περί τινος, ago alqd cum alqo per nuntios: διακηρυκεύεται τῷ βασιλεῖ περί τε συνθηκῶν καὶ διαλλαγῶν κτλ. 127,3.
διάκρισις, iudicandi facultas: οὐδ' οὕτως εὐήθεις ἢ διακρίσεως ἄμοιροι 14,11.
διαλικμάω, dispergo: ὁ δὲ (sc. λίθος) ... κατέσειέ τε αὐτὸ (sc. τὸ τεῖχος) καὶ κατέβαλλε καὶ εἰς πολλὰ παρερρήγνυ καὶ διελίκμα 45,30; sim. 48,28; 109,15.
διαπαίζω τινά τινος: διαχλευάζων καὶ διαπαίζων αὐτοὺς τῆς ἀβουλίας 120,31.
διαπιστέομαι passive: τὰ ... παλαιὰ τῶν ἔργων ... γηράσκοντα καὶ διαπιστούμενα 12,14.
διαστασιάζω ἔν τινι: αὐτοί τε ἐν ἀλλήλοις διεστασίασαν 153,19/20.

διαφανὴς ἐπί τινι: τῶν ... ἐπὶ δόξῃ καὶ πλούτῳ διαφανῶν καὶ δυνάμει 87,12.
διαχλευάζω τινά τινος: cf. supra διαπαίζω.
διευθετέω τι πρός τι, converto alqd in alqd: ἀπευθύνουσί τε καὶ διευθετοῦσιν αὐτοῖς πρὸς τὰς ὁλκάδας τὴν μηχανήν 52,2.
διίσταμαί τινι, disto ab alqo: ἄρχω ἠπείρων διισταμένων ἀλλήλαις 20,19 [absolute 19,2].
διόρθωσις, incrementum: διόρθωσις τοῦ δεσπότου παρὰ τοῦ βασιλέως 150,1; τὴν τούτου θεραπείαν τε καὶ διόρθωσιν 150/4.
δυσδιεξίτητος, qui difficulter percurri vel transiri potest: 21,21; 70,18; 101,4; 158,22; 159,3; 197,97.
*δυσέκπλωτος, unde navem exire difficile est: ὅσα ἄλλα δυσέκπλωτόν τε καὶ δυσδιεξίτητον ποιεῖ τὸν πορθμόν 21,21.
δωμάτιον, cella monasterii: παρθένους μοναζούσας ... τῶν δωματίων βιαίως ἐξαγομένας 72,18 [cubiculum 193,9; 205,17].
δωρέομαί τινι: ἐδωρήσατο τῇ στρατιᾷ πολυτρόπως 194,16 [τινα: 163,28 et saepius. τινί τι: 83,5 et saepius. τινά τινι: 100,28 et saepius].

ἐγκατάλειψις, derelictio: τὴν τελείαν ταύτης ἐγκατάλειψιν 59,10.
εἰ: εἴ τι idem quod ὅτι: εἴ τι καὶ γένοιτο 45,11; 171,27.
εἰς adverbialiter: εἰς ἀδύνατα σχεδὸν καθιστάμενον τὸ πολέμῳ ... τὸ ἄστυ ἑλεῖν 188,15. cf. ἐς.
εἰσακούομαι passive: πολλάκις προσκαλεσάμενος ... οὐκ εἰσηκούσθη 126,14.
εἰσβολή plur. idem quod ἐκβολαί: μέχρι τῶν εἰσβολῶν Σάου τῶν ἐς αὐτόν 27,20 [idem quod προσθῆκαι 95,9/10 app.].
εἰσέλασις, ingressus: εἰσέλασις τοῦ πασία εἰς Τραπεζοῦντα 163,21.
εἴσω pro ἐντός: ὅσον μὴ εἴσω βελῶν εἶναι 41,29; sim. 64,10; δωρεῖται πᾶσι ... οἰκίας ... εἴσω τῆς πόλεως 83,7.
εἶτα: εἶθ' οὕτως: 84,8. 10.
ἐκ, ἐξ pro ὑπό cum gen.: κυροῦται δὴ οὕτως ἐξ ἁπάντων ὁ πόλεμος 35,16.
ἐκβολαὶ πρός τι: ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ τῶν πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον 27,19.
ἐκεῖ pro ἐκεῖσε: ἐκεῖ καταχθέντα 94,5; διεσώθησαν ἐκεῖ 148,26.
ἐκεῖσε pro ἐκεῖ: ἐκεῖσε τότε παρών 73,27; sim. 106,19; εὑρίσκει πολλοὺς ἐκεῖσε 74,13; κἀκεῖσε πνεύμασιν ἐναντίοις χρησάμεναι 80,21; κἀκεῖσε δέχεται πρεσβείας 85,4; τῶν ἐκεῖσε ἡγεμόνων τε καὶ γενῶν 91,30; sim. 124,6; 153,13; 156,30; 199,4. 17; διατριβὴ ἐκεῖσε 99,1 [ἐκεῖ διέτριβεν 99,6].
ἐκθέω τινός: τῆς αὐτῶν πολλάκις ἐκθέοντες 137,8; sim. 196,18.
ἐκκαυλίζω, vim frango: ἀνέκλων ὡς δυνατὸν τὴν φορὰν τῶν λίθων καὶ ἐξεκαύλιζον 48,26; sim. 191,1 app. (corr. in ἀνέκλων S); ἀφαιρούμεναι γὰρ (sc. αἱ μηχαναὶ) τὴν βίαν τῷ μήκει ἐξεκαυλίζοντο 121,28.
ἐκπομπεύω, evulgo: φανερῶς ἐκπομπεύειν καὶ διασύρειν τὰ οἰκεῖα κακά 14,3.
ἐκτάττω, conscribo (copias navales): ναυτικὸν ... πρὸς ταύτην καὶ μόνην τὴν ὑπηρεσίαν ἐκτεταγμένον ἐκ πάσης τῆς αὐτοῦ 173,33.
ἐλπίς: χρησταὶ ἐλπίδες 25,12; 28,16; 82,22; 86,14; 144,11; λαμπραὶ ἐλπίδες 178,29; κεναὶ ἐλπίδες 130,28; μάταιαι ἐλπίδες 169,16.
ἐμβάλλω κατά τι, irruo in alqd: ἔφη .. τὸν δὲ (sc. λίθον) ἐμβάλλειν κατὰ μέσας τὰς ναῦς 51,35; sim. 52,15; Παλτόγλης ... κατὰ μέσας ἐμβάλλει τὰς ὁλκάδας 53,30 [cum dat. 51,5; ἔς τι 30,25/26 et al.].
ἐμφύλια substantivum: στάσεις τε ἦσαν ... καὶ ἐμφύλια 78,14/15; sim. 152,33.
ἐν cum dat. pro acc. temporis: τὴν ... ὕλην ἐξάπτοντες ἐν τρισὶν ὅλαις ἡμέραις καὶ νυξὶν ἴσαις 44,32; ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις διαναπαύσας τε τὴν στρατιάν 187,10; διαγέγονεν ἐν τρισὶ ταῖς ὅλαις ἡμέραις καὶ νύκταις ἴσαις τοιοῦτος καὶ ὢν καὶ πᾶσι φαινόμενος 192,28. pro dat. instrum.: αὐταρκεστάτην τε καὶ δυνατωτάτην ... καὶ οἷα

τὸ παλαιὸν ἦν ἔν τε δυνάμει καὶ πλούτῳ κτλ. 132,23; sim. 138,29. pro gen. partitivo: θέσεώς τε λαχοῦσα ἀρίστης τε καὶ ἐπικαιροτάτης ἐν πᾶσι 149,9.
ἐν pro εἰς, ἐς: 6,3 et passim (46).
ἐν τοῖς μάλιστα: ἐν τοῖς μάλιστα φίλον ὄντα 143,29.
ἐναντιόομαί τινα: ἐναντιουμένου αὐτὸν τοῦ Χασάνεω 158,9 [τινι 30,31 et saepius].
ἐνδίδωμι, mando: ἐνδοὺς αὐτῷ καὶ γεφυροῦν τὸν ταύτῃ πορθμόν 42,15 [concedo 63,21; 80,28; 91,17; 112,18/19; (me) dedo 32,36 et saepius].
ἔνδοσις, deditio: λόγους προσφέρει τοῖς ἐν αὐτῇ περί τε ἐνδόσεως καὶ συνθηκῶν 98,14; sim. 115,23; 116,16; 121,18; 122,27; 127,4; 133,23; 143,19; 144,30; 146,15; 162,20. 25; 176,16; 183,16; 186,10; 190,24. concessio: αὐτοὶ καρπούμενοι τὰ λοιπὰ ἐνδόσει τῶν βασιλέων 105,13.
ἕνεκεν: ἰδίας ἕνεκεν φιλοτιμίας 35,6; οὐχ ἕνεκεν βοηθείας ἁπλῆς 142,7; [ἕνεκα (5)].
ἐνευδαιμονέω ἔν τινι: ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς τοῖσδε καιροῖς ἐνευδαιμονήσασα 173,3; [ἐνευδαιμονήσειε τούτοις 61,14].
ἔνστασις, pertinax instantia: ὁρῶντες δὲ τὴν τοῦ βασιλέως ἔνστασιν καὶ καταδρομήν 35,14. resistendi constantia: ἐτήρησαν γενναίως τὴν ἐξ ἀρχῆς ἔνστασιν 68,7.
ἐντός adv.: πᾶσαν ἣν ὁ Ταῦρος ἐντὸς ὁρίζει 26,19; sim. 27,18. pro εἴσω: τὸ πολὺ βάρος ἐντὸς ἐμπεσόν 44,19; τὸν λίθον ἐπεφόρουν ὠθοῦντες ἐντός 45,13; ὅταν ἐντὸς ... γενώμεθα τῆς Πελοποννήσου 120,30; sim. 125,15; τούτους ... κατακλείουσιν ἐντὸς τοῦ ἄστεος 162,9; sim. 176,16.
ἐξακούομαι passive: οὐδ' ὅποι γῆς εἴη ἐξακουόμενος 204,20.
ἐξαρπάζω τί τινος: τῶν ... τοῦ Παϊαζήτου χειρῶν τύχη τις ... (sc. τὴν πόλιν) ἐξήρπασεν 32,34; μόγις αὐτὰ τῆς φορᾶς τούτων ἐξήρπαζον 59,2.
ἔξειμι, effundor: ὁ δ' οὖν Εὖρος ... ἔξεισι ... ἐς τὴν ταύτῃ θάλασσαν 104,4.
ἐξόδιος, funebris: τὰς ἐπιταφίους καὶ ἐξοδίους ᾠδάς 205,23.
ἐξοικισμός, domo expulsio: ἐξοικισμὸς τῶν Φωκέων καὶ μετοικισμὸς ἐς τὴν Κωνσταντίνου 139,25; sim. 139,28.
ἐξόπτησις, ebullitio: ἐξόπτησιν τοῦ ὅλου αἵματος 206,19.
ἐπαΐω τινός, intellego: τοῖς ἐπαΐουσι τῆς ἐκείνων φωνῆς 5a,16 app.
ἐπαμφοτερίζω, utrique sufficio: ἐπαμφοτεριζούσας τὰς μὲν δεξιὰς ἐπὶ τὰ ἀριστερά, τὰς δὲ ἀριστερὰς ἐπὶ τὰ δεξιὰ ὁρώσας 23,26/27.
ἐπανασῴζομαι, restituo: ἃ (sc. χρήματα) καὶ τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ ἐπανεσώσατο 18,16.
ἐπανέρχομαί τινος: τῷ βασιλεῖ τῶν φρουρίων ἐπανελθόντι 49,19.
ἔπειμι κατά τινος: ἥν τις κατ' αὐτῶν ἐπίῃ 175,15 [τινί 127,17; 198,13].
ἐπεξάγω, induco: ἐπεξάγοντος αὐτοῖς ἔστιν οὗ τοῦ σφῶν γένους ὃν ἂν ἐθέλῃ 19,9; sim. 30,21.
ἐπεξεργάζομαι idem quod ἐξεργάζομαι: τῶν τε πραγμάτων τῶν τε καλῶς ἐπεξειργασμένων αὐτά 13,13/14.
ἐπάν cum coniunctivo: 64,6.
ἐπί cum dat.: de tempore: ἐπὶ ῥηταῖς ἡμέραις ἐνδιδόναι ... τήν τε πόλιν καὶ ἑαυτούς 32,36; ἐπὶ ῥητῷ καιρῷ παραδοῦναι ... τὴν ἀκρόπολιν 135,30. de temporis spatio: ἐπολιόρκει ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις 93,27; sim. 122,25; 201,7; 205,19.
ἐπιβουλεύω τινά: τὴν ἡμετέραν ἐπιβουλευούσης ἀρχήν 31,3; sim. 61,23 [τινί 34,16; 160,15].
ἐπιθειάζω, vaticinor: οἵ τε μάντεις ... πολλὰ ἐπεθείαζον 16,22; οἵ τε μάντεις ἀπαίσια πολλὰ ἐπεθείαζον 37,15.
ἐπικροτέω πρός τι, applaudo alci rei: πάντες ... ἐπεκρότησαν πρὸς τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ῥηθέντα 35,3.
ἐπίμαχος εἴς τι: ᾗ τε ἐπιμαχώτατον εἴη (sc. τὸ τεῖχος) ἐς προσβολήν 42,3.
ἐπιστασία ἔν τινι: ἐπιστασία τοῦ βασιλέως ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς 140,6.
ἐπιφανὴς ἔν τινι: τῶν δυνατῶν τε καὶ ἐπιφανῶν ἄγαν ὄντα ἔν τε συνέσει καὶ πλούτῳ κτλ. 82,18.

ἐπιχωριάζω ἔς τινα, visito alqm: τὰ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἀρχῆς ... νῦν μὲν ἐς Ἀσσυρίους ... νῦν δὲ ἐς Ἕλληνας ... ἐπιχωριάσαντα 11,24.

ἐπιψήφισις, approbatio: ἐπιψήφισις τοῦ πολέμου παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ πάντων 35,1.

ἐποικοδομέομαι, superstruor: ὁ δὲ τύπος ... ἦν ... σιδήρῳ τε καὶ ξύλοις καὶ γῇ καὶ λίθοις ἔξωθεν ἐπῳκοδομημένος 44,19; καρβούνων τε πολύ τι πλῆθος ... ἐπετίθετο ταῖς χωνείαις ἔξωθεν ὥσπερ ἐπῳκοδομημένα 44,29.

ἐποκέλλω ναῦν τινι: ἐποκελλόντων τὰ σκάφη καὶ προσαρασσόντων ταῖς πέτραις 22,3; ἐποκείλας τὰς ναῦς ταῖς Βασιλικαῖς καλουμέναις Πύλαις 74,10; intransitive: αἱ μὲν αὐτῶν σκοπέλοις τε καὶ ἀκταῖς ἐποκείλασαι 93,18 app. (corr. in προσαράξασαι S). τινός: τὰς δὲ ἐποκέλλων ... τοῦ τείχους 64,14.

ἐργάζομαί τι εἴς τινα: μὴ ... κακόν τι μέγα ἐργάσηται ἐς αὐτούς 126,12.

ἐρήμωσις, solitudo: ἑώρα ... τὴν ἐρήμωσιν τῶν οἰκιῶν 76,11 app. (corr. in ἐρημίαν S) [vastatio: οἵαν ... πόλιν εἰς διαρπαγὴν καὶ ἐρήμωσιν ἐκδεδώκαμεν 76,15].

ἐρρωμένος πρός τι, fecundus alcs rei: γῆ ... ἐρρωμένη πρὸς ἁπάσας γονάς 96,5; (γῆ) ... πρὸς ἁπάσας ἐρρωμένη γονὰς καὶ καρπούς 114,31.

ἐς adverbialiter: ἐς δύναμιν 14,4; ἐς τοὐναντίον 36,31; ἐς ἄκρον 17,11; 81,10; cf. εἰς.

ἐς pro ἐν: de loco: ἐπιφανέστερα καὶ ἐπικυδέστερα ἐς (εἰς T) ἀνθρώπους ... γενέσθαι 4,15; καὶ αὗται μὲν ἦσαν αἰτίαι προηγούμεναι ἐς τὸ φανερὸν ... ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι τῶν ἀφανῶν 87,23; ἔτι ὄντος Δωριέως ἐς τὴν Ἀδριανοῦ 107,23; ἐς τὴν μεσόγειαν δοῦναι χώραν αὐτῷ 107,26; τῇ ... γυνῇ καὶ πολίσματα δύο παρέσχεν ... ἐς Δαλματίαν καὶ Βόστρους 119,15; μὴ ἐς χωρία ἀπόκρημνα ... ἀπολλύναι τοὺς στρατιώτας 146,20; ἐς Ἰάϊτζαν μένειν 189,1. de tempore: ἐς τὸ παρόν 13,10; 17,22; 156,5.

ἐσβολὴ κατά τινος: ἐσβολὴν τοῦ βασιλέως κατὰ τῆς Βόστρων 151,6 [ἐσβολὴ ἔς τι vel εἰσβολὴ εἴς τι persaepe].

ἔστιν οὗ idem quod ἔστιν ὅτε: ἐπεξάγοντος αὐτοῖς ἔστιν οὗ τοῦ σφῶν γένους ὃν ἂν ἐθέλῃ 19,9.

ἑτοιμασία ἔς τι: ἑτοιμασίαν εἶναι ἐς ἀναχώρησιν 66,7; παρασκευὴν ἐς τὸν πόλεμον καὶ ἑτοιμασίαν 66,9.

εὐθηνέομαι (εὐθυνέομαι ubique S), abundo: ἡ τῆς χώρας ἀρετὴ ... πᾶσιν εὐθηνουμένη τοῖς ἀγαθοῖς 96,4; sim. 104,29/30; 124,7; 150,11; 155,14.

*εὐθήνομαι idem quod εὐθηνέομαι: πᾶσιν εὐθήνεται (εὐθύνεται S) καλοῖς 96,2.

εὔπρηστος, qui facile incenditur: καλάμων καὶ κληματίδων καὶ χόρτων καὶ ἄλλων εὐπρήστων 48,9.

ἐφάμιλλός τινος: τι ... τῶν σῶν ἔργων ἐφάμιλλον 8,18.

ἐφίσταμαί τινι, adsum: οὐδὲ γὰρ αὐτὸς τοῖς ἔργοις ἐπέστην 5a,32 (ἐπέστην T παρῆν S).

ἐφιστάω idem quod supra ἐφίσταμαι: φιλαλήθης ὢν καὶ τοῖς πράγμασι καλῶς ἐφιστῶν 15,9.

ἐφ᾽ ᾧ cum inf. semper condicionaliter (5).

ἕως, ἕως οὗ (58,19; 136,9) coniunctio: cum coniunctivo sine ἄν particula: 44,33. 35; 45,13; 136,9. cum coniunctivo cum ἄν particula: 30,32; 32,18; 34,29; 52,30; 56,6; 62,14; 66,3; 69,23; 80,10; 125,31. cum indicativo: 13,8; 28,11; 55,26; 58,19; 68,7; 93,13; 153,5. 17; 173,19; 182,21; 201,20. cum optativo cum ἄν particula: 32,21.
praepositio: ἕως τοῦ στομίου 45,6; ἕως ἑσπέρας 59,8.

ζήτησις, impetratio: ἀποστείλας ... πρέσβιν ... κατὰ ζήτησιν τῶν αὐτῶν νήσων 86,32.

ἡγέομαι, antecedo (de causa): μηδεμιᾶς ἡστινοσοῦν ἀνάγκης ἢ βίας ἡγησαμένης 68,15; μήτε ἡγησαμένης αἰτίας οὐδεμιᾶς 112,10.

θαλάμιος, remex infimi ordinis, qui aliter θαλαμιός vel θαλαμίτης: θρανίτας καὶ θαλαμίους 38,30.

θεάομαι passive: ἵνα μὴ ἔκπυστος γένηται θεαθείς 92,28; 191,24.
θέμα, provincia: παντὶ τῷ θέματι Θρᾴκης τε καὶ Μακεδονίας 204,26.
θεοκλητέω, deum invoco: θεοκλητούντων πάντων τῶν ἐν τῇ Πόλει 58,11; πολύ τι πλῆθος . . . θεοκλητοῦντας 74,30/31.
θεοσημεία, signum divinitus editum: θεοσημεῖαί τινες, ἔτι δὲ μαντεῖαι καὶ οἰωνισμοὶ καὶ κληδόνες 25,9; ἅπερ εἰς θεοσημείας ἐλάμβανον 37,3; ἅπερ θεοσημεῖαί τινες ἦσαν καὶ προφοιβασμοί 58,9/10; τέρας τι μέγα καὶ θεοσημεία τις ἄντικρυς ἔδοξε πᾶσιν 192,29/30.
θεραπεύω, reficio: τριήρεις . . . τὰς δὲ διαβρόχους οὔσας ἀνακάων καὶ θεραπεύων 38,24; sim. 105,23.
θριαμβευτής, triumphator: Μεχεμέτει . . . θριαμβευτῇ 3,9.
θύτης, sacerdos: πρεσβῦται δὲ καὶ θῦται καὶ ἱερεῖς 205,22.

ἵνα coniunctio consecutiva: cf. modi sententiarum secundariarum, 2. consecutivarum.
ἵνα, ἵναπερ adverbium relativum: 22,6; 46,23; 69,19; 71,1.
ἵσταμαί τινος, desisto ab alqa re: οὐδὲ στήσεται τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου 29,31; οὐδέποτε στήσεται τῆς ἀτάκτου ταύτης καὶ ῥοώδους φορᾶς 80,9; στὰν τῆς κινήσεως 202,10.
ἱστοδόκη, receptaculum mali: οἱ κελευσταὶ διαθέοντες ἐπὶ τῆς ἱστοδόκης 56,20.

καθαρός: τὸ καθαρώτατον . . . τοῦ στρατοῦ, robur militum 41,16/17; sim. 42,33; 68,16.
καθίσταμαι cum participio praesentis act.: ἥ τε ἐμπορία καθειστήκει πολλὴν παρέχουσα . . . τὴν ἀφθονίαν 36,26.
καθίσταμαι idem quod καθίστημι, constituo: ἅπαντα καθιστάμενος 91,31; 114,26 [τὰ ἐν Ἀσίᾳ καθίστησιν 91,29].
καί abundat: ἐν ᾗ καί τι καὶ πύργου παλαιοῦ ἐρείπιον ἐτύγχανεν ὄν 174,24.
καὶ γὰρ καί (cf. Denniston, Gr. Part. 109): 27,31.
καὶ . . . καὶ οὐδέ: ἀπώλεσε γὰρ καὶ τὰ δοθέντα καὶ οὐδὲ τῆς εἰρήνης τετύχηκε 120,28.
καὶ μέντοι γε (cf. Denniston, Gr. Part. 410): 26,11; 86,11; 123,29; 124,8; 130,34; 184,27; 202,23; [καὶ μέντοι καί: 147,25].
καὶ μόνος: vide s. v. μόνος.
καίνω, ferio: παλτοῖς καὶ κοπίσιν ἔκαινον ἀναρρηγνύναι τοὺς τοίχους . . . βουλόμενοι 53,33.
καίτοι primo sententiae secundariae loco: 3,14. participio adiunctum: 69,21; 118,14 (καίτοι γε); 205,13.
καλλιστεύω, sum optimus: τῶν τε τοῦ δεσπότου Δημητρίου καλλιστευόντων αὐτομολίᾳ καθ' ἡμέραν χρωμένων 141,29.
κἂν pro καί: καὶ εἰ μὴ θᾶττον . . . προληφθείη, κἂν ἐς ἔργον ἄξει τὸ σπουδαζόμενον 103,2.
κάρβουνον, carbo: καρβούνων (corr. ex ἀνθράκων S) τε πολύ τι πλῆθος 44,28; νίτρου καὶ θείου καὶ καρβούνου καὶ βοτανῶν 46,11.
καρτερότης, firmitas: μεταπυργίων τε καὶ ἐπάλξεων καρτερότητι 22,29.
κατά cum acc.: verbo γίνομαι subiectum: φόβον . . . ἐμποιῶν, καθ' οὓς ἂν γένοιτο 39,28; sim. 154,19; γενόμενος δὲ κατὰ Φώκαιαν 94,2; sim. 111,3; 155,9; 164,28; 178,32; 186,4; 203,17. pro genetivo possessivo: τῆς καθ' ἡμᾶς θαλάσσης 31,32; sim. 33,17; 34,2. 3; 36,22; 103,10; 173,2.
καταβοάομαι, vocibus impleor: παράδεισοι . . . ὀρνίθων ἀγέλαις . . . καταβοώμενοί τε καὶ περιλαλούμενοι 193,28.
καταδρομή, impetus: ὁρῶντες δὲ τὴν τοῦ βασιλέως ἔνστασιν καὶ καταδρομὴν τήν τε τῶν ἄλλων πάντων πρὸς τοῦτο ὁρμήν 35,14 [incursus: 27,4 et saepius].
καταλεαίνω, complano: καὶ τὰς ἄλλας ὁδοὺς . . . καταλεαίνοντάς τε καὶ ἐξομαλίζοντας 101,4; sim. 197,28/29.

κατάλογος, manus militum quorum nomina in tabellis inscripta erant: πολλῶν δὲ στρατιωτῶν τε καὶ καταλόγων γενόμενος κύριος 16,28; ἐξέτασις τῶν καταλόγων 17,29; sim. 17,30; 33,27/28; 96,17; οἴκησιν ὅτι πλείστην ποιεῖται νέων καταλόγων καὶ πεζεταίρων 24,26; στρατιώτας . . . ἐκ τῶν ἰδίων καταλόγων καὶ τάξεων 178,20.
καταπιέζω, opprimo: τῷ τε συνεχεῖ πολέμῳ καὶ τῷ πόνῳ καὶ τῷ λιμῷ καὶ τῇ ἀγρυπνίᾳ καταπιεσθέντας 62,16.
καταπλήττομαι πρός τι: πρὸς μόνην τὴν ἀήθη θέαν τε καὶ ἀκοὴν τούτων καταπλαγείσας 72,13 [cum dat.: 36,4].
καταστράπτομαι idem quod ἀστράπτω: βασίλεια . . . χρυσῷ τε πολλῷ καὶ ἀργύρῳ καταστραπτόμενα 24,18; sim. 73,4; 193,14/15.
κατασφαλίζω idem quod κατασφαλίζομαι: βαρύνοντες αὐτὴν καὶ κατασφαλίζοντες 45,18; passive: 21,25; 22,27; 44,18; 108,22; 135,17; 145,1; 146,10.
κατέχω τινά τινος: κατεῖχόν τε αὐτοὺς τῆς ὁρμῆς 69,1.
κοινολογέομαι μετά τινος: 136,6; 156,12; [τινι: 43,18 et al.].
κρατέω τινὸς ἐπί τινι: πολλῶν . . . βασιλέων κρατοῦντα . . . ἐπί τε δόξῃ καὶ ἀνδρείᾳ κτλ. 3,17/18; cf. 149,6 ἐπί τε φρονήσει καὶ ἀνδρείᾳ . . . κρατίστους.
κράτησις, comprehensio: ἐνέδρα τοῦ Λαζάρου παρὰ τοῦ Μιχαήλου καὶ κράτησις 112,4. occupatio: νίκη καὶ κράτησις τῶν παρόδων 137,30; 197,13.

λαμβάνω τι εἴς τι, habeo alqd pro alqa re: τὰ παρὰ λόγον τότε γινόμενα, ἅπερ εἰς θεοσημείας ἐλάμβανον 37,3.
λεπτύνω, comminuo: λείψανα . . . ἀτίμως λεπτυνόμενα καὶ λυόμενα εἰς ἀέρα ἐλικμᾶτο 72,31.
λογίζομαί τι ἐς οὐδέν, pro nihilo habeo alqd: τὸ μὲν παρὸν ἐς οὐδὲν λογιζόμενοι 28,25.
λογοθέσιον, ratio reddenda: τοὺς τούτων ταμίας τούς τε τῶν ἐτησίων φόρων ἄρχοντας . . . εἰς ἀνάγκην ἦγε λογοθεσίων 18,13.

μάθημα, quod discatur: μίμημα δὲ καὶ μάθημα κάλλιστον τοῖς σπουδαίοις 4,26/27; sim. 195,13. 24.
μάλιστα: adverbio adiunctum: τὰ ἐς τειχομαχίαν μάλιστα ἱκανῶς ἤσκητο 41,14. superlativo adiunctum: ᾗ μάλιστα ἐνόμιζεν ἐπιμαχώτατον εἶναι 42,30.
μᾶλλον μὲν οὖν: 33,24; 160,14.
μάταιος, desertus: περίβολός ἐστιν . . . ματαίων οἰκοδομῶν τε καὶ τοίχων κενῶν 29,22.
μεγαλεῖον, magnificentia: φρονήματος μεγαλείῳ 26,8; 84,16.
μείων pro ἥττων, ἐλάττων: cf. comparativorum formae.
μελλητὴς πρός τι: πρὸς δὲ μηδὲν τῶν καλῶν μελληταί 26,8.
μέν sensu emphatico: ταῦτα δὲ οὐκ ἀμογητὶ μὲν . . . ἔσχον 27,27; καὶ τοῦ μὲν τείχους . . . πολύ τι μέρος κατέσεισε 176,19.
μὲν . . . καί: τότε μὲν . . ., καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν 196,23–25.
μὲν . . . καὶ μάλιστα δή: ἐκ παντὸς μὲν καὶ ἄλλου γένους, καὶ μάλιστα δὴ τοῦ Χριστιανῶν 101,20–21.
μὲν . . . οὐ μὴν . . . γε: ἐξεπλήττοντο μὲν . . ., οὐ μὴν ἠμέλουν γε καὶ αὐτοὶ τῶν κτλ. 40,6–7.
μέντοι iuxtaposito γε: sensu adversativo: 20,16; 21,2. 24; 26,14; 39,8; 40,3; 44,30; 48,3; 55,19. 23; 82,4; 108,5; 126,19; 148,20; 155,5; 175,25; 177,5; 182,9. sensu progressivo: 26,11; 86,11; 123,29; 124,8; 130,34; 184,27; 202,23.
μένω ἐπί τινος de loco: μένειν ἐπὶ τῆς πόλεως 172,12. μένω τινί idem quod ἐμμένω τινί: μένειν ἀδόλως ταῖς σπονδαῖς 169,14.
μέρος: ἀπὸ . . . μέρους, e parte, ripa: φρούριον . . . τειχίσαι ἐν τῷ Βοσπόρῳ ἀπὸ τοῦ τῆς Εὐρώπης μέρους 18,28; cf. etiam ἑνὶ μέρει 39,22; ἐν ἑνὶ μέρει 36,24; ἐν τρισὶ μέρεσι

61,31; πολλοῖς μέρεσι 46,28; τοῖς μέρεσι 159,29; ἐξ ἑκατέρου μέρους 66,31; 67,17; 125,20; 159,26.
μετοικισμός, translatio: ἐξοικισμὸς τῶν Φωκέων καὶ μετοικισμὸς εἰς τὴν Κωνσταντίνου 139,25; sim. 139,29.
μετά cum genetivo substantivi pro adverbio: μετὰ τοῦ προσήκοντος 13,1; μετὰ δαψιλείας 96,5; μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας 96,10; μεθ' ὑπερβολῆς 96,11; 104,16.
μετάπεμπτος ἔκ τινος: μετάπεμπτος ἐξ Ἀσίας γεγονώς 16,9/10.
μέχρι praepositio: μέχρι πολλοῦ idem quod ἐπὶ πολύ: de loco: 28,15; 95,14; 189,35. de tempore: 37,35; 99,26; 104,25; 141,27 (corr. ex ἐπὶ πολύ S). μέχρι τινός de tempore: 97,14; 196,25; app. (corr. in πρὸς καιρόν S); 198,26.
μή pro οὐ: infinitivo adiunctum post verba dicendi vel sentiendi: 20,15; 83,28; 107,23; 111,23; 121,2; 161,5; 189,13.
in sententia causali: ὅτι μὴ εὐθὺς προσεχώρησαν 171,29.
participio adiunctum: post verba sentiendi: 68,10; 124,23; 127,3; 189,18.
alibi: 12,6. 30; 13,20; 14,17. 30; 15,12; 20,28; 21,4; 28,14. 22. 24. 25; 29,3. 5. 20; 32,37; 35,21; 38,27; 40,8; 46,13. 14; 57,4. 12. 35; 58,14; 62,8. 14. 31; 69,26; 71,10; 80,23; 97,8–9; 98,25; 99,25; 102,6. 7; 106,14. 16; 109,23; 110,27; 112,10. 15; 113,3. 19. 23. 24; 116,21; 124,30; 134,23; 135,2; 139,4; 142,2; 145,31; 146,27; 152,24; 153,9; 160,13. 17; 161,23; 166,15.17; 167,25. 31; 170,24; 174,26; 176,9; 178,3; 183,18; 188,6; 191,23; 202,22; 203,3. 15.
μηδεὶς ὁστισοῦν: μηδεμιᾶς ἡστινοσοῦν ἀνάγκης ἢ βίας ἡγησαμένης 58,14.
μήτε ... μήτε ... καὶ ... δέ: 12,5–9.
μήτε ... μήτε δή: 14,1.
μήτε ... μήτε μήν: 97,8–9.
μικροῦ cum indicativo aoristi, cum ἄν particula: ὥστε καὶ τὴν στρατηγίδα ναῦν μικροῦ κατέδυσαν ἄν 93,10.
μικρός: οὐ μικρῶς 50,7 (cf. μεγάλως 133,29); 67,20; 145,11; 160,11. 24; 174,2.
μίμημα, exemplum: μίμημα δὲ καὶ μάθημα κάλλιστον τοῖς σπουδαίοις 4,26; sim. 13,21.
μιμνήσκομαί τινος πρός τινα: πρὸς αὐτὸν συμβάσεών τε καὶ συνθηκῶν ... μνησθῆναι 163,3.
μνημόσυνα, sacra parentalia: σπένδει τε τῷ πατρὶ καὶ ἁγιστείας ἐπὶ τῷ τοῦδε τάφῳ καὶ μνημόσυνα τελεῖ 91,27; sim. 154,31 app.
μόνος particula καί praeposita: κατὰ γῆν ἐπολιορκοῦντο καὶ μόνον 39,18; sim. 39,22; 62,25; 77,19; 124,18; 125,11; 146,23; 173,33; 177,6; 184,22.

νεοδαμώδης idem quod γενήτζαρος: 18,3; 115,17; 127,28.

ὁ δέ: cum epanalepsi positum: ὁ δὲ βραχὺ φροντίσας ... ὁ δὲ παρωσάμενος 102,4. in apodosi: post genetivum absolutum: μετὰ δὲ τοῦτο πρέσβεις ὡς αὐτὸν ἀποστείλαντος τοῦ βασιλέως ... ὁ δὲ ... συλλαβὼν τούτους ἀνεσκολόπισε 167,13. post nominativum absolutum: ὁ δὲ (sc. βασιλεὺς) πολλάκις ἀπειλήσας αὐτῷ καὶ ... ἐκπέμψας ... ὁ δ' (sc. Νικορέζος) οὐδὲν μᾶλλον ἠφίει 169,19.
οἱ: pro pronomine personali: 19,14; 21,9; 22,10; 24,19; 25,11; 38,16; 46,21; 55,36; 59,14; 73,34; 103,6; 106,33; 109,26; 118,19; 147,19. 31; 152,4; 155,4; 185,10; 195,12. pro pronomine reflexivo: 19,23; 24,29; 38,37; 55,18. 31; 59,24; 68,9; 100,7; 119,5; 127,19; 136,16; 142,10. 14; 171,9; 202,19; 207,2. συνεπαγόμενος ἅμα οἱ: 39,29; 97,24; 119,26; 144,26; 186,3; 197,8.
οἰδέομαι pro οἰδέω: φῶς ... ἐπὶ πλέον οἰδούμενον καὶ αὐξόμενον 202,9.
οἰκειόομαι, adiungor: ὡς οἰκειοῦται (sc. ἡ νῆσος) τῇ χέρσῳ διὰ τοῦ στενοτάτου πορθμοῦ 129,9.
οἴκοι: τὰ οἴκοι: ἀπῄεσαν ἐς τὰ οἴκοι 75,14. pro οἴκαδε: πάλιν ἀπέπλευσαν οἴκοι 80,23.

οἰκονομία, compositio: γράμματα ... οἰκονομίαν τε ἔχοντα καὶ φιλίαν δεικνύντα 116,23.
οἷος: οἷα pro ὡς: οἷά τινες πτηνοί 187,16; 204,6; οἷά τις στῦλος πυρώδης 202,8. [οἷον: 44,11; 161,22]. οἱονεί pro οἷον: 21,25. adiectivo subiectum: σέλας ... θαυμαστόν τι οἷον καὶ καινότατον θέαμα 202,3. cum infinitivo: 44,4; 78,20.
ὅλος: addito διόλου (δι' ὅλου) vel διόλων (δι' ὅλων): 44,2. 11. 13. 17. 24. 33. 36; 45,3; 188,2; 193,20/21; 202,8.
ὀμφαλός, umbilicus quo in aere fundendo utuntur: τύπος ... κατεσκευάζετο στρογγύλος, αὐλοειδής, ἐπιμήκης, οἷος ἐς ὀμφαλὸν εἶναι 44,4/5.
ὄνομα: ἐξ ὀνόματος πάντας καλῶν 65,29.
ὅποι pro ὅπῃ: ὅποι παρείκοι 58,1. pro ὅπου: τόπους οἰκοδομεῖν ὅποι τῆς πόλεως βούλοιντο 139,22; οὐδ' ὅποι γῆς εἴη ἐξακουόμενος 204,19.
ὁποιδήποτε pro ὁπουδήποτε: περὶ τοὺς βουβῶνας ἐστηρίζετο τὸ δεινὸν ὁποιδήποτε 206,10.
ὅσος: adiectivo subiectum: πλείστους ὅσους 90,4/5; 200,11.
cum infinitivo vel participio: οὐδ' ὅσον ἐξεῖναι καὶ παραβάλλειν 3,23; sim. 41,29; 51,2; 92,3; 121,8; 129,18; 182,9. 23. pro simplici pronomine relativo: ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐγίνετο, ὁ βασιλεύς κτλ. 47,9.
ὅσον οὐ, brevi tempore: 19,15; 40,24; 52,29; 58,10; 66,9; 109,20; 119,5. ὅσον οὐκ ἤδη, brevi tempore: 36,11; 176,22; 188,25.
ὅταν cum indicativo: τότε ... ὅταν ὅ τε βασιλεὺς ἐκάλει καὶ ὁ καιρὸς ... ἐδίδου 120, 32–33; ὅταν μὲν ἐν στενοπόροις διέβαινεν ... (ὅτε δ' εὐρυτέρας ἐτύγχανε τῆς διόδου) 159,23. [cum coniunctivo: 19,1; 62,29; 64,30; 65,13. 18; 95,18–19; 105,14; 120,30].
ὅτε cum optativo post tempus praesens: ὥστε ... ὅτε σιγῶντας ἐπιέναι δέοι, σιγᾶν 63,14 [post tempus praeteritum: 184,11].
οὐ pro μή: μηδενὸς φειδομένους ... μήτε σωμάτων μήτε χρημάτων μήτε ὅπλων μήτε ἄλλου του τῶν τοιούτων οὐδενός 32,20; ἐπειράθησαν ... λόγοις λύειν τὰ διάφορα καὶ οὐ πολέμου 141,21 app. (οὐ corr. in μή S).
οὐ μήν γε: 160,19. οὐ μήν ... γε 40,7; 162,1. οὐ μὴν ἀλλ' οὐδ' ... γε 140,19.
οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ: 27,25; 90,21; 96,3; 101,6; 114,26; 131,24; 137,7; 142,19; 157,1; 169,9–10; 178,5–6; 179,11; 193,22–23; 199,6. οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ὅτι καί 129,33. καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἀλλ' ὅτι καί 196,17.
οὔκουν: οὔκουν, οὐ περὶ τούτων ὁ λόγος ἡμῖν νῦν 13,18.
οὖν: δ' οὖν in apodosi: τοῦτο πολυτρόπως πρώην πειράσας ... οὐκ ἐδυνήθη δ' οὖν ὅμως ἑλεῖν 199,21. μᾶλλον μὲν οὖν: τὰ δὲ παρὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ σφόδρα οὐδ' ἐν ἐλπίσιν αὐτοῖς, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πάντῃ ἐχθρά 33,24; sim. 160,14.
οὐρά, bombardae pars posterior: τὸ δ' ὄπισθεν ἥμισυ τῆς οὐρᾶς, τὸ πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ὀνομαζομένης βοτάνης 44,8.
οὔτε pro οὐδέ: οὔτε ἐδυνήθη βαλὼν 184,16.
οὔτε ... καί: 97,16; 119,2; 184,26–28.
οὗτος pro αὐτός: μετεβίβαζεν ... ἀντικαθίστα ... ὅσοι τούτῳ ἐδόκουν 139,9.

πανταχόθεν negationi οὐδαμοῦ subiunctum: ἐπικουρία τε αὐτοῖς οὐδεμία οὐδαμοῦ πανταχόθεν ἐφαίνετο 36,38.
πανταχοῦ pro πανταχόσε: πανταχοῦ μεταβέβηκέ τε καὶ περιέστη 14,22; πρεσβείας ἔπεμπον πανταχοῦ 37,32; πανταχοῦ τε διασκεδάζων αὐτά 45,30; πανταχοῦ ... φέρουσα 79,27; πανταχοῦ περιερχομένη 102,14; διαπέμπει ... διατάξεις πανταχοῦ 139,12; διαδιδόμενος πανταχοῦ 155,17.
πάπας, papa (pontifex Romanae ecclesiae): στόλον ... ἀποσταλέντα παρὰ τοῦ πάπα 115,2.
παρά cum accusativo: ad alqd: τοὺς ἄνδρας ... ἀγαγὼν παρὰ τὸ τεῖχος 47,20; ἄπιτε παρὰ τὴν ἰδίαν τάξιν ἕκαστος 64,2 [ad alqm 37,33; 38,2. 3 et al.]. παρ' ὅ, quam ob rem: 146,11.

cum dativo: idem quod ἐν: κἂν μέν τι γενναῖον εὑρεθῇ παρ' αὐτῷ 8,16.
cum genetivo: idem quod ὑπό cum genetivo: τὴν τούτων ... ἧτταν ... παρὰ τῶν σατραπῶν 7,27; τῶν προγεγενημένων ἔργων παρὰ τῶν προγόνων 25,18; sim. 31,31; 35,3; 41,2. 3; 42,6; 70,24; 79,2. 3; 87,10; 90,7. 10; 91,29; 107,18; 112,4; 113,13; 115,19; 130,27; 142,28; 145,7; 184,5; 185,12; 191,13; 200,1.
παραβάπτω, submergo: οὔτε γὰρ θαλάσσης τε καὶ ἀνέμων ἐμβολαὶ ... οὔτε ἐχθρῶν ... δύναμις δύνανται ταύτην (sc. τὴν γέφυραν) παραβάψαι 184,31.
παρακελεύομαί τινα: τοὺς μεθ' ὑμῶν πάντας παρακελεύεσθε ἀκολουθεῖν 63,8 [τινι 54,17 app.; 65,26/27 et al.].
παράλυσις, magistratus abrogatio: παράλυσις τῆς ἀρχῆς καὶ τιμῆς Ζαγάνου 88,1.
παρανάλωμα πυρὸς γίνομαι, flammis absumor: τὰ δ' ἐν αὐτῇ τῇ πόλει πυρὸς γέγονε παρανάλωμα 79,8.
παρεγκελεύομαί τινι, adhortor: ἁπάντων ... παρεγκελευομένων ἀλλήλοις 54,17.
παρέλκω, praetereo: ἡμέραι γὰρ δὴ παρεῖλκον αὐτῇ (sc. τῇ πολιορκίᾳ) ἐγγύς που πεντήκοντα 59,20; τεσσαράκοντα γάρ που παρεῖλκον ἡμέραι πολιορκουμένῳ 99,27.
παρεμβάλλω τί τινι, coacervo alqd secundum alqd: φακέλους ὕλης παντοδαπῆς ... νήσαντας ἐπιφορεῖν καὶ παρεμβάλλειν τῷ τείχει 48,10.
πάροδος: πάροδος εἰς τὴν βασιλείαν, initium regni: ἀρχὴν τῆς βασιλείας ... καὶ πάροδον ἐς αὐτήν 11,4; sim. 16,13. 16.
παροξύνω τινὰ εἴς τι: αὐτὸν ... παροξύνοντες ἐς τὸ πολεμεῖν 35,6; sim. 66,1; 125,8; 145,15; [πρός τι 25,16. cum inf. 60,10].
πασίας: cf. indicem verborum ad res Byzantinas Turcicas Italicas spectantium.
πατριαρχεία, patriarchatus: μετάκλησις Γενναδίου καὶ ἀποκατάστασις εἰς τὴν πατριαρχείαν 90,29.
περιεργία, animi attentio: ὅρα περιεργίαν τοῦ βασιλέως 70,1.
περικάθημαί τινι: περικαθήμενος τῇ πόλει καὶ πολιορκῶν 121,25; sim. 124,30 [τι: 125,31; 201,8; 203,5].
περικλείομαί τινι, me contineo intra alqd: τὰ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἀρχῆς ... οὐδ' ἑνὶ γένει τε καὶ ἔθνει περιεκλείσθη 14,20.
περιλαλέομαι, vocibus impleor: παράδεισοι ... ὀρνίθων ἀγέλαις ... καταβοώμενοί τε καὶ περιλαλούμενοι 193,28.
περιπλέω θάλασσαν, mare navibus circumvehor: περιπλέουσαί τε τὴν ἡμετέραν θάλασσαν 20,25.
περισῴζομαί τινος, me expedio ex alqa re: ὡς ἔτυχον ἑκάστη περισωθεῖσαι τοῦ κλύδωνος 93,14.
πλὴν εἰ μή, nisi si: 147,23.
πνέω τινός: θυμοῦ πνέοντες 72,6.
ποιοῦμαι διά τινος: τὴν βασίλειαν αὐτὴν διὰ φροντίδος ἐποιεῖτο πολλῆς 18,3.
πόλισμα, oppidum vel municipium operibus munitum, idem quod πολίχνιον (cf. 144,27): 7,17/18. 36; 116,2; 119,15. 18; 136,17; 137,1; 144,30/31; 145,5; 147,31; 148,14; 172,4. 17; 175,11; 176,12; 177,13; 179,9/10; 187,12; 191,7.
πολύς: πολλῷ adverbialiter pro πολύ: ἀνδράσι ... θαυμαζομένοις πολλῷ 42,27.
πολυτέλεια: pluralis: διαφόροις ἄλλαις πολυτελείαις ... ἐξειργασμένα 24,20.
πρεσβύτης idem quod πρεσβύτερος, episcopus: πρεσβῦται δὲ καὶ θῦται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἤρκουν 205,22; [senex: 71,22].
πρίν cum infinitivo: adiuncta ἤ particula: πρὶν ἢ κακῶς δρᾶσαι ἡμᾶς 31,4; πρὶν ἢ λόγου καὶ ἀπολογίας τυχεῖν 160,26; πρὶν ἢ μαθεῖν 167,13. adiunctis ἤ γοῦν particulis: πρὶν ἢ γοῦν καὶ μικρὸν ἀναπνεῦσαι 112,20.
προαποικίζω τινά, antea sedes mutare facio alqm: προαπῳκίσθη γὰρ τὸ πλέον τούτων ἐς τὸ Βυζάντιον 150,7.
*προαποπλέω, antea navi discedo: Λοδοβίκος γὰρ προαπεπεπλεύκει ἐς Ἰταλίαν 136, 10/11.

προπέμπω (absolute), nuntium mitto: προέπεμπον κρύφα 133,27.
πρός cum genetivo: οὐδὲ τὸ τούτων ἡγοῦμαι πάνυ τι ἡμῖν εἶναι πρὸς λόγου 63,2; τοῦτο γὰρ ἔσται πρὸς καλοῦ καὶ ἐπωφελοῦς αὐτοῖς 162,28. pro ὑπό cum genetivo: 104,26–27; 112,8.
προσβολὴ ἔς τι: 186,17; cf. etiam 47,2. ἔν τινι: 197,12. κατά τινος: 49,17; 109,25; 125,3; 145,13.
προσήκων: ἐν καιροῖς τοῖς προσήκουσιν, nuper: 149,13.
προσίσταμαι idem quod ἀνθίσταμαι: οὐδὲν ἂν εἶχον αὐτοῖς ἀντιβαῖνον ἔτι οὐδὲ προσιστάμενον ὅλως 46,1.
προσκαλέομαί τινα ἐπί τι: πολλάκις προσκαλεσάμενος ἐπὶ συμβάσεις αὐτούς 126,13; sim. 163,1 app. (προσκαλ- corr. in προκαλ- S); 175,19.
*προφοιβάζω, prodigium mitto: οἷα πολλὰ πολλάκις προφοιβάζειν φιλεῖ τὸ θεῖον 16, 19. portendo: ἄλλα τε πολλὰ ... ὑπεσήμαινε τὸ θεῖον τό τε μέλλον προφοιβάζοντα καὶ μεγίστην ὑποφαίνοντα καινοτομίαν 37,10; θεοσημεία τις ... ἐς τὸ μέλλον μεγάλα κακὰ προφοιβάζουσα 192,30/31.
*προφοιβασμός, portentum: ἅπερ θεοσημεῖαί τινες ἦσαν καὶ προφοιβασμοὶ τῶν ἐσομένων ... δεινῶν 58,10.
πυκνόω, confertim colloco: τὰς δὲ μεγίστας τῶν μηχανῶν τίθησι παρὰ τὴν θάλασσαν ὑπὸ τὸ τεῖχος χαμαὶ πυκνώσας 23,24; αἱ πλευραὶ πύργοις ἑτέροις πεπύκνωται, latera multis aliis turribus protecta sunt 23,9.

σκευή, bombarda: ἀλλ' οὐδὲ ὄνομα παλαιὸν εὑρίσκεται ταύτῃ τῇ μηχανῇ ... κοινῷ δὲ ὀνόματι ταύτην καλοῦσι πάντες οἱ νῦν ὄντες σκευήν 46,19.
σκοπέω, in animo habeo: τὸν δέ γε Νοταρᾶν καὶ τῆς πόλεως ἐπιστάτην ἐσκόπει καταστῆσαι 83,21.
σκυλεύω, spolio, diripio: διαρπάζοντες, σκυλεύοντες, ληϊζόμενοι 71,21; τὴν ... χώραν αὐτῶν διαφθείρει σκυλεύων τε καὶ ληϊζόμενος 138,4; σκυλεύσας τούς τε νεκροὺς καὶ τὸ στρατόπεδον ἅπαν 201,27.
σκυλμός, direptio: τρέπονται οἱ μὲν ἐν ταῖς τῶν δυνατῶν οἰκίαις ... ἐπὶ διαρπαγῇ καὶ σκυλμῷ 71,19; διαρπαγὴν καὶ σκυλμὸν προσημάνας πάντων τῶν ἐν τῷ ἄστει 187, 14; διαρπαγήν τε καὶ σκυλμὸν πάντων ἀνδραπόδων 203,25.
σπονδαὶ μετά τινος: 17,16; 97,17/18 et saep.
σπούδασμα, factum vel litterarum opus quod studiose cognoscatur: τὰ τοῦ νῦν μεγάλου βασιλέως ἔργα ... τοῖς μεθ' ἡμᾶς παραδῶμεν μίμημά τε καὶ σπούδασμα κάλλιστον 13,22; (Ptolemaei librum) παραδίδωσι βασιλεῖ σπούδασμά τε καὶ μάθημα 195,23.
σταθμάω τί τινι πρός τι, dirigo alqd alqa re ad alqd: σταθμήσαντες αὐτὴν (sc. τὴν μηχανὴν) μέτροις τισὶ τεχνικοῖς καὶ ἀναλογίαις πρὸς τὸν σκοπόν 45,15; sim. 52,8.
στεφάνη, summus malus: οἱ δὲ ἐπὶ τῶν ὁλκάδων ... μαχόμενοι ... ἀφ' ὑψηλοτάτου τῆς τῶν ἱστίων στεφάνης 51,16.
στρατηγία idem quod στρατηγικὴ ἀρετή (178,26): κατά τε ἀρετὴν καὶ ἀνδρίαν καὶ στρατηγίαν καὶ τύχην καὶ τὴν τῶν πολεμικῶν ἐμπειρίαν 13,25; sim. 17,26; 29,14; 30,12; 111,22; 149,5; 172,23; 180,1.
συγκινέω idem quod ἅμα κινήσας: λέγεται καὶ μικρὸν συγκινήσας τὴν κεφαλὴν εἰπεῖν 170,9.
συμβολή idem quod σύνθεσις: ἡ τῆς βοτάνης συμβολή τε καὶ κατασκευή 46,10 [concursus: 137,29; 182,11].
συμβουλὴ πρός τινα: συμβουλὴ τῶν ἐν τέλει πρὸς τὸν βασιλέα 83,25.
συμπεριλαμβάνω, mente complector: εὐληπτοτέραν συμπεριλαβεῖν τε ἅμα τῇ διανοίᾳ καὶ κατασχεῖν καὶ γνῶναι 195,11.
συμπλήττω, collidor: Συμπληγάδας τὸν χῶρον ὠνόμασαν ... διά τε τὸ κατησφαλισμένον καὶ οἱονεὶ πεφραγμένον τε καὶ συμπλῆττον 21,26.

σύνειμι τῇ ξυγγραφῇ, librum lego: τούς τε νῦν τούς τε χρόνῳ ὕστερόν ποτε ξυνεσομένους τῇδε τῇ ξυγγραφῇ 13,29/30.
συνελίσσω, confundo: τῶν καταφερομένων ὑδάτων ... συνελισσόντων ἅμα καὶ ἐποκελλόντων τὰ σκάφη 22,3 [συνελισσομένης de catena: 174,27].
συνοικέω: cf. συνοικίζω.
συνοίκησις: cf. συνοίκισις.
συνοικίζω, frequento civibus: ὅπως ἂν αὐτὴν (sc. τὴν Πόλιν) ξυνοικίσειε (ξυνοικήσειε S) πάλιν 83,3; διάγων ἐν Κωνσταντινουπόλει συνῴκιζέ τε αὐτήν 114,20; καὶ τὰ ἔξω πάντα τῆς χώρας συνῴκιζεν 114,27; πᾶσαν τὴν ἔξω καὶ πρὸ τῆς πόλεως χώραν συνοικίσαι (συνοικῆσαι S) 114,30; συνοικίζει τοῦτο (sc. τὸ φρούριον) καλῶς 200,10.
συνοίκισις: συνοικίσεις (συνοικήσεις S) φρουρίων καὶ πολισμάτων 7,35; ἀπὸ δὲ κτίσεώς τε καὶ συνοικίσεως (συνοικήσεως S) ταύτης 81,5; τὴν ταύτης συνοίκισίν τε καὶ φυλακήν 124,8; ἐς συνοίκισίν (συνοίκησίν S) τε καὶ κατασκευὴν καὶ κόσμον τῆς ὅλης πόλεως 193,3.
συνοικισμός: 83,1. 23; 85,2; 90,2; 101,17. 22; 131,6. 12/13; 166,10; 172,28; 194,26.
συντομία, brevitas temporis: σημείωσαι τὴν συντομίαν τοῦ τειχισμοῦ 22,19.
συντυχία, congressus: ἡδόμενος τοῖς τε λόγοις αὐτοῦ καὶ ταῖς ἄλλαις συντυχίαις καὶ ἀποκρίσεσι 91,11; πεῖραν ἱκανὴν ἔκ τε τῆς συντυχίας καὶ ὁμιλίας λαβών 166,3.
συσφίγγω, cuneis stabilio: εἶτα τὸν λίθον ἐπεφόρουν ... καὶ συνέσφιγγον τοῦτον κύκλωθεν 45,13.
σφᾶς: pro pronomine demonstrativo: προκαλουμένου σφᾶς ἐπὶ συμβάσεις αὐτοῦ ... οὐχ ὑπήκουσαν 147,7; sim. 175,19; οἱ δὲ ὁπλῖται ἐπέκειντο κτείνοντες ... σφᾶς 182,21; sim. 189,35; 201,19; pro pronomine reflexivo: ἑτοίμως προΐεντο σφᾶς αὐτούς 36,19; sim. 73,22; 135,5; 145,33; 147,1; 199,2; τυγχάνουσι δεξαμένου τοῦ βασιλέως σφᾶς 130,35.
σφέτερος ad tertiam singularis personam spectat: χρησάμενος ἑρμηνεῖ τῷ σφετέρῳ υἱεῖ 195,27 [ad plur.: 141,5; 175,25].
σφίσι: pro pronomine demonstrativo: οἱ γὰρ ὑπό σφισιν ὄντες 141,6. pro pronomine reflexivo: νομίζοντες ... ἐπιτειχισμὸν σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τῇ πόλει κατασκευάζεσθαι 19,29/30; πόλεμον ... ἐπελθόντα σφίσι θεασάμενοι 36,5; ἔδεισαν περὶ ἑαυτῶν, μὴ ἄρα σφίσιν ἐπὶ κακῷ ... εἴη 129,13; κατέτρεχον τὴν ὅμορόν σφισι χώραν 196,19.
σφόδρα negationi adiunctum: τὰ δὲ παρὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ σφόδρα οὐδ' ἐν ἐλπίσιν αὐτοῖς 33,23.
σφῶν: pro pronomine demonstrativo: τὴν εἰς τὴν αὐτῶν εἰσβολὴν ... καὶ δουλείαν σφῶν 7,5; μετοικίζων ... πλείστους ὅσους ... τοῦ ἰδίου σφῶν γένους 90,5; τῶν δὲ λοιπῶν πάντων ἄρχειν τὸν ἡγεμόνα σφῶν 99,21; Ἰωάννου τοῦ Γέτου ... τὸν σφῶν ἀποκτείναντος πατέρα 166,26; sim. 168,16 170,27; 172,28; 198,18. pro primae personae pronomine reflexivo: ἕως ἂν ... ὑπὸ χεῖρα σφῶν ποιησώμεθα 30,33; sim. 32,22. pro tertiae personae pronomine reflexivo: μνημεῖον ... τῆς σφῶν αὐτῶν ἀνδρίας 12,10; sim. 25,22; 28,17; 126,27; τῇ σφῶν γλώττῃ ... καλεῖν εἰώθασι 18,4; sim. 19,5. 9; 90,20; 98,18; 99,17; 100,4; 171,32; 176,24; 183,17; 196,18; 198,9; 199,15; ἀναλαβόντες τὸν ἡγεμόνα σφῶν 69,24; ἰσχυροτέροις σφῶν ἐπιτρέψωσι 32,6; sim. 163,17. pro ἀλλήλων: ἐν ταῖς μεταξὺ σφῶν διαφοραῖς 19,5. voci ἀλλήλους additum: πυθόμενος ὁ βασιλεὺς τήν τε πρὸς ἀλλήλους σφῶν αὐτῶν μάχην 142,18.
σχεδιάζω, delineo: σχεδιάσας δὲ τοῦ φρουρίου τὴν θέσιν 22,12.

τε abundat: ὅταν αὐτός τε ἐθέλῃ, ῥᾳδίως ἔχῃ διαβαίνειν ... κἀκείνους τε ἀπείργῃ 95, 18–19; δίδωσι ... πρόσοδον τάς τε ἐν Αἰγαίῳ νήσους ... ὁμοίως δίδωσι καὶ κτλ. 150,5–10; ἕως μὲν οὖν εἰρηνεύοντές τε ἦσαν αὐτοί τε ἐς ἀλλήλους καὶ τὸν δασμὸν ἀπεδίδουν 153,17. post praepositionem: ἀπό τε τῶν τοῦ Γαλατᾶ νεωρίων μέχρι τῶν Εὐγενίου Πυλῶν 37,26 sim. 42,15; 43,7; ἔς τε τὸ παρὸν λυσιτελεῖν τοῦτο ... ἡγησάμενος 17,22; εἴ τί που νεωτερίζον ἦν ... παρά τε τῶν ἐκεῖσε ἡγεμόνων τε καὶ γενῶν

91,30; προσφέρει λόγους τοῖς ἐν αὐτῷ περί τε ἐνδόσεως ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ ἄστεος 176,17; sim. 143,19; 144,30; 162,25; 186,10. contra regulam positum: στασιάζοντές τε ἦσαν καὶ ἠκούοντο 118,18; συμπαρόντος γε καὶ αὐτοῦ Κριτοβούλου τότε ἐν Ἁδριανουπόλει τε καὶ συμπράττοντος 134,11–12; νικᾷ τε τούτους καὶ τῶν τε παρόδων ἐκράτησε καὶ μέρος πολὺ τῆς αὐτῶν κατέδραμε 137,12; ἐνεόχμωσαν καὶ τόν τε δασμὸν οὐκ ἀπεδίδουν καὶ ... κατέτρεχον τὴν βασιλέως 137,18–19; διελάσας δὲ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἐν οὐ πολλαῖς ἡμέραις τε καὶ καταδραμών 176,11–12; ἥτις οὔτε πρός τε τὰς τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θαλάσσης ἐμβολὰς ... ἀντισχεῖν ἐδυνήθη 184,26–27; φιλοσοφίᾳ, ὅση τε Ἀρράβων καὶ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων μάλιστα 194,28–29; καταλαβὼν δὲ τά τε περὶ Νικόπολιν καὶ Βυδήνην χωρία 207,18–19. participium coniungit cum verbo finito: εἰ μὴ βασιλεὺς ... εἰσπηδήσας κατὰ μέσον αὐτῶν ἐπέσχε τε τῆς ὁρμῆς 111,7–8.
τε γὰρ δή: 140,12.
τε ... καί coniungunt inter se diversi ordinis participia: ἐδεδίει Χασάνεα ... μὴ λάθῃ ταύτην προκατασχὼν ... γειτονοῦσάν τε τῇ αὐτοῦ καὶ πάντα τρόπον ἐπιβουλεύοντα ... εἰδώς 157,2–5.
τελέω, sum: ὑφ' ἑτέροις ἡγεμόσι τελεῖν 157,1.
τίς γάρ participio adiunctum: καὶ τί γὰρ ἢ τὰ πλεῖστα καὶ κράτιστα τῆς Ἀσίας τε καὶ Εὐρώπης ἔχων ὑφ' ἑαυτόν 17,1; cf. etiam καὶ τί κακὸν οὐχὶ ποιοῦντες 72,11.
τις: μή τι 47,26; 58,3; 114,18; 122,12; 162,12; 188,20; μηδέν τι 75,6; 99,29; 106,22/23; 123, 28; 178,3; μηδὲ κακόν τι μηθέν 86,17; οὐ μὴν καὶ ἀπέθνῃσκόν τινες 191,4; οὐδέν τι 123,11; 184,28; πάνυ τι 63,1; προὔργου τι 38,37; 55,31; 165,17. adiectivis (imprimis voci πολύ) frequenter adiunctum est.
τοι adverbio adiunctum: οὕτω τοι 24,1; 45,10; 61,31; 64,13; 68,23; πάνυ τοι προὔργου 85,2; 90,2; πολύ τοι 4,14; προὔργου τοι 150,3.
τοίνυν primo sententiae loco: 5,30; 153,5 [secundo loco frequenter].
τοιοῦτος pro οὗτος: οἷα πράγματα τὸ τοιοῦτον παρέσχεν αὐτοῖς 19,3; οὐκ ἐγνώκει δεῖν ὅλως ἐπιχειρεῖν τῷ τοιούτῳ 199,24.
*τουφακοφόρος, miles qui bombardam minorem manu gestat: 67,33; 186,21; 198,20.
*τοῦφαξ, bomarda minor qui manu gestatur: τοὺς τὰς μηχανὰς ἔχοντας ἐν χεροῖν καὶ τοὺς τούφακας 64,12; sim. 64,27; 66,22. 27; 68,21.
τρεῖς: τρεῖς τοῦ ἔτους, tribus per singulos annos pensionibus 150,19 [τρίς, ter: 30,25; 78,9].
τυραννέομαι, ab externo usurpatore regnor: Ῥώμη ... τυραννηθεῖσα μικρόν 78,4; (incolae Hierosolymorum) ὑπ' Ἀντιόχου δὲ μικρὸν τυραννηθέντες 78,12; παρὰ τῶν ἑσπερίων γενῶν ἑξήκοντα ἔτη τυραννουμένη (sc. ἡ Πόλις) 79,4.
τυραννίς, externum imperium: ἀπωσαμένη (sc. ἡ Πόλις) τὴν τυραννίδα 79,12.
τύραννος, externus usurpator: τάξις πᾶσα, βασιλέων φημὶ καὶ τυράννων καὶ δυναστῶν 91,22 [πόλιν ... τύραννον 34,15 (Thucydides laudatur)].

ὑδαρώδης, aquae similis: ἕως ὁ χαλκὸς ὅλος διόλου τακεὶς καὶ διαλυθεὶς ὑδαρώδης καὶ ῥυτὸς γένηται 44,34.
ὑπέκκαυμα, stella fulgens: εἴτε κομήτης τις ἦν ἀστὴρ εἴτε λαμπαδίας εἴτε ἄλλο τι τῶν ὑπεκκαυμάτων 202,13.
ὑπερανοικίζομαί τινος, exstruor supra alqd: ἡ δέ γε Ἀκροκόρινθος ... ὑπερανῳκισμένη τε τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου 121,16; ἡ τῆς Μυρινουπόλεως ἀκρόπολις ... ἐπ' ἄκρας τε ὑπερανῳκισμένη τῆς πόλεως ἐφ' ὑψηλοῦ 135,16.
ὑπερτερέω, praevaleo: τῶν μὲν ὑπερτερῆσαι βουλομένων καὶ τὸν ἔσπλουν βιάσασθαι 51,20.
ὑποσημαίνω, portendo: πολλὰ δ' εὐθὺς τότε καὶ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπεσήμηνε τὸ θεῖον ἀήθη τέ τινα τερατώδη 16,14; ἄλλα τε πολλὰ τοιαῦτα τερατώδη τε καὶ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπεσήμαινε τὸ θεῖον 37,10.
ὕφαλος, sub aqua latens saxum: κατέδυσαν (sc. νῆες) ὑφάλοις τε καὶ σπιλάσιν ἐγκύρσασαι 93,15.

φαίνω idem quod ἀποφαίνω: ἐσπούδαστο γὰρ αὐτῷ διὰ τέλους αὐτάρκη τοῖς ὅλοις φῆναι (ex ἀποδεῖξαι corr. S) τὴν πόλιν 166,16.
φθάνω πρός τι: οὔπω γὰρ ἐφθάκει πρὸς τοῦτο τὸ μέρος 74,15. φθάνω cum infinitivo: οὐκ ἔφθησαν μικρὸν προβῆναι 58,26 app. (corr. in προβάντες S) [cum participio: 113,7; 191,29]. ἔφθην εἰπών 41,20; 169,18.
φορολόγος adiectivum: τῶν φορολόγων ἀρχόντων 18,18.

χωνεία idem quod χωνευτήριον, fornax in qua metalla conflantur: τὸν χαλκὸν εἰσχεόμενον ἀπὸ τῆς χωνείας 44,15; ἰπνοὶ ... κατεσκευάζοντο εἰς χωνείας 44,22; χαλκοῦ δὲ καὶ κασσιτέρου πολύ τι χρῆμα ... ἐβέβλητο ταῖς χωνείαις 44,27; ἐπὶ τούτοις καρβούνων τε πολύ τι πλῆθος ... ἐπετίθετο ταῖς χωνείαις 44,29. idem quod χωνεῖον, infundibulum: ἡ καλουμένη βοτάνη πληροῦσα ἰσχυρῶς τὴν ὄπισθεν ὅλην χωνείαν καὶ τὸν αὐλὸν τῆς μηχανῆς 45,6.
χωρέω πρός τι, molior alqd: βασιλεὺς ... πρὸς ἕτερον μηχανῆς εἶδος χωρεῖ 51,27 [πρὸς τὸ ἔργον χωρεῖν 60,10 et sim. saepius].
χωρίς postpositum: οὐδ' ἀναιμωτὶ καὶ κινδύνων χωρίς 27,29; ἀκονιτὶ καὶ κινδύνων χωρίς 125,29; ταύτης (sc. τῆς Πόλεως) χωρίς 31,28 [praepositum: 148,19].

ὥς pro οὕτως: ὣς δὲ καὶ οἱ Νάξοι ... ἔβλαπτον καὶ αὐτοὶ ... τὴν βασιλέως 92.14
ὡς verbo νομίζειν adiunctum: ἐνόμιζε γάρ, ὡς ... ἕξει 125,23; cum infinitivo: ἐνόμιζε γάρ, ὅπερ καὶ ἦν, ὡς, εἰ ... κατασταίη, μηδὲν εἶναι τὸ κωλῦσον 25,2–4; ἐνόμιζε γάρ, ὅπερ καὶ ἦν, ὡς, εἰ ... ἀνοίξει ..., ῥᾳδίαν ἂν ... γενέσθαι 50,28–29.
ὡς cum participio pro infinitivo: τοσαύτῃ προθυμίᾳ ... κεχρημένους ὡς πᾶν ὁτιοῦν ἂν μᾶλλον ἑλομένους παθεῖν 60,8.
ὡς ἐς idem quod ἐς (more Thucydideo): τριήρεις ... ὁπλίσας ὡς ἐς ναυμαχίαν 21,8; ἤμειψεν ὡς ἐς χαλκοῦ μέλανος χροιάν 192,24; ὡς ἐς τειχισμὸν καὶ οἰκοδομὴν φρουρίου 197,10; ὡς ἐς πολιορκίαν μακράν 203,10; sim. 207,5. ὡς ἐν ὀλίγῳ 91,7. ὡς ἐπί idem quod ἐπί (more Thucydideo): ἐπορεύετο ... ὡς ἐπ' Ἀμφίπολίν τε καὶ Στρυμόνα 119,25; ᾔει ... ὡς ἐπὶ Κόρινθον 124,16. ὡς πρός idem quod πρός: ὡς πρὸς τὴν ἀναλογίαν ... τοῦ ὅλου 44,10; ὥρμησεν ὡς πρὸς μεσημβρίαν 202,7.
ὥσπερ ἂν εἰ cum indicativo praesentis: τῷ παραλόγῳ τοῦ γεγονότος καὶ ὥσπερ ἂν εἰ ἐπίασιν οἱ πολέμιοι αἴφνης 160,24.
ὥστε cum infinitivo post συμβαίνειν (cf. Thuc. V 17,2): συνέβησαν ὁμολογίᾳ ὥστε ... τοῦ ἄστεος ἐξελθεῖν 119,13.
ὥστε cum infinitivo sensu finali: 14,5; 42,4; 46,4; 60,11; 122,11; 131,17; 147,7. 13; 169,19.

INDEX LOCORUM

Aristides
Panath.
p. 8,3–7 L.-B. 13,29–14,3
8,7–9 14,5–11
9,11 13,16–17
19,10 96,5. 114,31
25,4–5 16,4–5
43,11 39,11–12
50,5–6 74,25
50,16–17 74,24-25
50,18–19 74,31
53,19–20 203,24
54,8–10 29,9–10
64,9 62,29
80,17–18 161,22–23
103,17 28,25–29,2
119,16 128,29

Arrianus
An. I 1,1 16,7–9
I 3,1 95,6–12
I 5,2 33,28–29
I 6,1 63,12–13
I 7,2 133,27–28
I 7,4 103,6–7
I 8,3 69,17–18
I 8,8 71,4–11
I 9,1 76,16–22
I 9,2–5 77,1–87,25
I 9,2 77,4–9
I 10,6 128,29–31
I 11,3 119,25
I 12,1 170,3–9
I 15,2 110,24–26
I 16,1 110,24–26
I 16,1 110,27
I 17,5 121,11–17
I 19,3 40,9–11
II 1,1 43,4–5. 174,30–31
II 7,7 65,29
II 8,2 159,23–25
II 10,2 65,25–29
II 10,2 65,29
II 18,4 200,7–9
II 18,6 49,8–9
II 21,3 49,8–9
II 23,4 63,21–64,1
II 24,3 71,4. 110,16
II 24,3 71,11–12. 126,11–12
III 9,5–6 60,5–10
III 9,5–8 60,4–65,8
III 9,6 63,7–9
III 9,7 63,12–16
III 10,1 64,3. 65,8. 10–11
III 14,3 53,32
III 15,2 54,5
III 17,6 138,14
III 18,12 170,10–17
IV 18,6 187,16. 204,6
IV 19,3 187,16. 204,6
V 5,2–3 157,17–21
VI 8,7 53,32
VII 28,2 81,12–14. 28,22–23. 88, 14–16
VII 28,2 81,14–16

Demosthenes
De cor. 48 72,11–12
215 69,9–10. 79,9–10

Euripides
Hel. 508 63,20–21

Herodotus
I prooem. 12,3–4
I prooem. 12,5–7
I 1,1 12,22–24
I 53,3 12,26
I 90,4 12,26
I 125,3–4 15,27
II 91,5 16,1–7
III 51,2 63,20–21
IV 48,1 95,6–11
IV 49,3 95,6–11
IV 50,2 95,6–11
IV 90,1 103,24–25
IV 90,1 103,25–104,1/2
IV 90,2 103,20–21
IV 90,2 103,23–24
IV 91,2 103,25–104,1/2
V 97,3 19,28
VI 53,2 16,1–7
VI 101,3 74,24–25
VII 58,3 104,10–12
VII 61,3 16,1–7
VII 150,2 16,1–7

Hesiodus
Op. 253–255 102,14–15
293–295 81,12–14

Homerus
Il. 2,690 5,31
3,179 4,31–32

Josephus
BJ I 10 78,14
I 11 79,22–27
I 12 76,16–18
I 30 8,10–12
I 30 6,4–5
I 351 126,11–12
II 346 35,5–10
II 360 14,22–27
V 367 14,22–27

Laonicus Chalcocondyles
I p. 2,12–15 D. 5,12–14
3,12–4,4 14,22–23
7,5 13,7–9
28,6–7 103,25–104,1/2
67,4–5 46,7–8
II p. 45,5 161,1–2
166,25–167,4 170,10–17

Nicephorus Patriarcha
Antirrh. III 81
(PG 100, 524 C 10–11) 76,17–18

Paroemiae
I 222 L.-Schn. 80,6–11
I 122. II 38. 538. 762–763 170,12–13

Pindarus
Ne. 4,52 21,18

Plato
Phaed. 90c 80,6–11

Procopius
BP II 22,12 205,17–18
22,19–21 206,14–16
23,19 205,7
hist. arc. 8,26 28,22–23. 81,12–14. 88,14–16

Thucydides
I 1,1 12,2–3
1,2 12,27–28
2,2 172,12–13
22,2–3 13,16–18
23,3 56,29–32
23,3 204,25–28
23,6 87,23
24,1 136,20–23
33,3–4 31,9–12
36,1–2 118,24–30
36,2 119,6
37,2 94,25–26
45,1 52,29–30
70,2 28,22–23. 81,12–14. 88,14–16
70,3 28,19–20
70,4 28,20–22
70,4 28,23–24
70,5 28,15–16
70,6 29,4–6
70,7 28,25–29,2
70,7 29,4–6
70,8 28,20–22
70,8 28,25–29,2
70,8 29,2–4
70,8 29,7
70,9 28,24–25
71,1 31,1–3
73,2 25,27–29
78,1–2 32,2–5
78,2 28,18. 31,7
78,2 35,11–12
87,1 35,2
122,1 31,14
122,2 32,13–14
122,3 34,11–16
124,3 34,11–16
138,3 81,14–16
142,1 31,6–7
II 8,1 179,11–12
8,2–3 16,21–22
11,4 28,18. 31,7
11,9 63,12–13
11,9 63,18
12,3 19,28
13,7 43,12–15
17,4 178,15–16
20,2 33,29
36,1–2 25,20–23
36,2 60,12–14
36,3 25,25–26
36,3 29,8–11
39,1 28,16–18
39,4 60,12–14
41,4 26,2–7
46 60,14
47,3 204,25–28
47,4 205,10–11. 205,22

48,1	204,25–28
48,3	206,9
49,2	206,11–12
49,2	206,13–14
49,2	206,21–22
49,3	206,16–17
49,6	206,16
51,1	206,23–24
51,4	206,3
51,5	205,24
53,1	80,7–8
62,3	25,20–23
65,7	35,6–7
68,9	136,20–23
70,1	114,13–14. 115,22–24. 121, 17–18. 122,26–27
75,1	49,9–10
75,2	49,4–5
75,2	49,5–7
75,5	49,8–9
76,4	48,25–26
76,4	48,24
77,2	48,6–8
77,3	48,8–10
77,3	48,11
77,3	48,11–12
77,4	48,13–14
77,5	48,13
77,5	48,16–17
80,5	136,20–23
81,3	136,20–23
89,9	63,11–12
89,9	63,12–13
89,9	63,16–17
89,9	63,18–19
93,4	47,26
III 15,1	56,1–2
49,4	54,30. 93,23
59,1	31,8
IV 8,7	40,9–11
21,3	16,5
24,5	21,30–22,1
30,2	48,7–8
104,4	85,29–30
V 9,7	64,29–65,3
9,9	63,7–11
9,9	63,7. 64,17. 64,20. 64,24
9,10	63,19–64,1
10,4–5	70,8–9
VI 17,2	72,8
18,4	7,28–29
24,3–4	35,6–17
VII 2,4	54,30. 93,23
5,4	62,24
12,3	38,24
69,2	65,29
70,2	187,28–188,2

Xenophon

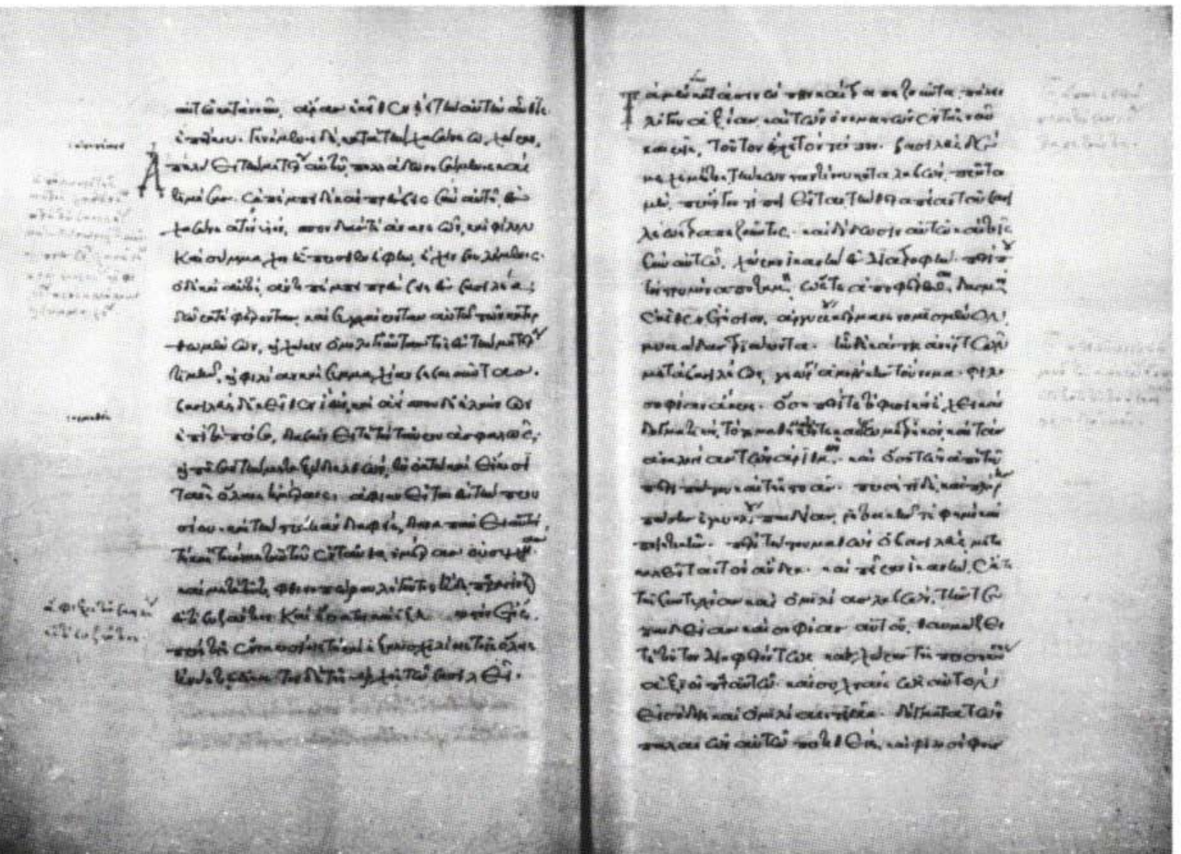
Cyrop. VII 1,38	54,17–19. 69,3–5
Hell. III 4,24	53,32
IV 3,19 (= Ages. II 12)	54,17–19. 69,3–5
V 1,16	60,12–14
VI 2,9	119,6

INHALT

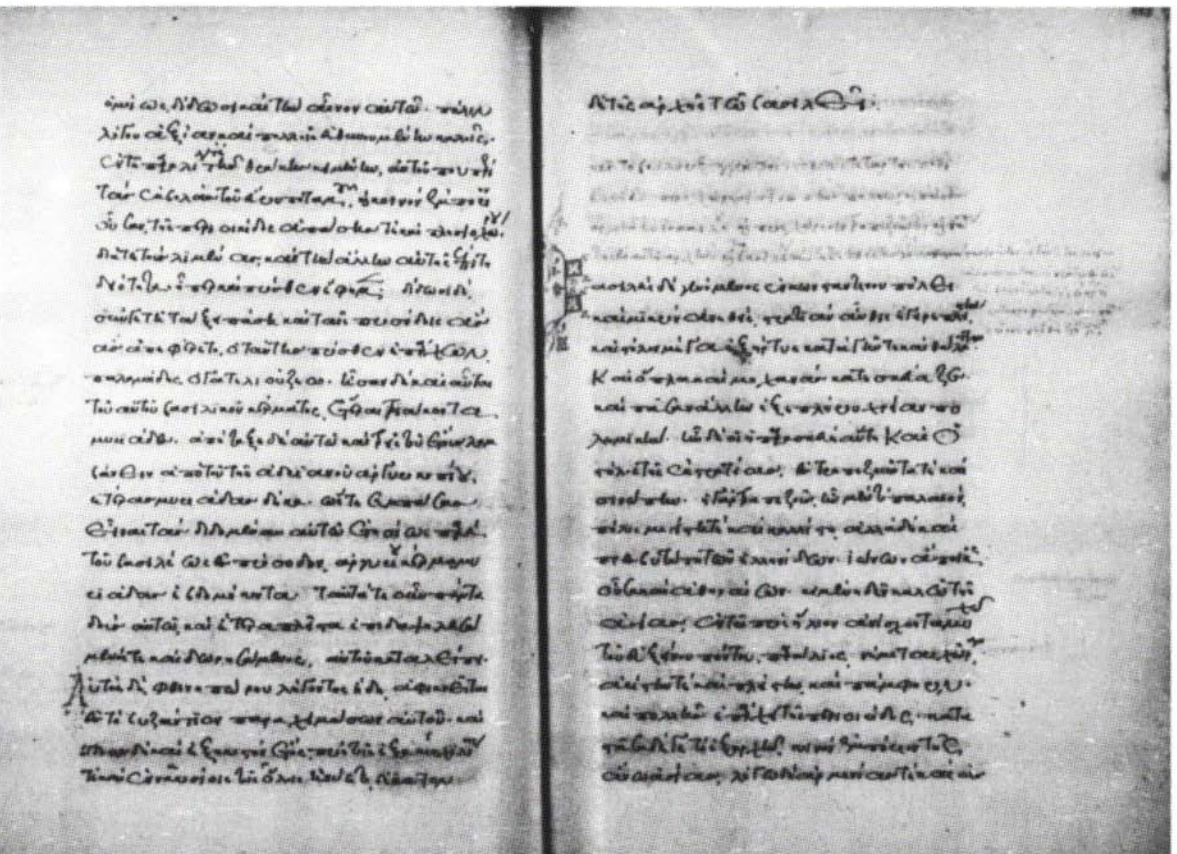
Vorwort V
Prolegomena 1*
Verzeichnis der abgekürzt zitierten Literatur 2*
Die Handschriften der Historien 5*
Erhaltene Opuscula 7*
Text des Gebetes 12*
Text der Verse 16*
Verschollene Opuscula 17*
Die beiden Fassungen des Widmungsbriefes 18*
Die Abfassungszeit der Historien 28*
Die nachträglichen Änderungen des Textes 30*
Die chronologischen Angaben 36*
Sprache und Stil 39*
Prosarhythmus 44*
Mimesis 48*
Kritobulos als Kopist und Handschriftenbesitzer 68*
Biographisches 72*
Der Politiker Kritobulos 88*
Editionen 92*
Zur vorliegenden Edition 95*
Übersetzungen 104*
Abhandlungen 105*
Inhaltsübersicht der Historien 108*

Tabula notarum in apparatu critico adhibitarum 2
Text des Widmungsbriefes 3
Text der Historien 11
Index nominum propriorum 209
Index verborum ad res Byzantinas Turcicas Italicas spectantium . . . 232
Index graecitatis 238
Index locorum 264

Tafel I. Seragliensis G. İ. 3, pp. 134–135 (vgl. S. 6*).
Originalgröße der Einzelseite: 220 × 145 mm
Kritobulos, Historien II 7,2–7,6 (S. 96,1–97,11)

Tafel II. Seragliensis G. İ. 3, pp. 244–245 (vgl. S. 25* Anm. 13).
Originalgröße der Einzelseite: 220 × 145 mm
Kritobulos, Historien IV 8,4–9,3 (S. 164,24–166,6)

Tafel III. G. İ. 3, pp. 222–223 (vgl. S. 25* Anm. 13).
Originalgröße der Einzelseite: 220 × 145 mm
Kritobulos, Historien III 24,5 – IV 1,2 (S. 150,10–152,12)

Tafel IV. Laurentianus 70,32 (vgl. S. 69*–70*), ff. 2ᵛ–3.
Originalgröße der Einzelseite: 198 × 145 mm
Herodot I 1,4–5,3

Tafel V. Seragliensis G. İ. 16 (vgl. S. 70*–71*), ff. 4v–5.
Originalgröße der Einzelseite: 205 × 147 mm
Arrian, Anab. I 1,1–1,11 (S. 2,15–4,20 Roos)

Tafel VI. Atheniensis 1064 (vgl. S. 71*), ff. 21v–22.
Originalgröße der Einzelseite: 215 × 140 mm
Aelius Aristides, Panath. 105–109 (S. 44,13–46,8 Lenz-Behr)

Tafel VII. Parisinus gr. 1636, f. Iv (vgl. S. 68*–69*).
Originalgröße der Seite: 210 × 146 mm
Anth. Gr. IX 583 Beckby